

K Ř I K

K O R U N Y

S V A T O V Á C L A V S K É

L A D I S L A V

J E H L I Č K A

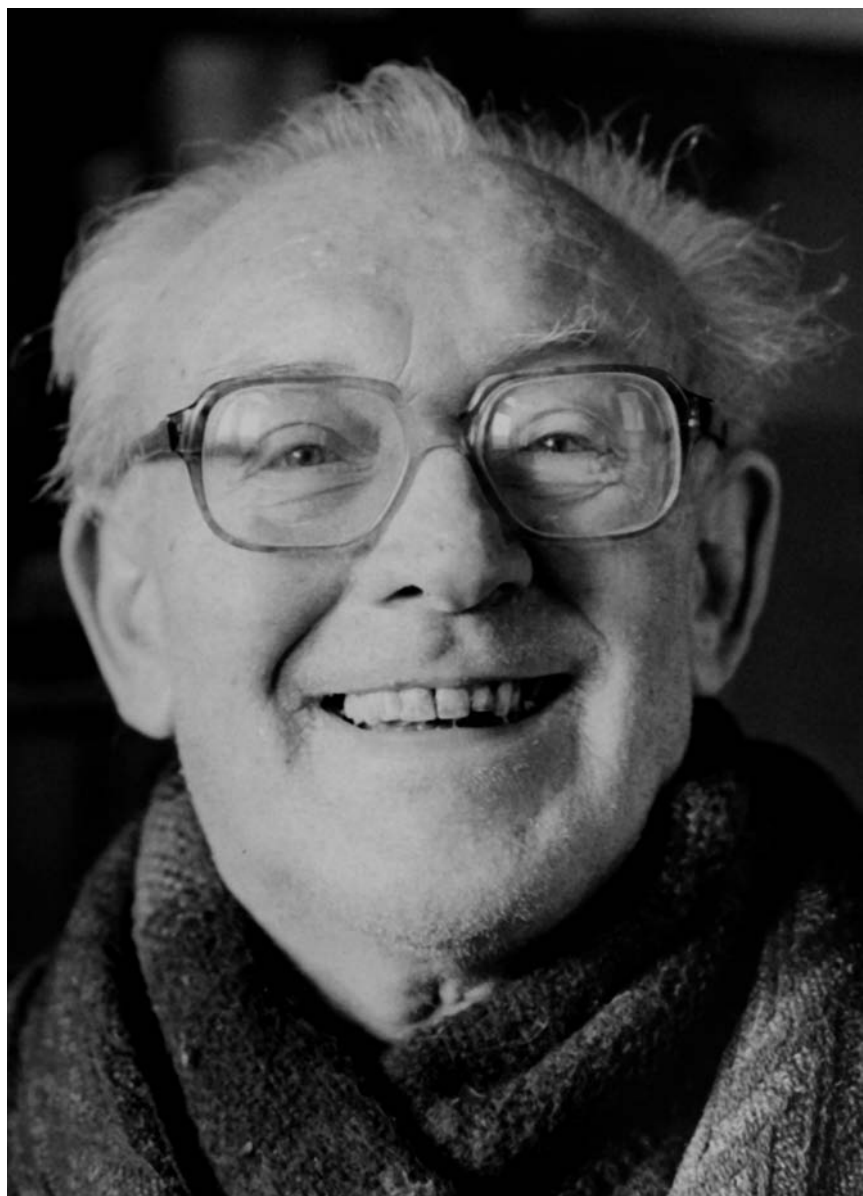
T O R S T

Ladislav Jehlička (29. května 1916 ve Skutči – 11. února 1996 v Praze) začal publikovat ve studentském časopisu Jitro jako šestnáctiletý student reálného gymnázia v Chrudimi, kam dojížděl, většinu roku na kole, ze Skutče. Psal též do časopisu Cesta. Jeho sestra Bohuslava, která mu byla ze čtyř sourozenců věkem nejbližší, měla jako učitelka zásluhu na jeho studiích a také ho až do svého sňatku podle svých možností podporovala. Později si přivydělával kondicemi při studiu češtiny a francouzštiny v Praze na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, kde poznal i svou pozdější manželku. Oba se zajímali o historii a intenzivně pracovali v katolickém studentském prostředí až do uzavření vysokých škol nacisty, ke kterému došlo, když byli ve čtvrtém ročníku. Hned po příchodu do Prahy se seznámil s okruhem literátů kolem revue Řád a týdeníku Obnova (později Národní obnova), v nichž publikoval. Za protektorátu začal překládat z němčiny. V roce 1941 se oženil. Po válce pracoval jako tiskový tajemník ministra zdravotnictví Adolfa Procházky a publikoval politické články v různých periodikách, například v Lidové demokracii, Vývoji, Obzorech a Nových průdech. Výbor jeho publicistických textů z těchto let přinesla kniha Milana Drápaly *Na ztracené vartě Západu* (Praha, Prostor 2000). Únorový převrat v roce 1948 a odchod ministra Procházky na Západ ukončily jeho krátké působení v politické publicistice. Pracoval poté jako redaktor v nakladatelství Vyšehrad, publikoval ve stejnojmenném časopisu, překládal a rozepsal novelu pro mládež z prostředí starověkého Říma s názvem *Fabiola*. Tu však nedokončil, v roce 1951 byl spolu s dalšími redaktory Vyšehradu a okruhem katolických básníků, spisovatelů a publicistů zatčen a v jednom z tzv. „monstrprocesů“ odsouzen na čtrnáct let do vězení. Prošel věznicemi Mírov, Leopoldov, Jáchymov, Bytíz a Vojna. Po návratu z vězení v roce 1960 pracoval jako natěrač, pak řezač papíru. Měl podezřelý nález na plicích, naštěstí to však byl jen „suvénýr z Leopoldova“, jak říkal. Po uzdravení krátce pracoval jako náborář v Divadle Jiřího Wolkeru, pak začal, díky Vladimíru Justlovi, pracovat jako výrobní referent v nakladatelství Odeon. Tam ho v roce 1968 zastihlo krátké období uvolnění a rehabilitací, takže se mohl vrátit do nakladatelství Vyšehrad. Na společenský vývoj v té době se díval se značnou skepsí, byl ovšem rád, že může překládat a redigovat pod svým jménem. I ve Vyšehradu ale začal tanec mezi vejci, a tak byl v roce 1972 Ladislav Jehlička donucen přejít do týdeníku Naše rodina, v němž měl na starosti kulturní rubriku. Občas v ní – a předtím již v Lidové demokracii a Katolických novinách – publikoval medailony pozapomenutých literátů a překlady krátkých povídek. V roce 1976 dostal výpověď z důvodu dosažení důchodového věku. Po neúspěšném odvolání si našel práci korektora Svobodného slova v pražském Melantrichu. Tam se setkal s vynikajícími kolegy, širiteli samizdatové literatury, většinou bývalými redaktory. V té době pokračoval v překládání a postupně napsal řadu vzpomínkových úvah. Několik jich vyšlo v pařížském Svědectví a v Rozmluvách vydávaných v Anglii. Výbor z nich pod názvem *Křik Koruny svatováclavské* koloval jako autorský samizdat. O knižní vydání tohoto svazku se v roce 1988 pokusil Alexandr Kliment u Alexandra Tomského v nakladatelství Rozmluvy v Purley, po roce 1989 přešel rukopis do pražské Akademie, kde několik let ležel. Ladislav Jehlička publikoval též v samizdatových časopisech Obsah, Střední Evropa, Kritický sborník, Komunikace aj. Před Vánoci 1987 jej postihla cévní mozková příhoda a v průběhu rehabilitace roku 1988 další, ze které se již plně nezo-

tavil. Postižena zůstala pravá ruka, a také čtení mu dělalo potíže. Dění ve společnosti poté sledoval jen prostřednictvím rozhlasu a televize. Střízlivě komentoval události roku 1989 i dalších let, leccos se mu nelíbilo, ale souhlasil například se vznikem samostatné Slovenské republiky. **Přeložil knihy:** Móra Ferenc: *Píseň o pšeničných polích* (Praha, Novina 1939), Peter Dörfler: *Pán krajiny* (Praha, Novina 1940; dvě vydání), Johannes Kirschweng: *Synovec maršálův* (Praha, Literární a umělecký klub 1941), Heinrich Lützel: *Kristus* (Freiburg im Breisgau, Herder 1942), Heinrich Lützel: *Vánoce* (Freiburg im Breisgau, Herder 1942), Heinrich Lützel: *Brána blaženosti* (Freiburg im Breisgau, Herder 1942), Heinrich Lützel: *O vezdejších radostech* (Freiburg im Breisgau, Herder 1942), Heinrich Lützel: *Zvíře a člověk* (Freiburg im Breisgau, Herder 1942), Hilde Hermann: *Apoštolové a učedníci* (Freiburg im Breisgau, Herder 1942), Max Picard: *Hitler v nás* (Praha, Universum 1948), Mark Twain: *Panna ve zbroji* (pod jménem Leopolda Vrlý; Praha, Vyšehrad 1951; 2. vydání – Praha, Lidová demokracie 1957; 3. vydání – Praha, Svoboda 1972; 4. vydání – Brno, Blok 1992; 5. vydání – Brno, Blok 2002), Georges Simenon: *Případ Cecilie, Vražda v Hotelu Majestic* (Vraždu v hotelu Majestic přeložil Josef Šup; Praha, Naše vojsko 1967; 2., samostatné vydání – *Případ Cecilie*, Praha, Naše vojsko 1970), Hans Habe: *Tajné posláni* (Praha, Mladá fronta 1967), Pierre Lanoux: *Vražda na sklonku dovolené* (Praha, Naše vojsko 1967), Pierre Clostermann: *Velký cirkus* (též napsal doslov; Praha, Naše vojsko 1968; 2. vydání – Praha, Naše vojsko 1970; 3. vydání – Praha, Naše vojsko 1990; 4. vydání – Praha, Naše vojsko 2007), Hjalmar Bergman: *Skandál v dobré rodině* (s Věrou Hradečnou; Praha, Mladá fronta 1969), Alexandre Dumas: *Josef Balsamo* (2 svazky, Praha, Svoboda 1969), Max Picard: *Člověk na útěku* (též napsal doslov; Praha, Vyšehrad 1970), Alexandre Dumas: *Královnin náhrdelník* (2 svazky, Praha, Svoboda 1970; 2. vydání – Praha, Svoboda 1991), Stefan Zweig: *Hvězdné hodiny lidstva* (přeložil osm povídek, další přeložili Václav Renč a Jaroslava Vobrbová-Koutecká; Praha, Mladá fronta 1971; 2. vydání – Olomouc, Votobia 1993; 3. vydání – Praha, Andrej Šťastný 2008), Alexandre Dumas: *Pád Bastilly* (2 svazky, Praha, Svoboda 1971), Alexandre Dumas: *Hraběnka de Charny* (2 svazky, Praha, Svoboda 1972), Alexandre Dumas: *Rytíř de Maison-Rouge* (2 svazky, Praha, Svoboda 1973), Wolfgang Schreyer: *Rezident* (pod jménem Josefa Tomase; Praha, Svoboda 1976). **Edičně připravil:** *Krajiny dětství. České básně o dětech* (též napsal úvod; Praha, Vyšehrad 1944), *Rodina. Zábavný i poučný kalendář na rok 1947* (Praha, Cyrillo-Methodějská tiskárna – Nakladatelství V. Kotrba b. d. [1946]), Felix Háj: *Školák Kája Mařík* (díl 1 a 2 – Praha, Vyšehrad 1969; díl 3 – Praha, Vyšehrad 1970), *Tisíc let pražského arcibiskupství. 973–1973* (sestavil Jaroslav Kadlec, redakčně upravil Ladislav Jehlička, Praha, Ústřední církevní nakladatelství 1973), *Jaroslav Durych. K 100. výročí básníkovy narození – 2. prosince 1986* (Praha, samizdat 1986), *Jaroslav Durych. K 25. výročí básníkovy úmrtí 7. dubna 1962* (Praha, samizdat 1987). **Přispěl do knih a sborníků:** Ludmila Hořká: *Doma* (napsal doslov; Praha, Katolický literární klub 1943), *Básníci ve stínu šibenice* (Řím, Křesťanská akademie 1976), Ladislav Kuncíř: *Život pro knihu* (napsal doslov; Purley, Rozmluvy 1985), *Hlas k českým dějinám II. Pokračování diskuse* (Praha, samizdat 1985) a *Pekařovské studie* (Praha, samizdat 1987; tiskem – Praha, Academia 1995).

Křik Koruny svatováclavské

K Ř I K
K O R U N Y
S V A T O V Á C L A V S K É
L A D I S L A V
J E H L I Č K A

T O R S T

© Ladislav Jehlička – dědicové, 2010
© Torst, 2010

ISBN 978-80-7215-394-7

I. KŘIK KORUNY SVATOVÁCLAVSKÉ

Filosofie každé doby je základem dějin této doby.

ARTHUR SCHOPENHAUER

Měli jsme fantazie jako nově narozené tele z nepřítelů inteligentních rodičů.

JAN MASARYK

*A jako jsme uměli žít a pít,
tak vesele na poli padnem.*

PETR BEZRUČ

„Považoval jsem ji tak trochu za rodačku,“ – autor mluví o Maďarce narozené ve Vídni – „neboť jsem se také narodil jako poddaný jeho Císařského Královského Veličenstva, a tudíž se ve všech zemích jeho císařství cítím doma. Vídeň, Praha, Budapešť, Záhřeb, Krakov, Lvov i Přemyšl se navzájem podobají víc než kterákoli jiná města na světě. Lidé ze všech těch koutů dodnes mají jakýsi společný střih, jakýsi styl jenom jim vlastní ...a víme, kam nás to roztínání vlasu na čtvero přivedlo. Ostatně v monarchii nejméně co do mluvení měli Rakušáci – a nejvíc Poláci, Češi a Maďaři. Ze všech států na světě to byl stát nejlépe vymyšlený a realizovaný, nikdo nikoho nevyřazoval, nikdo nikomu nebral jazyk a náboženství a kulturu, nikdo nikoho neutlačoval a nikým nepohrdal. A tak se nakonec ukázalo, že Rakousko-Uherské mocnářství se skládá ze samých Piemontů, v nichž se uchovaly ty nejcennější poklady národní svěbytnosti, jimiž se honosí půl tuctu pozdějších států. Tak tomu po pravdě bylo – a všechno, co se potom na tohle téma napovídalo, je praobyčejné matení hlav.“

Aktivní diplomat socialistického Polska, Jeho Excellence Miroslaw Żuławski v knize *Ucieczka do Afryki*, vydané v nakladatelství Czytelnik (zhruba náš Československý spisovatel) ve Varšavě na podzim 1983 – aby nebylo omylu – 1983.

KATOLÍCI A REPUBLIKA

1918–1938

Už bych byl málem napsal: Katolíci a první republika. Ale ještě včas jsem si uvědomil, že jsme žádnou jinou republiku než tu „první“ nikdy neměli. Tyto poznámky se tedy mají týkat hlavně období od října 1918, kdy Masaryk s Benešem a pražští pseudopučisté utopili český stát v česko-německo-slovensko-maďarsko-polsko-rusínsko-židovské břečce, do září 1938, kdy takzvaná „Masarykova“ republika (která Masarykovou nikdy nebyla, byla to republika Masaryk + zednáři + politické strany, respektive vůdci politických stran) neslavně skončila Mnichovem. Ten byl *neúprosně dán* už 28. října 1918.

Vychází-li tedy ještě dnes někdo z fikce takzvané Masarykovy republiky, tedy je si třeba uvědomit, že tato republika je stejně imaginární, chimérická jako Rakousko-Uhersko. Oba tyto státy jsou jen iluze. Napsal-li kdysi Joseph Roth, autor *Pochodu Radeckého* a *Kapucínské krypty*, že jeho jedinou vlastí byla habsburská monarchie, že žádnou jinou vlast nikdy neměl, měli bychom si uvědomit, že naší vlastí jsou Čechy, případně český stát, a buďto už nic jiného – nebo si můžeme vybrat, třeba Paraguay.

„První“ republika byla ovšem jen pokračováním a dozníváním Rakouska. Tvrdí-li například Václav Černý v *Pamětech*, že za republiky vládla svoboda, je to jistě pravda, alespoň co se Čechů týče, nesmí se však zapomínat, že také v Rakousku už několik desetiletí, alespoň od roku 1860, vládla svoboda. První zákon, který přijalo Národní shromáždění nového státu v roce 1918, zněl tak, že *všechny* dosavadní zákony zůstávají v platnosti až do doby, než budou nahrazeny novými. To je významný rozdíl proti roku 1945, kdy na našem území vznikl úplně nový, *úplně jiný stát*. Tento vývoj byl pak dovršen v roce 1948. Jenom nemyslíci lidé se

mohou domnívat, že tu došlo jen ke změně *režimu*, který někdy v budoucnosti může být nahrazen nějakým jiným režimem líbeznějším, režimem, který jim bude víc po chuti. Došlo tu nikoli ke změně režimu, ale ke změně *podstaty*. Rusové jsou ovšem daleko prozíravější a političtější, než kdy byli Němci. Nechají staré prázdné formy (republika, demokracie), ale naplní je novým obsahem. V tom je změna, v ničem jiném. Historik ovšem ví, že nic netrvá věčně. I režimy se vyvíjejí a mění. Mezi Ferdinandem II. a Josefem II. (pouhých sto padesát let) je určitý rozdíl. Ale jde o vývoj, nikoli návrat, o nějaký „návrat“ k období před Ferdinandem, nějaké „navazování“.

Ať to zní sebeparadoxněji, republika proti Rakousku znamenala určitou provincializaci, izolaci. Proti velkému státu, hospodářskému i politickému celku, kulturně otevřenému do všech stran, octli jsme se najednou ve státním mikrokosmu. Ze statku do chalupy. Orientace na Francii, týkající se ostatně především a jen hloučku intelligence, to nemohla vyvážit a nahradit. Všimněme si jen politiků: jediný opravdu *politik*, kterého jsme v té době měli, Masaryk, vyšel ještě z Vídně a až do roku 1914 byl přesvědčený Rakušan. Naši politikové byli jakžtakž k něčemu, měli jakýs takýs formát, pokud se musili měřit s Vídní, pokud jezdili do Vídně a učili se vídeňským manýrům. Když zůstali sami mezi sebou, v Praze, byl z toho Kocourkov, jak kdysi správně předvídal Masaryk. Nebo – za mnohé – příklad z kultury: Václav Černý v *Pamětech* připomíná celou (a značně neúplnou) plejádu slavných a znamenitých univerzitních profesorů svých studentských a prvních docentských let: Masaryk, Zubatý, Niederle, Pastrnek, Polívka, Hujer, Vlček, Máchal, Murko, Kraus, Šalda, Mathesius, Růžička, Hrozný, Lexa, Rypka, Cibulka (Černý tu zapomněl na Gebauera, Golla, Pekaře, Šustu, Nováka a řadu a řadu dalších s jeho oborem přímo nesouvisejících). Ale vždyť to byli všechno učenci, kteří vyrostli z rakouských škol a školili se vesměs na rakouských (v tom i pražské!) a německých univerzitách! A co naproti tomu „vyprodukovala“ republika? Několik nadějných docentů, k nimž jistě patřil i Václav Černý, školený ovšem ve Francii, Kalistu, Kutnara, Holinku, Patočku, Vilikovského... Až se o tom jednou bude psát, ztráta širšího obzoru, ducha vskutku nejen rakouského, ale evropského, vynikne tím patrněji. Cesta do izolace, k provincialismu se otevřela právě 28. října 1918.

MAGNA CHARTA českého národa je Palackého *List do Frankfurtu*. Tohle psaní by se měl každý Čech naučit z paměti a říkat si je ráno, v poledne a večer. Palacký tam říká jasně a pro všechny časy: Český národ může žít buď v souručenství středoevropských národů (to je za času Palackého v Rakousku), nebo pod německým nebo pod ruským panstvím. Čtvrté možnosti není. Za Rakouska jsme žili v možnosti první, za protektorátu jsme poznali druhou, nyní žijeme v třetí. „Masarykova“ republika byla jen prchavá, jepičí epizoda.

Masaryk, který se hlásil k Palackému, toto vše jasně viděl až do roku 1914, kdy ucítil svou chvíli, chytil nový vítr. V *Naší nynější krizi* (1895) píše:

„Tvrdil jsem v *České otázce* a opakuji to, že Palackého program je posud správ-

ný. Mním jeho program státoprávní, jak jej formuloval 1865.“ (V *Idei státu rakouského*, pozn. pis.)

„Tento program přijímám bez všech *dalekosáhlých zámyslů a rezervací mentálních*. Netoliko proto, že neumím kreslit mapy, ale proto, že jsem se dost pilně učil historii a z té naučil jsem se toto.

Kdyby Rakousko v evropské *konflagraci* podlehl a se rozbilo, tedy dostali bychom se k Německu... Co by to znamenalo, ať si každý domyslí...”

Horkým hlavičkám a rádobypolitikům z roku 1968 vzkazuje Masaryk 1895 téměř prorocky:

„Rusko zabralo by nás se zbraní v ruce a ruský vojenský guvernér postaral by se o pořádky ruské. Politických fantastů jistě by neustanovil za úředné místodržící.“

A Masaryk uzavírá:

„...docela klidně nečekám žádné ohromné světové katastrofy a velmi reálně počítám s existencí Rakouska.“ (*Naše nynější krize*, 1895)

Viktor Fischl, za války literární spolupracovník Jana Masaryka a spoluautor jeho pozdější sbírky projevů v rádiu (BBC) *Volá Londýn*, uveřejnil v roce 1952 v *Izraelských listech* v Tel Avivu záznamy svých hovorů s Janem Masarykem, vlastně Masarykovy výroky, v nichž Jan Masaryk jako by hodnotil dílo svého otce:

„Pánbů nám dal moc málo fantazie. Moc bychom si mohli ušetřit s trochou představitivosti. Jenže my měli asi tolik fantazie jako nově narozené tele z nepříteli inteligentních rodičů. Byli bychom včas museli udělat nějakou konfederaci malých národů. Tuhle mně někdo vyprávěl, že k němu přišel domovník a řekl mu, že se půjde na brigádu. Vykopávat Franze Josefa... Jenže dnes na to už je pozdě. Teď nám už žádnou kooperativu nepovolí. Tak budeme každý koukat ten krámeček udržet, jak dlouho to půjde, ale nakonec zkrachujeme jeden jako druhý. A my to tady odnese nejvíc. Dokázali jsme zázrak: vystrčili jsme prdel na západ a dostaneme hovno z východu... Budeme na tom hůř než papír mezi nůžkami.“

Někdo by mohl namítnout, že první světová válka prý byla bojem Germánů proti Slovanům. Možná, že to tak kdesi bylo řečeno. Ale z té války nevyšlo Rakousko vítězné, ale *poražené*, a kdyby se *včas* myslelo na středoevropskou federaci, ať už s Habsburky nebo bez Habsburků, byla tu nejlepší příležitost: poražené Rakousko, mladý císař plný ochoty a dobré vůle, i když patrně politicky dosti nerozhodný, české země by se vzhledem k svému hospodářskému potenciálu a kulturní vyspělosti samozřejmě posunuly na první místo v tomto soustátí. Zbývají jen oči pro pláč. Vyjádřil to velmi pregnančně Charles de Gaulle v roce 1968: „Československo, to je ubohá země. Není to národ. Je to stát umělý, zpackaný. Můžeme to říci, protože my jsme ho stvořili.“

Ve *Vabách života a umění* (1933) napsal Jaroslav Durych: „...tato země není obzvláště výhodným sídlem samostatného národa... a je spíše jeho vězením. A historie ukazuje velmi nepatrnou úrodnost duchovní a vlastně úplnou ztrátu samo-

statnosti duchovní, dosud nenapravenou. Třebas všichni národové se musí o sebe vzájemně opírat, přece tato potřeba, ať skutečná či domnělá, je u českého lidu přílišná, a zdá se, že se opírá na všechny strany tak, že je držen ve výši, jako by vůbec neměl základů pod sebou. Není národa duchovně závislejšího... Říká se, že Čechy jsou průchodištěm všech kultur a větrů celé Evropy. Ano, průchodištěm, sotva něčím více. Domácích příkladů velmi málo a z těch některé ještě velmi sporné a jiné zase zapomenuté nebo zakryté.“

Český národ byl *autentickým* národem naposled v baroku. Páteří tohoto národa nebylo ovšem národní vědomí, tím méně nějaký nacionalismus, který se objevil, pěstován Vídní, až během napoleonských válek, ale *katolictví*. Je pravda, že k tomuto katolictví byl národ takřikajíc dokopán, ale kupodivu se mu v tom katolictví zalíbilo. Ostatně to přinucení nebylo pravděpodobně tak silné, jak se s oblibou vykládalo, v podstatě a ve většině případů šlo asi o náhradu luteránského faráře farářem katolickým, a čím méně se vrchnost starala o spásu poddaných duší, tím to asi bylo poddaným vítanější. Nedělejme si iluzí: po Bílé hoře byl český sedlák stejně „utlačený“ jako sedlák kdekoli v Evropě a český šlechtic („český“ v ohledu teritoriálním) stejně svobodný jako šlechtic kdekoli jinde v Evropě. Ale *lidem* se v tom katolictví, také v jeho estetické stránce, bezpochyby *zalíbilo*. Pekař hezky vykládá v *Třech kapitolách o sv. Janu Nepomuckém*, kterak Jan z Pomuku byl prohlášen za svatého nikoli snad, aby „zatlačil“ památku jiného Jana, o němž tenkrát nikdo už neměl ani zdání, ale jako koruna a vrchol *katolické* Čechie, která chtěla mít svého *českého* katolického světce, a také toho po značných obtížích roku 1729, tedy více než sto let po Bílé hoře, dosáhla.

Po napoleonských válkách, po roce 1848 se krok za krokem objevuje jiný, nový český národ – Palacký mluví o *dvou* národech – s falešným vědomím, pseudo-vědomím. Pokud toto vědomí začíná už u Palackého a je dáno Palackým, je těžko říci. Až se jednou zase u nás vyskytne nějaký historik, musí si patrně znovu důkladně pročíst Palackého, který byl spíše ideolog a politik než školený historik, vypsát všechny Palackého omyly a protimluvy, jichž je spousta, a zařadit prostě Palackého *jako historika* tam, kam patří. Dosavadní knížky o Palackém (včetně Pekařovy) byly spíše uctivé než přesné. O smrti Žižkově praví například Palacký, že to byl příběh pro zemi vítaný a prospěšný, protože ji zbavil urputných bojů o věc, která v duchu doby své neměla kořene a základu. To je citát, nad nímž se musíme zamyslet. Za prvé zemi nezbavil vůbec ničeho. Urputné boje pokračovaly ještě deset let po Žižkově smrti. Za druhé toto stanovisko vrhá temný stín na celé husitství. Jestliže se bojovalo o věc, která v duchu doby své neměla kořene a základu, nebyl zánik husitství příběh vítaný a prospěšný pro zemi vůbec? Nebylo pak celé husitství božím dopuštěním, omylem? „*V duchu doby své*“: bylo husitství neštěstím vůbec, anebo jen v tom, že nebylo „v duchu doby své“, že jinými slovy „předběhlo“ dobu? Takových

nejasných míst a protimluvů je v Palackém plno. Souvisí to samozřejmě i s mylným Palackého názorem na slovanskou demokratičnost, na „vrozený“ slovanský sklon k demokracii – to vše jsou věci, o nichž se již hodně psalo.

Palackého vlastní názory byly sice emfatické, ale do jisté míry i střízlivé, jako většinou i politická činnost Palackého. Teprve Palackého vulgarizátoři včetně Masarykovy *České otázky* (Masaryk se tu houževnatě drží Palackého a nepřináší vlastně proti němu nic nového) udělali z dějin mýtus a razili ono dějinné povědomí, které z husitství učinilo vrchol českých dějin, husitství pak pokračovalo v bratrství (*tehdejší* církvi československé), protireformace byla třístaletou porobou, ale pak prý obrození „navázalo“ na husitství a bratrství. Neboli Masaryk: reformace versus protireformace. Nebylo tomu tak ovšem vždy. Masaryk si například stěžuje v *Janu Husovi*, že v roce 1889 (tedy šest let před napsáním *Husa*), když kníže Karel Schwarzenberg nazval v českém sněmu husity „bandou lupičů a žhářů“ – „ze strany, kterou založil Palacký, nezmohl se nikdo ani k odpovědi“. Buď jak buď, v českém národním povědomí, ve vědomí většiny těch, kdo se mezi sebou dorozumívají česky, ustálila se linie, kterou bychom stručně mohli charakterizovat jmény Palacký – Masaryk – Jirásek – Nejedlý, a toto mínění víceméně trvá. Když už tu padlo jméno Jirásek, je nutno říci, že v tom, jak mohutně a halasně se po roce 1948 přihlásili naši komunisté k národnědemokratickému senátorovi a autorovi předmluvy ke Gajdovým *Pamětem*, nebyla jen osobní libůstka posledního českého buditele Zdeňka Nejedlého, jeho vztah k Jiráskovi, Litomyšli atd. Cynik Václav Kopecký a Klement Gottwald nebyli tak naivní, aby brali Jiráska vážně. Ale okázalým přihlášením k Jiráskovi se naši komunisté nestávali jen zimmerrein und salonfähig, ale zapojovali se i do širšího, velmi širokého proudu, mocnějšího, než byl proud komunistický, do obecného národního povědomí, které většina národa přijímala bez rozpaků. Samozřejmě by byl našim komunistům daleko více odpovídal Vladislav Vančura, nesrovnatelně větší umělec než Jirásek, skutečný komunista a mučedník, ale exkluzivní Vančura nebyl samozřejmě v masách zdaleka tak zakořeněn jako Jirásek, *politicky* by využitím jeho jména komunisté nezískali nic a umělecky by se musili trochu namáhat a kroutit. Konečně postupná linie oficiální propagandy: od Julia Fučíka přes Aloise Jirásku k Jaroslavu Haškovi mluví sama za sebe.

Linie historického povědomí, daná jmény Palacký – Jirásek – Nejedlý, se ve vědomí většiny příslušníků českého národa ujala. Jestliže po válce Zdeněk Nejedlý napsal brožuru s výmluvným názvem *Komunisté – dědicové velkých tradic českého národa*, může se tomu kdokoli pošklebovat, jak chce, ale Nejedlý má pravdu do slova a do písmene. Komunisté *jsou* skutečně dědici jedněch určitých tradic českého národa. Ty tradice můžeme pokládat za veliké, prostřední nebo docela malinkaté, podle vlastního výběru a chuti, ale tradice to jsou a komunisté jsou jejich vlastními a skutečnými dědici.

Historické povědomí dané jmény Palacký – Masaryk – Jirásek – Nejedlý je *objektivně* daleko větší lež a podvod než celé *Rukopisy* a také jeho důsledky jsou daleko závažnější a důsažnější než celý takzvaný rukopisný boj. Jestliže katolická menšina se proti tomuto dějinnému povědomí za první republiky energicky obracela, činila tak plným právem.

Jak upadl v zapomenutí český stát a jak česká státoprávní politika byla nahrazena československou (v Benešově pojetí) mytologií, svědčí nejlépe osudy takzvané „druhé“ republiky, trapného doznívání republiky „první“. Hlupáckové, podvodníci a lidé, kteří se octli v louži, nepřišli na nic jiného než na banální heslo, které se ovšem naskytá vždycky v takových situacích: *národní jednotu. Jednota spasí národ*. Jestliže je možné cokoli vytýkat dr. Emilu Háchovi, starému rakouskému úředníku a velmi vzdělanému a čestnému muži, pak to je to, že i se svým „mužstvem“ neprováděl politiku *českou*, nýbrž *benešovskou*. Sám Hácha, jak to je i písemně dosvědčeno, se pokládal jen za „místodržitele“ Benešova, s Benešem se písemně stýkal, pokud to šlo, a radami Benešovými se řídil. Tedy přijal ve všem všudy vůdčí roli téhož Beneše, který tak hanebně zkrachoval v září 1938. Emanuel Moravec, kterého Beneš přijal 2. října 1938 v 19 hodin, líčí ho takto:

„...Nalezl jsem ho polekaného, rozpačitého, bezradného a nejistého jako kluka po výprasku... Styděl jsem se, že jsme tomuto ranečku bídy věřili.“ A v tento „raneček bídy“ vložil staříček Hácha svůj osud, tomuto „ranečku bídy“ všichni opět znovu uvěřili, jako úplně bezhlaví, jako ovce! Proč? Patrně zejména proto, že *tu nikdo jiný nebyl!* Degenerace *české* politiky (s výjimkou komunistů, kteří vždy věděli, co chtějí) byla tak naprostá, že mimo Beneše tu prostě žádný jiný politik *neexistoval!* Mluvíme-li už o Háchovi, pak samozřejmě protektorátní předseda vlády generál Eliáš *neměl* být současně hlavou benešovského odboje, protektorátní ministři dr. Feierabend a ing. Nečas, uprchlí později do Londýna, *neměli* být současně vůdčími členy benešovského Politického ústředí, nehodláme-li už tady rozpádat úvahy, k čemu ten odboj vlastně byl a čeho dosáhl! Jestliže v září 1938 nás Francie a s ní spojená Anglie nechaly na holičkách, proč jsme měli znovu poslušně přiklusat a pomáhat ze všech sil jen proto, že tentokrát byly opět ve svrabu Francie s Anglií, a to ve jménu benešovského ideálu, který už *tenkrát* byl neskutečný, iluzorní, chimérický!

A přece se Edvard Beneš při vši své zbabělosti, která byla primární, základní vlastností jeho povahy, anebo snad právě *pro tuto zbabělost* nesmrtelně zasloužil o desítky tisíc, ne-li o statisíce lidí, kteří se mezi sebou domlouvají česky. V září 1938 bylo rozhodnutí *výlučně* v jeho rukou. Všichni ostatní na něho koukali jako telata na nová vrata. Kdyby byl rozhodl, že se „do toho“ půjde, bylo by se „do toho“ bez odmluv šlo. Jestliže se Beneš rozhodl pro opak, zachoval tím nejméně desítky tisíc, ne-li statisíce lidí naživu. Je to nesmrtelná zásluha Benešova a potomci těch, kdo

zůstali naživu, by za to měli být Benešovi vděční. Dnes už málokdo pochybuje o tom (vojáci nikdy nepochybovali), že bychom *vojensky* byli rozdrnceni během několika dní. Tu a tam se tvrdí, že národ by na tom byl *morálně* lépe, kdyby byl bojoval. To je ovšem bohapustý nesmysl. Každý, kdo trochu zná tento národ, jeho vrtkavost a vrtošivost, náklonnost k otroctví, náhlé vzplanutí a rychlé vychladnutí, musí si také uvědomit, že po vojenském debaklu a následující represí by na tom národ byl *nekonečně hůř* právě morálně, než když *nebojoval*.

Beneš se k této své odpovědnosti nikdy mužně nepřihlásil. Nikdy nevmetl ve tvář svým kritikům: Hlupáci, *já* jsem vás zachoval naživu, *já* jsem vás uchránil nesmyslného boje! Místo toho nemůžu koktat, že prý už tenkrát věděl... co samozřejmě nevěděl, protože to nikdo vědět nemohl. Ale jeho kapitulace ze září 1938 zůstane přesto *jediný mužný* čin jeho života. To ovšem *neznamená* nebojovat za každou cenu. Jsou dražší a důležitější věci než mír: svoboda, lidská práva. Znamená to jen nebojovat za nesmyslných a bezvýhledných podmínek. A ty v září 1938 byly.

Od josefinismu prodělává katolictví u nás trvalý ústup. Tento sestup a pád je možno postihnout a popsat, obtížněji už vysvětlit, vyložit všechny jeho příčiny. Těžko je chápat, jak národ kdysi katolický, v letech 1918–1938 ještě ve většině katolický, tak snadno a rychle ztratil svůj katolický charakter po roce 1948. Začalo to samozřejmě už josefinismem. V takzvaném národním obrození, to jest vlastně v nástupu novodobého národního vědomí a nacionalismu, byli hlavně katoličtí kněží, především v terénu, hlavními nositeli tohoto proudu. Postupem času se z nich stali spíše dobří hospodáři, pečující o svá políčka, zahrady a včelstva a družně nažívající se svými spoluobčany. Pěl básník: „Církev a vlast v mých něžně milují se řadrech. Každá z nich půl, každá má srdce mé celé.“ Takže ve skutečnosti každá z nich měla toho srdce jen půl, a církev rozhodně tu menší polovičku. Pěl básník: „Váš je Hus, i Nepomuk i Cyril.“ To přesně vystihuje, tato melanž, situaci katolictví u nás. V posledním desetiletí Rakouska si katolíci hověli v náručí habsburské monarchie jako pilní a poslušní („treu und bieder“) občané, současně už však také rostl, mohutněl a bouřil čím dál tím víc protikatolický boj, nesený zejména mladočechy, Masarykovými realisty v čele s Masarykem samým (nezapomeňme ovšem na Herbena a na Machara) a sociálními demokraty, třeba takovými „Červánky“ a „Září“. Tento boj pak vyvrcholil po roce 1918 – Po Vídni Řím! Řím musí být souzen a odsouzen! Tábor je náš program! Kříže ze škol, protikatolická kampaň na Slovensku atd. Proti tomuto boji se zprvu postavila (musím se ovšem zmínit o statečných projevech Pekařových a Šustových) jen lidová strana. Vyrosla právě z tohoto boje a na tomto boji – svědectví o tom, že katolické vědomí v některých vrstvách národa, zejména chudších a na zachovalé Moravě, bylo ještě přese všechno živé. Jakmile ovšem protikatolický boj ztratil na

síle a ochabl, začala valem řídnout i lidová strana. Jejím (převážně kněžskému) vedení se nepodařilo soustředit ani všechny *uvědomělé* katolíky, ba ani jejich větší část. A co je ještě horší: ve vědomí jak větší části katolíků, tak zejména v nekatolické veřejnosti splynuly pojmy „katolík“ a „lidovec“ v jedno, ztotožnily se, ačkoli církev a politická strana nebyly přece jedno a totéž. Z toho všeho můžeme vyvodit některé závěry: především katolíci, dokonce ani katolická hierarchie a kněží, nehledali spásu v žitém náboženství, ve skutečném náboženském životě, soustředěném v kostele a nikoli v hospodě, ale v berličkách, jak se ukázalo velmi pochybných, politické strany, její domnělé síly a moci. Druhý závěr pak bude asi ten, že náboženské cítění českého lidu, jeho náboženský sklon, skutečný náboženský cit, nebude asi tak pevný, silný a nepochybný. Jak píše Durych ve *Váhách života a umění*, v roce 1917 nejenom Viktor Dyk, ale i Otokar Březina (jakožto *myslitel* katolíky patrně silně přeceněný) uvažovali o jakémisi „národním“ náboženství, „národní“ církvi – skutečně nábožensky založený a skutečně věřící člověk by tak nikdy neuvažoval –, a jak se situace rychle měnila, ukazuje výrok téhož Březiny z roku 1919, zachycený opět Durychem ve *Váhách*, že totiž on, Březina, neví, na které lucerně bude viset. Budoucímu historikovi bude důkladně prozkoumat, zda český národ měl i v minulosti zvlášť silný náboženský sklon, jak se obvykle tvrdí. Domnívám se, že neměl. Je otázka, zdali oslavovaná česká tolerance nebyla spíše náboženská lhostejnost. Nebyla česká konfese z roku 1575 spíše výrazem náboženské lhostejnosti, spojené s politickou prozíravostí, než náboženská tolerance? Člověk se musí divit, když kolem Bílé hory neustále naráží na to, jak šlechta (o poddané nešlo) měnila víru snáze než košili. Platilo v té době: já na bráchu, brácha na mě. Manžel katolík, manželka evangelička, nebo naopak. Jeden bratr katolík, druhý bratr evangelík, aby to bylo na všechny strany dobré (Černínové). V řadách českých bratří, tolik oslavovaných, byli samozřejmě muži vynikající (Komenský), velmi rozšafní (Karel starší ze Žerotína), ale také z bratrských škol vyšel Valdštejn a českým bratrem i s manželkou byl do třiceti let (a to je tenkrát něco!) Karel z Liechtensteinu, český místodržící po Bílé hoře (liechtenštejnští dragouni!). Znamenalo tu náboženství opravdu něco, nebo to byla politika? V jedné knížce uvádí Zdeněk Kalista, že otec Balbínův (nebo Bridelův – už nevím) byl za stavovského povstání rychtářem ve Vysokém Mýtě ve službách stavů a o několik málo let později opět rychtářem ve Vysokém Mýtě ve službách Ferdinandových a že prý to je svědectví obrozeného katolicismu a otec Balbínův prý dal syna Bohuslava na kněžství na odpykání svých hříchů. Byla to síla obrozeného katolicismu, nebo byl otec Bohuslava Balbína prachobyčejný kolaborant? Já bych myslil, že to byl prachobyčejný kolaborant.

Vraťme se však do let 1918–1938. Masaryk byl opravdu klíčovou postavou „první“ republiky – jeho výrok, že „katolíci budou mít tolik práv, kolik si jich dobudou“, je jednak pravdivý, protože v dějinách nikdy žádná skupina lidí neměla

více práv, než kolik si jich dobyla, jednak je to typická masarykovská fráze (Viktor Dyk v epigramu o Masarykovi: „naučil mládež frázím několika“), ale hlavně: což mohli mít katolíci důvěru v prezidenta, který jako Bourboni nic nezapomněl ze své profesorské minulosti, a zejména v prvních letech svého prezidentství také ničemmu se nenaučil? Jestliže Viktor Dyk v intermezzu svého *Konce Hackenschmiedova* nazývá Masaryka „vyběračem kosů“ (*Národ Chelčického musí bažit po neko-nečném*, parafráze Masarykova často opakovaného výroku z *České otázky a Naší nynější krize*), neplatí to jen o Masarykově pohledu na poezii a umění vůbec, ale i na náboženství. Kde vzal tuhle protestantskou rozšafnost a moudrost syn Moravského Slováčka?

Musíme ovšem říci, že také katolictví u nás v posledních desetiletích Rakouska a v letech 1918–1938 bylo (alespoň to oficiální) v hlubokém kulturním úpadku. To jsme ostatně už řekli. Nutno jen zdůraznit, že jednou z hlavních příčin *tohoto úpadku* byl u nás především katolický kněz. Jak po takzvaném převratu v roce 1918, tak v lidové straně i s jejími důsledky po roce 1945 a 1948. Josef Plojhar je legitimní duchovní dítě Šrámkovo. Také v tom je poučení pro budoucnost.

Václav Černý kdesi mluví o nezřízeném kultu Staré Říše a Tasova (míněn Jakub Deml). Jakuba Demla zatím necháme, žádný jeho „kult“ nebyl. Byl „kult“ Staré Říše. A právem. Všecko, co bylo v českém katolictví opravdové a intelektuálně nosné, vyrostlo ze Staré Říše, z díla Josefa Florianana. Byla to labutí píseň, ale labutí píseň slavná. Nejdříve jednu humornou vzpomínku. K jednomu páně Florianovu výročí (neříkal nikdo Florian, ale *pan* Florian), myslím, že to bylo sto let od jeho narození, jsem napsal do týdeníku *Naše rodina* krátký článek, aby si toho alespoň někdo všiml. Nazval jsem tam pana Florianana *písmákem*. Myslel jsem při tom na Štítného, Chelčického, Vaváka. Není to, myslím, špatná společnost. Ale celé páně Florianovo potomstvo se na mne vrhlo, také dobrý přítel malíř Otto Stritzko, zeť Josefa Florianana. Netrvám na tom názvu. Ale jak nazvat Josefa Florianana jinak? Profesionální spisovatel to nebyl, profesionální literární kritik také ne (často zhodnotil nějakou knížku – a právem – jediným slovem: „Plamenům“, bez emfáze bychom asi řekli – a také právem – „Do kamen“), profesionální nakladatel tím méně. Pro české katolictví vykonal a znamenal mnohem víc než celá lidová strana, balvan, zkáza a neštěstí českého katolicismu dohromady. Původním povoláním profesor přírodopisu někde snad v severovýchodních Čechách (tyto poznámky nemají být životopisem ani oceněním Josefa Florianana; po jeho smrti roku 1942 vyšlo o něm samostatné číslo *Akordu* a *Řádu* a taktéž se o něm čtenář poučí ve výborné knížce Dominika Pecky). Dostal jednoho dne snad náhodou do ruky číslo časopisu Léona Bloye *La Plume* (Pero). Tam byla věta asi tohoto znění: „Do ráje se nevstupuje ani zítra, ani včera (nebo pozítří), ale *dnes*.“ Josef Florian nechal profesury, odesel do chalupy ve Staré Říši na Moravě (někde poblíž Meziříčí)

a začal tam vydávat knížky. Ty knížky, bylo jich za dobu páně Florianova života několik set: Dobré dílo, Nova et vetera, Studium, Archy, Kursy atd., byly úplný zázrak: naučil tiskaře široko daleko a ještě za Rakouska, několik desetiletí před rokem 1945, dělat dobré, sličné knížky, a tiskaři to dělali rádi, protože dělali kvalitní a dobré dílo. To pokud se týče vzhledu. Ale Josef Florian se také bedlivě díval po Evropě a snesl k nám za ta léta kdecu, co mělo, zejména v evropském katolictví, opravdu úroveň. Jeho miláčkem a patrně také zasvětitelům je Léon Bloy, kterého Josef Florian vydal a většinou i přeložil takřka celého, ne-li vůbec celého. Ale i Jules Barbey d'Aureville, Charles Péguy, Ernest Hello, dokonce i Maurois, Chesterton a desítky a desítky dalších autorů. Také výtvarné umění: Josef Florian pro nás objevil například Rouaulta. Zpočátku nedával na své knížky dokonce ani ceny: kniha je kulturní statek, nikoli zboží na prodej, ať každý, chudý, bohatý, pošle, co má. To bychom ovšem nesměli být v Čechách: lidé knihy brali, ale neplatili, takže pan Florian musel od tohoto dobrého komunistického vynálezu ustoupit. Jak to nakonec dopadlo s jeho dětmi, nevím: neposílal je do školy, učil je (jako profesor) sám, protože škola beztoho jen děti kazí; měl proto i nějaké potíže s c. k. rakouskými úřady, dokonce se dostal i do vězení; ale pak se to tuším nějak urovnalo. Jak jsem již řekl, tohle není čtení o Josefu Florianovi. Musí se však říci, že Stará Říše a Josef Florian je počátek skutečné katolické obnovy u nás. Až dotud bylo katolictví u nás v kulturním ohledu reprezentováno všelijakými Katolickými modernami, Sigismundy Boušky, Karly Dostály-Lutinovy, Xavery Dvořáky, *Novými životy*, *Archami* a *Musei* atd. Ne že by mnozí z těch lidí neměli dobrou vůli a snahu, ale zkrátka a dobře, neměli na to. Julius Zeyer a Otokar Březina se na chvíli přiblížili Katolické moderně, vábení patrně katolicitou toho podnikání; ale honem utekli, každý zjistil, že to není k ničemu. Ze Staré Říše vzešel Durych i Deml, Čep i Zahradníček, Bedřich Fučík i Albert Vyskočil, také *Řád* a *Obnova* a všichni lidé kolem nich, ale například i Halas a Holan s Josefem Florianem pilně duchovně komunikovali a jistě ne bez užitku. Máme-li to po desetiletích stručně vyjádřit (pan Florian by s tím patrně nesouhlasil): byla to – podle mého mínění – *opožděná reakce na stupidní a slabomyslné české pokrokářství* a také reakce na ubohost katolického kulturního života té doby. Josef Florian byl ovšem (a všichni jeho následovníci) mužem sylabu proti modernismu, nikoli mužem druhého vatikánského koncilu a Jana XXIII. Nepředjímal svou dobu, otevřeně pokoncilové katolictví; byl to tvrdý a nekompromisní bojovník, nelítostný voják církve bojující; jeho názorová intrasigence ho možná vedla (stejně jako jeho velký vzor Léona Bloye) k určitému formalismu, který by patrně v dnešních poměrech ukazoval spíše k tradicionalistickému arcibiskupu Lefébvrovi než k Janu Pavlu II. Máme-li vyslovit to jméno potřetí, pak mužem Josefa Floriana byl spíše Léon Bloy než G. K. Chesterton, k němuž tíhli u nás zejména Karel Čapek a Ferdinand Peroutka. Ale buď jak buď, katolická obnova začíná u nás ve Staré Říši u Josefa Floriana.

Nezáleží na tom, že muži, kteří Starou Říší prošli, se (někteří) s Josefem Florianem rozešli a že se také někdy rozešli i mezi sebou; byly to individuality, a jak bylo kdysi řečeno, velcí lidé mají velké stíny. Ostatně to byli vesměs umělci a ti jsou, jak víme, velmi citliví na slovo, nejen na slovo, které se jich samých týká, ale na slovo jako nástroj své tvorby, na odstín pravdy, o níž se domnívají, že ji mají.

Než přejdeme k Jaroslavu Durychovi, zastavme se na okamžik u Jakuba Demla. Také on prošel Starou Říší, také on se s ní rozešel a na celý život a na celé dílo se zařídil v Tasově střídaje své lásky a nenávisti (byly-li to nenávisti) – někdy lásky a nenávisti zároveň. Na první pohled by se jevilo, že byl ješitný jako opice. Je to často protivné a někdy i děsivé. No a co z toho, i kdyby to byla pravda? Je jen obecně mylná představa, daná falešnou heroizací našich literárních velikanů, že umělec, básník, je automaticky také ztělesněním všech lidských a občanských ctností. Božena Němcová je zakladatelka české prózy a největší česká spisovatelka – a po mužích byla, jak známo, jako posedlá, K. H. Máchy – jeden z největších českých básníků, vidíte? – nebyl sexuálně normální a dodnes v Čechách nevydávají jeho eroticko-sexuální zápisky – snad je teď vydal Škvořecký v Torontu, protože proč by Máchův *Deník* jinak vydával? Jan Neruda byl jistě veliký básník, ale vedle toho *novinářsky*, čemu říkáme šmok. Vítězslav Nezval měl jistě veliký básnický talent, ale charakterově byl velmi labilní a na tuto charakterovou labilitu zašel i jeho talent. Čtyři příklady za mnohé. Proč bychom od umělců chtěli víc, než nám mohou dát? Dávají nám svá díla. Není to dost? Samozřejmě, že nás to svádí nahlédnout i do jejich soukromého života. Ostatně, co je dílo, život, a co je třeba podvědomá a nevědomá stylizace? Jan Čep mi kdysi řekl, že spisovatel se stylizuje, kdykoli vezme pero do ruky. A byl by básník vůbec básníkem, kdyby nebyl takový, jaký je? Autor těchto poznámek není literární kritik a necítí se povolán vyslovovat se ani k dílu Jakuba Demla, ani k Jakubu Demlovi. Říkají, že Jakub Deml nebyl ucelená povaha, že byl a zůstal až do smrti velkým dítětem, že byl nesmírně reaktivní a impulsivní, popudlivý a vznětlivý a zase dobrácký, že vzápětí zanevřel na to, co před chvílí miloval. To všechno nám jistě objasní velmi dokonale nejlepší znalec Demlova díla, Bedřich Fučík. Ostatně ať mluví dílo samo. Jakub Deml byl nesporně velký básník a mimo jiné také cvok – jeho sokolská epizoda je toho jen jedním z dokladů. Byl členem volební komise, vedl obecní kroniku a v té souvislosti se hádal o nějaký honorář – všechno to je spíše k smíchu než k pláči. Pozoruhodné je, že Demlovo dílo, jeho naléhavost a uhrančivost, čím dál tím více nalézá půdu u mladých. Jak se zdá, právě léta je prověřují i s Demlovou odpovědí na pozvání k účasti v Obci československých spisovatelů:

„Vaše pozvání pod marxistické pejzy a řetězy
považuji za aprílový žert.

A jestli vskutku pravda vítězí,
sebere vás všechny čert.“

V roce 1924 v 23.–24. čísle *Rozmachu* to pochopil Jaroslav Durych. Píše tam: „Kdybych měl psát o Demlově díle, zoufal bych si, neboť bych sotva dosáhl toho, abych lidský zjev Jakuba Demla uměl strčit na jednu stranu a jeho psané dílo na druhou stranu a říci: Tak a teď sedte každý na svém místě a nepřebíhejte, ať si mohu důkladně prohlédnout každého z vás extra!... rozdělit knihy Demlovy na knihy, ze kterých čouhá Deml svými končetinami... a na knihy, které lze čísti bez jakékoliv vzpomínky nejen na Demla..., ale i na jeho jméno.“ Tohle zřejmě dokázal Durych, ale nedokáže to ani Václav Černý, ba patrně ani Ludvík Vaculík (*Český snář*).

HUS A HUSITSTVÍ

Husem a husitstvím se tu musíme poněkud zabývat, ne kvůli nim samým, ale pro jejich odraz na duchovní život první republiky.

Neexistuje *jeden* Hus, existují *dva* Husové, tak jako (s úsměvem) dva Janové Nepomučtí. Ani zjevem si nejsou podobní. I když toho (o jeho lidském zjevu) mnoho nevíme, mohli bychom asi říci, že to byl podsaditý, obtloustlý, bezvousý velebníček s velkou tonzурou a patrně i pleší. Možná, že se bude podobat Janu Šrámkovi z mladých let, když mu v Novém Jičíně říkali Němci „der rote Hatzkaplan“. Ten druhý Hus se spíše podobá jednomu z mužů 28. října 1918, sociálně-demokratickému senátorovi a myslím i ministru Františku Soukupovi. Vysoký, štíhlý, s kozí bradkou a socialistickým širákem s velkým okrajem. Ten první Hus je *možná* historický, skutečná postava. Druhý je zcela určitě výmysl a výtvor 19. století. První je katolický kněz. Druhý je vytvořen jako nástroj boje proti katolické církvi.

Nemáme ani čas, ani nadbytek historických vědomostí to dlouho vykládat. Nejlepší, a pokud možno asi nejdokonalejší knihou o Husovi (i Pekař to kdesi uvádí) je Jana Sedláka *Jan Hus*. Hus byl asi dosti průměrný myslitel, spíše velmi horlivý a znalý (Wiklef) než původní – takový nějaký T. G. Masaryk – spíše nadšený a ohnivý než strhující kazatel, špatný a nudný spisovatel a horlivý karatel mravů a jejich obránce, vábíci kněžstvo i laický lid na cestu dobrou. Podle toho, co jsme z něho i o něm četli, byl asi trochu zatrpklý a morousovitý.

Tady malá poznámka: někomu bude třeba připadat nenáležité, že se snažím Husa a lidi dávných dob představit si jako naše současníky, v jejich kůži a s jejich psychikou. Seděli jsme kdysi v jedné hospodě, asi patnáct, vzdělanějších i méně

vzdělaných, vesměs muklové, a jak jsme tak zvedali püllitry, najednou mě ohromilo: Bože, vždyť my jsme vlastně všichni *husité*! Cožpak si myslíte, že lidé z počátku 15. století byli jiní? Že to byli lidé s jiným myšlením a jednáním než my? Jeden je sangvinik nebo cholerik, jiný melancholik nebo flegmatik. Jeden by se byl pořád jen pral, druhý by vlezl pod stůl při nějaké rvačce. K Josefu Pekařovi přišel kdysi kandidát ke zkoušce. První otázka zněla: „Tak, pane kolego, co je tak zajímavého v dnešních novinách?“ „Pane profesore,“ koktal kandidát, „já jsem se už týden usilovně připravoval ke zkoušce a nečetl jsem žádné noviny.“ „Člověče,“ rozhorlil se Pekař, „jak chcete rozumět 11. století, když jste nečetl *dnešní* noviny?“

Za jednu z hlavních příčin Husova konfliktu se obvykle uvádí, že tepal zlořády v církvi a mravy kněžstva. Ty zlořády jsou vesměs známy, pokud jde o mravy kněžstva, bylo by třeba prostudovat literaturu, která jistě existuje, a napsat o tom souhrnnou knížku, která asi neexistuje. Profesor Jan Slavík, známý odpůrce Pekařův, v jedné ze svých posledních přednášek v Historickém klubu odkazuje toto druhé tvrzení do říše bájí. Lze říci asi toto: V době před Husem a Husově se kněžstvo vskutku velmi rozmnožilo a mravní stav části tohoto kněžského proletariátu jistě nebyl valný. Ale mravní stav kněží jako celku patrně nebyl ani o mnoho horší, ani o mnoho lepší než kdykoli jindy. Křiklavé výjimky jsou vždycky možné a vždycky se vyskytují. Také za našich dob jsme zažili A. C. Stojana, Františka Kordače, Josefa Berana a na druhé straně Josefa Plojgara a živnostníky z *Pacem in terris*. Je tu také otázka: jestli mravní stav kněžstva byl tak upadlý, jak si pak vysvětlit vysokou účast kněží v hnutí husitském, které bylo podle našich pokrokářů výlupekem vši dokonalosti? O mnohonásobném mučednictví kněží v době husitské ani nemluvě.

Ale toto vše jsou věci spíše okrajové, o které tak nejde. Hlavní a důležité je toto: v konečné fázi zápasu, v Kostnici, šlo o souboj dvou „pravd“, které *obě* byly středověké, *obě* poplatné tehdejšímu způsobu myšlení, *obě* pevně opřené o autoritu *Písma* a *obě* bezpečně zakotvené v *Písmu*, z něhož se dá, jak známo, *dokázat* všechno možné na světě. Nešlo tu tedy rozhodně a absolutně o souboj „pravdy“ středověké, opřené o *Písmo*, s „pravdou“ moderní, racionální, rozumovou, „vědeckou“ (řekli bychom raději o rozumové poznání), na jehož zastánce, na *bojovníka vlastního rozumu* je v 19. století pasován Hus. Samozřejmě, že lze z Husova díla vytrhovat citáty a doklady, ale ve skutečnosti byl Hus (a nemohl být jiný) středověký kněz, který věřil na „pravdu“ *Písma*, který „věřil“ na *svou* „pravdu“, to je pravdu *Písma*, *od něho lépe poznanou*, tak jako my věříme na elektrický vypínač, na letadla nebo na družice. Mluví-li Hus o „pravdě“ (slyš, braň, miluj pravdu) je to vždy „pravda“ *Písma*, „pravda“ *Boží*, *nikoli* „pravda“ *v racionálním, vědeckém smyslu*. Z toho důvodu nemá mnoho smyslu diskutovat dnes o věcech, o nichž s koncilem diskutoval Hus, o predestinaci, transsubstanciaci, remanenci atd. – dnes nevěří většina lidí ani na to, v co věřili otcové koncilu, ani na to, v co věřil Hus – a nejméně už ti, kdo vyzvedli Husa na prestol rozumového myšlení, moderní vědecké „pravdy“.

Rozhodovat mezi Husem a koncilem má asi tolik smyslu, jako bychom chtěli rozhodovat mezi dvěma raně středověkými učenici, kteří *oba* věřili, že se Slunce točí kolem Země, ale jeden věřil, že napravo a druhý, že nalevo – my přece v první řadě *vůbec* nevěříme, že se Slunce točí kolem Země. Jestliže obdivujeme Mistra třeboňského nebo stojíme v údivu nad gotickými madonami, je to proto, že tato díla pokládáme i *dnes* za krásná, ne proto, že jsou to díla 14. století. Nemůžeme však říci, že bychom souhlasili s „pravdou“ Husovou – nebo koncilu.

Šlo ještě o jednu věc, o tzv. realismus nebo nominalismus, o chápání tzv. obecnin, o podstatu skutečnosti. Hus byl, jak známo, realista, vlastně extrémní realista, v dnešním slova smyslu idealista (filosoficky), platonik. To znamená: to hlavní, nejdůležitější je *říše idejí*, a ta se teprve jaksi promítá do viditelné skutečnosti, obecnin. Většina předních otců koncilu byli *nominalisté* (*universalia post rem* na rozdíl od Husova *ante rem*), v dnešním slova smyslu tíhnoucí spíše k materialismu a tedy v chápání 19. století „pokrokovější“ než „zpátečník“ Hus. Právem tedy mohl zvolat po Husově upálení učený francouzský kardinál: „Konečně byl upálen realismus!“ Význam slova realismus byl ve středověku ovšem zcela jiný, úplně *obrácený* než dnes. Náboženské myšlení se později – jako obvykle – ustálilo na jakémsi kompromisu, na tzv. mírném nebo umírněném realismu (*universalia in rebus*). Toto vše je ovšem ještě daleko komplikovanější a nás to už tolik nepálí, ale v době Husově to bylo mezi učenici velmi žhavé a ožehavé. Bylo to něco jako spor mezi *ideálním* liberalismem a *ideálním* komunismem. Protiklad: svoboda – spravedlnost.

V této souvislosti je ještě třeba dodat, že do Kostnice (nikoli na hranici) byl Hus, který tam zprvu nechtěl, dostrkán nikoli svými odpůrci, ale svými *stoupenci*. Hus, který měl silný politický zájem (viz *Dekret kutnohorský* a jiné působení Husovo), vždycky tvrdil, že stojí na půdě přísně církevní, že jeho náboženské poznání je *lepší* než jeho odpůrců, nechtěl zakládat nějakou novou církev, odloučit se jako pozdější Luther. Měl své *pravověřce* v Kostnici *dokázat*. A to především na nátlak svých stoupenců. Nejasný je tzv. glejt Zikmundův: týkal-li se bezpečné cesty do Kostnice (tak se i stalo), nebo také svobodného návratu z Kostnice, bez ohledu na to, jak Husova pře dopadne. Obojí výklad je možný. Zikmund tady ovšem musil podlehnout (třeba i nerad) koncilu, protože v době zasedání byl hlavou křesťanstva koncil, nikoli císař. Záležitost Husova byla pak ovšem pro koncil věcí periferní, okrajovou, vlastně nahodilou, protože ústředním tématem koncilu byla reforma církve, zejména také papežství. A když už jsme se zmínili o *Kutnohorském dekretu* (dekret měl smysl *politický* – král se držel písánského papeže, univerzita římského –, *nikoli národnostní*, nešlo tu vůbec o Němce a Čechy), musíme ještě říci, že šlo tenkrát o ústav spíše náboženský než vědecký, že univerzita neměla posluchárny, ale že učení se dalo v malých kroužcích při farách a klášterích. Byla to speciálně kněžská, ovšem velmi významná záležitost. Kuriózní je, že ještě Palacký, diletant v nejlepším slova smyslu, uvádí v *Dějínách*, že po vydání dekretu odešlo z Prahy třicet tisíc studentů a profesorů: celá

Praha měla tehdy sotva třicet tisíc obyvatel. Dnes už zcela bezpečně víme, že odešlých bylo asi tři sta až pět set. To by si jistě už tenkrát byl musel Palacký uvědomit, kdyby psal spíše vědeckou historii než ideologii.

Jak kdysi napsal Arthur Koestler, je lépe zavraždit statisíce nebo miliony lidí – jako to udělali Hitler nebo Stalin – než *jediného člověka*. Smrt milionů lidí tolik nevzruší mysl člověka, protože genocida lidské masy je méně konkrétní a těžko představitelná. Žižkovi a Prokopa Holého „husité“ povraždili tisíce lidí, nejméně stovky jich upálili stejně, jako byl upálen Hus, ale na ty se „jaksi“ zapomíná, a trčí do dějin jedině Hus.

Pokud jde o eventuální „rehabilitaci“ Husovu, nemá podle mého mínění valný smysl. Především zajímá jenom houfek zbylých katolíků, těm ostatním je to samozřejmě jedno, dobré nanejvýš k pošklebkům: vida, *konečně* to i katolíci uznali (to jest přijali „našeho“ Husa 19. století). Za druhé by se katolíci nápadně i v tomhle začali podobat komunistům, kteří také člověka nejprv pověsí, potom rehabilitují. Za třetí a už vážněji: *dnešní* církev vůbec *nemůže* odčinit, co se stalo počátkem 15. století; co se stalo, nemůže se odestát. Můžeme jen vyslovit politování, že byl Hus upálen, litovat jeho lidského osudu – ale to je také vše. Případná „rehabilitace Husova“ by musila být doktrinální, náboženská, nikoli jen proto, aby se katolíci trochu víc zalíbili těm ostatním, kteří se také mezi sebou domlouvají česky. To znamená: buďto by církev musela prohlásit, že šlo vlastně o nedorozumění, že se Hus od církevní doktríny vůbec nelišil, neodchyloval – ale proč ho pak upalovali? Anebo by se *dnešní* církev musela postavit za stanovisko Husovo a proti koncilu – ale to by se pak jistě týkalo jen *dnešní* církve, a nikoli církve 15. století – a tak zase řeči o nějaké „rehabilitaci“ jsou nemožné. De Voogtovu knížku by bylo samozřejmě dobré přeložit do češtiny, už proto, že se týká Čecha a českých poměrů – s de Voogtem jsem mluvil v roce 1937 v místnostech *Obnovy* v Mělnické 13 a de Voogt po své návštěvě v Čechách napsal několik sympatických článků o českých poměrech do belgické znamenité *Revue Catholique des idées et des faits* –, ale učit historii se nebudeme ani od Voogta, jako se ji neučíme od Ernesta Denise.

Summa summarum základní a zásadní stanovisko k této věci (jako ke všem ostatním) asi vyjádřil Jaroslav Durych v článku Staroměstský ryňk, myslím roku 1922: „Hus byl kacír a jeho homilie jsou duchamorné a jalové, pravá četba pro odsouzenec, ale *ve skutečnosti snad přece jen nebyl takovou nestvůrou, jakou z něho udělali moderní pokrokáři*.“ Katolíci v otázce Husově (jako ve všem ostatním) jen *přejali* linii Palacký – Masaryk – Jirásek – Nejedlý (tak jako jde o Bílou horu, baroko atd.) s omezením a omluvami, že prý to není vlastní stanovisko.

Zbývá ještě říci několik slov o tzv. husitství. Je to označení velmi nepřesné a nepřípadné, ostatně pozdější a ustálené také až v 19. století. Člověk může se činit odpovědný za to, co hlásal nebo dělal až do své smrti, anebo za to, co z jeho díla

mělo bezprostřední vliv. Je otázka, jak by se byl Hus postavil k „husitskému“ hnutí, kdyby byl zůstal naživu. Vavřinec z Březové začal svou kroniku s emfází a skončil rozhodným zavržením hnutí, Jakoubek ze Stříbra, jeden z původců kalicha, zemřel proklínaje duchy, které pomáhal vyvolat. Hus a někteří intelektuálové kolem něho to jistě mysleli upřímně, tak jako to jistě upřímně mysleli někteří komunističtí intelektuálové z let 1918–1938. Jenže je typicky ješitný intelektuálský – a zvláště literární – omyl domnívat se, že to byla *myšlenka*, která vzplála v pochodeň, a nakonec pochodoval celý národ v dlouhých hustých řadách pod jejím praporem, v našem případě pod praporem s kalichem. Myšlenek bylo a je, a obvykle nejsou k ničemu, pokud se nesetkají s něčím silnějším, sociálním, s mocí, chtivostí a silou. „Husitství“ by samozřejmě bylo i bez Husa, i kdyby byl Hus vůbec nebyl. Podstata „husitství“ není ani zcela náboženská (Palacký – Masaryk), ani národní (Pekař), i když tyto myšlenky v něm také jistě působily, ale prostě a jednoduše tendence rozchvátit majetky, ovládané do té doby církevními osobami. Pak tu jistě významně působilo – stejně jako za sto let později v lutherské reformaci – nestydaté a nesmírné finanční vykořisťování Římem. Byl to do jisté míry *třídní boj* mezi kněžími a laiky, nikoli ovšem prostým lidem, ale zemany, městy atd. *Dixit laicus clero: semper tibi inimicus ero*. Tak jako církev nedovedla po staletí nalézt rovnováhu mezi pozemským a nadpozemským, tak si nedovedli kněží uvědomit, že mají být *sluhy*, nikoli *pány* laiků – sluhy ovšem nikoli ve světském smyslu (těmi vždy byli až dost), ale sluhy ve svobodě a v hlásání slova božího. Těch církevních majetků byla v době husitské asi třetina veškeré půdy – ne že by mi jich bylo líto. K vypuknutí bouře přispěl daleko, nekonečně větší měrou Václav IV. nežli Hus, jeho „nenormální“ osobnost (jak cudně řekl Pekař), vrtkavá a nepevná vláda, permanentní občanská válka v zemi, trvající více než dvě desetiletí, systém „záští“. Také jistě intelektuálské hádky, chiliasmus atd., ale ty „ideové“ věci byly až druhořadé, prvotní byly věci hmotné, majetkové. Palacký, když snoval svou pěknou ideologii pro potřeby rodící se a nastupující české buržoazie, vysunul ovšem do popředí věci ideové a při tom už zůstalo. Ale je to omyl. Omyl asi takový, jako kdyby se Masarykovo myšlení a jeho politika z let 1914–1918 nesetkaly s první světovou válkou a jejími důsledky – pak by ovšem Masaryk zůstal univerzitním profesorem, jakých jsme měli tucty, a jeho knihy by se dnes četly asi tolik jako spisy Husovy. Nazývá-li se dnes tato „revoluce“ husitskou, je v tom asi tolik vtípu, jako kdyby se nacismu říkalo nietzscheismus, i když je jistě pravda, že na některé nacisty některé myšlenky Nietzscheovy působily. Když byl Hus upálen, přitisklo asi čtyři sta padesát pánů, rytířů, zemanů a měst pečeti na listinu protestující *především proti* tomu, že byl upálen *Čech* (Čechy byly v té době díky Karlu IV. evropská velmoc) – a pak se tři čtyři roky nedělo v podstatě nic, alespoň ne nic nového, až do Václavovy smrti, kdy teprve bouře jaksepatří propukla. Také by se nemělo zapomínat, že „husitů“ (včetně polních vojsk) byla

velmi malá teroristická menšina, zatímco všichni ostatní, domlouvající se mezi sebou česky, hleděli spíše, kam by schovali hlavu, když letěla nějaká ta koule. Až teprve 19. století z toho udělalo vrchol českých dějin a národní ideologii.

M A S A R Y K

Masaryk nám byl protivný jako činže. V tom jsme se dojemně shodovali s naprostou většinou českého národa, kterému až do 28. října 1918 byl profesor Masaryk – až na nepatrný houfek jeho stoupenců – taktéž protivný jako činže. Přispíval k tomu jistě popřevratový byzantinismus, kterým byl Masaryk čím dál víc obklopován, byzantinismus, kterému kromě známého vrtichovostství českého národa hověla zejména Masarykova dcera Alice a který vposled oddálil od Masaryka i autora *Hovorů* Karla Čapka. Dokladů by bylo ne tisíce, ale statisíce. Za všechny citujme alespoň nejintelligentnější a nejmírnější jejich ozvěnu, několik vět Václava Černého (*Paměti*, Toronto, 1982): „Všechno, všechno mne znovu vede k prožitku *ústřednímu* – k myšlenkovému, citovému, mravnímu prožitku *největší osobnosti* mého života – T. G. Masaryka. Prezident *Osvoboditel a Zakladatel*, jsem o tom *stále* přesvědčen. *Největší Čech nové doby*, se všemi právy národního vůdce. Muž svým národem tak nesmírně milovaný a ctěný... Důvěra a úcta, kterou mu za jeho života jeho lid prokazoval, byly takové, že se jeho autority ani jeho nepřátelé neodvažovali dotknout... Z tohoto muže dštila vznešenost a svoboda jako ze svého *božského* zdroje... byl jsem plod časů Masarykových. Byl tak absolutně, niterně a radostně svobodný, že i ta svoboda, s níž byl potírán, byla jeho *svobodou*, byla z něho... K pajánu úcty a lásky, jenž mu zněl zažíva do uší, jsem se sám nikdy nepřipojil. *Dnes bych jej dovedl pět donekonečna*.“ (Podtrženo většinou autorem těchto poznámek.)

Pohled na pějíciho Václava Černého není sice zvlášť vábný, ale necháme ho pět dál a budeme se věnovat našim úvahám. Ostatně přečtěte si to v Černém. Jestliže si uvědomíte, že takovýmihle výplody, které, abychom použili slov Ferdinanda Cé-

lina, tekly po všech žurnálech jako voda po všech žlábcích veřejného záchodku, výplody, z nichž některé prohlašovaly Masaryka za mladšího bratra Ježíše Krista (doklad nesmírné české žvanivosti a neúcty k míře), jsme byli doslova (a celá tzv. „první“ republika čím dál tím víc) zavalováni, není divu, že se nám z toho dělalo zle. Kdo nezažil toto ovzduší, sotva si může představit, *proč* také reakce odpůrců Masarykových byla tak ostrá.

Šalda kdesi napsal, že vzniklá republika v prvních letech měla nekonečnou potřebu a spotřebu mýtu. Hlavní součástí tohoto mýtu byl Masaryk. Národ si prostě *zvykl* na Františka Josefa, byl s ním naprosto spokojen, mohl tu a tam remcat stejně jako za Masaryka, a potřeboval nutně nějakého starého pána, tím raději na koni (stejně jako Františka Josefa v uniformě), kterému by dnes a denně mohl skládat svůj hold. Proto honem honem udělali Masaryka prezidentem, také z obavy, aby jim do toho moc nemluvil, až se vrátí. Masaryk sám si zřejmě takhle svou úlohu nepředstavoval. Měl na mysli spíše americký vzor, prezidenta, který bude zároveň předsedou vlády. Nikoliv prezidenta spíše jen reprezentativního, čím dál tím víc *jenom* reprezentativního, ale tím zbožňovanějšího a uctívanějšího klikou a klakou. Tohoto prezidenta ovšem potřebovali muži 28. října, a spěšně jím udělali Masaryka. Zpočátku se Masaryk ovšem snažil zasahovat do dějů a myšlení národa různými projevy a zejména články v různých novinách a časopisech, samozřejmě šifrovanými anebo pod různými pseudonymy, až mu to Švehla zarazil. „Pane prezidente, teď jste *prezident* Masaryk, nikoli *profesor* Masaryk. Můžete tedy pouštět do světa jen oficiální projevy, které budou kontrasignovány předsedou vlády.“ Masaryk se podvolil a stal se dobrým přítelem Švehlovým stejně jako dr. Preisse.

Důvodů ovšem bylo víc než tento oficiální a *nesnesitelný* byzantinismus. *Prezident* Masaryk zůstal totiž i jako prezident *profesorem* Masarykem, neustoupil od svých názorů, ani od svých profesorských názorů, v ničem je nekorigoval. Katolíkům, zejména katolickým intelektuálům, nemohlo ujít, že po 28. říjnu 1918 nebyl k nám spuštěn z balonu nějaký prezident, který nota bene hned při svém příjezdu do ČSR prohlásil v Táboře: „Tábor je náš program.“ I když to byla jen obvyklá masarykovská póza, historik se okamžitě musí zeptat: Který Tábor? Ten prvotní, komunistický, nebo ten feudální, mocný feudální pán o dva tři roky později? Ani jeden, ani druhý Tábor by jistě nebyly po chuti Masarykovi. Ale taková slova, pronesená ke všem z úst autoritativních a vybavených autoritou, roznesla se ovšem mohutnou ozvěnou po kraji a natopila mnoho zla. Ale šlo o víc: katolický intelektuál nemohl vidět *jen* prezidenta Masaryka, musil vidět *celou* činnost Masarykovu od roku 1882, kdy se stal profesorem na pražské univerzitě, musel vidět těch předchozích čtyřicet let – a činnost Masarykova a jeho pravé dílo nebyly – jak ještě uvidíme – katolíkům a katolictví nějak příznivé. Ze svých formulí a formulací prezident Masaryk nikdy nekorigoval nic. Čím dál méně se o tom hovořilo, v Čapkových *Hovorech s TGM* o této stránce věci nenajdeš takřka

nic, anebo jen velmi málo, ale *prezident* Masaryk se *ani slovem* neozval v horké popřevratové fázi protikatolického boje („Po Vídni Řím“, „Řím musí být souzen a odsouzen“), jako to mužně učinili Josef Pekař a Josef Šusta, neozval se, když byl povalen mariánský sloup na Staroměstském náměstí, když byly káceny kříže a kříže vyhazovány ze škol; bylo jasné, že stále souhlasí a vyznává základní tezi *České otázky*: základní věcí českých dějin je *boj mezi reformací a protireformací*. Jak ho potom měli katolíci milovat? Jak se k němu měli katoličtí intelektuálové stavět než negativně?

V konfliktu o českou filosofii a výklad českých dějin jsme stáli všichni, nebo naprostou většinou na straně Pekařově. Základní pozice jsou známy, kdo chce být podrobně informován, může si přečíst jednak Masarykovu *Českou otázku*, jednak dvě knihy Pekařovy: *Masarykova česká filosofie* a *Smysl českých dějin*. Masarykovu českou filosofii vydal Pekař ještě před světovou válkou a přetiskl ji *beze změny* po převratu, což mu bylo ze strany stoupenců Masarykových velmi vytýkáno. *Masaryk*: základem našich dějin je boj reformace s protireformací (připomíná to Palackého stýkání a potýkání živlu slovanského s germánským). Vrcholem těchto dějin je husitství jako jádro reformace, pokračuje to v českobratrství, jež je jeho největší květ, a na českobratrství bezprostředně a přímo navazuje naše národní obrození. Dovršením pak je – nevysloveně, ale jasně – Masarykův realismus a Masaryk sám. Pekař se proti této koncepci postavil důrazně jako proti nevědecké, nehistorické, abstraktní a ideologické. Ukázal zejména na fatální historické slabiny Masarykovy konstrukce a na to, že naši obrozenci nemohli „navazovat“ na husitství a bratrství, protože je především vůbec neznali, dosud historicky a literárně neobjevili. Ostatně tady, jak Masaryk neustále žertovně skáče ze století do století, si čtenář nutně připomene Maxe Picarda: Jenom ten, kdo neví, kdo si neuvědomuje, co to je *jeden rok*, může mluvit o staletích. Snad to Pekař nevyslovil přímo takto, ale jako historik si to zřejmě uvědomoval. Ostatně tak jako Palackého, tak i Masaryka bude jednou nutno pořádně pročíst celého znovu a ukázat, kolik nesrovnalostí a protichůdností tam čtenář najde. V *Naší nynější krizi* (1895) ukazuje Masaryk správně, jak „naše literární a jazykové obrození národní dalo se se současným obrozením a novým vývojem všech národů evropských... Z toho již vyplývá, že to naše obrození nebylo tak osamoceně a zázračně, jak se obyčejně mluvívá, nýbrž že se vcelku nevymyká všeevropskému vývoji... Teprve po Francouzské *revoluci* a revolucemi a přeměnami ji následujícími počíná v Evropě a také u nás a v Rakousku *uvědoměla politika národnostní a jazyková*.“ Pro každého historika je dnes už násobíka, že o národním vědomí *v dnešním slova smyslu* nelze mluvit před Francouzskou revolucí a že národní vědomí *všech* národů Rakouska vědomě a uvědoměle probouzela Vídeň, aby tyto národy, respektive jejich lid postavila proti Napoleonovi... Bouři zlé krve vyvolala zejména Pekařova věta, že „Masaryk nám (tj. Gollově škole) *vědecky* neimponoval“. Jenomže kdo si dnes znovu přečte *Českou otázku*, zjistí, že to

také žádná věda nebyla, nanejvýš žurnalismus, a to ještě dosti povrchní. *Masarykovou českou filosofii* se později vtipně obíral Ferdinand Peroutka v knížce *Jacti jsme* – došel ovšem ke stejným závěrům jako Pekař.

Proti konstrukci Masarykově postavil pak Pekař koncepci svou: smyslem českých dějin, „krví jejich, živým bijícím srdcem jejich“ je mu myšlenka národní. *Dnes* bychom patrně i proti této koncepci měli výhrady jako proti příliš intelektuálské, ideologické, abstraktní. Pekař – stejně jako Dyk, Šalda, Durych – chápal národ příliš jako hodnotu, která je hodnotou sama o sobě, zatímco národ je hodnotou a hodnotný jen potud, pokud a jak nějaké hodnoty skutečně vytváří. Tak jako člověk, ani národ *není* člověkem nebo národem, ale teprve *se jím stává*. Tenkrát nám ovšem stačilo, že proti Masarykovým fantasmagoriím postavil Pekař hledisko a stanovisko *vědecké*: nemohli bychom mluvit o smyslu *českých* dějin, kdyby to nebyly dějiny *české*.

Václav Černý v *Pamětech* se letmo dotýká i toho, že katolíkům přece mohl a měl být milejší *věřící* Masaryk (a Masaryk vskutku *věřící* byl) než liberál Pekař, sice tradiční katolík, ale který byl katolíkem (nesporně) zejména proto, že měl rád kapličku u cesty, kam se chodily modlit generace jeho selských předků. Tímhle se zabýval zejména (a patrně jen on sám) dr. Konstantin Miklík, CSsR, pod různými pseudonymy spolupracovník *Řádu a Obnovy* a po roce 1948 spolu s dr. Bohdanem Chudobou pracovník českého rozhlasu v Madridu. Proti Pekařovým *Třem kapitolám o sv. Janu Nepomuckém* napsal knížku *Pekařův Sv. Jan Nepomucký* a později knížku *Masaryk a Pekař*, v níž proti Pekařovi hájí především stanovisko „náboženského Masaryka“. Pekař se s Miklíkem sešel a dlouho spolu o věci neplodně debatovali. Nakonec Pekař ukončil debatu slovy: „Když vy (tzn. katolíci) máte jen samá dogmata.“ Potom však mávl podruhé rukou: „Ale ti druzí mají také jen samá dogmata.“ V roce 1935 (čtyřicet let od vydání *České otázky*) měl dr. Miklík v Dalečíně, vysokoškolské ozdravovně zbudované dr. Josefem Hegrem, diskusi o Pekařově a Masarykově pojetí s dr. Janem Hertlem. Školený historik Hertl musil ovšem zvítězit nad filosofujícím teologem. Ve sporu Masaryk – Pekař stáli jsme oprávněně bez ohledu na utilitářské zájmy na straně vědy proti ideologii.

V nějakém článku buď v *Listech* nebo ve *Svědectví* rozporcoval Václav Černý Masaryka na tři Masaryky: na Masaryka politika (v Čapkových *Hovorech* také Masaryk o sobě říká, že byl *především* politik), na Masaryka vědce-filosofa (zejména o českých dějinách) a na Masaryka *věřícího člověka*. O prvních dvou Masarycích celkem přiznával, že to byl debakl. „Masarykova“ republika (která nikdy nebyla *jen* Masarykovou, ale spíše republikou politických stran) neexistuje a patrně už nikdy nebude existovat, Masarykovu českou filosofii dokonale vymýtil Pekař, ale *věřící* Masaryk „nepřestával svolávat pozeňání na naše všivé hlavy“. Nuže, má-li profesor Černý všivou hlavu, ať si ji umyje. Kdo všivou hlavu nemá, musí se ptát: Jaké pozeňání? Snad pozeňání Boží? Jaké je vlastně to Masarykovo náboženství?

Myslím, že Masaryk sám vystihl jeho podstatu v *Amerických přednáškách* 1907 (str. 29, 30), alespoň nikde v jeho spisech se nesetkáme s něčím pregnanternějším: „My chceme náboženství *necírkevní, nezjevené*, a ovšem chceme náboženství opravdu *duchovní a mravní*, náboženství, zajišťující nám *vyšší mravnost*.“ To je ovšem (jako všechny Masarykovy úvahy o náboženství) sice velmi duchovní a mravní, ale na druhé straně mlhavé a matné, jaksi impotentní, chladnokrevné, studí to jako ledová rybí krev, a především to není žádné náboženství, protože duchovní a mravní může být člověk docela klidně i bez náboženství. Srovnáš-li například Masarykovy náboženské úvahy s úvahami Václava Havla z vězení, uvidíš, jak málo je v Masarykovi jak hloubky, tak skutečného náboženství, ačkoliv Havel mluví „jen“ o „absolutním obzoru“ a Masaryk o jakémisi, blíže neurčitěm a neurčeném Bohu. Někde, myslím, že v *Moderním člověku a náboženství* odvozuje Masaryk existenci Boží z nesmrtnosti lidské duše. Nad tím jsem vrtěl hlavou už jako student asi v sextě. Je to jasný filosofický nonsens. Kde vzal Masaryk tu nesmrtnost lidské duše? Z existence Boží můžeš (ale *nemusíš* – staří Židé to nedělali a někteří dosud nedělají) usuzovat na existenci nesmrtelné duše, ale nemá absolutně žádný smysl stavět tuto nesmrtnost *před* existenci Boží, usuzovat na Boha z nesmrtnosti, neprokázané a neprokazatelné, věřit v nesmrtnost, aniž bys *napřed* věřil v existenci Boží. V *Moderním člověku a náboženství* (Náš doba IV, 1897, str. 119) říká Masaryk: „*A viset musím – otázka je jen, zdali na hřebíku, nebo na něčem jiném... Hřebík, nebo – Bůh?*“ Otázka je, *musí-li* člověk opravdu na něčem viset (zkušenost ukazuje, že zdrcující většina lidstva nemusí), ale i kdyby tomu tak *bylo, toto* „náboženství“ je příliš utilitární, užitkové, příliš připomíná Voltairovo mínění, že sice on, Voltaire, nevěří, ale že je dobře, že věří jeho krejčí, aspoň ho neokrade, anebo vznešeněji Pascalovu „sázku“ na Boha: věříš-li, a přesto neexistuje Bůh, nic tím neztratíš, kdežto existuje-li, získáš všechno; nevěříš-li, a přesto existuje, ztratíš všechno. Masaryk velmi málo rozuměl poezii, literatuře, vůbec umění, tak jen v *Hovorech* se stále přesvědčujete, že tady všude hledá *jen a především poučení*; to je ovšem pro umění velmi málo. Stejně tak málo „rozuměl“, „chápal“ Masaryk náboženství, i když náboženství je základem jeho života.

Vlastní tragikomédie, plná omylů, Masarykova díla a života byla v tom, že to byl *skutečně* náboženský duch, dokonce za prvé republiky obrovsky uctíváný a vynášený, v národě, který ve své naprosté většině náboženský *nebyl*, nepočítáme-li degenerující katolictví, kterému bylo náramně dobře v teplé rakouské bačkūrce a později, za republiky, v politické partaji. Tím se také vysvětluje, že v době, kdy byl Masaryk na vrcholu slávy a chvály, v republice se o tomhle *středu a základu* Masarykova myšlení, totiž *právě o náboženství*, velmi málo hovořilo: do omrzení se skloňovaly jakési „duchovno“, a zejména mravnost v souvislosti s Masarykem, ale o *náboženství* řeč nebyla. Dopadalo to s chudákem Masarykem jako s chu-

dákem Husem, který také v očích 19. století „zemřel pro pravdu“ (příčemž za středověkou „pravdu“ *Písma* byla lživě podsunuta novověká „pravda“ vědeckého racionálního myšlení), a všechno to, myslím, je naprosto přesně vystihnuto v Dykově fingovaném epitafu na Otokara Březinu:

„Otokar Březina zde dokvetl.
Kdekdo ho chválil. Nikdo nečetl.“

Také Husa. Také Masaryka. Nebylo to tedy jen v mlhavosti a plytkosti Masarykova náboženského myšlení, ale zároveň i v nenáboženském ladění českého národa vůbec, a především v době Masarykově, proč Masarykovo náboženské myšlení mělo tak malý ohlas.

Masarykovi panegyrici z republiky se nám důsledně a důmyslně snažili představit Masaryka takříkajíc „z jednoho kusu“, jako jakéhosi Jánošíka, který od malička, a to po celý život bojoval proti Rakousku a konečně zvítězil v tomto boji. To bylo skutečné „náboženství“ republiky a ovšem vědomá lež. Až do vypuknutí první světové války stál Masaryk na půdě Rakouska, jistě ne z nějakého nadšení, ale přijímal Rakousko prostě jako realitu. Jestliže tedy v roce 1982 rakouský spolkový kancléř Bruno Kreisky mluvil při odhalení desky na domě, ve kterém Masaryk ve Vídni bydlil, o TGM jako o „velkém Rakušanovi“, je to do jisté míry pravda, protože až do vypuknutí prvního světového konfliktu Masaryk, jak dokumentárně vyplývá z jeho spisů i politické činnosti, přesvědčeným Rakušanem skutečně byl. Na rozdíl od dr. Bohumíra Šmerala bohužel těmto názorům nezůstal v letech 1914–1928 věren. Masaryk nezměnil své názory náboženské a dějinné, změnil (anebo chopil se příležitosti) své názory politické; škoda, že to neudělal naopak!

Po vypuknutí světové války neodešel Masaryk do ciziny ilegálně, ale s plným vědomím Vídně: s Rakouskem se rozloučil obědem s vídeňským ministrem vnitra a později ministerským předsedou (známým svým „fortwursteln“) baronem Körberem, kterému slíbil rukoucáním, že v cizině nebude nic podnikat proti Rakousku. Mnozí vídeňští političtí činitelé ani tenkrát nepočítali s naprostým vítězstvím Německa a Rakouska, počítali s kompromisním mírem a domnívali se, že Masaryk se v tomto boji nechce angažovat ani na jedné, ani na druhé straně, aby pak po kompromisním míru mohl v Čechách nastoupit jako prostředník a smířovatel. Tato představa ovšem neodpovídala bojovné a politické Masarykově povaze; konečně o tom všem se čtenář daleko více doví v Masarykově *Světové revoluci*. Masaryk tam ovšem přiznává, že proti Rakousku vystoupil, teprve když pokládal situaci za příznivou a vhodnou; jeho rozhodnutí ani tady nebylo tedy *mravní*, ale *politické* povahy.

Úkolem těchto poznámek ovšem není ani tupit Masaryka, ani vysvětlovat ho vcelku, ale pouze naznačit, *proč* ho katoličtí intelektuálové, které Václav Černý nazval pravicovými, neměli rádi, že ho *důvodně* neměli rádi a že ovšem neexistovala žádná

povinnost mít Masaryka rád, a že ten, kdo ho neměl a nemá rád, se tím ještě nestává vyvrhelem národa. Politik, a Masaryk právem zdůrazňuje, že *byl a je především* politik, musí ovšem dbát, aby na jeho činy bylo vidět, a Masaryk to také vždycky svědomitě dělal. To je abeceda politika, součást jeho praxe a nemá smysl mu to vytýkat. Dělat ovšem z této praxe mravnost a tuto mravnost vyhlašovat za jakýsi areopag národa (to nedělal většinou Masaryk sám, ale jeho „chvost“, jeho vyznavači, ať už z přesvědčení nebo pro kariéru) a prohlašovat za vrchol mravnosti i ty činy, které občas politik musí dělat ne proto, že jsou mravné (jsou většinou mravně neutrální), ale proto, že jsou nebo připadají *nezbytné*, to je marná lásky snaha. Masaryk sám prohlašuje nescíslněkrát, že o lásce k národu není nutno hovořit, tady že mluví tak nebo onak samy činy. Mohli bychom ovšem pak i říci, že také o mravnosti není nutno hovořit, že i tady mluví činy. Je jisté, že Masaryk porušil slovo dané Körberovi. Je jasné, že osobně nedodržel Pittsburskou dohodu, uzavřenou mezi americkými Čechy a Slováky, která zaručovala Slovákům jakousi autonomii; vykládalo se později, že *definitivně* může rozhodovat až národ (respektive národy) doma, ale Masaryk tuto dohodu *osobně* podepsal, a byl tedy za ni alespoň *osobně* odpověden. Mnoho se u nás navykládalo o hilsneriádě a *Rukopisech*. Neříkalo se ovšem, že proti tomu, aby se z vraždy v Polné dělala *rituální* vražda, nebyl jen Masaryk, ale také katolická církev, vídeňská vláda a pražské místodržitelství. Pokud jde o *Rukopisy*, citovala se zhusta Masarykova okřídlená slova, že výklad naší minulosti nemůže být založen na lži a na podvodu; neříkalo se ovšem, že ti, kdo ve skutečnosti prokázali podvrženost *Rukopisů*, tj. Gebauer a Goll (Masarykův tzv. sociologický důkaz není valný a není vlastně k ničemu), se právě pro tuto věc s Masarykem rozešli („aby mohli zůstat realisty“), protože trvali na tom, aby tato věc zůstala striktně na vědecké půdě, kdežto Masaryk z ní *spoluúčini*l záležitost ulice. Bylo samozřejmě už za republiky těžko rozhodovat, kde má vinu Masaryk a kde aureola, nimbus, který se kolem něho vytvořil. Ale celkový byzantinismus kolem Masaryka byl „slušným“ (jak s oblibou říkal Masaryk) lidem nepřijemný.

Že *prezident* Masaryk zůstal *ve všem všudy* věrný *profesoru* Masarykovi, že své názory nezměnil, že jeho myšlení tvoří jednu jedinou linii, v níž není trhliny, to nelze Masarykovi vytýkat, naopak je to důvod ke chvále. Ovšem nelze pak čekat, že takový člověk (se svými předválečnými nezměněnými názory) bude ideovým vůdcem *všech*. Jestliže někdo prohlásí a zdůvodní „smysl“ českých dějin jako boj reformace a protireformace, pak nelze očekávat, že mu stoupenci protireformace (ideoví, nikoli represivní) budou tleskat a s ním souhlasit. Jestliže ještě jako prezident v prvních letech po válce prohlásí, že „katolíci budou mít tolik práv, kolik si jich vydobudou“, pak je to *de facto* pravda, protože nikdy žádný člověk, žádná skupina lidí, žádná třída, žádný národ nemá více práv, než kolik si jich je schopen dobýt – ovšem takto nemluví představitel *celého* národa, pro něhož v demokracii právo vždy má jít před mocí, ale straník. Masaryk prostě nebyl náš, patřil určité straně, a my jsme to cítili.

Patočkův přítel, filosof dr. Rudolf Voříšek, redaktor *Řádu* a spolupracovník *Obnovy*, odsouzený v roce 1952 k jedenácti nebo dvanácti letům „ztráty svobody“, a jenž zemřel zanedlouho poté na táboře Bytíz u Příbrami, charakterizoval kdysi Masaryka jako „muže, který se rozhoduje“. Masaryk se skutečně dovedl vždy rozhodnout, ve vhodný čas a vhodnou chvíli. Nebyl to muž zásad ve smyslu *victrix causa diis placuit, sed victa Catoni*, ale muž, který dovedl i proti svým někdejšími zásadám využít příležitosti. Politik, jistě ano. Ale koho jiného jsme měli? Beneše; Kramáře, jehož názory čpěly na hony slabomyslnosti; Rašína, o němž nemůžeme nic říci, protože padl záhy; Švehlu, který zemřel příliš brzo; intimního poradce Ferdinanda d'Este Hodžu, poznamenaného typicky slovenským snobismem, převzatým od Maďarů, a láskou k ženám. A dost. Národ, který nedovedl vyprodukovat jiné politiky, zasloužil si svého Masaryka.

Patrně bychom byli bývali k Masarykovi vlídnější a ohleduplnější, kdyby jeho nejbližší i vzdálenější okolí nevytvářelo kolem jeho hlavy čím dál tím mohutnější svatozář, která rostla den ze dne a kterou Masaryk i podle Černého sice nevytvářel, ale také se jí nebránil. Tato svatozář byla skrz naskrz lživá, s typickým českým patolízalstvím a s typickou českou neschopností k míře a s neúctou k ní. Kdyby byl Masaryk představován jako jeden z významných evropských státníků, jímž beze sporu *byl*, ale on byl zatím líčen jako *jediný* evropský státník a myslitel, jehož sláva hvězd se dotýká, věčně a od začátku milý u Boha i u lidí. V pění Václava Černého toho máš ještě ozvěnu. Jedno se musí Masarykovi přiznat: zůstal vždy svůj, prosazoval urputně a vytrvale své názory, i když tyto názory (politické) měnil. Toto je nutno mít vždy na paměti: neodcházel do boje proti Rakousku jako uznávaný vůdce a představitel národa, ale jako outsider, jako politický nýmand, který sice doma nadělal trochu hluku, ale kterého nikdo nebral vážně. Houževnatě předtím hlásal své specificky náboženské názory, i když jeho svojské náboženství bylo zvláštního, osobitého druhu, v národě, který byl nábožensky vlažný a jehož političtí představitelé na náboženství příliš nedrželi. Bojoval proti státu, na který si většina národa *zvykla*, a ve kterém tomuto národu bylo dobře, protože mohl remcat po vůli a podle chuti a neměl při tom žádnou odpovědnost, kterou měla vídeňská vláda; dalo by se to srovnat s pozdějším míněním starého komunisty, který také v lidově-demokratickém koncentráku říkal, že nejlepší ze všeho je dělat komunistu v kapitalistickém státě. Příznačné je, co uvádí Václav Černý v *Pamětech*: po jedné jeho švýcarské přednášce pokládal za nutné sám *Arne Novák* napsat sloupek do *Lidových novin* a upozornit tam, že zatímco asi sto tisíc mužů vstoupilo do legií (zejména proto, dodávám já, že je v ruských zajateckých lágrech žraly vši a že sami neměli co do huby), devět set tisíc českých mužů bojovalo v rakouské armádě za císaře pána a jeho rodinu možná ne se stejnou chutí jako legionáři, ale bojovalo. Masaryk nezvedl svůj boj proti Rakousku za souhlasu všech, ale *proti všem* (snad s výjimkou Beneše, té legrační romantické mafie za války a několika bezvýznamných lidí v Praze) –

a tento patnáctiřadý politik, absolutní outsider a nýmand se vrátil po třech letech jako *absolutní vítěz* nad státem, který po tolik století ovládal a tvořil střední Evropu! On *jediný* měl pravdu proti všem, on *jediný jednal*, zatímco ostatní jen povídali a bázlivě čekali, jak to dopadne. Komu by se z toho nezatočila hlava? Všechno vypadalo tak krásně! Nikdo tenkrát nemohl tušit, že to nebude trvat ani dvacet let. Ale my jsme přece jen měli nejasný neblahý pocit. Pocit, nic víc.

Masarykovi pohrobci doma i v zahraničí nyní úzkostlivě od sebe oddělují Masaryka a Beneše. Masaryk zůstává modlou, Beneš je „politikář“ (Černý), o kterém se cudně mlčí. To je ovšem podvod a lež, větší než *Rukopisy*. Jestliže se řekne Masaryk, rozumí se tím i Beneš, jestliže se řekne Beneš, rozumí se tím i Masaryk. Mezi těmito dvěma muži nikdy nebylo nejmenšího rozporu. Benešova politika byla vždycky a důsledně i Masarykovou politikou. Dr. Jaroslav Pecháček, bývalý ředitel českého vysílání Svobodné Evropy, otiskoval nedávno v římských *Studiich* Masarykovy dopisy, které mu dal někdejší československý zástupce v OSN dr. Papánek; z nich je zřejmo, jak úzkostlivě v prvních letech sledoval a řídil Masaryk Benešovy kroky. Masarykovská idolatrie šla až k tvrzení, že kdyby byl TGM živ a v plné síle, jistě by nás zachránil před Mnichovem. Tento názor je stejně nejasný jako stupidní. Před Mnichovem nás nemohlo uchránit nic a nikdo, ani pravičák ani levičák, ani Beneš ani Pekař. A kdo vůbec něco ví o Masarykovi, pak jistě také ví, že realista Masaryk by nikdy nehnal národ do boje předem ztraceného.

Řekli jsme: Masaryk je Beneš, Beneš je Masaryk. A pak přichází ke slovu Nemesis, která má také do dějin co mluvit, a rozkotala všechny masarykovské konstrukce jako domeček z karet. Skutečným, pravým dědicem, pokračovatelem a dovrшитelem Masarykovým není Edvard Beneš, nýbrž Klement Gottwald. A pro všechny Masarykovy sirotky u nás i v cizině by na Masarykově hrobě v Lánech měla být vztyčena deska: *TUDY CESTA NEVEDE*.

ČESKÝ KNĚZ

Doktor Josef Doležal vydal roku 1930 nákladem časopisu *Život*, soustředujícím většinou katolickou inteligenci asi – jak bychom dnes řekli – levého středu, knížku *Český kněz*. Také JUDr. Doležal patřil po celý život k čemusi, co bychom patrně nazvali katolickým levým středem, a byl to asi jediný intelektuál, kterého lidová strana kdy měla, protože dr. Alfreda Fuchse, umučeného za války v Dachau, ani filosofa R. I. Malého ve vlastním slova smyslu asi za lidovce nemůžeme počítat. Až do konce druhé světové války stál Doležal jaksi ve stínu profesora Jana Scheinosta, robustního fyzicky i duševně, potomka sušických širkařů, s Jaroslavem Durychem spoluredaktora *Rozmachu* (1923–1928), potom šéfredaktora *Říšské stráže* a generálního tajemníka Národní obce fašistické. Kolem roku 1930 přivedl do tehdejších *Lidových listů*, hlavního orgánu lidové strany v Čechách, Scheinosta kanovník Bohumil Stašek, předseda české lidové strany. Scheinost se stal šéfredaktorem *Lidových listů*, Doležal jeho zástupcem a jím byl až do Scheinostova odchodu do *Národní politiky* za druhé světové války. Po květnu 1945 se stal dr. Doležal šéfredaktorem *Lidové demokracie*, přejmenovaných to *Lidových listů*, a jím byl až do února 1948; potom rychle zmizel v nějakých efemérních službách v lidové straně a pak v penzi. S Doležalem jsem se velmi dobře znal; v prvních květnových dnech jsem ho potkal na schodech *Lidových listů* na Karlově náměstí 5 a Doležal mi, nevím zdali „radostně“, sděloval: „Tak už víme, jak se budeme jmenovat; pan ministr Hála (tehdy vlastně šéf strany a lidoveckého tisku) to rozhodl: *Lidová demokracie*.“ Komentoval jsem to velmi stručně: „Z blbého vždycky to nejblbější.“ Doležal se jenom usmál, patrně si to myslel také, „při svém vzdělání“ (jak říkal

Vlasta Burian) jistě věděl, že „lidová lidovláda“ je pitomost. Ostatně to celé bylo jen v tvrdošijné a vytrvale uplatňované taktice lidové strany: také název „lidová strana“ není původní, ale byl převzat z názvu bývalé strany Masarykovy (před první světovou válkou).

Páter Josef Hanus, kaplan ve Skutči a farář v Bohdanči u Zbraslavic, spolužák Doležalův z litomyšlského gymnázia (Doležalovi tenkrát pro jeho pohyblivost říkali Luftík), mi vypravoval, že na přání, což v podstatě znamenalo rozkaz arcibiskupa Kašpara, byla Doležalova kniha, či spíše podstatný zbytek jejího nákladu, naházena v noci z mostu do Vltavy. Nemohu si to ověřit, ale patrně je to pravda, neboť Doležalův spis musel být arcibiskupu Kašparovi velmi nepříjemný. Stál sice absolutně na půdě katolické ortodoxie, ba dokonce i katolické autority a hierarchie, ale přesto obraz katolického kněze tam byl velmi nelichotivý, a kromě toho se tam ukázalo i na Kašparovo členství v Jednotě katolického duchovenstva (něco jako *Pacem in terris* po první světové válce) a na jeho ostudnou úlohu při vynucené rezignaci Kordačově. Informovaný a důmyslný čtenář tam leccos vyčetl i mezi řádky: Doležal dovedl psát. A katolickou taktikou u nás odedávna bylo mlčet o nepříjemných věcech. Metody, o nichž píše Orwell, neplatí jen pro jednu stranu.

Kořeny úpadku katolického života a katolického kněžstva zvláště vidí Doležal zejména ve dvou věcech: v tzv. austrokatolicismu, tj. v postavení katolické církve za Rakouska, kdy katolictví sice bylo oficiálním a státem všemožně podporovaným náboženstvím, ale zároveň mělo a musilo být státu služebníkem. Katolíci, chování jinak jako v bavlnci, se tomuto stavu rádi a ochotně přizpůsobili. Druhou hlavní příčinu zla vidí Doležal zejména v tom, že na kněžství se zhusta nechodilo z důvodů ideových, z přesvědčení, ale ze zájmů čistě materiálních nebo citových: pro pohodlný, zaopatřený život nebo pro slzy plačící matky. Tak se to táhlo od josefinismu přes Katolickou modernu až k popřevratové Jednotě katolického duchovenstva a má to své důsledky – dodáváme my – i v lidové straně, jejímž představitelem (nahofe) a kortešem (dole) je kněz, a v *Pacem in terris*. Už od josefinismu je kněz spíše vlastencem, hospodářem, příjemným společníkem, dobrým zpitárem a hráčem karet a politickým činovníkem nežli knězem. Pročítáme-li Doležalovu knihu, málokde se na vyličení úsilí českého kněžstva setkáváme s úsilím vysloveně náboženským a moralista Masaryk by tam asi našel málo duchovního a vznešeně mravného. V podstatě jde kněžstvu sdruženému v popřevratové Jednotě (bylo to podle Doležala pětadevadesát procent českých kněží a *menšina* kněží moravských) o tři věci: 1) celibát, 2) otázku Husovu, 3) českou řeč při bohoslužbách. Šlo tam samozřejmě ještě o jiné věci (patronát aj.), ale ty už nebyly tak podstatné. Z těchto tří věcí třetí je už vyřešena: národní jazyk při bohoslužbách. Je to svědectví, že kdo si počká, ten se dočká, a že pokrok, jak se říká, je nezadržitelný. Zajímavé je, že jako červená nit se od josefinismu po Jednotu neustále táhne otázka celibátu; co se o tom, ač sám nekněz, napsal už Havlíček! Kdyby byl

Vatikán v roce 1918–1920 dovolil českým kněžím se oženit, bylo by bývalo patrné po všech ostatních reformách a horování. Vznik československé církve doprovodil ostatně Doležal článkem v *Lidových listech*, jenž začínal velmi příznačně – (a pravdivě) „Zrodila se církev. A jako všechno lidské zrodila se z ženy.“ Jak se zdá, tato otázka je dnes nejlépe vyřešena v NSR. Vedle kněží, kteří vykonávají jen *nezbytné* svátostné úkony, jsou tam laičtí pracovníci církve (kteří se samozřejmě mohou ženit), a ti vykonávají všechno ostatní, co nezbytné nemusí vykonávat kněz: kázá, učí ve škole, navštěvují nemocné souvěrce atd. „Lépe málo kněží, ale dobrých,“ řekl československé delegaci kněžské 1919 Pius XI.

Pokud jde o otázku Husovu, šlo tu (jako už roku 1415) spíše o věc národní prestiže než o eminentní otázku náboženskou. Také tu šlo – tentokrát – o jakési „smíření“ katolíků s ostatní částí národa, blouznící o Husovi, dnes opět v rámci ekumenických snah o jakési dorozumění mezi katolíky a protestanty. Jenomže historikovi jsou naprosto lhostejné utilitární zájmy tehdejších nebo dnešních katolíků a musí vidět věci, jaké jsou, podle motta, které vepsal Josef Pekař do čela svého *Žižky: ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat historia*. Historie nejenom nesmí tvrdit lež, ale ani se nesmí bát říkat pravdu. Skutečná „rehabilitace“ Husova je možná jenom na základě srovnání názorů Husových s názory tehdejší (ne dnešní) církve. To není úkol historiků, to je úkol pro teology – a pro bohy, protože z *Písma*, jak známo, lze dokázat všechno. Musíme mít totiž *neustále* na paměti: „pravda“ Husova a „pravda“ koncilu jsou naprosto totožné, nejde o *dvojí* pravdu, ale o pravdu *jednu*, a tato *jedna* pravda je v tom i onom případě založena na *Písmu* a odvozena z *Písma* a svatých Otců. Osobní přesvědčení a rozum tady nehraje vůbec žádnou roli. A kdo má alespoň nějakou představu o středověké teologii a filosofii, kdo ví, jak je subtilní a komplikovaná (vždyť čím jiným se také tenkrát lidi mohli bavit?), dovede si představit, jak je asi těžké *přesně* zjistit, co Hus napsal, nebo nenapsal, postihnout skutečný smysl jeho slov; je správný jeho výklad (jak byl přesvědčen on), nebo výklad koncilu, odchýlil se – neodchýlil? Tímhle vším se sorva bude dnes zabývat historik. Za druhé: kostnický koncil nebyla žádná „banda zlotřilců“ (výraz přejímám z Machovcovy interpretace de Voogtových názorů v Machovcově knížce *Bude katolická církev rehabilitovat Jana Husa?*), ale shromáždění nejreprezentativnějších zástupců křesťanského světa, tu lepších, tu horších, někdy vynikajících (francouzští kardinálové d'Ailly a Gerson) – představme si jen dnešní OSN, a to ještě jen tenkrát, když by byly přítomny skutečné hlavy států a šéfové vlád –, a úkolem tohoto shromáždění bylo odstranit trojpapežství a reformovat církev – Husova záležitost byla tu velmi, velmi okrajová.

Stále slyším výtku, že jsme na Husa příliš přísní. Ale vůbec ne, nejsme vůbec přísní na skutečného Husa z počátku 15. století, máme pro něho plné pochopení, jsme jen dokonale přísní a odsuzujeme falešný výtvar 19. století, představu Husa,

jež je skrz naskrz omyl, podvod a lež. A napsal-li Jaroslav Durych v článku Staroměstský ryňk (*Lidové listy*) o pomníku na Staroměstském náměstí „špatný pomník špatného kazatele od špatného sochaře na špatném místě špatně postavený“, pak *duchovní* představa o Husovi, jak ji vytvořilo 19. století, je ještě fantastičtější, nehoráznější a oblundnější.

A toto už se vůbec netýká Husa, nanejvýš Lžihusa 19. století. Je totiž zajímavé, jak ve stínu velikosti Husovy se krčí jiná postava, taktéž upálená v Kostnici, mistr Jeroným Pražský. Čím dále tím víc ustupuje tato postava z obzoru dějinného pseudopovědomí. V Masarykově *České otázce*, kde se Hus skloňuje ve všech pádech nejméně tisíckrát, není o Jeronýmovi zmínka. A přece je exaltovaný, romantický Jeroným, taktéž mistr pražské univerzity, od tehdejších oficiálních názorů církve se lišící daleko podstatněji než rozvázný, rozšafný, politicky myslící a politicky angažovaný Hus, postava zajímavější než Hus a zejména literárně zajímavější. Hus byl do Kostnice doslova dostrkán svými přáteli, aby tam dosvědčil své *pravověří*, a věřil-li opravdu Zikmundovu glejtu, pak si *mohl snad* myslit, že si s koncilem jen tak přátelsky popovídá, že jej dokonce možná přesvědčí o *své* pravdě, a že se bez úhony vrátí domů, ať to dopadne, jak dopadne. Ale Jeroným se rok po odvolání *vracel* k původnímu mínění, nikoli s rizikem, ale *s jistotou*, že přijde o život, že bude upálen. Šel si pro smrt vědomě a svobodně, věděl, že na ni jde. Toto samozřejmě není snaha o nějakou apologii Jeronýmovu, je to jen svědectví nezájmu nebo téměř nezájmu tam, kde nešlo o propagandu. Ještě Havlíček se „poučil“ o Husovi *jenom* z nějaké krejčárkové německé brožurky, vydané kdesi v Německu, a po celé 19. století vynášeli a oslavovali Husa zejména ti, kdo o něm nic nevěděli.

Po přejití vichřic hněvu, také vinou českého katolického kněžstva na hlavy naše uvaleného, nečekaně, „jak blesk z jasné oblohy“, jak říká Doležal, přišla 14. července 1931 zpráva, že byl svévolně a hanebně odstraněn z pražského arcibiskupského stolce dr. František Kordač, týž, který železnou rukou potlačil kněžskou popřevratovou vzpouru. (*Per parenthesis*: Doležal, myslím, právem říká, že k většímu odpadu od československé církve došlo jen tam, kde se do čela odpadkového hnutí postavil katolický kněz; tam, kde se to nestalo, byl odpad jen sporadický.) Kordačovi bylo ovšem už více než osmdesát let, a dnes víme až příliš dobře, že dědkováda je podstatně horší než atomová puma. Dějiny se opakují, poprvé jako tragédie, podruhé jako fraška: podobným způsobem jako Kordač byl o mnoho let později odstraněn ze svého úřadu prezident ČSSR Svoboda, který taktéž odejít nechtěl: za tím účelem byl dokonce přijat dodatek k ústavě. Na rozdíl od Kordače odchodu Svobodova nikdo nelitoval. To, že Kordač musil odejít, není totiž to hlavní, není totiž to sporné, hlavní je jednak hnusný, hanebný a surový způsob, jakým to bylo provedeno, jednak to, že nástupce Kordačův, jistě už předem vybraný,

neměl ani zdaleka nic z velikosti Kordačovy. Nedlouho před svou vynucenou rezignací měl arcibiskup několik velmi ostrých a pronikavých projevů proti kapitalismu, které vzbudily otřesnou pozornost u nás i za hranicemi (poprvé takhle ostře a nevybíravě promluvil vysoký církevní hodnostář) a které souhlasně citoval a o nich psal i socialistický a komunistický tisk, přestože tam Kordač s filosofickou jasností postavil antitezi komunismus – křesťanství. Jestliže tyto protikapitalistické projevy nebyly skutečnou příčinou Kordačova vynuceného odchodu, byly jistě vítanou záminkou a posledním hřebíkem do Kordačovy rakve. Vnější důvodem byl vleklý rozpor mezi asketickým arcibiskupem a svěťáckým papežským nunciem Ciriacim, který chtěl palác pro nunciaturu, vilu v Karlových Varech atd. Nunciovi velmi vadilo, že musí žít s arcibiskupem pod jednou střechou arcibiskupského paláce, ale nevadilo mu hrubým a neurvalým způsobem zasahovat do českých církevních věcí. S Edvardem Benešem právě Ciriaci dohandloval tzv. *modus vivendi*, stydlivé opisné slovo pro jakýsi druh konkordátu mezi ČSR a Vatikánem (způsob života), což velmi posílilo nunciovo postavení. Bouře, která z toho (odstoupení Kordačova) vznikla a v níž se, jak Doležal příznačně připomíná, neúčastnil tisk vládních stran, byla zažehnána až energickými zákroky episkopátu, přičemž *všichni* biskupové až snad na dr. Antonína Podlahu (nezemřel-li mezitím) jako mopslíci přiběhli a postavili se za nuncia, jehož surové projevy z té krize (stejně jako projevy episkopátu) se vyznačují lišáctvím a licoměrností, kterou by průměrný pokrokář neprávem nazval jezuitskou.

Je zajímavé, že na obranu práv *českého* království na samostatnou církevní politiku se vehementně, energicky a duchaplně postavil tisk *německých* křesťanských sociálů *Egerland* a *Deutsche Presse* a *německé* kněžstvo pražské arcidiecéze. *Deutsche Presse* tenkrát snažně radila nunciovi, aby rezignoval, sbalil kufry a opustil republiku, což ovšem italský frajírek neudělal a rozhodně nemínil udělat. Nicméně je zajímavé, jak se právě němečtí katolíci pražské arcidiecéze ujali věci, která se jich ovšem také týkala, ale která byla především věcí českou. Při tom malou připomínku: před rokem 1938 existovala v Čechách německá skupina „Volk und Glaube“ (Národ a víra), dosti podobná *Řádu* a *Obnově* a s níž se také skupina *Řádu* a *Obnovy* dosti stýkala. Na obálce stejnojmenného časopisu (*Volk und Glaube*) měla tato německá skupina erb s gotickým lvem, jako znak a znamení příslušnosti této německé skupiny k Čechám a českému království. Kterási skopová hlava na kterémsi skopovém ministerstvu jim to zakázala podle nějakého paragrafu, který zakazoval používání československého znaku k účelům výdělečným, reklamním, obchodním atd., ačkoli šlo zřejmě o *oficiální* československý znak v *oficiálním* provedení, nikoli o každého lva ze zoologické zahrady, a „Volk und Glaube“ zajisté žádný výdělečný podnik nebyl. Od té doby vycházel *Volk und Glaube* s prázdným erbem bez lva. Zameškaných příležitostí bylo mnoho. Když za časů Hitlerových vyšla protihitlerovská a protirasistická papežská encyklika *Mit*

brennender Sorge (S palčivou starostí – nota bene německy) proti útlaku křesťanů v Hitlerově Německu, měla být tato encyklika vytištěna ve statisících exemplářů a zdarma rozdávána v německých kostelech – ale prošlo to i u nás takřka bez povšimnutí. Ale konečně: na sklonku léta 1947, kdy už všechno hořelo, a také to bylo vidět, přijel tehdejší internuncius Msgre. Ritter za ministrem zdravotnictví Procházkou do Mariánských Lázní (byl jsem s Procházkou jako jeho tajemník tam), aby intervenoval za záchranu a zachování – *církevních statků*! Takové zástupce k nám tehdy posílal Vatikán, a tak byl zřejmě informován o našich poměrech a světové situaci.

V osobě Kordačově prokázal katolíkům jedinečnou, neocenitelnou a katolíky nikdy neoceněnou službu tehdejší ministerský předseda, sociální demokrat Vlastimil Tusar. Když se ho delegace Vatikánu a našich biskupů přišla ptát, zda by neměl námitek zejména proti dr. Kordačovi jako pražskému arcibiskupovi, odpověděl Tusar: „Proti Kordačovi nemám vůbec žádné výhrady. Byl sice Rakušan, ale to jsem já byl taky...“ A později v soukromém rozhovoru prý řekl: „Pro mě za mě, ať si udělají arcibiskupem třeba mohamedána.“ To byla jediná správná rada církvi. Jedině striktní, absolutní, naprostá odluka církve od státu může u nás postavit církev na nohy. Ovšem hierarchie, převážná část kněží a ovšem i lidová strana se držela státu – jak říkala naše maminka – jako hovno košile. Po vzoru pokrokářů poštěkávali na staré Rakousko ať už upřímně nebo neupřímně, ale v téhle věci se drželi státní berličky jako klíště, zapomínající, že za Rakouska nad nimi stát sice držel ochrannou ruku, ale za to že mu museli sloužit. A sloužit budou muset *každěmu* státu, ke kterému se přivinou.

Nástupce Kordačův na arcibiskupském stolci, pozdější kardinál Karel Kašpar, byl naprostá nula. Dělal čest svému jménu – byl kašpar nejen podle jména, ale doopravdy. Dvojnásobný doktor – ThDr. a JUDr. – byl přímo ztělesněním starého rčení: dvojnásobný doktor, trojnásobný osel. Příznačné je, jak tento synek ne zvláště bohatých rodičů – otec Kašparův byl tuším venkovský učitel – přijal velmi brzy alury někdejších starorakouských aristokratických arcibiskupů: *kníže* – arcibiskup pražský, primas český s nastudovaným nasládlým slabomyslným úsměvem a rukou stále nataženou k políbení. Maně vzpomínám Dumasových *Pamětí lékařových*, jak v kteréš schůzi konventu vévoda Orleánský se zříkal práv šlechty, zatímco kterýsi významný člen konventu – ševcovský synek z venkova – tato práva hájil. Kašpar ovšem hájil *svá* práva *knížete* arcibiskupa. Vzpomínám jedné drobné epizody: V Praze před válkou existoval velmi znamenitý studentský časopis *Jitro*, redigovaný vynikajícím profesorem, teologem, filosofem, pedagogem Dominikem Peckou. Byl to velmi živý měsíčník, který kromě studentských příspěvků přinášel i úvodní články Durychovy, Medkovy, Hrubínovy, Arne Nováka, P. Silvestra Braitu, P. Methoda Klementa, OSB, P. Jana Evangelisty Urbana, OFM a jiných. Jako místopředseda Ústředí katolického studentstva byl jsem odpovědným redaktorem *Jitra*. V roce

1937 dostal jsem k svému zděšení dopis Dominika Pecky, že se řízení časopisu vzdává, a rozejel jsem se ihned do Jihlavy, kde tenkrát Pecka jako profesor náboženství působil. Pecka mi dal čist list kardinála Kašpara, v němž mu nepokrytě hrozil odnětím *Jitru* přídomku katolický za nějakou pasáž v Peckově *Zápisníku starého profesora*. Věc se pak nějak urovnala, příčiněním tuším kolegy Františka Valeny dostal Pecka jakousi satisfakci od brněnského biskupa a spoluredaktorem *Jitra* se stal můj přítel profesor Leopold Vrla. Někdy v roce 1938 mi dal Jaroslav Durych vizitku pana kardinála, na níž pan kardinál vlastnoručně velmi velebil Durycha a zejména jeho články v *Obnově* a *Obnovu* vůbec. To jsme ovšem mohli velmi potřebovat, protože jsme měli samozřejmě stále půtky s lidovci a určitá „záštita“ kardinálova by nám udělala velmi dobře. I volal jsem tajemníku arcibiskupovu, pozdějšímu leopoldovskému spoluvězni Tondovi Boukalovi, zdali text můžeme v *Obnově* uveřejnit, a ten po dotazu u pana kardinála mi odpověděl, abychom to nedělali... Tedy jen „sub rosa“, tam kde mělo jít o jasný postoj. *Lidové listy* velmi nechutně přinášely podrobné informace o opulentních banketech na pražském arcibiskupství u příležitosti toho nebo onoho jubilea se sáhodlouhým výčtem všech hostů, a Jakub Deml si to ve *Šlépějích z Lidových listů* s chutí otiskoval zároveň se sdělením, že mu pražský arcibiskup nemůže poslat dvacet korun za knížku, protože nemá peníze... To už Historie psala na vrata arcibiskupského paláce Mene Tekel Fares... Skutečně lidovými arcibiskupy byli až kardinálové Josef Beran (jako ředitel pražského semináře taktéž spolupracovník *Obnovy*) a František Tomášek.

Ve Vatikáně otevřel okna až Jan XXIII., aby vyvětral starou zatuchlinu, a světo-dějnou událostí se stala teprve volba Karola Wojtyły papežem. Tato volba není ani dosud vždy správně doceněna. Nejde jen o to, že si církev touto volbou postavila v čelo nejinteligentnějšího a nejschopnějšího kardinála, kterého měla k dispozici, význam Wojtyłovy volby je především v tom, že touto volbou církev přestala být italskou, eventuálně evropskou, a stala se vskutku světovou. Jestliže lidstvo zůstane ještě naživu, pak 21. století jistě uvidí, že papežem bude zvolen také i černoch, což bude nejenom symbolem, ale i potvrzením univerzality církve.

*

I když nelze nevidět, že české kněžstvo sehrálo v dějinách českého katolicismu jak v dobách husitských, tak i tzv. národního obrození tak osudnou roli, jejíž základnou možná byla náboženská laxnost a vlažnost českého národa (Masaryk marně chtěl mít český lid především *náboženský*), byla tu jistě většina hodných, upřímných, byť ne zanícených kněží, kteří jako by zrcadlili duši tohoto národa. Jak to kdysi vyjádřil Léon Bloy: „Svatí kněží vychovávají ctnostné lidi. Ctnostní kněží vychovávají slušné lidi. Slušní kněží vychovávají zločince.“ My jsme měli většinu ctnostných a slušných kněží. Ale byli tu i kněží výjimeční a bylo jich jistě dost.

U nás to byli většinou kněží, kteří se stranili politického katolicismu, „katolické“ politické strany (stojí za zmínku, že jsme u nás měli „katolickou“ politickou stranu českou a slovenskou, obě vedené a řízené kněžími, a obě se navzájem potíraly) a politického života vůbec. Byli to zejména kněží řádoví, dominikáni, jezuité, fran-tiškáni, redemptoristé, padla tu už zmínka o budovateli Dalečína Msgre. Josefu Hegrovi, o pronikavém badateli o barokní literatuře dr. Josefu Vašicovi, dobře jsem znal vynikajícího kněze dr. Antonína Mandla, dr. Alexandra Heidlera (otec Kři-šťan), opata Anastáze Opaska, OSB aj. (Jak nevzpomenout při této příležitosti na sázavského P. Methoda Klementa, OSB!) Dobře jsem se znal zejména s dvěma ta-kovými výtečnými kněžími, s Dominikem Peckou a Silvestrem Marií Braitem, OP, o nichž tu několik slov.

O mladičkém jihlavském profesoru náboženství Dominiku Peckovi utrousil kdysi Josef Florian poznámku „namodlený jako pecka“. Ve skutečnosti nebyl P. Pecka „namodlený jako pecka“, ale měl kromě výjimečného teologického, filosofického a pedagogického vzdělání, báječného postřehu a naprosté opravdovosti také mimořádný smysl pro humor, který ho nápadně odlišoval od „svatých smutných – smutných svatých“. Vynikl už jako profesor v jihlavském gymnáziu, stal se v té době redaktorem studentského *Jitra*, které musilo být po roce 1945 překřtěno na *Úsvit*. Znameníť je ovšem jeho práce náboženská, filosofická, pedagogická, ale za povšimnutí stojí i jeho díla beletristická. Z náboženských prací je to zejména *Oheň na zemi* (1931) a *Skryté paprsky* (1932), z filosofických *Filosofická anthropologie* (vydáno v Římě v Křesťanské akademii), *Smysl člověka* (1936) a *Tvář člověka* (1939), *Cesta k pravdě* (1940), *Moderní člověk a křesťanství* (1949 – v tom také významná stať o Josefu Florianovi), z pedagogických zejména proslulý *Zápisník starého profesora* (1940, 1944), *Umění stárnouti za školou* (1943, 1944) a konečně nevydaný spis *Starý profesor se hlásí o slovo*. (V říjnu 1968 mi psal Dominik Pecka: „Tu verzi, která byla v Praze, jsem značně rozšířil a upravil tak, aby nešokovala delikátní uši našich marxistů, ať rodilých nebo odrodilých.“) Z beletristických spisů si Pecka zejména vážil románu *Neviditelný prsten* (1946). O ostatních romá-nech a povídkách této řady mi Pecka napsal: „O těch mi řekl otec Brait, že mně je Pán Bůh odpustí. Zahrnuji to tedy do křesťanské naděje.“ Přesto musíme ales-poň jmenovat povídky *Člověčenství naše* (1927) a romány *Matka Boží v Trní* (1923, 1940, 1947), *Assunta* (1930, 1938, 1944, 1947), *Jarní sonata* (1932), *Světla na moři* (1935), *Kamarádka* (1941, 1942, 1948). Z dob Peckova věznění za lidové demokracie (nebyl tam dlouho, „jen“ asi dva tři roky) je nevydaný román *Deník marnosti*, o němž mi Pecka napsal: „Je to román z kněžského kriminálního života. Žádné hrůzy, žádní zvrhlí bachaři, nic celkem koncentračnického. Jen život-ní historie dvou lidí, katolického kněze a evangelického pastora, promítnutá do období stalinismu. Žádný ekumenismus. V pozadí figura P. Brait. Mnoho hu-moru i v té bídě.“

Tak tedy o Silvestru Braitovi:

Se Silvestrem M. Braitem jsem se důvěrněji sblížil až v Leopoldově. Samozřejmě, že už jsem ho znal ze studentských konferencí, z kázání atd. Ale mezi proslulým kazatelem a náboženským spisovatelem a mladým studentíkem byl jistě velký odstup, který už nebyl v Leopoldově. Jako zdrcující většina katolických intelektuálů byl Brait duch spíše extrovertní než introvertní, věděl něco o všem a nic příliš hluboce, až snad na teologii, ale té jsem zase já příliš nerozuměl.

V Leopoldově se dralo perí, okrajovala shnilá řepa a cibule a dělaly provázky do samovazačů, takzvaná konopa. Na dílně nás bylo asi dvě stě, někdy i více, a bachaři nás zavřeli a dále se o nás nestarali. Kromě toho tam byly stoly – biskupský, opatský, kněžský, vojenský, generálský, židovský a tak. U každého se přednášelo. Jedním z nejhorlivějších přednášečů byl Brait, o teologii, filosofii, literatuře apod. Kdykoli skončil svou přednášku, vytáhl rychle z kapsy fajfku a váček na tabák, nacpal, zabafal a povídá: „Braitíčku, odměň se.“ Jednou tak vykládal o katolické akci a za ním zbožně poslouchal židovský stůl a mezi židy Richard Slánský. Když Brait skončil, otočil se k němu Slánský a vece: „Velebníčku, ta vaše katolická akce stojí za hovno. Počkejte, až my, židi, to vezmeme do ruky.“ Když už jsem u toho Slánského, jedna věc stojí za zmínku. Už jsme byli venku – a doma, a někdo z nás od něho něco potřeboval. Slánský promptně vyhověl a doprovodil svou odpověď dopisem, v němž bylo: „Jsem prorektorem univerzity 17. listopadu. Od krávy se liším tím, že nosím řetěz jen občas.“

Brait byl dost často nemocen. Dlouhé týdny byl na marodce a podstoupil vcelijaké operace. Protože byl tlustý, a v kriminále už tolik ne, stáhli mu kůži z břicha a přidělali ji ke krku. Tenkrát se chlubil MUDr. Běda Pek: „Udělali jsme fungl nového Braitíčka.“

Jednou vykládal Brait o literatuře a mezi jiným o Viktoru Dykovi a jeho epigramech na Masaryka, Machara atd. Řekl jsem poté, že epigramy ovšem nejsou Dykova silná stránka, ta že je v romantických pasážích jeho díla, a dodal jsem chlubně, takových epigramů bych napsal tucet za večer. Brait na to, abych tedy napsal epitaf na něho. Tuhle je:

„Zde leží v troskách otec Silvio.
Andělských trub zněj nad ním živio.
Pozemské trouby honil v potu tváře
s gracií nezbedného bakaláře.
Málem by jeden řek: Savonarola.
Však pravda by to byla jenom zpola.
Ta druhá půlka úsměvnou má líci
od plodu šťastně sbíraného na vinici.
Bez fajfky nedal v životě ni ránu.
Ať odpočívá v Pánu.“

Braitó měl z epitafu dětinskou radost. Dovedl se vůbec dětsky radovat. Četl jej u všech stolů. Mně řekl: „Ládíčku, od téhle chvíle máš otevřené mé srdce, můj váček na tabák a můj sklep – ten ovšem až doma.“

Ptal jsem se ho, proč dominikáni, a speciálně on byli proti *Kameni a bolesti* Karla Schulze. To ovšem bylo v době, kdy už zřejmě věděl, že to byl omyl. Nechtěl o tom mnoho mluvit, řekl mi jen, že proti tomu byli z důvodů pedagogických, nikoli literárních. Ale zřejmě to byl nesmysl.

Když jsme přišli domů, byl jsem Braitó ovšem navštívit, tenkrát někde v Břevnově. Dal mi láhev výborné slivovice. Naposled jsem ho viděl na Durychově pohřbu, byl, myslím, jedním z nejdůvěrnějších přátel Jaroslava Durycha, pokud Durych přátele vůbec měl. Tenkrát mi řekl: „Ládíčku, už bych nejraději, aby si mě Pán Bůh vzal k sobě. Pracovat nemohu, ani teologicky, ani písemně, ani v duchovní správě.“ Stalo se mu to už brzo.

LIDOVÁ STRANA

Lidová strana vznikla po převratu 1918 spojením tří celkem málo významných katolických stran: Rudolfa Horského katolicko-národní v Čechách, Mořice Hrubana katolicko-národní a Jana Šrámka křesťansko-sociální na Moravě. Přijala jméno „lidová“ pravděpodobně nápodobou někdejší předpřevratové Masarykovy – lidová strana vždy jen napodobovala a přizívovala se. Později lidovci někdy tvrdili, že to jméno přijali podle rakouské Volkspartei, je však velmi problematické, že katolíci, kteří byli až do poslední chvíle naprosto věrní Rakousku a teď se honem-honem od všeho rakouského chtěli odlišit, hledali právě v Rakousku jméno a vzor. „Dovádějící kaplaní“ (jak řekl Švehla) se zatím utišili a po rozpuštění Jednoty katolického duchovenstva přestali dovádět, stali se z nich postupem času faráři a děkani a političtí náhončí lidové strany. Lidová strana rostla jako houby po dešti nikoliv zásluhou svých vůdců a jejich politickým uměním, ale zásluhou protikatolického boje, jenž byl v prvních popřevratových letech rozpoután. Před první světovou válkou měl politický katolicismus v Čechách, ale i na Moravě minimální počet hlasů a zástupců. Lidová strana po válce vyrostla dokonce na druhou nejsilnější stranu (po agrárnících) a jeden ze sloupů tzv. panské koalice z roku 1925. Dlouho si ovšem toto postavení neudržela. Jakmile buržoazní strany a také sociální demokracie poznaly, že z protikatolického boje nadále pšenice nepokvete a tzv. „kulturní boj“ (na němž nebylo nic kulturního) skončil, začala lidová strana tát jako jarní sněh. Neměla nikdy žádný politický ani hospodářský program; nepřišla za celou dobu své existence s jediným iniciativním návrhem v parlamentě; neměla schopné lidi, protože kněžské vedení lidové strany pečlivě dbalo o to, aby se taková

lidé-laici neobjevili, a když se i objevili, aby byli rychle pohřbeni. Lidová strana byla v pravém slova smyslu *klerikální* stranou; byla vedena kněžími odshora až dolů a vlastně se starala jen o to (kongrua), aby měli kněží slušné živobytí. Měla vedle komunistů nejoddanější a nejobětavější stoupence a voliče; byli to zejména chudší lidé (na venkově třeba bohatí sedláci byli agrárníky, chudší lidovci), ze své strany a od své strany neměli prostí lidovci nikdy nic; domnívali se jen (a bylo jim to „seshora“ také hlášáno), že hájí Pána Boha; tož ho hájili, jak uměli.

Zpočátku lidová strana úzce spolupracovala s agrárníky, později, když jí agrární strana citelně začala přebírat voliče, šla lidová strana, zejména její moravské Šrámkovo křídlo, poněkud doleva také proto, aby se od agrárníků politicky odlišila; Šrámek se potom značně sblížil s Hradem, zejména s Benešem. Pekař jednou po prezidentských volbách 1935 řekl, že na jedinou věc by byl zvědav, kdyby byl v roce 1935 přece jen kandidoval: jak by se zachovali lidovci. Pekař ovšem nebyl politický praktik: ten by byl věděl, že lidovci by samozřejmě ocenili Pekařovy zásluhy o český katolicismus, ale stejně samozřejmě a klidně by byli volili Beneše.

Politickým vůdcem lidové strany byl Jan Šrámek, více méně nevzdělaný, omezený, tupý a líný a čím dál tím víc tloustnoucí velebník s inteligencí průměrného venkovského faráře; nemám vůbec nic proti venkovským farářům, ale venkovští faráři v naprosté většině nechtějí být ministry a vůdci stran, ale jen venkovskými faráři. Je zajímavé, jak Šrámkovu politickou „genialitu“ oceňuje i Ferdinand Peroutka v *Budování státu* a letmo chválí Šrámkovu loajalitu k republice i Václav Černý v *Pamětech*. Přesto myslím, že nejlépe ocenil Šrámků sám Edvard Beneš, když kdysi poznamenal, že Šrámek byl nejlepší ministerský předseda, kterého kdy měl: nedělal nic, a když měl přece jen něco udělat, přišel se zeptat, co má dělat. Mezi katolíky a dokonce i mezi lidovci v Čechách nebyl Šrámek nijak oblíben; v roce 1935 se konal v Praze Katolický sjezd, v jeho rámci i velká schůze katolických studentů, na níž měli projevy i Šrámek a Hlinka. Bylo to aranžováno tak, aby se Šrámek a Hlinka – oba katoličtí kněží – nemuseli setkat. Nejprve měl projev Šrámek na své oblíbené téma: *moc jsme nevykonali, ale mnohému jsme zabránili*. Tedy veskrze obranná politika, která k ničemu nevedla. Šrámek byl přijat studenty velmi chladně, o to bouřlivější aplaus měl Hlinka, jehož osobitý projev dokázal strhnout. Předsedou lidové strany v Čechách byl Bohumil Stašek, samozřejmě také kněz, myslím někdejší plzeňský kaplan; na rozdíl od monstřance Šrámků skutečně lidový kněz a smyšlením pravičák; sedal rád večer s mladými lidmi na chodbě Karlova náměstí 5 při černé kávě a debatoval s námi; byl to jeden z předposledních buditelů; posledním byl se svým *Jiráskem* Zdeněk Nejedlý. V roce 1945 Šrámek s Hálou (oba kněží) Staška (kněze) odstranili, protože v roce 1938 šel se svou stranou do Beranovy Národní jednoty, kam Šrámek jít nechtěl. Válku strávil Stašek v Dachau, Šrámek s Hálou na kanapi v Londýně. Jak říkala naše maminka: kněžská nenávisť jde za hrob.

Odpor proti lidové straně nezvedla až *Obnova* (a také trochu *Řád*), ale už Jaroslav Durych s Janem Scheinostem v *Rozmachu* (1923–1928); také Karel Schulz, později autor *Kamene a bolesti*, přispěl „bajkami“ atd. Bylo to jednak zásadní: náboženství není politika, církev není hospoda, náboženství rozmělněné v politickou činnost sice hoví náboženské laxnosti i mezi kněžími a katolíky, ale se skutečným náboženstvím nemá co dělat, heslo „co katolík, to lidovec“, hlášané bez rozpaků lidovou stranou, svatokrádežně a jen v zájmu politické strany směšuje dvě věci, které spolu nemají co dělat, a škodí jen církvi, jestliže to dospělo tak daleko, že pro nekatolíka pojmy „katolík“ a „lidovec“ znamenají jedno a totéž. Prakticky: ukázalo se velmi brzy, že lidová strana není schopna soustředit nejen většinu katolíků, ale ani jejich menšinu. Nadto se katolíci ke všeobecnému překvapení začali objevovat i v jiných politických stranách, zejména ve straně agrární, která dosti brzy poznala, že obtěžovat Pána Boha se už nevyplácí (jestliže pro katolický život nic neudělala, nebyla to také její věc, ten katolický život myslím, ale věc církve, a ostatně lidová strana pro něj neudělala také nic). Buď jak buď, generální tajemník agrární strany, sice evangelík ing. Žilka prohlásil agrární stranu za největší *katolickou* stranu (početně měl pravdu) a pražský arcibiskup kardinál Kašpar sloužil mši na sjezdu agrární mládeže. Nadto se zejména mezi agrární mládeží a studenty, bydlícími ve Švehlově koleji, počali objevovat *skuteční* katolíci, to jest katolíci smýšlením, *především* katolíci, a ti tvořili, myslím, jádro *Obnovy*, i když tu byli také lidovci, národní demokraté atd. Vystupování *Obnovy* proti lidové straně bylo tedy jen pokračováním *Rozmachu* (Durych tam tehdy v jednom článku napsal, že katolíci nejsou jen v lidové straně, ale také *v jiných stranách, zejména ve straně komunistické*). Přistupovalo k tomu samozřejmě i sblížování lidové strany, respektive Šrámka s Hradem, stanovisko lidoveckého tisku k věci španělské (lidovecký tisk byl zprvu delší dobu pro Franca, později změnil stanovisko; *Obnova* byla vždy pro španělské nacionalisty). Tady je nutno ustráhnout křídla jedné kachně. Václav Černý, sbírající drby po všech pražských kavárnách a vinárnách, uložil jak v *Pamětech*, tak v *Pláči Koruny české*: že prý *Obnova* dostávala nejen ideovou, ale i *finanční* podporu od naší i *rakouské* šlechty, mluví tam zejména o Schwarzenbercích a dokonce Starhembercích. Ne že by se za to někdo styděl. Kde vzal Černý ty Starhemberky, je u Boha; kníže Karel Schwarzenberg byl prostě jeden ze spolupracovníků *Řádu* i *Obnovy*, a možná, že v nějaké kavárně zaplatil za někoho z nás kafe. Nevím toho mnoho o hospodaření *Obnovy* a *Řádu*, o ty věci se starali, myslím, hlavně dr. Hertl, dr. Berounský, dr. Hobzek, dr. Sutnar a dr. Klášterský; vím naproti tomu tolik, že *Obnova* dostávala, patrně prostřednictvím dr. Hertla, nějakou dotaci od agrární strany, možná že přímo od Rudolfa Berana; agrární straně jistě bylo vítané, že katolická *Obnova* píše proti její katolické konkurentce lidové straně; ale toto zásadní stanovisko by tu bylo i bez té agrární finanční účasti. Durych pro svůj *Rozmach* žádnou finanční pomoc od agrárníků nedostával, a přesto psal proti lidové straně jako později *Obnova*.

Jan Šrámek byl neštěstím českého katolicismu, tak jako T. G. Masaryk nebyl žádným štěstím českého národa. Lidová strana byla přímo vtělením slabosti českého katolictví a jeho postupné dekadence od josefinismu, postupné náhrady náboženského života spolkařením, pro které měli ovšem lidé, hovořící mezi sebou česky, větší pochopení než pro náboženství, a to i laikové, i kněží. Proto i předválečné Masarykovo náboženské úsilí, jakkoli matné, musilo ztroskotat v národě nábožensky vyznaméném, ne-li lhotejném. Lidová strana v letech 1918–1938 byla typickou náhražkou, ničím jiným než náhražkou; vlastní život neměla nikdy; kromě nezávazných řečí neměla nikdy nic.

Že Durych v *Rozmachu* i *Obnova* později měli v té věci naprostou pravdu, ukázalo se v plné nahotě po roce 1945 a 1948. V květnu 1945 se vrátili Šrámek a Hála do Československa jako absolutní páni lidové strany – jedné ze čtyř *povolených* stran – na vrcholu jepičí slávy a moci. „Kdo proti nám cekne nebo něco udělá, toho dá kolega Nosek (tehdy komunistický ministr vnitra) zavřít,“ prohlašoval tenkrát páter Hála. Tříletá vláda Šrámkova a Hálova v lidové straně patří spíše do *Humoristických listů* než kamkoli jinam. Strana byla prohlášena (slovně) za nekonfesijní, ale ve skutečnosti zůstalo všechno při starém. Vláda kněžší byla neomezená. Za generálního tajemníka lidové strany jmenovali Šrámek s Hálou po senilním dr. Červenkovi imbecilního dr. Klimka. Ostudná aféra s vyloučením dr. Heleny Koželuhové, manželky lidoveckého ministra Procházky, ze strany několik dní po volbách, v nichž byla zvolena poslankyní (typická ukázka kněžské licoměrnosti Šrámkovy a Hálovy), mohla projít bez mravní úhony těchto dvou také politiků jen v tehdejších nenormálních dobách, jichž senilní Šrámek a slabomyslný Hála (pobyl také v Londýně nějakou dobu v blázinci) plně využívali k svému domnělému prospěchu.

Groteska z tehdejších let: asi na podzim 1947 jsem jel s ministrem Procházkou, svým tehdejším šéfem (Černý se o něm v *Pláči* zmiňuje jako o málo výkonném statistovi v Politickém ústředí, první vrcholné odbojové organizaci na našem území, kam prý Šrámek poslal Procházku místo *vyžádaného* (proboha!), ale Šrámkem neuvolněného Hály; Procházka pak musel po vyzrazení PÚ uprchnout stejně jako dr. Feierabend a ing. Nečas. Procházka nebyl žádný politický génius; byl to však naprosto čestný, ušlechtilý, masarykovsky bych řekl „slušný“ člověk a dosti inteligentní; řekl bych, že tohle komické hraní si někdejších a budoucích úřadů a honěů chtivých politiků na odboj mu připadalo dosti legrační, stejně jako po válce, když byl ministrem zdravotnictví, asi mu stále hlodal v duši neblahý pocit, že tohle fraškovité hraní si na vládu je jen velmi krátké provizorium). S tímhle dr. Procházkou jsme tedy byli někde v jižních Čechách, kde byl Procházka za kmotra při křtu (církevním, katolickém) dítěti kteréhosi komunistického poslance – lékaře, myslím, dr. Bureše. Po křtu jsme byli v domácnosti toho dr. Bureše, velmi pěkné a s velkým počtem dětí, a večer na nějaké lidovecké schůzi, kde kromě Procházky mluvil také Josef Plojhar, tehdy z milosti Šrámkovy poslanec lidové strany; bohužel tak nehorázně, otřesně a demago-

gicky proti komunistům, že mě pak Procházka na zpáteční cestě v autě požádal, abych o tom informoval pražského arcibiskupa dr. Berana, s nímž jsem se znal také jako s jedním z bývalých přispěvatelů *Obnovy*, a zda by pan arcibiskup požádal Plojgara, aby jako *katolický kněz* proti komunistům takhle nemluvil, vždyť jsou přece mezi nimi (zvlášť tenkrát!) také katolíci. S tímhle jsem byl u arcibiskupa a hovořili jsme potom i všeobecně o politické činnosti kněží. Tenkrát mi dr. Beran řekl takřka doslova: „Se Šrámkem nemohu už nic dělat, ale Hálovi zakroutím krkem (obrazně, samozřejmě) v ten samý den, kdy Šrámek natáhne bačkory.“ Jenomže už k tomu neměl příležitost. Některé věci lze udělat včas, nebo pak už vůbec ne. Katolické hierarchii se velmi vymstilo tolerování politické činnosti kněží v „první“ republice. Jestliže taková desetiletí už předtím povolovala a trpěla tuto činnost, kdo mohl oprávněně žádat, aby se najednou zakázalo legitimnímu duchovnímu dítěti Jana Šrámkova Josefu Plojgarovi to, co se trpělo a schvalovalo tolik let Šrámkovi? Jen proto, že se změnil režim, a tento režim že se nelíbil Vatikánu ani katolické hierarchii u nás? Že Plojgar posléze kolaboroval s komunisty? Což Šrámek nekolaboroval s agrárníky, pak s Hradem? Plojgar byl skutečným, opravdovým dědicem a nástupcem Šrámkovým, tak jako jsou paxteriéři nástupci a dědici Jednoty katolického duchovenstva.

Jestě jedna žertovná poznámka: v Leopoldově mi jednou vytkl báječný jezuita, spíše levicový kněz Adolf Kajpr, že jsem v letech 1945–1948 psal Šrámkovi projevy, ačkoli se vědělo, že Šrámk nemám rád, a nazval to bezcharakterní. Domnívám se, že to bezcharakterní nebylo. Ten „Šrámkův“ projev jsem mohl samozřejmě jako článek uveřejnit také pod svým jménem nebo nějakým pseudonymem v *Lidové demokracii*, v *Obzorech* nebo *Vývoji*. Ale mělo daleko větší váhu, jestliže něco řekl místopředseda vlády a vůdce strany Šrámek, než kdyby to řekl nějaký pan X. Y. Proto jsem to psal na přání tehdejšího šéfa Šrámkova kabinetu dr. Pecháčka. Procházka, který o tom věděl, potom v soukromých společnostech (samozřejmě) rád používal obratu „...jak praví ve svém novoročním poselství – pan redaktor Jehlička“. Šlo o novoroční projev Šrámkův, který jsem psal a který byl otištěn bez jediné změny, stejně jako Šrámek bez jediné změny přečetl můj-svůj předvolební projev do rádia (jestli to předtím při své lenosti vůbec četl, nevím, a také už to je jedno; vlastně bylo i tenkrát).

Po únoru 1948 se Šrámek a Hála pokusili o útěk, a byli zadrženi na záchodku rakovnického letiště. Letiště totiž mělo být prázdné, ale pracovala tam nějaká brigáda, a francouzský pilot se neodvážil přistát. Šrámkův a Hálův útěk organizoval v Paříži dr. Ivo Ducháček, v Praze dr. Jaroslav Pecháček. Šrámek a Hála měli pech. Co chtěli v cizině dělat? Snad medvědy v nějakém podřadném cirkuse, k ničemu jinému se stejně nikdy nehodili. Tak skončila na záchodku rakovnického letiště sláva Československé strany lidové. Symbol i poučení pro přítště.

KUNCÍŘOVO DOBRÉ DÍLO

V období mezi dvěma světovými válkami, přesněji řečeno až do světové hospodářské krize let 1929–1932, bylo Kuncířovo nakladatelství významným kulturním činitelem, ne tak rozsahem jako kvalitou díla. V podstatě to nikdy nebyl soukromý podnik ve výdělečném smyslu toho slova, nýbrž promyšlené, důsledné, cílevědomé, neokázalé, ale zato tím poctivější kolektivní úsilí nakladatele a kruhu spolupracovníků, autorů, překladatelů, grafiků, které Kuncíř tak šťastně dovedl získat a sdružit. Závažnost tohoto díla vyniká tím spíš, povšímneme-li si skromnosti, s jakou vydavatel díla Jaroslava Durycha a Sigrid Undsetové svou věc v nevydané knížce *Život pro knihu* bilancuje. Skromnost se tu projevuje už útlým rozsahem rukopisu. Skromnost je v málomluvném konstatování autorových kulturních zásluh, v minimálním uplatňování soukromých životních zážitků. Tím více se tu mluví o jiných. Je až dojmavé, jak na nikom z celé té galerie někdy velmi osobitých postav, na něž vzpomíná, nenalézá Kuncíř žádných negativních rysů – on, který vydával autory tak prohnane kousavé, jako byl Bloy nebo Chesterton. Pietně charakterizuje své učitele, prosté venkovské knihkupce, upřímně vzdává hold nakladatelským kolegům, obdivně si váží svých autorů, s respektem mluví o tiskářích, s jejichž pomocí vydával svá dokonalá knižní díla, uznale děkuje svým výtvarným spolupracovníkům – „se všemi jsem měl radostnou spolupráci“. A je zač děkovat: například Lískovcův dopis (Antonín Lískovec upravoval mnoho knih Kuncířových a Vyšehradu): jak důkladně, jak svědomitě se tu uvažuje takřka nad každou řádkou, formátem, papírem, typem písma, grafickým vypravením – nad vším tím, co dělá z nahodilosti běžné publikace teprve knihu knihou, to je umě-

leckým dílem. Jestliže jsme dosáhli v knižní typografii jednoho z nejčestnějších míst na světě, neměli bychom zapomínat, že toto úsilí o dokonalou knihu mělo své předchůdce právě v „malých“ nakladatelstvích Kuncířova typu.

Zbývá tedy alespoň stručně se zmínit o souvislostech, už povytce spíše historických, v nichž Kuncířovo dílo vznikalo. V členitém řečišti české vzdělanosti, v období mezi oběma válkami, patřilo Kuncířovo nakladatelství do sféry katolicky orientovaného proudu českého umění a myšlení, jemuž umožňovalo seberealizaci, zároveň pak jej v překladové oblasti obohacovalo kontakty s podobně smýšlejícím světem. Nebyla to úloha snadná. Do samostatného státu po roce 1918 nevstupoval český katolicismus pod příznivými hvězdami. Neplynulo to jen z dlouhá desetiletí trvajících vleklých proticírkevních a protináboženských kampaní mladočeské buržoazie a realistického trojhvězdi Herben – Machar – Masaryk, nýbrž i z duševního zápacnictví, návyku bezpečí a desetiletí trpělivě pěstované zaostalosti. Není tedy divu, že hesla, která se ozvala na prahu nového státu, jenom zvýšila v katolickém táboře pocit inferiority a podvědomý komplex méněcennosti. Část katolíků se pokusila této situaci nešťastně čelit seskupením v konfesijní politické straně, otevřeně řečeno politickým klerikalismem, se všemi neblahými důsledky dobrovolného ghetta, i když se řada těchto zhoubných důsledků projevila až mnohem později; komplikace po roce 1948 by například patrně nenabýly tehdejší vyhraněnosti, kdyby se byly neprojevyly ještě v ovzduší infikovaném politickým klerikalismem.

Byla tu však i druhá část, početně takřka zanedbatelná, intelektuálně ovšem na daleko vyšší úrovni než tehdejší „politický katolicismus“. Právem je spojována především se jménem staroříšského Josefa Florianana. Florian seznamuje dychtivce stejného duševního ladění s uměleckými a myšlenkovými díly soudobé evropské úrovně, s moderním výtvarným uměním – a mají ty jeho knížky na tehdejší dobu zcela mimořádnou, ojedinělou grafickou hodnotu, což k němu stejně jako jejich obsah láká a přitahuje zájemce i ze zcela odlišných duchovních okruhů – tak jako se například Vítězslav Nezval zhlíží nikoli *v knězi*, ale *v básníku* Jakubu Demlovi, přitahován jeho dětskou spontaneitou a magickou mocí jeho básnického slova. Velkým patronem Staré Říše je ovšem Léon Bloy. Také Bloye lze počítat k „prokletým básníkům“ – sám se cítí jako velký vydědenc tohoto světa, jemuž vládne buržoazie – buržoazie, kterého Bloy zahrnuje nekončící sbírkou nejšťavnatějších nadávek, jaké se kdy dostaly na papír, jako prznitele všeho krásného, ryzího a čistého na světě. Tohoto buržou a proklínanou buržoazii chápe, podobně jako Péguy, jako sociologicko-charakterový typ. Buď jak buď, Florian s Bloyem pomohl u nás řadě věřících lidí vymánit se z katolického měšťáctví, chápaného jako konvence, z blahobytného spojení s buržoazií, přijímaného už takřka jako samozřejmost.

Nelze jistě zastírat, že ve Staré Říši bylo i leccos bizarního. Nemyslím tím jen na pověstnou Florianovu zálibu v experimentech se siderickým kyvadélkem, na kult Napoleonův (pod vlivem Bloyových) – byl tu například i nebezpečný sklon klást

přehnaný důraz na formální stránku křesťanství, záliba v slovním siláctví, leckdy křechovitě, povýšenost domnělých vlastníků absolutní pravdy, jepičí hašteřivost v maličernostech – vším tím nesporně také infikovala Stará Říše své pozdější následovníky, pokud – jako Ladislav Kuncíř – od ní nedokázali udržet určitou distanci. Týká se to především Jaroslava Durycha a Jakuba Demla, jejichž vrozená osobitost tu dostala vítanou, byť nežádoucí vzpruhu.

Tím se dostáváme k Jaroslavu Durychovi – *byl to můj osud*, říká o něm Ladislav Kuncíř. Durych je nesporně tragická postava v české literatuře. Velký umělec spíše vůlí (jak bylo konstatováno) než vnitřním básnickým ustrojením, spíše snad jedinečný konstruktér (v nejzdařilejších dílech) jedinečných příběhů než básník, selhal všude tam, kde právě vůle, mimoumělecký úmysl, „scholastika“ zvítězila u něho nad poezií. Bránil se zpočátku proti tomu, nakonec však bohužel přece jen „služba věci“ leckdy u něho vítězila nad uměním. Tento rytíř, ale také trošečník Absolutna byl ovšem politicky naivní, přitom však (snažíme se to říci co možná šetrně, ale musí se to jednou říci) bylo i v celé jeho povaze cosi snad až pozérsky vzdorovitého, tak jako by leccos dělal jen druhým „na truc“ – Albert Vyskočil to jednou vysvětloval jeho zážitky z dětství a z mládí. Není patrně zcela náhodou, že za ústřední postavu svého velkolepého románu si vybral osobnost tak pochybnou, jako byl Albrecht z Valdštejna, znalec Durychova díla si jistě povšimne, jak zhusta se u Durycha (je to úplná fascinace) vyskytuje hadí motiv atd. Věřil ovšem doopravdy, že víra přenáší hory, byl ochoten sloužit do roztrhání těla (ne vždycky nejlepších věcí) – ale na druhé straně je nutno i jeho katolictví charakterizovat jako „Catholicism minus Christianity“ – katolicismus bez křesťanství, jak bylo řečeno o kardinálu Manningovi. Nutno vzít ovšem v úvahu, že ony proslulé durychovské polemiky, po nichž mu zůstala špatná pověst a které – nutno přiznat – fascinovaly spíš pregnancí výrazu než logickým zdůvodněním, se namnoze odehrávaly v dobách opojení nad získanou „samostatností“ po první světové válce, kdy se sice vehementně harašilo slovy, ale „slovo nebylo sekyra“, kdy ve studentském podnájmu, který spolu sdíleli František Halas a Jan Zahradníček, visel portrét Vladimíra Iljiče Lenina vedle obrázku Panny Marie, kdy právě u Kuncíře svorně vycházeli a do jeho *Rozmachu* přispívali vedle katolíků také E. F. Burian, Vítězslav Nezval a Karel Teige a kdy urputné hádky a ideové bitky družně končily v některé pražské vinárně.

Čtenář Kuncířových vzpomínek si jistě uvědomil, že to, o čem četl, bylo nejpozitivnější dědictví Staré Říše znásobené oddanou snahou a důmyslem Kuncířovým. Z toho, co tento duchovní proud v době mezi oběma válkami přinesl, je patrně Kuncířovo úsilí dílem nejkładnějším: nemilitantní, nehysterické, nepolemické stálo cele ve službě kulturních hodnot. A tím jistě předjalo výsledky druhého vatikánského koncilu, programujícího křesťanství nikoli jako panství, ale právě jako službu.

Arne Novák ve svých nepřekonaných *Přehledných dějinách české literatury* napsal, že katolíci po první světové válce vytvořili, ale *nedokázali udržet* velké nakladatelství. Měl tím samozřejmě na mysli nakladatelství Kuncířovo, protože Vyšehrad se rozvinul až v druhé světové válce. Kdybychom chtěli jen letmo vyjmenovat, co všechno Kuncíř vydal, musili bychom opsat celou Kuncířovu knihu, která snad jednou vyjde. Kdyby Ladislav Kuncíř vydal jen dílo Jaroslava Durycha a většinu děl Sigrid Undsetové (*Kristinu Vavřincovou*, kterou TGM označil za nejznamenitější dílo, které toho roku – asi 1929 nebo 1930 – četl, *Olava Audunssöna, Jenny, Jaro, Gymnadenii, Hořící keř* atd.), bylo by to dost. Ale je to ovšem jen část Kuncířova úsilí, nehledíme-li už na časopisy, jako byly Durychův *Rozmach*, *Akord*, později *Brána* aj. Ve sličné úpravě oddané Zdenky Braunerové vydal Kuncíř dílo Miloše Martena, později vzácné *Vzpomínky a komentáře* a *Inter arma* Viktora Dyka, vydal první knížky Vladimíra Holana, Jana Zahradníčka a Jana Čepa, ke konci své nakladatelské činnosti dílo F. L. Čelakovského, bratří Mrštíků a chodské bajky J. F. Hrušky. Za vydatné pomoci Jaroslava Durycha vydával Národní knihovnu, v níž vyšel *Kristián*, Balbínova *Obrana*, Erbenova *Kytice*, básně S. K. Macháčka (*Heřman z Bubna*) aj. Silně se tu uplatňoval Josef Vašica, jenž připravil zejména *Chanovského* Tannera a Balbínův *Život sv. Jana Nepomuckého*. Velikou pozornost věnoval Kuncíř samozřejmě i překladům: z anglické literatury tu vycházel zejména robustní, duchaplný a čtveračivý G. K. Chesterton, dále Hilaire Belloc (*Marie Antoinetta*), ale i Nathaniela Hawthorna *Mramorový faun*, Thackerayův *Trh marnosti*, Swiftovy *Gulliverovy cesty* a Dickensův *Oliver Twist*. Z francouzské literatury to byl především Jules Barbey d'Aureville, ale i Prosper Mérimée, Charles Péguy, Paul Claudel, André Maurois a ovšem Léon Bloy. Z italštiny k nám uvedl Kuncíř Papiniho *Život Kristův*, z němčiny to bylo především Grimmelshausenovo *Dobrodružství Simplicia Simplicissima*, z ruštiny Anna Achmatovová a z polštiny Emil Zegadłowicz. To ovšem je jenom výsek z Kuncířova nakladatelského podnikání, uloženého do edic Národní knihovna, Knihy nové doby, Kozoroh, Prsten, Philobiblon aj. Úpravu a výzdobu svých knih svěřoval Kuncíř předním grafikům a malířům, jako byli Zdenka Braunerová, Cyril Bouda, V. H. Brunner, Karel Svolinský, Antonín Lískovec a ovšem Břetislav Štorm, jak výtvarník, tak i originální spisovatel. Celým svým nakladatelským podnikáním dokázal Kuncíř po celý svůj život zůstat věrný svému heslu: *Non deserit alta* – Neopouští výšin.

JAROSLAV DURYCH

Jaroslavu Durychovi, zdaleka nejvýznamnější osobnosti českého katolicismu v době mezi oběma světovými válkami, ovšem nemůžeme věnovat jenom těch několik řádků, jak jsem to udělal v doslovu ke Kuncířově knize *Život pro knihu*. Tato kniha nikdy nevyšla, ačkoli byla už vytištěna v plochých arších, a musím říci, že nikoli zásluhou komunistů. Knihu recenzoval starý komunista Václav Pekárek (byl jsem kvůli tomu u něho) a na základě jeho dobrozdání ji ministerstvo kultury povolilo v nákladu čtyři tisíce výtisků. Kniha tedy mohla bez obav vyjít stejně jako obsáhlý výbor z díla Josefa Pekaře (*Postavy a problémy českých dějin*, sestavený a uvedený prof. Františkem Kutnarem, posledním starostou Historického klubu), ale nevyšla na základě rozhodnutí P. Josefa Plojgara a Rostislava Petery a váhavostí Jana Davida a dr. Stanislava Richtra. Šrámkova líheň v lidové straně pěstovala jen samé duševní mrzáčky. Samozřejmě, kdyby trvala první republika nebo po roce 1945 nějaký podobný režim, byl by Josef Plojhar znamenitý borec a bitec Šrámkovy lidové strany, vždycky hotový k jakékoli špatnosti a ničemnosti. Také v Petrově a Plojharově straně nebyli jen samí špatní lidé, bylo tam i mnoho katolíků věrných a upřímných. Někteří logicky pokračovali v politice kolaborace, zahájené Šrámkem: jestliže ten mohl kolaborovat nejprve s agrárníky, později s Hradem, proč by Petr nebo Plojhar nemohli kolaborovat s kýmkoli jiným, například s komunisty? Jiní prostě čekali přejít vichřic hněvu a domnívali se, že přece jen svinutý, potrháný a pošpiněný prapor jakžtakž donesou do dnů příštích. V únorových dnech 1948 potkal v parlamentě Alois Petr muže, o němž se po roce 1945 uvažovalo jako o generálním tajemníku lidové strany a který v té době byl ústřed-

ním jednatelem svazu zemědělců. „Kam spěcháš?“ – „K ministru Hálovi.“ – „Na toho se vyser (citát), s tím se stejně už nepočítá.“ Zakrátko se ovšem už „nepočítalo“ s Aloisem Petrem, ale příhoda ukazuje názorně, jaký poměr měli poslanci lidové strany k muži číslo dvě ve straně. Velikost každého veřejně činného muže se měří také podle toho, jaké si vybere spolupracovníky. To, že si Masaryk vybral Beneše a Šrámek Hálu, nesvědčí ani v Masarykův, ani v Šrámkův prospěch.

V doslovu ke Kuncířově knize jsem ovšem musel použít k Durychově činnosti také některých výhrad (aby kniha mohla vyjít), částečně oprávněných, částečně poněkud nadsazených, ale přesto doufám, že jsem Durychovi neublížil. K tomu ještě jeden žertovný příběh: Chtěli jsme ve Vyšehradě vydat Durychovo *Rekviem*. Protože předtím vyšla v Československém spisovateli jedna Durychova knížka (snad taktéž *Rekviem*), kde měla pěkný doslov dr. Eva Strohsová, požádali jsme ji též o doslov k našemu vydání *Rekviem*. Bylo nám totiž řečeno, že kniha může vyjít, ale *s doslovem*. Dr. Strohsová to přinesla, měla nějaké výhrady, dohadoval jsem se s ní asi dvě nebo tři hodiny, dr. Strohsová ovšem právem říkala, že chtěla vlastně Durychovi pomoci, aby kniha vůbec vyšla (člověk nikdy neví, jak daleko má jít), nakonec jsme se dohodli. Než ovšem kniha byla vytištěna, upadla dr. Strohsová po roce 1968 v nemilost, takže z už hotové a svázané knihy se musel vyřezávat její doslov, a nakonec Durych směl vyjít, ale bez doslovu dr. Strohsové a samozřejmě i bez doslovu vůbec.

Jaroslav Durych se narodil 2. prosince 1886 v Hradci Králové v rodině, která podle Durychova svědectví po několika generacích „sloužila církvi“, také jako kostelníci. Jeho otec byl místní žurnalista, z jiné větve téhož rodu pocházel také Václav Fortunát Durych. Matka Durychova se jmenovala za svobodna Žabková, proto také Durych používal před rokem 1962 (v tom roce zemřel) v *Lidové demokracii* pseudonym Jaroslav Žabka k životopisným črtám, jež dosud nevyšly knižně a jistě nebudou bez zajímavosti. Durych velmi brzy osiřel, byl vychováván u příbuzných a potom dán do arcibiskupského konviktu v Příbrami, odkud byl později vyloučen, myslím pro tajnou četbu Renana. Studoval medicínu v Praze, válku prodělal jako vojenský lékař a důstojník rakouské armády na východní frontě (tam začíná i jeho literární činnost), po převratě roku 1918 spolupracoval nějakou dobu s *Lidovými listy* (předchůdce dnešní *Lidové demokracie*). Tam proslul zejména 1921 (nebo 1922) před Husovým výročím článkem Staroměstský rynek (je z něj zde tu a tam citováno). Podle Durychova chlubného, leč pravdivého prohlášení tenkrát asi půl milionu lidí proti Durychovi protestovalo na různých shromážděních a táborech lidu, šlo to i do vlády a Šrámek pak zakázal v *Lidových listech* každou zmínku o Husovi, a zejména o Durychově článku. Stálo to snad i hlavu šéfredaktora *Lidových listů* P. Holasa (samozřejmě taktéž kněze), Durych se s *Lidovými listy* rozešel a působil pak jako plukovní lékař v Olomouci a posléze v Praze v hodnosti podplukovníka a plukovníka. Potkával jsem ho pak v Praze v uniformě, na kte-

rou zřejmě příliš nadržel. Z té doby je i jedna z mála durychovských anekdot – Durych totiž hrozně rád odváděl bohoslovce, ať si zvyknou těžšímu životu, a poznával je podle otlacených kolenou. Takže se jednou ptal odváděného brance: „Tak vy jste kapucínek nebo dominikán?“ Načež mu tázaný odpověděl: „Ne, já jsem dlužník.“

Toto ovšem není ani literární rozbor, ani životopis. Materiálu k Durychovu životopisu je dost a dost. Jednak rozličné Durychovy články o sobě v *Rozmachu*, jednak kniha *Váhy života a umění* (Melantrich), životopisné črty pod jménem Jaroslav Žabka v *Lidové demokracii* a roztroušené poznámky v jiných Durychových knihách.

Základní rozpor v Durychově básnickém díle vidí Václav Černý (*Paměti*) v rozporu mezi vírou, náboženstvím a smyslovostí, vlastně spíše smyslností. Na to bychom se ovšem musili zeptat samotného Durycha, nevím, zda to není viděno příliš literárně, intelektualisticky, zda i ta Durychova tzv. smyslovost (nebo smyslnost) nebyla trochu chtěná, literární. Viz třeba jedno z posledních Durychových děl *Boží duha* (Československý spisovatel), které se prý velmi líbilo Janu Patočkovi, Patočka prý je také přeložil do němčiny a tak to i v NSR vyšlo. Stále se ovšem při četbě této novely vnuká myšlenka, že si při psaní Durych říkal: Když staříček Goethe, proč já ne? Snad má větší pravdu dr. Eva Strohsová ve zmíněném nevyšlém doslovu k *Rekviem*, kde hlavní rozpor vidí mezi uměním a „scholastikou“. Ve *Váhách* píše Durych, že (pravděpodobně ještě na gymnáziu, anebo v prvních semestrech medicíny) řekl příteli Jaroslavu Voráčovi, že se musí cele a naprosto oddat službě katolické církvi, k níž dosud měl poměr mladistvě mlhavý a neurčitý. V této větě je pravděpodobně těžiště Durychovy osobnosti, činnosti i umění. Durych vzal jistě doslova větu o víře, která hory přenáší, myslel to jistě i materiálně, doslova, naprosto. Jeho víra byla taková. Myslím, že Durych doopravdy skutečně věřil třeba v době Mnichova, že *kdyby celý národ nebo alespoň jeho větší a lepší část padla na kolena, kála se ze svých hříchů a úpěnlivě prosila Boha, pak že Bůh kvůli ní udělá zázrak a Mnichova nás zbaví*. V tomhle smyslu psal i Benešovi – odpověď byla samozřejmě vyhýbavá a neurčitá a nedotýkající se jádra věci v Durychově smyslu, kterému ani nemohla rozumět – tam, kde Durych mluví o *víře*, psal Beneš o katolické církvi –, ale charakterizuje to dobře Durychovo smýšlení. Ten, kdo není schopen chápat tuto věc, neporozumí asi nikdy Jaroslavu Durychovi – ani jako básníku.

V roce 1923 po rozchodu s *Lidovými listy* zakládá tedy Durych u Ladislava Kuncíře v Praze čtrnáctideník *Rozmach*, jehož šéfredaktorem se stává, i když v té době ještě žije v Olomouci. *Rozmachu* vyšlo celkem pět ročníků (1923–1927). Je zajímavé sledovat první ročníky, někdy takřka celá čísla popisuje Durych sám, ačkoli *Rozmach* založil s Janem Scheinostem, který ostatně na *Rozmachu* silně zvlášť později spolupracoval. Porovnáme-li spolupracovníky *Rozmachu* z 2. a 5. ročníku

(prvního vyšlo jen několik čísel do konce roku 1923), vidíme ve 2. ročníku kromě Durycha a Scheinosta velmi málo spolupracovníků, zastoupených obvykle jen jedním nebo dvěma články: kromě pozdějšího Durychova spoluredaktora v *Akordu* dr. Josefa Dostála, vždy věrný dr. Josef Vašica, pozdější univerzitní profesor a průkopník rehabilitace českého literárního baroka a největší český badatel v naší barokní literatuře, dr. J. Löwenbach, P. Jan Strakoš, P. Antonín Stříž, O. A. Tichý, dr. Josef Krlín a Aloys Skoumal (jako znamenitý epigramatik J. Holub). To je více méně vše. V 5. ročníku (tedy za tři roky) ke jmenovaným přibývají zejména: ke Slezanovi Vašicovi druhý Slezan dr. Leopold Peřich, opavský zemský archivář, P. Silvestr M. Braitov, P. Antonín Čulík, P. dr. Alois Lang, pozdější autor *Kamene a bolesti* Karel Schulz, dr. Rudolf Hynek, Bohdan Chudoba, Bořivoj Benetka, dr. Bohumír Lifka, Karel Mirvald, Břetislav Štorm, Jaroslav Cuhra (Verian) a ovšem plzeňský profesor Ladislav Švejcár, sice přírodopisec, ale znalec, který svými články o českých dějinách ke dření a podstatě věci pronikl nehlouběji a nejpronikavěji. V pravém slova smyslu zakladatelské působení Durychovo je tu nepopírné: *Obnova*, která na *Rozmach* navazovala, měla již příspěvků a spolupracovníků dost a dost a mohla si vybírat.

V *Rozmachu* Durych bojuje za dvě věci: proti lidové straně a za to, co bychom mohli s určitou emfází nazvat boj o duši českého národa. Durychův boj proti lidové straně nebyl osobní kapric ani následek jeho rozchodu s *Lidovými listy* a lidovou stranou. Byla to věc zásadní a podstatná. Durych a jeho spolupracovníci byli rozhodně proti politické činnosti kněží. Je to paradoxní, ale je to tak: kněz byl neštěstím nejen českého katolictví, ale i českého národa v době husitské, kněz ochromoval české katolictví od josefinství, kněz vedl *politický boj* v posledních letech Rakouska a v republice lidovou stranu, kněží se sdružili v Katolické moderně, v Jednotě československého duchovenstva, katoličtí kněží vytvořili československou církev (bez nich by jí nebylo) a přivedli k odpadu přes milion Čechů a Moravanů – až k současnému mírovému hnutí „duchovenstva“ v *Pacem in terris*. V 2. ročníku *Rozmachu* to Durych pěkně ilustroval citátem z Františka Gellnera:

„Dneska by nás, tuším, ani
z míry nepřivedlo, kdyby
Prašná brána na návštěvu
vstoupila k nám do pokoje
a pravila nastavujíc
doutník: – Pane, nemoh’ byste
mi snad poskytnouti ohně? –
Ba, i kdybych slyšel, že se
páter Šrámek začal starat
o spásu své duše, řek’ bych:
Možná, že i to je pravda.“

Když v té době kdosi z kruhu Demlova (ne-li Deml sám) upozorňoval Šrámka, že by se mělo víc pozornosti věnovat papežským dekretům, odpověděl mu Šrámek velkopanský: „Papežské dekrety jsou dobré na to, aby se ukládaly do skříně.“ Jestliže někdo chce být přesvědčen, že někdo dovede být moudrý už před účinkem, že generálem může být kaprál už před bitvou, i když v ní nemůže velet, pak tu je Durychův zásadní odpor proti politické činnosti kněží *přínejmenším* od roku 1923. Ovšem v Čechách je všechno marné: kdyby nastaly jiné poměry, opět se houf velebníků pohrne do politiky a opět jim to hierarchie nezakáže – škodlivost politické činnosti kněží si *ve všech důsledcích* uvědomil až spolupracovník *Obnovy*, pražský arcibiskup kardinál dr. Josef Beran – ovšem bylo už pozdě.

Pochopitelně: *žádné* skupině katolíků, ať „pravicových“ nebo „levicových“, se nemůže bránit, aby se sdružila v politické straně a pracovala v ní – ale pod jednou podmínkou: že nebude směšovat politickou stranu a církev, že si bude vědoma, že její úkol je na poli *politickém*, a že tedy „nekáže“ Boha, církev a náboženství, a že ovšem nemá na politickou činnost a ve jménu katolictví monopol. Právě opakem toho všeho byla lidová strana, celá její činnost byla simonií nejhoršího druhu, a právě proto do ní Durych bil – a právem – hlava nehlava.

Druhý pól Durychovy činnosti v *Rozmachu* je, co jsme už nazvali boj o duši českého národa. Plyne z povahy věci samé a z ovzduší těch let, že i to je zápas spíše negativní, nesmiřitelný boj proti tomu, co Viktor Dyk nazval „pokrokem až do zblbnutí“. Jestliže Šrámek s oblibou opakoval: „Mnoho jsme nevykonali, ale mnohému jsme zabránili,“ nebylo to rozhodně stanovisko Durychovo. Durych chápal a byl přesvědčen, že defenziva nestačí, že věci je nutno řešit zásadně, rozhodně a důsledně a že je nutno energicky vystoupit proti onomu dějinnému povědomí, které se v posledních desetiletích vtisklo – nebo spíše bylo vtištěno – do duše většiny národa až do morku kostí. Durych nebyl rozhodně povaha ekumenická – byl přesvědčen, že páteří českého národa je katolictví, že katolíci jsou vlastními pány a dědici této země, právoplatnými nástupci a pokračovateli svých katolických předků a že mimo katolictví není pro tento národ a tuto zemi spásy. Teorie o „dvou národech“ (Palacký) byla mu nebezpečná a protivná, v antitezi reformace – protireformace (Masaryk) stál rozhodně v táboře protireformace. Na rozdíl od lidoveckého opatnického přeshlapování vedl ten boj sebevědomě, do všech důsledků, jízlivě, někdy i škodolibě a provokativně. Tak třeba už ten jeho *Rozmach* měl v záhlaví špalek a sekeru (kdosi navrhoval kordy, ale Durych řekl: Na špalky {myslil pokrokáře} je kordu škoda, stačí popravčí sekera) a černožlutou obálku, ačkoli *Rozmach* stál oběma nohama na půdě československé státnosti, či spíše českého nacionalismu – Durych v *Rozmachu* z tohoto důvodu dost dobře nerozuměl věcem slovenským a podkarpatoruským. Jak se Durychovo stanovisko vyvíjelo, je dobře vidět na dvou Durychových článcích o Bílé hoře: z 2. ročníku *Rozmachu* (1924) a z druhého článku z *Obnovy* 1937. Článek z *Obnovy* je už

mnohem jednoznačnější a rozhodnější. Při té příležitosti je nutno zdůraznit, co snad tužil, ale neformuloval tenkrát ani Durych: kdo pokládá Bílou horu 1620 za českou *porážku*, musí nutně a logicky mít říjen 1918 za české *osvobození*, ten kdo Bílou horu nepokládá za porážku, může říjen 1918 pokládat jen za jakousi transformaci, šťastnou nebo nešťastnou, jak je libo, za změnu, k níž v dějinách občas dochází, ale jež v podstatě nic nemění na věci samé, to je na podstatě, identitě a *pokračování* národa.

Z českých politických stran přistupoval Durych v *Rozmachu* nejbližší straně komunistické. Měl tu samozřejmě na mysli především masy chudého lidu, a *sociální* zápas komunistů mu nebyl nesympatický. Nadto se v oněch letech častěji klonil také ke kolektivismu – i tady měl ovšem na mysli především kolektivismus duchovní, společenský, nikoli vyhraněný individualismus – asi ve smyslu Brežněvova výroku o národě jako *společenství* živých, mrtvých a dosud nenarozených.

Durych by se asi sám pousmál, kdyby mu někdo byl řekl, že není jen katolický absolutista, ale vlastně také monarchista. Durychovo myšlení je monarchistické. Plyne to mimo jiné z Durychova obsáhlého článku o Masarykovi z 2. ročníku *Rozmachu*. Durych tam správně ukazuje, jak celé předválečné myšlení Masarykovo je přesným opakem jeho činnosti za války. V tom, že Masaryk změnil své smýšlení, že se vrátil domů jako vítěz a tvůrce československého státu, vidí Durych přímý zásah Boží a Masaryka jako vladaře z milosti Boží, dědice a nástupce někdejších panovníků z Boží milosti. Je to trochu humorné – v tomto případě by totiž Prozřetelnost velmi brzo změnila stanovisko –, ale v podstatě to dobře ukazuje rozdíl mezi monarchickým a moderním diktátorským myšlením. Monarcha je totiž vladařem *jenom* z milosti Boží, moderní diktátor diktátorem z vlastní geniality, z vlastního rozumu. Na špičce pyramidy v monarchii stojí Bůh, v moderní diktatuře osobnost diktátora. Monarchie hájí *princip*, diktatura *genialitu* osobnosti. V tom je veliký omyl Masarykův, který chápal moderní dějiny jako boj mezi teokracií a demokracií, a domníval se, že demokracie vítězí. Po pádu „pomazaných“ monarchů přišli ovšem necharismatictí diktátoři jako hypertrofie demokracie, vybavení nesmírně větší mocí (a vykonávající ji) než před nimi monarchové. Galandauerova a Honzíkova kniha *Osud trůnu habsburského* nadepisuje správně kapitolu o Josefu II. „Arogance rozumu“. Ve skutečnosti je totiž Josef II. podoben spíše moderním diktátorům, Mussolinimu, Stalinovi, Hitlerovi, než vladařům z Boží milosti, František Josef I. se naproti tomu pokládal za *panovníka* z Boží milosti, to je za *služebníka* „svých“ národů.

Durych zpočátku patrně doufal, že Masaryk jako prezident zkoriguje své názory z dob své profesury. Článek z roku 1924 je velmi obdivný. Během let se Durychův poměr k Masarykovi měnil a horšil, posledním úkazem toho je patrně článek *Spravedlnost* v třicátých letech v *Akordu*. Po odchodu Masarykově dal Durych svým citům průchod článkem, myslím v *Akordu*, se zřejmým ostnem proti Masarykovi, článkem uzavřeným asi větou: *Jediným* prezidentem tohoto státu je

dr. Edvard Beneš. Bylo v tom trochu durychovské naivity, plynoucí z jeho katolického absolutismu, a možná i trochu osobního velikášství. Durych si tenkrát ještě neuvědomil, že jediný rozdíl mezi Masarykem a Benešem je v Masarykově bytostném odporu ke komunismu a v neochvějně nedůvěře k Rusku, jinak byl Beneš za Masarykovy aktivity jen poslušným vykonavatelem hlasu svého pána.

Také poměr ke Karlu Čapkovi se u Durycha postupem doby měnil k horšímu. Byl tu jistě nepřekonatelný rozpor mezi Durychovým absolutismem a Čapkovým relativismem a pragmatismem, zřejmým i z jejich literárních děl. Čapek a Durych byli zpočátku takřka přáteli, Čapek se patrně snažil Durycha získat, ovšem nikoli s úspěchem. Čapek se postupně stával literárním mluvčím Hradu, Durych měl k Hradu čím dále tím větší odpor. Snad tu do jisté míry působila i jakási Durychova žárlivost na tehdejší efemérní Čapkovy úspěchy, jsme všichni jen lidé, kdož ví. V pozdějších polemikách, vedených spíše sekýrami než kordy, se Durych choval vůči Čapkovi dosti neurvale, nutno ovšem dodat, že Čapek mu oplácel stejnou měrou. Snad to všechno bylo do jisté míry nedorozumění, zásadní rozpor mezi ideovými postoji obou mužů tu však byl a jakýmkoli kompromisem bylo asi těžko jej překonat. Do pátého ročníku *Rozmachu* napsal Durych několik studií, které pak shrnul v mistrné knize *Ejhle člověče!*. Je to řada ironických polemických skvostů, které nemají jenom dobovou, ale stálou platnost. Metoda je poměrně jednoduchá: autor toho, koho má na mušce, vynachválí tak – podle slov Karla Čapka, který na Durychovu stať v *Rozmachu* replikoval –, tak štědře ho zahrne uznáním, že dotyčný neví, kudy kam. Také Karel Čapek vlastně nevěděl, zda ho Durych chválí, nebo zda si z něho dělá legraci. Jestliže je stať o Čapkovi ukázkou jemné noblesy, uspořádal Durych ve stati Český pomník velkolepou popravu „Dobrého vojáka Švejka“ (který se stal zatím ve světě symbolem českého národa, češství a českosti), profesionálního vagabunda, profesionálního lumpa, profesionálního lháře a profesionálního ožraly Jaroslava Haška, dnes vyhlašovaného za svatého nejen komunisty, ale všemi emigrantskými hlupáky na Západě. Svým článkem o Haškově *Švejkovi* podrobil Durych *Švejka* jízlivé a sžíravé, neúprosné kritice, nikoli zastřeně, ale naopak zdůrazněné a zvýrazněné zdánlivou chválou, zdaleka nepřiměřenou skutečnému významu věci. Od té doby uplynula řada let, letos zažíváme jakési haškovské jubileum, a obecnost Haškova díla se ještě rozšířila jak v čase, tak v prostoru. A vzhledem k tomu, že jsou někteří lidé zmateni, může se říci asi toto: Hašek byl hospodský povaleč, pobuda, ožrala, a mimoto také geniální spisovatel. Svým dílem nechtěl stvořit nic, vůbec o nic neusiloval, leč snad o peníze na chlast, nejméně už o nějakou ideologii, o to, aby vytvořil nějaký psychologický typ. Dělal si prostě srandu, nic než srandu. Celý jeho *Švejk* není žádná moralita, žádná ideologie, žádné stanovení zásad, které by měly nějakou obecnou platnost, je to jen a jen sranda, prostá a pouhá sranda, žádný boj proti Rakousku.

Hašek je ovšem napojen a nasycen českým pokrokářstvím, pokrokářskou mentalitou atp., ale toto myšlenkové není u něho primární, je to dané prostředím a ovzduším, je to v Haškovi, samozřejmé, běžné. Hašek jen chlastá a píše, výborně, znamenitě, a také zoufale špatně a ještě hůře; opakuji znovu: dělá si a vyrábí srandu. Kdyby takto byl chápán, bylo by všechno v pořádku. Ale Švejk je ovšem chytřejší než všichni Češi, co jich kdy bylo, jest a bude. Češi zkazí všechno, zkazili i Švejka. Udělali z něho psychologický typ, udělali z něho ideologii. To je právě, čemu se Durych vysmívá. Před sebou i před světem Češi postavili Švejka takto: Hle, *tohle jsme my*, takhle vypadáme, tohle je naše podoba, chce-li nás někdo poznat, stačí mu, aby si přečetl *Švejka*. Mám kresbu znamenitého francouzského kreslíře Jeana Effela, oficiálně dělanou pro Svaz československo-francouzského přátelství. Na té kresbě francouzská Marianna s frygickou čapkou objímá symbolicky Čecha a Slováka: Čech je dobrý voják Švejk, Slovák nějaký bača v nějakém slovenském kroji. Kaširovaný folklór, jak si to představuje Francouz. Když po podepsání československo-sovětské smlouvy v roce 1935 tady byla sovětská vojenská delegace, zavedli je také pyšně do nějakého divadla, kde se právě hrál *Švejk*. Sovětské generály se pak veřejně a ostře vyslovili *proti Švejkovi* – právě proto, že jim byl prezentován jako vzor českého člověka.

Durych v článku o *Švejkovi* (1927) provokativně charakterizuje *Švejka* jako „Český pomník“, pomník české sprostoty, hulvátství, acharakternosti (nikoli bezcharakternosti, jež je aktivní; acharekternost prostě neví, co to charakter je); ale *Švejk* je daleko víc než „český“ pomník. Je to především velkolepý pomník habsburské monarchie. Je to vlastně jakýsi protipól nostalgických románů Josepha Rotha. Je psán sice až po válce, ale ukazuje znamenitě, co všechno se za Rakouska *smělo*, že to prostě byl stát, z něhož se na místě a bezprostředně v tom okamžiku nechala dělat sranda. Provolání rakouského policejního komisaře: „Tak, pánové, ještě třikrát Hanba Rakousku a jde se k obědu!“ není karikatura, ale ilustrace. Podobně *mohl* vzniknout i Škvoreckého *Tankový prapor* nebo *Černí baroni aneb Válčili jsme za Čepičky*. Byla to tenkrát buzerace, ale také sranda, lépe buzerace, z které si bylo možno dělat srandu. Když přišla do Čech německá armáda a Reinhard Heydrich, zamrzl posměváčkům smích na rtech. Heydrich byl vhodný na atentát, ale na posměch to nebyl vhodný objekt.

Od oficiálního nadšení pro Jiráska k oficiálnímu nadšení pro Haška – jaká to velkolepá podívaná! Stejně rozkošně se Durych zabýval Antonínem Sovou, Jindřichem Vodákem („Anděl kapitální“), Františkem Langrem aj., uzavírá to souhrnná stať o české intelektualitě. A nejsou to jenom studie literární, je to pronikavá a hluboká analýza českého myšlení, české víry, českého ducha. Jednou by se měla znovu vydat.

V 5. ročníku *Rozmachu* v poznámkách ke skvělým *Žebráckým písním* píše Durych: „Bývaly doby, kdy mi z ledačeho bylo neveselo. Trpěl jsem nouzí; měl

jsem dluhy, nedostatek času k práci, neboť jsem státní zaměstnanec, nedostatek peněz na živobytí, neboť gáže byla smutná a honoráře padly na dluhy. Úkoly morální a technické vzrůstaly, musil jsem si udržovat orientaci o tisku všech stran, a poněvadž jsem byl od přátel oddělen, musil jsem psát tak, abych už jen způsobem svého psaní řídil list a dával pokyny ostatním – a bylo mi smutno z toho, co jsem viděl, někdy to byl smutek úplně černý a ošklivost až dávivá. Nechtěl jsem z práce své ničeho mít, leč snad čest a takovou mzdu, které by mi nikdo nemohl závidět. Ale chtěl jsem si uchovat naději, že náš hlas nebude hlasem marným.“

Pátým ročníkem (1927) Durych *Rozmach* uzavřel. Jednak (a hlavně) *Rozmach* měl určitý úkol, určité poslání, které splnil, a Durych nechtěl jeho činnost prodlužovat nad míru, jednak dva hlavní (po Durychovi) spolupracovníci *Rozmachu* odešli k fašismu, Jan Scheinost jako generální tajemník Národní obce fašistické, a s ním Ladislav Švejcar. Durych k fašistům nešel. Nevystřkoval sice na fašismus psí hlavu, ale byl toho mínění, že fašismus je nečeské, importované zboží, na které má patent Mussolini, že to je artikl výrazně a výhradně italský a že Češi se za ním momentálně honí jen z módy, která je v Čechách odjakživa doma. *Rozmach* byl v prvé řadě *politický* čtrnáctideník, od roku 1928 začal Durych místo toho vydávat u Ladislava Kuncíře měsíčník *Akord*, věnovaný už více umění, literatuře, vědě, i když tu a tam zabrousil Durych opět i do politiky, jak je vidět na článku Spravedlnost, věnovaném vztahu Masaryk – katolictví. Tento článek vynesl Durychovi opět vyšetřování vojenskými pány – první bylo v roce 1925, kdy Durych napsal v *Rozmachu* o ministru národní obrany Jiřím Stříbrném, tedy svém nejvyšším pánu, že ministr Stříbrný se odebral na východní Slovensko na lov medvědů, ale že medvědi „nemohouce cítit smrad ministerských nohou“ se uchýlili na Podkarpatskou Rus. V obou případech se to ovšem urovnalo. Republika nebyla zase taková, aby lidi pronásledovala pro vtip nebo pro vlastní mínění. Nahrazení Jana Scheinosta jako nejbližšího spolupracovníka Durychova v řízení Akordu Josefem Dostálem, mužem vysloveně kulturních zájmů, ukazuje již samo o sobě na změnu front.

Akord u Ladislava Kuncíře řídil Durych několik let, později byl *Akord* přenesen na Moravu, kde jeden ročník řídil Bohdan Chudoba, v roce 1935 se stal *Akord* časopisem Moravana, spolku moravských katolických akademiků, jednotlivé oddíly: Život a věda řídili dr. Metoděj Habáň, OP a dr. Josef Heger, Poesii dr. Jan Strakoš a Miloš Dvořák, Umění dr. K. F. Krejčí a ing. František Pospíšil, nakonec převzal redakci básníků Jan Zahradníček. Do brněnského *Akordu* přispíval Durych již jen málo, ačkoliv tam 1937 napsal proslulý článek Pláč Karla Čapka; tehdy se ovšem už více angažoval v *Řádu*, a zejména v *Obnově*.

S Jaroslavem Durychem jsem se setkal až v roce 1936 – tehdy mně bylo dvacet, Durychovi padesát let, věkový rozdíl tedy znamenitý. Nadto byl Durych v té době

už uznávaný básník, měl už za sebou *Bloudění*, *Rekviem* a velkou řadu jiných básnických děl. F. X. Šalda začal svou výroční přehlídku slovesných děl v *Zápisníku*: „Román má za sebou šťastný rok; vyšlo Durychovo *Bloudění*...“ Durych byl jaksi hlavou literátů-katolíků. Vždycky se bránil názvu katolický spisovatel. Je katolík a spisovatel. Jeho katolictví je v podstatě jeho bytostí, z něho jistě tryská také jeho literární tvorba, ale ovšem *není* katolický propagandista, a nejméně ze všeho už pisatel nějakých katolických povídek pro katolické paní a dívky. V zemi judské byl ovšem nad Durychem velký jásos, poprvé v moderní době se tu objevil skutečný básník-katolík (s výjimkou Jakuba Demla, ale ten vydával své věci vlastním nákladem v Tasově toliko s vyloučením veřejnosti, zatímco Durych přece jen vycházel u Kuncíře, pak zejména v Melantrichu u Bedřicha Fučíka a ve Vyšehradu), kdežto před ním byli básníky-katolíky buď lidé sice dobrých úmyslů, ale básníci čtvrtého až patnáctého řádu, anebo lidé, kteří byli katolictvím lákáni a ke katolíkům se tak přiblížili – jako Julius Zeyer nebo Otokar Březina –, ale brzo odešli odrazení prostředností tohoto prostředí. Už čtyřicátiny Durychovy byly oslaveny v *Rozmachu* mimořádným, ale náležitým způsobem, k Durychovým padesátinám napsal zejména v *Řádu* článek In die belli Timotheus Vodička, v němž se k Durychovi přihlásil jako k duchovnímu vůdci jménem spolupracovníků *Řádu*, v *Akordu* napsal hodnotící stať Bedřich Fučík.

Jak jsem později Durycha dosti poznal, měl opravdový zájem o to, jaký dojem mají čtenáři z jeho knih, jak na ně reagují, nebylo mu to lhostejné, snesl jakýkoli zdůvodněný soud, příznivý i nepříznivý. Byl, jak se zdá, rád ve společnosti, ale důvěrnějších přátel měl málo, v mládí Jaroslava Voráče, o němž píše pravé hymny, později snad zejména Silvestra M. Braitu, OP, do jehož revue *Na hlubinu* přispíval zejména náboženskými úvahami. Abych užil výroku Pasteurova, nevěřil jako bretoňský sedlák, ale jako bretoňská selka. Jinak byl spíše samotář, vyžíval se zřejmě spíše psaním než mluvením. Ve společnosti spíš mlčel a poslouchal, působil vůbec dojmem leklé ryby. Nikdo by v něm nehledal jiskrného ironika a polemika. Na přednáškách, které konal – bylo-li nezbytí – tichým monotónním hlasem, unavoval posluchače obsáhlým a zevrubným líčením mučednických výjevů, jak to známe zejména z jeho tetralogie *Služebníci neužiteční*, vydané Křesťanskou akademií v Římě. Byl snad i trochu škodolibý – nevíím.

Po roce 1948 k nám dost často chodil – bydleli jsme tenkrát na Hanspaulce, Durych nedaleko, pár kroků od Václava Černého. Jednou jsme „oslavovali“ kterési mé narozeniny, byl tam také Durych, jídla a pití plný stůl. I pozvedl Jaroslav Durych hlas a pravil: „Představte si, že za rok budete předsedícím národního soudu, který bude soudit Alexeje Čepičku. A zeptá se vás Alexej Čepička: ‚Pane předsedí, vzpomeňte si na své xté narozeniny. Bylo vám za mé vlády zle? Co byste na to řekl?‘“ Než jsem stačil zalapat po dechu, ozval se přítel dr. Oldřich Albrecht: „To je docela

jednoduché. Řekl bych: máte pravdu. Všeho bylo dost. Jídla a pití, že se prohýbal stůl. Ale když jsem si vzpomněl na vás, věřte, že mi přestalo chutnat...”

Za několik měsíců jsme ovšem s přítelem Albrechtem *my* stáli, vlastně seděli před soudem v Brně.

„Poutnice z Moravy, klečící před sochou svatého Jana Nepomuckého na pražském mostě, má v mých očích více mravní ceny než táborový „pokrokář“, posmívající se nemožnému zázraku. Neobracím se ovšem vším tím nikterak proti vědecké kritice náboženského života minulosti, nýbrž pouze proti agitaci, jež chce svou stranickou nenávist, nikoliv pochopení a poučení, vnášeti v masy. A mluvíme-li již tak kacířsky, dodám ještě, že to „temno“ XVII. a XVIII. století (znám jeho stíny snad více než jiní) mělo v jiném směru také dosti s v ě t l a i t e p l a , že to byla doba, kdy nejen pražská města ožila podivuhodnou krásou baroka, ale kdy celý národ, až do poslední vsi, do poslední chatrče, do posledního vzorku krajky a do poslední melodie lidové písně naplnil se životní radostí barokové kultury, pronikající, tvořící, budující novou společnost, nový národ, z něhož vyšlo naše obrození, z něhož vyšly naše generace. A kult svatojanský byl více než půl druhého století *missa solemnis* náboženského a přitom jaksi *česky* náboženského cítění této doby. A co v něm bylo estetického půvabu! Co byla Praha 16. května! O to vše jste nás svou nenávistnou a omezenou agitací ochudili... A viděl jsem sochy svatých, rozbité pod dojmem vašich slov. Viděl ohrožené umělecké památky nejvyšší ceny. Rozbýjeli falešné bohy – ti, kteří stáli ve službách boha ještě falešnějšího.“

Josef Pekař: *Tři kapitoly o sv. Janu Nepomuckém*

DVA OMYLY A JEDNA JISTOTA

1) Jestliže hovoříte o Rakousku a Československé republice, vždycky se ozve námitka: kdyby byla republika trvala padesát let, sto let, pak by se jistě zakořenila, a pak by se všechno upravilo, srovnalo a všechno by bylo v pořádku.

To je námitka lichá! Vtip je totiž v tom, že republika padesát, sto let *trvat nemohla*, že mohla vzniknout a být několik let naživu jen v mocenském vakuu, jenom pokud se ve střední Evropě neuplatní dočasně ochrnutý německý nebo ruský vliv. To dávno před Palackým (a před Masarykem do roku 1914) věděl už Talleyrand, když po bitvě u Slavkova psal Napoleonovi: „Teď si s Rakouskem můžete dělat, co chcete. Můžete je také rozbít na kousky. Ale *uděláte-li to*, už nikdy ty kousky nedáte dohromady.“ Věděl to také císař Karel, když po druhém nezdařeném pokusu o restauraci prohlásil, že stanovisko Dohody prospělo a prospěje jen Německu.

Německá snaha po rozbití Rakouska, po ovládnutí Čech, jímž měl být zahájen „Drang nach Osten“, byla vždy zřejmá. A Rusové – proč by to neudělali, když se jim to – na rozdíl od Varšavy nebo Budapešti – přímo nabízelo, proč by nezaokrouhlili své území ekonomicky velmi potentním celkem, zvláště když se v tomto celku nejmeně sto let už pěstovalo slavjanofilství a láska k Rusku?

2) Po bitvě prý může být každý kaprál generálem, každý může být chytřejší než Šalamounovo hovno. Jenomže: žádný rozumný člověk, tím méně historik nebo politolog, nemůže přece usuzovat jinak *než z minulosti*. Věřící a náboženští lidé berou sice vážně všelijaká proroctví a předpovědi všelijakých exaltovaných osob (P. Pio atd.), ale právě proto nemohou být bráni vážně. Člověk, užívající svého rozumu, nemůže brát v potaz *než minulost*, učit se z ní, analyzovat, kde se udělaly

chyby, *i když už to není nic platné*. Může to být jakési poučení pro budoucnost, ovšem poučení velmi vágní, protože se lidé v kritických chvílích obvykle rozhodují právě podle okamžité situace a málo dbají na poučení z historie. Historie prý je špatná učitelka – nevím, špatní jsou jenom žáci. Z historie se prý nikdo ještě ničemu nenaučil – také většinou nedbal o to, aby se učil. Kdyby se byl chtěl Masaryk v roce 1914 učit z historie, asi by si byl vzpomněl na Talleyranda a Palackého. Toto poučení z historie, sepětí s historií ovšem není a nemůže být v rozporu s fantazií, s představivostí. Musím se samozřejmě zamyslet nad tím, co to udělá nejen teď, ale také za dvacet, za padesát, za sto let. Nedávno se zejména v emigraci vzrušeně debatovalo například o odsunu Němců. Většinou jenom z morálního hlediska, tedy z hlediska, které se v dějinách nikdy příliš neuplatňovalo. Nebraly se při tom v úvahu zejména dvě věci: že jsme Němce nevyhnali z *české* půdy, ale z *jejich* půdy, z půdy, která jim patřila po staletí a kam nepřišli jako vetřelci, ale kam byli zváni českými králi, také proto, že půda byla tak chudá, že tam nikdo z domácích lidí žít nechtěl. Za druhé jsme odsunem dali Němcům dokonalou morální, politickou i právní legitimaci, aby totéž provedli nám, jestliže se jednou v budoucnosti naskytne příznivý okamžik. Ale tady nejde o odsun Němců. Tady jde jen o to zdůraznit, že věčně analyzovat a hodnotit můžeme jen to, co se už stalo, a nikoli uvažovat jako o skutečnosti o tom, co by se v budoucnosti případně teprve mohlo stát. Jakékoli úvahy o budoucnosti jsou právě jen úvahy, kdežto úsudek o minulosti *může* být vědecký úsudek.

3) *Naprostá většina* lidí je stížena tím, co bych nazval mentální barvoslepostí. Každá událost jim takřkajíc spadne na hlavu docela izolovaně, nedovedou a nedokáží postřehnout souvislost věcí, to, že každá věc má začátek, pokračování a konec, že se věci vyvíjejí krok za krokem, že to, co bylo předevčírem nebo včera, je přípravou na to, co je dnes nebo bude zítra. Neexistuje žádná zákonitost v dějinách, ani prozřetelnostní, ani ve smyslu marxistického determinismu. „Kolo dějin, které nelze obrátit zpět“ – to je oblíbená fráze našich žurnalistů, ale je to fráze nevědecká, naivní a směšná. Nic není determinováno, nic se neděje tak, jak by se to *musilo* dít. To je propagandistický žvást. Děje se to, co vládnoucí, lidové masy nebo náhoda chtějí. Nikde ovšem není řečeno, že to, co se děje, to, co vládnoucí nebo lidé chtějí, bude mít také důsledek, který chtějí, který mají na mysli. Jestliže náboženští lidé věří, že dějiny jsou řízeny Prozřetelností, Bohem, platí tu totéž. Můžeme tomu věřit z morálního hlediska, v celkových obrysech, ale nemůžeme z toho usuzovat, jaký bude vývoj v příštích desetiletích, za našich životů, půjde-li a je-li Bohem určený vývoj k harmonii, nebo katastrofě. Takové usuzování by byla nebetyčná svatokrádežná drzost. Nejsme povinni předvídat vývoj, ale hájit poznanou pravdu. To ovšem neznamená – a to je smysl těchto řádků –, že věci a události nemají svou logiku ve své následnosti, že jedno nevyvěrá z druhého, že po každém A nenásleduje *nikoli náhodně*, ale *logické* B. To, co je dnes u nás, se například chy-

stalo a připravovalo po celé 19. a 20. století, krůček za krůčkem, rok za rokem, událost za událostí, není to náhodné, ale do všech důsledků logické a nutné. Někdo například nechápal a pohoršoval se, když jsem napsal, že Klement Gottwald je samozřejmým a logickým nástupcem a dědicem TGM. Tady nejde o ideologii – *ta byla samozřejmě jiná* – jde o to, že TGM byl Janem Křtitelem Klementa Gottwalda, celé dílo TGM přípravou na příchod Klementa Gottwalda. Nevidět to, znamená propadat oné *mentální barvosleposti*, o níž jsem mluvil na začátku.

ŘÁD A OBNOVA

Ve třicátých letech tu byla již podstatně jiná situace. Nad Evropou povstal 30. ledna 1933 (už je tomu padesát let!) těžký a hrozivý stín Hitlerův. Sladké doby versailleské byly tytam. Dávno už neplatil výrok Fochův z doby po první světové válce: „*Vítěz se nemusí obávat ničeho.*“ Ale Foch (nebo Pétain?) zapomněl dodat: dokud zůstane vítězem. Mussolini halasil: „Třeste se, *bývalí* spojenci!“

Také v republice nastalo pomalé uklidnění. Ideologické vedení Masarykovo ustupovalo do pozadí, vedení se čím dále tím zřetelněji ujímali vůdci politických stran. Určité naděje se vkládaly v Beneše. Výrok: „Ani Habsburci, ani Anschluss“ byl potají a mlčky nahrazován výrokem: „Raději Anschluss než Habsburci.“ Zdánlivé uklidnění nastalo i v náboženské politice. Tytam byly doby, kdy po odjezdu nuncia Marmaggiho z Prahy v roce 1925 (pro oficiální účast československých vládních činitelů na oslavách Husových) Fráňa Zemínová pokřikovala v parlamentě: „Bude-li Svatá stolice tvrdá, pošleme jí láhev šaratice!“ Dávno zapomenut byl i Bechyňův pokřik na Šrámka v témže parlamentě: „Ty, černý pope, odtud poletíš!“ Šrámek nevyletěl, naopak usadil se ve všech vládách docela spokojeně, od původní spolupráce s agrárníky přecházel poznenáhlu, aby se od agrárníků, kteří mu přebírali voličstvo, co nejvíce odlišil, ke spolupráci se socialisty a s Hradem. V roce 1928 uzavřel Beneš s Vatikánem konkordát, cudně nazvaný modus vivendi (způsob, styl života). Svatováclavské slavnosti s orelským sletem 1929 za přítomnosti prezidenta Masaryka a Katolický sjezd 1935 s účastí pařížského kardinála Verdiera, oficiálně a vřele (Francouz!) uvítaného oficiálními československými představiteli, svědčily o síle a významu českého katolicismu. Bylo to však jen ticho před bouří.

Početní síla českého politického katolicismu rok za rokem a od voleb k volbám klesala. Bylo to důkazem, že popřevratový růst českého katolicismu nebyl založen na důvtipu vedení ani hierarchického, ani politického, ale napořád ještě silném katolickém vědomí a obětavosti prostých katolíků, kterých politické vedení spíše využilo. Jak uvadal protikatolický boj, vedený teď už jen očividně a veřejně obskurními společnostmi à la Volná myšlenka, upadalo taktéž katolické uvědomění mas a do popředí vystupovaly spíše sociální a hospodářské zájmy. Přeliv od lidovců k agrárníkům o tom svědčil dosti výrazně. Na druhé straně tento početní ústup (politického) katolicismu nebyl dosti vyvážen ani zmohutněním duchovním a intelektuálním. Bylo tu ovšem dílo mnoha kněží, nezatížených prací v lidové straně, jmenujme třeba jen vynikajícího vědce, pedagoga a psychologa Dominika Pecku nebo brněnského dr. Josefa Hegra (Dalečín, Moravan, překlady *Žalmů*) nebo znamenitého dr. Josefa Vašicu. Bylo to významné úsilí mnoha řádů, především olomouckých dominikánů, P. Silvestra M. Braita (*Na hlubinu*), P. Reginalda Dacíka (*Výhledy*), P. Metoděje Habáně (*Filosofická revue*). Z iniciativy olomouckých dominikánů byl pořízen také moderní překlad *Summy* (teologické) svatého Tomáše Akvinského, na němž spolupracoval vynikající měrou také Jaroslav Durych. Bylo tu vynikající pastorační dílo Jana Evangelisty Urbana, OFM u Panny Marie Sněžné v Praze, redemptoristé čile vydávali v Hejčíně (brožurky *Životem*), jezuité vydávali pod vedením P. Kruse *Rozpravy*, zaměřené spíše levicově proti většinou pravicovému kursu laických katolických intelektuálů. Studentské *Jitro*, výborně řízené Dominikem Peckou, dosahovalo stále vyšších nákladů. Předseda lidové strany v Čechách, vyšehradský kanovník Bohumil Stašek, na rozdíl od nepřístupného Šrámkův člověk živého zájmu o lidi, o mládež, o kulturu, získal pro *Lidové listy* Jana Scheinosta, založil nakladatelství Vyšehrad, kde umístil Aloyse Skoumala, někdejšího příspěvatele Durychova *Rozmachu*. Skoumal nepobíhal „jako fretka mezi pravicí a levicí“ (podle tvrzení Václava Černého v jeho *Pamětech*), byl to člověk spíše levicový, někdy až výrazně levicový, znamenitý epigramatik, výborný, až výjimečný překladatel, nakladatelsky bohužel naprostý antitalent. Nakladatelství Vyšehrad se rozvíjelo vlastně až ve válce pod vedením Hertlovým a v letech 1945–1950 pod vedením dr. Bedřicha Fučíka.

Co ovšem českému katolictví chybělo naprosto, byla *integrující veliká osobnost*. Šrámek to nebyl, Durych bohužel také ne. Nebyla tu veliká integrující postava ani hierarchická, ani intelektuální. Kordač byl již příliš starý, Stojan zemřel brzo. Nedostatek takové osobnosti byl, myslím, největším nedostatkem českého katolictví! Největšími intelektuálními osobnostmi té doby byli jistě Masaryk, Pekař a Šalda. Poslední dva byli katolíky, čím starší, tím katolíky výraznějšími (nesmíme ovšem zapomínat ani na Arne Nováka, univerzitního profesora v Brně a vposled rektora Masarykovy univerzity), ale Pekař byl jednak úplně absorbován historickým, Šalda a Novák literárními zájmy, jednak žádný z nich ani netoužil po úloze být vůdcem katolického lidu, vedoucí osobností českého katolicismu, jejich vlastní zájem byl

úplně jinde. Katolíkům vůdčí osobnost, také filosoficky a morálně skutečně *vůdčí*, chyběla. Nebyl tu žádný Masaryk svých profesorských let, nebyl tu prostě žádný katolický Masaryk.

Na druhé straně ani světové katolictví nemohlo v té době strhnout Čechy svým příkladem. Na literárním nebi se sice objevila, a také v Čechách byla objevena, řada zářivých hvězd (namátkou Francouzi Léon Bloy, Jules Barbey d'Aureville, Charles Péguy, Paul Claudel, François Mauriac, Georges Bernanos, Angličané Belloc a Chesterton – Graham Greene a Evelyn Waugh tenkrát ještě známi nebyli, Norka Sigrid Undsetová, Italové Papini a Giuliotti), ale to byly osobnosti povýtce „jenom“ literární, byly tu styky například s podnětnými francouzskými dominikány, ale jinak světový katolicismus spíše jenom dřímá, probuzen teprve Janem XXIII. a Janem Pavlem II.

Ještě v roce 1947 pokládal jinak sympatický P. dr. Jan Strakoš v měsíčníku *Akord* za největší úspěch československého politického katolicismu, že v popřevratových letech zabránil odluce církve od státu, jak ji – to musím přiznat – vehementně prosazoval TGM a jak také byla v původním návrhu první československé ústavy. Tento „úspěch“ byla však slepota, snad omluvitelná zvykem a jinými poměry ve starém Rakousku, ale slepota, která měla mít v budoucnu nedozírné následky. Ať hovoříme o Šrámkovi příkře (jako já) anebo mírně, toto byla cesta scestná a zhoubná.

Protivníci katolictví, buržoazní, socialističtí i „zedníčkové“ kolem Hradu, kteří byli dobrých sto let navlékáni jako korálky na šňůrku, viděli politický katolicismus celkem rádi. Jejich poměr ke katolíkům byl paradoxně podobný poměru ke komunistům. Lépe, jsou-li komunisté na povrchu, je-li na ně vidět, ví-li se, kde je kdo a kolik jich je, než aby žili v podzemí, v ilegalitě. Podobný poměr byl i ke katolíkům. Nebylo nic proti tomu, aby katolíci byli soustředěni v jedné politické straně, kde si sami říkali „malá, ale naše“, zvláště když ta strana byla čím dál tím bezzubější a vlivem okolností šla čím dál tím víc nalevo. To byli mnohem nebezpečnější všelijací franktiréři à la Stará Říše, Deml, Durychův *Rozmach*, *Řád* a *Obnova*. Komunisté se v těch letech bojem proti katolíkům příliš nezatežovali – jednak mezi jejich voliči bylo mnoho aspoň matrikových katolíků, jednak měli v těch dobách mnoho jiných starostí. Pozoruhodné je, že ani v jejich pozdějším tažení nebylo a není mnoho *speciálně* komunistického – je to spíše jakési reziduum, resentment starého českého pokrokařství. Hovořilo se nedávno na jedné sešlosti herců a filmařů o tom, že se točil jakýsi krátký film o Praze s Jelenou Obrazcovovou a že Jelena měla v záběrech na krku křížek. Na pokyn *československých* nadřízených míst musely být potom odstraněny všechny záběry, kde ten křížek bylo vidět. „A to té děvůšce nepomohlo ani, že je z Moskvy?“ divil se jeden herec. „To už je, jako kdyby se u nás bořily kostely.“ „Copak, v boření kostelů my už máme určitou tradici,“ řekl na to jiný.

Ve třicátých letech se však u nás začali potkávat zejména intelektuálové, kteří nepřišli z prostředí lidové strany, ale buď lidé vůbec mimo politické strany, anebo

z jiných politických stran, většinou agrární. Všechno to však byli lidé, kteří nějakým způsobem zavádili o Starou Říši, o Demla nebo o Durychův *Rozmach*. Jeden ze spolupracovníků *Obnovy*, který přišel z mládeže Jiřího Stříbrného, kde byl funkciónářem vedení, se mne kdysi ptal, protože jsem měl v té době jeden z pseudonymů podobný Scheinostovu pseudonymu z *Rozmachu*: „Ty už jsi psal do *Rozmachu*?“ Nemohl jsem, protože mi tenkrát bylo asi deset let, ale nikdy by mne bylo nenapadlo, že tenhle člověk četl také *Rozmach*. Proti Václavu Černému a jeho *Pamětem* je však nutno velmi hlasitě konstatovat, že toto všechno byli *lidé věřící, někdy hluboce věřící*, nikoli političtí arivisté, kterým by šlo jen o kariéru, o politický úspěch. Těmto lidem šlo v první řadě o ideu, o věc, i když politický člověk musí pochopitelně dbát o to, aby jeho věc postupovala, šířila se, aby úspěch měla.

Tak vznikl ve třicátých letech především měsíčník *Řád*. Jeho vůdčími činiteli byli zejména dr. Jan Hertl a dr. Stanislav Berounský. Dr. Hertl, Fučíkův tajemník z Melantricha, měl za ženu Evu Sekaninovou, dceru literárního kritika z *Národní politiky* Františka Sekaniny, sestru významného komunistického právníka Ivana Sekaniny, známého i z lipského procesu s Dimitrovem, a tedy švagr Ivana Sekaniny a Gertrudy Sekaninové-Čakrtové. Dr. Bedřich Fučík vlastně nepatřil ani k spolupracovníkům *Řádu*, ani *Obnovy*. Měl „svůj“ časopis *Tvar*, *Listy pro umění a kritiku* a přispíval občas zejména do brněnského *Akordu*. Teprve pozdějším vývojem byl víceméně „dohnán“ k lidem z *Řádu* a *Obnovy* a k „ruralistům“ Křelínovi a Knapovi, ve válce byl kratší dobu ředitelem u Vilímka a po roce 1945 ředitelem Vyšehradu, odkud byl přinucen odejít po roce 1948, v roce 1951 zatčen, v roce 1952 souzen v Brně ve skupině Prokúpek a spol., v roce 1967 úplně rehabilitován Nejvyšším soudem. Fučík byl spíše moderátor a harmonizátor. Vrchol jeho „oficiálního“ působení patří jistě do jeho působnosti v nakladatelství Melantrich, kde se stal už jako devěťadvacetiletý ředitelem a které vlastně „udělal“. Fučík nikdy nebyl jednostranný a snažil se v Melantrichu soustředit všechno, od katolíků po komunisty, co mělo skutečnou literární hodnotu. V jeho sbírce Úroda vycházeli tak nejenom Durych a Čep a Hostovský, ale také Vančura a Olbracht a Karel Nový a Marie Majerová. Stejně tomu bylo i v jeho sbírce Poesie, kde vycházel Jan Zahradníček, ale také Holan, Seifert a Halas a Závada. Je to samozřejmě jen několik jmen, úkolem těchto poznámek také není rozepsat se ze široka o celém díle Fučíkově, které bylo obrovské. Byl ovšem nesmlouvavý katolík. Byl nejenom literární kritik, ale kritik-básník, čímž nemyslím, že by si vymýšlel anebo věšel na svou řeč básnické ozdoby jako na vánoční stromček. Byl tu jak hluboký *vhled* do věcí, tak Fučíkova řeč, pro kterou by bylo možno použít řadu již vžitých, běžných, všedních, banálních, ale v tomto případě naprosto pravdivých přívlastků: kořená, jadrná, zemitá, plná skutečné poetické krásy, *někdy patetická*, ale *nikdy* nadnesená, řeč, kde *absolutně* odpovídal význam toho, co bylo řečeno, také způsobu, *jakým* to bylo řečeno. Fučíkovým miláčkem byl Jakub Deml, Fučíkovými přáteli Jan Čep a Jan Zahradníček, z jejich rodu také byl. Velmi se přá-

telil s Milošem Dvořákem a Rudolfem Černým, s Albertem Vyskočilem a slapským Emanuelem Fryntou, ale Fučíkovým spolužákem a přítelem od dětství byl také Vítězslav Nezval a je jen svědectvím Fučíkovy noblesy, že ve vzpomínkové knize *Sedmero zastavení* píše o Nezvalovi velmi hřejivě, aniž by se jen náznakem zmínil, že jeho *Historický obraz* anebo *Zpěv míru* jsou jen říkanky bez ladu a skladu; to Miloš Dvořák (v *Akordu*) byl soudcem mnohem přísnějším. Jan Zahradníček, s nímž jsem v kriminále v Brně o Nezvalovi mluvil, posoudil to bez obalu, když řekl, že Nezvalovy verše jsou čím dál tím víc jen mlácení prázdné slámy.

Řád začal vycházet, tuším, roku 1935 a byl to měsíčník věnovaný zejména vědě, historii, sociologii, náboženským otázkám, ale také politice; básní a povídek tam bylo málo, jen tak „na okošť“. Také ovšem překlady. Kromě Hertla a Berounského prvními spolupracovníky *Řádu* byli zejména předčasně zesnulý Jan Franz, básníci Josef Kostohryz, Václav Renč a František Lazecký (ale své verše tam otiskoval také František Hrubín) a filosof Rudolf Voříšek, který zemřel asi 1953 v koncentračním táboře Bytíz u Příbramě, dělal rigorózum u starého pozitivistického filosofa a masarykovce Josefa Krále, jehož první otázka zněla: „Vy jste ta pozitivura z *Řádu*.“ Když Voříšek přisvědčil, další průběh rigoróza byl ovšem zcela věcný a harmonický, protože prvá republika projevovala své názory, ale nemstila se. Do *Řádu* přispívala i řada jiných osobností, zejména dvě bohužel předčasně zemřelé naděje české vědy, historik medievalista Rudolf Holinka, univerzitní profesor Jan Vilíkovský, profesor Oldřich Králík, Miloš Weingart, Karel Stloukal, P. Konstantin Miklík, CSsR, myslím i Jan Patočka atd. Do *Řádu* psal velmi mnoho také Karel Schwarzenberg pod pseudonymem Jindřich Středa. Ten pseudonym vynašel František Lazecký podle jména biskupa Jana ze Středy, neměl nic společného s našimi pravidelnými středečními schůzkami u vína v kavárně SIA (Dům inženýrů architektů) poblíž Rudolfina a právnické fakulty. „Mladá katolická inteligence je vinná,“ říkával P. Silvester M. Brait, což ovšem nebylo od „vína“, ale od „vína“.

Specialitou *Řádu* byly fejetony Listy z Československa, které pod různými pseudonymy (Vzdoroslaviček, Všezvěd Všudybud, PhC Pucyna, Pankreas Poroba – Třistaletý) obstarávali hlavně posměváček Hertl a jeho přítel, později národní nebo zasloužilý nebo nevímjaký umělec Kamil Lhoták. Byly to ironicko-humorné šlehy na českou současnost i minulost s mimořádnou komikou; k jejich knižnímu vydání, na něž se pomyslelo, bohužel už nedošlo.

Nemůžeme tu pominout ani zásluhu *Řádu* na rehabilitaci českého literárního baroka proti dřívějšímu Jakubcovu a Vlčkovu znehodnocujícímu pojetí. Rehabilitace baroka nastala ovšem už dříve především dialogem Miloše Martena *Nad městem* (v rozhovoru dvou přátel, Čecha a Francouze, je tam Francouzem – Alan – básník Paul Claudel, který pobýval jako francouzský konzul v Praze a s nímž se Marten i Zdenka Braunerová stýkali), Dykovým dramatem *Posel*, Pekařovou *Bílou horou*, *Prahou barokní* Arne Nováka atd. O výtvarných krásách baroka ostatně nikdo nepo-

chyboval. Zbývalo vynést na světlo barokní literaturu – o to má největší zásluhu Josef Vašica svými články v *Řádu*, sebranými později do knihy *České literární baroko* ve Vyšehradě, Vilém Bitnar řadou studií a statí (nikoli v *Řádu*) a obsáhlým sborníkem barokní poezie, Albert Vyskočil spojením baroka s Máchou v knize *Básník*, sborník *Baroko* v edici Jitro atd. Při této příležitosti je nutno se zmínit o rozpacích, má-li být také Komenský chápán jako osobnost barokní čili nic. Zařazení Komenského do baroka působilo na některé protestanty jako červený šátek na býka, naproti tomu Václav Černý dovozoval, že bude-li Komenský stavěn mimo baroko, pak bude celé baroko ponecháno jen katolíkům. To je poněkud komické: jde přece o to, zda se doba vsádky do určité osobnosti, zda ji určovala natolik, že právem *musíme* mluvit o osobnosti v tomto případě barokní, ať se to katolíkům nebo protestantům líbí nebo nelíbí. Takto například Durych i Karel Čapek, oba dva jsou do značné míry určováni a poznamenáni ovzduším své doby, zatímco Josefa Floriana bych si dobře dovedl představit také 1720 nebo 1820, mimo čas, ale nikoli mimo jeho katolicitu. Také Komenský mohl být naplněn něčím docela jiným než ovzduším barokní doby (neříkám, že byl), například husitským sklonem k starozákonnímu pojetí, českobratrským odvratem od skutečna atd. To ostatně ať rozhodnou komeniologové; jenom na okraj tu poznamenávám s rizikem, že budu snoby nařčen z barbarství, že mne vždy k smrti nudili Dante s *Božskou komedií*, Cervantes s *Quijotem* a pedagog Komenský.

Z *Pamětí* a *Pláče* Václava Černého by se dalo vyvozovat, že *Řád* byl odpovědným nepřítelem jeho *Kritického měsíčníku*, že nechuť a snad i nenávisť *Řádu* ke *Kritickému měsíčníku* byla snad jeho hlavní raison d'être. To je patrně intelektuální namyšlenost literáta. Poměr *Řádu* ke *Kritickému měsíčníku* bylo by lze asi charakterizovat poznámkou Vladislava Vančury, když seděl s Bedřichem Fučíkem v hotelu v Bratislavě a Vilikovský jim sdělil, že J. B. Čapek byl právě jmenován docentem. „Tak vidíš,“ řekl Vladislav Vančura naklepávaje vajíčko, „člověk si tady snídá jakoby nic, a J. B. Čapek je docentem.“ Černý píše, že „řádisté“ prý už *napřed* za války věděli, že *Kritický měsíčník* má být Němci zastaven a že mu to „vítězoslavně“ sdělil kdosi z *Řádu* v Národní kavárně. Mohl to být patrně jen Hertl, a nešlo asi o vítězoslávu, nýbrž o upozornění. *Kritický měsíčník* potom vskutku zastaven *nebyl*, Bohumil Novák jej „vyměnil“ za *Studentský časopis*, který měl přibližně stejnou kvótu papíru. Hertl se totiž přátelsky stýkal s ing. Antonínem Zanklem, sudetským agrárníkem, který přes henleinovce se dostal až k nacistům a byl za války nějakým vysokým úředníkem na rajchsprotektorátě přes českou kulturu. Od toho to patrně Hertl věděl a oznámil to – kde jinde – v Národní kavárně. V čele české knižní cenzury stál v té době Němec Augustin von Hoop (Aloys Skoumal říkal „neříkej hoop, *dokud nepřeskočíš*“), cenzuru obstarávali znamenití majori Kostka a Šolta a čeští profesori, byla více než blahovolná. Prostřednictvím Hertlovým přes Zankla a ředitele Orbisu Němce Rudla, z něhož se pak po válce vyklubal profesionální britský špión a který po celou válku chránil v Orbisu například Františka Halase, jsme měli ve

Vyšehradu papíru dost, takže jsme kromě beletrie a poezie mohli vydat i takové věci, jako obsáhlou korespondenci Goll–Pekař, listy Maxe Dvořáka, vzájemnou korespondenci Zeyer–Braunerová a jiné; systémem „dotisků“, které se nepočítaly, jsme tiskli některé knihy, jako například Schulzův *Kámen a bolest*, donekonečna, a tak není divu, že jsme se více starali o českou kulturu, zatímco Václav Černý (soudě podle *Pláče*), dirigoval benešovský odboj jako venkovský kapelník svou kapelu a pečlivě a svědomitě připravoval květen 1945 a tím i únor 1948.

Řád měl také edici, v níž vycházely například Štormovy heraldické a liturgické ročenky, obsáhlý sborník *O Josefu Pekařovi* s překrásnou básní Seifertovou a důkladnou studií o životním díle Pekařově od Rudolfa Holinky, dále do sborníku přispěli básněmi, prózou a studiemi Zahradníček, Renč, Lazecký, Křelina, Vašica, Vilikovský, Kalista, Kutnar, Schwarzenberg, Francouz Victor L. Tapié a Němec Eduard Winter aj. Z kuriozit je dobré vzpomenout na deník „posledního lancknechta“ Bedřicha Schwarzenberga, aforismy, vybrané a přeložené Karlem Schwarzenbergem a s předmluvou Josefa Pekaře. Název *Španělský deník a Zrození revolucí* dílku dal taktéž František Lazecký.

Když přišli Němci, byl ovšem s dosavadní praxí *Řádu* konec. *Řád* brzo přešel do Vyšehradu, jeho šéfredaktorem se stal básník František Lazecký už i proto, že *Řád* se změnil na revui vyložené literární. Lazecký se tam snažil soustředit zejména mladé autory, také proto, že ti starší psali málo nebo vůbec ne; tak se stalo, že jednou z těchto celebrit byl i pan Jiří Šotola. První literární ostruhy si tento pozdější pilný harcovník pilně vysluhoval v *Řádu*. V polovině roku 1943 byl *Řád* pro nedostatek papíru Němci zastaven.

Obnova příklusala do Prahy až z daleké Opavy. Tamější mladí katolíci měli samozřejmě rozpory s lidoveckým poslancem (ovšem knězem) Rýparem. Lidová strana tehdy vydávala v Opavě týdeník *Naše Slezsko*. Aby se vyhnuli obtížné spolupráci s Rýparem, přidružili se k *Našemu Slezsku* – zejména pod vedením opavského archiváře dr. Leopolda Peřicha, který už přispíval do Durychova *Rozmachu* jako Leopold Plodr, a ředitele záložny Karla Zítka, který později přišel do Prahy jako ředitel nakladatelství Vyšehrad, jako hlavičkový list, kterému dali jméno „*Obnova*“ podle týdeníku, který kdysi vycházel v Hradci Králové pod egidou královéhradeckého biskupa Eduarda Brynychy. Stalo se to i proto, že v té době nevycházel v ČSR jiný katolicko-společenský týdeník, který by nebyl závislý na politické straně, a opavští chtěli rozšířit *Obnovu* na celou republiku. V prvních letech byla *Obnova* docela krotká, přispíval do ní dr. Josef Krlín a dokonce i vynikající lidovecký novinář dr. Josef Doležal; pamatuji například na jeho úvodní článek Už není sporu o naši zahraniční politice v duchu docela benešovském. A do *Obnovy* už v těch letech ovšem také psal Jaroslav Durych. Ale Opava byla přece jen vzdálena od centra, *Obnova* v Opavě jako periferijní list neměla dost spolupracovníků, a tak se dohodl zejména dr. Peřich s lidmi kolem *Řádu*, s nimiž se znal a spolupracoval s nimi, že

někdy v roce 1935 nebo od ledna 1936 bude *Obnova* přenesena do Prahy, kde se stala jakousi týdenní odnoží měsíčníku *Řád*. Do opavské *Obnovy* jsem psal už jako student; v Praze „dělal“ *Obnovu* můj pozdější švagr dr. Stanislav Berounský; před příchodem na vysokou školu na podzim 1936 mi psal, abych už honemhonem přijel do Prahy a „ujal se“ místo něho *Obnovy*. Tedy od podzimu 1936 do příchodu Němců jsem vlastně *Obnovu* řídil, nikoli jako titulární šéfredaktor, ale prakticky; víceméně jsem rozhodoval o přijetí nebo odmítnutí příspěvků, přičemž ovšem příspěvky Durychovy, Čepovy, Zahradníckovy nebo kmenových autorů *Řádu* byly samozřejmé. Naproti tomu si vzpomínám, že jsem rozhořčeně odmítl po Mnichovu k nelibosti Hertlově dojemný článek francouzského Victora Luciena Tapié, univerzitního profesora a žáka Pekařova, jehož knihu o Bílé hoře pro Melantrich přeložil Zdeněk Kalista; Tapié tam jistě v dobré francouzské víře tenkrát slzavě hlásal tehdy rozšířené francouzské stanovisko, že jsme sice Mnichovem přinesli velkou oběť, ale že jsme zachránili mír. S tímhle jsem nesouhlasil, a tak ať byl Tapié Hertlův přítel, šel do koše. Jinak ovšem to, že faktickým řízením *Obnovy* byl „pověřen“ dvacetiletý kluk (i když uměl psát a psal velmi lehce), ukazuje, že *Řád* i *Obnova* byly podniky spíše romantické, naivní, v nichž se sešli většinou mladí, ne dosti zkušení a ostržilení lidé; nešlo tu tedy ani o arivismus, ani o kariérismus. Největším „arivistou“ z *Řádu* a *Obnovy* byl jistě dr. Hertl, který obratně spojoval upřímnou službu věci s úsilím o kariéru. Moji přátelé z *Řádu* a *Obnovy* byli ovšem o sedm až deset let starší než já; byli to vesměs už hotoví doktoři nebo významní spisovatelé, a to u kluka, který právě přišel na fakultu, vzbuzovalo respekt. Ale už vidím, že tady musím říci něco málo o sobě, ne abych se vyvyšoval nebo omlouval, ale protože to patří do téhle historie.

Můj otec byl venkovský švec. Za svou zcela zbytečnou a nahodilou existenci vděčím bezprostředně císaři Františku Josefovi I., respektive vzniku první světové války. Můj nejbližší sourozenec (bylo nás pět jako v Poláčkově) byl o patnáct let starší než já, z toho je zřejmo, že výroba potomstva byla už v naší rodině zastavena. Ale v roce 1914 vypukla světová válka, tatínek okamžitě narukoval, v roce 1915 přišel na dovolenou a v roce 1916 jsem se narodil.

Tatínek byl sociální demokrat, šmeralovec. Ve Skutči, mém rodišti, byl tenkrát v každé druhé chalupě švec, v městečku a okolí hodně kameníků pro blízkost kamenných lomů. Ti ševci byli většinou sociální demokrati, později komunisté, kameníci lidovci; ševci seděli totiž celý den na verpánku a přemýšleli, kameníci pro těžkou práci v lomech na přemýšlení neměli čas. Nějakou dobu potom jsme měli ve Skutči komunistu starostou, jmenoval se Josef Kubát, říkali jsme mu pro malou postavu Kubátek, bydlel na Rasově kopci pár kroků od nás; nebyl to přisámbůh nejhorší starosta, kterého jsme kdy měli. Ten Rasův kopec se oficiálně jmenoval Heydukova ulice, protože vedl k Rychmburku, kde svého času působil Heyduk; ale všeobecně se říkalo Rasův kopec, tak jako ulici, která nesla honosný název ulice Boženy Němcové,

se všeobecně říkalo Pochcaná ulička, protože tam chodili večer a v noci močit muži z okolních hospod. V jednom z těch hostinců (U Beránků) chránil otec před válkou „vlastním tělem“ Tomáše Garrigue Masaryka, když ho chtěli z té hospody při nějakém projevu vyhodit. Jak jsem již pravil, můj otec byl sociální demokrat, ale zároveň také katolík; tím se stalo, že se jednou u nás takřka sešli vůdce místních sociálních demokratů, ředitel školy František Laušman, otec pozdějšího ministra Bohumila Laušmana, a místní děkan Antonín Vobejda, pohlavár skutečských lidovců, žádající tatínka, aby kandidoval za sociální demokracii, eventuálně za lidovce. Protože Laušman přišel o pár minut dřív, kandidoval tatínek za sociální demokracii, panu děkanovi pak prostoduše, leč vtipně a pravdivě, řekl, že bude jen dobré, když bude v městské radě za sociální demokracii lidovec.

Vlivem tatínkovým jsem nikdy nenásákl nechutí, nevraživosti a záštím k Rakousko-Uhersku. Tatínkovi bylo 1918 již padesát let (narodil se 1868), žil padesát let v Rakousku (monarchii), znal Rakousko z vlastní zkušenosti a nenechal si nic namluvit.

Do chrudimského gymnázia jsem šel o rok pozdějizlákán kázáním nějakého misionáře v našem kostele; podnícen jeho vzletnou řečí chtěl jsem se stát také misionářem a jít do Afriky obracet černoušky; k tomu naštěstí pak nedošlo. V té době jsem se jako ministrant velmi sblížil s místním kaplanem P. Josefem Hanusem. Byl to knihomol, na všech čtyřech stěnách své kaplanky měl obrovské knihovny nacpané knihami, knihy po podlaze, po stole, po posteli, zkrátka všude. Dal mi svou knihovnu totálně k dispozici za své přítomnosti i nepřítomnosti; měl skoro celou Starou Říši, Demla, Kuncíře, samozřejmě celého Durycha, ale i nekatolickou literaturu klasickou i soudobou ve velkém množství a dobrém výběru. U něho jsem se seznámil s *Rozmachem*, který mě strhl; z literatury jsem zhltal kdeco. Přitom musím říci, že P. Hanus se nesnažil mít na mne nějaký vliv; tady máš knížky, přečti si, co chceš. Rozhodně neusiloval o to, nějak mě „vychovat“ nebo „získat“. Bylo to cizí jeho povaze. Při této příležitosti musím říci, že nejinak se chovali i profesori chrudimského gymnázia. Byla to škola naprosto sociálně spravedlivá. Nedělal se žádný rozdíl mezi bohatými a chudými, naopak se dbalo víc o chudé. Ideově byli profesori mého gymnázia spíše mými protivníky. Mezi našimi třídními byli například krajský jednatel národních socialistů nebo místní předseda Volné myšlenky, já jsem dával své opačné smýšlení čím dál víc najevo, ale nikdy jsem od nich nezažil nejmenší příkoří. Naopak – z „exaktních“ věd, matematiky, fyziky, chemie, bych musil podle práva a spravedlnosti proletět, ale kantori přimhuřovali oko, protože znali zase mé vědomosti v předmětech humanistických, vědomosti ovšem jim spíše nepřijemné. Byli to většinou starší pánové a velmi se divili, když se mezi studenty, a dokonce mladými profesory začali objevovat katolíci. Jeden z těchto „mladých“ si naopak stěžoval mému příteli – češtináři: „Já se divím, že se mi ten člověk neučí deskriptivní geometrii, vždyť přece ví, že jsem katolík a člen České ligy akademické“ (spolek katolických vysokoškoláků).

Maturoval jsem na chrudimském gymnáziu v roce 1936. To už jsem ovšem hbitě psal do všelijakých časopisů, také do *Jitra*, *Akordu*, *Řádu* a *Obnovy*. První honorář zvlí 67,– Kč (dodnes si to pamatuji) jsem však dostal od dr. Jana Sajíce ze Svato-václavské ligy, v jejímž časopisu *Přehled* jsem napadl a „zničil“ knížku kteréhosi uni-verzitního profesora, kterého, to si už nepamatuji. Tu a tam jsem ještě před matu-ritou jezdil do Prahy, seznámil jsem se s Bedřichem Fučíkem, jeho tajemníkem Janem Hertlem a ostatními lidmi z *Řádu*. A tak jsem v roce 1936 přišel do *Obnovy*.

Ve vztahu *Řádu* a *Obnovy* k lidové straně nastal v té době určitý posun. Jestliže ještě Durycha v *Rozmachu* – také vzhledem k jeho krátké účasti v *Lidových listech* – bylo možno pokládat za jakéhosi „zběhlého lidovce“, za „lidovce vyklouze“, u lidí, kteří se sešli kolem *Řádu* a *Obnovy*, to již možné nebylo, protože až na zcela ne-patrné výjimky (jednou jsem byl já) nepřišli z lidoveckého prostředí. Byli to většinou buď lidé mimo politické strany, nebo lidé z prostředí agrárnického, republi-kánského. Na druhé straně lidová strana nedokázala soustředit větší část katolíků, její politická impotence nelákala a protikatolický boj byl spíše skrytý než zjevný, roz-hodně už neměl tu ostrost jako v popřevratových létech. *Řád* i *Obnova* byly nezávis-lé orgány, hlásící se ke katolictví, „neplatila“ (jak se bláhově domnívá Václav Černý) je ani česká, tím méně rakouská šlechta, která sama měla ostatně většinou hluboko do kapsy. Užší vztahy některých „řádistů“, zejména Hertla a Berounského, byly zejména s katolizující (ale nikoli katolickou) republikánskou (agrární) stranou, zvlášt-ě k jejímu předsedovi Rudolfu Beranovi také prostřednictvím katolíků – ústředního tajemníka republikánské mládeže Martina Hrabíka a šéfredaktora agrárního *Večera* Josefa Šámala. Ale agrární strana samozřejmě ani *Řád*, ani *Obnovu* (jak se někdy myslí) pro boj proti lidové straně nevytvořila. Oba časopisy tu byly dávno před jaký-mikoli kontakty s agrární stranou. Ta byla jistě ráda, že vedle lidové strany, tíhnoucí už v té době doleva, je skupina „pravicových“ katolíků, ale na psaní ani *Řádu*, ani *Obnovy* neměla agrární strana žádný ideový ani politický vliv.

Obnova stála na integrálním katolickém stanovisku a podařilo se jí časem sdružit většinu zejména laických katolických intelektuálů, zvláště když v ní pravidelné úvod-ní články začal psát a trvale psal Jaroslav Durych; psalo do ní však také mnoho kněží. Máme-li už použít Masarykova dělení reformace – protireformace, stála důsledně na stanovisku protireformačním; hájila a propagovala důsledně katolickou a Pekařovu koncepci (nejsou totožné) českých dějin proti koncepci Masarykově; velmi se zaslou-žila (stejně jako *Řád*) o lepší poznání literárního baroka.

Václav Černý se v *Pamětech* a v *Pláči* pohoršuje nad tím, že prý *Obnova* měla lepší a vlídnější vztah ke komunistům než k „levicovým demokratům“ – nekomu-nistům. Blížilo prý nás to, čemu Černý říká absolutno, absolutismus. Tady ovšem platí: *qui bene distinguit, bene docet*. Neměli jsme žádný negativní vztah ke komu-nistickým masám, toužícím po větší sociální spravedlnosti; ten neměl ani Durych v *Rozmachu*, naopak tato touha mu byla sympatická. Dále jsme neměli špatný vztah

ani k přesvědčeným a poctivým ideovým komunistům, jako k Halasovi nebo k Vančurovi, ostatně i velkým umělcům. A měli jsme velmi negativní vztah k těm, jimž se právem říkalo „salonní bolševici“ à la Nezval, E. F. Burian, Voskovec a Werich, řada herců, *et tutti quanti*; a dále k těm, které geniální Lenin objevným a naprosto přesným slovem nazval „užiteční idioti“, to jest k buržoazním levicovým nekomunistickým souběžcům, kteří ani tak dvakrát netoužili po tom, aby se kozácký koník napil z Vltavy, ale vším svým úsilím mu připravovali a dláždili cestu. Kdo byl přesvědčen, že spása střední Evropy a českého národa je v tom, aby se ten koník z Vltavy napil, měl na to plné právo. Kdo o tom přesvědčen nebyl a nechtěl to, ale zároveň pro to všechno dělal, neviděl si na špičku nosu. A náš poměr k tzv. „pokrokářům“? Těch nám už bylo takřka jen líto a dělali jsme si z nich jen víceméně legraci. Lapidárně to vyjádřil v *Obnově* básník František Hrubín stručným epigramem Pláč českého učitele:

„Já, jenž byl vždy jen smích a legrace,
dnes dím: Už žádné rekriminace!
Nechte už toho! Nebudem se vracet!
Já trpěl tři sta, a vy jenom dvacet!“

*

Pak tu byly ovšem věci slovenské, dnes už každému jasné, ale které tenkrát každému jasné nebyly. *Obnova* stála od počátku jasně na slovenském stanovisku. Jak známo, po roce 1918 byla vytvořena umělá fikce „jednotného“ národa československého o „dvou větvích“ – české a slovenské, bez toho totiž nebyla možná v novém státě žádná většina, a stát by bylo nutno budovat na úplně jiném základě. Už sémanticky to byl ovšem nesmysl. Co to jsou ty „větve“? Bud' jsou Slováci Čechy nebo Češi Slováky, ale nějaký československý národ? Nadto se v Čechách vytvořil názor, že na Slovensku až dosud není a nebylo nic, nanejvýš nějaký bača tam chodil s ovečkami po horách, a nějakou kulturu že tam přinesli až čeští policajti a učitelé se svým husitstvím atd. Ještě za mých mladých let se na školách učilo o slovenské jazykové „odluce“, ačkoli si Slováci prostě vytvořili svůj novodobý jazyk jako Češi svůj a ačkoli účast Slováků v tzv. českém národním obrození je takřka tak významná jako sama účast česká. Z toho však vznikl úsměvný český „mikroimperialismus“: ještě před rokem 1938 mi vypravoval profesor Jan Vilíkovský, jak mu na bratislavské filosofické fakultě čeští profesori mají za zlé, že v *Bratislavě* na univerzitě (ač sám Čech) přednáší slovensky. Chápali jsme prostě touhu Slováků po slovenské národní identitě, touhu, která byla stejná jak u luďáků, tak u komunistů, a kterou v Čechách popírali a potírali jak Beneš, tak Beran a Hácha a tak později až i Antonín Novotný. K tomu jen malou poznámku: Černý tvrdí, že zlým duchem

a našeptavačem Rudolfa Berana byl prý Ferdinand Kahánek, zástupce šéfredaktora agrárního *Venkova*, Žid a polonofil, který se pak před Hitlerem utekl do Polska. Byl jsem náhodou s Kahánkem, právě když přišla zpráva o Beranově vojenském puči na Slovensku, který se stal záminkou k rozbití republiky, a vím, že Kahánek byl tou zprávou překvapen jako já. Tenkrát řekl: „Jestli je to v dohodě se Slováký, je to v pořádku; jestli ne, je to katastrofa.“ Byla to katastrofa. „Československou“ koncepci držel pak nerozumně a neprozíravě i Beneš za války a za slovenského povstání, Češi ji pak veřejně nebo skrytě drželi i dál až do federalizace z roku 1968 a pohrobci první republiky doma i za hranicemi ji drží doposud. Tomuto omylu ovšem v dojetí jásavé chvíle propadli snad mimoděk i lidé jinak bystře a dobře myslící. V *Národních listech* v červenci 1924 píše Josef Pekař: „Bez poblouzení maďarského nacionalismu neshlíželi bychom dnes z výšin tatranských, daleko, daleko k jihu, kam až oko dosáhne, na osvobozenou zemi slovanskou, *naši zemi!* Když poprvé jsem prožíval rozkoš tohoto šťastného pohledu do dále, myslil jsem si: Kéž dovedeme vyvarovati se tragické viny, *kteřá nám darovala tuto zemi!*“ (Podtrhl autor těchto poznámek.) Pekař ve svém entuziasmu a zanícení patrně nepostřehl, že to nebyla *naše* země, ale *slovenská* země, na kterou si především Slováci dělali nárok. *Obnova* se této „tragické viny“ vyvarovala.

*

Pak tu byl ovšem vztah k sudetským Němcům a k Německu. Pokud jde o sudetské Němce, byl poměr k nim čím dál tím neřešitelnější. Základní rozpor byl především v samotné koncepci mnohonárodnostního státu, v množství Němců (tři až tři a půl milionu), přitom ve státě, který byl *ne-li de iure*, tedy jistě fakticky budován jako stát národní s koncepcí jednotného, a tím i většinového národa československého (většina Slováků s touto koncepcí nesouhlasila). Jakmile pak vstoupilo do arény Německo, stal se tento problém pro náš stát ještě neřešitelnějším. Oficiální Benešova a také stranická politika se snažila tento problém co nejvíce bagatelizovat. Německo bylo „papírový tygr“, německá armáda „cirkus plechowy“. Jaký to byl plechový cirkus, ukázalo se o jeden až dva roky později. Politikové a vojáci ovšem dodatečně tvrdili, že tohle všechno věděli, ale že kdysi jako Karel Hašler musili „zvedat morálku“ a udržovat náladu v národě tvrzením, že nebezpečí není tak hrozné. Že by pak po vojenském debaklu byl morální stav národa ještě mnohem horší než po debaklu politickém, že by národ byl ještě více „down“, je nábílední. Česká politika před rokem 1938 byla kdysi charakterizována vynikajícím žurnalistou (Peroutkou) tak, že to byla i politika špatná, i politika jedině možná. V tomto dilematě se zmítali všichni myslící a odpovědní lidé, zmítala se v něm i *Obnova*. S tím souvisí i problém demokracie. Dnešnímu pozorovateli, když srovnává režim politického pluralismu s režimem totalitním, se ovšem jeví politický

pluralismus, to jest vláda několika politických stran, jako ráj. Takhle se situace nejevila těm, kdo v tomto režimu žili. Jestliže dnes čím dál tím více lidí se dívá na „demokratické“ politiky jako na bandu podvodníků, korupčníků a aféristů, na lidi, pro něž je úzce spjata politická činnost s jejich osobními materiálními zájmy, pak příznaky tohoto stavu se výraznějevily už tenkrát. Masaryk kdysi správně řekl, že „není krize demokracie, ale krize demokratů“. Nevidělo se však, že řekne-li se „demokracie“, nic tím nekončí, žádný politický problém není vyřešen, ale politické problémy se teprve naskýtají a nastolují, že „demokracie“ není a nemůže být jen vláda politických stran, že je zapotřebí „contrapoids“, protivah, jak říká Wilhelm Röpke, protivah odborů, církví, univerzit, vzdělců vůbec. Graham Greene se jednou vyjádřil tak, že jedinou povinností spisovatele je být „neloajální“, to je kritický k etablované moci. Karel Čapek „loajální“ byl, *Obnova* nebyla. Ovšem nejen vidět, ale řešit problémy – na to neměla sil.

*

Je nutno říci, že spolupracovníky *Obnovy* Mnichov nešokoval tolik jako ostatní a že v nás také nezanechal „mnichovské“ trauma. Právě v těchto dnech jsem četl Pekařovu řeč na počest sedmdesátých narozenin Ernesta Denise, konané na Karlově univerzitě v únoru 1919 za přítomnosti prezidenta Masaryka. Je to jedna z nejkrásnějších, nejvzletnějších, nejpoetičtějších Pekařových řečí – a jak hluboce se v ní Pekař myšlil! *Obnova* nikdy nevěřila na Benešovu paktomanii, a čím dál, tím na ni věřila méně. V říjnu 1918 totiž především Francie zřídila Československo (a také pomohla obnovit Polsko) *jedině* proto, abychom v pádu potřeby pomohli my jí, *nikoli* ona nám. Byli jsme jakýsi pomocný houf, dodatečná pomoc v případě obrany Francie proti Německu. Mezinárodní smlouvy jsou tu jen proto, aby petrifikovaly *současný* stav, případně pomohly tento stav udržet. Jinak je to jen cár papíru. Žádná smlouva nebyla nikdy ze strany silnějšího dodržena, jakmile se změnily podmínky, za nichž byla vytvořena. Ještě nikdy v dějinách se nestalo (anebo takřka nestalo – alespoň o tom nevím), že by nějaký stát dodržel nějakou smlouvu, která by byla v dané situaci pro něho nevýhodná. To je elementární počet, tak jako $1 + 1 = 2$. To jenom Češi, vychovávaní takřka po celé 19. a 20. století ve falešné úctě k „pravdě“ a „spravedlnosti“, ve falešném dějinném mýtu, ve falešné apoteóze husitství, si mohli namlouvat něco jiného. Nikdy nás – na rozdíl od Beneše – ani ve snu nenapadlo, že Francie půjde do války *kvůli nám*, samozřejmě my bychom *šli* do války kvůli ní. Anglie s námi žádnou smlouvu neměla, byla vázána jen k Francii. Často se s odporem cituje Chamberlainova věta, že je nepředstavitelné pomýšlení, aby Anglie šla do války kvůli „malé neznámé zemi ve střední Evropě“, a přece to je věta naprosto věcná a samozřejmá. Anglie přece nepůjde do války kvůli tomu, aby udržela tři miliony Němců v umělém státě – *to*

ještě nestálo za to –, a za rok poté nešla také do války hlavně kvůli Polsku, ale proto, aby srazila německou rozpínavost a zabránila Hitlerovým světovládným plánům. A ještě i v této chvíli musila Francii do války doslova dokopat, Francie vypořádala válku s jistým váháním až po Anglii, vždyť přece nešlo o *francouzskou*, ale o *polskou* kůži! A ve válce potom Francie – s Itálií nejegoističtější, nejsobečtější stát v Evropě – bojovala tak hanebně, že to má málo příkladů v dějinách. Francouzi nikdy neměli světové perspektivy, šlo jim vždy *jen a jen* o Francii, a podle toho se chovali – ať Pétain nebo de Gaulle – i ve válce. Situace ve Francii před porážkou 1940 se velmi podobala naší situaci před Mnichovem: francouzští státníci velmi hlasitě úpěli a prosili, aby USA šly *ihned* do války; ale USA ani nemohly, ani nechtěly, tak jako Francie a Anglie 1938 kvůli nám.

A Sovětský svaz? Ten, kdo dnes mluví o sovětské pomoci, pokládá lidi v Kremlu za hlupáky, mluví-li upřímně, anebo z nich dělá blbce, mluví-li pokrytecky. *Ani jedno, ani druhé lidé z Kremlu nikdy nebyli.* Nejde tu jen o to, že se Poláci zuby nehty bránili vstupu sovětských vojsk na polské území a že sovětská pomoc by tedy v první řadě znamenala útok na Polsko, nejde tu jen o to, že přes neochotné Rumunsko vedla k nám ze SSSR jen jediná jednokolejná trať. Jde o to, že Sovětský svaz by se přece nenechal přes Československo vmanévrovat do toho, čemu se vždy *oprávněně* bránil, to je do *izolované* války s Německem, kdy by se Francie s Anglií jen dívaly a škodolibě si mnuly ruce, že se konečně Hitler se Stalinem dostali do sebe! Kdo tomuhle nesmyslu věřil, byl za rok poučen o jiném. Sovětský svaz by jistě šel *spolu* s Francií a Anglií, ale nikoli sám, kdyby případně západní státy ještě tajně pomáhaly protivníkovi.

Nu a Malá dohoda? O té je škoda mluvit. Byla kdysi zřízena jen na obranu proti restauraci Habsburků a proti Maďarsku. Oficiální česká politika nechtěla mít nic s katolickým, aristokratickým a „diktátorským“ Polskem, jako by diktátorské Rumunsko a diktátorská Jugoslávie byly vzory demokracie. Pokud jde o tehdejší Rumunsko, řekl Jan Masaryk, že vždycky věřil, že největší tma je černocho o půlnoci v tunelu, ale když uviděl Rumunsko, změnil názor.

Tím vším chci jen říci, že pro toto vše pro nás Mnichov tak velkým překvapením nebyl a také „mnichovským traumatem“ jsme tolik ani později netrpěli. Nikoli vrah, ale zavražděný je vinen. Nebylo k tomu ani třeba, o čem se zmiňuje Černý v *Pláči*, cesty do Říma, kterou na jaře, asi v květnu 1938, podnikli Hertl se Zahradníčkem. Zahradníček jel patrně jen na pout, Hertl na výzvědy a možná, že měl i nějaké poslání. Každopádně mluvil i s vatikánským státním sekretářem, byl to tenkrát myslím kardinál Maglione, a ten mu řekl otevřeně, že Československo je už obětováno, že mu nikdo a nic nepomůže. Bylo to ovšem jen potvrzením toho, co jsme tak jako tak už věděli.

Je ovšem nutno také říci několik slov o *demokracii*. Srovnáváme-li demokracii s totalitním režimem, pak je možno použít Churchillových slov, že demokracie je nejšpatnější režim, *necháme-li stranou všechny ostatní*. Podobně se kdysi vyslovil i profesor Bělehrádek na otázku, proč vstoupil do sociální demokracie: protože mu sociální demokracie byla *nejméně nepříjemná* ze všech ostatních stran. Viděl samozřejmě také její vady a nedostatky: ale vzhledem k ostatním stranám byla mu nejmeně nepříjemná.

Žijeme-li ovšem ve *skutečné* demokracii, bijí nám tyto vady a nedostatky do očí. Především jeden základní a neodstranitelný nedostatek: že v demokracii budou mít vždycky dva hlupáci dvojnásobnou převahu nad jedním rozumným člověkem. Odtud plyne, že politické strany se soustřeďovaly na povšechná, všeobecná hesla, kdekomu srozumitelná, a nikoli na skutečné, aktuální problémy: hájily národ, stav, třídu (zcela všeobecně) a lidé je namnoze podle toho volili. Nadějný mladý člověk vstupující do politiky nemohl říci: „Chci mít bourák, honosnou vilu a kromě rodiny také několik milenek“ – na to by mu nikdo neskočil –, ale: „Hájím Boha, národ, stav, třídu.“ Hitler ve své otevřené brutalitě napsal už v *Mein Kampf*, že politická propaganda, má-li mít úspěch, má být zaměřena nikoli na nejchytřejšího, ale na nejhloupějšího příslušníka národní společnosti: jednak proto, že hlupáků je vždycky daleko víc, jednak proto, že i univerzitní profesor přijme argument zaměřený na hlupáka, ale dosud se snad nestalo, že by hlupák přijal argument zaměřený na univerzitního profesora. Této všeobecnosti se politické strany houževnatě držely: každá *konkrétní* námitka byla všeobecným útokem na demokracii vůbec a každý, kdo byl *tímto způsobem* proti demokracii, byl neřád a dělal neplechu. Této metody dbaly všechny politické strany bez rozdílu a šla jim k duhu. Wilhelm Röpke kdysi právem napsal, že demokracie je jako destilovaná voda: v čirém stavu sice čistá, ale nepoživatelná: proto musí mít protiváhy, „contrepoids“ – nezávislý tisk, církev, soudy, školství, vzdělance vůbec.

Druhá nesnáze byla v „trumfování“ politických stran – jako ve hře v karty. Jestliže jedna strana „slíbila“ lidem něco (zejména před volbami), cítila se jiná strana povinná slíbit lidem o něco víc. Takhle se „trumfovaly“ donekonečna, a sliby se pak většinou nedodržely, protože se někdy ani dodržet nemohly, po volbách se na ně jednoduše „zapomnělo“.

A konečně třetí nesnáze: ve skutečné demokracii je opozice samozřejmá, naprosto nutná, zcela zákonná jako kontrola vlády; je tu proto, aby vládě šlapala na prsty, aby si vláda nemohla dělat, co se jí líbí. Jenomže řekla-li vláda ANO, cítila se opozice povinná říci NE, a řekla-li vláda NE, cítila se opozice povinná říci ANO, a to i v těch případech, kdy vláda měla pravdu. Tak docházelo ke směšným a kuriózním pohledům, když se úlohy vyměnily: opozice pak uskutečňovala to, co dříve vášnivě potírala, a nová opozice (dříve vláda) nyní vášnivě potírala to, co jako vláda dříve uskutečňovala. Ze všech těchto důvodů plynula určitá znehybnělost, ztrnulost de-

mokracie a stavěla ji v nevýhodu proti momentálně efektivnějším totalitním režimům. Pak tu je ještě jistě mnoho podružnějších, lež důležitých otázek: úspěšný politik nesmí nikdy zúplna říci, co si doopravdy myslí. V dnešní demokratické době nemůže ani tak znamenitý člověk jako Jan Pavel II. říci, že opravdové křesťanské Vánoce by měly být *chudé*, a nikoli příležitostí k tomu, aby se lidé mohli přežrat: všichni obchodníci by se v tom případě vzbouřili. Právě tak český politik nemůže nikdy říci, že snad na celém světě není tolik odporně tlustých žen jako v Čechách; pro všechny tlusté ženy by byl v tom případě hotov. A tak opravdu úspěšný politik nemůže především v demokracii říci lidem nikdy nic nepříjemného, nic, co by nera- di slyšeli, od toho tady musí být jiní.

Demokracie nejsou *jen* politické strany, jejichž úkolem v moderní době není ani tak hlásat nějakou ideologii, ale řešit skutečné, reálné problémy, a především prezentovat vhodné lidi.

Zkrátka a dobře: říkalo se *demokracie*, ale myslely se tím *politické strany*. To bylo mnohým myslícím lidem odporné. Přitom se profesionální politikové stávali den ze dne bandou kořistníků, profitérů, korupčníků, kariéristů, kteří mysleli především na svůj vlastní, osobní prospěch, a tu a tam udělali také něco pro lidi. A závěrem ještě jedno poučení z dějin: slyšíte-li profesionálního politika mluvit o mravnosti, ušlechtilosti, zásadách, obětavosti, můžete dát ruku do ohně za to, že to je kariérista nebo lump, nebo obojí dohromady. Ten, kdo opravdu ušlechtilý a mravný je, ten o tom nikdy nehovoří. Hovoří o tom jenom hochštapleři.

*

K situaci kolem Mnichova je třeba ještě poznamenat: každou dobu a každou událost je nutno posuzovat z té doby samé, a nikoli z pozdějších poznání a vývoje. Většina lidí po Mnichovu byla přesvědčena, že český národ bude moci žít samostatně v omezených hranicích. Byla zajisté už v té době známa Hitlerova brutalita, ale nikoli jeho lstivost. Věřilo se, že Hitlerovi jde o sjednocení všech *Němců*, ale celkem se také věřilo jeho opětovaným prohlášením: Nechci ani jednoho *Čecha*. Z přesvědčení o možné samostatné existenci českého národa vyplývala i politika českých lidí (politiků, žurnalistů apod.) po Mnichově. Lidé „zprava“ se ovšem domnívali, že tato „politika“ (to je i kultura) nebude nadále na základech levicových, židovských a zednářských, ale na základech národních a křesťanských. Odtud nejedno příkré slovo – možná i nezasloužené – proti bývalé politice „první“ republiky, a zejména levice.

Tzv. „druhá republika“ byla jen trapným dozníváním „první“, tak jako „první“ republika byla jen pokračováním a dozníváním Rakouska. Jednou, ještě před válkou nebo za války, mi řekl starý levičák, legionář a pozdější „národní“ umělec – alespoň pro nižší vrstvy – Václav Kaplický: „Jó, starý Rakousko! To byl poslední *právní* stát na české půdě.“ Mnichov spadl lidem na hlavu. Druhá republika: třetí-

lo se, hlomozilo, rámusilo, lomozilo, nadávalo, vzlykalo, modlilo, padlo mnoho příkrých, nespravedlivých, hrubých, neuvážených slov, kdekdo dával rady, jak z toho, nikdo nevěděl, jak z toho. Kvůli spravedlnosti je tu třeba uvést slova Josefa Čapka z jeho nádherné knihy zamyšlení *Psáno do mraků*: „Kde se, ve jménu Kristově, bere tolik surovosti a krvežíznivosti mezi katolickým literátsvtem? Asi určitému typu věřících nestačí jen jeho krev. (Mrzčí až běda, napořád si vyplachují hubu Pánembohem, aby jim z ní tolik nesmrdělo.)“ Nu, dobrá. Jenomže tohle všechno třestění bylo jen na papíře, *nikomu se nic nestalo*, nikdo nebyl zavřen, nikdo nebyl připraven o zaměstnání. Beranova vláda v dorozumění se sociálním demokratem Hamplem se poctivě starala, aby každý Žid, který chtěl, mohl včas utéci před Hitlerem, a každý významný komunista, který chtěl, mohl utéci včas do Moskvy. Kdo z nezbytí musil být připraven o zaměstnání (komunistická strana a některé noviny musily být zastaveny), dostal *podobnou* obživu jinde, nemusil mýt okna nebo klepat koberce. Horší to bylo se statisíci uprchlíky ze Sudet, to byla vážná a naléhavá starost. V souvislosti s Hoffmeisterovou Obcí spisovatelů na to napsal Franta Hrubín krásnou básničku do *Obnovy* a František Bidlo, nejlepší karikaturista, jakého jsme kdy měli, ji doprovodil krásnou ilustrací. Nejhorší a podstatné na tom bylo, že tuto dobu málokdo chápal jako krátké provizorium, až do vzniku druhé světové války. Vzrušení bylo daleko větší než v květnu 1945, a nesrovnatelně větší než v srpnu 1968. Dalo by se to srovnat snad jen s obdobím po pádu fundamentálek, kdy také celý národ (myslíci) propadl zoufalství, že všechny české naděje jsou nadobro a navěky zmařeny. Český národ neměl zkrátka štěstí na velké politické a myslitelské vůdce. Dostala se mi náhodou v těchto dnech do rukou Pekařova knížka o vzniku první světové války s jednou zajímavou podrobností: v roce 1912 nabízel Masaryk tehdejšímu rakouskému ministru zahraničí hraběti Berchtoldovi, že usmíří Rakousko se Srbskem, konkrétně s tehdejším srbským ministerským předsedou Pašičem. Nato se gentleman Berchtold vyslovil, že s „dobrodruhy“ Masarykova a Pašičova rázu nechce nic mít. Nepozastavujme se tady nad slovem dobrodruh. Je to jen zajímavá ilustrace k tomu, jak cizokrajně tehdy připadal Masaryk také českému politickému prostředí, navyklému na opatrnost a pohodlí, a vysvětlení toho, že k tomuto jedinému muži, který myslel vždy jen svou hlavou, se upjal později takřka celý národ a v něm (stejně jako v jeho nástupci Benešovi) viděl svou jedinou spásu a naději. Jiných mužů tady prostě nebylo.

Ještě za druhé republiky se *Obnovy* ujal krátkodobě básník Václav Renč s úkolem udělat z ní víceméně literární týdeník. To ovšem bylo jenom takové dodýchávání, *Řád i Obnova* vešly brzo do nakladatelství Vyšehrad, šéfredaktorem *Obnovy* se stal Bořivoj Benetka, který z nezbytí ji plnil velmi atraktivními články s palcovými titulky à la Brněnské hřbitovy, a ve válce *Obnovu* Němci pro nedostatek papíru zastavili, aniž se už někomu po ní zastesklo. *Řád* vycházel ve Vyšehradě o něco déle. Po pohřbu Karla Schulze, autora *Kamene a bolesti*, když jsme zašli zapít žal u Olšan

kamsi do hospody, prohlásil František Křelina pateticky, jak to měl ve zvyku: „Mládenci, zastavte *Řád!*“ To ovšem nešlo. Časopis mohl pro údajný nedostatek materiálu vycházet liknavě, také se o to nikdo příliš nestaral, ale sám o sobě zastaven být nemohl. Vycházel tedy liknavě, až pak ho Němci v rámci úspor papíru v polovině roku 1943 zastavili.

JAN ZAHRADNÍČEK: PLÁČ KORUNY SVATOVÁCLAVSKÉ

Vem hanbu, pij ji, národe!
VIKTOR DYK

„Po dvaceti letech bezstarostných ztřeštěností národa vítězného přes noc jsme se stali národem poraženým. Může-li někdo, ať se utěšuje tím, že jsme byli poraženi bez bitvy, pouhou zákeřností diplomatů, zradou zelených stolů, temným čachrováním, ale pro nás porážka je porážka a hanba je hanba. A nyní, když se na tebe ze všech stran valí svými kalnými proudy, lokej, národe, plnými doušky, opájej se jí až do morku kostí! Napojte se jí zdi stavení našich, a její temný rmut ať zúrodní pole a vinice naše, aby nezůstalo nikde stromku a travičky, které by nebyly poděleny tím náplavem zármutku, když byla vytažena stavidla hanby a od východu slunce až po jeho západ se nenašel nikdo, kdo by upřímně a s úmysly čistými stál při nás.

Ať se otevrou pro její zúrodnující přliv srdce všech dětí této země, a aby přes nás netekl nadarmo, zapřisahám vás, nedejte nic na to, že předseda té a té obskurní společnosti nebo redaktor toho a toho mocného deníku nám vyjádřili vřelé sympatie. Kašleme jim na jejich sympatie, jsou beztoho licoměrné, a za nic na světě nechceme, aby nám někdo na naše zahanbení pomáhal zapomenout.

Kdo na příklad z těch, kteří teď vládou světem, ví o Koruně svatováclavské a o bolesti, kterou jí působí, odtrhující od jejího těla to, co k němu odedávna patřilo a co k němu bude patřit až do konce časů. Kdo z nich slyší její nárek a kdo ji poslouchá, jak úpí: Attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus? Kdo z těch mocných dbá jejího hlasu, který nám dnem a nocí rozdírá útroby, když ani ti, kteří byli dějinami vybráni za její strážce a za její mluvčí před světem, se valně o ni nestarají, hledíce ustavičně jinam, než kam by měli aspoň na chvíli se zdrceným srdcem popatřit. Bylo místo toho slyšet v nedávných dnech jednoho ministra, že prý

o německé oblasti našich zemí po převratě nikdo nestál, ale že jsme je museli zabrat z důvodů hospodářských. Ano, protože jste o ně nestáli jako o nedělitelné části Koruny svatováclavské, vzali nám je a ani ty hospodářské důvody nebyly nic platné. Po způsobu toho pana ministra se u nás mluvilo a mysliło za těch strašných chvil, kdy úzkost svírala srdce a kdy jsme marně čekali, že bude z našich vysokých, vyšších a nejvyšších míst vysloveno Jméno toho, od něhož – a nikoli z lidu – pochází veškerá moc, nebo že bude vzýván o přímělu nepřemožitelný kníže české země. Nestalo se tak z útlouitného ohledu na bídný zlomek našich neznabohů. A tak zatímco se nahoře mlčelo, zatímco naši političtí katolíci spolu s katolizujícími básníky, počítajíc v to i S. K. Neumanna, upírali toužebné zraky k jasnorudému sluněčku, vševláděmu báťuškoví, a kaplani i monsignori klopili zbožné oči při vyslovení jeho strašného jména, náš lid, o kterém jistě není možno ztrácet lichotivá slova, lid vrtkavý, nevěrný, svedený a napolo zkažený, ale přesto v jádře ještě neporušený, tento lid se vrhal s neomylným pudem, v nebezpečí náhle probuzeným, před sochou svatého Václava na kolena, odčínuje tak úpěnlivou modlitbou slepotu svých vůdců, kteří jej po léta vláčeli po cestách nepravých.

Teď však už je rozhodnuto a ty, růžová pusinko, která jsi, je tomu sotva půl roku, s velmocenským pošiřláváním prohlašovala, že s henleinovci jednat nebudeme, ty můžeš být klidná. Můžeš si v hlubokém míru slavit svůj šábes nebo drmolit zednářské formule, protože nářek naší drahé země, pláč Koruny svatováclavské, beztak nepronikne do tvých nadnárodních uší. Můžeš si namlouvat, že takto je to vlastně lepší, když teď z naší Koruny vylamují jako drahokam za drahokamem ta krásná a bohatá města. Jednat však už nemusíš, to za tebe udělali jiní. A abys měl o čem uvažovat, byli to také zednáři, také rotariáni, také humanisté, také demokraté a k tomu ještě kalvíni kalvínovatí, zkrátka měli všechny vlastnosti, z kterých se těšil tvůj do ruda nabíhající optimismus. Můžeš třeba jít a vyhrabat si na smetišti věků nové fetiše, když tě ty staré tak šeredně zklamaly a když lord Runciman od nás zdrhl po dávném kacířském způsobu zimního krále. Nebo budeš dále všemu navzdory, a když se celá Evropa sráží do jednoho šiku proti bolševismu, upírat oči k pětícípé hvězdě Východu a v našem lidu svými žurnalistickými prognózami živit sebevražednou naději ve spásu skrze komunismus?

Po ovoci se však pozná strom. A teď všichni chutnáme to trpké ovoce hanby a ponížení, vyrostlé na stromě, který svými kořeny netkvěl nikdy pevně v půdě naší vlasti, nesílil se jejími živinami, neopíral se o masívy její historie, nýbrž žil jenom z cizorodých nánosů, hodně mělkých a málo výživných, které k nám nanesly všechny možné cizí a národu nepřátelské proudy. Je-li třeba vyjít z metafory, můžeme jmenovat reformaci, osvícenství, Francouzskou revoluci, liberalismus, socialismus i komunismus, které se všelijak pářily s nepochopeným odkazem jedné nešťastné periody našich dějin. Kteroukoli touto etiketou se oháněli všichni, kdo dosud za náš stát mluvili a jednali před světem, a výsledek toho, konečný plod práce těchto

neblahých zahradníků svou přehořkou chutí teď skličuje naše srdce. Tento stát, označovaný neblahým jménem domnělého osvoboditele, se při svém obnovení nepřipjal ke svému starému českému státnímu právu, o kterém ještě před padesáti lety se slzami nadšení mluvivali na sněmích čeští šlechtici, vlastenci teritoriální, kteří v něm viděli záruku ústrojné jednoty a nedělitelnosti zemí Koruny svatováclavské, pevnou oporu v nebezpečí, už tehdy předvídaném a nyní se na nás tak hrozivě valícím, a nezvratný důkaz, že náš stát nepřestal nikdy ani na chvíli právně existovat. Zavrhlho se státní právo a odpudili se jeho někdejší horliví zastánci, odpudili se duchem protitradičním a protikatolickým, kterým se začali naši tribunové zpupně a popřevratově nadýmat. Tento stát, opřený jenom o paralyticky přímočaré, nepřirozené a nehistorické právo sebeurčení národů, se proto nemohl nikdy státi tím živým a pružným ústrojím, kterým by se navenek projevovaly skryté možnosti našeho národa a uplatňovalo se bohatství jeho vnitřního života, jak vyvřelo třeba za baroka nebo v díle takového Březiny. Místo toho nás šmahem pokládají za předvoj komunistické revoluce a žádný ze sousedů s námi zatím nechce nic mít. A prosím vás, jak se smýšlí v obci o člověku, který se nemůže srovnat se žádným svým sou- sedem?

Co zbývá? Vrátit se ke kameni, který zavrhlhi stavitelé z roku osmnáctého, ke koruně svatého Václava, vyzdvihnout ji z ponížení, které se na ní ukládá prachem nezájmu, a nahradit jí bolestnou ztrátu roku tohoto věrností a oddaností, vyjádřenou i ústavně.“

Psáno ve dnech po Mnichovské dohodě.

Zahradníkův *Pláč Koruny svatováclavské* vydal brněnský *Akord* k Novému roku 1939. Ale ihned po Mnichově (15. října 1938) vyšel tento Zahradníkův článek v *Obnově*. V brněnském vydání Zahradníček škrtl poslední větu z *Obnovy*, která zněla: „Ale dříve, než se začne s touto přestavbou, je třeba vyřídit dvě otázky, které nevyřešeny by potměšile hatily všechno naše úsilí: *otázku židovskou* a s ní spojený *problém zednářských lóží*.“

Tuto větu Zahradníček škrtl, jistě i proto, že prvotní rozhořčení ihned po Mnichovu za tři měsíce přece jen poněkud opadlo. Pokud jde o židovskou otázku, neměl jistě katolík Zahradníček na mysli nějaké norimberské zákony, ale omezení židovského vlivu, asi v tom smyslu, jak napsal Josef Pekař po roce 1918 o pozemkové reformě: „...nejde mi nikterak na mysl, proč česká revoluce ty pravé kapitalistické velryby a finanční a průmyslové magnáty, zmohutnělé v zemi teprve od půlstoletí, ty, kteří celkem vždy a všude stáli v táboře protičeském (byli to většinou němečtí Židé, pozn. pisatele těchto poznámek), nechala s Pánem Bohem na pokoji a proč soustředila svou revoluční horlivost jen proti velkostatkářské šlechtě...“ Nesmíme zapomínat ani na to, že obrovská, zdrcující většina lidí žije ve *stereotypch*, že si prostě už celé generace *zvykly* na stereotypní myšlení, a že antisemitismus z toho

důvodu přetrvával i tam, kde už neměl jakýkoli smysl. Židům se před rokem 1938 u nás vytýkaly, respektive nebyly zapomenuty zejména dvě věci: bylo to zhoubné a nestydaté vykořisťování venkovských lidí, zejména moravského venkova a jižních Čech, židovskými keťasy, lichváři a krčmáři, a potom to, že ve městech stáli němečtí Židé (to jest takřka všichni Židé) v česko-německém sporu vždycky v předních řadách Němců – zejména v Praze a na průmyslovém severu. Toto židovské němčení bylo do značné míry zapomenuto, ale co trvalo, byla neustálá vzpomínka na židovské působení (kuriózní je, že se to týkalo především drobných Židů) na venkově a z toho vzniklý jakýsi *pudový*, typický *venkovský* antisemitismus. V měšťákově Durychovi nebyl ani stín antisemitismu, venkované Deml a Zahradníček antisemity nesporně byli. Také „venkovan“ Josef Pekař byl antisemita. Ve Skutči, na gymnáziu v Chrudimi nebo ve vězení v Leopoldově jsem se nesetkal s antisemitismem – jeden z několika málo důvěrných přátel skutečského kaplana P. Hanuse byl Žid, v Chrudimi jsme měli židovského profesora, který byl oblíben, přestože my studenti jsme byli ve velké většině „pravičáci“, v Leopoldově neměl nikdo nic proti Židům Slánskému, Goldstückerovi, Hromádkovi atd. Tato *venkovskost* českého antisemitismu bije do očí, ostatně nechala by se sestavit velmi tlustá antologie z protizidovských projevů českých spisovatelů, počínaje pamfletem Jana Nerudy *Pro strach židovský* přes Holečka, Mrštíka, Herbena, takřka přes všechny spisovatele, kteří před rokem 1918 psali o českém nebo zejména moravském venkově. Působilo tady ovšem i to, z čeho roste *každý* nacionalismus: vědomí odlišnosti, poznání, že ti druzí jsou prostě *jíní*. Zmíňme se ještě o dvou věcech: ve spojení se „zednářským“ problémem bylo za první republiky takřka nespolečenské a nevhodné říci o Židovi, že je Žid, ačkoli říci o někom, že je Nor nebo Řek bylo docela v pořádku. Za druhé, pronásledování a obrovské utrpení Židů za Hitlera vzbudilo zejména mezi inteligencí anti-antisemitskou náladu, přičemž každé slovo o Židech se pokládá za antisemitismus, a je anatemizován každý, kdo něco řekl proti Židům třeba i za docela jiných okolností. Nemělo by se zapomínat, že vlastní Hitlerovo řádění a běsnění proti Židům nastalo až za války. Světově proslulý židovský spisovatel Hans Habe napsal knihu *Die Mission* (pod titulem *Tajné poslání* vyšla i v Mladé frontě), kde ukazuje, jak (nemravně, ovšem) v roce 1937 Hitler Židy na konferenci v Evianu ve Švýcarsku Západu přímo *nabízel*, ale Západ je *nechtěl*, nezapomínejme také, že o Gulagu nikdo „nevěděl“ až do Solženicyna, že pár kroků od Dachau nikdo „nevěděl“, že tam je nějaký koncentrák a že v Příbrami nikoho ani nenapadlo se zajímat o to, že v sousedství toho města jsou lágry Vojna a Bytíz. Už je to tak, že lidé většinou posuzují dobro a zlo jako onen černoch, kterého se na to ptal misionář: zlo je, když jemu někdo ukradne krávu, a dobro je, když *on* někomu ukradne krávu. Těchto několik poznámek, které by bylo možno velmi rozšiřovat, není ovšem psáno na obranu antisemitismu, ale aby ukázaly, že tento antisemitismus má velmi konkrétní historické kořeny, ačkoli o domnělém nebo skutečném antisemitismu dnes nejvíc křičí ti, kteří

by řvali vzteky, kdyby jejich roztomilý Honzíček měl chodit do jedné třídy s houfem špinavých, otrhaných a křiklavých cikánských dětí. Židovský problém je nutno vidět vcelku: nezapomínat, že před první světovou válkou takřka všechna rakouská (vídeňská) a německá „liberální“ žurnalistika, namířená proti Čechům, byla v rukou Židů, nezapomínat, co bylo za Hitlera a před Hitlerem, a konečně nezapomínat ani na to, že Židé, když konečně jedna jejich část utvořila *na palestinské půdě* stát Izrael, se zachovala vůči Palestincům, *domorodému* obyvatelstvu, jako nejfašističtější stát.

Něco poněkud jiného je tzv. „problém“ zednářských lóží, který už tenkrát mátl, a zejména dnes – po tolika letech – mate lidi, kteří si s ním nevědí rady. Nechť k zednářům byla za první republiky stejně obecná u „malých“ i „velkých“ jako neúčinná. Bedřich Fučík vypravuje ve svém *Sedmeru zastavení*, jak Šalda v závěti odkázal své jmění včetně autorských práv Jedličkovu ústavu dětí-mrzáčků, a že pak zděšen přiběhl, že musí změnit závět, protože se doslechl, že Jedličkův ústav je v rukou zednářů a s těmito „*bratříky, tesajícími krychli*“ (zednář je od zedník, tak jako Šaldova „uhlířská“ víra *není* od dobrých mužů, nosících putny s uhlím, ale od italských *karbonářů* – uhlířů) on, Šalda, nechce nic mít. Šaldův odpor k Masarykovi a „pátečníkům“ jde také zčásti jistě na konto jeho odporu k zednářům. I Václav Černý ve svém *Pláči* zjišťuje, že „vedení“ benešovského odboje v poslední fázi bylo v rukou zednářů (dr. Lány) a že on, Černý, s překvapením zjistil, když tam přišel, že on tam je jediný nezednář. Jádru věci je zcela jednoduché. V šerém dávnověku byli snad zednáři opravdu humanitní a filantropická společnost, ač i o tom lze důvodně pochybovat. Postupem doby se však ustavili ve společnost jistě vynikajících činitelů v rozhodujících, klíčových pozicích v politice, ekonomice (praktické), v úřadech, ve vědě atd., která si hrála do ruky pod heslem „brácha na mě, já na bráchu“ a tvořila vlastně druhou skrytou vládu v zemi. Na jevišti šaskovala politická vláda (pokud v ní neseděli opět zednáři), v zákulisí tahali za drátky zednáři. Ministři přicházeli a odcházeli, ale v klíčových pozicích zůstávali ti, kdo měli skutečný vliv = zednáři. Profesorem na univerzitě se nemohl například stát nezednář anebo člověk zednářům nepřijatelný. Na ideologii tady záleželo pramálo; zednář Masaryk byl například velmi dobrým, ba přímo intimním přítelem národního demokrata-zednáře dr. Preisse, ředitele Živnobanky. Četl jsem kdysi, takže to *nezaručuji* (dokonce snad v Černého *Pláči*), že zednář Reichsprotektor Neurath varoval zednáře generála Eliáše před intrikami nezednáře Franka dávno před Eliášovým zatčením. Je to docela možné; zednářská internacionála fungovala. Zednáři nebyli ovšem společnost ledajaká, byla to společnost vskutku vybraná, elitní a ovšem naprosto nedemokratická; do zednářské lóže se nemohlo vstoupit, musil tam být člověk jinými zednáři vyzván a přijat. Tak tohle je v kostce podstata zednářství. Prostí lidé (a básníci jsou také *prostí* lidé) ovšem viděli zednářství spíše v mysteriózní mlze, do níž se halilo, v rituálu, oděvech a obřadech a všelijakých kejklech a hejblech, které zednáři pěstovali na důkaz toho, že i významní lidé jsou

velké děti, které si chtějí hrát, a také trochu i proto, aby se v této viditelné mlze skryla skutečná tajná podstata zednářství. Zednáři ovšem podporovali i dobové proudy; většinou i proticírkevní, protináboženskou, a zejména protikatolickou ideologii, ačkoli i někteří vysocí katoličtí hodnostáři byli prý zednáři. Nacisté ovšem nemohli zednáře jako konkurenci potřebovat; definitivní konec jako vysloveně buržoazní společnosti jim na Východě udělali komunisté. Ze zvědavosti jsem se závěrem díval na charakteristiku zednářství do encyklopedického slovníku, vydaného 1972 Academií. Právě se tam o zednářích: „spol. – etické a charitativní hnutí náb. a mystického zal.; vzniklo v Anglii v 18. stol.“ Větší mystifikaci si lze sotva představit.

Do těchto poznámek jsou zařazeny také články Alberta Vyskočila, Jana Čepa a Jana Zahradníčka z *Obnovy*, psané těsně kolem Mnichova (Vyskočilův před Mnichovem, Čepův a Zahradníčkův po něm), které jasně charakterizují rozjitřenou náladu těch vzrušených dní. Nemůže se ovšem a především zapomínat, že tohle všechno (a mnozí a mnozí jiní) byli především *katolíci*, kteří viděli věci poněkud jinak než ti ostatní. Často se cituje Komenského slavná věta: „Věřím i já Bohu, že *po přejití víchřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvaleného*, vlada...“ atd. Tato věta se do omrzení cituje, ale na to „*hříchy našimi na hlavy naše uvaleného*“ se jaksi zapomíná. Takhle to asi chápali katolíci po Mnichovu. Mnichov je prostě a hlavně Boží trest za hříchy. S tím je možno nesouhlasit, ale takhle byl katolíky chápán. Jenom pro ilustraci téhož příběhu z let daleko pozdějších: Karel Pecka v románu *Motáky nezvěstnému* popisuje, ovšem neřeší a nechává otevřený tento skutečný příběh: v třídnírně rud na Jáchymovsku chtěli laici vyvolat stávkou. K tomu potřebovali podporu kněžského baráku. Kněží odmítli. Jejich mluvčí uvedl zejména tyto dva důvody: 1) do této situace je postavil Bůh, a je ji tedy nutno bez protivení snášet; 2) stávka bude zlomena (o tom samozřejmě nepochybovali ani stoupenci hrdinských gest, odhadovali ji tak na dvě hodiny), kněží budou s největší pravděpodobností odvezeni do pevné věznice a na jejich místa, ke škodlivé a zdraví a životu nebezpečné práci, přijdou *jiní* kněží, možná třeba i laici, takže jáchymovští kněží by po krátké represi na stávce vlastně jenom vydělali. Takové bylo také asi základní stanovisko katolíků po Mnichovu. Jak jsme již řekli: není nutno s tím souhlasit, ale je nutno je pochopit. Zahradníček sám ostatně vyjádřil své smýšlení (i do budoucna) v rozměrné básni La Saletta, z níž je nutno citovat alespoň toto:

„Kdesi v dálce
pampeliška se sesouvá pod příbojem světla
a oči hvězd jí prokazují tolik pozornosti
jako zemětřesení nebo zhroucení říše
A jediné srdce drcené mezi dvěma

balvany nemohoucnosti a touhy
 probouzí účast
 kterou by mu mohly závidět
 modly okuřované
 kadidlem lichocením nečistého
 kdyby viděly...
 Zapomínalo se jak na smrt
 co je nástrojem, co čemu slouží
 a jsou-li tu včely
 aby vypocovaly vosk
 a hromničky zářily
 na oltářích a v hlavách umírajících
 na cestu od člověka k Bohu
 nejsem tu já ani ty, abych voskem
 práce své vypoceně
 zalepoval buňky mezistěnu neskutečného
 nehledám svůj smysl jen v budoucích rojích
 jsa přece víc než trubec
 a vůbec
 hmyzím tím drilem pohrdaje
 Nechce se mi, i když by všichni
 po hlavě chodili, po hlavě chodit též
 třebaže se vydávám v nebezpečí
 směšnosti pro chůzi svou přirozenou
 nechce se mi halekat ano a halekat ne
 podle toho jen, odkud fouká
 děším se mravenišť okusujících krabičku od zápalek
 děším se stád
 přežvykujících od rána do večera
 jediný žvást –“

Na jaře 1951 byl Zahradniček zatčen a uvězněn. Mám tu báseň z jara 1952, Zvon, která výmluvně líčí jeho stav myslí:

„Na byt a stravu jsem v ulici Bartolomějské.
 Včera vánoce, dnes březen a jarní svátky zde slavím.
 Ale drsný křik racků nedělá jaro v cele mé,
 když navečer stoupá skrze mříž od Vltavy.
 Nevidím. V tom velkém zatmění lásky, jak spravedливо,
 s očima ke zdi, jen slyším: Zikmund, kající z Hradčan,

mocnými údery křídel buší v to staré zdívo
a kovovým hlasem prozpěvuje žalm žalů, jak začal.

To přes hlavy živých hlas mrtvých volá nás ze žaláře.
To sevřeno úzkostí bije srdce té země, ten zvon.
Slyší ten slavný nářek, kdo venku jdou,
slyší hlas země, jež v soužení je?

Nevím. Je jarně. Rackové křičí a lidé jdou
a básníci večer cestou do klubu u řeky stanou.
Ani zvon, ani řeka nic neříká jim. Jdou, večerí v klubu,
je jich pár a jsou sami. Nikdo se s nimi nepře. Nikdo je
neposlouchá.“

Magickou sílu poezie jsem zažil v létě 1952 na Cejlu v Brně. Po soudě nás nechali několik dní na transportce, byla to velká místnost, bylo nás tam asi padesát, několik státních, většinou reprezentativní vzorek českého národa, drobní zlodějčci, šoféři, kteří měli nějaký malér, tzv. „prcačkáři“, potrestaní pro sexuální motivy, zejména pro skutečné nebo domnělé znásilnění atd. Na nás, „politické“, se dívali se směsí obdivu, politování a nechápavosti. Vyjádřil to jeden „prcačkář“: „Já jsem si aspoň zašoustal, ale vy – bejt tady za politiku?“ V sobotu odpoledne nás bachaři zamázli na cele, a protože se proslechlo, že Zahradníček je básník (!!!), donutili Zahradníčka, aby vylezl na stůl a recitoval. Malý hrbatý Zahradníček recitoval z paměti své verše asi dvě tři hodiny. Těžké verše, ale kdykoli chtěl přestat, volali všichni: „Ještě, ještě!“ Byli okouzleni poezií, kterou možná v životě slyšeli poprvé, zcela zaujati, poslouchali bez dechu, zapomněli na prostředí, na okolnosti, v nichž jsou a které, přísambůh, nebyly radostné. Bylo to nádherné odpoledne, asi lepší, než recitace ve Viole nebo v Památníku písemnictví, jedno z nejkrásnějších, které jsem v base zažil.

Nad Zahradníčkovým zatčením a odsouzením visí řada otazníků. V roce 1952 byl odsouzen pro „velezradu“ asi ke dvanácti až třinácti rokům odnětí svobody, v roce 1967 Krajským soudem v Brně tato „vina“ z něho snata (to už byl mrtev) spěšně, takřka potajmu a mlčky, vlastně se o tom ani nehovořilo. Zahradníček byl také z těch, kteří neměli žádnou konkrétní vinu, nemluvě už o právní – „jenom“ básně a články. Bylo všechno odsouzení jenom dílem nigramotnosti aparátčků? Je jasno, že nás neodsuzovala ani prokuratura, ani soud, ba dokonce ani Státní bezpečnost, ale nějaká skupina na sekretariátě ÚV KSČ. Ale i tito lidé museli být přece někým informováni. Kým? Byla tu ve hře jen nigramotnost, nebo tu působily i nějaké „intelektuálské“ vlivy? Zahradníček byl ve vězení devět let, od roku 1951 do 1960.

Po celou tu dobu musili alespoň někteří lidé vědět, kdo to je Jan Zahradníček. Během té doby se mu otrávil houbami dvě dcerky a zemřely, Zahradníček byl nakrátko propuštěn domů, ale musel se opět vrátit do kriminálu. „Domů“ do pas-toušky přišel až na amnestii v roce 1960. Škoda, že se patrně nezachovala jeho vel-kolepá improvizace Stalinovy fousy. Pokud vím, napsal Zahradníček jen jeden, ovšem netištěný epigram. Je to ironická darwinka – vývojovka:

„Byl Lenin – Uljanov a Bronstein – Trocký.
Je Klement Gottwald a je Zápotocký.
Jak mohlo všechno takhle změnit se!
Po dinosaurech přišly štěnice.“

Jan Zahradníček byl jeden z největších básníků, kterého jsme od Máchy měli. Vražda na něm je stejná jako u Vladislava Vančury. Vančura byl zavražděn náraz u ruzyňské zdi, Zahradníček byl vražděn devět let. Ale byla to vražda.

PROCESY

Zbývá ještě něco málo dodat o dalších osudech některých spolupracovníků *Řádu* a *Obnovy*. Po roce 1945 byly *Řád* a *Obnova* slavnostně veřejně v tisku (nikoli patrně bez účasti Václava Černého) odsouzeny ministerstvem informací (Kopecký), Svazem spisovatelů nebo nějakou jinou takovou obskurní organizací. Tvůrci tohoto výplodu to ovšem opisovali z obálek, takže odsouzení nedopadlo na hlavy hlavních viníků, ale na redaktora a *odpovědného redaktora* zmíněných tiskovin, takže za *Obnovu* tenkrát trpěli faktor z Daňkovy tiskárny, kde se *Obnova* tiskla, a Franta Jirásek z Vyšehradu, kteří s *Řádem* a *Obnovou* jaktěživi neměli nic společného, až na to, že tam byli jako odpovědní redaktoři podepsáni. To ovšem tehdy byla u našich časopisů praxe běžná, takže za to rozhodně nemohli lidé z *Řádu* a *Obnovy*, ale ti, kdo to znamenité prohlášení stylizovali. V *Rudém právu* prý před válkou například na to měli zvláštního redaktora, který chodil vždycky „sedět“, když některý z redaktorů RP něco „provedl“.

Na jaře 1951 byli někteří spolupracovníci *Řádu* a *Obnovy* zatčeni a po půldruhoročním pobytu ve vyšetřovací a soudní vazbě byl ve dnech 2. až 4. července 1952 uspořádán na tehdejší Zemském národním výboru v Brně veliký veřejný proces za účasti početného obecnstva. Ještě před námi byli odsouzeni básníci Josef Kostohryz a Václav Renč, Kostohryz na doživotí (původně snad k smrti), Renč na dvacet pět let. Byl to proces s takzvanou Zelenou internacionálou a Kostohryz a Renč se tam sešli s lidmi, které vůbec neznali a s nimiž se tam uviděli poprvé v životě. To bylo tehdy běžné. Tento veliký proces se konal v Praze, náš byl v Brně, aby z toho Morava také něco měla. V Brně jsme se sešli: spisovatel Václav Prokůpek, dr. Sta-

nislav Berounský, dr. Oldřich Albrecht, ing. Ladislav Karhan, dr. Miloš Skácel (bývalý předseda ONV v Uherském Hradišti), doc. dr. Zdeněk Kalista, dr. Bedřich Fučík, Jan Zahradníček, Ladislav Kuncíř, spisovatelé dr. Josef Knap a František Křelina, pak ještě dva spoluvězni z rolnického prostředí, Prokúpkovi známí (Jan Langar, ředitel mlékáren, rolník Kadrnka) a já. Milý a všeobecně oblíbený státní prokurátor, specialista zejména na „katolické“ procesy (bývalý funkcionář Stříbrného mládeže) dr. Karel Čížek se ke mně choval vlídně a mile. Měl už se mnou určité zkušenosti: když jsem byl k němu před procesem předvolán, abychom se trochu seznámili, odpověděl jsem na první obligátní otázku „Jak se máte?“ – „No, ještě houpačku a burské oříšky a budu si připadat jako opice v zoologické zahradě.“ Čížek to přijal s uznáním, že jsem „nějaké dobře“, a pak jsme tak trochu probírali akta. Vyšetřovatelé v té době přišli, jak sami zdůrazňovali, z továren, neměli patrně žádné delší speciální školení, jenom takový nějaký rychlokurs, a také o žádné vyšetřování ani nešlo, jenom o to, aby z nás vytloukli nějaké doznání; ostatně byli přesvědčeni, vskutku asi *přesvědčení*, že jsme je chtěli připravit o socialistické vymoženosti, a podle toho s námi jednali. Někaké zvláštní hrdinství nešlo provozovat; to jsi také lehce mohl přijít o život, což se některým tvrdošíjným i stalo. Takže jsi musil bruslit. Protože šlo jen o přiznání, vždycky jsem si na cele lámal hlavu, k čemu bych se „přiznal“. Když mne přivedl referent k sobě, nechal jsem se chvíli trápit, aby to tak nevypadalo, a pak jsem se „přiznal“ ke spolupráci s někým, kdo byl v cizině nebo mrtev, s Helenou Koželuhovou, Adolfem Procházkou, Bohdanem Chudobou atd. Vyšetřovatel byl spokojen a já také. Jednou jsem taky dělal dřepy, stál u zdi na špičkách se vztaženýma rukama a říkal: „Jsem prohnaná liška prohnaná, jsem špion a lump.“ To jsem dělal celkem rád, protože pokud jsem se producoval já, všechno ještě jakžtakž šlo, a vyšetřovatel si mohl odpočinout a neměl kdy na nic jiného. Jindy referent poskakoval kolem mne, byl to malý sporý chlapík v námořnickém tričku (říkal jsem mu v duchu Pepík od houpaček), a protože to trvalo velmi dlouho, potil se víc než já, byl při těle a já hubenour, nakonec klesl u stolu do židle, dal si hlavu do dlaní a pravil tklivě: „Poslouchej, Jehlo, (tykali nám občas, aby nás potěšili) nejsme my *oba dva* volí?“ O sobě jsem to věděl už dávno, když to teď řekl vyšetřovatel i o sobě, no prosím. Za určitých okolností jsou stejně směšné oběti jako jejich kati. Říkám to proto, že takhle se přirozeně dostala do protokolu i řada protichůdností (na tom zase nezáleželo), a na jednu z těch protichůdností jsem Čížka upozornil, jen tak, aby řeč nestála. Řekl jsem, že to je nesmysl. Šlo myslím o větu: „Ve své *ilegální* činnosti jsme pokračovali tím, že jsme zajeli ke kulakovi Halačkovi do vesnice X (kdesi u Olomouce, jméno už nevím), kde jsme zabili prase a uspořádali vepřové hody.“ (Chudák ilegální prase!) Čížek se na mne dlouze zadíval, potom hereckým pohybem si smetl akta do náruče, strčil mi je pod nos a pravil: „Kamaráde, *tohle celé* je nesmysl, ale (pokrčil rameny) hrajeme každý svou hru.“ Takže se v obžalovací řeči spokojil víceméně s konstatováním, že jsem pásek, kterému je všechno jedno a ze

všeho si dělá legraci, s čímž jsem konec konců souhlasil. Když jsme odcházeli, řekl mi po mém „výslechu“ Václav Prokůpek: „Tys to s nimi válel!“ Neválel jsem to ani tak moc, byl jsem si vědom, že si nemohu dovolit žádné gesto jako dr. Goebbels v lipském procesu, když po Göringově krachu zvolal pln rozhořčení: „Pusťte mě na toho okresního tajemníka!“ (Dimitrova); prokurátor *musil* mít maličko navrch, ale zase ne moc. Trochu mne rozesmutnili někteří „obžalovaní“; jak jsem je znal, čekal jsem, že budou trochu provokativnější; byli však zřejmě příliš uštvaní a uondáni, takže se spokojovali jen s jednoslabičnými odpověďmi. Vyšetřovatelé StB, kteří seděli na pódiu proti lavici obžalovaných, se při Zahradníčkově výslechu upozorňovali, že „už se zase směju“. Byl totiž právě čten „hrdinný“ dopis generála Ludvíka Svobody, že Zahradníček za války ukrýval nebo živil jeho ženu a dceru. Zahradníček patrně nevěděl, ale já jsem věděl, že Svoboda toho času dělá účetního v nějakém JZD a že tedy jeho přímluva bude starého čerta platná. Pro zasmání: v době, kdy byl Svoboda ministrem národní obrany, učila jeho dceru Zoju (nyní paní Klusákovou) moje známá Dagmar Hornová, dcera profesora a rektora Vysoké školy obchodní Richarda Horny; říkala, že u Svobodů je to hrozná otrava, protože to je samé modlení, před večerí, při večerí a po večerí, a žádné pořádné jídlo. Táž Dagmar, provdaná Pearsonová, byla pak profesorkou historie na jezuitské univerzitě v Georgetownu; napsala a vydala spis, kde na základě nějakých dokumentů, které objevila ve Washingtonu, tvrdí, že Československo vzniklo jaksi nedopatřením, omylem. Když totiž se v Rusku ujala moci bolševická vláda, spustila americká vláda veliký pokřik, aniž byla – jako vždy – ochotna něco dělat; za této situace se najednou objevilo na Rusi nějaké vojsko, které s těmi bolševiky bojovalo; tím vzniklo v Americe vládou podporované a živěné nadšení pro Čechoslováky; toho využil Masaryk, zašel za Wilsonem a řekl mu celkem logicky, že ta armáda na Rusi přece *musí někomu patřit*, nemůže to být armáda jen tak o sobě, musí podléhat nějaké vládě nějakého státu. Toto Wilson uznal a také toto stanovisko uplatnil při mírových jednáních; Anglie i Francie se prý trochu ošívaly, ale Wilson prý pravil, že už to Masarykovi slíbil. Takto mi to aspoň vykládala paní Pearsonová při návštěvě v Československu asi v roce 1975; ostatně to je v té její knížce.

Doktor Čížek se při tom procesu ukájel zejména na lidech méně pohotových a eventuálně na lidech, kteří vzhledem ke své absolutní nevině chovali přece jen nějakou naději. Po téhle stránce jsem na tom byl lín, protože jsem žádnou naději nechoval. Ještě v závěru vyšetřovací vazby se mě ptal vyšetřovatel: „Kolik myslíte, že dostanete?“ Odpověděl jsem: „Velezrada to bude, takže nad deset let, na provaz to zase nevypadá, takže to bude asi mezi dvanácti patnácti roky.“ – „*Umíte dobře hádat*,“ řekl mi vyšetřovatel, z čehož je zřejmo, že „trest“ byl už stanoven a vyšetřovatel ho znal; dostal jsem čtrnáct let. Spisovatelé ovšem patrně doufali, že vyvážnou s daleko menšími tresty, a chovali se mírně; Čížek toho využíval a honil zejména Křelínu, pouštěje se, ač neuměle, i na literární pole, takže když dovozoval, že

Křelinovi *Chlapci z bukového dřeva* jsou vlastně apoteózou nacismu, vyprovokoval Křelínu k prohlášení: „*Jsem český básník, a jestli za to mám být souzen, rád přijmu trest!*“ – „Tohle prohlášení jste učinil pro Svobodnou Evropu, a jestli někdo z přítomných to tam pošle, upozorňuji ho, že to dělá na své riziko!“ na to zvýšeným hlasem Čížek. Organizace toho divadla nebyla totiž po všech stránkách dokonalá, Brno přece jen není tak daleko od Vídně; bylo to ve velkém sále na Zemském národním výboře, lidí tam bylo jak máku, jistě tam byli také někteří nakomandovaní, ale pak tam byly také houfy příbuzných a lidé všelijací, kteří nám fandili, mávali na nás květinami, souhlasně aklamovali trefné výroky a tak; předseda soudu několikrát hrozil, že nechá vyklidit sál, bude-li obecenstvo projevovat obviněným sympatie.

Nu a pak jsme byli odsouzeni. Prokůpek na 22 let, Berounský a Albrecht na 20, Karhan 18, Skácel 17, Fučík 15, já 14, ostatní 10–13 let. Celkem kolem 220 let. Domů jsme šli až na amnestii z let 1960 a 1962, Berounský ani to ne, přišel až někdy 1963 nebo 1964. Jediný, kdo šel z vězení „už“ po čtyřech letech, byl Knap; i to svědčí o tom, že naše věznění řídila nějaká neviditelná ruka; ušlechtilý Knap byl sice naprosto nevinný, ale také minulostí (svým psaním a vystupováním) nejméně zatížený, úplně nevinní byli ovšem také Kalista, Křelina, Zahradníček, Fučík atd., a ti tam musili zůstat do roku 1960.

Do tohoto vyprávění ovšem logicky patří ještě jedna vzpomínka: na jaře 1952 jsem si spokojeně hověl v soudní vazbě na Pankráci, když tu mne posadili do zeleného antona a odvezli někam. Se zavazanýma očima mě přivedli k referentovi, a když jsem byl vyzván, abych si „sundal ten hadr“, ptal se mne týž, zda vím, kde jsem. Ačkoliv jsem samozřejmě věděl, že jsem v Ruzyni, řekl jsem, že nevíím. „Jste na Hlavní správě Státní bezpečnosti,“ bylo mi řečeno a vyšetřovatel ve slušivé uniformě se dal do řvání: „A jestli si myslíte, že nás tu budete bulfkovat jako ty voly (sic!) v Bartolomějské ulici, tak jste na náramném omylu.“ Tak řval ještě asi pět minut, pak se náhle přede mnou zastavil, vytáhl pouzdro na cigarety a pravil docela normálním hlasem: „Chcete cigaretu?“ Protože jsem nikdy neprovokoval tím, že bych odmítl nějakou laskavost, vzal jsem si cigaretu, vyšetřovatel mi zapálil a v průběhu dalších setkání z něho vylezlo, že mám působit jako svědek v jakémisi zvlášť důležitém procesu, o mne že tentokrát ještě nejde, ale že mám být hodný na pana prokurátora, protože ho budu mít také, a že záleží na tom atd. S vyšetřovatelem jsme se docela šli, dával mi půlku své svačiny, chleba s máslem a marmeládou nebo salámem, a učil mě, jak mám vypovídat. „Nemelte to jako švec,“ říkal mi, „to musí vypadat, jako že si vzpomínáte a říkáte to poprvé.“ Já jsem to ovšem mlel jako švec v pevném přesvědčení, že to takhle říkat nebudu. Pak přišlo vlastní představení a já jsem zjistil, že mám svědčit proti Josefu Kostohryzovi a Václavu Renčovi (to jsem až do té doby nevěděl). Takže na první otázku předsedy senátu, co jsme vlastně chtěli, oč jsme usilovali, jsem odpověděl, že jsme spoléhali na *libe-*

ralizaci režimu, a než jsem mohl pokračovat, předseda, který měl mé scénáři nahrané před sebou, zjistil, že jsem jaksi vypadl z role a zařval na mne jaksi nelogicky: „Pane svědku, proč říkáte *liberalismus* tomu, co byl čiročirý *fašismus*?“ (Režim, my? – nevím.) Potom už přišel k věci a zeptal se, zda jsem byl ve Starovičkách. „Ovšem,“ odpověděl jsem, „bylo tam vinobraní a my jsme jeli na dobré víno.“ (Při té vzpomínce mi zajiskřily oči, protože to víno bylo opravdu dobré.) Takže předseda toho raději nechal a Kostohryz a Renč byli vyzváni, aby se vyslovili k mému „svědectví“. Kostohryz podle svého zvyku zamumlal cosi nezřetelného a Renč, který byl zřejmě méně ztrýzněný, jenom pokrčil rameny: „O čem se mám vůbec vyslovovat? Vždyť on nic neřekl.“ Pak mne opět posadili do antona a odvezli do Ruzyně. Musím se přiznat, že jsem měl největší strach za celou vyšetřovací vazbu. Seděl jsem v kobce a říkal jsem si: Teď přijdou a namelou ti pořádně hubu, že jsi tak „zbabral“ své vystoupení. Přecenil jsem se. Nestalo se vůbec nic. Seděl jsem tři dni sám a samotinký na kobce v Ruzyni, pak mě převezli na Pankrác, kdež jsem opět růžově hnul až do procesu v Brně.

Nejkomitější na celém našem případě bylo, že s námi byl zatčen také – Václav Černý. V úmyslu bylo soudit ho jako vatikánského špiona! Chudák Václav Černý musil v potu tváře dokazovat, že s Vatikánem, s katolíky vůbec neměl nikdy nic společného, ba že byl vždycky *proti nim*. To by samo o sobě nic neznamenal, také Kostohryz a Renč byli souzeni s lidmi, s nimiž se nikdy neviděli – logičtější by bývalo bylo, kdyby v tomhle procesu byli třeba Prokůpek a Berounský, ale proces byl koncipován jako proces se Zelenou internacionálou, která měla spojoval agrárníky a katolíky – proto katolíci Kostohryz a Renč, kteří agrárníci *nebyli*, kdežto Prokůpek a Berounský byli sice také katolíci, ale přitom agrárníci! Václav Černý byl ovšem příliš známá osobnost, aby mohl být souzen jako *katolík*; měl soud asi za půl roku po zatčení, jako svědek se soudu zúčastnil také Fučík, a Černý byl osvobozen.

V roce 1967 se konal další, tzv. „rehabilitační“ proces v Brně. Bylo to opět divadélko jako v roce 1952, ale tentokrát s obráceným znaménkem. V roce 1952 tvrdil prokurátor i soud, že jsme zločinci, tentokrát tvrdili, že jsme vlastně nevinní, nebo aspoň ne tak vinní. Ani Berounský, ani já jsme o obnovu procesu nežádali. Já jsem si v té době už spokojeně žil v Odeonu, chodil jsem tu a tam na víno s ředitelem Odeonu Františkem Nečáskem, někdejší přednostou Gottwaldovy kanceláře, Standa Berounský dělal stejně spokojeně kvedlačky v nějakém JZD. O nějakou rehabilitaci nám nešlo. Jiná věc byla se spisovateli: těm šlo jistě také o možnost publikovat, a tato možnost v posledních letech vlády Antonína Novotného tu už byla. Proces v Brně 1967 měl být podle slov Václava Prokůpka „hrozně noblí“. Prokůpek s předsedou senátu dr. Karlem Dolfhalem vytvořili jeho koncepci: naše odsouzení bylo vlastně nedorozumění, omyl. Základem této koncepce byla dojemná myšlenka, že jsme vlastně proti

režimu nic neměli, že celé neštěstí bylo v tom, že nás nenechali redaktorovat, ředitelovat a publikovat, a kdyby nás byli nechali, že jsme poklidně redaktorovali, ředitelovali a publikovali, a bylo by všechno v pořádku. Berounský opět osvědčil svou tradiční neschopnost (Berounského měl každý rád pro jeho nepřekonatelný sklon ke žvanění, ale když šlo o něco reálného, byl vždy hrozně nešikovný a neobratný) tím, že nám vybral za advokáta mladičkého syna svého přítele, který brzo prokázal svou nevhodnost i tím, že k svému doktorátu práv přidal ještě doktorát filosofie. Také mně potom řekl, že to je první a poslední politický proces, v němž vystoupil, protože když hájí zloděje, ví aspoň, oč jde, ale takhle že to od začátku až do konce nevěděl. Velikou patálii měl Fučík s Kostohryzem, který měl u našeho soudu vystoupit jako svědek. Kostohryz trval na tom, že když byl jednou taxován jako zločinec, chce zůstat zločincem, a Fučík s ním měl děsnou práci, aby u soudu proboha mluvil trochu lidsky. V předvečer procesu uspořádal Prokůpek, který měl vždycky smysl pro honory, v nějakém honosném hotelu v Brně honosnou večeři, což i mně i Berounskému bylo proti srsti, protože bychom byli raději šli na vuřty s cibulí a na pivo; potom šli ostatní k Prokůpkovi, aby se naposled poradili, co činiti a čeho nechati; Berounský a já jsme šli k Dominiku Peckovi na víno. Druhý den byl soud; ve své nevinosti jsem jako obyčejně své vystoupení zkazil; prohlásil jsem, že jsme samozřejmě byli proti tehdejšímu poměru a že jsme na to měli plné právo, protože ty poměry nestály za fajfku tabáku; to redaktorování a ředitelování a publikování že plynulo z toho a že to bylo konec konců vedlejší; takže jsem tu důmyslnou koncepci Prokůpek – Dolíhal poněkud pochroumal. Prokůpek mi také vzápětí řekl, že mi dá pár do huby, jestli ještě ceknu. Mně o ceknutí nešlo, tak jsem už necekl. Pozoruhodným osvěžením procesu bylo vystoupení Franty Jiráska z Vyšehradu. Franta si myslel, že jako svědek přijde na řadu už ráno, ale přišel až pozdě odpoledne a dobu mezi tím trávil v blízkém hostinci, takže přišel do sálu už značně opilý. Dr. Dolíhal se ho ptal, čím byl, a Franta vece, že ředitelem Vyšehradu. Protože to byl už asi pátý ředitel téhož podniku, dr. Dolíhal se podívil. Franta to ovšem ruče vysvětlil: „No, když některýho zavřeli, tak nastoupil jiný. Nakonec jsem tam zbyl já.“ – „Ale vy jste byl pak taky zavřen,“ pravil dr. Dolíhal, „oč vlastně šlo?“ – „Velezrada.“ – „Velezrada je vážná věc. Oč vlastně šlo? Co to vůbec bylo?“ – „Ale taková blbost,“ mávl rukou Franta; předseda už poznal, že Franta je ožralý, a hleděl, aby byl ze sálu.

Aby to přece jenom vypadalo jako soud, byl proces vyšperkován svědky. Byla tam z Vyšehradu Josefa Kolínská, která mi předávala dopisy od Bohdana Chudoby. Ale to byl pouhý doručovatel, daleko zajímavější Mírek Kostelka, který ty dopisy dodával, tam nebyl. Byli tam dokonce dva vyšetřovatelé z StB, ovšem z roku 1967, kteří se k nám chovali naprosto slušně a korektně a na něž si nikdo z nás nestěžoval a také nemohl stěžovat. Trochu oživení v sále způsobili, když se jich předseda ptal,

co jsou zač, a oni mu podali jakési legitimace, načež předseda na celý sál velmi slyšitelně: „Ale já nechci vaše krycí jména, já chci *skutečná* jména, tady jste u soudu a ne na StB.“ Předvolání těch pánů od StB bylo, jak už jsem řekl, úplně zbytečné a jen pro forma a taky, aby tam byl někdo od těch, kteří psali 1967 protokol, mi řekl: „Já jsem vás 1951 nevyšetřoval, mně do toho nic není. Já tu funguji vlastně jako písárka. Co mně řeknete, to napíšu. Ostatní už si vyřídíte u soudu.“ Právní zástupci ovšem bušili do prokurátora (byla to většinou pražská esa – Vrba, Čerovský, který byl potom několik měsíců generálním prokurátorem, dr. Turečková) jako diví: až jsem otvíral oči, co všechno se už smí. Prokurátorovi jsem potom řekl na chodbě: „O tomhle by se lépe povídalo někde ve vinárně než u soudu.“ Prokurátor odvětil jenom „bať, bať“. Obhájci ovšem trpěli obvyklou advokátskou nemocí: „proces“ je jenom jakýmsi turnajem mezi lidmi a prokuraturou, obvinění jsou tu jenom jako obtížný balast.

Potom byl vynesena rozsudek. Snad že jsem poněkud naboural plánovanou platformu Prokůpek – dr. Dolíhal, nebo to tak už bylo plánováno od začátku, „případ“ nebyl ještě uzavřen, řada obviněných byla osvobozena, velezrada a špionáž padly úplně, ostatní byli odsouzeni k menším trestům pro podvracení republiky, já na pět let, Berounský a Albrecht, myslím, na sedm, Karhan snad na tři nebo na kolik, už nevím. Doktor Dolíhal tančil asi dvě tři hodiny mezi vejci, prosil nás úpěnlivě, abychom se odvolali, neopomněl však zdůraznit, že z tohoto procesu nemohou vyvozovat žádné důsledky Kostohryz a Renč, ačkoliv ti dva patřili k nám a se svým vlastním „procesem“ neměli co dělat. Ale v tomto procesu padly nějaké špagáty, jeden byl dokonce proveden, a tak se s tím zejména z tohoto důvodu nechtělo a nemělo hýbat. Dominik Pecka během Dolíhalovy řeči odešel, potom mi řekl, že už to tančení mezi vejci nemohl poslouchat.

U Nejvyššího soudu jsem už nebyl, asi proto, abych nekazil dojem. Berounský ani já jsme se neodvolali. Kdo nebyl ještě osvobozen, byl osvobozen, mně byl snížen trest na dva roky pro podvracení republiky, Berounskému a Albrechtovi myslím na tři. Protože žádná „skupina“ tím už neexistovala, dostal jsem to asi za písemný styk s Bohdanem Chudobou, s nímž jsem patrně podvracel republiku. Neexistoval ovšem žádný doklad, co obsahovaly mé dopisy Chudobovi, jejich obsah nebyl znám, a tak soud chtěl nechtěl musil vzít za vědek mým tvrzením, že to byly rukopisy, které u mne Chudoba jako u redaktora Vyšehradu nechal, když spěšně odcházal do ciziny, a které jsem mu já pak poslal. V roce 1968 byl můj dvoutletý trest zahrazen.

*

Zbývá to ještě doplnit několika všeobecnými poznámkami. Jak známo, tehdejší režim po roce 1948 zavíral lidi zejména ze dvou důvodů: jednak si chtěl opatřit

dostatek špatně placených, ale dobře hlídaných pracovníků do uranových dolů, jednak si zajišťoval nikoliv aktuální, ale potenciální nepřátele režimu. Fučík v *Sedmeru zastavení* udává číslo 30 000, podle sdělení ministerstva vnitra z roku 1968 – 27 000. To byli ovšem jen lidé odsouzení Státním soudem pro politické smýšlení a jednání, mnozí na základě provokace; nepočítali se v to lidé odsouzení krajskými soudy pro takzvané hospodářské delikty, zejména sedláci, aby se bylo možno zmocnit jejich majetku. Těch bylo zajisté víc. Slováků bylo nepoměrně méně než Čechů. My jsme patřili do druhé kategorie: potenciální nepřátelé. Přistupovaly k tomu ještě jiné důvody: pomsta za minulost (zejména Zahradníček, Renč atd.). Mnoho z nás bylo soustředěno kolem nakladatelství Vyšehrad, které patřilo lidové straně, jež měla být zredukována. Jestliže se prokázalo, že Vyšehrad je hnízdo velezrádců, bylo snadné nakladatelství zrušit, což se také stalo. Z Vyšehradu byli odsouzeni: ředitel Fučík, Kuncíř, Zítka a Jirásek; šéfredaktor Šnajdr, redaktori Voříšek a já, úřednice Kolínská, skladník a někdejší člen Zemského národního výboru Duška; mimoto mnozí další spolupracovníci a lidé kolem Vyšehradu. Oponentuře jsme ovšem také nahráli tím, že jsme se vůbec scházeli. Dokazovat, že šlo o pivní, eventuálně literární společnost a nikoli o společnost „protistátní“, bylo bezvýsledné. Hodně přispěla také naše naivita a romantický duch doby, napojené ještě atmosférou „odboje“ proti Němcům, sdělovacími prostředky nehorázně zveličovaného. Měli nás v patrnosti již dávno, mě jistě od té doby, co byl zatčen student Mirek Kostelka, jemuž posílal Bohdan Chudoba své výplody. Byl jsem „vyšetřován“ na svobodě od 5. prosince 1950; 3. května 1951, v desáté výročí svého sňatku, v Bohnicích zatčen; již dlouho přede mnou byl stejně „vyšetřován“ Kostohryz. Ten se proti tomuto „vyšetřování“ chránil tím, že se uchýlil do blázince do Kateřinek; já jsem následoval jeho příkladu a uchýlil jsem se do Bohnic; v té době Berounský navázal spojení s nějakým fízlem a vyjednával s jakousi supertajnou společností (StB) o můj transport do ciziny; těm musel samozřejmě říci, že nejsem blázen – blázna by nikdo do ciziny nevozil. To „vyjednávání“ s Berounským byla úplná banderština: dvakrát ho v autě se zavázanýma očima (to je měl zavázány poprvé a ještě na „svobodě“) povozili kolem Prahy, pak ho v nějakém lese zavezli do chaty, vyzdobené portrétem Trumana, americkými vlajkami, *Lify* a *Timy* a předložili mu sáhodlouhý dotazník ve špatné angličtině „pro osoby hodlající opustit ČSR“, kde se tyhle osoby měly přiznat, co všechno napáchaly proti režimu; když to při druhé téhle jízdě Berounský odmítl, vytáhli na něho revolver a že ho musí zastřelit, protože prý už příliš nahlédl do jejich kuchyně. Pak ho bohužel nezastřelili. Když mně to všechno přišel říci do Bohnic, a že mám na ně čekat toho a toho v tolik a tolik hodin u Karlova mostu, vysmál jsem se mu přes tragičnost situace a řekl, že samozřejmě nikam nepůjdu. Byli jsme perlustrováni údajně VB před vilou Berounského Na Zemance – pokud si vzpomínám – Kostohryz, Prokůpek, Albrecht, Renč, já. Do

téže Berounského vily jednou vnikli opět údajně dva příslušníci VB, že prý honí nějakého zloděje, ve skutečnosti se chtěli patrně přesvědčit, zda ve sklepe není nějaká vysílačka nebo rozmnožovací stroj nebo něco takového. Berounský je zavřel v suterénní místnosti, z níž vedlo okno do zahrady (!!!), takže mohli pohodlně a klidně odejít; místo toho pohodlně a klidně počkali na příchod skutečné VB, která je odvedla a později sdělila Berounskému, že dobře udělal, protože šlo o nebezpečné zločince; potom už bylo jen ticho po pěšině. O Prokûpkově „činnosti“ na Moravě nic nevím, ale jistě byla okatá a nápadná. „Dnes už se tomu jen směju“ jako Adina Mandlová.

Při vyšetřování jistě mnoho vytrpěli zejména Kostohryz, Berounský, Prokûpek, Renč, ale i my ostatní jsme dostali pořádně do těla. Josef Kostohryz byla figura zvlášť nápadná, nejenom hubeností a délkou svého těla. Chodil neustále s hlavou v oblacích, mluvil v chimérách, obvykle se z toho nic kloudného nedalo vybrat, přemrštěně nadhodnocoval všecko, co dělal. Byl jistě výborná kořist, ale na druhé straně si s ním také asi nevěděli moc rady. Jednou napadlo Kostohryze, Berounského a Albrechta, že napíší dopis italskému ministerskému předsedovi de Gasperimu (Kostohryz kdysi učil jeho dceru), papeži, Churchillovi a tuším i de Gaullovi, jak trpíme. Přišli s tím na mne, abych to napsal, já už jsem ovšem znal, jak to chodí v ministerských kabinetech, vymálem jsem se jim tenkrát a řekl jim, že to mohou psát rovnou Ježíškovi nebo svatému Mikuláši. S tímhle na mě přišli na StB, když už jsem měl uzavřené protokoly, prozradil to v poslední fázi Kostohryz, když už nemohl vydržet zacházení. Byli u toho tenkrát dva referenti, jeden tvrdil to co já, že vůbec o ničem nevím, druhý říkal, kdepak, Jehla byl u všeho a ví všechno. Ale už jim na tom zřejmě tak moc nezáleželo, zejména pokud šlo o mou osobu, takže zůstalo při mém. Teprve v kriminále mi řekl Albrecht, že to přece jenom sepsali a přes Kostohryze poslali – jestli tomu svatému Mikuláši, to nevím.

Není čeho litovat. *Za první*, my jsme si tuhle dobu nevybrali, ona si vybrala nás. Kdybychom měli na vůli si vybrat a vybrali si špatně, pak by to bylo něco jiného. Ale my jsme na vybranou neměli. *Za druhé*, i když jsme leccos dělali naivně, směšně, dětinsky, je to zase jedno, protože bychom byli nic nezměnili a nic jsme také nemohli změnit, i kdybychom to dělali sebelíp. *Za třetí*, když tolik slušných lidí bylo zavřeno, měli jsme si my „svobodně“ chodit po tom velkém koncentráku a necpat se do toho malého, když jsme tolik let hlásali řád a obnovu? Kdybychom si byli špacírovali po venku, stali bychom se vzhledem k své minulosti zcela nevěrohodnými. Unikli lidé, kteří se izolovali vlivem okolností: Hertl se upíjel v Jarkovicích, Jaroslav Durych mi po příchodu z vězení řekl, že se sám diví, že nebyl zavřen, ale seděl doma sám a sám jako Byrd a spisoval si, taktéž si spisovali třeba Albert Vyskočil a František Lazecký. K tomu, aby byl člověk zavřen, byla nutná společnost, a ta tu nebyla. *Konečně* jako katolíci jsme se vždy obdivovali mučednictví, Durych o tom dokonce napsal čtyřdílný román

Služebníci neužiteční, který vyšel v Římě. Ne že by nás řezali pilou sevřené mezi dvěma dřevěnými deskami, to zdaleka ne, ale alespoň jsme si k tomu trochu čuchli. Žijeme ve velké době, dámy a pánové, ale je to také velká sranda. Každá sranda něco stojí. Tak co?

INTELEKTUÁLOVÉ

V torontském měsíčníku *Západ* tvrdil kdysi ve svém entuziasmu Václav Černý, že český národ udělali, vytvořili spisovatelé. Jestli je tomu opravdu tak, nemají se čím chlubit. Moc se jim to nepovedlo. Nechme však stranou přemrštěnost tohoto tvrzení a podívejme se na kořen věci.

Především může mít Černý na mysli jen novodobý český národ, český národ od napoleonských válek a po roce 1848. Ale český národ tu není od té doby, je tu od svatého Václava a před ním. Jistě je pravda, že *politický* český národ tvořilo třeba jen několik stovek lidí, pěkně o tom kdesi mluví Pekař, jen svobodní nebo jen šlechta, duchovní nebo měšťané zastoupení na sněmu; ale to není *celý* český národ, substrát tu byl, a ten byl vždy daleko početnější než národ *politický*. Gotika znala větší počet svobodných v poměru k nesvobodným než baroko, ale *lid* tu vždy byl, a ten mluvil česky. Je pravda, že úloha českých spisovatelů, vzdělců vůbec, intelligence, „intelektuálů“ při tvorbě novodobého českého národa byla mimořádná, ale musili bychom zkoumat mnoho otázek, kdybychom tuto věc chtěli rozebrat a osvětlit vědecky, nemohli bychom se spokojit jen paušálním tvrzením namyšleného intelektuála. Byla tato úloha dobrá, či nedobrá? Měli tu větší vliv intelektuálové v pravém slova smyslu nebo buržoazie, deroucí se k moci, a intelligence z buržoazie vzešlá a jí sloužící? Ať tak či onak, národ, který nikdy nedovedl dělat politiku, prostě na ni neměl, upjal se k lidem od péra, k lidem píšícím, a člověk, který spisoval nebo dokonce skládal porcované řádky, stal se v očích lidu také vzorem všech občanských ctností. Skutečnost tomu málokdy odpovídala.

Jaký je vlastně rozdíl mezi „inteligencí“ a „intelektualitou“? Prostě to snad můžeme vyjádřit tak, že inteligent je vzdělaný, intelektuál ještě také tvůrčí. Někdy může být i nevzdělaný. Hašek například byl jistě nevzdělaný, ale byl to intelektuál. Obecně můžeme říci, že intelektuál je člověk jako každý jiný, jenom o něco hloupější – v tom je právě nebezpečí, totiž v obecném přecenění.

Vezměme si malý konkrétní příklad. V roce 1945 zavedl u nás Václav Kopecký po sovětském vzoru titul „národní“ a „zasloužilý“ umělec. Bylo to a je to prostě a jednoduše kupování uměleckých duší. Titul je prý dokonce spojen s nějakými penězi, ale to je vedlejší. Každý soudný člověk ví, že je jediná instituce, která může udělat umělce *národním* umělcem, a to je *národ*. Mácha a Němcová, Dvořák a Smetana, Mánes a Aleš, Myslbek a Štursa *jsou* národními umělci, přestože jimi nikdy jmenování nebyli, národ si je prostě udělal na základě jejich díla. A dnešní době je *národním* umělcem Jaroslav Seifert, a *není* ještě národním umělcem Vladimír Holan, třebaže jím byl jmenován, tak jako nebyl národním umělcem K. H. Mácha za svého života a ještě dlouhá léta potom. Vladimír Holan jím možná někdy bude, možná taky ne. V tom *dnešním* titulu je znamení a příklad hlubokého úpadku doby. Proč nejmenovat národními a zasloužilými umělci také *nazpátek*? Proč není národním umělcem jmenován Knedlhans-Liblínský a zasloužilým třeba V. K. Klicpera? Když císař František Josef I. blahé paměti jmenoval Antonína Dvořáka nebo profesora Thomayera doživotními členy panské sněmovny, bylo to docela v pořádku, neboť tu *státník* jmenoval do *státní* funkce. Kdyby byl jmenoval například Grillparzera národním umělcem, bylo by se podělalo smíchy celé Rakousko-Uhersko, celé Předlitavsko a Zalitavsko, protože *každý* věděl, že o tom, je-li někdo umělec nebo ne, František Josef I. nerozhoduje, nemá k tomu prostě kvalifikaci a pouvoir. Ale i to je vedlejší. *Vždycky se každý* pokoušel umělců zneužívat. Hlavní je, že z těch několika stovek nebo tisíc národních a zasloužilých umělců (už se v tom ani prase nevyzná) *nikdo*, pokud vím, tuto „*poctu*“ neodmítl, řka těm, kdo takhle vyznamenávají: „Pánové, já jsem umělec, kdežto vy jste laici, kteří přečtou tak tři čtyři detektivky do roka, navzájem si je půjčujíce, prospí jednou za rok *Libuši* a nerozeznají Štursu od Myslbeka.“ Ba někteří po tomto „vyznamenání“ ještě toužili! A pak mějte úctu k intelektuálům!

Nebo: byl jsem na pohřbu Františka Hrubína a Vladimíra Holana. Ten první byl na vyšehradském hřbitově, s knězem, byl to krásný, takřka venkovský pohřeb. Ten druhý byl ve strašnickém krematoriu a byla to hrůza. Kdyby nebylo těch nafouklých řečí, byl to obvyklý koncert za účasti mrtvoly, bylo vidět, cítit a znát, že těm, kdo tu slávu organizovali, nejde vůbec o Vladimíra Holana, ale o jejich vzácné osoby, aby se mohli trochu blýsknout příležitostí k básníkovi, s nímž nikdy neměli nic společného. Vladimír Holan za to nemohl, byl mrtev, je snad znakem rozpornosti jeho osoby a díla, že si tu pompu včas nezakázal, ale už byl mrtev. Hlavními viníky té ostudy byli organizátoři, a mezi nimi mnoho tzv. intelektuálů.

Takže s intelektuály je to všelijaké. Nejlépe k nim přistupovat jako k politikům: od prvopočátku s nedůvěrou, podezíravostí (oprávněnou), obezřelostí a opatrností. Někdy udělají něco dobrého, jindy více zlého. Nic nedejte na to, že někdo dostal třeba Nobelovu cenu. To je švindl. Uděluje se z důvodů politických, náboženských, geografických, a jenom trochu z důvodů uměleckých a vědeckých. Ti, kdo například rozhodují o literatuře, tomu rozumějí obvykle jako koza petrželi. Stalo se již mnohokrát, že Nobelovou cenou byl vyznamenán spisovatel, po němž dnes ani pes neštěkne, ačkoli v tomtéž roce byli navrhováni autoři, jejichž jména znal už tenkrát a zná dnes celý svět. Sigrid Undsetová dostala Nobelovu cenu, protože je Norka, a nikoli proto, že je velká spisovatelka. Kdyby byla Polka, asi by ji nikdy nedostala. Z Rusů byli sice oceněni Pasternak a Solženicyn, ale z politických důvodů také Šolochov, což je něco jako náš Jirásek. Nobelovu cenu dostal nedávno průměrný spisovatel Heinrich Böll, něco asi jako náš Hais-Týnecký trochu stříknutý F. X. Svobodou, a nedostal ji a patrně nikdy nedostane daleko větší spisovatel Graham Greene. Tak žádný strach před velkými zvířaty a žádnou velkou úctu k nim.

Všeobecně asi platí o intelektuálech to, co o nich kdysi řekl Konrád Adenauer: „Jsou vrtkaví, vrtošiví, ješitní, nespolehliví. Nemám je rád.“ A bylo-li kdysi řečeno: „Slyším-li slovo kultura, odjišťuji svůj revolver,“ nebylo to řečeno tak zcela neprávem.

To samozřejmě nelze brát *obecně*, neplatí to o *všech* intelektuálech. Ale nápadný český sklon k psavectví, touha po úspěchu vede k labilitě charakteru, k touze po vyniknutí za každou cenu. „Umění *slouží*, ale *neposluhuje*,“ hlásal kdysi E. F. Burian. Tento typický padour skončil tím, že se oblékl do plukovnícké uniformy. Po vydání *Zpěvu míru* prohlásil v Brně Vítězslav Nezval: „*Chtěli* to na mně, tak jsem *jím* to nasral.“ – To je konec českého intelektuála.

*

Spisovatelé tedy nevytvořili český národ, ten se „vytvořil“ samostatně už mnoho století předtím. „Vytvořili“ jej jeho vladaři, knížata a králové, šlechta a samozřejmě také lid. Také intelektuálové, ale nikoli převážně, a jen v té míře, která jim příslušela (tady nemyslíme na míru početní), přičemž nutno mít na paměti, že „neintelektuálové“ se obvykle málo starají o to, co si intelektuálové vymyslí. Ale *v jednom* má Václav Černý pravdu: národní povědomí v 19. a 20. století skutečně vytvářeli intelektuálové, zjednodušeně bychom mohli říci vzdělanci, spisovatelé především. Ti ostatní se starali zejména o hospodářský rozmach a víceméně přijímali od inteligence to, co si vydumala. Takže „národní povědomí“, tak jak zakotvilo v širokých vrstvách a jak je známe dnes, je odshora až dolů skutečně především dílem inteligence v nejšířším slova smyslu, vzdělců a všelijakých polovzdělců, brožurkových vzdělců a učitelů, nadučitelů a produčitelů, kněží, hopsajících za

pokrokem. „Podučitelství je dědičný hřích českého národa,“ napsal Šalda. Ale ustálilo se, stalo se legendou, „pravdou“. Hus s jeho „pravdou“ husitství, Bílá hora jako národní neštěstí, čeští bratři, Komenský, loučící se s vlastí, temno, třicetiletá poroba, národní mučedník Havlíček, osvobození 1918, Masaryk (zednáři zůstávají za záclonou). Kdosi nedávno napsal Šinutí po šikmé ploše. Nečetl jsem to, ale přesně to vystihuje tento vývoj, i když o toto v tom článku patrně nešlo. Ale už kdysi dávno v *Řádu* napsal Timotheus Vodička článek Tíhnutí doleva, který vystihuje přesně totéž. Až k hořkému konci. Krůček za krůčkem, šlépěj za šlépějí, vždycky o kousíček kupředu. Ale vždy v jednom směru. Příznačné je, že komunisté pro svůj boj proti církvi nemuseli už vymýšlet nic nového, všechno už měli vymyšleno, připraveno, hotovo, i s tím Jiráskem a Haškem. Také katolíci ovšem selhali na celé čáře. Ale plačící učitelé, i učitelé národa, si už dnes mohou jen opakovat verš Viktora Dyky z jeho *Pohádek z české vesnice*:

„Podruhův kretének, jenž z cesty hovoří,
chodí teď zádumčiv po tichém nádvoří.
A blbě blekotá: Bí... Bí... Bí... Bílá hora.“

Českému národu už není pomoci. Nemůže se vrátit k víře svých katolických dědů, protože lidé už nejsou schopni věřit v základní křesťanská dogmata. Nemůže přijmout nějakou národní ideologii, protože jednak není být nač pyšný, jednak tato ideologie není vypracována, zažita, hýčkána v srdcích generací, a kdyby byla dnes hlášána, byla by to opět jen slova, slova, slova. Nemůže přijmout žádnou jinou ideologii, protože ty staré selhaly a žádná nová není, ostatně věk ideologií, jak se zdá, je u konce. Jednou jsem řekl Janu Patočkovi: „Co tu vůbec ještě děláte na tomhle hřbitově idejí?“ Patočka mi odpověděl: „Jaký hřbitov? Naopak kolébka!“ Nu, uvidí se. *Qui vivra, verra*. Útěchou snad může být, že český národ vždycky přijme víru vítězů nebo domnělých vítězů, ať je jakákoli.

Martin Heidegger ve své závěti řekl, že už jen nějaký bůh nás může spasit. Tvrdí – a má patrně pravdu –, že základní rozpor dnešní doby je mezi soudobým člověkem a mezi technikou, která se odpoutala, osamostatnila (ne bez přičinění lidí), vyšvihla vysoko nad člověka a je hotova mu nikoli sloužit, ale diktovat. Lidé se mylně a pošetile domnívají (nejen ovládaní, ale i vládnoucí), že *mají stále ještě své osudy ve svých rukou*, že mohou o sobě rozhodovat, že jsou pány nad sebou samými. To je omyl. Jenom naivní politikové a něco intelektuálů může v to věřit. Dnes jako by byli lidé (i vládnoucí) hnáni nadosobními silami, slepí, hlupí. Budoucnost je představitelná, jak tvrdí Olof Palme, *ale také nemusí vůbec žádná být*. Necht si tedy vládnoucí vládnou, či spíše necht si hrají na to, že vládnou. Těm ostatním – podle Heideggera – nezbyvá, než aby trpělivě čekali na příchod toho boha, a aby se připravovali na tento příchod, byli otevření k tomuto příchodu.

BILANCE A VÝHLEDY

Kacířské poznámky

Je zapotřebí znovu to opakovat: rozbití Rakouska vytvořilo zcela novou situaci. Rakouska, které podle slov švýcarského historika Roberta Ingrima (*Von Talleyrand zu Molotoff*) „utlačovalo své národy tím, že jim všemožně překáželo, aby se navzájem utlačovaly“, již nebylo, tento středoevropský a vlastně i evropský svorník padl. Nastalo provizorium přesně podle Talleyrandova názoru, názoru Palackého a také Masarykova do roku 1914, že pro český národ jsou jen *tři* možnosti: střední Evropa (to jest Rakousko-Uhersko) jako nezávislý a samostatný svaz národů, nebo střední Evropa pod německým nebo ruským panstvím. *Čtvrté možnosti není*. Kleinstaateri 1918–1938 byla možná právě jen v politickém vakuu, dokud se německý nebo ruský vliv neprojeví. Zásluhou Adolfa Hitlera došlo k obojímu. Proto také není možno mluvit o roce 1918 jako o nějakém osvobození; jednak to žádné osvobození není; jednak je to velmi přechodný jev, který celou svou podstatou mohl trvat jen krátce. To neprohlédl ani tak pronikavý a bystrý historik jako Josef Pekař: zrození Československa přivítal s dojetím a nadšením, byt' nikoli bez obav, které se rok od roku stupňovaly.

Čeští katolíci přijali takřka beze zbytku stupidní filosofii českých dějin, vytvořenou k potěše nastupující české buržoazie Palackým a obecně rozšířenou zejména jeho vulgarizátory. Tato filosofie je (ne že bych chtěl velkého ideologa Palackého obviňovat z podvodu) *objektivně* daleko větší podvod než celé *Rukopisy*. Za vrchol a největší dobu českých dějin bylo prohlášeno husitství, tedy právě to období, kdy jsme definitivně rozbili velmocenské postavení českého státu, trpělivě a geniálně budované přemyslovskými králi a Lucemburky, ideu střední Evropy vedené a for-

mované českým státem. Tuto ideu uskutečnili pak velcí Habsburci, ovšem po zkušenostech se stavovským odbojem 1618 už nikoli s českým státem v popředí. Tvrzení, jako by Habsburci byli kořenně a od počátku němečtí, je absurdní. Byli stejně španělští, italští, francouzští, prostě evropští. V husitech jsme zároveň na cimprcampr rozbili kulturní velikost, jedinečnou v Evropě. A právě toto období bylo účelově a jako nástroj v 19. století prohlášeno za vrchol českých dějin; bylo to účelově jako podnícení národa v tehdejší době, ale zároveň právě tím český národ nastoupil falešnou cestu. Když se už toto pojetí pod nápoem lepších historických poznatků a vědomostí ukazovalo neudržitelným, soustředil se obdiv alespoň na tzv. českou vojenskou slávu, na české válečnictví husitského období. I když i tu historie bude mít četné výhrady, lze namítnout: hitlerovská armáda byla jistě nejlepší armáda druhé světové války, možná nejlepší armáda v dějinách vůbec; ale říká to něco o Adolfu Hitlerovi?

Tím, že čeští katolíci toto z vulgarizované hledisko Palackého přijali, že přijali nešťastnou Palackého verzi o „dvou národech“ (husitském a katolickém), přestali být reprezentanty *celého* národa, a stali se v národě *sektou*, částí národa, která tála rok za rokem. Nešťastné heslo Brynychovo „Proti *spolku* spolek, proti *tisku* tisk“, jistě dobře myšlené, ukázalo se nejen jako nebezpečné, ale přímo zhoubné. Srazilo tím katolictví na záležitost spolkovou, spolkářskou. Politický katolicismus pak dokonal tento myšlenkový úpadek. Snad k tomu přispěl i nenáboženský, ne-reflexivní, nefilosofický charakter českého národa, libujícího si spíše v prostředních polohách a oddaného spíše průměrné praxi. V této souvislosti je nutno poznamenat, jak neblahou úlohu hrál v dějinách katolictví (s výjimkou období, kdy katolíci skutečně vedli, to je s výjimkou baroka) český kněz. Tím zase není řečeno, že by tu vždycky nebylo množství znamenitých, ušlechtilých, vynikajících kněží, ale od dob husitských až po superklerikalismus Pacem in terris proniká tu všade býlí; byli to katoličtí kněží, kteří vyvolali v život tzv. československou církev. Ještě v letech 1918–1938 se mohli někteří katolíci holedbat, že katolíci tvoří 75 % národa. Dnes to je nepatrná menšina. Často a *právem* se hovoří o vlasteneckých zásluhách katolických kněží v době tzv. národního obrození; nikdo nemůže hovořit stejným právem o jejich zásluhách o náboženství, o katolicismus. K tomu ještě malou, jenom ilustrativní poznámku: aniž bych chtěl něco namítat proti výsočné památce Maximiliana Kolbeho, musím podotknout, že máme také *českého* Maximiliana Kolbeho, lidického faráře Josefa Štemberku. Šel *dobrovolně* na smrt, ačkoli mu byl nabídnut život; bylo to nabídnuto jistě s úmyslem po zostuzení církve, ale bylo to. Farář Štemberka toto zostuzení církve, „dar“ života odmítl, jeho mravní velikost se jistě rovná mravní velikosti Husově; tohle jako by si čeští katolíci neuvědomovali. Maximiliana Kolbeho pozvedla církev na oltář; o Josefu Štemberkovi neví nikdo; také se o to čeští katolíci nestarali a nestarají.

Proti sektářskému, spolkařskému pojetí katolicství se postavil zejména Jaroslav Durych se svým *Rozmachem, Řád a Obnova*; naprosto jasně je to vidět zejména na Durychově článku o Bílé hoře z roku 1937. Ukázat na to bylo vlastním účelem těchto poznámek; následující poznámky, či spíše *otázky, které mohou být vyvráceny*, jsou spíše osobním míněním pisatele, který „byl u toho“ a který dnes, po tolika letech a ve stáří, nemůže potlačit své osobní názory; abych citoval Wilhelma Röpkeho, je to „weder Lehre noch Rat, sondern nur meine Auffassung von den Dingen“: ani naučení, ani rada, ale jen mé osobní mínění o věcech.

Za našich životů prodělala katolická církev obrovské změny. Ještě za našeho mládí byla to církev po výtce „samospasitelná“, s latinou jako církevním a kultovním jazykem, církev italská nebo spíše evropská: Amerika byla jen odnoží evropského myšlení. Dnes je to podle zjevného nebo mlčenlivého přiznání církve jedna z odnoží společného bratrského křesťanského vyznání. Dva významní katoličtí hodnostáři, ThDr. Alexander Heidler (otec Křišťan) a opat Anastáz Opasek mi již dávno řekli: „Na věroučných rozdílech dnes už jen málo záleží: záleží na tom, zdali člověk věří v Boha čili nic.“ Latina byla nahrazena národními jazyky. Konečně se církev zbavila italského „babylonského“ zajetí a stala se církví vpravdě univerzální, světovou. Dnešní papež, Jan Pavel II., je patrně nejmoudřejší a nejinteligentnější člověk tohoto světa a jistě člověk, který to s lidstvem nejlépe myslí; přesto se mi zdá, že bojuje na ztracené vartě. Chomejní je skutečným vůdcem svého lidu. Jan Pavel II. může pronášet jen krásné a ušlechtilé projevy. Ale zůstanou to jen krásné a ušlechtilé projevy, jinak nic. Kdyby dnes katolická církev zmizela ze světa, nestalo by se *skutečně* vůbec nic; jako kdyby nebyla. Je to jen záležitost soukromníků; ale společensky neznamená nic.

Abych byl upřímný: fascinuje mě historie katolické církve přes všechny omyly, hříchy, chyby, neřesti a zločiny papežů a jiných hierarchů. Za „zjevení“ pokládám *celé lidské dějiny*, nikoli nějaké zvláštní „zjevení“ učiněné židovskému národu nebo křesťanstvu. Čteme-li dnes Starý zákon, musíme dát za pravdu Josefu Pekařovi, který ve svém *Žižkovi* napsal, že některé stránky této staré knihy by mohly nést záhlaví: ZPĚT K BARBARŮM. Katolická církev udělala ze zvířat lidi, vytvořila evropskou kulturu, evropskou civilizaci; jedním slovem učinila Evropu Evropou. V jistém smyslu bylo a je ovšem staré židovství konsekventnější a vznešenější („všichni jsme *duchovně* semity“ – papež Pius XI.). Osobností Ježíšovou je však křesťanství daleko ušlechtlejší v etice a morálce, ačkoli žádnou společnost není možné založit na lásce, ale jen na *povinnosti, odpovědnosti, spravedlnosti a výkonu*. Ale v teorii má staré židovství, zdá se, více pravdy. Už slovo „Bůh“ se staří Židé báli jen vyslovit, Jahve, jak víme, neznamená „Bůh“, ale „Jsem, který jsem“. Pro dnešní teology není tajemství; zacházejí s Pánem Bohem, jako by s ním večer co večer chodili na kávu nebo k Flekům na pivo a On jim sděloval, co má na zítřek v úmyslu. Myšlenka, že Ježíš byl člověk jako kdokoli z nás, je myšlenka oslnivá. Myslí Ježíš

životem „věčným“ jen život posmrtný, anebo také život sice pozemský, ale život naprostý, bohatý, život plný smyslu? Zajímavé je, že „životu“ po smrti se nejvíce oddávají lidé, kteří nevědí, co si počít se svým pozemským životem, kteří nedovedou něčím kloudným naplnit ani těch šedesát osmdesát vyměřených let svého pozemského života. Přitom naprostá většina těchto „věřících“ pokládá „posmrtný život“ za *prodloužení* pozemského života, za jeho *pokračování*, byť v „lepší“ podobě (něco jiného si může člověk také těžko představit), ačkoli je jasné, že „posmrtný“ život nemůže mít nic společného s *časem*, nemůže se dít „v *časě*“, což je jen naše kategorie, a chápat něco jiného nejsme schopni. Je to všechno jen „*menschliches*“, allzu *menschliches*“, lidské, příliš lidské. K tomu přistupuje, že chápání většiny tzv. „*křesťanů*“ je po dvou tisících letech sotva na vyšší úrovni než chápání nejčernějších černochů v nejtemnější Africe. K tomu, aby věřili v Boha, stále potřebují nějaké berličky v podobě Lourd, La Salett, Fatim, turinských pláten, otců Piů atd., všelijakých jugoslávských nebo slovenských „*zjevení*“, alespoň cípkem chtějí hmatatelně zachytit nadpřirozeno a neuvědomují si, že ve chvíli, kdy by byl Bůh tímto způsobem „*dokázán*“, přestal by nás vůbec zajímat, tak jako nikoho nezajímá „*problém*“ elektriny, když ví, že se rozsvítí, jakmile zmáčkne knoflík. Chesterton kdysi napsal, že je stejný zázrak, visí-li klobouk na věšáku, jako kdyby lítal v povětří; jev *trvání* je stejný zázrak jako jev *změny*. Tohle si lidé většinou ovšem nejsou schopni uvědomit. K pochybnostem ještě náleží připočíst orientální květomluvu, východní obrazivost *Pisma*, mluvu v podobenstvích, zkušenosti z historického vývoje atd. Všechny tyto otázky (a mnohé jiné) budou jistě ještě předmětem úvah; není možno ustrnout na tom, co je dnes (i na dnešních reformách), a do omrzení a na věky opakovat jen dnešní poznání, anebo poznání, k němuž se došlo před věky. Dnes katolíci klušou jen za vozem jako truchlíci pozůstalí a ještě se přidržují koně za ocas. Katolictví už není osou lidského života jako za skutečných křesťanů. Být katolíkem znamená pro většinu z nich chodit tu a tam do kostela a případně volit ve volbách tu nebo onu stranu.

Ale zanechme již tohoto „Pláče umírající Matky církve katolické“. Někomu by se mohlo zdát, že tyto poznámky jsou dosti podobné Masarykovu „*nezjevenému*“ náboženství, ale to by byl omyl. Masarykovo náboženství je ryze *účelové*. Masaryk *potřebuje* náboženství, aby mohl být *mravný*. Již Wilhelm Röpke, tento skutečný Antimarx 20. století, jehož si ovšem 20. století příliš nepovšimlo (katolíci ve světě stále ještě pořádají vědecké konference o Marxovi, ačkoli by udělali mnohem lépe, kdyby pořádali konference o Röpke), píše v jedné ze svých prvních knih, *Gesellschaftskrisis der Gegenwart*, že účelové náboženství je k ničemu, že „*držet*“ Boha jenom kvůli tomu, aby lidé byli tací nebo onací, k ničemu nevede. ThDr. Antonín Mandl kdysi řekl o umění, že umění je „*koťmelec přes sebe*“. Také náboženství je něco podobného. Jeden z mých přátel, univerzitní profesor, v životě a názory spíše ateista, nechal se před smrtí zaopatřit a zemřel zbožně katolicky. Ptal jsem se jiného svého

přítele, taktéž právníka, který ho byl před smrtí navštívit, zda to bylo upřímné, nebo zda se chtěl jen univerzitní profesor dr. Václav Chytil odlišit od svého vnuceného prostředí. Přítel odpověděl, že se Chytil ptal před smrtí: „Co se mnou bude?“ To je otázka nekřesťanská, otázka, kterou si křesťan vůbec nesmí klást a ve svém domyšlení znamená konec křesťanství. Bruce Marshall napsal v *Plná sláva*, že skutečnému básníku jde vždy o to, aby se psala velká poezie, nikoli o to, aby ji psal on sám. Skutečnému křesťanu nejde o to, „co s ním bude“, ale o to, aby se uskutečňovala vůle Boží, plnil Boží plán. Havlův „absolutní prostor“ tady říká víc než stovky knih teologů. Úvaha je docela prostá: buď je člověk a svět dílem úmyslu, Božího plánu, nebo je dílem náhody. Jestliže je dílem náhody, pak na náhodě lze budovat něco asi jako na hromádce písku. Pak zbývá jediné autorealizace, sebeuskutečnění, a je úplně jedno, jestli je člověk Hitlerem nebo svatým Františkem z Assisi. Tedy renesanční člověk. Jestli je toto pojetí podobné Dostojevskému, je-li staré nebo nové, na tom rozhodně nezáleží. Nezáleží na tom, zda je něco staré nebo nové, ale zda to je pravdivé, nebo ne.

Poslední poznámka tohoto typu se týká tzv. „vědeckého“ ateismu, který je toho času takřka povinný. Je to samozřejmě stejný nesmysl, jako by byl „vědecký“ teismus. Teismus je *víra*, že je Bůh, ateismus *víra*, že Bůh není. V obou případech jde o *víru*, nikoli o vědu. Obojí je *vědecky* nedokazatelné. Více rozumových a filosofických argumentů je tu pro úmysl než pro náhodu. Dokazovat, že něco *není*, nemá valný smysl. Tady stačí konstatovat, zvláště tehdy, je-li tvrzení *vědecky* nedokazatelné. Pokud jde například o církevní dějiny apod., je ovšem nutno pracovat vědeckými metodami, znát heuristiku, pít se po pramenech, snažit se blížít skutečnému poznání, co možná se varovat omylu, nedat se strhnout ani sympatií ani antipatií, netvrdit nepravdu pod záminkou, že to je „na prospěch věci“ apod. Ale o skutečném předmětu naší touhy nám to mnoho neřekne. A „vědecky“ už teprve ne.

*

A hle, jsme už u závěru jako u každé pořádné písemnosti, a vzhledem k tomu, že byla *Obnova* týdeník převážně společenský, můžeme se oddat laškovným úvahám, o čem by teď asi psala, kdyby v tomto čase vycházela a mohla svobodně psát. Především by asi musila zjistit, že tato doba žije hluboko *pod úrovní* své doby. To je myšleno asi tak: v každé době žili jak vládcové, tak ovládaní (nezapomínejme, že co svět světem stojí, byly na světě *jen* tyto dvě třídy; nebo abychom použili výrazu Grahama Greena, *jenom* „mučitelní“ a „nemučitelní“) víceméně *na stupni* tehdejšího poznání. To platí o feudalismu, gotice, baroku, ale také o Francouzské revoluci, o osvícenství, o kapitalismu a demokracii 19. století. Dnes žijí lidé hluboce pod tímto stupněm, hluboce pod touto úrovní, pod úrovní poznání. Poslední, kdo ještě hlasitě a otevřeně vykřikoval své nesmysly, byl Adolf Hitler: mýtus 20. století

(Rosenberg), germánská rasa, Herrenvolk, antisemitismus atd. Dnes i nejhorší totalitář a diktátor hovoří o demokracii, svobodě, rovnosti, právech občana a lidských právech, ačkoli na tyto věci suverénně a zvysoka kašle. Ale staly se tak samozřejmými, že se nelze obejít bez nich. Anebo je alespoň trochu opiší: antisemitismu nebo rasismu se řekne sionismus, a je to. Vždycky se trochu lhalo, nikdy se nelhalo tolik jako dnes.

„Blbé“ 19. století (Léon Daudet: *Le stupide XIXe siècle*) nám zanechalo jako dědictví řadu omylů; jenom některé z nich: rodiče jsou přirození a odpovědní nepřátelé svých dětí; láska je to, co předchází, než se dva spolu vyspí; pak nutně následuje rozvrat; manželství je žalář, vězení, přežitek, nejlépe je řešit je rozvodem. Zajímavé: před uzákoněním rozvodového zákonodárství i ti, kdo byli pro rozvody, chápali je jako krajní řešení nesnesitelné situace; dnes je hlavní příčina rozvodů rozvodové zákonodárství; rozvod (asi třetina až polovina všech manželství) se stal samozřejmým a běžným. Je to asi jako by to mohlo být s eutanazií: je jistě pravda, že v některých zcela ojedinělých případech je lékařská věda bezmocná a smrt že může být pro trpícího jen vysvobozením; kdyby ovšem byla eutanazie uzákoněna, během několika málo let bychom se dočkali běžného stavu, že by byl usmrcen šedesátiletý dědeček, zdravý jako řepa, jen aby příbuzní po něm mohli dědit, lékařské potvrzení by se jistě obstaralo. Ve výčtu bychom mohli pokračovat ad libitum: „volná láska“, právo ženy „disponovat vlastním tělem“ (tak krásně se to kdysi říkalo), potraty atd. A to se ještě úmyslně zdržujeme věcí politických.

Proti jedné ideologii by ovšem musila *Obnova* vystupovat velmi rozhodně: proti nacionalismu. Je to *jediná* ideologie, která dnes funguje, a funguje čím dál víc, a proto je použitelná k soustředění lidí a propagaci nenávisti. To ostatní jsou jenom třesky plesky, oblbovačky, kterým nevěří ani ti, kdo je hlásají, ani ti, kdo je slyší a tváří se, že jim věří. Žádná filosofie nemůže být založena jen na *jazykové* totožnosti nebo příbuznosti. Nacionalismus je pravé opium lidu, pravá náhražka náboženství, když byl odstraněn Bůh. Je to nejjednodušší, nejprimitivnější náboženství, náboženství opice, která před několika minutami slezla ze stromu. Slezla-li opice ze stromu, první, co si uvědomí, je, že se narodila a že se *někde* narodila: tím v ní propuknou vlastenecké city. Není k tomu potřebí ničeho jiného, než právě jen zrození. Všecko ostatní dá nějakou námahu, nacionalismus ji nedá vůbec. I nejušlechtilejší muži národa, Pekař, Šalda, Březina, Dyk, Durych, propadli tomuto mýtu; jejich vlastenectví je ovšem trochu (třeba neuvědoměle) posunuto, netýká se *konkrétního* národa (k tomu by bylo zapotřebí milovat nepřijemného souseda jako sebe sama), ale představa, fikce, je romantické, chimérické, fantastické; je tu stále přítomen Nerudův „jak bílý bůh národ spravedlivý“; ve skutečnosti takového národa nikdy nebylo; lidé, kteří věří na nacionalismus, na národ, na vlast, v lepším případě klamou sami sebe, smýšlejí a jednají ze zoufalé potřeby něčemu věřit; těm ostatním (a těch je většina) je to jedno. Vlastenecké

city propuknou jen v kritických chvílích, většinou když je třeba někoho nenávidět (Němce – 1938, Rusy – 1968). Z tohoto důvodu by také *Obnova* byla časopis *reakční*, nikoli konzervativní; *konzervovat totiž není co. Konzervativci* dnes mohou být jen socialisté; ti jsou „*beati possidentes*“. Pravičák (protiví se mi ovšem dělit lidi na pravičáky a levičáky jen proto, že si kdysi někteří sedli napravo, někteří nalevo) být konzervativce nemůže, reakcionář ano.

K současným problémům by se *Obnova* stavěla navýsost skepticky. Vždycky patrně některým lidem připadala jejich doba šílenou, šílenost však patrně dnes dosáhla takového stupně, jakého dosud nedosáhla nikdy. Byly nahromaděny zbraně a ničivé prostředky v míře, v které mohou zničit tisíckrát zeměkouli a všechno živé na ní, ale přitom se všichni zapřísahají, že těchto prostředků nepoužijí. Otevřeme-li kdekoli rádio, vždy a všude slyšíme především o ekonomice, ačkoli je jasno, že ekonomika není to hlavní, hlavní že je kvalita života člověka, a že ekonomické otázky nemohou být řešeny, nebude-li *napřed* řešena a uznána kvalita lidského života. Ekonomika není nejvyšší hodnota, a přece se všichni stavějí a tváří, jako kdyby byla. Nezaměstnanost, která je problémem více psychologickým a sociologickým než ekonomickým, „řeší“ na Západě tím, že platí a vydrží své miliony nezaměstnaných, na Východě tím, že udržují při zbytečné práci armády zbytečných lidí, to jest, že zbyteční lidé vykonávají buď zbytečnou práci, nebo že masy nekvalifikovaných lidí vykonávají kvalifikovanou práci, nebo naopak že masy kvalifikovaných lidí vykonávají práci nekvalifikovanou. V podstatě nikdo nic neřeší. Tak jako generální štáby „řeší“ obvykle minulé války, tak vládnuoucí a politikové vůbec „řeší“ minulé situace. Přitom je válka *vždycky* záležitostí vládnoucích, nikoli ovládaných, a kdyby záleželo na nich, pravděpodobně by vůbec nikdy válek nebylo. Až se problémy, které nikdo nemůže zmoci, ještě více nahromadí a nakupí, pak budou pravděpodobně „řešeny“ tradičním navykým způsobem, to jest válkou, při níž a skrze níž lidstvo zničí samo sebe. Bedřich Fučík: „Není co závidět těm, kdo přijdou po nás.“ Stanislav Berounský: „Tato doba má jednu neocenitelnou výhodu: snadno se s ní člověk bude loučit.“ Do té doby všeobecné katastrofy se mohou lidé utěšovat hubeňoučkými myšlenkami Jana Wericha. A autor těchto poznámek může skončit verši, které kdysi Jaroslav Durych předeslal nějakému svému článku v *Rozmachu*, nevím už, zda to jsou verše jeho, Hlaváčkovy, Dykovy nebo někoho jiného:

„Tma přede mnou, tma za mnou.
Zdravím vás, tajemné cesty v dálí!“

JAK JSEM DĚLAL CVOKA

Pravdivé, poučné a poutavé vyprávění o tom,
ako sme robili ilegaltu

První mé osobní seznámení se Státní bezpečností vypuklo 5. prosince 1950 v předvečer svátku svatého Mikuláše. Když jsem se dostavil poněkud později – ale zase ne příliš pozdě, asi kolem sedmé hodiny večer – domů, řekla mi manželka, že mě hledali dva páni ze Svazu spisovatelů. Vskutku za několik chvil se objevili ti dva páni, kteří hlídkovali venku, a pravili, že nejsou ze Svazu spisovatelů, ale od StB a že by si se mnou chtěli pohovořit. Nezbylo mi, než je pozvat dál, jeden z nich vypadal spíše jako čáp nebo jako velbloud jednohrbý, ale ten nehovořil, jen ten druhý, a vedla se pak asi dvě hodiny řeč jako rozprávka. *De nihilo et quibusdam aliis* – o ničem a některých jiných věcech. Samotná návštěva ovšem nevěstila nic dobrého, zejména proto, že podobně byl už před časem „kontaktován“ přítel Josef Kostohryz, který z toho měl dost zamotanou hlavu. Ve své mladické nerozvážnosti, naitivě a lehkomyšlnosti jsem se tomu jen smál, ale teď mě smích přešel, když došlo i na mne. Od té doby jsem byl několik týdnů „vyšetřován na svobodě“, jak to cudně později vyjádřil můj referent na StB, a otázky byly samozřejmě čím dál hustší. Nejvíce mě vyděsilo, když jsem byl později dotazován na Jana Zahradníčka – Zahradníčka jsem měl velmi rád, pokládal jsem ho za jednoho z největších českých básníků – což jsem jim také řekl –, netušil jsem, že se po něm „jde“.

Tady je nutno poznamenat, že si naše nejmocnější organizace nevybírala lidi jen tak náhodou na Václavském náměstí, ale že „za tím“ musilo něco být, třeba jen selský majetek, kterého se chtěli zmocnit při „rozkulačování“ vesnice. V jiném případě, zejména u intelektuálů, to muselo být něco jiného. Z komára šel potom udělat velbloud, ale ten komár tu musil být. Můj komár se jmenoval dr. Bohdan

Chudoba. Znal jsem se s ním, bydlel nějakou krátkou dobu u nás, po únoru 1948 emigroval a za několik měsíců se ohlásil prostřednictvím studenta Mirka Kostelky, který poselství a vzkazy od něho vyřizoval úředníci nakladatelství Vyšehrad Josefe Kolínské a samozřejmě jistě také jiným. Chudoba byl bigotní katolík, do své činnosti „namočil“ půl jižní Moravy, byl přesvědčen (mylně ovšem), že v nejbližší době vypukne válka, a počínal si jako každý amatér, diletantsky a hazardérsky. Mirka Kostelku, původem z orelské rodiny z Vyškova, poslal se vzkazem k svému příteli Brodskému, šéfu kanceláře ministra Plojgara. *Neznámého k neznámému*. Brodský nemohl vědět, zda nejde o provokaci. Kostelkovi řekl na rovinu, že to oznámí příslušným činitelům. Kostelka se u Brodského choval dost nejapně. Brodský ho mohl nechat sebrat hned, protože ve vrátnici seděl příslušník VB, ale neudělal to a Kostelku oznámil až za několik dní, aby mu poskytl čas, byl-li „pravý“, a aby se tím chránil proti případné provokaci. Kostelka zůstal ještě několik dní v Praze, pak se snad pokusil o útěk, ale v každém případě byl zatčen. Větší ryby se ovšem neměly zatím plašit, a proto byla rozšířena zpráva, že Kostelka byl zastřelen na útěku. „Teď jste oficiálně mrtev, pane Kostelko, a nikdo nesmí vědět, že jste živ a zdrav“ – řekli mu, jak mi to později Kostelka vyprávěl, když jsme se spolu po letech setkali na táboře Vojna u Příbrami. V každém případě Kostelka prozradil (*nikdo se tomu nesmí divit*), že přes Kolínskou jsem byl ve styku s Chudobou i já – a komár byl ještě v roce 1948 na světě. To jsem ovšem nevěděl – domníval jsem se, jak o tom slyšel na Slovácku přítel dr. Václav Batěk –, že Kostelka je mrtev a já že nemám na hřbetě nic. K „rehabilitačnímu procesu“ 1967 byla sice předvolána Kolínská, ale Kostelka nebyl, zřejmě proto, aby nevypovídal.

Při vyšetřování mohli se mnou zacházet bezohledně, protože věděli, že Chudobu mám prokazatelně na krku a že z kriminálu nevyjdu, ať při vyšetřování vyjde nebo nevyjde najevo cokoli. Že zájem měli samozřejmě už dřív, o tom svědčí i to, že mi hned v únoru 1948 na ministerstvu zdravotnictví prohledali stůl.

Po únoru 1948 jsme se „tulili k sobě“, jak to nazval jeden ze „spiklenců“, přítel Oldřich V. Albrecht. To „tulili“ říkám samozřejmě jen obrazně, protože jsme ovšem nebyli žádní buzeranti. Tak vznikla společnost, jejímiž „členy“ byli: JUDr. Stanislav Berounský, profesor a básník Josef Kostohryz, JUDr. Oldřich V. Albrecht, Ing. Ladislav Karhan, JUDr. Miloslav Skácel starší (bývalý předseda ONV v Uherském Hradišti), PhDr. Bedřich Fučík a já. Bylo nás sedm, o dva víc než u Poláčka. Na Moravě k nám patřil Václav Prokúpek, spisovatel a agrárník, někdejší ředitel družstva Kola moravských spisovatelů, který „dělal politiku“ a šmejdil a kšeftoval, jak to měl ve zvyku, a básník PhDr. Václav Renč. Do party dostali nějak také básníka Jana Zahradníčka. Zahradníček byl člověk s živým zájmem o běžné dění, ale jinak člověk vysloveně nepolitický, utápějící se ve svém básnickém světě, živý a statečný, ale životní praxe mu šla asi kolem. Jak jsem již řekl, jeden z největších českých básníků. F. X. Šalda o něm hovořil jako o „knížeti básníků“. Potom k nám ovšem přiřadili kdekoho,

po důkladné likvidaci katolických intelektuálů vůbec a nakladatelství Vyšehrad zvlášť. Speciálně k nám historika Zdeňka Kalistu, nakladatele Ladislava Kuncíře, spisovatele Josefa Knapa a Františka Křelínu, z Vyšehradu redaktora PhDr. Rudolfa Voříška, šéfredaktora Václava Šnajdra, ředitele Karla Zítka a Františka Jiráska, úřednici Josefu Kolínskou a mnohé další. Znali jsme se samozřejmě všichni, mnozí z nás byli spolupracovníky *Řádu*, *Obnovy*, *Akordu* a jiných katolických časopisů, já jsem byl také redaktorem Vyšehradu. Ale o nějaké „protistátní“ činnosti šlo sotva mluvit, jak se také ukázalo při „rehabilitačním“ procesu u Krajského soudu v Brně a u Nejvyššího soudu v roce 1967, kdy spisovatelé byli vesměs osvobozeni a my ostatní jsme pro forma dostali místo velezrady a špionáže podvracení republiky při nejnižší hranici.

Za zmínku ještě stojí, že v souvislosti s námi byl zatčen i univerzitní profesor a redaktor *Kritického měsíčníku* a velký odbojář před Hospodínem, PhDr. Václav Černý, který s námi nikdy neměl nic společného a vystupoval i velmi vehementně proti nám. Nebyl samozřejmě ani katolík a proti katolíkům byl tento masarykovec vždy velmi naježen. Teď měl být souzen jako vatikánský špion, což bylo patrně i komunistům příliš hloupé, a pak jim asi ani nestál za zavření. Poseděl si asi půl roku ve vyšetřovací a soudní vazbě, pak měl soud a byl osvobozen. Ne že bych mu to zavření přál, ale ve svých písemných pracích by měl být právě pro svou zkušenost alespoň trochu méně osobitější a více spravedlivý. V *Pamětech* soptí proti *Řádu* a *Obnově* jako maličký český literát, vytýká nám například, že jsme měli lepší vztah ke komunistům než k takzvaným „levicovým demokratům“. *Risum teneatis, amici*: Ti „levicoví demokraté“ šilhal po komunistech oběma očima, a my jsme snad měli zase šilhat po levicových demokratech! Komunističtí intelektuálové (alespoň někteří) byli pro nás *tenkrát čestní nepřátelé*, ale levicoví demokraté (Lenin je právem nazval „užiteční idioti“) byli jen pro smích.

Tak jsme se tedy tulili a scházeli, nikoli pravidelně, a vedli řeči, samozřejmě i o politice. Na každého jistě v té době působilo mnoho věcí: odbojářská mystika a mýtus, propaganda domácí i zahraniční – propaganda má ovšem tu nevýhodu, není-li věčná a strážlivá, ale přehání-li a přepíná, že se vrací jako bumerang. Je-li protivník a jeho úmysly lícen přepjatě, pak mnozí lidé téhle přehnanosti věří, a jeho domnělé a propagandou zvětčené úmysly berou za bernou minci. Tak například ani USA, ani SSSR nikdy neusilovaly a neusilují o světovládu; na to prostě nestačí a jsou si toho vědomy. Usilují ovšem o bezpečnost a o maximální možné rozšíření své moci. Nebylo by pravdivé, kdybychom tvrdili, že jsme nevěřili ve válku a nepočítali s ní; bylo na dlaní, že Spojené státy využijí ať hrozbou, vydíráním nebo skutečnou válkou momentální atomové převahy, kterou jistou dobu dočasně měly a která jistě nepotrvá, ale ve válku tenkrát věřil a počítal s ní i de Gaulle, a to byl jiný chlapík než my! Ale to byly všeho všudy jenom hovory. Já jsem své spolčníky nebral nikdy příliš vážně, čím dál tím méně vážně, ač jsem z nich byl daleko nejmladší; ale hovořilo a popíjelo se mi s nimi dobře a nepřipadalo mi, že by se to mohlo obrátit k zlému. Do jistě

míry to také bylo mnoho povyku pro nic za nic a divadlo plné omylů: příslušní činitelé nás už měli dávno v merku a celkovou situaci posoudil věcně a lapidárně můj referent na StB při podpisu závěrečných protokolů: „My jsme si mysleli, co velkého neděláte, a vy jste zatím dělali hovno. Ale odserete si to stejně.“ A také jsme si to odsrali.

Na podzim 1950 to už začínalo houstnout. Josef Kostohryz se uchýlil do Kateřinek, kde dělal blázna. Když to postihlo i mne, uchýlil jsem se přes vinohradskou neurologickou kliniku do Bohnic. Bylo to naivní, ale bylo to tak. Švagrovi Berounskému na StB potom řekli: „Dokud bláznil jen Kostohryz – nu, jeden případ se snad může stát –, ale jak začal cvokařit taky Jehla, tady už jsme si byli jisti.“ V Bohnicích mě měli úplně za svého. Tenkrát se ještě dávaly elektrické šoky, tak mně vždycky v pondělí a ve čtvrtek frkli šok, a jinak se moc o mne nestarali. To jste ležel na kanapi, přišel doktor (ke mně moc hezká rusovlasá lékařka), navlhčil vám spánky a dotkl se jich zezadu takovými ocelovými jako jakýmsi parohy. Bylo to úplně bezbolestné, takový jakýsi vzorek na smrt na elektrickém křesle. Vy jste naprosto nic necítil, rázem jste upadl do bezvědomí, zavyl, poposkočil celým tělem do výše (ale o tom jste už nevěděl), a když jste se asi za dvacet minut až půl hodiny probudil, měl jste hlavu úplně vygumovanou, nevěděl jste o sobě nic, kdo jste, kde bydlíte, prostě nic, a teprve v dalším průběhu se vám vracelo vědomí. – Prý se jaksi tímhle způsobem měly vymazat z hlavy blouznivé myšlenky, nevím, dnes už prý se to nedělá. Jak jsem řekl, bylo to úplně bezbolestné, jako smrt na elektrickém křesle, a přesto z toho měl člověk strach – asi jako ze smrti na elektrickém křesle.

Dělat cvoka vyučil mne i přítele Josefa Kostohryza jeden z našich nejlepších psychiatrů, doc. dr. Nevole, Kostohryzův bratranec nebo co, an měl Kostohryz příbuzenstva pozeňnané. Nevole je už také na pravdě boží, snad spáchal sebevraždu, protože jako každý psychiatr byl také trochu cvok, budiž mu země lehkou. Děláte-li cvoka, nesmíte to v prvé řadě přehánět, protože to doktoři, mužové učení, hnedka poznají, totiž že simulujete. Stačí taková jednoduchá myšlenka, které se soustavně držíte, a jinak můžete být zcela normální a chytrý jako Einstein. Žádné kotrmelce a takové blbnutí, mluvení z cesty, to dělají jenom naivkové. Já jsem cvokařil tak, že mi zdřevěněly nervy. Ne že by „zdřevěněly“, ale stalo se z nich *skutečné dřevo*, které začalo skutečně hnit v deštivém jarním počasí, a jak hnilo, tak děsně smrdělo, takže se každý ode mne s ošklivostí odvracel (podle mého mínění). I poléval jsem se tu a tam voňavkami a zejména kouřil jako cikán, což mi nedělalo žádné potíže. Psychiatr, jak jsem již řekl, sám už je z toho všeho také trochu cvok a kromě toho nemůže předpokládat, že pacient simuluje, protože tak by nikam nedošel. Jeden můj známý mukl v koncentráku cvokařil tak, že se trochu napil v hospodě, pak přišel domů, vzal noční stolec, rozšvihal ho sekerou a šel se udat, že zabil manželku. Orgány zjišťily, že manželka je živá a zdravá u babičky, a milého manžela ihned odvezly do

blázince, kde po manželce šťastně truchlil tak dlouho, dokud si pro něho nepřišla StB.

A zatím můj vznešený švagr JUDr. Stanislav Berounský hledal cestu, jak mě dostat ven. To je z ČSR. Přes nějakého fízla navázal kontakt s nějakou mocnou a supertajnou organizací, ještě lepší (podle jeho slov) než CIC. Když s nimi přišel do styku, posadili ho do auta, zavázali mu oči (tehdy je měl zavázané poprvé), asi hodinu nebo dvě ho vozili po kraji a pak ho vysadili u nějaké lesní cesty. V té chatě to bylo velkolepé: visely tam vlajky USA, velká podobizna umělecky vyvedeného Trumana v zaskleném rámu, po stole poházené výtisky *Life* a *Time*. Předložili mu dotazník v chatrné angličtině, asi šedesát sedmdesát otázek „pro osoby hodlající opustit ČSR“. Švagr se bránil, že on opustit ČSR nehodlá, ale říci jim samozřejmě musel, že já nejsem cvok, protože blázna by do ciziny nedopravovali. Cvok jsem ovšem byl a švagr ještě větší. Ta podívaná v té chatě byla ovšem pro hejly, což bylo vidět na první pohled. Ale švagr tam byl stejným způsobem dopraven ještě jednou a tu mu již hrozili revolverem, že prý už příliš nahlédl do jejich tajemství, a že ho tedy musí zastřelit. Nezastřelili ho, bohužel, a tak mi švagr vyřizoval v Bohnicích, že mám na Karlově mostě na ně čekat tehdy a tehdy v tu a tu hodinu, že pro mne přijedou autem. Přes kritickou situaci jsem se mu samozřejmě vysmál, na ten Karlův most jsem ovšem nešel, a tak jsem byl zatčen 3. května 1951 v Bohnicích, symbolicky právě v den desátého výročí svého sňatku. Provedla to kriminálka, asi v Bohnicích řekli, kdovíjaký nejsem lump, který utíká před spravedlností, a ta mě předala StB. Když jsem se tam pokusil trochu pokračovat ve své bohubilé činnosti, řekli mi: „Jehlo, neblbni, vždyť my to už stejně víme od švagra.“

*

Ted' už jsou časy pokojné a klidné, ba dokonce i nudné, ale kdyby někdy vypukly časy horší, jenom proboha se neotírejte o žádnou ilegalitu. To je záležitost vysloveně pro profesionály, a žádný diletant a amatér se do toho nemá plést. Diletant, laik je proti profesionálovi, vybavenému ke všemu ještě rozsáhlým a nejmodernějším aparátem, vždycky trouba. Takže dál od toho.

*

Naše skutečná zásluha není v tom, co jsme dělali nebo nedělali, ale v tom, že jsme byli zavřeni, že jsme se nechali zavřít. Byl to určitý projev solidarity. V době, kdy se napořád zavírali lidé našeho druhu, bylo by nectné, kdybychom si špacirovali po ulici a trásli se strachy, kde a při jaké akci nás vyhodí z našeho ouřadečku nebo místečka a pošlou k lopatě. (Ostatně manuální práce je pro chlapa nejlehčí práce ze všech prací, jak jsme to poznali na lágrech.) Kdybychom jednali jinak, kdybychom nebyli zavřeni, ztratili bychom tvář, stali se nevěrohodnými, jak se dnes moderně

říká. Ostatně my jsme si dobu, v níž žijeme, nevymysleli, ona si vymyslela nás. A jestliže už můžeme obměnit proslulé verše Jana Nerudy, asi na:

„v posrané době jsme se narodili
a mocným krokem do prdele jdem“

– tak hurá do toho!

*

Ostatně si nemám osobně nač stěžovat. Kdybych se narodil v jiné, příjemnější době, nepoznal bych zase Josefa Floriana, Jakuba Demla, Jaroslava Durycha, Čepa a Zahradníčka, Dominika Pecku a mnoho a mnoho jiných přátel. Nečetl bych Josepha Rotha, Grahama Greena, Evelynu Waugha a mnoho jiných a jiných znamenitých autorů. Nepoznal bych strmý a oslňující vzestup Adolfa Hitlera a jeho neméně dramatický a osudový pád. Neuvědomil bych si asi, že Rusko zůstalo a zůstane vždy trpělivým, tvrdošíjným a houževnatým Ruskem, ať se jeho carové jmenují Ivan, Alexandr a Mikuláš nebo Vladimír, Josip a Leonid. A že Američané (na rozdíl od názorů toho starého ješitného osla Masaryka z první světové války) byli vždy a zůstanou patrně i nadále hlupáky. Kdybych byl emigroval: nevyučil jsem se žádnému poctivému řemeslu, a tedy bych se patrně venku živil, jak by to šlo. Vzhledem ke svým vlohám a schopnostem a svému založení bych asi třicet let kvákal do mnichovského nebo nějakého jiného rádia stále stejné žvásty, někdy hlučně, někdy *con sordina*, tančil bych (to bych musel) podle toho, jak by američtí páni pískali, *apersement* (jak se říkalo do roku 1939) bych teď nějaký čas vyslovoval *detente* a vůbec bych ze sebe dělal kašpara a šaška. To mi bylo daleko lépe v Leopoldově a na lágrech. Leopoldov byl svého času nejlepší středisko inteligence v ČSR, totéž platilo i o lágrech. Byli jsme tam svobodni a mezi svými.

Jednou v sedmdesátých letech mě navštívil ve Vyšehradě přítel Oldřich Králík z olomoucké univerzity. Povíдали jsme si o všeličem velmi dlouho. Potom odešel, ale ještě se vrátil, vsunul medvědí hlavu do dveří a povídá: „Ale přece jenom jsme měli hezké mládí!“ Myslel jistě také na *Řád* a na *Obnovu*. Měli.

DĚJINY A SOUČASNOST

Mnoho lidí si myslí, že historie není na nic. Doopravdy možná není k ničemu – asi tak jako současnost. Vždycky bylo několik, možná mnoho lidí, kteří viděli kupředu, kteří varovali předem. Nikdy to nebylo nic platné. Nikdo je neposlouchal; bylo to neužitečné zaměstnání. Být Kassandrou nebo Machiavellim se nevyplácí. Lidé vždycky raději poslouchají řeči útěšné, konejšivé, příjemné, kteří se rozkošnou a líbeznou nadějí, že všechno nějak dobře dopadne, ať současnost vypadá jakkoli chmurně. Lidé neradi poslouchají nepříjemné pravdy. Řídí se raději tím, co momentálně pokládají za skutečnost (jež má dobře dopadnout) než pohledem do budoucna.

Neužitečnost historie plyne možná také z toho, že dějiny dělají jiní lidé a jiní o nich píší. Je to prostě jiný druh lidí. Dějiny dělají lidé moci, v naší době politické, a píší o nich intelektuálové, učenci, historici a případně umělci, spisovatelé historických románů. Rozdíl mezi těmito dvěma druhy lidí postihl dobře Lenin – měl v roce 1917 rozepsaný spis *Stát a revoluce*. Nechal toho, když revoluce skutečně vypukla, a odjel kvapně do Ruska. Na závěr nedokončeného díla poznamenal: „Lépe je revoluci dělat než o ní psát.“ Lenin byl ovšem typický muž moci, i když se uchytil k peru, když nemohl dělat nic jiného. Rozdíl mezi dějinami, jak se skutečně *dějí*, a mezi tím, jak se o nich píše, je obvykle v tom, že lidé, kteří o dějinách píší, nevidí dějiny především *mocensky*, ale zejména *ideologicky*, a tím už nedostatečně. Málokdo je tak bystrozraký a jasnozřivý jako Theodor Haecker, který ve spise *Křesťan a dějiny* (Christ und Geschichte) prohlašuje jasně a jednoznačně: „*Dějiny jsou dějinami moci*.“ Samozřejmě daleko více než historikové zkrslují dějiny autoři histo-

rických románů. Příkladem tu může být zejména Durychovo *Bloudění*; je to jistě velkolepý román, největší v české historické próze; ale Durychův obraz Valdštejna nemá nic společného s historickou postavou; je to vybájená fikce; ještě lépe to je vidět na Durychově teoretickém článku Valdštejnské zrcadlo (*Rozmach V*).

To se velmi zřetelně odráží například v otázce války a účasti vojáků v ní. Válka se nám obvykle líčí buď jako apoteóza, nebo jako děs. Ex post a z oslavných nebo propagačních (té nebo oné strany) a účelových důvodů se tvrdí, že masy vojáků *za něco* bojují: za Boha, za vlast, za svobodu, za demokracii, za přeměnu diktatury v demokracii atd. To všechno neodpovídá skutečnosti. Voják zabíjí především proto, aby sám nebyl zabit, a protože sám je donucován a drcen vojenskou mašinerií, která sama je ovládána stupeň po stupni, a stupeň po stupni drcena. Žádné přesvědčení, úvaha, „idealismus“ tu nehrají roli. Německo bojovalo za nesprávnou věc, většina vojáků na konci druhé světové války si to patrně uvědomovala, a také s největší pravděpodobností si uvědomovala, že bude poražena, a přece tato armáda byla skvělá, jedna z nejlepších v dějinách, a bojovala do posledního dechu a posledního muže jako dokonalý stroj, a *strojem také opravdu byla*, dokonalým strojem, v němž nebylo nic lidského, strojem, řízeným stupňovitou mašinerií, která fungovala až do konce a z níž se jednotlivci, ani skupina jednotlivců, ba ani velké množství jednotlivců pohromadě nemohlo vyvíknout, vymknout: neměli k tomu ani sílu, ani možnosti.

Intelektuálové, to je většinou nevojáci, také občas tvrdí, že „armáda nepůjde proti vlastnímu lidu“. Ale ano, půjde a vždycky šla, nemá jinou možnost. Mnozí byli překvapeni armádou a policií v Polsku v prosinci 1981. Ale žádná policie a armáda *před rozkladem státní moci* se nevzbouří. Jestliže to s armádou v Maďarsku 1956 vypadalo jinak, bylo to proto, že rozpad armády nastal až *po rozkladu* státní moci a velitelského sboru. Pokud tato státní moc a velitelský sbor funguje, nemá žádná skupina jednotlivců v armádě možnost jednat jinak než poslouchat. Také vojenské převraty všude na světě (zejména v Africe a Latinské Americe) jsou toho dokladem.

Intelektuálové uvažující o dějinách (například Hannah Arendtová) se také zhusta dopouštějí chyby, že o všelijakých prohlášeních a řečech politiků uvažují, jako kdyby to byly jejich skutečné názory. To je vlastnost intelektuálů, nikoli mužů moci. Všechna jejich prohlášení jsou Mittel zum Zweck, mají – podobně jako státní smlouvy – jenom navodit nebo upevnit určitou situaci v dané chvíli, ale už zítra se mohou změnit nebo zvrátit v pravý opak. François Poncet, někdejší francouzský velvyslanec v Berlíně, upozorňuje, že v prvních letech Hitlerovy vlády neznělo z Hitlerových úst častěji a užívaněji jiné slovo než mír. Proto také nemá smysl sledovat prohlášení státníků den ode dne a brát je za bernou minci. Někdy jen předstírají, někdy hrají poker, někdy sledují cíl, kterého chtějí dosáhnout a jenž se samozřejmě může lišit od jejich momentálních prohlášení. Kdo tyto jejich řeči bere doslova, je dítěna.

A přece je historie velmi významná a důležitá pro život národa tím, že se zafixuje do jeho vědomí a podvědomí buď jako skutečná, nebo fiktivní a spolutváří další

vývoj. Tak se nám husitství (a falešná povědomí o něm z 19. století) vymstilo vlastně dvakrát: v 15. století zlomilo a navždycky pohřbilo velmocenské postavení českého státu a velmocenský sen o něm, nemluvě o nenahraditelných kulturních ztrátách, které nelze s ničím srovnat, leč snad s řaděním Španělů v Americe po jejím objevení a s nenahraditelnou zkázou indiánských kultur; podruhé od takzvaného národního obrození, kdy zcela falešný obraz českých dějin s husitstvím v čele ovládl národ a stal se spolutvůrcem jeho příštího osudu. To samozřejmě platí také o Bílé hoře a baroku vůbec, když nám počínaje 19. stoletím bylo líčeno jako „třistaletá poroba“ a „doba temna“. Jen tak potom v říjnu 1918 mohla vzniknout legenda o nějakém „osvobození“, které samozřejmě žádným osvobozením nebylo. Od té doby jsme byli osvobozeni ještě několikrát, a po každém tom osvobození jsme byli méně svobodní než předtím.

Tady je nutno opět promluvit o TGM, ovšem o *profesoru* Masarykovi, protože chtěli mít nějakého Františka Josefa I. Profesor Masaryk je nesporně mnohem zajímavější než prezident Masaryk. Masaryk se zprvu jako prezident pokusil slovem i písmem zasahovat do osudů národa, ale bylo mu to zakázáno a jako prezident byl odsouzen k všeobecným frázím, které dodnes znějí v sluchu některých. Všeobecně lze říci (a to je naprosto prvotní), že profesor Masaryk byl vždy sám a sám, osamocený, cizinec ve svém národě. Byl to člověk skrz naskrz náboženský – náboženství, ať se na Masarykovo náboženství díváme jakkoli, jako na nehluboké, nefilosofické a čistě užité, bylo prvotní základnou jeho názorů. Byl to například daleko náboženštější člověk než Josef Pekař – v tom má Konstantin Miklík, CSsR, který o Masarykovi a Pekařovi a jejich výkladu smyslu českých dějin napsal zajímavou knihu (Praha 1931), naprostou pravdu. Zásadní a základní Masarykův zápas v jeho nejlepších letech byl zápas proti liberalismu – a v souhlase s Louisem Billotem zajisté i Masaryk pokládal liberalismus za nejhorší ze všech herezí. Tady bychom ovšem museli poznamenat, že je dvojí liberalismus: liberalismus historický, proti němuž bojoval Masaryk, to je liberalismus úzce spjatý s parlamentní demokracií a kapitalismem, liberalismus bojující proti „někdejšímu režimu“ a církvi, liberalismus v náboženských otázkách naprosto laxní a lhostejný – a liberalismus jako věčná touha lidstva po svobodě, kterého bychom se jen tak zhola nechtěli zříci. Opakujeme znovu: v tomto postoji byl tu Masaryk sám a sám, osamocený, cizinec v národě liberálním, nenáboženském, nábožensky lhostejném a vlažném. Sledujme jen jeho cestu: Gebauer a Goll se ho zřekli, „aby mohli zůstat realisty“; boj proti *Rukopisům* chtěli mít tito oba záležitostí vědy, nikoli tisku a ulice; ostatně to později (1922) vyjádřil Pekař o Masarykově české filosofii: „Masaryk nám *vědecky* nikdy neimponoval.“ Kaizl – nejlepší český politik v období Rakouska – a Kramář se s ním rozešli politicky; zůstali mu pofiderní Herben a J. S. Machar – „truchlivá to byla maškara“, napsal o Macharovi Viktor Dyk. Masaryk založil nebo se zúčastnil v *Atheneu*, *Naší době*, *Čase* – tam všude byl přijímán a chápán jako Velký Prorok, známo je z té

doby jeho přízvisko Pastýř, zřejmá narážka na starozákonní biblické děje, jak to ostatně vyjádřil zmíněný Viktor Dyk verši o Masarykovi: „buď národ *jedno* stádo a já *pastýř* toho stáda“, stejně jako tehdy charakterizoval Dyk Masaryka jako „vyběrače kosů“ pro jeho necitlivost v otázkách uměleckých. Masaryk založil realistickou „sektu“, kterou chtěl naroubovat na nějakou velkou stranu, aby ji přinutil k vážnějšímu myšlení, bylo mu zřejmě lhostejno, zda na staročechy nebo mladočechy, ačkoli by patrně byl raději, kdyby mu vyšli vstříc staročeši, protože jeho úsudek o mladočechách se asi příliš nelišil od úsudku Františka Josefa, který mladočechy nazval „prapodivnou společností“. Z toho všeho nic nebylo, Masaryk zůstal sám a sám, osamocení, cizinec v laickém, nábožensky lhostejném národě.

Můžeme se ptát, jak se tehle Moravský Slovák dostal k českobratrství? Je to záhada. Na Moravském Slovácku se tvrdošíjně tradovalo, že Masarykův otec byl Žid. Totéž tvrdí ve své studii potomek Palackého, bývalý ředitel vídeňského týdeníku *Die Furche* a nynější rakouský kulturní atašé v Praze, Willi Lorenz v knize *Monolog über Böhmen*. Je to ovšem jen dohad a domněnka. *Pater semper incertus*. Jisté je jenom, že Masarykova matka byla krásná a inteligentní, což o jejím o deset let mladším muži nelze říci. Sloužila u židovského statkáře jako služka-hospodyně, její muž jako kočí. Ani v Čapkových *Hovorech*, ani kde jinde se Masaryk o rodičích příliš nezmiňuje, zmiňuje-li se o nich vůbec. Masarykovo rané přátelství s moravskými a vídeňskými vysokými byrokraty lze dost těžko vysvětlit jen osobními kvalitami mladého studenta. Bůh suď.

Krátce před smrtí prý navštívil Masaryka – *ale to vím jen z doslechu* – katolický kněz, možná že Marian Schaller, OSB, který zaopatřoval Šaldu, možná Jan Evangelista Urban, OFM, a proč ne třeba Konstantin Miklík, CSsR, který napsal knihu, v níž hájil Masarykův výklad českých dějin proti Pekařovi, a hovořil prý s ním nějakou dobu, přičemž prý Masaryk projevovat názory striktně katolické. Onen se prý nakonec Masaryka zeptal: „Ale, pane prezidento, proč tohle neřeknete veřejně?“ Na to prý Masaryk odpověděl: „Já bych to pověděl, ale co by na to řekl národ?“ Jisté je, že Masaryk neudělal nic, aby bylo zlomeno falešné dějinné povědomí, a národ i s husitstvím, českými bratry a třistaletou porobou zůstal takový, jaký byl.

Dějiny jsou součástí současnosti, tak jako je současnost součástí příštích dějin.

DEMOKRACIE, KATOLICTVÍ A ČESKÝ NÁROD

„Československo (před rokem 1938) bylo ve střední Evropě jediným ostrovem demokracie v moři fašismů a polofašismů.“ Jako všechno, co se u nás říká, je, myslím, tato věta jenom polopravda. Není to *lež*, ale není to ani *celá* pravda. Naposled jsem tu větu slyšel 30. července 1983 z vídeňského rozhlasu z úst Eduarda Goldstückerera v jeho „Selbstportretu“. S Edou Goldstückerem jsem seděl v padesátých letech v Leopoldově. Jednou tam přivedli asi šest příslušníků (vyšších) bratislavské Státní bezpečnosti – na 3. dílnu, odsouzených jako odnož procesu s dr. Gustávem Husákem co slovenští buržoazní nacionalisté. Za dalších deset minut vtrhl na dílnu houf odsouzených luďáků (které tito příslušníci StB předtím obvyklým způsobem „vyšetřovali“), ozbrojených gumovými hadicemi a podobným náčiním, a za dalších pět minut odnášeli příslušníky StB na marodku. Ti důstojníci StB byli sem ovšem posláni zřejmě proto, aby tu „nakládačku“ dostali, každý to mohl předpokládat. Potom se to vyšetřovalo, jen zcela formálně a aby se nic nevyšetřilo – dlouhá chodba, na konci skleněná kukaň, v ní seděl náčelník a „vypovídal“ jeden mukl, druhý stál připraven za dveřmi a slyšel každé slovo, které si ti dva povídají, takže mukl v kukani nemohl „bonzovat“, ani kdyby chtěl, protože ten venku by to ihned řekl na dílně a na cele. S Edou Goldstückerem jsme drali peří a okrajovali shnilou cibuli nebo řepu hned vedle sebe, takže „vypovídal“ Eda a venku jsem stál já. „Tak, Goldstjúker, jak to bylo?“ ptal se náčelník, Goldstjúker měl ovšem tu výhodu, že hovořil po slovensky, což byla opravdu výhoda, protože bachaři nás nenáviděli především proto, že jsme Češi, dále proto, že jsme inteligenti. A že jsme byli také proti komunismu, proti tomu

tak dalece nic neměli, protože z dopuštění osudu to byli předtím většinou Hlinkovi gardisté. Kdo tedy hovoril po slovensky, měl už tím výhodu, já ovšem mohu čistou slovenčinu Goldstückerovu tlumočit jen československy. Eda zvedl zbožně oči k nebi a prehovoril takto: „Pán náčelník, já, ako vietě, som byl úradníkom velvyslanectva v Londýně, a tak, abysom tu angličtinu nezabúdál, si v duchu hovorím po anglicku, keď deriem to perie, a tak samozrejme nedávám pozor, čo sa okolo ma deje. A tak najednou okolo ma trma-vrma, ale kto ty lidi mlátil, to naozaj neviem.“ Náčelník: „Goldstjúker, vy hovoríte, že ste tuná omylom, že ste komunista, a vy budete kryť tých fašistov, čo bili chlapov, ktorí predsa len boli kedysi *našími* ľuďmi?“ Nato Eda zvedl podruhé zbožně oči k nebi a prehovoril: „Pán náčelník, dost je na tom, že ti chlapi majú rozbitú hubu, nepotrebujem ju mať rozbitú aj i já.“ Nato zareval náčelník: „Chodzte, Goldstjúker, chodzte!“ a Goldstjúker chocal.

Bylo Československo opravdu před rokem 1938 ostrovem demokracie v moři fašismů a polofašismů? Jistěže bylo, ale kacířsky se domnívám, že nikoli proto, že by se Čechům nějak zvláště zalíbilo v líbezném demokratickém, ale zejména proto, že jim to bylo tak dalece jedno. Češi byli navýsost spokojeni ve starém Rakousku, ba mimořádně spokojeni, protože mohli po libosti nadávat, aniž měli jakoukoli odpovědnost, a to nadávat dokonce veřejně, neboť se to *smělo*, byli spokojeni za republiky, pracovali, až jim za ušima praštělo, za protektorátu (také ovšem šmelili, statečný *odboj* provozovala jen malá menšina *vojáků*) a jsou, ať si říká, kdo chce, co chce, víceméně spokojeni i za dnešního režimu, a pokud nadávají, tedy jen potichu, protože nahlas se *nesmí*. Ostatně tak dalece ani nemají proč nadávat, protože si žijí podle svých představ celkem slušně a o žádnou „abstraktní“ svobodu jim přece nejde.

Po tomto poutavém a milém úvodě chceme si položit *hlavní otázku*, která má být *podstatným předmětem* těchto úvah: Jak to, že počínaje národním takzvaným obrozením se český národ, v době doznění baroka výrazně a hluboce katolický, zřekl kus po kousku katolictví, až z něho dnes zbyly jenom ubohé zbytky? Váháme s volbou slovesa: nemůžeme říci zřekl, není to pravda. Národ se vlastně nezřekl, nevzdal, neodstoupil, neproměnil se duševně a až na několik posledních desetiletí nebyl také od katolictví odehnán, odstrkán fyzickým nátlakem, bezohlednou vnější mocí. Odstoupil od něho, odešel, prostě se ho vzdal takřka podvědomě, bez útaku a bez násilí. Proč? Na tuto otázku neumí dát pisatel těchto úvah uspokojivou odpověď. Ale jistě stojí za to, aby byla alespoň položena. Snad na ni někdo jiný odpoví... Ještě za našeho mládí a dětství byly kostely, dnes poloprázdné, plny, „májové“ pobožnosti a poutě, Vzkříšení a Boží Tělo byly opravdovými lidovými slavnostmi. Sice už to nebyl ten pravý, opravdový entuziasmus, o němž – o Svatojanské pouti na Karlově mostě – s takovou láskou a takovým pochopením mluví Josef Pekař ve *Třech kapitolách o sv. Janu Nepomuckém*, ale bylo to ještě upřímné,

vroucí a oddané. Proč se toho, z jakých důvodů, vzdal národ tak bezbolestně, tak rychle a snadno?

Nestalo se to samozřejmě najednou, okamžitě, ale krůček za krůčkem, kousek po kousku. Ještě v době doznívání baroka, za Marie Terezie (1740–1780), byl národ katolický. První ránu mu zasadil josefinismus, a to nejen drastická opatření Josefa II., ale také osvícenské ideje a představy. Ale ještě po vydání tolerančního patentu se k protestantismu přihlásil vsutku minimální počet obyvatelstva, tuším asi dvě procenta. Zdá se, že osvícenské ideje a představy postihly národ daleko hůř a mocněji než vnější opatření. Pak přišel rok 1848 a katolictví bylo, opět postupně, nahrazováno nacionalismem v různých podobách. Vlastenectví se stávalo módou. I katoličtí kněží byli spíš vlastenci než kněžími. Palacký, i když velmi umírněný a spjat s katolickou šlechtou a ve svých *Dějínách* také velmi rozporný, přece jen zvýraznil jako domnělý vrchol českých dějin husitství a nešťastně položil základ k pozdějšímu vývoji neblahou koncepcí „dvojího národa“. Přitom, jak obšírně zdůvodnil Pekař v kritice Masarykovy české filosofie, se o těchhle věcech takřka nic nevědělo – Havlíček například si opatroval své skrovné znalosti o Husovi z jakési (Sitovy) německé knížky vydané v Německu. Tento trend pokračoval, i když později vlastenecké nadšení bylo nahrazováno zájmy a koncepcemi hmotnými a hospodářskými, stavovskými (zemědělci) a třídními (dělnictvo). V posledních desetiletích před první světovou válkou se stal boj proti katolictví takřka osou, náplní českého národního života, a to jak pokud jde o inteligenci, buržoazii, mladočechy, tak o sociální demokracii a realisty, zejména o realistické souhvězdí Masaryk – Herben – Machar. V prvních letech po rozbití Rakouska se tento boj stal takřka oficiální ideologií efemérního státu, Mariánský sloup na Staroměstském náměstí (symbol), „Řím musí být souzen a odsouzen“ (z právního hlediska a jako doklad frázovitosti českého pokrokářství: odsouzení *předcházelo* soudu nebo s ním bylo souznačné, což je v příkrém rozporu s jakýmkoli *právními* zásadami), „Po Vídni Řím“ atd. Znovu musíme zdůraznit, že toto vše se dalo bez znatelnějšího mocenského, vnějšího, fyzického nátlaku, byl to, abychom to řekli soudobou frází, „kulturní boj“, přičemž ovšem o nějaké kultuře sotva šlo mluvit. Když po roce 1948 přišel poslední mocenský nápor proti katolické církvi, nebylo to něco na způsob Dollfusova, Frankova (ve Španělsku) nebo Pinochetova *vojenského* puče, ale velmi logické a víceméně samozřejmé dokončení a vyvrcholení předešlého vývoje. Komunisté byli podle Nejedlého skutečnými a opravdovými dědici nejlepších (jak říká Nejedlý), řekněme *dosavadních* národních tradic, oficiální *Jiráskův* kult je tu jen dokladem. Po roce 1945 si stěžoval jeden z předních představitelů agrární strany, že český venkov zcela propadl materialismu, hmotařství; jenže to bylo jen *vyvrcholení* politiky, o níž vtipně napsal satirik:

„Světový náš názor tají
jednoduchá pravda ta:

At si lidé pocházejí,
jen když zbudou prasata.“

Český „světový názor“, duchovní klima českého národa, jeho vnitřní postoj nevytvářeli – a to je příznačné – lidé nábožensky cítící, ale ateisté nebo lidé k náboženství lhostejní, vlažní, laxní. Zajímavý je tu případ dvou koryfejí českého pokroku, Husa a Masaryka. Oba to byli lidé eminentně náboženská. O Husovi není třeba ani mluvit – katolický kněz, náboženství bylo naprosto obsahem jeho života. (Mimochodem: když se po první světové válce u nás konalo první sčítání lidu, napsal do *Národní politiky* Josef Pekař prohlášení a výzvu, která končila slovy: „A napíšete-li do rubriky náboženství slovo římský katolík, buďte si vědomi, že by totéž napsal Mistr Jan Hus.“) Ale Husa zvedli na štít nikoli lidé náboženská, nikoli ti, kdo byli ovlivněni nebo chtěli se dát ovlivnit jeho náboženskými myšlenkami, nýbrž ateisté, které učení Husovo vůbec nezajímalo. Podobně je tomu i s Masarykem: ať si o Masarykově náboženství myslím cokoli, pravdou je, že naprostou základem jeho myšlení, z níž všechno ostatní vychází, je náboženství. I Václav Černý v jedné z posledních úvah opouští Masarykův zápas politický, jeho názory historické, ale vyznává význam jeho myšlení náboženského, Masaryka, který „neustával svolávat požehnání na naše všivé hlavy“. Ale tento náboženský základ Masarykova myšlení takřka nikdo neuznával, neznal se k němu, nezajímal ho. Všecko, co lidé (i tzv. vzdělaní) od Masaryka pochytili, bylo několik všeobecných, povrchních, bezobsažných frází.

Podíváme-li se nyní na intelektuální stav českého katolicismu, je to obraz úděsný. Je to zrcadlový obraz českého pokrokářství. Tatáž myšlenková mělkost, intelektuální chudoba. Hovořil jsem o tom kdysi dávno s pozdějším „národním umělcem“, protestantem Milošem Kratochvílem. Řekl mi tenkrát: „A co byste vůbec od nich chtěl? Když měli takové protivníky jako Herben a Machara.“ Až do roku 1918 si české katolictví hovělo pod vládní oficiálními křídly Rakouska, v posledních letech Rakouska a za první republiky se neblaze projevovalo především politicky. O tom už bylo napsáno dost a dost. Střediskem katolíků nebyl kostel, nýbrž hospoda, politická schůze. To se samozřejmě týkalo i kněží. Určité obrody – samozřejmě předkoncilové a poněkud formalistní – se dosáhlo až působením Josefa Floriana ze Staré Říše na Moravě (pod vlivem Léona Bloye) a toho, co ze Staré Říše vyšlo: zejména Jaroslava Durycha (s jeho *Rozmachem* a *Akordem*), Jakuba Demla, Čepa, Zahradníčka, Renče, Křeliny a mnoha jiných, *Řádu* a *Obnovy*, a pak ovšem působením mnišských řádů, zejména olomouckých dominikánů (Brait, Dacík, Habán aj. – *Na hlubinu, Výhledy, Filosofická revue*). Ale toto úsilí bylo už násilím přerušeno.

Jedna charakteristická podrobnost pro tehdejší časy: ještě za Rakouska si stěžovali kněží a „pokrokoví“ katolíci, že je v Čechách a na Moravě málo biskupských stolců, a volali po jejich rozmnožení. Biskupské úřady jsou prý jen takové odkládací ústavy,

šatny pro šlechtice z vysokých rodů, jejichž rodiče měli příliš mnoho dětí a všechny se nemohly uživit na otcovském panství, ve státní službě nebo u vojště. Nebylo to vždycky tak doslova pravda. Ale když po roce 1918 přišli biskupové z lidu, nesnažili se vůbec, aby počet biskupství rozmnožili, ani když to ještě šlo. Naopak někteří z nich vklouzli rovnýma nohama do šlépějí svých šlechtických předchůdců a přejali jejich chování a zvyky. Mezi kardinálem Kašparem a jeho šlechtickými předchůdci byl jenom ten rozdíl, že ti šlechtičtí předchůdci byli skuteční aristokraté, kdežto kardinál Kašpar, kníže – arcibiskup pražský, primas český, byl jenom učitelský synek, kterému přese všechno čouhala sláma z bot.

Ale vraťme se k naší původní otázce, která zní: Proč se asi český národ vzdal svého původního katolicství tak bezbolestně, rychle a snadno – či spíše *odstoupil* od něho takřka nepozorovaně? Odpovědí na tuto otázku může být několik, sama o sobě žádná neuspokojí, ale dohromady snad dají nějaký obraz. První odpověď, která je takřka nasnadě, je ta, že český národ patrně nikdy neměl – anebo od osvěcenství v něm zanikal – valný smysl pro hlubší duchovní hodnoty, pro „metafyziku“ vůbec. F. X. Šalda ve stati *Češství a Evropa* píše: „O nás se říkává, že jsme cosi jako Židé nebo Japonci Slovanstva, lidé převážně střízliví, hbití a obratní vykořisťovatelé cizích objevů, lidé dedukce a kombinace.“ Šalda toto tvrzení do jisté míry odmítá, ukazuje na Mistra třeboňského, Máchu, Zeyera, Březinu, Smetanu, Janáčka – „lidé čistě obraznosti tvůrčí“. Můžeme ovšem namítnout, že to jsou výjimky, vrcholy. Na průměr se spíše hodí tvrzení předchozí. Zajímavé je taktéž, že v této studii sice Šalda mluví o české gotice, baroku, o gotickém umění, výtvarnictví a próze z doby Karla IV., ale nikde se nezmiňuje ani slovem o husitství a bratrství. Tu se jistě ozve jako gramofon: a co husitství? A co čeští bratři? Pokud jde o husitství, bylo nám kdysi líčeno jako převážně, nebo takřka výlučně ideový zápas – ale toto pojetí už historická věda shodila pod stůl. Náboženská stránka věci tu jistě působila, ale v husitství dnes vidíme celý komplex příčin, vedle náboženských také silně hmotné, hospodářské, sociální a národnostní, duševně nenormálního krále, nestoudné a nestydaté finanční vykořisťování a v pravém smyslu slova vysávání českých zemí Římem (k tomu je dobré si přečíst znamenitou studii Karla Stloukala *Dvoji tvář doby Karlovy v Českém časopise historickém*, L, 1949), touhu drobné šlechty a měst zmocnit se rozsáhlého církevního jmění. Otázka náboženská ve vlastním smyslu je tu jen jednou, a to nikoli určující složkou. A čeští bratři? Zdá se, že jednota bratrská a čeští bratři vůbec byli silně přeceněni. V první řadě to byla jen mikroskopicky malá menšina v českém národě. Poměr kališníků (tedy většiny národa) k nim nebyl obzvlášť dobrý. Vezmeme-li do ruky knihu statí a studií Kamila Krofty *Listy z náboženských dějin českých*, můžeme se tam dočíst mnoho zajímavého. Soudobí vůdci kališníků, Mystopol a Mitmánek, například českým bratrům v podstatě říkají: copak, vám je hej, je vás pár, žijete si v odloučenosti a pokoji pod ochranou několika pánů, ale my musíme tahat tygra (to je Ferdinand I.)

za ocas. Maně se tu nabízí jakési srovnání s novými časy: Baťa, jak známo, propustil ve Zlíně ze zaměstnání každého, o kom se dozvěděl, že je komunista. Ale hned vedle Zlína žil jakýsi továrníček, který všechny tyto lidi do své fabričky přijímal, ne snad proto, že by sám byl komunista, ale proto, že museli makat, až jim za ušima praštělo, protože jim nic jiného nezbyvalo. To je určitá hmotná obdoba k *duchovní* situaci českých bratří. V původním slova smyslu to byli skutečně kacíři, to je *čistí* (nebo se alespoň o sobě domnívali), lepší než ti ostatní. Byla v tom také určitá příměs *vzdoru*, tak typického pro českou povahu? Ostatně společenské spektrum českých bratří bylo velmi široké: od velkého Komenského (ačkoli jeho politická činnost a jeho čím dál tím větší blouznivství a chiliasmus vzbuzují námitky) přes rozšafného Karla staršího ze Žerotína k českému místodržícímu po Bílé hoře Karlu Lichtensteinovi, který až do třiceti let s manželkou byl český bratr, a k Albrechtu z Valdštejna, který taktéž vyšel z bratrských škol – je to poněkud pestrá společnost. V dnešním povědomí zůstává o přeceněných českých bratřích asi to vědomí, že byli svatější než jiní (málokterá světská společnost je svatá ve všem všudy), že vydali *Bibli kralickou* a že měli dobré školy. *Bibli kralickou* opravdu vydali, dobré školy měli, ale ty měli také jezuité a do jezuitských škol posílalo více nekatolických pánů děti než snad katolických do škol českobratrských. Celkem byli čeští bratři asi sotva víc než československá husitská církev tehdejší doby.

Byla by tu určitá dějinná obdoba k českému poměru k demokracii v době tzv. „první“ republiky: český národ měl ji nesporně rád, ale zase nic tak moc. Jako starý Kohn v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století, když se mu syn trochu zjančil. I zavolal si ho moudrý otec a pravil k němu: „Milý Alfréde, já proti tomu nic nemám. Buď si Čech, buď si flastenec, buď si i ten sokol, musí-li to být, *ale nesmí v tom být žádná prudkost!*“ Neboli jak o mnoho desetiletí později instruoval jeden šéfredaktor své poddané redaktory: „Můžete si psát o čem chcete, ale *nesmějí v tom být žádné myšlenky!*“ Především v poměru ani ke katolictví, ani k demokracii nebyla, zdá se, v českém národě žádná prudkost. Říkáme znovu: neměli bychom nic proti tomu, kdyby se k Husovi, ke Komenskému, případně k Masarykovi hlásili lidé skutečně věřící, lidé, kteří by měli něco společného s jejich myšlením, jejich vírou, ale bohužel praporem s jejich portréty většinou mávali lidé, kteří s jejich myšlenkami neměli společného pranic. Takže nezbyvá než říci, že se zřejmě mylil Jaroslav Durych, když v úvaze o Češtví v Evropě napsal závěrem, že „Český duch je k přijetí duchovních hodnot způsobilý takřka mimořádně“. Právý opak je, zdá se, pravdou. Komu se zdá srovnání českých bratří s církví československou trochu příkré, nechť si uvědomí, že také československou církev vyvolali v život *katolící kněží*.

Druhý výklad je patrně v tom, že český odstup od katolictví od národního takzvaného obrození nebyl autonomní, ojedinělý, samostatný, ale tak jako skoro všechno ostatní součást myšlenkového vývoje západní Evropy. Nepřicházel samozřejmě „zdola“, ale „shora“ – od šlechty, inteligence, bohatší buržoazie. Daleko

dříve než u nás začal tento sestup a pád ve Francii a na Západě vůbec. Osvícenství, racionalismus, scientismus. „Poslední lancknecht“ Bedřich ze Schwarzenberga se rozhořčuje ve svých zápiscích, že ve šlechtických salonech se chová a pěstuje větší obdiv k Napoleonovi než vlastní a tradiční hodnoty. Tento vývoj – znásobený pak českou prostředností – pak pokračuje. Ale nic specificky českého v tom není.

Třetí výklad je blahovolný. Měli bychom to nazvat *přechod pouště*. Jeden z největších myslitelů 20. století Wilhelm Röpke píše ve své poslední knize *Au-dela de l'offre et de la demande* (originál je německý, mohli bychom to asi přeložit *co je nad nabídkou a poptávkou*), že k dosavadním kladným důvodům existence Boží bychom patrně mohli přidat ještě důkaz záporný, sice nepřímý, ale makavý: kam to lidstvo přivede, jestliže se pokusí žít bez Boha. To je dnešní situace. Český národ ve svém malém sklonu k metafyzice, v malém zaujetí pro duchovní hodnoty, dávající vždy přednost praxi před teorií, ve své prakticitě vůbec pozná, že tu předběhl dobu, *vývoj*. Prošel pouští a prochází pouští dříve než ti ostatní. Má-li lidstvo, což je velmi pochybné, před sebou ještě nějakou budoucnost, a v něm i český národ, nebude moci žít bez Boha – prostě proto, že mu nic jiného nezbyvá. Ostatně pozitivní a upřímný ateista by měl být navýsost smutný, ba zoufalý, když došel ke svému objevu, když byl konečně vržen do náhody a nicoty. Jestliže se tím pyšní a holdbá, podobá se nápadně člověku, který se pošetile raduje, že konečně našel provaz, na němž se může oběsit.

ČESKÝ NÁROD A ČESKÝ NÁROD

Národem není ani třeba několik milionů lidí, kteří žijí na jednom území, kteří mluví jednou nebo podobnou řečí, a tím méně už několik milionů lidí, kteří se snaží mít se co možná dobře a zůstat co možná dlouho naživu, pro což jsou ochotni obětovat všechno, také svobodu a čest. Národ dělá národem jeho poslání. To poslání může být samozřejmé, může vyplynout ze skutečnosti a také je ho možné nějakou dobu hledat. Ale v každém případě tu musí být. Velké národy to mají snadné, jejich poslání je povýtce v nich samých, v hodnotách, které v průběhu dějin vytvořily. Malé národy musí své poslání nějakou dobu hledat, ale nenajdou-li nebo nevytvoří-li je, jsou tu zbytečné.

Český národ našel své poslání velmi brzy. Jeho přirozeným úkolem bylo vytvořit střední Evropu, které by se postavil v čelo a tím zabezpečil také svou vlastní osobitost. To poznal už svatý Václav, usilovala o to česká knížata a se zvláštní houževnatostí a vytrvalostí poslední přemyslovští králové. Podařilo se to Lucemburkům, Janovi, a zejména Karlu IV., ale do jisté míry i Jagelloncům. Trend ve středověkých dějinách byl také dán a uplatňován: k Polákům a Maďarům. Ještě velcí Habsburci od roku 1526 až do roku 1618 spatřovali v Čechách jádro své moci a sídlili v Praze. Teprve vrtošivé stavovské povstání z roku 1618 (nezapomínejme ovšem, že v čele tohoto povstání byli Němci, a že mluví-li se tedy o „českém“ povstání, že to je jen údaj zeměpisný) je vypudilo do jistější Vídně. Od té doby budovali Habsburci střední Evropu a centrum ve Vídni. Češi přišli o svou šanci.

V následujících stoletích se tato šance objevila tu a tam, zejména po roce 1848, ale čeští politikové ji nedovedli využít. Jedinečná šance se ovšem naskytla po roce

1918. Někteří němečtí politikové v letech 1914–1918 možná prohlašovali a pokřikovali, že to je válka Germánů proti Slovanům. Ale Rakousko tuto válku nevyhrálo, ale prohrálo. V tom je zásadní rozdíl. Byla to jedinečná šance: české země by se byly automaticky (vzhledem k oné především hospodářské, ale i početní a kulturní síle) posunuly na první místo v nové střední Evropě, ať už s Habsburky nebo bez Habsburků (ale byl tu mladý císař, snad slabý, ale plný dobré vůle). Tuto šanci jsme samozřejmě propásli. Posoudil to, až bylo pozdě, Jan Masaryk: „Měli jsme fantazii asi jako nově narozené tele z nepříteliš inteligentních rodičů. Teď už nám tuto kooperaci nepovolí...“

Zajímavý případ je tu TGM. Zapomíná se, že až do roku 1914 to byl velmi přesvědčený Rakušan. To si každý může ověřit z jeho spisů i z jeho předválečných projevů. „Černoši z Afriky by se na nás jezdili dívat, kdybychom měli svůj stát“ – to je jeden ze zaznamenaných výroků Masarykových, když před první světovou válkou sledoval český politický Kocourkov. Rozdíl mezi námi a Poláky nebo Maďary je ovšem v tom, že Poláci i Maďari se starali vždycky především o sebe, zatímco my o to, co se děje v Nigérii nebo kdekoli v Africe. Říkalo se tomu světovost a duchovní hodnoty. V Masarykově povaze byl také určitý rys aristokratismu, cizí českému národu. Byl lepší než ti ostatní. „Husitským ženám“ (to byly tenkrát jakési předchůdkyně Rady a Svazu žen) řekl, když je přijal a když mu ty emancipované báby začaly vykládat své rozumy: „Nepřijel jsem do Prahy dělat prezidenta, abych se nechal komandovat ulicí.“ Už jako studenta mne zarazilo to „dělat prezidenta“. I když se Masaryk až do smrti nenaučil pořádně česky (jeho studentská a vysokoškolská léta byla německá), to nebylo bezděčné, ale úmyslné. Masaryk se tím jaksi snižoval k českému národu, když přijel do Prahy „dělat prezidenta“. Ovšem měl na to nárok a právo. Naštěstí (pro něho) se Masaryk stejně jako Pekař a Šalda nedomníval katastrofy svého díla. Zemřel 1937.

Ještě před Masarykem, který jeho názorů potom použil (ačkoli sám vyznává, že mu byl bližší a milejší Havlíček), vytvořil novou teorii Palacký. Pro útěchu a povzbuzení rodící se české buržoazie, která pak ideologií Palackého mávala jako praporem. Ježto v těch dobách nebylo pomýšlení na skutečné poslání českého národa, totiž vytváření střední Evropy s českým národem v čele, byla tu vytvořena náhradní ideologie osamocенého a izolovaného českého národa s husitstvím jako domnělým vrcholem českých dějin. Tato ideologie pak zobecněla k nemalé škodě národa.

Masaryk nebyl muž zásad, i když tento nimbus kolem sebe neustále vytvářel, nýbrž člověk daného okamžiku, dané chvíle, které dovedl obratně a pohotově využít. Jak jsme již řekli, až do roku 1914 byl Rakušan, ale opustil toto stanovisko, jakmile se jevila chvíle je změnit a naskytla se možnost jiného řešení, které pravděpodobně vyhraje – Masaryk je přijal a zřejmě příliš neuvažoval o tom, je-li toto řešení trvalé, nebo efemérní, dočasné a velmi chvilkové. Zdá se tedy, že je daleko výhodnější

a platnější držet se vytrvale zásad, a nikoli sledovat vývoj, zejména každodenní vývoj, jenž může být klamný a zdánlivý a v žádném případě neurčuje trvalou směrnicí. Politik, bylo kdysi řečeno, není povinen předvídat vývoj, ale zastávat poznanou pravdu – než „pravda“ řekněme raději „poznání“. Edvard Beneš se, jak známo, neustále holedbal tím, že „předvídá vývoj“. Následkem toho šel ode zdi ke zdi, za války každý rok „předvídá“, že válka skončí tímto rokem (na rozdíl od Churchillova „potu, krve a slz“), a skončil uboze a trpně. Jednou z Masarykových frází bylo také „vývoj jde doleva“. Od dob Masarykových vývoj šel cikcak, jednou nalevo, podruhé napravo, z levičáků se stávali pravičáci a z pravičáků levičáci a nakonec se obojí smísilo tak, že už není možno rozeznat, kdo je kdo, jako v té Orwellově *Farmě zvířat*, kdy už není znát, kdo je prase a kdo farmář. Ostatně chtít ještě dnes třídit lidi podle toho, že si kdysi dávno jejich dávní předci v nějaké sněmovně sedli jedni napravo, druhí nalevo, to je hloupost.

Zajímavé je sledovat kolísání mezi zásadami a sledováním vývoje: historik Jaroslav Goll by zřejmě dal přednost udržení Rakouska; Josef Pekař by se byl spokojil zachováním Rakouska a výrazným posílením úlohy Čech v rámci českého státního práva, ale uvítal s nadšením (byť brzo nikoli bez obav) zrod samostatného Československa; Masaryk a Beneš tento stát na několik let vytvořili; Bohumír Šmeral viděl do poslední chvíle výhody velkého soustátí, a byl proto po roce 1918 puncován na Rakušana; „pomstil“ se tím, že se postavil do čela komunistické strany.

Výhodou Rakouska proti všemu „dějinnému“ vývoji bylo, že to byl stát dostatečně mocný, aby chránil své národy, ale přitom *nikoli* jednonárodnostní, ale složený z mnoha národů, čím dál tím spojovanějších jednotnou civilizací; tato civilizace, a nikoli pouhá jazyková totožnost nebo příbuznost, je určující státní základnou; jestliže se kdysi domnívali opak, je to omyl.

Před první světovou válkou jsme měli zhruba čtyři možnosti: Rakousko, samostatný český stát, Čechy pod německým nebo ruským vlivem. Dnes máme možnosti jen dvě: Čechy v ruské sféře – anebo čekat na něco jiného, což může – zůstane-li lidstvo naživu – trvat i několik staletí. Ale patrně nezůstane.

NOSTRA PERSONALE

Hraji šachy. Ne že bych je dovedl hrát, ale vím, jak skáče kůň. Tak jako hráč šachů, když hraje sám se sebou, když se zkouší na šachovnici, „nefandí“ samozřejmě ani bílým, ani černým, nesympatizuje s žádnou stranou – protože pak by nemusel „hrát“ – tak i já se snažím nemít žádné sympatie k žádné straně. Když hráč šachů zpětně analyzuje partii, když uvažuje, zda by nebylo lépe, kdyby byl bílý nebo černý udělal jiný tah, opět musí uvažovat zcela racionálně, nikoli emotivně, každá sympatie je tu vyloučena. Takže když zpětně uvažujeme o minulosti – a o jiném věcně uvažovat nelze, nejenom proto, že nevíme, zda lidstvo má před sebou vůbec nějakou budoucnost, ale i proto, že tato případná budoucnost je nám neznámá a skrytá –, nemůžeme mít k nikomu vůbec žádné sympatie. Snažíme se – a musíme se snažit – vypátrat, kdo a kde jednal správně – politicky i morálně –, a kde nikoli, kde udělal „chybu“. Přitom nám musí být naprosto jedno, zda to byl Čech nebo Němec, Rus nebo Číňan – to vůbec nepadá v úvahu. Jestliže například čtu často opakovanou větu, že ve druhé světové válce zahynulo dvacet milionů obyvatel Sovětského svazu, je mi těch lidí upřímně líto, i když jim to samozřejmě není nic platné. Ale musím si zároveň uvědomit, že v koncentračních táborech a ve vyhnanství utrátil Stalin (podle Solženicynovy knihy *Tele a dub*) padesát milionů lidí. Dvacet milionů – padesát milionů? A zároveň si ovšem musím položit otázku: bylo by *Rusko opravdu jiné*, kdyby v něm vládli Solženicynové a Sacharovové? Nebyl by jenom bolševismus jako ideologie, plášťenka vládnoucí třídy, nahrazen něčím jiným, například pravoslávím nebo demokracií západního střihu, která by mi případně vůbec neseděla? Proto jsem také *nikdy* nebyl postižen mni-

chovským traumatem. Musilo mi to přece být jasné, že ani francouzská, a tím méně anglická vláda nechtěla a také nemohla bojovat za to, aby tři miliony Němců, kterým patřila tato země *stejně* jako Čechům, se nemohly vělenit do německého státu. Jestliže později přece jen – totiž Anglie, nikoli Francie – bojovala, bylo to proto, že Hitler *překročil tuto mez*, že chtěl mocensky ovládnout Evropu, a nejen Evropu.

Pro domo mea: S touto hrou v šachy nemá vůbec co dělat to, že jsem byl devět let zavřen. To nic – za daných okolností – neznamená. Nemám ani stín záští nebo nenávisti k těm, kdo mě (a nás) zavřeli. Jak kdosi řekl: „Když jsou zločinci u moci, nezbyvá slušným lidem, než aby byli v kriminále.“ Takže na mé úvahy a názory nemá to, že jsem byl zavřen, vůbec žádný vliv. Osobní osudy tu rozhodně nerozhodují.

Rozbití, eventuální rozpad Rakouska pokládám za *prvotní, základní a největší katastrofu* 20. století, bez níž, případně kdyby se jí podařilo zabránit, by se patrně dějiny daly jiným směrem. Ta otázka se neustále vrací a klade: musilo, mělo být Rakousko opravdu rozbito? Mocensky mají na rozbití Rakouska samozřejmě vinu především dočasně vítězné velmoci. Kdyby se byly tyto velmoci rozhodně postavily proti rozbití Rakouska, pak by žádní Masarykové nic nemohli. Rozbití Rakouska měla především stůj co stůj zabránit Francie – ve svém vlastním zájmu. Místo toho, aby pomohla reformovat Rakousko (s Čechy v čele, jak to situace přímo nabízela – nezapomínejme, že Rakousko nevyhrálo, ale *prohrálo* válku), dala Francie přednost tomu, že v podvědomě cítěné slabosti obklíčila Německo řadou nově vzniklých států, zejména Československem a Polskem, které měly přispěchat Francii na pomoc, kdyby toho bylo třeba, ale které Francie (a o tom *žádná* francouzská vláda nikdy nepochybovala) samozřejmě nechá na holičkách, jestliže se do úzkých dostanou ony. Svědectvím (průkazným) je Mnichov a neochota Francie jít do války kvůli Polsku. Jak řekl císař Karel, když se konečně musil vzdát myšlenky na rakouský trůn: „Ponechání jednotného Německa a rozbití mnohonárodnostního Rakouska se tehdejšími vítězům jednou strašlivě vymstí.“ Také vymstilo. Když se historik nebo politolog dívá zpátky do minulosti, ale i do přítomnosti, musí si neustále a neustále opakovat s Goethem: *Welch' kleine Leute die Welt regieren!*

Duchovně ovšem – vždyť kolik králů a dynastií už prohrálo válku, a přece se státy nerozpadly! – podnítil rozbití Rakouska především *duch doby*. Řekněme přímo *vlastenectví*, nikoli teprve nacionalismus, který je z vlastenectví až odvozený (vlastenec byl například také Karel Marx, jinak rozumný člověk, jehož soudobá analýza byla správná, i když léky, které navrhoval, byly horší než nemoc). Upřímné, ryzí, ale „horními“ vrstvami pečlivě vypěstované vlastenectví, které od Francouzské revoluce za účinné pomoci Napoleonem ohrožených vlád čím dál tím více nahrazovalo a nakonec takřka úplně nahradilo náboženství – nějaká „jednotící“ myšlenka tu přece musí být a lidi je napořád nutno něčím ohlupovat. Tak vzniklo absurdní přesvědčení, že lidé stejně neb podobně mluvící (Češi – Slováci, Srbové – Chorvaté

– Slovinci) patří k sobě a že se státy mají formovat na tomto základě. Této idiotské myšlence dal výraz také Wilson ve svých čtrnácti bodech – takzvané sebeurčení národů. Toto podvodné sebeurčení platilo ovšem jen pro „vítěze“, nikoli pro poražené. Jak by to asi vypadalo, kdyby ta směsice americké naivity a politického podvodu měla být uplatněna na americkou míchanici národů? Nikdy potom – jak píše Gollo Mann – nebyla touha – ze zoufalství – v malém Rakousku po politickém připojení k Německu tak velká jako v roce 1919, a ani v roce 1931 „vítězné“ mocnosti nedovolily Rakousku celní unii s Německem – tak jako nedovolily demokratickému Německu nic, zatímco mlčky trpěly všechno, jakmile Hitler ukázal zuby, také anšlus Rakouska o několik málo let později. „*Rakouské*“ národní vědomí se začalo formovat vlastně až za Dollfusse a Schuschnigga ne jako odpor proti německví (to by bylo nesmyslné), ale proti nacismu. Také až do té doby, dokud Hitler halasně vykřikoval, že chce „jen“ soustředit všechny Němce pod jednou střechou, plnil do slova a do písmene jen jeden bod Wilsonova programu, stupidní heslo o sebeurčení národů, a nebylo lze proti tomu nic namítat – také zásadně ne proti Mnichovu.

Nikoli neštěstím, ale pozhánáním a přednostmi a výhodou (tou to *mohlo* být) Rakouska bylo, že to byl stát mnohonárodnostní, přičemž žádný národ nebyl tak velký, aby mohl bez nesnáží utlačovat druhé. Tento stát nebyl založen na jazyku, ale na *civilizaci*. Civilizace jednotlivých národů se stále sblížovala a vyrovnávala, mohlo se svobodně a bez pasu cestovat z jednoho konce monarchie na druhý, *lidé* se míchali, to jenom absurdní *ideologie* je rozdělovaly. Když před několika lety byl v Terstu podnikán výzkum veřejného mínění, která že byla nejšťastnější doba Terstu, odpovědělo osmdesát procent dotázaných, že v době, kdy toto město patřilo Rakousku – a odpovídali tak i lidé, kteří Rakousko nikdy nepoznali a vyrostli už v Itálii. A přitom si mohli – a byli by si mohli – všichni lidé pěstovat lásku k vlasti jako lacinou ozdůbku, jako sentimentalitu, jako něco, co zpestřuje život – tak jako jsou plni dojetí, když stoupá na žerď kus pestrobarevného hadru, a mají slzy v očích, když zaznívá písnička, které říkají národní hymna. Nedávno jsem viděl krásný kanadský film o Marku Chagallovi. Chagall tam moudře a pravdivě omezuje „vlastenecký“ cit na rodný Vitebsk. Pozemsky milovat je možné jen to, co znám, důvěrně, intimně znám. Všechno ostatní je jen náhražka, iluze, ideologie.

Josef Pekař uzavírá jeden svůj článek tím, že osou, „páteří“, tendencí českých dějin je to, že český národ, kdykoli dospěl k vrcholu svých dějin, rozbořil a zničil to, co bylo vykonáno, a stál tu znovu s holýma rukama. Klasickým a školským případem je husitství. Snad by tu bylo možné jedno zajímavé srovnání: je pozoruhodné, jak lidé, kteří touží po spravedlivé vládě, se neustále uchylují k vzorům antické, zejména řecké demokracie, k Spartě a Athénám, k „přímé“ demokracii, neslučitelné už s naším komplikovaným časem. Přitom – až na malé výjimky – upadla v zapomnutí a opovržení jediná forma přirozené vlády, kterou lidé budovali – a ovšem i dějiny – po *mnoho set let*, totiž monarchie. Přitom – proti vrozené české

hlouposti – vůbec nezáleží na tom, zda je panovník mimořádný nebo „obyčejný“ člověk, zda je pečlivý „první úředník říše“ jako František Josef I., energický jako Ferdinand d'Este, který se bohužel nestal jeho nástupcem, nebo dobrák jako náš poslední císař Karel. Genialita je vlastnost diktátorů, nikoli panovníků z Boží milosti. Úkolem panovníka je, aby zajišťoval autoritu „nahore“ a co nejvíce svobody „dole“. Může vládnout s vládou, která je více „doprava“ nebo „doleva“ (příkladem je nyní španělský Juan Carlos), ale je jeho úkolem, aby se vláda nevychýlila ani příliš doprava, ani příliš doleva. Je tu od toho, aby zajišťoval stabilitu. Jako anglická královna, která sama o sobě má málo moci. Konečně monarchie jediná je s to spolehlivě zabránit, aby se všechna politická a hospodářská moc soustředila v jedné ruce – největší zlo totalitních režimů. Prostí lidé, ne ti, kdo „dělají politiku“ z kariéristických nebo hmotných důvodů, skutečně touží především po tom, aby měli pokoj. Dokladem je dnešní doba: v pluralistických systémech, a právě v neklidnějších a nepokojnějších, účast na volbách neustále klesá, a politické partaje mají co dělat, aby stádečko k volbám vůbec nahnaly. František Josef I. řekl kdysi americkému prezidentovi Theodoru Rooseveltovi: „Jsem tu od toho, abych bránil své národy *proti jejich politikům*.“ Měl pravdu. Lidé i národy by žili pokojně vedle sebe, kdyby je politikové proti sobě neštvali.

V této souvislosti je třeba říci několik slov o šlechtě, aristokracii. Také tu vrozená česká hloupost, doplněná mnohaletým pěstěným tréninkem a závistí, natropila mnoho škod. Šlechta nebyla vytlačena z politického života z důvodů ideových, nýbrž konkurenčních. Vytlačila ji buržoazie, „pražští advokáti“, kteří se – také pro svůj početní růst – chtěli zmocnit jejich pozic. Dědičná privilegia byla prostě nahrazena privilegií širších loktů. Budme spravedliví: „pražští advokáti“ byli čím dál víc bez skrupulí, některé metody šlechticům smrděly a na nové hospodářské podnikání prostě nebyli zvyklí. Byl to přirozený historický postup, ale to ještě není důvod, abychom se na ustupující vrstvu dívali křivě, a jenom absolutní hlupáci mluví o „degenerovaných šlechticích“. Celý život lidské společnosti je založen nikoli na rovnosti, ale právě na *nerovnosti*. Kdyby byli všichni lidé stejně schopní a měli stejné zájmy, stal by se život na zemi nemožným. Jedna nerovnost nahrazuje druhou – stačí se jen trochu podívat kolem sebe a do dějin –, ale vždycky to je nerovnost. Jenom ideologický šat se mění. Samozřejmě nikdo neřekne: „Chci být ministrem.“ To by se mu lidé vysmáli. Ale oblékne-li tutéž věc do ideologického hávu, „bojuje-li“ za něco, za Boha, vlast, třídu, vždycky najde dost hlupáků, kteří se shromáždí pod jeho praporem. Tady je také nutno ustříhnout křídla jedné kachně: „obětování“. Málokdo se obětuje. Nanejvýš ten, kdo se do svého postavení dostal nešťastnou náhodou a netoužil po něm, jako třeba Emil Hácha. Politikové dělají politiku z vášně, jako fotbalista nebo sportovec vůbec dělá svůj sport, z touhy po osobním uplatnění, pro kariéru, pro peníze, pro vzrušený a vzrušivý život atd. Asi tak, jako když jiný sbírá známky, nálepky z krabiček od sirek, tácky od piva, pracuje na zahrádce nebo skládá

ze slámek parník ve fľašce od sodovky. Ale „obětování“ v tom není ani za mák. Také Palacký, Rieger, Masaryk atd. se neobětovali. Havlíček dělal žurnalistiku, protože byl rozený žurnalista a nic jiného by ho netěšilo. V Brixenu „žurnalisticky“ nic nenapsal, protože neměl čtenáře, a tím ho to přestalo bavit.

Pak je tu ovšem ještě jedna otázka: udělali jsme opravdu dobrý kauf, když jsme Schwarzenberg, Lobkowicz, Clam-Martinice, Thurn-Taxis a jiné nahradili Masaryky, Beneši, Kramáři, Klofáči, Stříbrnými, Hodži, Berany, Zenkly, Šrámký? Profesionálními nešlechtickými a často také nešlechtnými politiky, čím dále korupčnějšími, úplatnějšími a méně vzdělanými? Neptám se, zda ti staří aristokraté byli *dobří*, ptám se, zda jejich nástupci byli *lepší*? Jestliže nebyli lepší, nemělo smysl měnit ty staré. Zdá se mi, že lepší nebyli. Ostatně je tu ještě jedna zkušenost: v roce 1948 to prohráli zdánliví vítězové roku 1918 proti skutečným vítězům z roku 1945 *také* proto, že buržoazní politikové byli zvyklí na parlamentní demokracii, tak jako stará šlechta před rokem 1918 na určité způsoby, kdežto noví mocipáni z roku 1945 na tutéž parlamentní demokracii kašlali. I když dvacet let poté se čtyři komunističtí poslanci odvážili hlasovat proti moskevskému ujednání, zatímco v roce 1948 se proti vládě „obrozené“ Národní fronty neodvážil hlasovat z *buržoazních* poslanců ani jediný...

Než uzavřeme toto rozjímání, můžeme se trochu pobavit citátem z knihy Milana Kundery, proslulého pozéra, malého českého podučitele a odborníka na písemné souložení ve všech polohách. Citují: „Praha je, jak říkal Max Brod, město zla. Když se jezuité *po porážce české reformace* v roce 1620 snažili převychovat národ na pravou katolickou víru, zaplavili Prahu nádherou barokních chrámů. Ty tisíce kamených svatých, kteří se na vás ze všech stran dívají, hrozí vám, sledují vás, hypnotizují vás, to je *zběsilé vojsko okupantů*, které vtrhlo před třistapadesáti lety do Čech, aby *vyvrvalo z duše lidu jeho víru i jeho jazyk*.“ (Konec citátu – podtrhuji já.)

Milan Kundera má asi takové vědomosti a takové ponětí o české historii jako Vasil Biľak. Je zajímavé, jak rádi všelijací exulanti a zdejší pisatelé do šuplíků, pohrobci odumřelých a zabudnutých volnomyšlenkářů, srovnávají události po roce 1968 (*ovšem – 1968!, nikoli po roce 1948 nebo 1945*) s protireformační habsburskou politikou po roce 1620. To je ovšem srovnání nesouměřitelné. Za prvé na Bílé hoře a v potomních desetiletích zvítězila u nás skutečně nekonečně vyšší kultura nad kulturou nižší, konkrétně španělská, italská a částečně rakouská a francouzská kultura nad kulturou německou. Samozřejmě nešlo o žádnou porážku *české reformace* (chceme-li, což je naprosto pochybné, vůbec Husovo vystoupení pokládat za nějakou reformaci), ale o porážku reformace německé, luterské a kalvínské. Za třetí jezuité nervali z duše lidu jeho víru (ta zděděná víra byla totiž katolická) a jeho jazyk – ten jazyk naopak zachránili. O tom všem už existuje spousta literatury a učených knih, takže se touto trapnou zaostalostí nebudeme zabývat – pro samé písemné souložení

toto poučení zřejmě Kundera zanedbal. A co se týče těch svatých okupantů, to ponecháme rádi literátu Kunderovi – *de gustibus non est disputandum*.

Ovšem ani katolíci z toho nevyjdou jen tak. Je fakt, že od osvícenství u nás katolictví postupně mizí, anebo se zplošťuje buď jen jako tradice, nebo v politickou stranu, ať už následkem přirozeného domácího nedostatku náboženského cítění nebo nápodobou evropského vývoje, zejména německého „Los vom Rom“. Ve filosofickém smyslu mělo vlastenectví nahradit víru v Boha – a ve velké míře ji také nahradilo. Byl to samozřejmě pokles a pád. Místo víry, která zahrnovala a obsahovala *celého* člověka, *všechno*, nastoupila tu ubohá náhražka, která zahrnovala a obsahovala iluzi, chiméru, čirou ideologii, tedy vlastně nic. Člověk si jen namýšlel, že něco miluje, ve skutečnosti nemiloval nic. Kdyby mělo být vlastenectví skutečně něco, pak by musel pan Vohnout vskutku milovat svého souseda pana Votrubu a všechny Čechy s ním, ale on by ho nejraději utopil na lžici vody, v nejlepším případě je mu lhostejný. Naproti tomu člověk nemůže být zároveň a současně a najednou a stejnoměrně křesťan, vlastenec a živnostník, řezník nebo pekař, nebo dělník nebo rolník. Je-li křesťan, potom dál nepříjde dlouho a dlouho nic, a potom teprve všechno ostatní, vlastenectví a pekařství atd. To všechno je *bluboko* pod jeho křesťanstvím.

V jedné věci měl ovšem Masaryk stoprocentně pravdu: české dějiny jsou skutečně soubojem mezi reformací a protireformací – jak on to formuluje. Tento rozpor viděl Masaryk docela dobře, i když zjednodušeně zredukoval katolictví na protireformaci a v tomto duchu pokřivil a zploštil celé české dějiny. Masaryk zapomněl na celou dobu přemyslovskou a lucemburskou, na Karla IV. a celou gotiku. Protireformaci nelze přece ztotožnit s celým katolictvím, byla to jen jeho část v desetiletích po Bílé hoře, a ještě prováděná především z důvodů politických a teprve v druhé řadě náboženských. Čtyři sta let českých dějin v rámci habsburské monarchie je také čtyři sta let *českých* dějin, jsou to *české dějiny* se vším všudy. Ale 19. století vytvořilo zcela falešný a v jádře směšný obraz: husitství jako vrchol českých dějin, Lipany jako „hrob české demokracie“, dvě stě let jakéhosi takéhosi plácání až k Bílé hoře, Bílá horo, horo kletá, a po ní třístaletá poroba a úpění. Tenhle obraz, na němž svorně spolupracovali Palacký, Masaryk a Jirásek, je k popukání. Také katolíci přijali konec konců tento obraz, v nejlepším případě se ho snažili zeslabit. Šrámkovi katolíci (ztotožnění s lidovci) nakonec našim pokrokářům a volným myslitelům vyhovovali: byli tiší a trpěliví jako ovečky, vynasnažili se být potichu, starali se jen o trochu toho pozemského blaha, čím dál tím víc se tulili k Hradu. Dalo se s nimi vyjít. Až pak sjel blesk. Půl milionu lidí proti Durychovi protestovalo na různých manifestacích, když roku 1922 napsal do *Lidových listů* proslulý úvodník Staroměstský ryňk. Šrámek zakázal v *Lidových listech* každou další zmínku o Husovi. Ale neštěstí už bylo tady. Po Durychově *Rozmachu* zakrátko přišel *Řád a Obnova*. A idyle byl konec.

Ted' mají Češi – také zásluhou TGM – čas na rozmyšlenou. Několik generací – nejméně, zůstanou-li naživu, což není jisté – mohou přemýšlet, protože jim nic jiného nezbyvá a k nějakému jednání se nedostanou. Zbylí katolíci a ti, koho to baví, mohou v rámci rozprostraněného ekumenismu vařit nechutnou omáčku z cyrilometodějství, Husa, Komenského, třistaleté poroby, Palackého, Masaryka. Jenomže tenhle mišmaš k ničemu nepovede, tohle „hledejme, co nás spojuje, a nikoli, co nás rozděluje“, vede nanejvýš k všeobecné nudě a zplanění. Bude-li jednou možná otevřená rozprava, nezbytně bude opět nastolena masarykovská otázka; nikoli jak ji zúženě položil Masaryk: reformace – protireformace, ale v celé šíři: katolictví, anebo boj proti němu. Nepoloží-li ji nikdo jiný, pak docela určitě historikové bez ohledu na jakýkoli ekumenismus.

Naproti tomu se zdá, že dochází k určitému obratu v pohledu na historii. Až asi do roku 1938 s pozdějšími dozvuky bylo dobrým zvykem plivat na minulost. Revoluce byla ve všem všudy velebena – jakákoliv revoluce –, mluvilo se dokonce o revoluci hlav a srdcí, nadužívalo se slova *pokrok*, jako by už etymologicky neznamenal *pokrok pokračovat* v něčem, co už tady je, a jako by – jak zkušenost i dějiny učí – konečnou fází každého pokroku nebyla smrt. O francouzské revoluci, z níž bezprostředně vyrostl Napoleon jako první evropský Hitler, se nemluvilo jako o syčáctví a všiváctví, ale jako o vrcholu lidských dějin. Měšťáci se totiž bláhově domnívali, že *jejich* revoluce je poslední, že žádná další revoluce už nebude, a že oni zůstanou pány navěky. Byli šeredně vyvedeni z tohoto omylu. Pokud jde o nás, zdá se, že přes všechnu starooficiální i novooficiální propagandu mají už lidé pokroku a husitství plné zuby, zatímco se hrnou v zástupech na všechny výstavy o Průmyslových, o Karlu IV., o gotice a baroku, skupují knihy o těchto tématech, ale i nedávná kniha o Habsburcích (seriózní) o vysokém nákladu byla rozebrána v několika dnech. Pokud pak jde o mládež, ta už na všechny starožitné a novožitné ideály teprve kašle.

Od Francouzské revoluce lidé neuvěřitelně zhloupli a nechají si, nutností a postupem času k tomu přivedení, všet bulíky na nos a všechno líbit. Metternich a Bismarck by dělali v hrobě kotrmelce, kdyby mohli slyšet projevy dnešních státníků, Havlíček a Neruda by se zalpli pláčem, kdyby mohli číst dnešní noviny. Ti, kdo vládnou, bezhlavě vládnou, a ti, kdo poslouchají, bezhlavě poslouchají. Teologové papouškují staleté ometé fráze, které nemají co říci dnešnímu člověku. Pročítáme-li evangelia, listy a Skutky apoštolské, nemůžeme si nevšimnout, že Ješišovo poselství bylo zaměřeno k tehdejším živým lidem, k jejich konkrétnímu a reálnému *pozemskému* životu. Mluví se sice tu a tam o „věčném životě“, i když není zcela jasné, co by to mělo být, ale to hlavní je *hic et nunc*. Jak se postupně církev spojovala se světskou mocí (od níž se musí absolutně oddělit, má-li setrvat), přesouvalo se neustále těžiště k tomuto „životu věčnému“, posmrtnému. Je to velká sranda. Lidé, kteří neumějí ničím rozumným naplnit vyměřených šedesát nebo osmdesát let svého

života, pěstují si křesťanství jako jakousi pojistku na posmrtný život, který chápou jako prodloužení, pokračování pozemského života, ačkoli, co se týče toho případného posmrtného života, jedno je naprosto jisté, že nemůže mít nic společného s naším pojetím *času*, což je jen naše zkušenostní kategorie. Filozofové se utápějí v subtilitách, které jsou čím dál tím abstraktnější a pro dnešního člověka bezvýznamné. Nevím, zda známé rčení o andělech na špičce jehly je autentické, nebo (spíše) jen literární výmysl, ale dnešní filosofové připadají většinou jako scholastikové, kteří vážně uvažují o tom, kolik andělů se vejde na špičku jehly, anebo o jiných, stejně důležitých věcech.

Jenomže už je tak jako tak na všechno pozdě. Kdybych se stal – což se samozřejmě nestane – šéfem tohoto státu, nejprve bych nahradil slabomyslnou devízu na prezidentské vlajce „Pravda vítězí“ pravdivou devízou „Stejně umřeš“. Lidstvo v nejbližší době vyhyne, ať na atomovou pumu, přelidnění (jakousi všeobecnou elephantiasis), nedostatek výživy, potravin a surovin anebo na senokracii neboli dědkovládu. Takže všechny úvahy jsou na hovno.

SMYSL ČESKÝCH DĚJIN

Přijel venkovan do Prahy. Miloval ji, jako všichni venkované, prohlédl si všechny památky gotické, barokní i komunistické a k večeru zabrousil i do malých postranních uliček. Tam uviděl na domě červené světlo a pod ním nevtíravý nápis BORDEL. „I hele, hele,“ řekl si, „jak se ten náš socialismus rozmáhá!“ Rozhlédl se plaše a *ruče* vstoupil tam. U vrátného si koupil vstupenku, zaplatil 200 Kčs a vydal se na svou pouť. Chodba se rozdvjovala, byly tam dva nápisy: „Černošky“ a „Bělošky“. Černošky mohou mít všelijaké nemoce, řekl si venkovan a vydal se k běloškám. Chodba se opět rozdvjovala a opět dva nápisy: „Seveřanky“ a „Jižanky“. Jižanky bývají temperamentnější, řekl si venkovan. Další rozdvojení: „Plavovlásky“ a „Černovlásky“. Černovlásky bývají ohnivější, řekl si venkovan a vydal se tudy. Rozdvojení a nové nápisy: „Větší“, „Menší“. Nu, nejsem zrovna moc veliký, řekl si venkovan, a zamířil tedy k menším. Ale i tady ho čekalo rozdvojení: „Štíhlé“, „Při těle“. Když je ženská při těle, řekl si venkovan, je aspoň co do ruky. Nadále už nebylo žádné rozdvojení, jen chodba a na ní nápis: „Východ“. Zkoprnělý venkovan šel opět kolem téhož vrátného, ten jen pokýval hlavou a řekl smutně: „To je ale *bordel*, co?“

Toto je dokonalý obraz dějin českého národa, smysl českých dějin. Vselijací tuzemští i zahraniční frajeři stále uvažují o tom, kdy se vlastně zkazil český národ. Nejčastější odpověď tuzemských i zahraničních frajerů zní, že k tomuto zkurvení došlo bitvou a po bitvě na Bílé hoře, kdy prý tomuto národu byl vyrván jeho jazyk a jeho víra, zlomena takřkajíc jeho páteř. Jako všechny náměty, stojí i tento námět za trochu přemýšlení. Jeden špatný český spisovatel, nyní v exilu, napsal před málo

lety román o Bílé hoře, kde používá nápadů (nejmenovaného) rakouského šlechtice Tschernembla hlásá, že stavové to prohráli proto, že nepozvali ke své vzpouře lid. To je ovšem nesmysl dosti značný. Z politické stránky proto, že „lidu“, to jest poddaným, do stavovského panského sporu nic nebylo, že mu bylo dokonale jedno, zda je jeho králem Ferdinand Habsburský nebo Fridrich Falcký, z vojenské zejména proto, že také u vojsk se od dob Žižkových mnoho změnilo. Vytýkat stavům, že si nepočínali jako husité, má asi tolik smyslu, jako vytýkat jim, že si neopatřili kulometry. Narychlo sehnané, nutně špatně vystrojené selské houfy by smetla profesionální, organizovaná a dobře vystrojená žoldnéřská armáda, vybavená děly, jediným úderem, sotva by se přiblížily na dostřel. K žádnému boji by vůbec nedošlo. V sedmnáctém století se válčilo jinak než ve století patnáctém, a rozhodně jinak, než si představuje český pisatel ve století dvacátém.

Ale zkurvil se český národ, „zlomila se mu páteř“ opravdu v sedmnáctém století? Nezdá se. Sedmnácté století zejména následkem válek byla doba opravdu strašná a zlá, osmnácté století bylo už daleko lepší; doba „temná“ měla také mnoho světla, jak se lze dočíst nejenom u Pekaře, ale také i u Jiráska. O jazyk vůbec nešlo. Šlechta mluvila španělsky, italsky a francouzsky, „germanizace“ v nacionálním smyslu vůbec neexistovala, jezuité a jiní misionáři obnovili a oživilí český jazyk tím, že mluvili (a byli nuceni mluvit) jazykem lidu, nikoli jazykem učenců. Kdysi jsem dělal srovnání Husovy a Chelčického *Postily*. Přitom jsem přišel na zajímavou věc: většina výrazů a tvarů, které Hus doporučoval, se neudržela, naopak přetrvaly ty výrazy a tvary, které Hus zavrhoval. Doklad, že živý jazyk se netvořil a netvořil uměle, v dílnách učenců, ale po hospodách a tam, kde lidé manuálně pracují. Až do Bílé hory byl jazyk (spisovný) jazykem vzdělců, teprve po Bílé hoře *se stává jazykem lidovým*. Mácha a Němcová „navazují“ na barok, nikoli na „zlatý věk“. Pokud pak jde o pobělohorskou a povestfálskou rekatolizaci, (všimněme si: jde o *návrat* ke katolictví, nikoli pokatoličtění), byla to ve velké míře, zejména pokud jde o „lid“, jen výměna farářů: za luteránského katolický, „lidu“ to patrně bylo dost jedno. Buď jak buď, za vlády a koncem vlády Marie Terezie byla česká společnost takřka úplně stabilizována. Páteří této společnosti bylo katolictví (ať si to čtenář jenom přečte v Peroutkově knize *Jací jsme*), ale i národnost si přišla na své. Skutečná germanizace nastala až působením josefinství, a to nikoli z důvodů ideových, ale praktických – doklad, že někdy je praxe horší věc než idea. Kdyby národ skutečně „spal“, kdyby to byla polomrtvola nebo živoucí mrtvola, nemohl by se „probudit“ za dvě až tři generace, ba takřka už za jednu – už v roce 1848 tu byl *politický* národ a nikdo nemůže za to, že to vlivem nezralosti, nezkušenosti a zbabělosti politických vůdců a následkem trpění a do jisté míry i schvalované klukoviny dopadlo špatně. Masaryk často upozorňuje, že takzvané národní obrození nebyl autonomní český proces, ale že bylo součástí a nápodobou evropského politického a kulturního vývoje, zvláště německého. S tím také souvisí, že lidé už nechtěli mluvit dvěma jazyky, ale jen

jedním. Místo, aby lacino, ba takřka zadarmo a takřka samozřejmě přišli ke dvěma jazykům, jednomu světovému a jednomu exotickému, upnuli se jen na jeden, ten exotický. Z paměti Bráfových, ale i odjinud, je známo, že prostínek úvodník H. G. Schauera v *Čase* inspiroval Masaryk. Na zakládajícím sjezdu *své lidové* strany razil Masaryk heslo: „Němčina proti němčině.“ Dnes se lidi stejně horlivě učí německy, jako se dříve učili francouzsky, anglicky nebo rusky. K tomu ještě jedna kuriózní poznámka z korespondence Boženy Němcové: když uspořádali pražští Němci oslavy jakéhosi výročí Schillerova, táhli pražští Češi po Příkopě hlučně volající naproti tomu: „Ať žije Klicpera!“ Schiller a Klicpera – je to přece jen rozdíl.

Takže se zdá, že český národ se nezkurvil ve století sedmnáctém a osmnáctém, ale spíše až v devatenáctém. Šlo to od tatína nevinných staročechů (ale už tam byla spíše genetická zbabělost) přes mladočechy (František Josef nad nimi kroutil hlavou: je to prý „prazvláštní společnost“), přes realisty („Ti realisté všechno u nás otrávil!“ povzdechl si kdosi, snad Viktor Dyk), rukopisný boj, který chtěli mít Gebauer s Golem záležitostí vědy, ale Masaryk z toho udělal věc ulice (paradoxní připomínka: stejná šaškárna jako rukopisný boj byla později tzv. insigniáda z roku 1934), až k „pokroku do zblbnutí“ (Viktor Dyk) a ztrátě náboženského citu. Tento vývoj byl dovršen roku 1918 zradou na pravém a skutečném poslání českého národa, to jest *vytvářet střední Evropu*, zradou na Rakousku a Habsburcích. „Měli jsme fantazie jako čerstvě narozené tele z nepřítelů inteligentních rodičů... Teď už nám žádnou kooperativu nepovolí...“ povzdechl si o necelých čtyřicet let později Jan Masaryk.

Když už jsme u tohoto slavného jména, TGM kromě své hlavní viny, účasti na rozbití Rakouska, zatížil národ ještě dvěma dědičnými hříchy. TGM, jak sám mnohokrát prohlašuje, byl především praktický politik, ale pro svou politickou praxi a ke své politické praxi vždy potřeboval, alespoň pro svou osobu, také teorii, která by této praxi dodávala jakýsi nadčasový rozměr: tuto teorii buďto přejal a rozšířil (smysl českých dějin), nebo si ji vydumal sám (světová válka jako světová revoluce s vítězstvím demokracie nad teokracií). Ve svých důsledcích byla tato teorie horší než praxe. Druhý, snad bezděčný, hřích Masarykův je tento: přese vše byl Masaryk, jak se zdá, hluboký a opravdový člověk. A touto hloubkou a opravdovostí se pak mohli všichni, kdo hlásali, že Masaryka následují, přikrýt jako pláštěnkou a zakrýt tak kdejakou špinavost, lež a podvod, tak jako křesťan vždy může každou nedomyšlenost a pověru přikrýt (třeba i v dobré víře) vhodným citátem z *Bible*. My jsme *všichni* jako Masaryk, *celý národ* je jako Masaryk! Jak dlouho to vydrželo, víme všichni.

Václav Černý ve svých znamenitých *Pamětech* (1945 až asi 1960) snuje dva zarostlé omyly: pro něho je zakořeněný idol a ideál takzvaná první republika 1918–1938. Moudrým a politickým lidem nebylo už 1918 dobře po těle (nestranná historie to jenom potvrdí) a čím dál tím víc se ukazovalo, že jde jen o velmi dočasné provizorium, které dlouho nevydrží, což se i stalo. Druhý Černého omyl, daný ovšem i osobní účastí, je odboj za druhé světové války. Černý dělí lidi podle toho,

zda si „škrtili“ v odboji, nebo neškrtili. Ale proč si vůbec měli škrtat? Nejsem pacifista ze zásady a byl bych v září 1938 rozhodně pro válku, *kdyby s námi do ní šly Francie a Anglie*. Generál Haig má tisíckrát pravdu, že jsou důležitější a vznešenější věci než život – než být jenom *naživu* i za cenu ztráty svobody a za cenu otroctví. „Žít zplna, a ne po troše, z pocitu vůle, jenž je žít, nečekat na smrt, ale být, žít pro život, žít z rozkoše“ (Seifert). Ale Francie a Anglie s námi nešly a nechtěly jít. „Za těchto okolností národ *na jatky* nepovedu,“ řekl Edvard Beneš, a byla to snad jediná rozumná věta, kterou kdy vyslovil. A pak jsme měli pokorně přispěchat jako ta vymyšlená babička k Husově hranici a přikládat ne polínko, ale tříštičku, když světový požár už tak jako tak hořel? Že prý bychom si jinak nezískali domnělou a vratkou a zdánlivou samostatnost. A co Rakousko, které bylo nuceno bojovat spolu s Hitlerem, a Maďarsko a Rumunsko, které bojovaly po jeho boku? A jak to všechno dopadlo? Tak jako tak se, myslím, náš odboj nemá tak dvakrát čím chlubit. Ostatně Černý odporuje sám sobě: voják (i odboje) prý musí poslouchat (a co *německý* voják, ten neměl poslouchat Hitlera?) i špatnou londýnskou „vládu“, o které sám Černý ví, že byla špatná? A jak emigrace za několik dní odbourala odboj, to krásně vylíčil Černý sám. Měli jsme snad vzhlížet k londýnské „vládě“ samozvanců, která žádnou vládou nebyla? Měli jsme snad následovat prezidenta-podvodníka, který žádným prezidentem nebyl, protože 5. října 1938 řádně abdikoval? Kdyby býval byl v Londýně alespoň jeden jediný slušný člověk! Ale ti šaškovali a podváděli, až to šaškování a podvádění skončilo v únoru 1948. Stalin prý (podle Zorinova svědectví) řekl o Benešovi: „Je mazaný, chytrý, ale daleko nevidí.“ Ale „vidět daleko“ mohl už každý kluk.

Ale jak ten venkovan v (domnělém) bordelu souvisí se smyslem českých dějin, jakého s ním má společného jmenovatele? Pro dlouhé vedení takhle: Češi *vždycky* něco rozběhnou, a když to pak zákonitě doběhne, koukají na to s otevřenou hubou jako tele na nová vrata. Čehož jsme byli očitými svědky.

CETERUM AUTEM

Ve třetí, velmi znamenité části svých *Pamětí* (čímž nechci říci, že by první dvě části byly dobré, naopak to popírám) zmiňuje se Václav Černý, že měl asi v roce 1946 nebo 1947 spolu s Františkem Kovárnou rozhovor s dr. Janem Strakošem (Černý ho tam jmenuje Svatoš, což je omyl) a lákal ho ke vstupu do jakéhosi kulturního svazu, který měl být jakýmsi vyjádřením demokratických socialistů naproti socialistům totalitárním. Strakoš, tehdy vedoucí kulturní rubriky *Lidové demokracie*, žák Arne Nováka a autor významného spisu o českém obrozeneckém nacionalismu a Mikuláši Adauktu Voigtovi, vstup do tohoto svazu jménem méně významných katolických autorů odmítl s pravdivým zdůvodněním, že katoličtí intelektuálové vesměs *nejdou* socialisté. Černý k tomu píše: „U našeho katolického vzdělance pořád ta věčná *vlastní* jízda do nebes, dvacet let za vývojem, slepecká, tvrdohlavě oslabovačská. Prostě a jedním slovem pořád tentýž protimasarykismus, totéž staré školení Starou Říší a Demlovým jedem!“ Potud Černý. Necháme stranou, že Černý si soustavně a imbecilně plete lidovce a katolíka, což není a nikdy nebylo jedno a totéž. Jinak není pravda, že by katolíci byli dvacet let za vývojem, nýbrž nejméně sto padesát let, od doby, kdy se začali zahazovat s všelijakými vlastenci. Protimasarykismus? Ale vždyť s Masarykovými názory katolíci nemají a nikdy neměli nic společného! Nemluvím tu o Masarykově opravdovosti, která snad byla, ale o Masarykových názorech, které nemohli katolíci nikdy přijmout. Oslobovačství? Čeho? Z Černého tedy mluví stará pokrokářská nafoukanost, která *vede*, a katolíci mohou při tomto pokrokářství jen podělkovat. Zajímavé je, jak je Černý všude vysazen na Jakuba Demla a „šanuje“ venkoncem Durycha, ačkoliv Durych je na roz-

díl od Demla konsekvantní, *skutečný* reakcionář (to není u mne pohana), kdežto Deml plácne, co ho zrovna v té chvíli napadne, za pět minut už na to nemyslí a rozhodně neuvažuje jako Durych. Deml – antisemita? Snad to byla u Demla jen taková ne zrovna přiléhavá nadávka. Ale: jestliže se někdo ještě dnes ostentativně a hrdě zná k tomu, že je nebo ještě je socialista, dokonce levicový, proč by někdo jiný nemohl být *skutečným* antisemitou?

Přijde-li za řeči hovor na monarchii, nejčastější a nejzávažnější námitka zní: je už pasé, je jí odzvoněno, nepřichází v úvahu, není to nic do oběhu. Není to tak docela pravda. Ještě za první světové války snil Kramář o ruském velkoknížeti, zatímco Masarykovi by byl milejší anglický princ na českém trůně, nežli se usnesl stát se sám hlavou nově zřízeného státu. Svědčí to o dvou věcech: jednak že myšlenka monarchie byla tenkrát ve veřejnosti ještě živá a nezanedbatelná, jednak k jakým změnám může působením propagandy dojít během jedné dvou generací. Ale za našich životů a před našima očima změnil se nejcivilizovanější evropský stát – Francie – z republiky v monarchii, která dokonce funguje lépe než všechny předchozí francouzské republiky. Charles de Gaulle totiž skutečně změnil Francii z republiky v monarchii, i když tomuto monarchistovi bylo jasné, že je dnes lhostejné, zda se panovník jmenuje král, císař nebo prezident. Ve skutečnosti má dnes francouzský prezident zhruba tolik moci, kolik jí měl náš František Josef I., i když je *volen* na sedm let – také ve středověku byli leckde králové *voleni*, i když většinou doživotně. Vladař – ve Francii – si sám jmenuje vládu, musí ovšem (s určitým omezením a určitými výjimkami) vládnout ve shodě s parlamentem, ale to musel František Josef také. Je volen přímo lidem, nikoli parlamentníky, stojí tedy nad parlamentem a náhodnými většinami, i když tuto většinu musí respektovat – jako František Josef. Je však zárukou stability a ovšem i toho, aby se vláda v zemi příliš nevychýlila na jednu nebo druhou stranu. Ve Francii zatím byli tři takzvaní „pravicoví“ prezidenti a jeden „levicový“, ale pozorovatel může s překvapením konstatovat, že v tom není tak velký rozdíl – také v monarchii kdysi byli panovníci různého vkusu a různých povah. Rio Preisner nemá ovšem pravdu – nebo se ne zcela přesně vyjádřil –, jestliže vidí v dnešních diktátorech nástupce někdejších panovníků. Vladař z boží milosti a diktátor z vlastní vůle své anebo také z vůle lidu – to jsou skuteční antipodi. Pro vladaře z boží milosti nikdy neplatí *sic volo, sic iubeo, sit pro lege voluntas*. Pro vladaře z boží milosti je tím prvním, hlavním, podstatným právě zákon, stojí pod zákonem, principem, který byl už napřed dán a platí. Není tu na druhé straně velký rozdíl mezi Napoleonem a Mussolinim – oba jsou uzurpátoři, pro něž platí především vlastní vůle, vlastní rozhodnutí, rozhodnutí génia, o němž se domnívají, že je v nich samých.

Tady je nutno říci ještě několik málo slov o šlechtě. Na šlechtu se musíme dívat nikoli jako na klub vyvolených, privilegovaných, ale jako na *společenskou* vrstvu, která je pěstována a pěstuje se především proto, aby *některí* z ní byli vybíráni pro vyšší veřejné funkce. Tímto se zaručuje kontinuita, která skoro vymizela v demo-

kracích. Stejnou společenskou vrstvou je dnes *byrokracie* (včetně profesionálních politiků), ovšem na rozdíl od aristokracie nestabilní a na rozdíl od Rakouska-Uherska čím dál horší a úplatnější. Dnes ovšem školáčkům řekne každý učitel, že každý z nich se může stát prezidentem. Ovšem většina z nich o tuto slávu nijak nestojí, a ti nemnozí, kteří se k této funkci a úloze dopracují – stojí opravdu za to? Ostatně dějiny ukazují, že vedle aristokratů se celý čas stávali nositeli nejvyšších úřadů a funkcí v nesčetných případech i lidé zcela neurozeného původu a z nejnižších společenských vrstev, ale většinou schopní.

Dnes ovšem srovnávají lidé demokracie s totalitními režimy a jejich volba je pochopitelně jasná a jednoznačná. Nemělo by se ovšem zapomínat, že dospěje-li se k demokracii, problémy tím nekončí, ale teprve začínají. Zatím přináší demokracie výhody spíše negativní než pozitivní povahy. Lidé nejsou obtěžováni, nejsou nuceni, aby vyznávali nějakou stupidní a nesnesitelnou ideologii. Zároveň se však demokracie stává nikoli formou vlády, nikoli metodou vládnutí, ale vyznáním víry, a je v tomto smyslu propagandou demagogů a ctižádostivců zneužívána. Přistupuje k tomu, že hlasovací lístek univerzitního profesora má stejnou cenu jako hlasovací lístek každého pobudy z periferní hospody, každého otrapy z pankejtu a že většina lidí pochopitelně volí spíše podle vágních ideologií a hesel nežli podle konkrétních problémů, kterým často nerozumí a které ji ani nezajímají. Správně napsal Röpke, že demokracie je jako destilovaná voda: v čirém, čistém stavu je nepoživatelná. Potřebuje protiváhy, „contrepoids“: církev, univerzity, vzdělance vůbec, nezávislý tisk, a ovšem, a především Marktwirtschaft, tržní hospodářství. Bez něho demokracie není možná. Často již bylo řečeno, že z hesel Francouzské revoluce dvě jsou zcela protichůdná: svoboda – rovnost. Je možná určitá svoboda v rovnosti a rovnost ve svobodě, ale nikoli *naprostá* rovnost současně s *naprostou* svobodou. Jestliže je demokracie násobena ještě nacionalismem, stává se ze zla katastrofa. Ale: oh, dieser Trieb in Unbegrenzte in dieser ganz und gar begrenzten Welt! Ta touha po absolutním v tomto skrz naskrz relativním světě!

Zda je sémantika u kořene všeho zla, zda je vyvolává, nevím, ale rozhodně mu předchází a doprovází je. V naší době dosáhla propaganda dokonalosti a rozhodně předčila propagandu goebbelsovskou. Goebbelsovská propaganda pracovala s polopravdami, přičemž půlku pravdy nechala zakrknět a půlku lži nafoukla do obrovských rozměrů. Dnešní propaganda se vůbec nestará o rozdíl mezi pravdou a lží, pravdu nechává úplně stranou a pracuje jen se lží v masivních rozměrech. Příkladem tu může být slovo *fašismus* – hovoříme samozřejmě jen o italském fašismu, protože to ostatní jsou jen ubohé napodobeniny. Všichni pitomí demokraté a stupidní buržoazie na celém světě tohle slovo spolkla a fašismus je pro ně dnes synonymem veškeré politické nestvůrnosti a obludnosti. A přece je fašismus nejcivilizovanější, nejhumánnější, nejlidštější ze tří forem totalitárního socialismu (ačkoli

i netotalitární socialismus k tomu vede, viz všelijaké jednotné fronty, sjednocené levice apod.), kde druhé dvě větve jsou ruský bolševismus a německý národní socialismus. V tomto smyslu je socialismus daleko horší než antisemitismus, protože antisemitismus je vlastně jen odrůdou nacionalismu, je dílčí, částečný, kdežto socialismus univerzální, celkový. Samozřejmě nebyl italský fašismus (také už jen nápodoba, přenesení už hotového, fungujícího, všeobecného na speciální italské poměry) svou podstatou civilizovaný a lidský: ale působila tu italská národní povaha, monarchie a monarchistické tradice, a zejména silný vliv církve. Takže nemůžeme slova fašismus užívat jako ztělesnění veškeré politické a lidské zhovadilosti, když druhé dvě odrůdy totalitního socialismu jsou nesrovnatelně horší.

Dnes ovšem obratný propagandistický trik a masivní dlouholetá propaganda způsobily, že miliony pitomečků na světě používají třeba už i podvědomě slovo fašismus pro všechny představitelné hrůzy, ačkoli oba sourozenci fašismu představují daleko větší zlo. Italský fašismus má třeba na svědomí snad několik desítek životů, zatímco oba jeho bratři několik desítek milionů. V italské melanži se nikdy nepěstoval ani rasismus, ani antisemitismus; nehledíme-li už na hospodářskou svobodu, pak svoboda kulturní byla téměř naprostá, a co kdo nedostal v italštině, mohl si volně v Itálii (knihy, časopisy) koupit v jiném světovém jazyku. A přece: *fašismus*!

Jiným takovým příkladem, o němž není třeba slov, je *lidová demokracie*. Každý ví, že demokracie je lidovláda, vláda lidu, a že tedy lidová demokracie je lidová lidovláda neboli mokrá voda, dřevěné dřevo apod. A přesto tuhle nezapnou pitomost slupli demokraté a buržoazie jako malinu. Namísto slova vražda se začalo používat výrazu *fyzická likvidace*. Nezní to tak krutě a nápadně, naopak šetrně a jakoby mimochodem, ačkoli je to samozřejmě vražda a nic jiného. Není pak divu, že i pro masového vraha Stalina se našlo cudné a stydlivé slovo *kult osobnosti*, v němž se Stalin jaksi ztratil, úplně vytratil.

Začalo to ovšem už heslem na prezidentské vlajce: *Pravda vítězí*. Prý tak byla převzata stará husitská devíza. Ale husitské heslo neznělo Pravda vítězí, nýbrž Pravda *Páně*, pravda *Boží* vítězí. Byla to určitá, konkrétní pravda, a jen takto slovo pravda dávalo nějaký smysl. Měli lidé, kteří na prezidentskou vlajku dávali toto heslo, na mysli *tuto* pravdu? Sotva. Alespoň to takto jistě nebylo chápáno, a husitská pravda se jistě nestala devízou národa. Pravda jenom tak, nutně subjektivní a syntetická pravda, „pravda“ každého jednotlivce a každého národa je pokaždé jiná, a neznamená vlastně nic. K této „pravdě“ se mohou hlásit stejně demokraté a nacisté jako komunisté. Může znamenat také vyslovenou lež.

V roce 1945 zavedl Václav Kopecký podle cizího vzoru titul *národní umělec*. Každý jen trochu inteligentní člověk už tenkrát věděl, že to je obłudnost, že tím mají být umělci jen korumpováni, že jediná instituce, která může z někoho udělat národního umělce, je národ, nikoli nějaká efemérní vláda. Mácha a Němcová, Mánes a Aleš, Dvořák a Smetana nebyli nikým a nikdy jmenováni národními

umělci, a proto právě oni národními umělci jsou. Že si Václav Kopecký vařil svou polívčičku, na tom ovšem není nic nového a nepřekvapuje to. Překvapuje naopak, že žádný z umělců neodmítl tenhle absurdní titul, ale naopak že po něm toužili a honosili se jím.

Toto zmatení pojmů vede pak k tomu, že se temporální, pozemské instituce pokládají a vykládají jako nadzemská neosobní božstva. Pro vládnoucí je to tak pohodlnější, víc se tím přesvědčuje obecný lid. Je-li někam poslán František Kohoutek, poslala ho tam Strana. Nikoli pánové Kryštofek, Kolečko a Kalafúna, kteří v té době stáli v čele strany. „Straně věřte, soudruzí!“ volal po Slánského procesu pateticky Zápotocký. Ve skutečnosti žádná taková Strana neexistuje, ta strana – to byli Gottwald, Kopecký, Slánský, než ho nespravedlivě, leč zaslouženě oběsili, a později zase Gottwald, Kopecký, Zápotocký bez těch oběšených. Také tuto věc převzalo nejnáboženštější ze všech náboženství z církve: v podvědomí má existovat nadzemská a neosobní Církev – nikoli papež, biskupové, kněží, věřící. Přijde-li nějaká pohroma, může se to vždycky svést na kolektivní, neosobní vinu, která je anonymní.

Lidé, kteří nevědí nic o minulosti nebo to vědí jen přibližně a špatně, budou si i v přítomné chvíli počínat špatně. Proto není lhostejné, zda budou lidé, jinak dobře smýšlející, blábolit i napříště o třistaleté porobě, budou-li rok 1918 pokládat za rok vzniku českého státu, nebudou-li pro ně existovat (leč snad ve špatném smyslu) léta 1620–1918 nebo 1526–1918. Chesterton kdysi napsal, že každý skutečný převrat je vlastně návratem. Tomu lze rozumět tak, že návratem ke zkušenostem dobrým nebo špatným. Můžeme si vybrat.

PARALIPOMENA

Co dovede s lidmi udělat propaganda, vtíravá, leč nenásilná, je dobře vidět na 28. říjnu 1918. Tehdy energická a cílevědomá menšina vnutila svou vůli mlčící – jak dnes říkáme – většině. Tehdy převážná většina – obrovská většina – národa nebyla *pro* rozbití Rakouska. Také ovšem nemůžeme říci, že byla *pro* udržení Rakouska a *proti* jeho rozbití – nebyla prostě dotázána, nebyla vzata na vědomí. Sledujeme-li paměti, vzpomínky a vůbec vážná díla seriózních účastníků, například *Vzpomínky a komentáře* Viktora Dyka – nikoli ovšem noviny, které až do 28. října pilně a věrně sloužily Rakousku, zatímco od 28. října stejně pilně, věrně, ochotně a nadšeně začaly sloužit nové vládě –, nabudeme dojmu, že s rozbitím Rakouska se nepočítalo, spíše s jeho federalizací a větším uplatněním českého státu. První kapitoly Peroutkova *Budování státu* jsou velmi poučné – jak „muži 28. října“ opatrně, obezřetně a váhavě vyhlášovali český stát – až teprve když jim to z Vídně milostivě povolili. Kdyby tenkrát byl velitelem v Praze kníže Windischgrätz, patrně by k vyhlášení českého státu nikdy nedošlo.

Jistě je poučné tu a tam zalistovat zejména v knihách lidí opačných názorů. Vezměme si právě ty Dykovy *Vzpomínky a komentáře* (Kuncíř, 1927): „Že strana, jejímž stoupencem jsem byl, byla protirakouská, o tom, myslím, první svazek dosti dokladů podal; v menší míře podal však *doklad o zcela jiné politické orientaci velké části národa*, jež počítala – chtíc nechťc – s Rakouskem. Spravedlivý posuzovatel politických dějů nemůže nikoho kárati proto, že s trváním Rakouska počítal“ (str. 12, II. díl). Po vypuknutí války: „Ti, kterým bylo narukovat, zrovna ani dočkat se nemohli svých stanovišť. Jako by se stalo obecným heslem: musí-li to být, ať je to

odbyto! Učinil jsem pokus vykládat některým o možnosti nenarukovat; jako by hrách na stěnu házel..." (str. 23, II. díl) „Skutečnost, že strana sociálnědemokratická a strana lidová (snad katolíci, lidová strana tenkrát ještě nebyla – pozn. pis.) *se staví celou vahou na půdu Rakouska*, rušila naše politické propočty a naděje" (str. 47). Z rozhovoru se sociálnědemokratickým poslancem a později československým ministrem Srbou: sociální demokraté počítají na 90 % s vítězstvím ústředních mocností. Kdyby proti očekávání se stala skutkem 10% pravděpodobnost úspěchu Dohody, nastoupí druhá garnitura" (str. 47, II. díl). Ale je nutno číst Dykovu knihu celou: ozývá se z ní stálý strach, aby se čeští poslanci (a většina českého národa, zejména vzdělaných vrstev) nepostavili *celou vahou na půdu Rakouska*, a později prudká polemika s Jaroslavem Gollem, Josefem Pekařem a Bohumírem Šmeralem. Ze srpna 1917: „Také sám dr. Šmeral se ujal slova. Promluvil velmi rozhodně a sebevědomě. Konstatoval, že je osobností nejvíce nenáviděnou velikou částí ‚vlastenecké buržoazie‘, že tato nenávist neplatí jeho osobě, nýbrž jeho politice, a prohlásil, že nic ho neodvrátí od této politiky, která jest výsledkem dlouholetého, usilovného přemýšlení o problému českého národa. *Jsmo odkázáni na národnostně smíšené velké federativní podunajské soustátí, jsmo odkázáni na Němce, s nimiž musíme dospět k nezbytné dohodě.*"

Ukázalo se ovšem po letech, že pravdu měli a bystře viděli kupředu Goll, Pekař, Šmeral, a nikoli Masaryk, Beneš a – Dyk.

Během takzvané „první“ republiky se situace rozhodně změnila, takže dnes i odpůrci Masarykovi a Benešovi berou – zejména ti, kdo vymírají v cizině, vlastní dědici první republiky – vyhlášení českého státu za bohuděl, státnický a pamětihodný čin. Neberou v úvahu, že tento stát po dvaceti letech přestal existovat, a kojí se nadějí, že po přejití víchřic hněvu vlada se do rukou národa opět vrátí. O to je zbytečno se přít, to je totiž zahaleno budoucností. Pro zbylé roduvěrné, počítaje v to i zklamané a zhrzené marxisty z roku 1968 – je první republika chimérickou oázou a Masaryk (někdy i s Benešem) modlou, tím spíše pro prostý lid, pokud se o to vůbec stará a zajímá. Kterýsi opožděný vlastenec na to dokonce vyrobil písničku:

„Náš tatíček Masaryk
chodil s námi na žejdlík,
to si žádný z přístích prezidentů
už nemohl dovolit..."

Kdyby to nebylo imbecilní, bylo by to k smíchu. Ale je v tom zárodek příští „lidové“ legendy. A jaký v tom je *zásadní* rozdíl od „pění“ Václava Černého? Masaryk, jak známo, jako prezident (na rozdíl od svých mladých let, jak se sám přiznával v Čapkových *Hovorech*), byl abstinent. Od mladých let se dral spíše do „lepších“ vrstev. Nehledě na to, že jako prezident na pivo chodit nemohl, byl by asi sám takhle ne-

ztrácel čas nějakým plácáním v hospodě, tím víc, že se vždycky řídil spíše devízou *odi profanum vulgus et arceo*. Ale z *bojovníka* Masaryka udělali slabomyslného *tatička*, ad usum českého lidu. „Lidovým“ ovšem tento první *dělnický* prezident (Masaryk přece *pracoval* jako kovářský pomocník) nikdy nebyl.

Do jisté míry ovšem můžeme Masaryka omluvit: jistě si uvědomoval, že nový stát potřebuje jako sůl *nějakou* autoritu, a protože tu žádná autorita nebyla k mání, musel nastolit a nastolil autoritu *vlastní*. K celkovému posouzení a zhodnocení Masaryka pak nutně musíme vyjít z jediného bodu: jestliže pokládáme rozbití Rakouska-Uherska za blahodárný a záslužný čin, pak nesporně zůstane Masaryk velkým mužem; pokládáme-li to naopak za čin neblahý a zhoubný, pak: „lépe by bylo, kdyby se byl nenarodil člověk ten“.

Nelze ovšem neřici, že tohle „osvobození“ u nás připravovali alespoň sto let. Z porážky teroristických band vrahů, lupičů a žhářů u Lipan udělali „*hrob české demokracie*“. Ještě když při pětistém výročí Lipan v roce 1934 napsal v *Národní politice* Josef Pekař, že pokládá Lipany za „šťastný den českých dějin“, vzbudilo to velké rozhořčení v českých inteligentských kruzích. Podobně tomu bylo i s Bílou horou. Porážka, nad kterou se v 19. století lkalo a naříkalo od rána do noci. Ve *Vzpomínkách a komentářích* píše Viktor Dyk: „Mezi frázemi táborových řečníků, upřímně, předpokládejme, míněných, budila kdysi jedna znamenitý posměch. Byla to fráze o dvoustoletém spánku bělohorském.“ Ale tato fráze působila a stala se vžitým, obecným míněním ve všech vrstvách českého národa. Tak se ustálilo mínění, že od roku 1620 a v 19. století už teprve český národ nic jiného nedělal, než toužil po „svobodě“, „samostatnosti“ a rozbití střední Evropy.

Historik prý se má – říkají někteří – přidržet doby, v níž hrdinové jeho příběhů žijí a jednají, nemá předbíhat dobu, činit závěry z důsledků, jež nabyt teprve potom, a jedním slovem věštit *ex eventu*, podle toho, jak to dopadlo. To není tak úplně pravda. Jednak, jak správně kdysi napsal portugalský Oliveira Salazar, politik není odpovědný jen za upřímnost svých citů, ale také za správnost svého myšlení, jednak tato praxe (samozřejmě nikdy nedodržovaná) by snižovala historika na jakýsi velmi výkonný počítač. Pisatel politických dějin si musí, zdá se, položit čtyři otázky: 1) jaké cíle si pachatel uložil, 2) jakých prostředků k uskutečnění těchto cílů použil, 3) zda dosáhl svých cílů, 4) jaké byly důsledky dosažení těchto cílů. Přiložíme-li toto měřítko například na Charlese de Gaulla: 1) stanovil si za cíl osvobození Francie a její opětné zařazení mezi velmoci, 2) použil všech dostupných prostředků, přičemž se nezdálo, že dostával do konfliktu se svými spojenci. Bylo o něm řečeno, že bojoval spíše se svými spojenci než s Hitlerem, a Churchill se vyslovil, že nejtežší ze všech křížů, který v životě nesl, byl kříž lotrinský; 3) svého cíle de Gaulle dosáhl, 4) výsledky jeho akce byly blahodárné, protože poprvé od Napoleona dal Francii silnou a pevnou vládu, byť nikoli hned 1944–1945, ale až

v roce 1958. Tradiční francouzské sobectví, *sacro egoismo*, tedy můžeme nechat stranou, protože nepatří do této úvahy.

Použijme totéž měřítko na Masarykovu a Benešovu akci v letech 1914–1918! 1) Masaryk si stanovil za cíl vytvoření samostatného českého, respektive československého státu. Přitom v roce 1914 diametrálně změnil z konjunkturálních důvodů své původní stanovisko přesvědčeného Rakušana. Přitom toto stanovisko ještě nebylo zcela vyhraněné: podle jeho vlastního svědectví i podle výkladů jiných (Doležal) ještě v roce 1916 doufal, že za ním „někdo z Vídně přijede“ (Beck); pak prý by se dějiny utvářely jinak. 2) K uskutečnění tohoto cíle použili Masaryk a Beneš obratně všech dostupných prostředků, částečně s úspěchem. 3) Dosáhnout cíle se jim podařilo, s tím omezením ovšem, že nový stát se od samého zrodu stal vazalem Francie. Bude tedy smrtelně ohrožen, jestliže Francie v některém okamžiku na něm ztratí životní zájem (Mnichov). Masaryk a Beneš (a také jejich partneři zprava, například Viktor Dyk) neuvažili a nedbali, co nastane, jestliže ve střední Evropě výrazně zesílí německý nebo ruský vliv. 4) Tento stát se následkem toho udržel dvacet let. Po roce 1945 obnoven nebyl, chceme-li být velmi mírní, tedy zajisté nebyl obnoven podle úmyslů a záměrů Masarykových. V roce 1948 byl fakticky včleněn do Sovětského svazu. Stali jsme se předpolím, gubernií.

K tomu politicky historik nemůže nepoznamenat: *Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem*. Ať děláš cokoli, dělej to s rozmyslem a dběj, jak to skončí. Ať to zní sebestarostnější a ať to odmítají, jak chtějí, skutečně vděční Masarykovi mohou být jenom komunisté: jeho stát byl *jenom stupněm* ke státu sovětskému.

Vzhledem k tomu, že jsme v posledním odstavci použili latinské věty, je závěrem nutno říci několik slov o vzdělání. Stalo se všeobecnou frází, že mnozí lidé žehrají na školskou nauku a přicházejí s přejatým míněním, že prý se učí spoustě věcí, které v životě „nepotřebují“. Přitom pravidelně myslí zejména na pravopis a na takové vědy, jako jsou čeština, dějepis atd. Paradoxní ovšem je, že *právě* tohle by lidé potřebovali, a že „nepotřebují“ právě to, o čem si myslí, že to potřebují, to jest matematiku (kromě sčítání, odčítání, násobení a dělení), fyziku, chemii atd. „Potřebovali“ by duchovеды, a většina vůbec „nepotřebuje“ vědy exaktní. Ať se podívám kolem sebe na kohokoli, málokdo – krom specialistů – tohle potřeboval. Úkolem školy není natlouct žákům do hlavy všelijaké disparátní vědomosti. Má spolužačka lékařka dělala kdysi jako medička zkoušku z chemie. Protože byla známá šprtounka, zmohla všechno. Když stále excelovala, profesor, aby ji uvedl trochu do rozpaků, zeptal se jí na vzorec chlorofylu. Napsala jej bez váhání. Profesor se jí překvapeně zeptal: „Paní kolegyně, jak si to asi dlouho budete pamatovat?“ Protože byla nejen šprtounka, ale i pravdomluvná, odpověděla: „Asi dlouho ne.“ A profesor jí na to řekl: „Tak proč se tyhle blbosti učíte?“ – Má dcera vysokoškolačka jednou mi cosi vykládala o bitvě na Bílé hoře, ale poznal jsem, že mluví vlastně

o bitvě u Lipan. Řekl jsem jí to a ona mi na to odpověděla: „A víš, tati, že mi to je úplně jedno?“

Už dávno bylo moudře řečeno, že inteligence je to, co v člověku zůstane, když zapomene všechno, čemu se ve škole naučil. Dnešní škola ovšem nepěstuje *inteligenci* (ta je spíše na škodu), ale *výuku* a sem tam trochu výchovy, nyní takzvané socialistické, dříve státní, národní, náboženské atd. Tato „výchova“ je samozřejmě na nic. Profesor Václav Chytil správně říkal, že každá *výchova* spočívá na *vzdělání*, že bez vzdělání je výchova k ničemu, vlastně nesmyslná a marná. Nestačí říkat ve škole, jaký má člověk být, že má být takový a takový, ale *proč* má takový být, a je to ovšem nutno říkat přesvědčivě, ne nějakými všeobecnými frázemi, které prohlédne každý kluk. Měl jsem to štěstí, že jako poslední ročník jsme měli latinu od primy. To bylo formování člověka, to bylo rozvíjení inteligence. S výukou přesného jazyka souvisely také latinské dějiny a realie. Teprve po letech přišel člověk na to, že římské dějiny jsou vlastně dějinami lidstva v kostce. Všecko, co se v dějinách ve skutečnosti stalo, je obsaženo už v římských dějinách: království, republika, demokracie, anarchie, diktatura. To, co přišlo potom, je už jen opakování v jiné formě, nápodoba, třeba neuvědomělá a bezděčná. Rozvíjení je potom v dějinách vlastního národa, v dějinách lidstva. Neuvědomí-li si to člověk a neseznámí-li se s tím, je bez kořenů, bez dějin, věčně nemluvně. Totéž platí i o souhrnu pregnantních latinských výroků: je v nich obsažena všechna zkušenost a moudrost věků; nevím, zda po nich bylo řečeno ještě něco podstatně nového.

Uzoulinká vládnoucí vrstva – laik, který něco mumlá o „temném“ středověku, by asi byl překvapen, kdyby mu někdo řekl, že *nikdy* v křesťanských dějinách nerozhodoval *menší* počet lidí nad *větší většinou* nežli dnes; vládnoucí vrstva má samozřejmě k ruce početný aparát, ale to je jen výkonný orgán, zatímco skutečné rozhodování je v rukou malého počtu lidí – uzoulinká vládnoucí vrstva dbá ovšem pečlivě o to, aby lidé měli a získali ve školách hodně disparátních vědomostí, ale velmi málo nebo žádnou inteligenci. Jenom tak je totiž možno dojít k orwellovskému světu: k ministerstvu *lásky*, jež je ministerstvem vnitra, „bezpečnosti“, k ministerstvu *pravdy*, to je ministerstvo propagandy, dezinformace, nekultury a lži, k ministerstvu *míru*, jež je vlastně ministerstvem války, a konečně k „Velkému Bratru“, kterého nemusí být ani vidět, jen občas slyšet. Ve všeobecném ohlušení přestávají už lidé (vlastně už většinou přestali) myslet vlastní hlavou; obstará to za ně propaganda, sdělovací prostředky, rádia, televize; přitom lidé, kteří to dělají, zase většinou tomu nevěří; dělají prostě jen své řemeslo, něčím se živí. Podíváme-li se sto let nazpátek, musíme nutně pozorovat krok za krokem úpadek ve všech směrech. Lidstvo fantasticky zhlouplo nebo bylo ohlupeno malými skupinkami lidí, kteří se k „moci“ dostali nota bene docela náhodně. Kdyby byl před sto lety někdo lidem řekl, že stát bude za sto let vnucovat lidem nějakou státní ideologii, byli by se mu vysmáli. Blahé a pošetilé přesvědčení 19. století o demokratické vládě většiny nebo dokonce všech

se obrátilo v pravý opak, přestože jsou lidé zvaní a někde dokonce honěni k volbám, které nemají smysl. Tu a tam si lidé nařkají nad neblahým osudem a zhudlařeným životem, ale nekladou si namnoze otázku *proč*, a jestliže si ji kladou, tedy jsou nad ní bezradní.

Proto také je naprosto neúčinné a zbytečné přesvědčovat lidi jednotlivě a o čemkoli: toto vzájemné a osobní přesvědčování bylo kdysi k něčemu, dnes jsou ovšem lidé léta zpracovávání propagandou televize, rádia a tisku tak ohlupeni a otřeseni, že mimoděk reprodukují jen to, čím za léta soustavného náporu en gros a masově nasákli; tomu se ubrání jen málokdo a týká se to samozřejmě i intelektuálů; takový Štítný, Chelčický nebo Komenský jsou dnes nemožní a jejich úsilí by bylo marné.

Jedinou protiváhou tomuto zhoubnému vývoji by mohla být Církev. Ovšem i to je vágní zejména ze dvou důvodů. Především křesťané přestali už snad několik století myslet a spokojují se tím, že konzervativně neustále opakují tytéž věty ve stejném znění, věty, které čím dál tím méně mohou něco říci soudobému člověku. Některé věci nepřestávají být pravdivými proto, že jsou *staré*, ale stávají se neadekvátními proto, že jsou tradovány zastaralým způsobem. Druhý důvod je spojení Církve se světskou mocí (to je s nečetnými skupinkami vládnoucích lidí, stejných jako kdokoli jiný na světě), pokud na tom tyto vládnoucí skupinky mají ještě zájem. Pokud se Církev radikálně a striktně od státní moci neoddělí a nezaujme případně rozhodné stanovisko *proti ní*, sotva může mít nějaký vliv na budoucnost, bude-li jaká.

Člověk má ovšem stůj co stůj dojem, že lidé se už zbláznili nebo že jsou ovládáni hrstkou šilenců. Vidíme to nejlépe na zbrojení; buď se této výzbroje použije, a pak to je všeobecné zničení, nebo se jí nepoužije, a pak to jsou vyhozené desítky, stovky, tisíce miliard, přičemž... atd. Ale zdá se, že lidská lakota přece jen jednou zvítězí. Proč nepoužít toho, do čeho jsme tolik investovali? Zvlášť když nevíme kudy kam?

V prvním desetiletí Masarykova Československa se zvedl rušný boj o to, kdo vlastně osvobodil: zda zahraniční odboj (Masaryk, Beneš, Štefánik), anebo „muži 28. října“ (Švehla, Soukup, Stříbrný). Kdyby byli účastníci věděli, že to osvobození nevydrží ani dvacet let, boj by patrně nebyl tak tuhý. Takhle ovšem vytrasili meče dva osvědčení bitci: Masaryk (anonymní články) a Stříbrný (podepsané). Stříbrnému gentlemany sekundoval Kramář. Masaryk v podstatě tvrdil, že za zády národa provedla 28. října převrat prapodivná společnost 1) za souhlasu vídeňské vlády, 2) že se vůdcové převratu za jednání s místodržitelem Coudenhovem dovolávali manifestu císaře Karla, 3) že všichni čtyři vyjednavací stáli na základě monarchistickém a za 4) že členové Národního výboru žádali na místodržiteli, aby vymohl ve Vídni jejich uznání. V dalších tahačkách bylo dokonce řečeno, že československý stát vznikl vlastně omylem, že 28. října to byla procházka po Václavském náměstí a že za svou samostatnost děkujeme jakémusi náhodnému chodci, který prý vykři-

kl: „Tak jsme svobodni!“ Toho výkřiku se prý pak chopila ulice a „muži 28. října“ jednali už jen v jejím vleku.

Masaryk má jistě pravdu, když naznačuje, že za války byly v české politické společnosti zhruba tři proudy: malá menšina přesvědčených středoevropanů (Šmeral, katolíci à la Mořic Hruban), malá menšina zahraničních odbojářů (Masaryk, Beneš, Štefánek) a obrovská většina těch, kdo čekali za bukem, až jak to dopadne, aby se zařídili podle toho. Masaryk se držel knihy nadporučíka rakouské armády K. B. Nowaka, velmi pregnantně a dokonale pravdivě nazvané *Chaos*, ale podíváme-li se poněkud za kulisy dějin, šlo v podstatě o to, aby domů byla „svoboda“ dovezena z ciziny. (Masaryk se také stavěl proti 28. říjnu jako státnímu svátku a navrhoval 14. října, kdy pařížská Národní rada se prohlásila za vládu), ale pražští politikové Masaryka, který se vrátil až v druhé polovině listopadu, předstihli, rychle ho zvolili prezidentem a tak odsunuli na sice nejčestnější, ale mocensky méně významné místo; odtud si musel Masaryk zjednávat respekt vahou své osobnosti, a nikoli z moci svého úřadu. Odtud pak i spor o 28. říjen. Kdyby byl Masaryk ochoten ponechat „mužům 28. října“ alespoň drobečky vlastní slávy, patrně by spor nebyl tak ostrý, anebo by vůbec k němu nedošlo. Ale nezřízeně, přímo fanaticky a fantasticky ctižádostivý Masaryk k tomu ochoten nebyl. Jinak k tomu můžeme dodat jen to, že dějiny se někdy až fraškovitě opakují: také v květnu 1945 šlo o to, aby Praha byla „osvobozena“ nikoli 7., ale až 9. května.

Za prvé republiky se dítka školou povinná učila, že Masaryk vytvořil, zformoval a organizoval ruské legie. Ani to není zcela přesné. Carská vláda vůbec nebyla nakloněna formovat (a také neformovala) legie ze zajatců a přeběhlíků; ty pokládala za vlastizrádce, a pokud přeběhli (jako 28. pluk), putovali do zajateckých táborů a na práci. Autoru v Rusku zakázané knihy *Rusko a Evropa* se otevřela cesta na Rus až po únorové revoluci. „Česká družina“ byla formována z Čechů *usedlých* v Rusku, z ruských Čechů, a její význam nebyl ani tak bojový, jako spíše symbolický: měla asi šest tisíc mužů, u Zborova bojovalo dva a půl tisíce mužů, ztráty brigády byly sto devadesát pět zabitých, asi sedm set raněných a jedenáct nezvěstných. Legie se tvořily pro *odchod* z Ruska, nikoli pro boj s Němci; jestliže později bojovaly nikoli s Němci, ale s bolševiky, bylo to proto, že se bolševici pokusili vtáhnout je do ruského chaosu.

Skutečnou pravdu o vzniku československého státu postihl nejspíše dr. Lev Borský v článku O zásluhy osvoboditelské v časopise *28. říjen* z 24. 3. 1923: „Chcete-li tedy můj soud o dnešním zápase o zásluhy o osvobození, zní výsledek takto: *Mimo soutěž*: šťastná konstelace roku 1917 a 1918. *První cena*: nemožno udělit; *druhá cena*: čeljabinské rozhodnutí a sibiřské vítězství (tj. *boj proti bolševikům*); *třetí cena*: rovným dílem rozdělena mezi zahraniční politické vedení a domácí čin 28. října 1918.“

Z častých, většinou nepříznivých zmínek o Masarykovi by bylo možno soudit na jakousi posedlost Masarykem, byť v záporném smyslu. Není tomu tak. Pro naši společnost je ovšem masarykovská legenda stejné zlo jako legenda husitská nebo legenda o úpění po Bílé hoře a „osvobození“ v roce 1918. Zlo o to větší, že na rozdíl od legendy hitlerovské nebo stalinské nebyla zavedena až po potlačení odpůrců, ale vznikala takřkajíc ve volné soutěži, ve svobodě, a dnes je útěchou poražených, nikoli slávou vítězů. Zdá se mi, že to je tím spíše důvod, aby byla uvedena na pravou míru. V Praze podle úsměvného, ale pravdivého zjištění Gollo Manna v letech 1918–1938 nevládli generálové, ale krasořečníci. Jde o to, aby v ní jednoho dne nevládli ani primitivové, ani ploši a prázdní krasořečníci, tovární výrobci nic neříkajících frází, ale skuteční filosofové, tj. myslitelé.

Nepřestaneme se asi mořit úvahou o české povaze, o českém charakteru. Nevystačím patrně s názorem, že českým charakterem je genetická *a*charakternost, nedostatek charakteru (neříkám *bez*charakternost, to by bylo kruté nespravedlivé), česká vrtkavost, neustálá potřeba opírat se o někoho jiného, nestát na vlastních nohou. Co je ovšem nápadné, je nedostatek politických vůdců: Češi doma i v cizině vynikli takřka ve všech oblastech, v umění, ve vědě, v technice, v řemeslech, ale v ryze politické oblasti vynikli málo nebo vůbec ne. Na politiku prostě Češi nemají buňky, vlohy, nemají na to. Česká buržoazie dovedla sice vytlačit šlechtu z jejích pozic, ale nedovedla ji nahradit. Podíváme-li se kupředu od Palackého a Havlíčka, byl tu opravdu jen jediný politik, který dělal politiku z vášně: Masaryk. Byl to ovšem – i ten – jen velmi průměrný politik, který sice dovedl obratně využít okamžiky, ale nedohlédal daleko a patrně ve své ctižádosti ani neuvažoval, jak to dopadne. Ale mezi slepými jednooký králem. Ti ostatní byli buď prospěcháři, nebo naivní idealisté jako Kramář. Byli tu jistě lepší hlavy než Masaryk – Kaizl, Bráf, Goll, Pekař, ale ti byli národohospodáři nebo historikové, nikoli politici ve vlastním slova smyslu, i když Kaizl nebo Bráf byli rakouskými ministry. Tenhle nedostatek politických vůdců je nápadný, a snad právě tenhle nedostatek přispěl ke vzniku masarykovské legendy. Volk ohne Führung. Nejlépe se českému národu žilo v posledních desetiletích Rakouska: mohl hulákat po libosti a neměl žádnou odpovědnost. „Ještě tříkrát Hanba Rakousku a jde se k obědu!“

Jednoho je ovšem třeba se vyvarovat. Tuhle jsem náhodou zaslechl jednu důchodkyni, ana vece: „To jsme se dočkali pěkných časů!“ Tož to ne, babičko, miláčkové. Takhle to nepůjde. Nedočkali jsme se ničeho, nic nám nespadlo na hlavu. Máme jen to, co jsme chtěli, co jsme si připravili buď sami, nebo naši předkové. Kdo ani tohle nechápe, je hlupák nade všechny představy, zůstane navždy hlupákem a není mu pomoci.

DOHRÁT HRU, ALE POCTIVĚ A AŽ DOKONCE

Šlechetností redakce *Lidové demokracie*, která – a právem – toužila zvědět z nejpovolanejších úst fakta o perzekuci kněžstva a věřících, fakta o tom, co se dalo a také dnes děje za vězeňskou zdí, použil vedoucí sekretariátu pro věci církevní při ministerstvu kultury Karel Hrůza a čtyři policejní úředníci k tomu, aby na tuto otázku odpověděli ze stanoviska odpovědných činitelů, ze stanoviska těch, kteří tuto perzekuci ať na číkoli rozkaz prováděli. Mají na to právo. Také oběti – a je jich přinejmenším několik desítek tisíc – policejní zvůle, stalinského režimu v Československu v letech 1948–1960 mají právo, aby odpověděly ze svého stanoviska a podle svých zkušeností. Čtyři policejní úředníci prohlásili minulý týden v *Lidové demokracii* doslovně: „Osoby, odsouzené za trestnou činnost protistátního nebo politického charakteru, měly poměrně tvrdý kázeňský režim. Je na místě připomenout,“ pokračují čtyři policejní důstojníci, „že u těchto odsouzených v politických procesech z let 1948–1953 šlo *dokonce většinou* o diverzanty, špiony a sabotážníky.“

Připomíná mi to jednu událost: v roce 1956 jsem stál na apelplaci koncentračního tábora Vojna u Příbrami spolu s dvěma tisíci dalšími vězni, z nichž dobré tři čtvrtiny byly politických. Z rozhlasu nám tenkrát vysílali přenos první a poslední tiskové konference tehdejšího ministerského předsedy Viliama Širokého, který už tenkrát prohlašoval, že v československých věznicích není ani jeden politický vězeň, jen samí kriminální zločinci. Když dozněl v řadách vězňů na nádvoří tábora pochopitelný smích a řev, slyšeli jsme z rozhlasu hlas francouzského novináře: „Mohl by nám pan ministerský předseda říci, kde se v této chvíli nalézá dr. Evžen Löbl,

bývalý náměstek ministra zahraničního obchodu?“ „Tady,“ ozval se uprostřed všeobecného veselí Evžen Löbl – stál zrovna vedle mne.

Lhalo se bezostyšně, bezcharakterně, cynicky. Ale je to důvod, aby se surově a cynicky plivalo do tváře obětem ještě dnes?

V roce 1951 v rámci systematického decimování katolické inteligence bylo po několika ostrých útocích Ivana Skály (jak by ne) likvidováno nakladatelství Vyšehrad, patřící k vydavatelskému koncernu Československé strany lidové. Byl jsem tenkrát zatčen a odsouzen ke čtrnácti letům vězení pro velezradu a špionáž spolu se čtyřmi řediteli tohoto nakladatelství – dr. Bedřichem Fučíkem, kdysi ředitelem nakladatelství Melantrich, který si v obou nakladatelstvích získal neocenitelné zásluhy o českou kulturu; Františkem Jiráskem, Ladislavem Kuncířem, jehož nakladatelství patřilo k nejprogresivnějším v období první republiky; a Karlem Zítkem. Byl zatčen a odsouzen tehdejší šéfredaktor Vyšehradu Václav Šnajdr, vědecký redaktor nakladatelství dr. Rudolf Voříšek, který pak zemřel v koncentračním táboře Bytíz u Příbrami za dosud nevyjasněných okolností, šéfredaktor čtrnáctideníku *Vyšehrad* dr. Václav Myslivec, poslanec Československé strany lidové a místopředseda kulturního výboru NS dr. Václav Batěk. Byli zatčeni a odsouzeni básník Jan Zahradníček – „kníže české poezie“, jak ho nazývá F. X. Šalda, spisovatelé Josef Knap, Zdeněk Kalista, František Křelina, Josef Kostohryz, Václav Prokůpek, Václav Renč, publicisté dr. Oldřich Albrecht, dr. Stanislav Berounský, ing. Ladislav Karhan, dr. Miloš Skácel – není si v této chvíli možno na všechny vzpomenout. Nakladatelství Vyšehrad a kruh jeho spolupracovníků bylo zdecimováno takřka beze zbytku. Kruh intelektuálů a spolupracovníků předního českého nakladatelství, z jehož práce ještě dnes těží leckteré ediční plány, putoval do věznic a do šachet. Později – většinou po devíti až třinácti letech věznění – byla většina z těchto intelektuálů amnestována, loňského roku vesměs rehabilitována, dokonce jim stát velkomyslně nabídl a vyplatil určité odškodné.

Stydím se za to, že jsem byl mezi těmito rehabilitovanými a myslím, že všichni ostatní rehabilitovaní přátelé se v hloubi duše stydí rovněž. Stydíme se za to a budeme se muset stydět, dokud nebudou rehabilitovány také desítky tisíc těch ostatních, s nimiž jsme prožili léta věrného kamarádství ve věznicích a koncentračních táborech – na Pankráci, na Borech, na Mírově, v Leopoldově, v příbramských a jáchymovských šachtách. Musíme se za to stydět, dokud nějací policejní úředníci, přinejmenším přátelé a kamarádi těch, kteří tenkrát zavírali a vyslyšeli, se nebudou stydět plivat obětem stalinského teroru ještě v této chvíli do tváře a hovořit o desítkách tisíc nevinně odsouzených jako o diverzantech, špionech a sabotážnících. Stydíme se za to a budeme se muset stydět, dokud pan Karel Hruža ze sekretariátu pro věci církevní bude moci v interview s *Lidovou demokracií* bezostyšně tvrdit, že sta a sta kněží, s nimiž jsme se v různých těch rekreačních střediscích tehdejšího režimu setkávali, a z nichž mnozí tam zemřeli, „do toho

spadli“ (jak ušlechtilé řečeno!) jako neposlušní občané, provinilí proti zákonům, a nikoliv jako duchovní pastýři, kteří věrně plnili své povinnosti.

Shodou okolností vyšel minulý týden, téhož dne, kdy páni policejní důstojníci veřejně hanobili desítky tisíc nevinně odsouzených, v *Zemědělských novinách* rozhovor Karla Jára s pracovníky generální prokuratury, kteří uvádějí počet politicky odsouzených v těch letech na dvacet sedm tisíc. Chtěl bych upozornit, že jde o odsouzené Státním soudem, nikoli tedy o lidi, kteří byli odsouzeni krajskými a okresními soudy – a sem patří například obrovská většina rolníků, kteří nechťeli vstoupit do družstev – těm byly určeny tak vysoké dávky, že je, kdyby se byli sedřeli, nemohli splnit a byli pak odsouzeni jako sabotážníci. To jsou ti sabotážníci pánů policejních důstojníků. Ale i kdyby šlo jen o těch dvacet sedm tisíc: to jsme tedy opravdu měli tolik *většinou* diverzantů, sabotážníků a špiónů? Jestliže dnes pracovníci generální prokuratury v rozhovoru s Karlem Járou navrhuje, aby k rehabilitaci tehdy nevinně odsouzených byl vydán zvláštní zákon, mají snad na mysli rehabilitaci špiónů, diverzantů a sabotážníků, anebo snad jim je jasno, že zdrcující většina tehdy odsouzených byla zcela nevinná, což, jak se zdá, není dosud jasno některým pánům policejním důstojníkům.

Je nutno mít trochu cti v těle. Není přece možné, aby byli rehabilitováni spisovatelé, protože jsou spisovatelé, někteří bývalí poslanci jen proto, že byli poslanci, a odsunovala se donekonečna rehabilitace chalupníků, kteří „do toho spadli“, protože nechťeli do družstva; skautů, kteří nosili skautskou lilii; studentů, kteří se v dobrovolných kroužcích po večerech vzdělávali; církevních hodnostářů, řeholníků a kněží, kteří plnili svou kněžskou povinnost. Když Eduard Goldstücker, s nímž jsme v Leopoldově společně soukali provázky a škrábali shnilou mrkev a cibuli, po svém zvolení předsedou Svazu spisovatelů žádal rehabilitaci všech odsouzených, dobře věděl, proč to dělá. On tam totiž byl. Stejně tam byl i Josef Smrkovský. Zažili to, a proto pochopili. Neměli by pochopit i ti, kteří tam nebyli, eventuálně tam jiné lidi dostávali anebo s jejich likvidací souhlasili?

Nikdy nezapomenu na scénu z roku 1952. Byl jsem před hlavním přelíčením předveden k státnímu prokurátorovi dr. Karlu Čížkovi, specialistovi na všechny tehdejší katolické procesy. Chtěl si nás před soudem trochu prohlédnout, jak asi u toho soudu budeme vypadat. Probírali jsme bod za bodem jednotlivá doznání, která z nás vymlátili primitivové ze Státní bezpečnosti, a protože některá místa těchto doznání vypadala podle duševních schopností těch, kdo je koncipovali, nemohl jsem se v jedné chvíli ubránit, abych neekl: „Pane prokurátore, tohle je přece fraška.“ Velkým divadelním gestem smetl tenkrát dr. Čížek ze stolu spisy, vstrčil mi je pod nos a povídá (slyším ho dodnes): „Kamaráde, tohle celé je fraška, ale hrajeme každý svou hru.“

Pro mnohé z nás to byla tragická, krvavá, leckdy smrtelná fraška. Ale ta hra už by jednou měla být dohrána, poctivě a do důsledků. Ztracená léta nemůže nikdo

nahradit ani obětem, ani spoluobětem a někdy ještě větším obětem: manželkám, dětem, rodinám. Jde však o to, aby jim byla vrácena čest, než se na to zase zapomeně.

ČESKÁ ŠLECHTA A ZROZENÍ REVOLUCÍ

Nedávno vyšly v Praze dvě knihy, které měly nesnadný úděl. Jednak Jana Galandauera a Miroslava Honzíka: *Osud trůnu habsburského* (Panorama 1982, 40 000 výtisků a 2. vydání 30 000 výtisků) a Otto Urbana: *Česká společnost 1848–1918* (Svoboda 1982, 18 000 výtisků). Zatímco se první kniha takřka neohrála na knihkupeckých pultech a v několika dnech se stala nedostatkovým a podpultovým zbožím, druhou můžete bez obtíží dostat dodnes. Česká společnost osmdesátých let má zřejmě enormní zájem o Habsburky a pramálo o českou společnost let 1848–1918. Na záložce prvé knihy se také praví, že dílo nechce přispět k současné glorifikaci Habsburků, ale bez zaujetí podat střízlivé vědecké poznání. Při tom nás napadlo, že kniha tohoto typu by u nás za takzvané „první“ republiky nemohla vyjít, ne snad proto, že by vyjít nesměla, ale protože by si ji žádný nakladatel neodvážil vydat také z toho důvodu, že by o ni nebyl zájem. Dnes jsou ovšem tyto věci dávno pryč, dávnou minulostí, a proto také není důvod, aby se o nich nepsalo objektivně a bez zaujetí. Dodejme ještě, že v knize ze všech Habsburků v souladu s historickou pravdou, ale i proti dosavadní české tradici, nepochybně vychází Josef II., to je znamení doby.

Přitom jsou obě knihy psány věcně, střízlivě, nezaujatě, živě, srozumitelně a poutavě a do velké míry také objektivně. Tu a tam nějaká úlitba marxistickým bohům, bez toho by žádná vědecká ani populárně vědecká kniha v Praze vyjít nemohla. Připomíná nám to trochu, jak se před rokem 1948 filosof Josef Král zmínil na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy ve svém semináři o *Logice* Arnošta Kolmana: „Když vytrhnete první tři listy toho úvodního plácání, to ostatní je doce-

la dobrá knížka.“ Z *Habsburků a České společnosti* není ani třeba ty tři listy vytrhovat. Ostatně nebylo by na místě říkat vždycky „ano“ jenom proto, že Karel Marx řekl „ne“. Svým zájmem o otázky hospodářské proti čirým dějinám ideovým přispěl Marx značně k hlubšímu historickému poznání – tuto zásluhu se mu nesluší upírat.

V této souvislosti nám ovšem nejde o Habsburky, ale zejména o knihu druhou. *Česká společnost* je totiž místy velmi vehementní obranou české šlechty. Citujeme (je to jen jedno z míst) ze strany 377: „Česká buržoazie bez ohledu na politickou příslušnost – až na několik pozdějších výjimek – hovořila jedním dechem – o ‚selhání české šlechty‘, o tom, že tato šlechta pro své aristokratické předsudky ‚zradila‘ národ a nechala jej na holičkách. *Ale to byla jedna z největších mystifikací moderních českých dějin!*“ (Podtrhuje pisatel těchto poznámek.) A dále autor pokračuje víceméně marxisticky: „Připomeňme znovu: od roku 1848 patřila historická iniciativa a tím také historická odpovědnost měšťanstvu. Měla česká buržoazie právo svádět vlastní slabost na společensky poraženou třídu, na sociální vrstvu, která svou historickou roli dohrála? Měla být česká aristokracie čestější než ‚obojživelný‘ český měšťák? Myslela česká buržoazie skutečně vážně, aby její společnost vybuodovala aristokracie?“ (Podtrhuje pisatel.)

Na další stránce (378) cituje Urban výrok poslance vídeňského parlamentu z jara 1882, Karla Adámka: „K nám se tváří červeno-bíle, nahoru nebo jinam jsou bledě nebo ostře černo-žlutí a ve svém nitru jsou a zůstanou nadobro modří.“ (Narážka na takzvanou modrou krev.) Také v tom je mystifikace – už tenkrát před sto lety. Proboha, jací měli být? Proč vytýkat českému šlechtici, že je a zůstává českým šlechticem? To je jako vytýkat sedlákovi, že je sedlákem, dělníkovi, že je dělníkem, řemeslníkovi, že je řemeslníkem a živnostníkov, že je živnostníkem! Česká šlechta (máme tu samozřejmě na mysli šlechtu, která cítila buď česky nacionálně nebo – ve velké většině – „zemsky“ vlastenecky, nikoli šlechtice-Němce) se houževnatě a tvrdošíjně držela českého státního práva i tehdy, kdy česká buržoazní společnost tuto myšlenku alespoň prakticky vlastně opustila – samozřejmě, že tu šlechta hájila také své vlastní představy a postavení –, čeští šlechtici byli jak na zemském sněmu v Praze, tak na říšské radě ve Vídni členy českého, nikoli německého poslaneckého klubu, nejprve staročeského, ale někteří později i mladočeského, vůdce české šlechty Clam-Martinič, přítel Palackého a Riegera, hrál dlouho vůdčí roli i v české politice, nejenom Lobkoviczové a Schwarzenbergové, které TGM podle vlastních slov pokládal za přirozené politické vůdce Čech, ale celá řada dalších šlechticů hrála významnou roli v české politice.

Za takzvané „první“ republiky se politický zápas českého národa obvykle ličil jako boj Čechů s Vídni, s vídeňskou vládou. I to je mystifikace. Pročte-li čtenář pozorně Urbanovu *Českou společnost*, ale i Tobolkovy *Politické dějiny*, může se přesvědčit, že to je jen v menší míře „zápas s Vídni“, že naopak se vídeňské vlády, zejména ty, které byly vedeny šlechtici (a to byly téměř všechny) maximálně ve

všech otázkách snažily vyjít Čechům vstříc – až na jednu základní a zásadní věc, to jest *české státní právo*. Jenže s tím není věc tak jednoduchá. Jde totiž o dvojí pojetí od počátku odlišné, v němž po celý život kolísal i Palacký a všichni po něm. Je totiž státní právo *historické*, historické právo Čech, případně České Koruny a právo *přirozené*. Platí-li *přirozené* právo (tj. právo podle národní příslušnosti a jazyka) pro Čechy, musí také nezbytně a samozřejmě platit i pro Němce usdlé v Čechách. Uplatnění *historického* práva je pak možné jen za dvojího předpokladu: buď že jedna strana (česká, nebo německá) výrazně pobije druhou, nebo že se obě strany dohodnou a *společně* toto právo uplatní. Na to ovšem nebylo ani pomyslení. „Zápas“ české politiky nebyl tak bojem „s Vídní“, ale bojem mezi Čechy a českými Němci, přičemž pokud jde o Vídeň, mohli bychom použít slov švýcarského historika Roberta Ingrima, že Rakousko „*utlačovalo své národy tím, že jim všeobecně překázelo, aby se navzájem utlačovaly*“. Smír Čechů s Němci byl totiž možný jenom na základě uznání jakéhosi statu quo – ale to ani jedna, ani druhá strana nechtěla. Češi stále z ofenzivních, Němci z defenzivních důvodů. Češi byli na neustálém a vytrvalém postupu; Němci chtěli stůj co stůj tomuto postupu zabránit a měli také tu výhodu, že se mohli opírat o soukmenovce v Rakousku a Německu. Udržení statu quo předpokládaly jak fundamentálky, tak punktace; proto padly pro odpor v jednom případě německé, v druhém české strany. Postavení „Vídne“ bychom tu trochu žertovně a libovolně mohli srovnat s postavením Jiříka z Poděbrad. Byl nám líčen jako „husitský král“, král vzešlý z vůle lidu (což je ovšem směšné) a tak dále. Nic nebylo tomuto muži moci a peněz, skutečnému středověkému šlechtici, *pánu*, vzdálenější než nějaká ideologie. Kdyby byl mohl, byl by bez rozpaků pobil buď katolíky, nebo kališníky a zabezpečil tak jednotu a stabilitu ve *svém* království. Jenže to nešlo: většina země, to jest drobné šlechty a „svobodných“ vůbec, se hlásila ke kalichu, „*páni*“, menšina, ale vybavená politickou, hospodářskou a vojenskou mocí, byli „pod jednou“, takže se navzájem vyvažovaly a Jiřík byl bezmocný. Ve stejném postavení byla Vídeň: nezbývalo jí než lavírovat mezi Čechy a Němci v Čechách, což také činila.

Tento letmý a hrubý nástin musel být předeslán, chceme-li hovořit o knize *Lancknechta Bedřicha Schwarzenberga Španělský deník a Zrození revolucí*, kterou roku 1934 a 1937 dvakrát vydal Bedřichův prasnovec Karel Schwarzenberg v knihách revue *Řád* v nakladatelství Ladislava Kuncíře v Praze s předmluvou Josefa Pekaře a ve výboru a se svým úvodem a poznámkami. Jsou to fragmenty z Bedřichových *Předpotopních ústřížků fidibusů* (fidibusy jsou zkroucené papírky, jimiž se zapalovala dýmka a doutníky), *Ústřížků fidibusů po potopě* („potopou“ rozumí Bedřich Schwarzenberg rok 1848), *Cestovní knihy*, *Papírů vysloužilého lancknechta*, *Vzpomínek na Alžír*, *Cesty na Východ*, *Loveckých výletů* a rukopisných poznámek. „Za císaře Ferdinanda a v první třetině vlády Františka Josefa ho dobře znali a hlavně v šlechtických kruzích rádi četli jeho spisy“ – podotýká histo-

rik J. B. Novák roku 1925 v *Českém časopise historickém*, ve stati, která první seznámila s jeho zajímavým duševním světem. Bedřich Schwarzenberg (narozen 30. září 1799), nejstarší syn vítěze u Lipska, maršála Karla Schwarzenberga, celým titulem Bedřich, kníže ze Schwarzenbergu, okněžněný lanckrabě klegavský, hrabě ze Sulzu, c. k. generálmajor a královský španělský generál, rytíř řádu maltéžského, železné koruny, královské francouzské čestné legie, ruského řádu svaté Anny atd. atd. zemřel 6. března 1870 jako c. k. generálmajor mimo službu. Tedy současník Palackého a Havlíčkův. Bojoval na mnoha bojištích v Evropě i mimo Evropu, především ve Španělsku v občanské válce mezi karlisty a kristiny (stoupenci královny Kristiny) ve třicátých letech 19. století (tedy nikoli samozřejmě ve Španělské občanské válce 1936–1939), z níž je také jeho *Španělský deník*. „*Měl jsem vždy hloupou náklonnost držet se spíše slabých, čímž ovšem člověk má vyhlídku na největší bití*“ – podotýká lancknecht ve svých zápiscích. Narodil se ve Vídni... „bohužel ve Vídni, tomto hanebném hnízdě, které si získalo ve světových dějinách nesmrtelnou slávu podlidské blbosti a podlého nevděku revolucí z roku 1848, jejíž přirozený vývoj zahnal císařský dům, jemuž Vídeň vděčí za svůj lesk a blahobyt...“ Na národnost Bedřichovu se ovšem musíme dívat očima tehdejší doby: jen jedenkrát ve svých zápiscích se prohlašuje za Němce, *ale jenom aby toho litoval*. Sám o sobě říká, že mluvil dříve francouzsky a česky než německy, němčinou, „*kterouž se tehda vůbec nemluvílo u šlechty*“, a protože měl i studie latinské, nikdy se německy nenaučil „podle pravidel“. (Zápisky jsou ovšem psány německy nebo francouzsky a Karlem Schwarzenbergem přeloženy do češtiny.) Bedřich podotýká: „*Dynastie není německá – je to španělsko-lotrinská krev – Bohu díky!* Dynastie může kořenit jen v dějinné půdě. Je-li půda podvrácena, musí císař být hrdinným maďarským králem nebo císařem katolických Slovanů. Na červotočivém, reformacím, revolucím, radikalismem a socialismem zkyslém, profesorským trusem pohnojeném, měšťáckém nebo demagogickém *německém* živlu Koruna a dynastie kotvit nemůže.“ Naše rodina – píše Karel Schwarzenberg – je původu německého (další zajímavý doklad k tvrzení Josefa Pekaře, že během staletí se daleko více Němců počeštilo než Čechů poněmčilo), teprve vítěz od Lipska (1815) založil větev Orlickou, „která pak mohla úplně přilnout k zemi a lidu, a tím pak i k národu. Syn maršálkův již pak byl Čechem zcela a jeho syn, můj praděd, zasáhl již i do politického zápasu za právo České Koruny. Od jeho dob jsme se již nepřestali tohoto zápasu účastnit.“ O Bedřichu Schwarzenbergovi patrně platí to, co prohlásil jiný Schwarzenberg (nebo Lobkovic?): „*Ich bin weder Tscheche noch Deutscher, aber immer nur ein Böhme.*“

Ve svém doprovodu nazývá Karel Schwarzenberg lancknechta reakcionářem. To jistě platí pro dnešní léta, platilo to jistě i částečně pro léta třicátá, ale pro časy lancknechtovy přes všechnu nepřítelnu dobu by možná stačilo slovo konzervativec. Tenkrát totiž bylo *ještě* co konzervovat. *Dnes už konzervovat není co*. Konzervativní jsou

dnes lidé, kteří se zuby nehty drží moci (a peněz a výsad z moci plynoucích) a ani ve snu jim nenapadne se této moci vzdát nebo se o ni s někým podělit. Karta se obrátila. Ti, kdo zuřivě reagují na to, co se kolem nich děje, nejsou ovšem už konzervativci, nýbrž reakcionáři. Na druhé straně Karel Schwarzenberg často poukazuje na *aktuálnost* lancknechtových poznámek, kterážto aktuálnost od té doby ještě velmi vzrostla. Citujeme jen málo z nich, protože stojí za to přečíst si knížku celou, jenom celá dává dokonalý obraz. Například v lednu 1855: „Kdyby Kain nalezl Ábela ozbrojeného, snad by se ta první vražda nebyla stala.“ O svobodě: „Nechci tvrdit, že bych denně chodil na mši, a ještě méně, že bych si občas nepochutnal na sklenici šampaňského s doprovodem lanýžové paštiky. Ale kdyby mi někdo chtěl zabránit chodit na mši a donutit mě, abych denně pil šampaňské a jedl paštiky, vyskočil bych z půdy oknem, abych běžel do kostela, a bylo by nutno mi vylámat zuby, aby mi bylo lze vlít šampaňské a nacpat paštiku do krku“ (1842). „Jaký je to bídný stav společnosti, kde se člověk může pohybovat jako kolečko ve stroji, jen pod dohledem... Tak velice vyrostlo poručníkování jednotlivce ve prospěch společnosti, že pro samé žvanění o svobodě svobodný muž už nebude smět jít přes ulici bez dohledu četníka. Ve prospěch všech ostatních svobod jest jediná, jež stojí za boj, svoboda osobní, uvedena na míru školáka!“ (1855). „Prošel jsem se po Staroměstském náměstí – Malé Straně – Hradčanech! – Byl večer a obrovité stíny mě šálily v mlze! – Což se stalo právem, že tato národnost byla zardoušena? – Což kožený policejní stát, beze všeho lidového života a citu sebevědomí, bez dějin a bez naděje je vskutku ideálem novodobé spořádané společnosti? Byli popravení na Staroměstském rynku vskutku posledními mučedníky českého národa, který zároveň s nimi zemřel a byl pochován? – Načpak jsou takovéhle národní mrtvolky? – Jsou trochu lepší a čestnější železnice a trochu lacinější kartoun vskutku konečným cílem všeho politického snažení a četníci jedinými strážnými anděly společenského řádu?“ (srpen 1852). Jako bychom slyšeli ozvěnu rozmluvy Miloše Martena a Paula Claudela z dialogu *Nad městem!* A konečně: „Co se mě týče, raději bych pustil do své svatyně prasata nežli policajty!“ (prosinec 1834).

„Že spící šťastný je,
to jistě každý chápe;
sní bez policie
a bez cenzury chrápe!“

(1839)

Ale lancknecht samozřejmě nešetří ani vlastní stranu: „V tom spočívá mravní převaha strany radikální, že v ní mnozí její ochránci jednají z přesvědčení a z vnitřního názoru – kdežto králové, panstvo, kněžstvo – royalisté a konzervativci, většinou sami v nitru pokládají názory, k jejichž zastupování jsou povoláni, za předsudky, které sice musí chránit, ale nemohou sdílet, a o jejichž pravdivosti sami pochybují“

(říjen 1842). „Naprostý demokratismus vede zpět k diktatuře“ (1851). „Byl jsem oněhdy ve vznešeném saloně, kde si dělali legraci z francouzských legitimistů. Napoleonský imperialismus se ovšem lidem, kteří nechtějí uznat než vlastní pohodlí, hodí lépe“ (listopad 1853). „Když vidím kavalíry, kteří myslí, že představují svůj stav, když se sklíčkem v oku trůnice na kozlíku projíždějí ulicemi nebo s klíčem na zadnici a křížkem na hrudi přijímají hosty v ozářeném salonu k bohaté hostině nebo z lóže v bílých rukavicích tleskají té či oné umělkyni a zasypávají ji kvítím – vždycky si vzpomenu na trubce“ (říjen 1844).

A: „Jestliže se logicky postupuje podle zásady základní revoluce, je nezbytno dospět konečně ke komunismu a socialismu. Revoluce se nedělaly ve prospěch třetího stavu. – Měšťáctví porazilo a podědilo šlechtu, ale neobhájí to dědictví po tolik desetiletí, co ona staletí. V Lyoně (v minulém desetiletí) stál již proletář v košili proti národnímu gardistovi v modrém stejnokroji – a už bylo vítězství pochybné – za sto let už nebude“ (říjen 1844). „Téhož dne 1832, kdy trojbarevný prapor vlál u La Pénissière proti bílému, vlál proti němu rudý na barikádách u St. Mery. Tenkrát podlehl bílý i rudý. Ale trojbarevný prapor navždy podrží nadvládu ve Francii či je nakonec přece jediná barva určena, aby sama vládla, ať již bílá či rudá?“

Zajímavá je lancknechtova úvaha o Slovanech: „Je dějinným úkolem ruských vojsk zjednat slovanskému kmeni výhradní panství od moře Bílého k Černému, od Uralu až k Odře *prozatím*, později až k Jadranskému a Středozemnímu moři, snad až ke Gangu a Rýnu. Proč by se neměli nyní Slované domáhat té úlohy, jež dříve připadala Latiníkům a Germánům?“ (listopad 1852). Tato slova se líbezně poslouchají zejména dnes, zejména v roce 1983. Každopádně potomci těch, kdo sto padesát let hulákali „Hej, Slované“, mají teď, když tu ty Slované (včetně Vietnamců a Mongolů) konečně mají, jediné právo: být hezky potichu.

„Až profesori, reformátoři, doktoři, kantoři, advokáti, byrokrati (lancknecht nenáviděl byrokracii jako mor, pozn. pis.), ablegáti, delegáti, poslanci a psavci vše převrátí a natropí zmatek všeobecný, zbudou dva prvotní útvary, jež se zakládají na hlubokých složkách lidské soustavy.

Člověk, dokud je myslící bytostí, potřebuje Boha a bohoslužbu – odtud kněží. Člověk, dokud je masožravou opicí, bude vždy soustavně vraždit – odtud vojáci. Tudíž stav kněžský a vojenský bude na věky. Ze změti společenské zkázy se proto vyvine vždy zase vláda theokratická nebo vojenská“ (únor 1844). „Novodobí státníci a diplomaté mi připadají jako lidé, kteří se pilně namáhají, aby ze zchátralého domu – jehož krov hoří, kde všechny spáry praskají a ve sklepech vystupuje voda – s neúnavnou přičinlivostí cídili okenice a natírali žaluzie hezky na zeleno“ (říjen 1846). Abychom mluvili s lancknechtem, ovládnou-li Evropu socialisté nebo pretořiáni, je všem nadějším nadlouho konec... Tedy: „Nikoli rozvážně *kupředu*, nýbrž rozhodně *dozadu*, neboť před námi je propast“ (srpen 1853). Stojí za zmínku, že nedávno nikoli reakcionář, ale rakouský socialistický spisovatel vydal knihu

s výmluvným názvem: *Vorwärts zum Menschen zurück*. Chceme-li kupředu k člověku, tedy musíme nazpátek. Názory tohoto rakouského sociálního demokrata se v lecčems blíží názorům lancknechtovým.

Znovu opakujeme, že knihu je nutno číst celou, tady můžeme podat jen nepatrně několik citátů. Ještě citujeme dva úryvky z listu, jímž lancknecht odmítl účast na novém českém sněmu 1881 a jenž byl 15. dubna otištěn v *Národních listech*: „Já nevím a nechci zapomenout, že jsem byl povolán na panskou lavici zemského sněmu, abych podle povinnosti a svědomí pozvedl hlas za blaho vlasti, a tím méně se přiučím zastávat se zájmů... Mimoto je u mne ještě jiná překážka, která mě činí neschopna, abych se účastnil v zastupování Čech. Je to nezbežlost a nedokonalá známost *jazyka národního*. Kdo většinu svých krajanů jen nedokonale rozumí a jen kuse své city jim může sdílet, ten podle zdání mého není ani schopen jmenovati se jejich zástupcem.“

Josef Pekař v předmluvě ke knize hodnotí „posledního lancknechta“ takto: „Především aristokrat, naplněný pýchou nad vzestupem rodu na nejvyšší místa společnosti, ale upírající šlechtici významu, netkví-li kořeny svými v národu a nemá-li vlastnosti kavalíra, hrdinného rytíře, povinného bojovati za čest, třeba nekynulo vítězství – autoritu koruny ctí jen potud, pokud je založena na právu, posvěceném dějinami a věrna zásadám.“ Samozřejmě je lancknecht royalista – le monarchie má tu zvláštnost, že na rozdíl od demokracie nebo autoritativního totalitarismu *není založena na genialitě* (skutečné – málokdy, nebo domnělé a v naprosté většině případů předstírané) lidu, který má vždycky pravdu, nebo geniálního jednotlivce, nýbrž na *zásadách*. Opustí-li monarchie tyto zásady a principy, je s ní konec, čímž není řečeno, že by nemohla být ztracena i jinak. Ale středem monarchie není *monarcha*, nýbrž Bůh. Pozapomnělo se později na skutečný obsah slov „z milosti boží“, která původně znamenají „*jenom z milosti boží*“, ale právě v nich je základ monarchie. To si i lancknecht dobře uvědomoval.

Ve svém úvodu z roku 1934 mluví Karel Schwarzenberg o TGM jako o „velkém učiteli dějin“. I když tato slova patrně jen tak vyklouzla Karlu Schwarzenbergovi z pera, musíme se nad nimi pozastavit, nejenom proto, že sám Masaryk je revolucionářem – někdejší rakouský kancléř Kurt Schuschnigg ho dokonce v jedné ze svých knih řadí mezi „velké revolucionáře“ Lenina, Mussoliniho a Hitlera. Ale Masaryk byl člověk především naprosto ahistorický, ba antihistorický – i když vypracoval zejména v *České otázce* pochybnou a pochybenou teorii „návaznosti“: národní obrození – českoobratství – husitství. (Mimochodem: je dokladem intelektuální slabosti českých katolíků, že Masarykovy výklady nedovedl nikdo z nich, i když věc se především *jich* dotýkala, přesvědčivě vyvrátit, museli to udělat za ně až dva liberálové, Josef Pekař [*Masarykova česká filosofie*, 1912] a Ferdinand Peroutka [*Jací jsme*, 1922]). *Politik* Masaryk dovedl obratně a do důsledků (často neblahých) využít dané chvíle, příznivého okamžiku, ale člověk – a tím méně uči-

tel – dějin nebyl, to by se byl nebyl účastnil bourání Rakouska, ale držel by je zuby nehty. Základní a zásadní omyl Masarykův je (viz jeho *Světovou revoluci*), že pokládal výsledek války z let 1914–1918 za jakési Endlösung, konečné řešení, definitivní vítězství, jak on to říkal, demokracie nad theokracií. Ale, jak už zpíval Voskovec a Werich, nikdo nikdy nic nemá mít za definitivní. Vkrátku po pomazaných hlavách přišli lidé nepomazaní, ale všemi mastmi mazaní, totalitní diktátoři, kteří ve svých rukách soustředili moc, o níž se nikdy králům z boží milosti ani nesnilo. Tito lidé nevyrostli ze starého režimu, ale z revoluce a demokracie. V tom je právě rozdíl mezi jinak „Hitlerem“ číslo 1 – přece jen kultivovaným Napoleonem – a vulgárním Hitlerem číslo 2.

Abychom se vrátili k původnímu tématu: nechuť českých lidí k aristokracii, šlechtě, plyne z téhož pramene jako každý nacionalismus, z vědomí odlišnosti. Jenže v tom je omyl. V padesátých letech u nás byl jeden šlechtic zavřen, a zatímco on trávil své dny v „nápravně pracovním táboře“, pečovala o děti jeho žena, rakouská hraběnka, někde na vesnici ve středních Čechách. Pracovali poblíž potrubářů a pětiletý chlapec jim stále radil, jak to mají dělat. „Jak se vlastně jmenuješ, že máš tolik rozumu?“ – „Dohalský.“ – „No, to už se nedivím, když máš modrou krev!“ Načež pětiletý chlapec, zřejmě poučen vlastní zkušeností, odpověděl: „Hovno! Mám ji červenou jako ty!“ Samozřejmě, že je nutno dát přednost genetice před prostředím a výchovou. Ale prostředí a výchova znamenají také něco. Musí být nápadné, že v aristokratických rodech se udržely moc a odpovědnost, inteligence a důvtip po staletí, kdežto v občanských rodinách má syn zřídka kdy stejné výjimečné vlastnosti jako otec. Po druhé světové válce byla ve Vídni dvanáct let americkou kulturní atašé paní McGuiganová. Zamílovala se do Habsburků a napsala o nich knihu, která v německém překladu *Familie Habsburg* vyšla u Moldena ve Vídni. Nejsou to politické dějiny, dějiny válek atd., ale *rodina* Habsburků, „tak nějak lidsky“. Čtenář si musí všimnout, jací byli ti Habsburci *obyčejná měšťanská rodina*. Zatímco francouzští Bourboni (až na Ludvíka XVI., který to na popravišti odnesl za všechny) znamenají nepřetržitý skandál, zatímco málokterý ruský car se dostává na trůn jinak než vraždou svého předchůdce, Habsburci pěstují hudbu (a někteří také skládají), výtvarné umění, sbírají starožitnosti, mají rádi poezii a literaturu vůbec, sem tam – zřídka kdy – nějaká slabomyslnost nebo nevěra – prostě totéž, co se přihází v každé normální rodině. Takže můžeme uzavřít tento odstavec: není divu, že aristokracie pěstuje tradici: jestliže kdysi sedlák byl pyšný, že celé jeho předchozí generace seděly na jednom gruntu, jestliže kovář byl hrdý na své řemeslo, které bylo v jednom rodě od nepaměti – proč vytýkat šlechtě, že byla hrdá na svůj rod stejně jako sedláci a kováři?

Četba lancknechta vnuká ovšem určitou melancholii a dvě otázky – nejsme žádní *laudatores temporaria acti*, chvalořečníci starých časů, chápeme, že nemohlo všecko zůstat při starém, tak jak bylo. Ale: Vyplatilo se opravdu, stálo to za to, že

byli staří šlechtici nahrazeni „pražskými advokáty“, jak říkali v devatenáctém století českým politikům? Ať mi nikdo neříká, že máme rádio, ledničky, televizi, že po Praze jezdí tramvaje a metro, že k blahu a zkáze lidstva byla objevena atomová energie, že se motáme ve vesmíru. To je totiž záležitostí techniky a ekonomie, nikoli politiky, a bylo by to tu za každého režimu. Kdyby nebylo husitských bouří, stejně by po Praze jezdily tramvaje. A druhá otázka, které se nemůže vyhnout historik ani milovník historie: Dějiny až do dneška jsou především dějinami hlouposti. Jestliže až dosud se lidé a především vládnoucí, ti, kdo mají moc nad lidmi, chovali jako malé děti, jako by nevěděli, že někdy zemrou, jako by tu měli být věčně, kde je teď, kdy *res ad triarios venit*, kde a v čem je nějaká záruka, že se od této chvíle budou chovat moudře? I tato otázka nás naplňuje hlubokou skepsí.

VŠECKO SOUVISÍ SE VŠÍM

Přiznám se, při své mrzké povaze, že než všelijací odpůrci režimu, disidenti a chartisti (nikoli všeobecně, výjimky se připouštějí) jsou mi milejší lidé, kteří se chovají, jako kdyby režimu nebylo (již moudrý Lichtenberg před dvěma sty léty, v době, kdy šťastní rozdrobení Němci byli porůznu poddanými asi tří set všelijakých knížátek, napsal, že tlak režimu máme vnímat asi jako tlak vzduchu), a dokonce různí hochštapleři, lidé, kteří si hledí jen svého osobního prospěchu, jako Čapkovi chrobáci válejí před sebou svou kuličku, a „matrikoví“ komunisté (jako kdysi matrikoví katolíci), protože na rozdíl od našich mladých let žádní jiní komunisté už tady nejsou.

Ti úplní nebo částeční odpůrci režimu, marně hledající svůj dialogíček, když režim na ně kašle, chodí totiž jakoby ve snách. Ačkoliv měli na nesčetných školeních a ve všelijakých kursech, dokonce i na VÚML, příležitost seznámit se se zákony dialektiky, s tím, co je teze, antiteze a syntéza, negace a negace negace, zdá se, jako by to stále nebrali na vědomí. Moudrý Lenin kdysi napsal, že všechno souvisí se vším. To je sice pravda, ale snad to není dost po lopatě. Všechno souvisí se vším, ale také po sobě následuje, jedno vyrůstá z druhého nebo spíše druhé vyrůstá z jednoho, všechno má svou neúprosnou logiku. To není žádný determinismus, žádné předurčení, nikde se nepraví, že to tak *muselo* být, ale příčiny mají své následky a není následku bez příčiny. Do jisté míry jsme ovšem už navyklí dané terminologii. Kdysi jsem napsal, že Mácha a Němcová *nenavazovali* na „zlatý věk“ za Rudolfa II., ale na barok. To je nesmysl. Mácha a Němcová *nenavazovali* na nic, vyrostli z baroka, tak jako naši hodně pozdější potomci vyrostou nikoli z něja-

kých představ, ale z komunismu, jaký v té době bude, nebudou jím poznamenáni snad více, než si budou myslet.

Jenomže tohle někteří lidé nechápou a stále dávají přednost představám před skutečností, tomu, v čem případně vyrostli. Zdá se, že nikdy neviděli nebo nečetli tu krásnou hru Václava Renče, kde říká král Antiochus římskému vyslanci: „Mám *důvody* k svým *činům*, muži římský!“ A vyslanec odpovídá: „A z těch tvých *činů* vezme, muži syrský, Řím *důvody* své!“ Takhle to pěkně následuje za sebou, jedno za druhým, následek za příčinou, nic se neděje bezdůvodně, nic nám z ničeho nespadne na hlavu.

Byly jste takové hezké, vy naše pohádky české! Český národ, který prý povstal teprve za takzvaného národního obrození, „navázal“ na Husa a české bratry, Palacký nám vyrobil národní ideologii, která sice měla se skutečnými dějinami, wie es eigentlich gewesen, málo co společného, ale zato byla potěšující, povzbuzující, ermutigend, jak s oblibou říkával nebožtík Adolf Hitler. Hranice vzplála na březích Rýna, na strahovských hradbách stáli v dlouhých hustých řadách sokolíci a přihlíželi (jak napsal Jan Werich) k tomu, jak jedna ženská se dře. Konečně nám Čechie, máti naše drahá, vyorala naše stará práva, zahrabaná tam od Němců nepřátel, přišel prezident Osvoboditel, který nikoho a nic neosvobodil, za ním potom prezident Budovatel, který to dobudoval, ale potom s nebe spadli zlí nacisti a po nich ještě horší bolševici, zazvonili na zvonec a pohádky byl konec... Byly jste takové hezké, vy naše pohádky české! Smutně dnes jdeme světem...

Lidé, kteří si to takhle představují, nepřišli dosud na to, že své Lipany, svou Bílou horu mají už za sebou a že teď už je čeká jenom třistaletá poroba, v níž ostatně našim předkům bylo blaze.

Sem by patřila úvaha o tom, že rozbití Rakouska bylo skutečně „neštěstí bez míry a hranic“, jak napsal Palacký v *Listě do Frankfurtu* a po něm to formuloval Pekař ve svých úvahách o Bílé hoře. Bylo to určité neštěstí i pro Rusko, ne ovšem pro komunismus. Přestalo tu existovat velké a mocné soustátí, které oddělovalo Rusko od západní Evropy a ve svých důsledcích (dnes) i od USA – a tím zabraňovalo střetnutí, k němuž nezbytně dochází, jestliže se dvě mocnosti – dnes supervelmoci – setkají jako sousedi. Kdyby bylo zůstalo Rakousko (a Německo), tím spíš jako monarchie, Hitlerův příchod k moci by byl nemyslitelný, nedošlo by k hitlerovské druhé světové válce, patrně i k „vynálezu“ a užití atomové pumy, atomové energie, k níž by se jistě tak jako tak dospělo, by patrně bylo využito jen k mírovým účelům, a neměli bychom vyhlídku na třetí světovou válku. Když v roce 1945 nebo 1948 hovořil Beneš o tom, že nemáme zapomínat, že ležíme mezi SSSR a Německem, opravil ho lidovecký poslanec, že mezi SSSR a USA. Naše krátkozraké myšlení se projeвило i v tom. Dnes je to vidět.

V tomto smyslu uškodil Masaryk českému národu více než všichni komunisté dohromady – čímž nemá býti řečeno, že by komunisté dělali věci jenom škodlivé.

Bez zahraniční akce Masarykovy by patrně Rakousko zůstalo zachováno, alespoň *jádro* Rakouska, Čechy, Rakousko a Uhry, Rakousko by zůstalo vázáno a nikoli vrženo k Němcům z říše, Chorvati a Slovinci by si asi dost rozmýšleli, patřili-li k soustátí, s nímž jsou spojeni společnou civilizací, anebo k jinému státu, umělému a násilnickému, k němuž je snad poutá jen příbuzný původ, ale už ne ani společný jazyk (a náboženství). Byla tu i naděje na svazek s obnoveným Polskem... Bez Masarykovy zahraniční akce by asi pražští pandrholy neměli odvahu rozejít se s Rakouskem, drželi by se spíše manifestu císaře Karla. Nastala by jim jistě velká obtíž s historickým a přirozeným právem, ale snad by se z toho nějak dostali...

Tempi passati! Řeknete *tempi passati*. Samozřejmě, že nic jiného. Ale hovoříme-li dnes o minulosti, je úplně jedno, zda hovoříme o včerejšku nebo o době před dvěma nebo třemi tisíci lety, o Rakousku a Československu nebo o punských válkách nebo o některé ze staroegyptských dynastií. Minulost je minulost. Co se stalo, nemůže se odestát. Ale velikou pravdu vyslovil Ludvík Vaculík: dějiny jsou vlastně souhra toho, co se *nemělo* stát.

Dobrym příkladem jsou tady Slováci a Slovensko. Za první světové válkyrazil zahraniční odboj přejatý výraz Čechoslovák. Dohoda, která měla oprávněný strach z balkanizace Evropy a která toho samozřejmě věděla víc o Africe (tam měli Francouzi a Angličané kolonie) než o střední Evropě, se neměla dovědět, že má vlastně „osvobozovat“ ne jeden národ, ale dva. Po převratu Čechoslovák zůstal, protože bez Slováků by Češi v novém státě byli menšinou. Byla to záminka spíše formální, vhodná jen pro parlamentní většinu, protože kdyby s Čechy drželi věrně Slováci (nebo Němci), bylo úplně jedno, zda v novém státě je jeden národ nebo čtyři. Nebudeme tu už do omrzení mluvit o českém pokrokařství, vyváženém na Slovensko, ale jako „ministr s plnou mocí pro Slovensko“ byl tam poslán „hlasista“ Šrobár, žák a stoupenec Masarykova realismu, který měl na Slovensku za sebou tak asi pět lidí. „Místodržiteli“ na Slovensku se tedy nestali ani Hodža, ani Hlinka (nejlépe Hodža i Hlinka), kteří za sebou početnou lidovou základnu měli. Český „mikroimperialismus“ tak hned v zárodku připravil *všecky příští nesnáze*, které pak Češi na Slovensku měli. A tak to pokračovalo krok za krokem. Je zajímavé, že naprosto stejnými „Čechoslováky“ byli nejenom Masaryk a Beneš, ale také Hácha a Rudolf Beran a po nich i sám Novotný. Po roce 1945 byl Šrobár vypoklonkovan z Demokratické strany a v únoru 1948 se stal opět ministrem právě jen proto, že za sebou v té době neměl vůbec nikoho. V roce 1968 dobrodušní naivkové z *Literárních novin* otiskli článek s pyšným titulem „ÚV KSČ – Už vládnou konečně Slováci Čechům“. [V rukopise chybí patrně jeden řádek textu – pozn. ed.]

Dnes je možno odvolat se na tu anekdotu, kterak přišel esenbák po smrti v pekle k vrchnímu kádrovákovi Adolfu Hitlerovi a na otázku, jak je to na zemi, odpověděl: „Špatně, vůdce. Němci kšeftují, Židé válčí a Protektorát Böhmen und

Mähren ti sebrali Slováci.“ Tak skončil český mikroimperionalismus. Čechy potkal jen ten osud, který jim jejich vlastní politikové připravili.

S určitým časovým odstupem jsem dostal do ruky knížku *Osmášedesátý*. Je to jedno, protože dnes už je také úplně jedno, zda uvažujeme o včerejšku nebo o době před padesáti nebo dvěma sty nebo pěti tisíci lety. Je to knížka bystrá, inteligentní, podnětná. Ale přesto se v ní autor nevyvaroval dvou základních chyb – optických klamů. Jeden si patrně vymyslel sám, druhý přejal. S tím prvním jsem se dosud nesetkal a také žádný historik by na něj nepřípadl. Autor totiž vychází z prapodivné myšlenky (nelze říci ani tvrzení, přesvědčení – je to jenom myšlenka a vlastně smyšlenka, nápad), že v osvícenství a takzvaném národním obrození tady vznikl docela nový národ, odlišný od toho „starého“, že naše dějiny začínají právě tady. Kdyby jen řekl: „Budu se zabývat jen dobou od obrození,“ bylo by to docela v pořádku. Nikdo se nemůže zabývat vším. Ale není to jen nápad, je to celá autorova optika: vychází z tvrzení často opakovaného: „Naše dějiny, pokud můžeme sledovat jejich skutečně souvislou nit, začínají koncem 18. století, v „novočeském pravěku“ vlastně znovu“ (str. 143). To je nesmysl. Naše dějiny nezačínají koncem 18. století, ale už před Boleslavem a svatým Václavem a od svatého Václava se stávají ne už jen dějinami, vnějšími ději, ale i tradicí. Nejsme národ mladý, nový, umělý. Celá naše historiografie o tom mluví, ale stačí si přečíst Pekařova *Svatého Václava* a jeho *Smysl českých dějin*. Samozřejmě bychom tu mohli jít do podrobností, ukazovat například, jak národní obrození bylo vlastně *reakcí* na josefinismus s jeho užitkovou, nikoli ideologickou germanizací, jak to nebyla specificky česká záležitost, ale součást světového vývoje atd. Dosavadní národní povědomí, založené na zemském vlastenectví (Landespatriotismus), náboženství atd., bylo prostě postupně nahrazováno povědomím jiným, vlasteneckým jazykově, z něhož se později vyvinul nacionalismus v našem slova smyslu. Exkurzí by tu třeba mohlo být, jak vlády (zejména naše, rakouská) toto nové vlastenectví podporovaly jako účinný prostředek boje proti Francouzské revoluci, a zejména potom proti Napoleonovi. Ale celý ten nápad s novým národem je myšlenka tak pošetilá, že nestojí za to se jí zabývat. Přichází-li někdo s naivním nápadem, jako by české dějiny „začínaly“ 1848 nebo 1918, jaké má potom právo divit se komunistům, kteří „počítají“ české dějiny až od února 1948 a všechno před tím pokládají za „pravěk“?

S tím souvisí i jiné tvrzení autora *Osmášedesátého*, že „s iniciativou (1968) přišli vojáci, a ti se přece vyznačují tím, že za českou nebo československou věc už nebojovali doma několik století“ (str. 153). Ale vždyť to zase není pravda! Necháme-li už stranou to „doma“ (díky habsburské monarchii se opravdu doma, to je na území Čech a Moravy, bojovalo poměrně málo), necháme-li stranou války s Turky, přece *čestí* vojáci bojovali i na *české* půdě v 19. století s napoleonskými armádami a s Prusy! A za první světové války (i když *každá* válka je úděsná a hroz-

nál) devět set tisíc českých důstojníků a mužů, ačkoli *v tomto případě* nemělo příliš *za co* bojovat, bojovalo velmi znamenitě ve svazku rakouské armády! Žertovně k tomu můžeme dodat, že i Jan Masaryk, syn TGM, „bojoval“ celé čtyři roky jako důstojník v této armádě, byť jenom u zásobování nebo u vozatajstva, a že ještě *v listopadu 1918* s ironickým zpožděním dostal od rakouského vojenského velení vyznamenání „za statečnost“ a byl i povýšen, tuším na nadporučíka! Což tohle nebyla vojenská tradice? Za „první“ republiky byla ovšem dána přednost falešné tradici či spíše legendě legionářských houfů, uměle pěstované. Všechno to je jen klam zcestné optiky „první“ republiky, kdy se z českých dějin vypařilo tři sta let (proč se nevytratilo čtyři sta let?). Jeden český historik mi kdysi řekl, že ho takřka nezajímají české dějiny, protože prý jsou dosti nudné. Bodejť ne, když z nich zmizelo tři sta let! Naproti tomu nutno říci, že Rakousko byl *náš stát*, že jsme vědomě, dobrovolně a uvědoměle sdíleli jeho osudy a že také dějiny Čechů a Moravanů do těchto dějin patří. Stačí si k tomu přečíst třeba jen *Stručné dějiny Rakouska* rakouské marxistky Evy Priesterové, vydané český Státním nakladatelstvím politické literatury 1953.

Druhý základní omyl autora *Osmadesátého* by se asi nechal vyjádřit heslem „Česká otázka je otázkou světovou“, které zřejmě přijímá také Karel Kosík, byť v souvislosti se Slovenskem. Začalo to možná už s proslulým citátem z Palackého: „Kdykoli jsme vítězili, dalo se to pokaždé více převahou ducha nežli mocí fyzickou.“ Nevím, v jaké souvislosti to Palacký napsal, patrně v doslovu k *Radhošti*, z Palackého se ostatně vytrhávají věty bez kontextu a souvislosti, a také tato věta se obyčejně cituje samostatně. Nevím, co měl vůbec Palacký na mysli. Ale dobře. Kdy jsme tedy vítězili? Palacký jistě neměl na mysli skutečné úspěchy českého gotického malířství nebo barokní hudby. Snad Komenského, ale to byl jednotlivec, a nikoli národ a jeho sektička byla vždy v národě zcela nepatrnou menšinou. Husitství? Tady je nutno rozlišovat prvopočáteční nadšení intelektuálů (výsledky tohoto zápolení jsou ovšem sporné) od pozdějšího patnáctiletého řádění loupeživých tlup, složených ponejvíce ze ziskuchtivé drobné šlechty a kořistného městského proletariátu, tlup, které vždycky byly v naprosté menšině a patnáct let jen terorizovaly obyvatelstvo. Ale ať se na význam a působení těchto band díváme jakkoli, „vítězství“ tu nebylo každopádně věcí ducha, ale moci fyzické, stejně jako předchozí velká *vojenská* vítězství přemyslovských králů. Tak kdy jsme vůbec vítězili duchově? Zdá se, že tuto větu Palackého je třeba přiřadit na začátek pozdějších všeobecných frází beze smyslu nebo obecných pravd a rčení, jako je „drobná práce“ (toto heslo bylo právem svého času raženo jako odpor proti planému vlasteneckému pokřiku v době, kdy „velké činy“ nebyly možné. Ale je užitečné jenom jako aktuální zásada, nikoli jako všeobecné pravidlo. Dnes díky hlasatelům drobné práce, vlasteneckého horlení a pokřiku o „velkých činech“ nemůžeme už dělat vůbec nic), „rozčilení není program“, „demokracie, toť diskuse“, „pravda vítězí“,

„Ježíš, ne Caesar“ apod. Autor *Osmadesátého* se k „světovosti“ patrně hlásí citátem z Masarykovy *České otázky* (str. 24): „Vstáváme z mrtvých a svět od nás očekává slovo spasitelné. Neřekneme-li mu toto spasitelné slovo, odvrátí se od nás a my se staneme podloží národů jiných.“ Nehledíme-li na první dvě slova (z mrtvých jsme vstát nemohli, protože jsme mrtví nikdy nebyli), jsou tyto věty přímo klasickým příkladem namyšlené intelektuální stupidity, i když byly řečeny patrně jen tak do větru. Prosím vás, co od nás „svět“ očekává? No samozřejmě nic. Ostatně „svět“ ani neexistuje, jsou Němci, Francouzi, Angličané, Číňané, Japonci, ale žádný svět. Svět „vcelku“ je nesmysl, žádná hodnota sama o sobě, nic měřitelného, něco asi jako zprohýbaná uhlířská putna, o které nám také říkali, že „putna není žádná míra“ – ale říkej to uhlíři!

Totéž platí o takzvané „světové úrovni“, které se tak často dovoláváme. Prosím vás, cožpak existuje nějaká „světová“ úroveň? Francouzská, ruská, anglická a jihoamerická, to ano, ale „světová“? Ta věta o spasitelném slovu, které od nás svět očekává, připadá na první pohled fantastická, ale čím víc o ní uvažujeme, tím víc nám připadá jako věta z blázince. Už jsme řekli, že „svět“ od nás neočekává *nic*. „Svět“ zajisté rád přijme skutečný výkon, který vždy přijímal, české umělce, inženýry, řemeslníky – tak jako od každého jiného národa. Ale jaké má být to „spasitelné“ slovo? Nikdo o tom nikdy neřekl nic určitého, bylo to vždycky jen všeobecné blouznění, fantastická intelektuální namyšlenost. Uvažujeme-li o tom, pak jediné „spasitelské slovo“, které kdy někdo řekl, řekl Ježíš. To není nějaká bigotnost, to je chladná, racionální úvaha historika, která platí pro celou Evropu dva tisíce let. Hilaire Belloc kdysi napsal skvělou knihu, bohužel nepřeloženou do češtiny, *Europe and the Faith*. Ta kniha končí slovy „Evropa je Víra“ – a více se o tom sotva nechá říct.

Fantazie o „spasitelném slově“ se ovšem táhly dál – přes H. G. Schauera, který v *Čase* uvažoval o tom, zda by nebylo lépe, aby se český národ *v zájmu humanity* vzdal svého jazyka a identity a splynul s větším národem, v tomto případě s německým. Nevím, zda by z toho měli vůbec jaký užitek i Němci i Češi. Spíše škodu na obou stranách. A pokračuje to až k Milanu Kunderovi, ke Kunderově „nesamozřejmosti“ národa. Velký učitel národů G. K. Chesterton by se tu asi pousmál a řekl by, že jedním z největších kladů národa je právě to, že je *samozřejmý*. Nikdo ve světě se nikdy neptal, zda je samozřejmý nebo nesamozřejmý, od velkých národů – samozřejmě – přes malé, například Seveřany, až po poslední černošský kmen. Mohli bychom ovšem říci, že právě tyhle fantastické a všeobecné řeči o spasitelném slově a nesamozřejmosti národa jsou českým specifikem, něčím, co národ povznáší. Ale nezdá se mi. V té Renčově hře jsou také verše: „Mluvíš s Antiochem!“ – „Ty s římským senátem a lidem římským zase!“ – „O Antiochu světa půl ti mluví!“ – „O Římu Řím!“ Bylo by snadno stačilo, kdyby se o Čechách mluvilo v Čechách.

Náš společenský vývoj v 19. a 20. století nebyl ovšem – vinou politiků – jako u Maďarů nebo Poláků politický, ale literární. Odtud obrovský a neúměrný obdiv

a sklon k literatuře a láska k fantastickým slovům, přetrvávající do dneška. Politiku u nás dělala převážně šlechta. Krok za krokem ji buržoazie vytlačila, ale její skutečné panství netrvalo ani dvacet let. Ať si myslíme o aristokracii cokoli, byli to profesionálové, zatímco buržoazie laici, amatéři a diletanti. Obecně se vyšlo z demokratického mínění, že Honza z pastoušky, už tím, že to je Honza z pastoušky, je moudřejší než Schwarzenberg, Lobkowitz nebo Clam-Martinic. To se rozumí, že geneticky, zrozením, nebyl původ těchto aristokratů jiný než Honzy z pastoušky. Co je dělalo užitečnými, byla právě profesionalita, výchova od malička po celé generace. Masaryk mluví v proslulé washingtonské deklaraci výslovně o „degenerovaných“ Habsburcích a Hohenzollernech. Jenomže proč se v té souvislosti nepodíval na svou vlastní rodinu?

Měšťák ovšem, kdykoli přijde řeč na šlechtu, použije s opovržením slova „degenerovaný“. Ale podívejme se do svých vlastních rodin a do svého okolí! Statistika o tom, kolik „šlechticů“ a kolik „nešlechticů“ kdy bylo v psychiatrických ústavech, patrně nebyla nikdy udělána, ale mám zato, že by *poměrně* nevyzněla pro šlechtu nepříznivě.

Chesterton kdesi říká, že monarcha se dostává k své funkci nejdemokratičtějším ze všech demokratických způsobů: totiž zrozením. Moje maminka, chudá venkovská žena, měla v oblibě aristokraty. „Aspoň nekradou,“ říkala, „mají už dost.“ Naproti tomu Antonín Švehla, vzpomínaje asi na domácí chlěvy, řekl o svých demokratických kolezích: „Když už žerou, kdyby aspoň nemlaskali.“ Buržoazie nemá nikdy dost.

Žádná společnost se bez aristokracie neobejde, ať se jí říká jakkoli. Církev si ji vychovává z kněží. V totalitních režimech se jí stává stranický aparát, jinde vojáci, v demokraciích ti nejbohatší. Politikové z „profese“ v demokracii ji nenahradí, protože ti chvátají v naprosté většině za osobní slávou nebo osobním ziskem. Ostatně časté střídání tu ani nemůže vytvořit žádoucí kontinuitu.

Ale o všech těchto věcech uvažují vždy spíše vzdělanci nežli politikové. Pročež od intelektuálů a literátů chraň nás, ó Bože!

MILÝ PANE DOBROVSKÝ

Milý pane Dobrovský,

takže si nebudeme navzájem kašulírovat, co se týče stylu, protože i Vy dovedete psát, a půjdeme rovnou k jádru věci, k jablku sváru, jak jednou napsal Durych. Já jsem se nikdy nestaral o styl, nikdy mě to nezajímalo. Nasákl jsem Durychem (žurnalisticky), nikoli Demlem, a také Peroutkou (od studentských let) a nezávisle na něm samozřejmě také Chestertonem, kterým nasákli i Peroutka i Karel Čapek. Takže to vezmeme popořádku podle Vašeho dopisu:

1) *Školy*. Bylo-li v tzv. první (a podle mne jediné) republice něco spravedlivého, pak to byly školy, zejména střední. Profesori byli většinou z chudých vrstev, filosofické fakulty, z nichž vycházeli, byly doménou tzv. levice. Teprve po roce 1945 tam získali většinu lidovci a národní socialisté. Na gymnáziu v Chrudimi jsem měl jako třídní profesory Václava Müllera a Antonína Vaňka. Müller byl předsedou místní Volné myšlenky a Vaněk krajským důvěrníkem národních socialistů. Nikdy jsem od nich nezažil ani stín nějaké diskriminace, ačkoli jsem měl už asi od kvarty zcela protivné názory (jako dnešní), s nimiž jsem se nikdy netajil, naopak jsem je vykřikoval veřejně a provokativně. Müller (češtinář) chodil s mými kompozicemi po všech třídách, bouchal s nimi o katedru a vyvracel je, ale *nikdy mi neublížil*, naopak. Mně říkal: „Tohle si nechte pro *Lidové listy*, tam stejně přijdete, a nepište mi to do kompozice.“ Staral jsem se o češtinu, dějepis a jazyky, byl jsem úplný idiot v předmětech tzv. exaktních, fyzice, chemii, matematice, ale profesori nad tím přimhuřovali oči, jinak bych musil propadnout v každém ročníku. Koncem mého pobytu na chrudimském gymnáziu najednou (k velkému údivu

starších) začali přicházet mladí profesori – katolíci. Jeden z nich, Václav Dušek, si stěžoval jinému mladému profesorovi – katolíkov: „Jak to, že se mi ten Jehlička neučí deskriptivní geometrii, když přece ví, že jsem katolík?“ To je jediný (veselý) případ, kdy otázka přesvědčení přišla nějak do souvislosti s prospěchem.

2) *Pravice – levice*. Kdy konečně inteligentní lidé (ať vpravo nebo vlevo) přestanou blbnout s touhle volovinou? Proč máme být levičáky nebo pravičáky jenom proto, že si kdysi před dvěma sty lety nějakí lidé v konventě sedli jedni napravo, druhí nalevo, *ačkoli se situace od těch dob zcela změnila*? Někaké dělení na pravici a levice nemá dnes podle mne vůbec žádný smysl. Úkolem politických stran v pluralitním systému není přece hájit nějakou zasranou ideologii, ale

- a) předkládat konkrétní návrhy na řešení zcela konkrétních problémů,
- b) vyhledávat k tomu vhodné a schopné lidi.

To není otázka pravice nebo levice, ale všech. Před prezidentskými volbami ve Francii jsem ze žertu položil našemu frankofilovi Jardovi otázku: „Koho bys volil?“ Odpověděl mi. „To víš, já *jako levičák* bych volil Mitteranda.“ Řehtal jsem se v duchu a řekl: „Já bych *také volil Mitteranda*, ale ne proto, že je napravo nebo nalevo, ale proto, že si myslím, že je *lepší* než Giscard. Kdyby se mně zdál Mitterandův protivník lepší, volil bych toho.“ Ruský bolševismus, německý národní socialismus a italský fašismus jsem vždycky pokládal za *levá* hnutí, nikoli teprve dnes, psal jsem to už roku 1947 do *Obzorů* a vehementně se mnou tenkrát polemizoval v *Rudém právu* Václav Lacina. Bylo ovšem velkým hříchem tehdejší tzv. pravice, že se na nacismus a fašismus dívala blahosklonněji než na bolševismus, a velkým hříchem tzv. levice, že se naopak dívala blahosklonněji na bolševismus než na nacismus a fašismus. Přitom však tato tři hnutí rostou z jednoho kořene, z totalitárního socialismu (neplést se sociální demokracií). Proto také je podle mého soudu blbost, jestliže někdo se pokládá zásadně a priori za levičáka nebo pravičáka, vede to jen k špatnému a falešnému vidění. O tzv. pravici a levice má zajímavé úvahy francouzský katolický myslitel Jacques Maritain, pokládaný svého času za levičáka, v knize *Le paysan de la Garonne* mluví o velké konfuzi, Lenina například pokládá za bytostného pravičáka s levičáckou duší, s levicovou ideologií. Podle mého soudu: pryč s dělením na levice a pravici!

3) *Protektorát*. Nešlo o to „vyjít Němcům vstříc“, jak Vy píšete, ale dělat českou, nikoli benešovskou politiku. Když se na nás Francie i Anglie v Mnichově vykašlaly, měli jsme my ochotně přiběhnout a poslušně aportovat, když se samy octly v úzkých a světový požár tu už stejně byl a my v něm byli podobní oné vymyšlené legendární babičce, která na Husovu hranici prý přikládala polínko – my jsme ovšem přikládali ne polínko, ale třísku. Když už se shodou okolností octl Hácha na prezidentském fleku, neměl se pokládat za místodržitele Benešova (podle vlastních slov), ale za odpovědného suverénního ředitele českých osudů, Eliáš, Nečas

a Feierabend a odpovědní představitelé neměli dělat zároveň odboj. Nezeslabovali jsme tak svou pozici vůči Němcům? Nehráli jsme tak přímo do rukou, nenahrávali jsme přímo takovým nenávisným Němcům jako byl K. H. Frank? Otázka: Musil Heydrich *opravdu* přijít? Druhá otázka: Cožpak si někdo mohl opravdu myslet, že si Němci nechají jenom tak beztrestně střílet na reichsprotektora? To je naivita. Snad to všechno, ten „odboj“ některých lidí, bylo mravné, ale nikoli politické. Víte, kdysi dávno jsme se ve škole učili Sládkovu básničku:

„Silén buď a nepovol,
jsi-li v lese žití dub.
Jsi-li pouze trávy stvol,
schyl se, ale neustup!
Dub anebo třaslice
drž se půdy, kde jsi vzrost.
Zlomí-li tě vichřice,
žils jak muž – a to je dost.“

My jsme byli třaslice, ale chtěli jsme si hrát na dub. Znovu: snad mravné, ale nikoli politické. Já vím, chtělo by to jiné lidi, lidi, kteří by dělali své bez jakékoli propagandy. Cožpak naši lidé nepracovali (v té chvíli pro Němce) před Heydrichem jako za něho? Naproti tomu *malilinký* příklad: Vyšehrad byl za války dosti veliké nakladatelství. Vydal v té době několik set knih. *Ani za jednu* se nemusíme stydět. Vydali jsme i německé autory, ale ani jednoho nacistu nebo autora blízkého nacistům. Naopak korespondenci Goll–Pekař, Zeyer–Braunerová, listy Maxe Dvořáka, Florovského *Čeští jesuité na Rusi* a řadu jiných knih. Ale to by bylo ještě veliké upřesňování a čas kvapí.

4) *Masaryk*. Nevyčítám Masarykovi, že změnil názor, ale že jej změnil špatně. Rozbití Rakouska opravdu pokládám za největší katastrofu tohoto století pro český národ, Evropu a svět. Mnoho dynastií už válku prohrálo, ale proto nemusely státy zmizet. Víím, že to mělo mnoho příčin. U nás se nejprve hádali, zdali o to má větší zásluhu zahraniční nebo domácí „odboj“, a když se pak poznalo, že rozpad Rakouska nebyl pro nás zrovna veliké štěstí, tak se přišlo s jinou teorií, že by se Rakousko i bez našeho přičinění rozpadlo tak jako tak. Těch devět set tisíc proti stu tisícům legionářů jsem jen citoval z Lorenze. Sám si myslím, že těch devět set tisíc nebojovalo s velkým nadšením pro císaře pána a jeho rodinu, a že těch sto tisíc legionářů nešlo do legií ani tak pro republiku, ale proto, že je v ruských lágrech žraly vši a že sami neměli co do huby. Tak dali přednost armádě. Chudáci lidi v obojím případě. Ale ptám se (mám už dost Masaryka): co by asi z něho zbylo, kdyby nebylo té shody okolností? Kdyby se nestal prezidentem? Tuctový univerzitní profesor, o jehož knihy by nebyl už dneska takřka žádný zájem. Heleďte se, ať to vypadá jakkoli paradoxně, mám dojem, že

takový Tigrid má stejnou duchovní kapacitu jako Masaryk. Jenomže Pavel zemře patrně v exilu a za čtyři až pět let po něm ani pes neštěkne. Jen tak mimochodem: nevěřím, že se lidé „obětují“. Lidé dělají politiku nebo žurnalistiku z vášně, asi jako když jiný sbírá známky, krabičky od sirek, dělá parník ze slámy ve fľašce od sodovky nebo pracuje na zahrádce, „obětování“ je v tom málo. Mnoho lidí dělalo „odboj“ ne z „vyššího principu“ mravního, ale aby si zajistili potomní postavení. Stejně tak v roce 1968. Konečně bych nevyčítal nikomu, kdo by se držel Husa, Komenského, Masaryka. Jenomže těmi jmény u nás mávali a mávají jako fanglí většinou lidé, kteří s Husem, Komenským, Masarykem nemají nic společného. Také Václavu Černému nevyčítám jeho *názory*, ale jeho namyšlenost.

5) *Národ*. Neustále a třeba bezděky zaměňujeme a směšujeme pojem „národ“ – pojem dnešní s pojmem středověkým. Dnes jsou pro nás „národem“ všichni naši lidé, pojem národ vlastně splývá s pojmem „lid“. Ve středověku tomu tak nebylo. Politický národ byli jenom svobodní, nikoli poddaní, nikoli „lid“. Pekař skutečně mluví o stovce lidí, kteří se v předbělohorských Čechách účastnili sněmů, to jest politické reprezentace národa, ale *lituje* toho, lituje tohoto politického zájmu. Z dnešního hlediska to můžeme kritizovat, ale ve středověku tomu tak bylo (středověk počítám do konce vlády Marie Terezie 1780). Ostatně je tu určitá (nedokonalá) obdoba k dnešním parlamentům: *politickým* národem (o tom mluví Pekař) podle teorie (nikoli v praxi) by vlastně měli být členové parlamentu, *ces cochons de députés*, ty svině poslanci, jak se o nich vyjadřuje Léon Daudet.

Hergot, už toho musím nechat, to bych mohl psát donekonečna, a kdo to má číst (a opisovat). Ale ještě:

6) Mácha – Deml. Mácha *nebyl* erotoman. Erotoman – pomineme-li psychiatrický význam toho slova – je člověk, který se postupně neb najednou zamiluje do více žen. To je běžný případ, ale není to případ Máchův, soudě podle jeho „tajného“ deníku. Podle mého byl zájem Máchův čistě sexuální. Jemu by patrně stačila jenom Lori, které literární kritika asi křivdí a s níž by souložil od rána do rána (a také na ni žártil). Celý Máchův zájem (podle toho deníku) lze vystihnout trojúhelníkem: onanie – soulož – záchodová scéna. O lásce tam nikde nepadne ani slovo. Ale o to mi nešlo. Jde mi o to, abychom ani z Máchy, ani z Němcové, ani z Nerudy (jeho záležitost s Karolinou Světlou bylo přece z jeho strany jasné všiváctví) nedělali modly ve všem všudy – *a také ne z Demla*. Ale přesto byl Deml velký básník. Není pravda, že by Deml psal proti Židům „v době, kdy Němci už Židy plynovali“. Hitler začal plynovat Židy až ve válce, a od 15. března 1939 už Deml nenapsal proti Židům slovo. Může se Demlovi (*právem*) vyčítat, že se měl podívat za humna *už předtím*, ale to mu těžko mohou vyčítat lidé, kteří se mnoho nestarali o to, že se u nás od roku 1948 stovky lidí popravovaly nebo jinak zbavovaly života (například dohnáním k sebevraždě) a že desítky tisíc lidí byly v kriminálech a lágrech. Nechci to nikomu vyťkat, ale když o to nedbali lidé v Příbrami, jak

potom chtít, aby o to dbali lidé několik kilometrů od Dachau? Také tady je nutno měřit jedním metrem.

Nedávno jsem o Demlovi mluvil s daleko větším znalcem jeho díla, než jsem já, a ten soudí, že Deml vlastně antisemitou nebyl: pro něho prý bylo slovo „žid“ nadávkou asi jako dnes pro mnohé „fašista“ nebo „bolševik“, jako židy „kvalifikoval“ také křesťany a katolíky, o Bedřichu Fučíkovi zase napsal, že je „nunvár“, protože vykuchal nějaký článek o něm atd., a na druhé straně měl přátele mezi židy (profesor Pauwitz aj.). Ostatně P. Braitó nám říkal v Leopoldově, abychom dělali dobrý rozdíl mezi teologem a kazatelem: teolog uvažuje racionálně, kazatel mluví emotivně a tím spíš se nechá strhnout emocí, čím lepším je kazatelem. Deml byl kazatel, nikoli teolog. Také Durych si kdysi povzdechl, že nemůže psát o Demlovi: Kdybych tak mohl *básníka* Demla a *člověka* Demla posadit každého zvlášť a říci jim: Neplete se mi jeden do druhého, to by pak bylo hej, ale takhle to nejde. Tohle všechno nepíši, abych Demla omlouval, ale jako jakési vysvětlení. Můžeme ztracovat *člověka* Demla. Ale co si počít s *básníkem*?

Koho měl Honza Scheinost za kmotra, nevím. Asi sušické sirkaře.

Tak Vás moc pozdravuji.

II. STATI, ČLÁNKY, POLEMIKY

HLAS K ČESKÝM DĚJINÁM

Příspěvek do diskuse

*Nezabývám se panem R. Kiplingem jako svěžím umělcem
nebo bujarou osobností. Zabývám se jím jako bludařem –
to jest jako člověkem, jehož názory mají tu smělost, že se
liší od mých.*

G. K. CHESTERTON, *Heretikové*

Nejsem disident ani chartista. Disident být nemohu, protože jsem nikdy nebyl sident. Charta ve mně vzbudila hned zkraje nedůvěru, když prohlásila (i kdyby to byla jen taktika) chuť, touhu, snahu nebo úsilí vést dialog s někým, kdo o tento dialog neměl a nemohl mít nejmenší zájem a kdo by nejraději praštil všechny chartisty polenem přes hlavu. Item pak Charta počala oblažovat všelijaké instituce, které o to také ani za mák nestály, všelijakými jistě dobře míněnými zlepšovacími návrhy, za něž se jí nedostalo odměny, jaké se příležitostně dostává zlepšovacím návrhům. Pokud se tohle děje v úzkém kruhu rodinném, třeba i písemně, budiž, aspoň se to dostane také na StB. Ale dialog a instituce – to ne. U toho nemusím být. Příliš mi to připomíná Jožku Jabůrkovou, vzácnou a šlechtitou ženu, o které se teď točí na Barrandově film, která, jsouc zatčena, snažila se přesvědčovat esesáky o pravdě komunismu. Bylo to ušlechtilé úsilí, leč vyplývané nadarmo, protože esesákům to bylo jedno.

Jedním takovým memorandumem, zvaným Právo na dějiny, byla také obšťastněna Akademie věd. Někteří lidé, kteří náhodou četli mé spisování o katolicích a republice 1918–1938, mě podezírali z autorství tohoto memoranda. Nuže, to memorandum jsem nepsal, nečetl, nikam neposlal a do tisku nedal. Četl jsem je až začátkem roku 1985, kdy mi jeho text půjčil jeden taktéž nezúčastněný přítel. Spisování o katolicích a republice 1918–1938 jsem dával dohromady vlastně jen pro své dospělé vnuky, povzbuzen četbou prvních dvou dílů *Paměti Václava Černého*. Černý tam několikrát ohovará *Řád* a *Obnovu*, a tak jsem si řekl, že jako jeden z posledních zbylých k tomu něco řeknu z druhé strany, aby si vnuci, když

se jim to náhodou dostane do ruky (Černý), neřekli, jaké ohavnosti to děda páchal. Pak se to dostalo pár lidem do ruky.

Právo na dějiny není tedy moje zelí a ať si je šlape, kdo chce. Říkám ovšem, že kdybych už měl přece jen něco podepisovat (nic nepiš, nic nepodepisuj, a když přece jen podepíšeš, pak se aspoň nediv!), pak bych přece jen podepsal spíš Právo na dějiny nežli Chartu, ačkoli od svých klukovských let jsem si nezvykl podepisovat, když jsem četl rozkošný epigram: „Já mám sílu, ty máš sílu, sdružíme se v Devětsilu. A tam já a ty a my budem dělat programy.“ Ovšem nikam bych to neposílal, nejméně už Akademii. Právo na dějiny se im Grossen und Ganzen rozpadá na dvě části, část víceméně odbornou a část ideovou. Psali je neodborníci, neměli mezi sebou patrně žádného historika, protože si nedovedu představit žádného historika, který by nečetl Pekařovu *Masarykovu českou filosofii* a Pekařův *Smysl českých dějin*. V tom případě by ovšem nemohl napsat takovou hloupost, jako že Masaryk zakládá ten smysl na humanitě, Pekař na náboženství. Ale nedovedu si také představit českého historika, který by *kompletně* neznal *celé* dílo Pekařovo, a to nejen z lásky k Pekařovi, ale například i vzhledem k tomu, že jsem na vlastní uši slyšel nejdůslednějšího odpůrce Pekařova, Jana Slavíka, kterak na veřejné schůzi prohlašuje o Pekařovi: „Největší český historik *po* Palackém a *vedle* Palackého.“ Ale odpůrci Práva na dějiny sice znají *Smysl českých dějin*, ale patrně už ne Pekařovy *Tři kapitoly o sv. Janu Nepomuckém*, jinak by nemohli ne dosti uctivě mluvit o tomto světci, patronu muklů, mučených, nespravedlivě vězněných (tak se mění patronace světců v průběhu věků), a nejlepším velvyslanci v celé západní a jižní Evropě a Jižní Americe, jakého Čechy kdy měly. Ostatně zase im Grossen und Ganzen: francouzský historik Victor Lucien Tapié (viz knihu *Řádu O Josefu Pekařovi*) se kdysi ptal Masaryka, v čem je vlastně podstatný rozdíl mezi ním a Pekařem, a Masaryk odpověděl, jak měl ve zvyku, lakonicky, ale pregnantně: „Pekař je katolík, a já husita.“ Snad tohle měli autoři Práva na dějiny na mysli, ale formulace (jejich) je v každém případě nepřesná, chvatná a nešikovná. Nedomnívám se ovšem, že by, kdyby k práci byli přizváni i jiní historikové, vyšlo z věci něco jiného než neslaný a nemastný guláš. Jenže ta věc měla být vždycky vydávána jen za záležitost autorů, nikoli za skupinové, nebo dokonce obecné stanovisko.

Ještě několik obecných a velmi stručných poznámek, protože jinak se hodlám starat jen o vlastní zahrádku a nestrkat nos do toho, co se mě netýká.

Mezi autory, kteří nevycházejí, jmenují autoři Práva (píší autoři, protože se domnívám, že Právo nepsal jeden člověk) také Palackého – snad kvůli rovnováze. Palackého *Dějiny* jsou ovšem monument, ale také nic jiného než monument, podobně jako spisy Komenského, které vycházejí v Akademii (rád bych viděl člověka, vyjímaje snad některé evangelíky, který se hlásí k náboženským a filosofickým myšlenkám Komenského, podobně jako k myšlenkám Husovým, tohoto gotické-

ho superkatolíka). Tedy monument, který pro dnešní historiografii má sotva větší cenu než Dalimil (nebo *Zbraslavská kronika*, i když tady jde samozřejmě o památku jiného druhu). Odkazují znovu na Pekařovu studii o Palackém v Ottově slovníku (1902), vydanou ve Světovce roku 1912. Abych byl spravedlivý, Pekař už roku 1902 píše (str. 105 knižního vydání): „*Dějiny* (Palackého) *zůstanou velkým dilem, i kdyby jednou jejich výklad českých dějin v celku i v jednotlivostech nestačil našemu poznání...*“ A shrnuje vlastně celou Palackého koncepci, píše na str. 107: „Vyjma větu první, neobstál by žádný jiný ze soudů těchto dnes před kritikou.“ To bylo před více než osmdesátí roky. Říkám monument, vskutku monument. Dokazují-li kritici Práva v potu tváře, že Palacký vychází, tedy čím více, tím lépe, ale nevím, jaký by byl z toho užitek. Vysvětlivek a komentářů by k tomu dnes muselo být tolik, že by to rozsahem předčilo *Dějiny*. Ale domnělé názory Palackého, anebo to, co za ně bylo vydáváno, staly se v překroucené, zpitvořené, zvulgarizované, částečně i ve vědomě lživé podobě základem učitelské nebo podučitelské (jak říkal Šalda) české ideologie, tak jako z konzervativce, senátora národní demokracie, autora předmluvy ke Gajdovým pamětem a bytostného idylika Aloise Jiráska se stal obratem ruky učitel národa.

Odbornými pasážemi Práva se nezabývám. Jednak to není má věc, jednak nejsem kompetentní – jeden můj přítel historik, také vyšlý z marxismu, který sám sebe mylně pokládá za ateistu, také po roce 1968 vypuzený z dosti významného kulturního místa, řekl po přečtení, že by *některé* věci v *některých* oblastech (práce v archivech například) formuloval ještě ostřeji. Nevím. Úlohou a místem křesťanské civilizace v dějinách našeho národa a Evropy se také zabývat nehodlám. Ať si, kdo chce, přečte knihu Hilaira Belloc *Europe and the Faith*. Jestliže Peroutka kdysi napsal v knize *Jací jsme*, že stop po protestantismu v našem životě je asi jako stop po náboženství židovském, zdá se mi, že stop po buddhismu je tu ještě mnohem méně. Vyvracet každou mylnou a bludnou větu v *Hlasech* by znamenalo napsat celou knihu nejméně stejného rozsahu, a k tomu nemám ani chuť, ani náladu. V jednom směru mě však četba *Hlasů* velice oblažila a uspokojila. Zcela mylně jsem se až dosud domníval, že po stránce historiografie žijeme pod jakýmsi skleněným poklopem na syrečky (v některých hokynářstvích mívali ty skleněné poklopy nad sýrem a syrečky, v dnešních samoobsluhách už asi nejsou), a že tedy zaplatť pánbůh za to, co vůbec je. Z *Hlasů* jsem se dozvěděl, že historiků významu Pekařova, Šustova, Chaloupeckého, Kroftova, Kutnarova, Kalistova (ba i toho Pekařova kolegy z oboru, o němž Pekař říkal: „je to velmi učený pán, bohužel žádný historik“) běhá po Praze, Brně a okolí jako psů, a že někteří (ne všichni) z nich mohou dokonce jezdit na kongresy kdekoli na světě a podobně jako přírodovědci o sedmnácté noze stonožky přednášet tam zcela svobodně a sledování velkým zájmem, například o tom, zda měl levoboček některého pražského knížete z 11. století syna nebo dceru. Dověděl jsem se zkrátka od čtyř historiků, vyšlých

z marxismu (doufám, že opravdu *vyšlých*), a od pana doktora Mezníka z Brna, že je vše v naprostém pořádku. To mě utěšilo.

*

Škoda, že už nežije G. K. Chesterton, a kdyby žil, škoda, že by nežil v Čechách, a kdyby žil v Čechách, škoda, že by neznal Petra Uhla. Napsal by o něm líbeznou stat, protože Chesterton měl daleko více vtipu než já a nebyl jako já přívržencem českého rčení „jak potkáš spasitele, hned ho kopni do prdele“. Musím tedy volit jen slova nehledaná, prostá po příkladu Jana Nerudy. Chesterton jako Viktor Dyk měl rád Dony Quijoty a Petr Uhl je poslední Don Quijote v českých zemích. Bolestnou cestu od křesťanství k ateismu (domnělému) měl nadarmo. Protože Petr Uhl zůstal křesťanem. Kdyby žil v 17. století, byl by patrně misionářem, apoštolem, protože to je povaha apoštolská, a plul by do Indie, do Číny nebo mezi černochoy obracet je na víru pravou. Takto ovšem – ve 20. století – aspoň bojuje aktivně proti kapitalistickému výrobnímu způsobu a všem jeho projevům a důsledkům (nejde ovšem o způsob, ale o ty důsledky, ačkoli – může namítat Petr Uhl – právě ten způsob vede k těm důsledkům) a za všechny ty pitominky, jako je úcta a obdiv k revolucím a trockismu. Petr Uhl patrně do smrti nepochopí, že jeho způsob myšlení nevede ke svobodě větší a větší, ale k otroctví většímu a většímu, že jeho nazírání, provedeno v praxi (a ono už z valné části bylo v praxi vyzkoušeno), by zase vedlo nezbytně – proti jeho úmyslům – k diktatuře a totalitarismu. Nechápu, proč se Uhlovi nelíbí věta: „Dějiny bez člověka a bez Boha přirozeně nemohou mít žádný smysl,“ věta, která, jak jsem se na jiném místě dočetl, prý vzbudila největší rozhořčení. Vždyť je to věta pravdivá. Podívej, Petře: budto dějiny, existence člověka, svět vůbec mají nějaký smysl – a pak jim tento smysl musel být dán –, anebo všechno je jenom věc náhody, náhodného uzpůsobení, a pak může jít jen o auto-realizaci a je úplně jedno, jestli se člověk v *tomto případě* realizuje jako Hitler nebo Stalin, nebo svatý František z Assisi. Že jsem způsobil smrt třiceti nebo padesáti milionů lidí? Jděte mi k čertu, v něhož nevěřím, vždyť stejně umřou, jděte mi k šípku se svobodou a s nějakými lidskými právy, *já realizuji sebe a ne vás*. Může se ovšem i takhle vymyslet nějaká morálka, dokonce účinná morálka, ale ta, jak kdysi napsal Graham Greene, může logicky trvat jen do té doby, dokud člověk neřekne: jenže... *Lidská práva* prostě musí mít metafyzické, transcendentní zázemí, jinak proč by měl člověk – dítko náhod – mít nějaká práva? Tady nemá smysl jakákoli diskuse.

Ale já se nechci dostat do křížku s Petrem Uhlem. Jeden přítel, historik a bývalý marxista, který sám sebe taktéž dosud pokládal za ateistu, vrtěl nad četbou Uhlova rozkladu hlavou a řekl: z toho Uhla museli být na příslušných místech jeleni. On umí marxismus, kdežto jim je to jedno... Jožka Jabůrková... Petr Uhl

byl zavřen a mukl má mít k muklovi vždycky ohledy. Buď zdrav, Petře Uhle, mukl tě muklovsky pozdravuje, a přestaň někdy blbnout, budeš-li moci.

Ještě jedné věci si tu ovšem musím všimnout: dokumenty Charty jsou koncipovány – praví Uhl – jako dílko jedné, v *Chartě menšinové a v české společnosti zcela okrajové ideologie* (tj. katolické – pozn. pis.). Nejde mi o Chartu, na tomhle písčku si, jak už jsem řekl, nehraju, ale o tu českou společnost: nelze mluvit o okrajové ideologii (v tomto případě nerad používám toho slova), jestliže ta společnost žádnou ideologii nemá. Pak by teprve bylo možno mluvit o ideologii menšinové, okrajové atp. Dnešní „ideologie“ dnešní české společnosti je ovšem vyjádřena větami la „malá domů“, „co je doma, to se počítá“, „kdo nekrade, okrádá svou rodinu“. Kdo si myslí něco jiného, nebyl nikdy v žádné dělnické hospodě. A k téhle „ideologii“ ovšem katolická „ideologie“ okrajová není. Nemá s ní co dělat.

*

Pokud jde o dr. Hübla, už část jeho titulu, „diskuse nad Durychovým pojetím a snahami o jeho oživení“, není zcela přesná. Pochopitelně srovnávat Pekaře a Durycha, dva muže jiných oborů – tady má Hübl jistě pravdu – nelze. Ale myslím – ba vím to skoro jistě –, že Durych se o Pekařovo dílo *neopíral* a *nesnažil* se ho využít pro podporu svých stanovisek. Durychova stanoviska by byla stejná, i kdyby Pekaře vůbec nebylo. Před svým velkým románem (*Bloudění*) si Durych samozřejmě stejně jako i desítky jiných knih o Valdštejnovi přečetl také dílo Pekařovo, ale jak kdesi říká, „neuspokojilo ho“. Durych byl velmi osobitý a vybíravý k volbě svých pramenů, a mezi básníkem a vizionářem Durychem a přísným, byť vzletným realistou Pekařem („rozešli jsme se s Masarykem právě proto, abychom mohli zůstat realisty“) byl zajisté rozdíl. Také Pekař si ze zvědavosti Durychovo *Bloudění* přečetl a (není to salonní, ale je to přesně tak, jak to Pekař řekl) mezi dvojím zataháním z doutníku U Kupců pravil: „Já se tomu Durychovi divím: napsat tisíc stránek kvůli jedinému zaprcání!“ Takže *patriae et posteritati et musis* zůstává tento rozkošný výrok vědcův o díle umělcově.

Neexistovalo a neexistuje žádné separátní anebo speciální Durychovo pojetí českých dějin. Je to pojetí prostě katolické a není k němu vůbec zapotřebí nějaké protireformační doby. Katolíci se prostě nemohou smířit s pojetím husitství jako vrcholu českých dějin a s pohledem na Bílou horu. To jim nepřikazuje jejich víra, která v tomhle směru vůbec nic nepřikazuje, ale zdravý rozum. Mluví-li se o husitství jako o revoluci (což je velmi nepřiměřené, Pekař mluví přesněji o „bouři, která v českých dějinách neměla obdoby“), pak to byla nejhlupejší revoluce v dějinách revolucí vůbec, i když uvážíme, že takto každá revoluce skončí nakonec ve stavu před revolucí, nebo ještě daleko horším, než byl před ní. Tím ovšem nijak nepopíráme správné Hüblovo „Co se stalo, nemůže se odestát“ a chtít to vidět nějak jinak

nebo si *přát*, aby to bylo nějak jinak, i když Pekař v *Žižkovi* nijak nepopírá, že by si *přál*, kdyby došlo ke smíru mezi soupeřícími stranami. Husitská revoluce byla hloupá, protože neměla žádný konkrétní politický cíl. Zabíla české úsilí po uspořádání střední Evropy s Čechy v čele a také nepoměrnou českou kulturní velikost – až do baroka. Psal mi jeden dávný přítel-básník: „Od měšťanské školy už mě trápí, že mi nikdo nevysvětlil, co vlastně chtěl Žižka a co mělo být potom, až to všechno pomorduje a vypálí. To už nám nemohl ukázat, nevydržel tu štrapáci.“ Hübl v jádře přejímá hledisko starší české historiografie, podle níž to všechno začalo tím, že hranice vzplála na břehu Rýna, že byl upálen český mučedník, a tak se Češi v odvetu jali mordovat a pálit a byli by v tom bohubilém zaměstnání pokojně a mírumilovně pokračovali, kdyby byl na ně zlý Zikmund (legitimní český král) neposlal křížáky. Naproti tomu se domnívám, že takzvané husitství by se bylo klidně obešlo i bez Husa, že by k husitským bouřím i tak stejně došlo a že daleko větší úlohu v rozpoutání této bouře má Václav IV., o němž Pekař cudně praví, že to byl král povahy poněkud nenormální. Aníž chceme jakkoli snižovat tragédii kostnickou, nemůžeme současně nemyslet na těch několik tisíc kněží, mnichů a jeptisek i civilistů, které ohavně usmrtili boží bojovníci. Koestler ovšem případně praví, že pro tyрана a diktátora je vždycky výhodnější, zabije-li několik milionů lidí než jednoho člověka – k němuž pak lidé upnou svoji pozornost. V žádném případě pak husitství za vrchol českých dějin (což je výmysl intelektuálů) pokládat nemůžeme, pokládáme je naopak za „nešťastné období“ (Zahradníček), za tragédii, která patrně zasáhla do dějin českého národa jako žádná jiná a určila jeho nešťastné osudy.

Také o výsledku bitvy na Bílé hoře nemůžeme, necháme-li stranou vzletné, někdy křečovitě a někdy úmyslně provokativní Durychovy silácké vývody, říci nic jiného. Český katolík se prostě nemůže dívat na výsledek té bitvy jako na pohromu, zato se dívá jako na pohromu na samotné stavovské povstání. Samozřejmě nemusíme ty neblahé události opěvovat, ale jasně musíme říci, že alternativa by pro nás byla daleko větší pohromou než vítězství císařských. V tomto smyslu to pro nás také žádná porážka nebyla. V opačném případě bychom spadli rovnýma nohama do německého chaosu, jak říká ve *Stručných dějinách Rakouska*, vydaných i u nás (1953), rakouská marxistka Eva Priesterová, dostali bychom se patrně do německého civilizačního okruhu, zatímco rakouský civilizační okruh byl spíše španělsko-francouzsko-italský. Byl tu samozřejmě dospán sen přemyslovských králů, Lucemburků a konec konců i Jiřího z Poděbrad, o němž Otto I. Habsburský mluví v jedné své knížce jako o „svém vznešeném předku“, o střední Evropě v čele s Čechy – tento sen uskutečnili až geniální Habsburkové, ovšem z Vídně, nikoli už z Prahy.

Také návratu pobělohorských Čech k víře předků – rekatolizace – samozřejmě ani v nejmenším nelitujeme, naopak hledíme na ni s radostí a jsme za ni vděční. Zajisté litujeme ohavných ukrutností, které se při tom staly (ty ovšem byly v té době

oboustranné), ale samotný fakt nás naplňuje uspokojením. To vyjádřil Durych docela dobře. Ostatně, jestliže nás někdo z nepochopení historické situace ještě dnes obviňuje, odpovídáme jako Steinovy děti, když na ně křesťanské děti volaly, že Židé ukřižovali Krista Pána: „To my ne, to Kohnovi.“

Není úkolem těchto poznámek polemizovat s některými jinými názory Hüblůvými, jež se mi zdají mylné, popřípadě ne zcela věcné. Má-li k Durychovi „spíše despekt“, je to jeho věc. Ale protože jaksi zaštitil *Hlasy* svým patronátem, je nutno říci, že ve statích sborníku, zejména v článcích Uhlových, Kohoutových a Mezníkových, je neméně omylů, ne celých pravd a nepřesností než v Právu s vypichovaným skutečným lapsem Masaryk – Pekař. To se týká i Stanoviska čtyř historiků. Uvádějí-li jako „jeden příklad za všechny“ právě tento lapsus, pak bych také jako „jeden příklad za všechny“ mohl uvést výčet podružných antikvárních a naprosto neúplných (Melantrich) *Spisů* Palackého s jejich vysokým nákladem (členská prémie Klubu čtenářů). Uvádí se tu také šestý díl Palackého *Dějiny* – ale to je, nemýlím-li se, jen index, celé Palackého *Dějiny* (nemyslím ovšem, že by jejich vydání bylo k něčemu dobré) vyšly v nákladu dvanáct tisíc výtisků. (Doufám, že opravdu v dvanácti tisících výtisků, protože před rokem 1968 jsem byl ještě v Odeonu, a kdykoli jsme vydávali nějakého S. K. Neumanna, Taufra apod., ptal se nás vždycky ing. Ferdinand Bodner, ekonomický ředitel, který dnes žije ve Švýcarsku: „Kolik toho máte v tiráži?“ Řekli jsme: „Tisíc kusů.“ „A kolik jste toho tiskli doopravdy?“ „Tři sta,“ řekli jsme. Bodner sraštil brvy a pravil: „A není to moc?“) Ale Palackého *Dějiny* vyšly asi opravdu v nákladu dvanáct tisíc výtisků, což jistě není nereprezentativní. Synovec Kamila Krofty, právník-historik, mi kdysi řekl: „Mezi Františkem Palackým a Františkem Modráčkem (sociálnědemokratický senátor, který také napsal české dějiny) je ta shoda, že to oba byli diletanti.“ Chtěl tím také říci, že každý by si měl psát alespoň pro sebe české dějiny, přemýšlet o nich. Proč se tedy vysmívat diletantům, v pravém slova smyslu milovníkům, kteří si něco oblíbili? Právem na dějiny, jak se mi zdá, chtěli upozornit autoři především na ztrátu paměti národa (také Pekař mluvil o historiografii jako o „reprodukcí paměti“), na to, že národ, který žije bez historického povědomí, žije s přetátlými kořeny. Sborník *Hlasy* přes všechnu snahu svých autorů nepřesvědčil, že ty kořeny nebyly přetáty.

František Šamalík mně uštědřil poklonu, že můj rukopis ho vyprovokoval k nové kapitole jeho knihy, bohužel mu nemohu oplatit tuto lichotku stejným, neboť jsem neměl možnost číst jeho knihu, jejíž téma mě velmi zajímá a která, soudě podle této jedné kapitoly, je taktéž velmi zajímavá. Tedy jen několik málo poznámek, spíše než dodatečné osvětlení nebo dokonce polemika. Šamalík se rozbíhá velmi zešířena, cituje soubor návrhů koločského arcibiskupa z roku 1822, tedy více než před sto osmdesátí roky; jistě by se našly také návrhy liberálnější a osvěceniější, například kolem roku 1848, ale i později, například našeho českobu-

dějovického biskupa Jirsíka. Cituje pak také staříckého Croceho, zpochybňuje jeho teze vzápětí naší dobou. Sám mám za to (ale nejsem tady pevný v kramflecích), že uzlové body v dějinách katolicismu v 19. století jsou především vatikánský kongres 1870 se zbytečným prohlášením papežské neomylnosti (samo o sobě je nejvyšší placet docela přirozené, ale bylo to proklamováno spíše z důvodů politických) a pak osudná koncepce sociálního papeže Lva XIII., která opět zbytečně, a jak se ukázalo, zcestně a zhoubně zaměřila pozornost katolíků právě na politiku. O nějakém přímém vlivu Francouzů na naši katolickou obnovu lze sotva mluvit: Besançon cituje v Šamalíkově podání čtyři osobnosti velmi rozdílné a někdy zcela protichůdné – Péguyho, Bloye, zakladatele „Sillonu“ Sagniera a vlastně ještě takřka dnešního Mouniera; nevím, Besançonovo dílo jsem nečetl. „Obnova“ našeho katolictví vzešla ovšem ze Staré Říše; soudím ale, že to byla jen *náhoda*, co přivedlo Josefa Floriana k Léonu Bloyovi (znám historii kolem Florianova vzplanutí s časopisem *La Plume*). Kdyby Josef Florian našel zalíbení spíše v G. K. Chestertonovi než v Léonu Bloyovi, bylo by mi to daleko, daleko milejší a českému katolicismu prospěšnější, i když možná ne tak účinné. Ale co se stalo, nemůže se odestat, jak říká Milan Hübl a Božena Němcová. Nevím, co myslí Šamalík „křečovitostí barokní tradice“, nezapřahal-li tady trochu vůz před koně. Baroko bylo u nás objeveno, až když tato „obnova“ tu už byla, především zásluhou Paula Claudela a Miloše Martena (dialog *Nad městem*), a potom ovšem Arne Nováka (*Praha barokní*), Pekařovou, Vašicovou, Kalistovou, Bitnarovou a dalších. Také nevím, v čem vlastně vidí Šamalík „lidovou podobu“ například Čepovu, snad jen v tom, že Čep píše srozumitelněji než Durych. Ale jde jen o osobní výraz a volbu přiměřených a sobě vlastních výrazových prostředků (Šamalík cituje obsáhle z Čepovy přednášky *Básník a jeho inspirační zdroje*), nikoli jako něco chtěného nebo voleného jako taktika. Šamalíkovi bych například mohl namítnout, že jsem stál s Čepem před jeho odchodem za hranice v pátém patře na Karlově náměstí č. 5, dívali jsme se na lidi, vystupující z tramvají, a Čep mi říkal patrně doslova: „Řekni mi, co mám s tímhle ksindlem společného?“ Bylo to jistě jen rozhořčení chvíle, Čep i později ukázal, že „s tím ksindlem“ něco společného měl, ale navozuje to řadu otázek, které si asi dosud Šamalík neklade. Co má vlastně vězeň společného s věznitelem? Není *jazykové* vlastenectví největší hloupost, které lidé podlehli v celých svých dějinách? Co to je vůbec národ? Jen to, že lidé náhodou mluví stejnou řečí? Že stejnou řečí spolu mluví vězeň i věznitel?

Šamalík dobře postihl rozpor mezi dvojím Durychovým pojetím Bílé hory. To z roku 1924 je úplně konfušní. Který národ? Ten z doby 1618–1620, anebo dnešní? (Nechme stranou Durychovo provokativní žvanění, ale to vyplývalo i z ducha doby, na kterého se i Václav Černý odvolává v obhajobě některých partií svých pamětí: Palacký i Neruda byli přece rozhodnými antisemity, ale to neznamená, že by jimi byli i po roce 1945 anebo že by schvalovali Norimberské zákony). Ten

z let 1618–1620 z vysoka kašle na to, co mají páni mezi sebou, a ten z roku 1924 rozhodně nebyl národ Durýchův. Článek z roku 1937 je už koncizní. Šamalíkovi to připadá jako křeč; něco křečovitého v tom jistě bylo, ale „jádro té věci“ je pravé. Na Bílou horu se nemůžeme dívat jinak. Poslední věta: „A tím je pro nás i česká otázka vyřešena,“ ukazuje, že Durých měl na mysli i Masarykovu *Českou otázku*, a tím celý „smysl“ českých dějin.

Závěrečné stránky Šamalíkovy studie se nesou k úvaze o ztroskotání takzvaného „integrálního katolicismu“ a byla-li tato tendence burcující, nebo zmalomyslnující ve dnech Mnichova. Na to je těžké dát jednoznačnou odpověď. Odpověď „integrálních katolíků“ by patrně byla (a všech, kdo usilovali o obnovu), že ve dnech Mnichova bylo už pozdě a že krize se vlekla už *předtím* za Rakouska i za takzvané první republiky už řadu desítek let. Jak to ne právě slušně, ale zato výrazně řekl P. dr. Silvestr M. Braito, OP v Leopoldově: „Čert to všechno nasral na jednu hromadu.“ V žádném případě katolíci nemohli souhlasit s oním pojetím, které vrchol národní energie a také etiky vidí v husitství, oplakává Bílou horu jako porážku, vrní nad „třistaletou porobou“ apod. Toto pojetí mělo pak své konkrétní důsledky – ještě až do dnů Mnichova. Páteř národa byla zlomena daleko dřív.

Už jenom velmi stručně: základní orientace *Řádu* nebyla mocenská, ale ideová. Z iniciátorů *Řádu* (Hertl, Berounský, Kostohryz, Renč, Lazecký, Vodička, Voříšek, Franz), z něhož pak vzešla také *Obnova*, měli jen dva nebo tři politické ambice. Snad – ta myšlenka mě napadla až teď – sledovali i koncepci profesora Masaryka před první světovou válkou: vytvořit určité ideové středisko a napojit se pak na některou politickou stranu (Masarykovi by byli tenkrát milejší staročeši, i když se pak připojil k mladočechům) a vtisknout jí svou pečeť. Něco podobného měli na mysli i někteří lidé z *Řádu* a *Obnovy* – v úvahu tu ovšem připadala jediné strana agrární.

Jistě tu k bujarosti působila i ta okolnost, že po desetiletích pouště a pralesa se tu najednou objevila řada skvělých katolických autorů, Durých, Deml, Čep, Zahradníček, že počet katolických intelektuálů takřka den ze dne rostl, že se ke katolictví hlásili i mnozí slavní souběžci, Josef Pekař například, ačkoli to ani zdaleka nebyl historik „katolický“; Arne Novák ještě před smrtí v roce svého rektorátu na Masarykově univerzitě v Brně o sobě říkal „*my* katolíci“, atd. Stále si myslím, že všechno to (včetně Staré Říše) by nejspíš bylo lze shrnout jako „opožděnou reakci na slaboduché české pokrokářství“, které ovšem přetrvávalo a v takzvané první republice slavilo své triumfy. V té souvislosti bych také rozeznával dvojí liberalismus: liberalismus jako odvěkou a v moderní době stále mocnější touhu lidí po svobodě a liberalismus historický, liberalismus v podstatě 19. století s jeho antiklerikalismem, ateismem, protináboženstvím, proti němuž církev nemohla nevystupovat, i když ovšem všechna nepravda nebyla na straně liberalismu a všechna pravda na straně církve.

Pokud pak jde o takzvanou druhou republiku, o tento čas střídavého pominutí smyslů, zdá se mi, že většina tehdejšího lomození „integrálních katolíků“ neplynu-

la ze škodolibosti, z potměšilé spokojenosti, že došlo na jejich slova, ale ze vzteku, že na ně došlo. Ostatně proti padesátým létům je takzvaná druhá republika hotová idyla, úplná pohádka. Bylo to něco do určité míry obdobného k roku 1968, kdy se také víc mluvilo a pokřikovalo, nežli dělalo. Tenkrát předseda vlády Rudolf Beran ve stálém dorozumění s předsedou sociální demokracie Hamplem velmi dbal na to, aby se lidem nic nestalo. Byla-li nutná některá politická opatření (zákaz KSČ, která by v tehdejších podmínkách stejně nemohla působit, zákaz některých listů, například legionářského *Národního osvobození*), pak mohl opustit republiku, kdo chtěl, často i s finanční pomocí, nikdo nebyl zavřen (tím méně popraven – v padesátých letech stovky) a lidé, kteří přišli o chleba, byli ihned umístěni jinde, *na adekvátních místech*, nikoli hluboko pod svým vzděláním a kvalifikací. Druhá republika a padesátá léta jsou dvě věci, které prostě nelze srovnávat.

To už se ovšem vymyká z mých i Šamalíkových úvah. Pokud jde o informovanou stat' tohoto nositele sympatického jména někdejšího moravského selského katolického politika, věřím, že bychom se časem dohodli, i když by každý z nás zůstal patrně při svých názorech.

*

Doc. PhDr. Luboše Kohouta jsem si nechal na konec – a udělal jsem dobře. S Kohoutem lze totiž polemizovat buď velmi dlouze, nebo velmi krátce, a rozsah mého spisování už nutí, abych hovořil krátce, což je dobře. Napřed něco všeobecného, netýkajícího se jen Kohouta. Nemám rád slovo politologie. Ještě v časech, kdy Masaryk začal přednášet na pražské univerzitě, bylo slovo sociologie totožné s takovým jakýmsi nezávazným povídáním. Ze sociologie se zatím stala věda. Politologie, podle mého mínění, nemá tyhle šance. Především je to obrovský, neustále se měnící kaleidoskop (v současnosti to pak už je historie) a hlavně to dělají (politiku) úplně odlišní lidé, úplně odlišný druh lidí než ti, co o tom píší. Jeden univerzitní profesor národního hospodářství říkával, že také ekonomii dělají dva druhy lidí: ti, co o tom mají pojem, ji dělají, ti druzí o tom přednášejí na univerzitách. Možná, že je tomu naopak, ale v každém případě je to fakt. Poslouchám-li někdy všelijaké politology, sovětolology a kremlogy z rádia z Ameriky, myslím si, že by se měli odvozovat spíše od kremrole nežli od Kremlu. O politice může uvažovat každý, a nepotřebuje mít k tomu nějakou bumázku.

Nad Kohoutovou statí se více než já zlobil můj přítel historik, vyšlý z marxismu, který, jak jsem už řekl, se také omylem pokládá za ateistu, s nímž si obvykle konfrontují názory a často spolu ovšem nesouhlasíme. Já to už ovšem znám všechno od chlapeckých let z *Večerního Českého slova* a Volné myšlenky, a tedy mě to nepřekvapilo. „Mávnutí meče nehodno“, abych citoval, ovšem s úsměvem, verše Viktora Dyka. Přítel historik namítá (kromě mnoha jiného) zejména toto: pozitiv-

ní *geneze* marxistické historiografie (je to špatné slovo, geneze je přece zrod, zrození, a tato historiografie se přece nerodila čtyřicet let, byla tu už za takzvané první republiky a už od Marxe a Engelse; pro opravdového historika existuje také jen jedna historie, nikoli marxistická, a ovšem také nikoli katolická; marxismus tu velice plodně působil – zejména hospodářské dějiny – spíš jako pracovní metoda než jako ideologie, katolictví žádnou pracovní metodu nemá, nemohlo tedy historiografii v tomto ohledu ovlivnit) není přece souvislý trend, ale jde ve vlnách, tu příliv, tu odliv. V šedesátých letech, když přišli ke slovu takzvaní marxističtí historikové (lepší, inteligentní), měli vlastně monopol: s konzervativci, dogmatiky, oportunisty ve vlastních řadách, kteří byli ochotni napsat kdeco, byli brzo hotovi, a jiných odpůrců, představitelů jiných směrů, neměli a nesměli mít. Kdyby je byli mohli mít, *teprve pak* by se ukázalo, za co stojí. Nepochybují, že by to mnozí dokázali, ale jak už jsem řekl, nešlo to. Neměli dokonce ani mrtvé odpůrce; vyšla snad nějaká kniha Pekařova nebo Šustova? Ostuda z nové doby s Kutnarovým *Dějepisectvím* je ještě v čerstvé paměti. Všechno, co zavánělo jménem Pekařovým nebo Šustovým (a mnohých jiných), bylo tabu, a jestliže se řeklo (řekla to *marxistická* historiografie, protože žádné jiné nebylo) něco rozumného, řeklo se to spíše pokoutně.

Příklad: dr. Kohout. Kdyby si byl někdy přečetl *alespoň* obě zdařilé Pekařovy knížečky o svatém Václavu a svatém Janu Nepomuckém, nemohl by ještě dnes opakovat herbenovské nesmysly. Kohout používá celého systému podtrhů (myslím tím podtrhané výrazy) a vykřičníků. Habsburkové jich mají dokonce osm, to je rekord, ale tím nedodá své argumentaci důrazu. Podtrhuje například *kníže* Václav, aby *ad oculos* ukázal, že neuznává *svatého* Václava; Pekař naopak přesvědčivě ukázal, že daleko víc znamená pro českou budoucnost mrtvý (to jest *světec* Václav) než živý Václav, o němž toho opravdu moc nevíme. Památky svatého Václava nezneužili nacisté, ale František Halas („Kůň bronzový, kůň Václavův se této noci třás a kníže kopí potěžkal. Myslete na chorál, malověrní, myslete na chorál“) – za druhé republiky a protektorátu se pěstoval kult svatého Václava právě tak jako *apologia pro lingua slavonica precipue bohemica*. Podobně je tomu se svatým Janem. Nepěstoval se, aby vytlačil kult Husův (o Husovi už v době Bílé hory nikdo nic nevěděl) (čtyři vykřičníky), to je (zase Pekař) úplná hloupost, Jana Nepomuckého protlačila na oltář sto let po Bílé hoře právě vítězná Čechie, aby ukázala, že už je rovnoprávný člen katolických národů. Ať si Kohout proboha přečte aspoň knihu *sovětského* historika Arona Gureviče *Kategorie středověké kultury* (vyšlo v Mladé frontě), aby dostal alespoň jakous takous, byť matnou a obrysovitou představu o středověku.

Českou šlechtou se tu nebudeme zabývat – zabývá se jí obšírně, a myslím docela na místě, Otto Urban v *České společnosti* –, doufám, že to Kohout četl. Nejhrů u Kohouta dopadli Habsburkové (těch osm vykřičníků). Galandauer a Honzík

museli napsat pro Kohouta celou knihu (myslím, že *v tomto oboru* nejlepší, jaká u nás byla o Habsburcích po roce 1918 napsána), aby se jich už přestal bát. Snad se upokojil. Ale byl to „nejlépe vymyšlený a nejlépe realizovaný stát“ (cituji aktivního politického diplomata), který u nás po celá staletí existoval. A hlavně byl to *náš stát*; tedy žádné osvobození v roce 1918 a nejméně už osvobození z nějakého otroctví. Malíř a karikaturista Bohumil Štěpán kdysi nakreslil jako plakát pro Vídeň Františka Josefa s placatou čepicí. Jakási paní z Moravy ve Vídni byla, ten plakát viděla a napsala o tom do *Literárek* rozhořčený dopis, že Vídeňáci mají Františka Josefa docela rádi a že těžce nesou, když ho někdo cizí uráží. Štěpán na ten dopis v *Literárních* odpověděl, že Františka Josefa neurazil, ale zlidštil tou placatou čepicí, a jestli vůbec někoho urazil, tedy nikoli Rakušanům *jejich* císaře, ale *svého* císaře, „protože to byl také můj císař“. To je správný pohled do věci.

A ještě jednou věcí musím dr. Kohouta zarmoutit. Je to sice jenom minulost, vysloveně juridická záležitost, která nemá pro praxi samozřejmě žádný význam, ale vzpomenu-li si, co peněz to stálo a koho všeho musel Ferdinand I. podplatit a co naslibovat, aby se dostal na český trůn, pak Habsburkové v daleké, daleké budoucnosti by to přece jen měli lacinější. Žádný předseda Nejvyššího správního soudu, kdyby jaký u nás dnes existoval, by po důkladném prozkoumání věci nemohl oslovit Ottu I. Habsburského jinak než Vaše Veličenstvo. Prosílychá se, že existovala sice jakási samozvaná, anebo spíše politickými stranami podle volebního klíče 1911 najmenovaná sešlost, která prý Habsburky zbavila trůnu, ale ta společnost k tomu byla naprosto nekompetentní, a dokonce, jak víme z Masarykovy *Světové revoluce*, její předseda, jakýsi dr. Kramář, o tom nedal ani hlasovat, a nikdy to nebylo také uveřejněno ve *Sbírce zákonů a nařízení*, která už tenkrát vycházela. Po stránce právní je to tedy zcela nulitní. Ať si z toho dr. Kohout vyvodí důsledky a bojí se.

Ještě jsem chtěl psát cosi o Edvardu Benešovi, anžto dr. Kohout soudí, že „100. výročí narození významného českého státníka evropského formátu E. B.“ bylo prý u nás i v cizině jaksi pomínuto. Ale nechám toho, ať si Beneš s dr. Kohoutem odpovídají ve svatém pokoji. Tato apoteóza, mezi zabudnutými Slávy ne zcela ojedinelá, je důsledkem prvorepublikánské legendy a propagandy, kdy se nám ve školách a v celém tisku tlouklo do hlavy, že celá Evropa s otevřenou hubou čeká, co řekne Masaryk a co udělá Beneš. Jak čekala, ukázalo se v Mnichově.

*

Na závěr ještě tři poznámky:

1) Ekumenisté a jiní dobráci říkají, abychom pod tímhle vším udělali tlustou čáru, odpusťme si, co jsme si, a starejme se o důležitější věci. Namítám, že člověk bez paměti, bez vědomí dějin je věčně nemluvně, věčně začíná znovu, žije s přeta-

tými kořeny. A říkají-li jiní, že s námi mohou mluvit jako se slušnými lidmi jen tenkrát, přijmeme-li jejich pohled na husitství, na Bílou horu, na takzvanou třistaletou porobu a konec konců i takzvané osvobození v roce 1918, namítáme, proč tedy oni nepřijmou naše opačné hledisko, které se nám zdá rozumnější?

2) Nevyslovujte, prosím pěkně, jedním dechem slova katolicství a konzervatismus. Nemá to do sebe nic společného. NENÍ CO KONZERVOVAT. Konzervativci jsou na druhém břehu. Katolíkům říkejte reakcionáři, protože reagují na svět kolem sebe, někdy zuřivě. Bude to znít pravdivěji a půvabněji.

3) Katolíci (vracím se tím k poznámce Uhlově) nikde ve světě *a tím méně u nás* nemohou být minoritou, v menšině. Tohle slovo nemáme ve slovníku. Kdyby tu zbyl jeden jediný katolík, stále nebude v menšině, minoritou, ale bude odpovědný za celý národ. V tom má „Durychovo pojetí“ naprostou pravdu.

NĚŽNĚ, ALE BEZ RUKAVIČEK

Píše-li historik o středověkém městě, musí především říci, jak bylo veliké to město, kolik zhruba mělo obyvatel, jaké bylo jejich věkové rozvrstvení a čím se ti lidé živili, jinak je celé jeho pozdější vyprávění na vodě. Je to banalita, ale je velmi důležitá.

Píše-li historik o středověké bitvě, musí především říci, jaký byl terén, kolik lidí bojovalo na každé straně, zda to byli cvičení vojáci, nebo pomocné houfy, jakou měli výzbroj, musí zkrátka situaci *před bitvou* popsat co nejpodrobněji. Jinak je celé jeho pozdější vyprávění na vodě.

Pokud jde o Václava Bělohradského, bylo mi o něm řečeno nemnohé: že se narodil roku 1944, takže v roce 1945 to byl patrně jedno nebo dvouletý hoch, v roce 1948 mu bylo asi čtyři pět let, v roce 1968 mezi dvaceti čtyřmi a dvaceti pěti lety. Byl prý žákem Jana Patočky, do emigrace odešel nejspíš po roce 1968 a nyní přednáší filosofii nebo sociologii v Janově. Je katolík.

Pokud jde o mne, narodil jsem se roku 1916. V roce 1918 jsem byl poprvé osvobozen. Nikdo se mě neptal, chci-li být osvobozen, což je celkem pochopitelné. Ale nikdo se neptal také nikoho jiného, což je povážlivější. Na základě pozdějších zkušeností bych být osvobozen nechtěl. Ve svém životě jsem byl osvobozen ještě několikrát, a po každém tom osvobození jsem na tom byl hůře než předtím. Na osvobození vůbec mám názor, že osvobozují skupiny interestů, kdežto ostatnímu obyvatelstvu je to jedno. Bačovi, který pase ovce, je asi lhostejné, je-li Slovák, Čechoslovák či Maďar. Ale advokátovi, který chce být poslancem nebo ministrem, to jedno není, a tak probouzí v bačovi národní sebevědomí. Vzhledem k mému věku už asi osvobozen nebudu; ale patrně nebudou osvobozeni ani moji

pravnukové. Nebudou-li osvobozeni, mohou být dlouho živi a dobře se jim může vést na zemi.

V prvé své poznámce, kde se Bělohradský vyslovuje k dokumentu Právo na dějiny (to se mne osobně netýká), dává najevo, že přečetl spoustu moudrých knih, k nimž většinou my nemáme přístup, a z nich vyčetl, že důležitější, než *právo mít dějiny*, je *právo dějiny nemít*. Dějiny jako instituce jsou prý důsledkem vůle moderních států „mít dějiny“; národy, které nemají dějiny, nemají prý právo na samostatnou existenci, a v důsledku toho jsou utlačováni černoši. Stačí tedy jen „nemít dějiny“, které stejně patří do muzea, a nebude ani zbrojení, ani nebudou utlačováni černoši. Nová filosofie dějin s právem nemít *dějiny* otřásla prý od základů oficiálním dějepiscstvím. Pojme mě okamžitě krajní nedůvěra, když někdo někým nebo něčím od základu otřeše. To bude asi následek historického školení. Kdybych je neměl, odmítl bych patrně také dějepis jako nástroj evropského imperialismu, jako mýtus, kterým státy kapitalistického a socialistického typu zdůvodňují svou planetární mocenskou roli. Převrátil bych banální poučku, podle níž „budoucnost roste z minulosti“, a dal bych se na moderní filosofii, která podle Bělohradského ukázala, že minulost roste z budoucnosti, ačkoli nevím, zda by mi to jako Maffesolimu pomohlo k emancipaci od otročení budoucnosti (to si přece protřečť?). Nejsem filosof, jen zcela obyčejný člověk, a proto prvou poznámku Bělohradského o právu nemít dějiny, s celou její učeností a citáty z přemnohých učených knih, čtu spíše – ať mi to Bělohradský odpustí – jako humory. Když jsme byli mladí, také jsme byli učení. Ale od té doby, co Patočka rozsel po českých luzích a hájích filosofii, mám pokaždé, když prohodím několik vět s některým z jeho žáků, dojem, že je poněkud náměsíčný.

Vzhledem k tomu se chci věnovat jiné věci: mohu totiž pana Bělohradského ujistit, že český lid, který, jak nás poučují taktéž přečetné učené knihy, stál už od husitské doby vždy v čele pokroku a socialismu, předstihl ostatní národy světa včetně černochů i v tom, že likvidoval nejenom právo na dějiny, ale sám národ. Nic takového jako český národ už totiž neexistuje. Je jen asi deset milionů lidí, kteří se mezi sebou domlouvají většinou česky, ale žádný český národ. Abych použil slavného výroku Otokara Březiny, tisíckrát a tisíckrát omílaného, o národě jako společenství mrtvých, žijících a dosud nenarozených, potom nic takového není u nás k dostání. Na mrtvé se kašle, dosud nenarozených se lidé v případě potřeby zbaví vraždou, které povšechně říkají, aby to tak nebylo do očí, interrupce, tak jako se hromadným vraždám říká fyzická likvidace a Stalinovu samoděržaví se kdysi říkalo kult osobnosti (tj. ne *všech* osobností, ale *jediné* osobnosti). Je zajímavé, jak v době, kdy se oficiálně hlásá kolektivismus, dosáhl individualismus takového stupně jako patrně nikdy v dějinách. O tom se může přesvědčit každý, kdo zde nějakou dobu žije. Osamocení člověka je totální. Obrovské hromadě písku, v níž každé zrníčko nijak nesouvisí s druhým, nelze přece říkat národ. Tady se stávají

dějiny opravdu jen lacinou ozdůbkou, muzeální záležitostí, právě *nemít dějiny* se stává nejreálnější realitou, a pan Bělohradský může být spokojen.

„V této obecnější souvislosti“ musím říci, že nad těmito řádky vane duch marnosti, ale i nad soupisem Bělohradského a úvahami paní profesorky Komárkové, když čtu obojí znovu. Mohu Václava Bělohradského ujistit (paní profesorka Komárková, jak je z její užití nostalgie zjevno, to patrně ví), že Hus, Komenský, Masaryk, nejslavnější epocha českých dějin, vrnění nad Bílou horou, třístaletá poroba a žalář národů dnes už u nás nikoho nezajímají (právo nemít dějiny je totální), až na několik vymírajících starých lidí, hrstku intelektuálů, duchodců, kteří nemají nic rozumnějšího na práci, a pár mladších lidí, kteří by za normálních okolností byli na univerzitách, a teď dělají topiče. Na rozdíl od „katolického“ pojetí českých dějin (nemám rád to slovo, proč se prostě rozumnému říká katolické?) se Bělohradského „pojetí“ českých dějin kloní spíše k protestantismu – na to má ovšem, stejně jako paní profesorka Komárková, svaté právo. Citáty bychom se mohli s Bělohradským utloukat donekonečna – znám právě opačných než jeho jistě nejméně tolik jako on. Nemám jen rád takové formulace, jako že „hlásit se“, „má smysl sdílení kulturního dědictví a v takovém smyslu se ke Komenského *náboženským a filosofickým* myšlenkám hlásí *celá Evropa*“ (fuj! tahle formulace je přece nedůstojná filosofa) – *celá* Evropa, bojovali jsme proti *celé* Evropě (husitství) – jednak to není pravda, svědčí to jen o české řečnivosti, stejně jako silně nadnesený titul „učitel národů“, jednak ke Komenského *náboženským* myšlenkám se dnes už hlásí málokdo, až na některé evangelíky a snad i některé katolíky, a k jeho *filosofickým* myšlenkám snad někteří filosofové včetně Bělohradského. „Sdílení kulturního dědictví“ je přece *všechno*, antikou počínaje (a snad ještě před ní), katolické i protestantské, obrozené i liberální, záleží na tom, co si kdo vybere. Bohdan Chudoba kdysi tvrdil (polemizoval jsem s ním), že „dějepis není věda“, že je to jakýsi soubor myšlenek, z nichž si můžeme vybírat, a záleží na tom, co si kdo vybere. Vůbec nepodceňuji Komenského jako pedagoga, byl ovšem také *politik*, a jeho politické dílo samozřejmě odmítám stejně jako Masarykovo, jenom za svou osobu a docela soukromě říkám, že mě vždycky nudil, ale to mě nudila také katolická *Božská komedie*, ačkoli Šalda Danta velebil jako mistra nad mistry. Katolíci prý neznali protestantský důraz na výchovu – proto asi naši čeští bratři posílali děti do jezuitských škol, Valdštejn a Liechtenstein (liechtensteinské dragonády) tu nejsou jedinými doklady. „Starobylá konstrukce Pekařova“, podle níž pravda znamená Husovi pravdu Boží, tj. *Písma*, a ne „pravdu svobodného svědomí“ (jež by v duchu moderního názoru autonomně hledalo „pravdu“), je nejen stoupenci Pilátovy skepse a jeho pokrčení ramen, ale *každému historikovi* zcela a naprosto běžná. Mluví-li Bělohradský v této souvislosti o Pekařově „nefilosofičnosti“, pak je to jen dokladem toho – budiž mi to pro jednu prominuto –,

že filosofové anebo ti, kdo se za ně pokládají, nezřídka kecají. Tady žádné citáty bez *celkové souvislosti* nepomohou, Hus *nemohl* prostě myslit jinak než jako dítě své doby, vmyslit a vcítit se ovšem do myšlení a cítění lidí před několika stoletími je krajně obtížné, Pekař sám v *Žižkovi* sugestivně vykládá, jak dlouho nechápal Husovu „pravdu“; že nejde o pravdu v moderním smyslu, to mu bylo jasné, pokládal původně tuto „pravdu“ za „spravedlnost“, až po delší době mu svítlo, že jde o pravdu *Boží*, pravdu *Písma*, pravdu Bohem zjevenou a zakotvenou v *Písmu* (právě tak jako *Žižkovi*), která má k moderní racionální „pravdě“ na hony daleko. Vybírat si ovšem můžeme, co chceme; předpokládat, že něco „*předznačuje*“ něco jiného, nějaký příští vývoj, můžeme po libosti, ale historik, který má nějaký pojem o plynutí času, nad tím jen pokrčí rameny. Abych už ukončil tuhle záležitost, cituji jen k Bělohradského skákání ze století do století dopis Zdeňka Nejedlého Josefu Pekařovi z 20. května 1914: „Masaryk zajisté mohl říci, že našel v husitství ty a ty etické prvky, o nichž je přesvědčen, že i dnes jsou národu zdravé, a mohl je prostě postulovat pro národní filosofii dneška. Ale neměl právo hrát si na historika a odůvodňovat to vytrženými větami a „důkazem“ o souvislosti obrození s husitstvím. Moje stanovisko k pseudohistorické otázce Masarykově jest tedy velmi radikální.“ Nejedlého slova o „vytržených větách“ nemusí být žádným dokladem nepoctivosti: Masaryk je prostě stejně jako Bělohradský vlastně v linii Chudobova názoru o *správnosti* použití myšlenek jako podpory apriorního *správného* názoru. V této věci jsou bezděčnými souputníky jak Masaryk a Bělohradský – tak i Bohdan Chudoba.

Totéž, co jsem právě řekl, se týče i situace kolem Bílé hory a po Bílé hoře. Bělohradský zřejmě straní protestantismu (také z prapodivného čtení Maxe Webera), protože protestantismus prý vymyslel kapitalismus, liberalismus, demokracii, humanitu a toleranci. Vzhledem k tomu jsou katolické národy zaostalé a my jsme zchátrali proto, že jsme po Bílé hoře upadli do náruče katolických národů (tady si Bělohradský trochu protiřečí, když větu o naprosto zřejmých rakouských, španělských a italských vlivech u nás pokládá za idiotskou, ovšem on tyto vlivy přece sám pokládá za úpadkové). Patrně si nevzal k srdci proslulou větu Ernsta Troeltsche (protestanta!), že filosof musí být také historikem a historik filosofem. Ale když už toho tolik přečetl, snad ho mohu poprosit, aby jeden večer věnoval také knize Maxe Picarda *Hitler in uns selbst*, tam se hodně dočte o katolických a protestantských názorech, bez zaujetí pro jedny nebo proti druhým. Myslím, že to velmi jednoduše, ale přesto přesně vyjádřil Chesterton: „Proč se Italové chovají v kostele jako v divadle? Asi z téhož důvodu, proč se Angličané chovají v divadle jako v kostele.“ Četl jsem znamenitou práci Evy Kantůrkové o Bachovi. Mám rád Bacha, ale ještě mnohem raději mám (svobodného zednáře) Mozarta. Tím chci říci, že přese všechno jsem přece jen mnohem raději katolický Čech než protestantský Němec. Tady nesouhlasím s Pekařem, který má za to, že i přes případné

vítězství stavů na Bílé hoře bychom se z toho přece jen nějak dostali – ale to je záležitost Pekařova kořenného češství. Druhá myšlenka, která souvisí s obtížemi pochopit myšlení a cítění dávných dob: co když bylo Lobkowiczovi, Martinicovi, Slavatovi a těm ostatním luteránství opravdu tak protivné jako Pekařovi a (smím-li se jmenovat vedle toho velikánoviče) mně? Všechny lidské záležitosti jsou věci gusta. Já mám tohle.

Tím se dostáváme k arcibiskupu Beranovi, který na druhém vatikánském koncilu odprosil protestanty za násilí spáchané na nich po Bílé hoře. Prý jsem plival na tento velký čin – Bělohradský promine, ale (jen tak mimochodem) znal jsem se s dr. Beranem, ještě když nám psal před válkou jako rektor dejvického semináře do *Obnovy*, a chodil jsem k němu i jako k arcibiskupovi. Byl to velmi ušlechtilý člověk, tak proč bych na jeho prohlášení plival? Nemám ve zvyku plivat na nikoho, tím méně na „ušlechtilé Beranovo gesto“. Svým prohlášením se Beran dopustil omylu. Bylo to v první řadě prohlášení jednostranné, vzbuzovalo falešný dojem a bylo nehistorické. Jednostranné proto, že to bylo prohlášení jen jedné strany, nikoli také protestantů. Kdyby byli stavové zvítězili na Bílé hoře a vyhráli válku, byli by, to je jisté, zatočili s katolíky, včetně konfiskací, stejně jako katolíci s protestanty; prvním činem protestantských stavů po defenestraci bylo vyhození jezuitů z Prahy. Kdo předpokládá na katolické straně jen a jen mrzkost, zatímco protestanté byli ušlechtilost sama, je naiva. Beranovo prohlášení budilo falešný dojem, že tím *přijímáme* protestantský výklad dějin – přijímá jej také Bělohradský –, a tak to také bylo chápáno. To ovšem zdaleka neodpovídá skutečnosti, alespoň se tak na tu věc nedívají všichni katolíci, ba ani většina katolíků, jakkoli svedených. Konečně bylo nehistorické, protože nedbalo všech faktů – Bělohradský správně mluví na základě Pekaře o faktech povahy *politické*, ale byly i jiné. Mluvit v téhle souvislosti o toleranci a svobodě svědomí je zcela nehistorické – to, čemu se říká (dnes) tolerance, byla před Bílou horou spíše lhostejnost, mluvit o svobodě svědomí je vůbec anachronismus naruby, šlechta měnila náboženství více než košili atd. Divím se dnešním Němcům, že si neustále nechávají nasazovat psí hlavu nacismu, ačkoli se od té doby nesčetněkrát ukázalo, že proti tomu, čemu se nesprávně říká fašismus, není imunní žádný národ a že se to kdykoli může objevit v jakékoli barvě. *Nedorozumění* je v tom, a tady je rozdíl mezi pohledem historickým, a řekl bych (není to přesné), filosofickým, že bychom názory a metody vlastní století patnáctému nebo sedmáctému, které *pro ta století chápeme a vysvětlujeme*, také přijímali, schvalovali a hlásali ve dvacátém století. Upálení Husovo například je jistě politováníhodné a nemůžeme je schvalovat a stavět se za ně. Ale bylo zcela v chápání a měřítcích doby, a „odsuzovat“ je ex post nevede k ničemu. Ale s filosofem Bělohradským se dost těžko dá mluvit o historii.

Ještě maličká poznámka: čtvrtina národa prý odešla po Bílé hoře do exilu. Pekař mluví o pětině až čtvrtině *svobodných*, o „*celém malém národě*“ – počítáme-

li mezi „národ“ také poddané, tedy značně méně. Ale budiž. Po roce 1948 by asi čtvrtina národa, kdyby byla mohla, odešla do ciziny, já ne, nikoli z lásky k českému národu, ale z pohodlnosti. No a co? Živili by se dnes jinde, jako hospodští, umyvači oken, zubaři nebo by přednášeli na univerzitách. Po roce 1945 byly tři miliony Němců jen u nás, o Polsku nemluvě, vyhnány *ze své země* – máme vůbec právo posuzovat to, co se stalo v sedmnáctém století, když podnes se děje totéž – ačkoli od těch dob uplynulo více než tři století? A děje se to za našeho mlčení, nebo i s naším souhlasem? Snad proto se o násilí sedmnáctého století hovoří, že už je to tak dávno...

Bělohradský se nemusí domnívat, že Pekařovi křivdím. Znam velmi dobře *celého Pekaře* a nejenom výbor, který vyšel v emigraci. Nečtu jen stará čísla *Řádu*, ačkoli bych velmi pokorně Bělohradskému doporučoval číst celé ročníky *Řádu* – setkal by se tam třeba i se svým učitelem Janem Patočkou, jenž byl velmi dobrým přítelem dvou iniciátorů a redaktorů *Řádu*, Jana Hertla a Rudolfa Voříška. Jako znalec historie, tj. „gymnaziální metafyziky“, kterou po dvě století nazýváme „dějinu“ a kterou (dodává) si vymyslely moderní státy, aby mohly utlačovat černochoy, se u mne Bělohradský plně diskvalifikoval – ale do historie konečně hovoří každý a nikomu to nemůžeme mít za zlé. Ale diskvalifikoval se průkazně, pokud jde o dvě jiné věci, totiž o „světovost“ a „provinciálníismus“ a pokud jde o literaturu. Filosof by měl alespoň stručně říci, *co pokládá za světovost a co za provinciálnost*. Není to pravděpodobně jen věc geografie, ale věc ducha. Chce snad říci, že jsme blbější než lidé na Západě? To si nemyslím. My už jsme měli svůj Anschauungsgerichtung, na lidi na Západě to teprve čeká. „Světovost“ od dob Masarykových – západní Evropa prodloužená do USA – se hodně změnila, je dnes něco úplně jiného. „Svět“ už je také SSSR, Čína, Indie, Střední a Jižní Amerika, celá Asie a Afrika. Jsou snad Durych, Deml, Čep (ale také Hostovský, Vančura, Halas, Holan, Nezval) „domácí fenomén“, jak říká Bělohradský, a Kundera „světový“, protože ho čtou pařížští snobové a paničky? Právě Kundera je přímo *školský příklad provincialismu*, kdežto ti druzí jsou „světoví“ *svým uměním*. Mám rád severské národy, malé národy vůbec, protože se nikdy nestaraly o „světovost“. Je snad Sartre „světový“, a Timmermanns, Coolen nebo Claes jen „domácí fenomén“, protože psali jinou řeč a mají méně čtenářů? Deml, Durych, Čep nejsou prý „nijak zvlášť originální v evropské souvislosti“? Literární kritik se tomu může jen usmát. Právě tak je tomu i se scholastikou a tomismem. Někteří se dnes na ně dívají s dobromyslnou shovívavostí. Současníci vždycky pokládali *svou dobu* za vrchol poznání, po němž už nemůže přijít nic moudřejšího. Ale historikovi, který si je vědom prchavosti a proměnlivosti času, se vtírá otázka: nebudou se takhle filosofové za sto dvě stě let dívat i na Heideggera, Patočku a řekněme – Bělohradského?

O našem meziválečném vývoji neví Bělohradský (pro své mládí) pochopitelně nic. Obálka *Rozmachu* nemá s fašismem nic společného. Navrhovatel Břetislav

Štorm tam chtěl původně mít meč, ale Durych to odmítl, že prý na všelijakou havěť stačí obyčejná sekera. Někde o tom i píše. A pokud jde o Demla, je najednou z filosofa „moralistický omezenec“, vztah mezi dílem a charakterem je pro něho „neodmyslitelným horizontem pochopení díla“. Jako omezený immoralista říkám, že tohle je nesmysl a že to jen ukazuje, že Bělohradský nemá o umění ani potuchy. Kdo mu dal vůbec právo mluvit o Demlově charakteru? Deml je mrtev, ale je tu jeho dílo, v pravém slova smyslu *světové*, dílo jednoho z největších českých básníků dvacátého století. Snad byl Deml ješitný jako opice (avšak Graham Greene v jednom románu říká: „Církev zná všechna pravidla, ale neví, co se děje v jediném lidském srdci.“). Byl jistě opilec jako jeho obdivovatel Nezval, udělal si z chimérické ženy fetiš právě tak jako Viktor Dyk a Josef Pekař z chimérického Národa a Masaryk z Humanity a Demokracie. Ale do jeho charakteru nikomu nic není. Kdyby nebyl takový, jaký byl, pravděpodobně by tu nebylo ani *jeho dílo*. Četl je Bělohradský? Bedřich Fučík mi jednou vykládal, že položil Václavu Černému otázku: „Prosím tě, četl jsi vůbec Demla?“ Černý se ve své pravdomluvnosti přiznal, že Demla nečetl. Pak se to lehce hovoří o vztahu mezi charakterem a dílem.

Zbývá tedy už jen Kundera. Ale ještě několik slov k té Katolické stráži. Rozhodně bych byl rád redaktorem nějaké takové edice, také jsem jím už byl. Ale urputně bych se bránil proti názvu Katolická stráž a chtěl něco apartnějšího, například Reakce. Střežen jsem byl asi deset let, nemám ve střežení žádnou zálibu, ale poznal jsem také jednu věc: že nesmíme házet všechnu vinu na krk lidem, které euforicky nazýváme „naši představitelé“. Koncentráky by patrně vůbec nebyly, kdyby všude nebyl nadbytek lidí, kteří ochotně a s nadšením dělají bachaře. Pokud jde o střežení, ať mě tedy Bělohradský vynechá. Nevím, proč do toho vůbec plete katolíky. Ale byl jsem také dlouhá léta nakladatelským redaktorem, a na základě redaktorských zkušeností mluvím. A stručně řečeno: mám Kunderovo spisování za špatné. Bělohradský pokládá za měřítko Kunderova umění „fak“ jeho světového úspěchu (*a neuvádí nic jiného*); svědčí to jenom o tom, že nerozumí ani literatuře. Kdyby řekl: „Mýlíte se, v Kunderovi je tohle a tohle,“ byl by to základ pro diskusi, ale úspěch? V dobách mého mládí byla naší nejúspěšnější autorkou Vlasta Javořická, četla ji kdekterá žena, vycházela v desetitisících, zatímco Vančura nebo Durych dosahovali nákladu sotva dva tisíce. Ale protože jsme příliš provinciální, uveďme jiné příklady, Bělohradskému bližší. Ještě před několika lety byl modlou katolíků Teilhard de Chardin. Kde je jeho sláva dnes? Zůstaňme u literatury: Françoise Saganová byla před léty jistě neméně slavná než Milan Kundera. Kde je její sláva dnes? Myslím, že i dnešní proslulost Kunderova je velmi efemérní. Až ho móda bude mít dost, bude po proslulosti.

Ještě k té „světovosti“. Není bez významu, že největšího „světového“ uznání dosáhl nedávno právě nejčestější z českých básníků, skutečně „národní“, a nevá-

hám použít ani výrazu *lidový* umělec, Jaroslav Seifert. Z hlediska umění neznámená Nobelova cena nic. Není patrně na ní nic hodnotnějšího nežli na našich Gottwaldových cenách. Uděluje ji naprosto „lokální“ areopag, což je asi totéž, jako kdyby ji udělovala naše Akademie nebo univerzita zvaná Karlova, jež by ovšem spíš měla nést název Univerzita Zdeňka Nejedlého – alespoň pokud se „humanitních“ oborů týče. Ale Jaroslav Seifert by byl *světový* básník i bez Nobelovy ceny. Právě proto, že to je umělec *český*, že obsáhl to, čemu Masaryk i paní profesorka Komárková říkají (česká) duše. Češi se mohou opět *falešně* honosit, že se jejich krajanu koří (zase!) *celá* Evropa. Ale v tom to přece není. V *holém* *faktu* nějakého úspěchu! Pro pařížské kavárny by byl jistě přijatelnějším kandidátem Nobelovy ceny, „světovým“ básníkem, například Vítězslav Nezval. Jaké má vůbec Bělohradský měřítko světovosti? Franz Kafka byl dlouhá léta „lokální pražský fenomén“. Teprve když v něm lidé ve světě rozpoznali určitou koincidenci se svými aktuálními osudy, stal se módou. Ale to není přece žádné měřítko! Známe Francouze, Angličany, Rusy, Němce, ale žádnou obecnou světovost. Nechtěl by nám o tom Bělohradský něco říci? Vladimír Kafka, znamenitý překladatel Franze Kafky, říkal před lety, že na překladu má být vidět, z jaké řeči bylo dílo překládané. To stojí za trochu zamyšlení nad světovostí a „lokálními fenomény“.

Naproti tomu na Kunderovi kromě několika českých reálií není českého nic. Jeho bezpohlavní (v literárním smyslu) romány, psané v cizině, by mohl napsat také kterýkoli francouzský, italský, anglický nebo portugalský autor; stačilo by mu, aby se o českých věcech trochu poučil z novin. I takové romány by samozřejmě mohly dojít ve světě úspěchu, pokud by vycházely vstříc dobovému vkusu, zálibám a módě. Ale co to má co dělat s uměním? A na druhé straně: co nám chce vlastně básník říci? To by nám měl místo planého horování pro světovou proslulost Bělohradský prozradit. V době, kdy psali nebo píší Böll, Greene, Solženicyn, Waugh, Orwell, Dürrenmatt a mnozí jiní, se zdá, že Kundera nedokáže lidem servírovat nic jiného než exkrementy. Kdybychom měli věřit Kunderovi, došli bychom asi k těmto dvěma závěrům: že na člověku – muži jako ženě – je nejdůležitější a nejzávažnější jeho přirození, že největší životní slast je rozkoš. K tomu citát z W. B. Yeatse: „Myslím také, že žádný pravý básník, ať by jeho život byl sebevíce nezřízený, si nikdy neučinil cílem, ani v pouhém svém životě, rozkoš.“ A citát z „necharakterního“ Demla, z jeho *Zapomenutého světa*, zabaveného roku 1934 pro domnělou nemravnost: „V lásce se přece nejedná o stehno, anebo o zadnici, i kdyby byly sebeušlechtlejší, ba božské, k zulíbání...“ Nejpřirozenější vysvětlení pro Kunderu by bylo asi tohle: že to je výlev hnusu, že se tím chce říci lidem: Takhle vypadáte, takovíhle jste... Ale v tom případě to Céline dělal lépe. Napadlo mě, co by asi říkal opěvovaný T. G. Masaryk, kdyby mohl číst Kunderu. Sázím se, že jeho úsudek by se příliš nelišil od mého, pakliže by nebyl ještě pregnatnější.

Závěrem citát z jiné oblasti, spíše pro Kunderu, ale i sociolog se nad tím může zamyslet: Schiller píše roku 1797 Hölderlinovi: „Unikejte, kde můžete, látkám filosofickým, jsou to ty nejnevědnější a v neplodném závodění s nimi se stráví často nejlepší síla.“

OBJASNĚNÍ

Nemám nic s Chartou, a nepřísluší mi tedy vměšovat se do toho, jaké řeči vedou chartisté mezi sebou. Také mě to moc nezajímá, i když se Charta v poslední době výrazně začíná podobat OSN, na jejíž rezoluce také nikdo nic nedá. Manifesty Charty počínaje „Pražskou výzvou“ mi připadají čím dál pošetilejší. Ale to je ostatně jejich věc.

Musím se tedy zabývat jen dr. Lubošem Kohoutem, protože to se mě bezprostředně týká. Udělám to co možná nejstručněji, protože diskutovat lze konec konců i s marxisty, i když to je ztráta času, ale diskutovat s Volnou myšlenkou nelze, protože ta přece jen hodně zasmrádla a zapáchá. To bych se dostal až k tomu, že bych docela obyčejnou grafo- a megalomanií pokládal za paranoidní aroganci, a to nechci.

Dr. Kohout mě totiž (a mnohé jiné) nazval v dopise do 77. čísla *Svědectví padělatelem dějin*. To je formulace nemístná, nemám na to. Dějiny jsou to, co se událo, dějepis je, co o tom vypravuje. Vycházím-li z místné definice Vaculíkovy, že dějiny jsou soubor toho, co se vlastně nikdy nemělo stát, pak padělateli dějin by mohli být třeba Napoleon, Hitler nebo Stalin, ale ne já. Mohl bych být nanejvýš padělatelem *dějepisů*, ale i tady by mohl kulturní diskutér, po němž se volá, spíše říci, že se na to, co se událo, dívám špatně, že to je omyl, nikoli podvod a podvrh. Řeknu-li o někom, že pomačkal, pošpinil, potrhál bankovku, je to něco jiného, než když se řekne, že ji padělal. O tom prvním by se mohla vést diskuse, i když to je věc pohledu, subjektivní, a tedy vědecky nedokazatelné, tím spíše v dějepise. Ale tady jsme u jádra věci: formulace „*padělatel dějin*“ přicházela a přichází k nám *jen a jen z Vývodu*. Dr. Kohout je pořád v zajetí stalinských formulací, má to prostě

v krvi, od mládí, sám si to patrně neuvědomuje. Tuhle mi například zamával před nosem Závišem Kalandrou, že prý zůstane navždycky chloubou a gerojem marxistické historiografie. Dobrá, proč ne? Ale kdo, prosím vás, oběsil Záviše Kalandru? Právce, ultraprávce, reakce? Ale ne, jeho vlastní soudruzi, protože se poněkud odchýlil od dogmatu. Kdyby můj vlastní režim, můj nejmilovanější režim, chtěl oběsit Zdeňka Kalistu nebo Františka Kutnara nebo, z politických důvodů, i nějakého marxistu, křičel bych do ochraptění bez ohledu na následky. A co dělali marxističtí historikové, když jejich soudruzi věšeli Záviše Kalandru? Mlčeli jako zařezaní, jistě mnozí v duchu nesouhlasili, ale na schůzích hlasovali a podávali rezoluce, že smrtelně se provinil a že je všechno v pořádku. Nebo: před válkou byl našim komunistům (a plným právem) milejší německý soudruh (protože proletář nemá vlasti!) nežli český pravičák. Dnes bych měl být proti těm, které Kohout vkusně nazývá „sudetáky“, jenom proto, že to jsou Němci, měl bych je šmahem pokládat za neonacisty a měl bych tzv. „reformní“ eurokomunisty, jen proto, že jsou Češi, mít za jiné komunisty, než jsou všichni ostatní komunisté? Tady se ostatně snoubí i zabudnuté starovlastenectví nacionalismu se stalinismem, což nejsou žádné nové zasnuby. Nebo: představy dr. Kohouta o demokracii a „dialogu“ jsou poněkud národněfrontové z roku 1945: já budu vést dialog a vy ostatní budete říkat ano, ano. Proč nenabídne výplody ducha svého marxistického *Rudému právu* nebo jinému marxistickému časopisu a vnucuje je časopisům nemarxistickým ve jménu „dialogu“, o který stejně nikdo nestojí? Já vím, ta otázka je groteskní, jako když se po anšlusu Rakouska ptal nechápavě blbý hrabě Boby: „Proč jenom si dal pan Taussig do ausláku tabulku ‚židovský obchod‘, když přece každý ví, že je Žid?“ ale stejně groteskní je, když paní profesorka Komárková opakuje po dr. Hüblovi otázku mladším katolickým historikům „A kde jsou vaše díla“, když se řadu desetiletí dělalo (a dodnes dělá) všechno možné, aby publikovat nemohli?

Z podtextu Kohoutových (ale i jiných) projevů neustále vyplývá, že mají za zlé dobrotivému a ušlechtilému generálnímu tajemníkovi KSČ, že je v pravé slovenské velkorysosti a velkodušnosti po roce 1968, když to tak zpackali (což jim nebrání, aby se stále netvářili jako hrdinové), vyprovodil jen ze strany a ze zaměstnání, ale neporozvěšel je a nezřídil pro ně ty koncentráky, o něž se teď mohou přít dr. Bílak s dr. Dubčekem. Dokonce, jak jsme slyšeli ze sjezdu KSČ, osmdesát těch vyprovozených, místo aby měli radost, že se zase dostali mezi pracující lid a vůbec slušné lidi, podalo si žádost, zda by se to mohlo nějak revokovat. Ze sjezdu jim právem vzkázali, aby si trhli nohou. S ušlechtilostí sobě vlastní píše dr. Kohout o dr. Václavu Královi „zaplať pánbůh“, že je mrtev. Jako křesťan se také raduji, že se bratr Václav dostal do blízkosti boží, ale protože vím, že se mnozí takhle na to nedívají, nepřěji nikomu „nic zlého“, nejméně už dr. Kohoutovi. Už proto, že bez něho by bylo ještě smutněji na tomhle smutném světě. Jenomže se mi zdá, že předchůdci dr. Josefa Haubelta a dr. Václava Krále (a eventuálně v představě zase jejich nástupci)

by říkali na fakultě totéž, co dr. Haubelt nebo dr. Král, jenom o něco inteligentněji. Já to mám raději po lopatě. Číst takového Haubelta, to je potěšení.

Konečně se musím proti dr. Kohoutovi ozvat jako důchodce, dokonce o deset let starší důchodce než on. Zaštitěn tímto novopečeným důchodcovstvím domnívá se mylně dr. Kohout, že je přece jen poněkud mimo pozornost vyšší moci a nastavuje hrdinně svou bohatýrskou hrud' všem střelám a bleskům. Já bych tolik neriskoval. Co kdyby napadlo vyšší moc zašít několik dědečků (mezi nimi třeba dr. Kohouta a mě) jen tak ze špásu, aby ti ostatní neblbli? Odpor je vždy nepřímou úměrný nátlaku. Za Hitlera v Německu nikdo ani nekýchl. Dnes si mohou myši poněkud rejdit, protože jsou v bdělé ochraně ostražitě, leč láskyplné péče. Ale to nemusí být vždycky. Socialismus místo vlídné tváře může ukázat také nevlídnou nelidskou tvář – a nikdy se neví, kterou ukáže. Kdyby „moc“ přišla do mrzutější nálady, nebo kdyby příslušná instituce dostala rozkaz, byla by celá „disidence“ zlikvidována tak asi za půl dne. Stačilo by němnóžko pár desítek lidí zavřít, a ostatní by zalezli. Západní tisk, který se honí po senzacích, by měl několik titulků, ale jestli si někdo myslí, že by se stalo více, je asi stejný naiva, jako kdyby si myslel, že SSSR a USA půjdou proti sobě do války kvůli Lybii. Takže ani na ty slibované Kohoutovy smeče se netěším. Vidět taky smečovat dr. Kohouta, to by byla podívaná pro bohy. A ne! A ne! A ne!

Nuže, abychom dospěli k nějakému pozitivnímu závěru, pane Jene Pelci, bude ještě hůř a nevím jak Vy, ale já, jestli vůbec ještě něco napíšu, vyvaruji se všech neuměřených a „neslušných“ slov. Dosud jsem si myslel, může-li Milan Kundera vyrábět pro potěšení západních měšťáků pornografii na běžícím pásu, jak pěkně ukázal pan Jungmann (ale abych mluvil pro domo mea: jak mám ctít jinakou kulturu, když ji nemám v úctě?), že se mi odpustí nějaká ta prdel. Ale už ne tak. Teď to dělá každý. Dr. Kohout to umí líp než já. Do jedné věty nacpe prasáctví, prasata (pro živé lidi) a historii jako kurvu, kterou může jebat kdekdo. Vzdávám se. Napíšu-li vůbec ještě něco, bude to ušlechtilé a cudné jako fungl nový dětský slintáček.

JOSEF PEKAŘ A KATOLICITA

V Čechách se člověk dozví ledacos. Sorva jsem se dověděl z Práva na dějiny, že Pekař zakládá svůj pohled na náboženství (tento jasný omyl byl už z více stran opraven), dočetl jsem se jinde, v jako vždy zajímavém článku Pithartově, že Pekař, ač nebyl katolík... Jen proto těchto několik řádků o věci nikterak nové, jen opakování věcí celkem známých. Nepřesný pohled na katolicitu vyplývá z toho, že za autentické „katolíky“ jsou pokládáni jen takzvaní „integrálové“, „militantní“ katolíci nebo opět političtí katolíci neboli „klerikálové“ atd. Takto pak se jeví katolictví a církev jako politická strana, která se snaží jednoznačně odpovédět na všechny otázky a jejíž stoupenci toto „učení“ vyznávají. Samozřejmě není tomu tak. Ve všeobecném pohledu odpovídá katolictví na otázky týkající se smyslu a účelu života každého jednotlivce a z toho plynoucí morálky. Přitom celý soubor pozemských otázek, možno říci odborných a speciálních, ponechává na volném uvážení každého člověka. Pro příklad můžeme říci, že katolictví takzvanou interrupci musí a bude vždy pokládat za vraždu, ale ponechává na úvaze katolíků, jaká má být snesitelná výše daní. Jak vidíme, na všechny jiné otázky než na věci víry a mravů ponechává církev katolíkům značnou volnost.

Jak je to tedy vlastně s Pekařovým katolictvím?

Na přímou otázku francouzského historika V. L. Tapié odpovéděl kdysi T. G. Masaryk: „*Pekař je katolík, a já husita.*“ Tím „husita“ musíme ovšem rozumět obraz husitství, jak si jej nově, a to úplně nově, vytvořilo – také přičiněním Masarykovým, ale ne jen jeho – 19. století, nikoli tak, že by Masaryk věřil tomu, čemu věřili husité a Mistr Jan Hus. Ale jak je tomu s Pekařovým katolictvím: Zdeněk Neu-

bauer napsal v článku o kalichu a křížích, že je katolík přesvědčením a *letorou*, a toto trefné vystižení se, myslím, výborně hodí i na Pekaře. Pekař byl katolík zejména také letorou, celým zakořeněním. Kdybych se nebál přílišného zjednodušení, řekl bych, že Pekař byl katolíkem také proto, že mu v katolictví *samozřejmě bylo dobře*. Pekařovo katolictví je bytostné, Masarykův „husitismus“ (či spíše protestantismus jistého druhu) intelektuální, dalo by se říci „z přesvědčení“. Možná, že „letorou“ byl Masaryk spíše katolík. Pekař patrně nikdy nepřemýšlel o Masarykově větě: „Národ Chelčického musí bažit po nekonečném,“ ale jako historikovi mu musilo být jasné, že národ po nekonečném většinou nebažil (*ani v husitství ne*, srovnej například nedávné Spěváčkovy knihy o Lucemburcích, zejména *Václava IV.*), a že to tedy patrně není národ Chelčického... Nikdy by Pekaře také (kdyby nebylo polemiky) nenapadla Masarykova, Schauerova a nápodobně Kunderova otázka po samozřejmosti nebo nesamozřejmosti českého národa, otázka, která, myslím, také nikdy nikde nebyla položena nežli v Čechách. Pro Pekaře byl národ samozřejmost a stejně tak samozřejmě bylo pro něho i jeho katolictví. Přitom tu jistě hrála značnou úlohu i citová stránka. Citujme ze *Třech kapitol z boje o sv. Jana Nepomuckého*: „A mluvím-li již tak kacířsky, dodám ještě, že to ‚temno‘ 18. století (znám jeho stíny snad více než jiní) mělo v jiném směru také dosti světla a tepla, že to byla doba, kdy nejen pražská města ožila podivuhodnou krásou baroka, ale kdy celý národ až do poslední vsi, do poslední chatrče, do posledního vzorku krajky a do poslední melodie lidové písně naplnil se životní radostí barokní kultury, pronikající, tvořící, budující novou společnost, nový národ, týž národ, z něž vyšlo naše obrození, z něhož vyšly naše generace... A kult svatojanský byl více než půldruhého století pravou *missa sollemnis* náboženského a přitom jaksi česky-náboženského cítění této doby. A co v něm bylo estetického půvabu! Co byla Praha 16. května! O to vše jste nás svou nenávisťou a omezenou agitací ochudili...“ Filosof si samozřejmě může klást všechny možné otázky, co jsme neměli, o čem jsme byli připraveni atd. Ale historik si především klade jako prvotní otázku, *co jsme měli*. A nebylo toho málo.

Musím se zmínit ještě také o Pekařových veřejných projevech, týkajících se tehdejší současnosti. Při sčítání lidu 1920 napsal do *Národní politiky* obsáhlý a takřka bojovný článek proti vystupování z katolické církve, který končil patetickými slovy: „Napíše-li kdo do rubriky náboženství římský katolík, ať nezapomene, že totéž by napsal také Mistr Jan Hus!“ Ve *Třech kapitolách o sv. Janu Nepomuckém* se obrací hned v první větě temperamentně proti nařčení Jana Herbena: „Byl jsem stigmatizován jako člověk pochybného charakteru, který stojí ve službách oficiální církve katolické, pomáhá podvodům a falšuje historickou pravdu... Stojím ‚ve službách oficiální církve‘ již aspoň dvě desetiletí a opakuji jen to, co opakují a opakovali přede mnou i vedle mne přemnozí historikové, pokud nebyli zmateni tou či onou klerikální pověrou“ („klerikální“ – Pekař tu má na mysli samozřejmě jak některé katolíky, tak tzv. pokrokáře).

Někteří katolíci nevyznávali ovšem totéž co Pekař. Například Bohdan Chudoba (*Jindy a nyní, O dějinách a pokroku*), často mylně pokládán za „pekařovce“, vyznával, že „dějepis není věda“ a že myšlenek a příkladů z minulosti je možno používat spíše jako opory, jakéhosi řešení pro soudobé myšlení, pro současnost. Přes ideovou odlišnost by se Chudoba metodologicky blížil spíše Masarykovi než Pekařovi. Také o Jaroslavu Durychovi nelze říci, že by nějak zvláště čerpal z Pekaře, ani pokud jde o baroko, nemluvě už o Valdštejnovi, kde realistický pohled Pekařův nemá takřka nic společného s vizionářským pohledem Durychovým z *Bloudění*. Strážlivý vědec a básník-vizionář, a také Pekařovo a Durychovo mínění o Bílé hoře (viz Pekařovu knihu a Durychovy články na totéž téma) se podstatně liší, a Durych by tu zcela jistě nedosáhl Pekařovy úchvaly. Nejhorlivěji proti Pekařovi vystoupil ovšem (zapřísáhlý pravičák!) dr. Konstantin Miklík, ČsR dvěma spisy: *Masaryk a Pekař* a *Pekařův sv. Jan Nepomucký*. Katolickému knězi a teologu Miklíkovi bylo ovšem Masarykovo v podstatě náboženské východisko a pojetí bližší než „liberalistické“ stanovisko Pekařovo, stejně jako ve *Sv. Janu Nepomuckém* měl Pekařovi za zlé, že se nedrží ve všem všudy katolických „dogmat“. Je třeba doznat, že stejně jako protestant Palacký, ani katolík Pekař neměl mnoho porozumění pro teologické subtility, pokud se netýkaly bezprostředně předmětu jeho studia. Ostatně někteří katoličtí historikové, pokud vycházejí striktně z katolického vertikálního pojetí, nevysvětlují vlastně nic – bylo-li vítězství, byla to vůle boží, došlo-li k porážce, byla to také vůle boží, takže v obou případech nula od nuly pojde. Pekař se s Miklíkem sešel, dlouho spolu debatovali, debatu uzavřel historik pokrčením ramen: „Když vy máte samá dogmata.“ Nato ovšem Pekař dodal: „Ale ti druzí mají také samá dogmata.“ Pokud jde o vědu, nebyl Pekař pro dogmata vůbec.

Pekař je – naprostým omylem – pokládán spíše za fanatického katolíka a po této stránce by asi bylo třeba více to zvážit. Snad tyto řádky alespoň poněkud přispěly k vyjasnění pravého stavu věcí. Ještě jako středoškolák jsem jezdil o prázdninách za Arne Novákem do blízké Proseče. Jednou mě tenkrát Novák překvapil, když s jakousi samozřejmostí užil za řeči slov „my katolíci“. Trochu patetičtěji užíval těchto slov Rudolf Medek, na univerzitě jsem je slyšel na přednáškách i v semináři od Miloše Weingarta, patrně by sem patřil i Viktor Dyk. Když mi později dával Arne Novák jeden ze svých posledních, ne-li vůbec svůj poslední článek pro časopis katolických studentů *Jitro*, končil příznačně, a sám tu větu podtrhl: „*Všeka moc nepochází z lidu, ale z Ducha*“ – přičemž i z celého článku bylo jasné, co tím Duchem míní. My katolíci. Do tohoto samozřejmého společenství patřil i Pekař. A není s tím nijak v rozporu ptát se pekařovsky „jak to vlastně bylo“ – wie es eigentlich gewesen, ani stará zásada, kterou Pekař položil v čelo svého *Žižky*, že totiž historická věda nesmí ani tvrdit lež, ani zatajit pravdu, ani Palackého „padni, komu padni“.

PROČ NEJSEM CHARTISTA

Krátký silvestrovský fejeton

Nejsem chartista ani disident. Nikdy jsem nebyl sident, nemohu být tudíž ani disident. Jednou před dávnými lety jsem se vyhříval na sluníčku na lavičce na Karlově náměstí a vedle mě seděl nějaký staříčkový pán, boroda jemu takovája, asi nějaký řídící učitel na penzi, stále vrtěl hlavou a vzdychal: „Celý život jsem byl socialista, ale *takhle* jsem si to nepředstavoval.“ Když už jsem toho měl dost, tak povídám: „Já jsem si to vždycky *takhle* představoval, a proto jsem nikdy nebyl socialista.“ Z toho důvodu také nemohu být disident.

Také chartista být nemohu. Od všelijakých lidí stále slyším, že prý chartisté chtějí vést *s mocí* dialog. Z toho by se, jak kdysi napsal Jaroslav Duřich, i Měsíc pochcal. To je jako kdyby byla chtěla stará Vondráčková vést dialog s Reinhardem Heydrichem a K. H. Frankem.

Tak oni si představují, že s nimi někdo povede dialog! Zatímco takhle povídají o dialogu, „moc“ na ně spokojeně sere. A to snad mám být chartista?

Ale možná, že to je jen takové malé české chytráctví, že těmi slabomyslnými řečmi o dialogu chtějí vlastně jen naznačit, že stojí na *legální* půdě a že tedy nemohou či vlastně nemají být zavřeni jen tak. Je to ovšem jen takové malé české chytráctví, za něž čert nedá ani pětník. Jeden takový chytrák se onedhy nabízel při vyšetřování k zavření, načež mu bylo řečeno: „O tom, kdo bude zavřen a kdo si bude běhat, rozhodujeme my, ne vy.“ To ještě dobrodinec lidstva a lidumil Alexander Bach zavíral podle zásluh. Dnes se nezavírá podle zásluh, ale podle užitekosti. Je-li to užitečné, zavře se, je-li to užitečné, nechá se běhat. Už v padesátých letech, kdy se tolik zavíralo, se nezavírali lidé podle zásluh, ale jednak proto, že

„moc“ potřebovala málo placené a dobře hlídané lidi do uranových dolů, jednak proto, aby si zajistili *potenciální*, nikoli *aktuální* nepřátele. Z toho důvodu se nezavře například Ludvík Vaculík, ačkoli by si zavření stokrát zasloužil, aby si lidé řekli: „Jak to, že ten Vaculík není ještě zavřen? Nemá on něco společného s policií?“ Vaculík samozřejmě nemá kromě vyšetřování nic společného s policií, ale účelu je dosaženo. A zavře se – mimochodem mnohem cennější – Václav Havel, aby se lidé lekali a řekli si: „Nestrkej do ničeho hubu, nebo tě zavřou.“ Takže nejvýznamnější český dramatik je zavřen za vlády nejvýznamnějšího Slováka, což je patrně výsledek úsilí o česko-slovenské bratrství Boženou Němcovou počínaje.

Takže chudák chartista je na tom asi jako ona kráva, co za války utíkala na Slovensko. Zastavil ji slovenský pohraničník a pýta sa: „Kam a proč utíkáš, krávo?“ – „Ale z protektorátu, tam se dějí hrozné věci: řezou tam koním ocasy.“ – „Ale ty jsi přece kráva?“ – „To jsem, ale vykládej to gestapu!“

TO K L A D N Ě

Dal jsem dobrému příteli číst silvestrovský fejeton „Proč nejsem chartista“. Přečetl, zasmál se, zasmušil se a pravil posmutněle: „Dobrá, souhlasím! To je tedy negace. Ale kde je klad? Co dělat?“

Tato otázka je namístě a nutno na ni dát nějakou a nejlépe poctivou odpověď. Rozpadne se opět na dvě části, zápornou a kladnou. Čeho nechati a co dělati. Nebude toho mnoho, protože toho vůbec není mnoho.

1) Nezesměšňovat se nějakými hovory o dialogu. Především se neví, zda to vůbec nebyla jen zástěrka, obezlička, pojištění. Ale to by ani nebylo to hlavní. Pohlédneme-li poněkud dozadu, do minulosti, *s kým* vést nějaký dialog? A o čem a proč? Ať si ho vede, kdo chce. Chtít vést dialog je jen známka slabomyslnosti. Druhá strana dala také *právem* najevo, že si z těch, kdo by nějaký dialog vést chtěli, dělá jen legraci. Bodejt ne. Žádný dialog vést nechce, nehodlá a kašle na všechny, kdo po nějakém dialogu touží a jsou ochotni o něj usilovat. Má pravdu. Bodejt ne.

2) Nečekat, že nám někdo pomůže. *Rus* je s námi, kdo proti nám, toho *Francoz* smete. Stará česká volovina. Jen aby to udělal někdo za nás. Jedna z největších oslovin, kterou, myslím, formuloval přesně TGM, je ta, že chtěl mít z tzv. „české otázky“ otázku evropskou, světovou. Malým národům, Řekům nebo Norům atd., je po nás houby. Mají dost svých vlastních starostí. A ti velcí z nás chtěli mít vždycky, a ať šlo o kohokoli, jen pomocný houf pro případ vlastního nebezpečí. Vždycky jsme měli pomoci my jim, nikoli oni nám. Klasický případ – česko-francouzská smlouva. Nu a dnes je to totéž. Domnívám se, že v Ronaldu Reaganovi mají USA nejlepššího prezidenta v tomto století. Ale řeční-li Reagan o křížáckém

tažení proti komunismu, je to buď nesmysl, anebo Reagan dobře ví, že to nesmysl je, a že to je jen takové povídání pro blbečky. Cílem Ronalda Reagana není a také nemůže být uspořádat v SSSR a přidružených oblastech demokracii západního typu. Jestli si tohle někdo myslí, dokazuje jen, že je naivka. Ronald Reagan snad může bojovat proti komunistům na Západě, ale nemůže bojovat proti komunistům na Východě zejména proto, že tam nikde žádný komunismus není. Byl bych samozřejmě i proti skutečnému, opravdovému marxismu, kdyby tu nějaký byl, ale kde nic, tu nic, on tu přece není. A jestli je, ať mi ho někdo ukáže. Jsou tu sice komunisté, ale komunismus? Jedna z nejzajímavějších, i když nikoli nejpřekvapivějších věcí tohoto století je, jak rychle, během několika málo let, se ze Sovětského svazu, který snad za Lenina v jakés takés podobě existoval, stalo Rusko. A cílem USA, jejichž zájmy jsou ovšem roztroušeny po všech pěti světadílech a ČSSR je pro ně skutečně jen zrníčkem písku, může být jen vyhnout se válce a udržovat rovnováhu mezi USA a SSSR na co možná nejnižší úrovni.

3) Co tedy dělat? Je jen jediná rada, ale zato dobrá a moudrá: zaměřit se na to a žít tak, jako kdyby komunisté vůbec nebyli, vůbec neexistovali. Nejde to vždycky, ale většinou to jde. Je to jen a jen osobní věc, tady neplatí ohlížet se, co dělá ten druhý a třetí. Žádné společenství neexistuje, každý jen sám za sebe a po vlastním prkýnku a za vlastní prachy. Jenom ne žádný dialog a žádná Národní fronta, tedy ani žádná národní fronta protikomunistická. Jeden můj známý, když byly volby, nevolil. Když k němu přišli s volební kasičkou, řekl, že ho to nezajímá. Tedy žádné řeči, žádná diskuse, žádný dialog. Prostě ho to nezajímá. To nemůže udělat každý. Nemůže to udělat ten, kdo je závislý, kdo něco potřebuje. Zaměstnání, kluka do školy. Ale statisíce lidí nezávislých a ničeho nepotřebujících by to udělat mohli (neudělají to) a bylo by to významnější než všechny charty. Neznamená to samozřejmě nebrat to, co režim sám od sebe poskytuje a na co si všichni platíme, zdravotnické zabezpečení, důchod a tak. Ale jinak ať si trhnou nohou.

To ovšem znamená žít chudě, ba co dím nuzně. Jako ptáci nebeští a lilie polní. V kriminále jsme říkali: „Lopatu z ruky nám vzít nemohou.“ Neimponují mně lidé, kteří mají plné huby řeči proti režimu, ale přitom by chtěli žít jako buržijové nebo vysocí komunističtí funkcionáři. To mně zdaleka více imponují všelijací flákači, laufři, všiváci a mladí lidé, kteří na rozdíl od svých rodičů dávají svým chováním najevo, že kašlou na všechno buržoazní pohodlí. Kteří nedbají na to, v čem chodí a co budou mít k obědu. Kteří kašlou na byty, chaty, auta, pračky a ledničky. Kteří kašlou na všechno. Je to jediný možný způsob. Pár jich je. Nejsou jako ten mladík z Bible, který chtěl být dokonalý, ale když mu Ježíš řekl: „Prodej, co máš, a rozdej to chudým,“ zasmušil se a odešel. Tihle jsou na tom líp o to, že nemají co prodávat. Ale je v nich jediná naděje.

B I L A N C E

Bilancovat lze každý den, o narozeninách, na Silvestra nebo jak se to komu hodí. Pro lidi narozené ve dvacátém století u nás je bilance nevyhnutelná, neboť jenom po ní lze pohledět vpřed.

Obrazně by ta bilance vypadala asi takto: Jeli jsme ve vlaku, který jel určitým směrem. Seděli jsme v jednom z předních vagónů, mohli jsme hulákat po libosti, aniž jsme měli nějakou odpovědnost – a většinou jsme se ani nesnažili ji mít. Průvodčí na naše hulákání příliš nedbali, ale protože to byli lidé dobrosrdeční, zastavili nám tu a tam na nádraží (čerstvá voda! teplé párky!) i mimo nádraží, abychom se mohli projít ve volné přírodě, vyčurat se a podívat, jestli rostou houby. Potom jsme seděli dvacet let v čekárně, popíjeli pivo a pojídali párek s hořčicí. Potom jsme seděli pět let ve sklepě, v kapse kousek okoralého zbylého rohlíku. Potom jsme přestoupili a částečně byli přestoupeni do jiného vlaku, jedoucího opačným směrem. Sedíme v jednom z posledních vozů, na naše hulákání, kdybychom se ho odvážili, by zřejmě nikdo nic nedal, nanejvýš bychom dostali přes hubu. To je facit!

Protože naše budoucnost je takto zajištěna na desetiletí, možná na staletí, jak řekl Milan Kundera, nezbyvá nám než přemýšlet. Máme na to čas a pohodlí. Je to přemýšlení čistě teoretické, protože na svém osudu tak jako tak nic nezměníme, všechno už za nás vykonali naši předkové. Přemýšlíme-li, dospějeme možná k těmto třem rozhodnutím: Český národ potkaly v běhu staletí tři osudné rány, pohromy, katastrofy, neštěstí. První bylo husitsství jako vzpoura davů v patnáctém století a jeho apoteóza ve století devatenáctém. Zlomilo katolickou kontinuitu českých dějin, konstituovalo, marná snaha, „dvojí národ“ (Palacký), učinilo rázný konec

všem snahám o velmocenské postavení české říše ve střední Evropě. Nemluvě o škodách kulturních, proti nimž všechny pozdější škody, včetně Josefa II., jsou jen lapálie. Ale to víceméně přiznává každý, je to banalita. Naskytá se spíše jiná otázka, která byla formulována tak, že husitství formovalo duši českého člověka (naposledy Kejř). Jenže: Není to spíše obráceně? Nevyplynulo naopak husitství z věčné nespokojenosti české duše, z její vrtkavosti, žádostivosti novot, ať ty novoty povedou kamkoli? Jeden dnešní sociolog kdysi napsal, že je-li před námi propast, jsou v podstatě jenom dvě možnosti: vskočit do ní, nebo nevskočit do ní. Nebyla česká duše příliš vábena propastmi?

Druhou katastrofou byla vzpoura českých stavů proti zákonitému králi, zvolenému před rokem týmiž stavy takřka jednomyslně (až na dva hlasy), proti českému králi Ferdinandovi II. Vzpoura zosnovaná ovšem a vedená českými stavy národností německé! V 19. století a zejména v přechodném období takzvané první republiky se ovšem u nás lhalo nad Bílou horou. Ale to je jako zapřahání vozu před koně. Je to, jako by chtěl někdo ze založeného požáru vinit požár, a nikoli žháře, toho, kdo ten požár založil. Po výprasku ovšem strůjci povstání, pokud to byli Němci, buď jako Thurn práskli do bot, anebo se jako Schlick přidali k vítěznému císaři a stali se jeho ministry, zatímco čeští páni byli popraveni na Staroměstském náměstí. Nechod', Vašku, s pány na led... Český národ byl ovšem zachráněn rekatolizací, což je útěcha, a ne malá.

Třetí pohromou je nešťastná akce Masarykova za první světové války. Dnes už je víceméně jasné, a uznává to ve světě (až na eurokomunisty) kdekdo, že rozbití Rakouska-Uherska bylo pohromou nejen pro český národ, ale i pro Evropu a svět. Padl tak nejen svorník, který soustřeďoval malé národy střední Evropy a zabraňoval jim, aby se navzájem utlačovaly (Robert Ingrim: „Rakousko utlačovalo své národy tím, že jim všemožně překáželo, aby se navzájem utlačovaly“), ale také středoevropská mocnost, která oddělovala Východ od Západu, zabraňovala rozdělení Evropy na dvě půlky a v podstatě vytvářela to, co můžeme nazvat jednotou Evropy. Jestliže můžeme vůbec hovořit o Evropě, bylo to Rakousko-Uhersko. Nebyl to ani stát západní, ani stát východní, protože to byl stát *i* západní *i* východní. Jakmile tento stát padl, nutně se otevřely dveře pro konfrontaci, která po dějinně velmi krátké době (co to je dvacet let?) také nastala.

Naskytá se otázka, proč tyto věci vůbec nadhazovat, proč přicházet s názory, s nimiž mnoho lidí nesouhlasí, na něž se dívají jinak, proč vůbec „jitřit staré rány“, když máme mnoho důležitějších starostí. Vyskytl se nedávno dokonce moudrý filosof, který usoudil na základě četby četných učených knih, že bychom neměli mít dějiny vůbec. Je to myšlenka pozoruhodná, ale zcela nepraktická, tak jako by někdo doporučoval lidem, aby přestali chodit po nohách a chodili po hlavě, aby se nestarali o vlastní minulost, zkušenost, paměť (Dějepis jako reprodukce paměti). Ostatně není tak krkolomný nápad, aby se nezrodil v hlavě intelektuála. Dějiny

patří k člověku jako vzduch. Když prehistorický otec vykládal synovi, jak dědeček ostřil pazourek, už to byly dějiny. Myšlenka Ludvíka Vaculíka, že dějiny jsou souhrnem toho, co se vlastně nikdy nemělo stát, má mnohem víc do sebe. Dalo by se ovšem říci, že moderní stát, zejména od napoleonských válek, nezřízeně *zneužil* dějin, vlastně dějepisu, pro svou propagandu. To zneužití tady bylo od nepaměti, ale moderní stát v tom dosáhl rekordu – jenže čeho vlastně moderní stát nezneužil? Dějepis je paměť lidstva. Pekař výstižně charakterizoval dějepis jako reprodukci paměti. Člověk nemůže žít bez paměti. Zapomíná-li na to, začíná stále znovu, je věčně nemluvně. Mohli bychom se ptát, zda lidstvu uškodilo více zneužití dějin, nebo nedbání dějin, jejich pochybený a pochybný výklad. Ale to je ovšem otázka neřešitelná.

KONEC KONCŮ

Paul Valéry napsal: „Každá revoluce změní za dva roky to, co by jinak trvalo dvacet let. Zároveň zničí to, co rostlo dvě stě let.“ Charles Péguy napsal: „Le révolution sociale sera morale, ou elle ne sera pas.“ – Sociální revoluce bude revolucí mravní, nebo jí nebude vůbec.

Zejména s ohledem na tuto druhou větu se domnívám, že nebyla žádná revoluce vůbec. Nic se vlastně nestalo. Proto také nemám rád, když se nadává na komunisty. Komunismus není začátek nového procesu, je to konec starého procesu. Není to začátek něčeho nového, ale konec něčeho starého. Není to začátek nové cesty, ale konec cesty, která u nás začala ve druhé polovině devatenáctého století a končí v našich dobách. Komunisté za to vůbec nemohou.

Nic se vlastně nezměnilo. Několik set tisíc nebo kolik lidí přišlo o majetek, a několik set tisíc lidí jinou formou k majetku přišlo. Několik (nebo i více) desítek tisíc lidí, kteří by jinak třeba učili na univerzitách a na jiných školách a dělali úředníky nebo ředitele a vůbec vysoké funkcionáře, nyní myje okna, klepe koberce nebo dělá topiče a na jejich židlích sedí několik desítek tisíc jiných lidí, kteří to dělají místo nich. Mají ovšem daleko menší kvalifikaci, ale to je tak dalece jedno. Pro postižené je to samozřejmě bolestivé, ale pro veškerenstvo to znamená málo. Bylo zničeno zemědělství, zničen selský stav, ale nebyli zničeni sedláci. Část jich šla do měst, kde se žije pohodlněji, část je naživu jako dělníci v JZD a osobně se jim většinou daří lépe než dřív. Před léty jsem jezdil do jedné středočeské vesnice na víkend: v neděli v době mše tam stálo kolem kostela na padesát aut. Vida, říkal jsem si, ateistický režim pomůže sedlákům k autům, a oni pak v nich jezdí v neděli

do kostela. Někdo smí studovat, někdo nesmí, a nezáleží to na prospěchu. To je ovšem škoda nejen pro ty děti a mladé lidi, ale i pro veškerenstvo, ale co se dá dělat. První křesťané neměli tři sta let žádná lidská a občanská práva, a také byli bez nich živi a jak se rozplemenili! Několik desítek tisíc lidí bylo ovšem zavřeno, ale nebyl valný rozdíl mezi životem v lágru (ten měl i své výhody) a na takzvané svobodě. Takže zbývá jen těch několik set popravených. Může se ovšem říci, že každý musí tak jako tak umřít, ale přece jen je rozdíl, umírá-li člověk v posteli, nebo na šibenici. Neboli jak to řekl Werich: „Kde nejde o život, tam jde o hovno.“ A tady šlo o život. Ale jinak se tak dvakrát opravdu nic nestalo.

Přednáší-li RSDr. a PhDr. Voleček na univerzitě a PhDr. a RSDr. Doleček myje okna, je to jistě jednomu příjemné a druhému nepříjemné, alespoň čas od času, ale veškerenstvo o nic tak dalece nepřišlo. Kdo si počká, ten se dočká. V mém rodném městečku za časů mého otce, sociálního demokrata, se mělo stavět nádraží. Místní konšelé ovšem usoudili, že si nenechají foukat smradlavý kouř do polévky, a nádraží se muselo postavit dvacet minut od města. Můj otec, sociální demokrat, proti tomu brojil, a já jako malý nerozumný chlapec jsem se pohoršoval, když mi o tom otec vypravoval. Dnes v celé západní Evropě bojují ekologové za čerstvý vzduch, za lesy a za auta s benzinem bez příměsi olova. Kdo chce v mém rodném městě na nádraží, které se už jmenuje jinak, projde se zadarmo na čerstvém vzduchu nebo se sveze pohodlně autobusem, když zvláště spěchá, takže ti zaostalí konšelé, kteří nechtěli, aby jim kouř foukal do polévky, měli pravdu.

Přiznám se k jednomu velkému omylu. V roce 1948 jsem si myslel, že veškerá kultura vzala za své. Byl to omyl. Nevzala. V šedesátých letech začala znovu bujet a v roce 1968 se rozmohla až až. Také tentokrát kultura nezanikne. Naděje ovšem tentokrát není v oficiálních strukturách, ti noví strukturalisté si dají zatracený pozor, aby neupadli do nějakého bludu, není ani v těch, kdo pilně schriftlich radí Reaganovi a Gorbačovovi, jak to mají dělat, co činiti a čeho nechat, kdo posílají do světa plamenné pražské výzvy, zda má být Německo sjednoceno nebo nesjednoceno, a zabývají se horlivě situací v Nikaragui. To je stará čecháčkovská nemoc světovosti, dědičná choroba, na niž už jsme zvyklí, zabývat se kdečím na světě, do čeho nám nic není, jenom se nestarat o Čechy. Je to vyslovené intelektuálská záležitost, obecný lid na to kašle aneb mu to je jedno. Proto to také nemá žádný význam, vede to jen k intelektuálskému zhroupenutí. Naproti tomu takový Josef Škvorecký, žádný revolucionář, ale spíše (jako já) stoupenec mírného pokroku v mezích zákona, by jistě raději vydával knihy v Odeonu než se hmoždil s knížkami někde v Torontu, nebyl žádným zásadním nadšencem pro emigraci – prostě to už jen dál nešlo. Ale jistě vždy myslel spíše na Čechy než na světovost, i když málokdo byl jistě u nás tak „světový“ jako on. Nebo Jaroslav Seifert. Chtěl jsem jenom říci, že naděje je v těch lidech, zejména mladých, kteří se čerta starají o to, zda je režim takový nebo makový, a klidně si dělají filosofii, historii, píší verše

nebo něco jiného a tak podobně. To jsou sloupy příští kultury a kvůli nim a skrze ně kultura nezanikne. Nehledě k tomu, že vzdělávací, a tedy i kulturonosné prostředky se teď velmi rozmnožily a rozšířily, takže nemusí zhloupnout nikdo, komu na tom výslovně nezáleží. Na poště a na hranicích sice bedlivě kontrolují každou knížku a časopis, aby sem nepřišlo nic nekalého (což je kromě nějaké té *Burdy* skoro všechno), ale je tu zahraniční rádio, které poslouchá dnes více lidí než kdykoli jindy, také německy, anglicky a francouzsky, takže je tu ještě zásluha, že se zdokonalují ve světových jazycích, půl republiky se dívá na (ne vždy kvalitní) rakouskou a západoněmeckou televizi a za několik let se bude celá republika dívat na (ne vždy kvalitní) televizi z družic, tak ať si ti pologramotní lidé na poště a na hranicích sebepečlivěji kontrolují, aby sem nepřišla ani jedna vědecká knížka. Jen houšť! Takže jak to říkal konzistorní rada a ThDr. h. c. otec Dominik Pecka, kdykoli otvíral láhev vína: „A je nám zle? Je nám prd zle!“

KDYBYCH BYL TGM

Kdybych byl T. G. Masarykem, napsal bych asi tuto politickou závěť:

1) Nikdy nesetrvávejte ve svém úřadě a také se nikdy za žádnou cenu nenechte svým okolím donutit, abyste v tomto úřadě setrvali až do věku, kdy neodvratně zblbnete, jenom proto, aby někdo – vyvolený – mohl zaujmout vaše místo. Pamatujte na císaře Františka Josefa I. Kdyby odstoupil nebo zemřel o deset let dříve, byly by se dějiny vyvíjely určitě jinak. Nevím, zda hůře nebo lépe – ale hůře se vyvíjet nemohly.

2) Nikdy nedoporučujte lidem nikoho za svého nástupce. To už je jejich věc, ne vaše. Oni s ním budou žít, ne vy. Bude-li svou věc dělat špatně, budou z toho – a právem – vinit také vás, protože mohou právem říkat, že vy jste si ho vyvolili.

3) Jedním ze dvou základních rysů mé povahy byla kromě citlivosti má zbožnost. Byla opravdová a hluboká, i když zvláštního osobitého rázu. Je příznačné, že z mých vyzývatelů a mého národa si této zbožnosti nikdo zvlášť nevšímal, nikdo se s ní nesnažil srůst. Pro národ to je charakteristické. Z mých nohsledů kdekdo papouškoval mé fráze, které byly někdy hluboké, někdy laciné nebo přepjaté, ale o zbožnost, opakuji, o podstatný ráz mé povahy, nejevil nikdo zájem. Své politické straně, kterou jsem založil, jsem chtěl dát původně název „Jednota bratří českých“. Nikdo toho nedbal, ale i to svědčí o mé zbožnosti.

4) Budoucí historiky prosím, aby se věnovali zejména mému myšlení a činnosti v letech 1882 (kdy jsem přišel na pražskou univerzitu) až 1914. Je to mnohem zajímavější než mé působení ve funkci prezidenta, když jsem samozřejmě s ohle-

dem na svou funkci v letech 1914–1918 musil už jen sledovat své chyby a podle svých sil jsem se je snažil někdy co možná napravovat a brzdit, někdy jsem v nich pokračoval dál – a pak jsem byl také právem upozorňován, že už nejsem soukromý myslitel, ale hlava státu, a že mé veřejné projevy musí být takové, aby nikoho neurážely, ale získaly u všech co možná největší souhlas. Proto také byly čím dál tím všeobecnější, nezáživnější a nudnější. Ale to není moje vina, spíš vina úřadu, jemuž jsem podléhal.

5) Nemyslím, že bych během své profesorské a poslanecké činnosti dělal jen věci zlé. Pohnul jsem stojatými vodami, rozbouřil jsem usazeninu. Byl jsem vždy – a sám jsem to mnohokrát řekl – více politik než filosof, ačkoli v době mého prezidentství i potom mě neprávem vynášeli jako filosofa. Jako politik jsem se samozřejmě chápal věcí, které takřikajíc visely ve vzduchu. Razil jsem krásnou frázi „náš národ nemůže žít ze lži a z podvodu“, ačkoli jsem samozřejmě věděl, že spor o *Rukopisy* byl vědecky víceméně rozřešen ještě dříve, než se případu ujali Gebauer a Goll. Vystoupil jsem v polenské aféře, ačkoli jsem věděl, že jak katolická církev, tak Vídeň byly proti tomu, aby se z polenské vraždy dělala rituální vražda. Atd., atd., atd. Ale to už je řemeslo politikovo, nemůže pečovat o to, aby jeho svíce stála pod kbelcem.

6) Nemohu za to, že jsem měl méněcenné odpůrce. Budto mě ostouzeli, nebo (mí nohsledí) mě nestoudně velebili. Jediní dva, kdo se mnou polemizovali na úrovni, byli Ferdinand Peroutka a Josef Pekař. S Peroutkou jsem se, jak víte, později sblížil, Josef Pekař mi vzdal ve velké řeči na univerzitě k mým pětaosmdesátým narozeninám hold, jak napsal můj přítel Karel Čapek, „na ostří polemického meče“, a já jsem Pekařovi poslal na rakev kyticí rudých růží. Všimněte si také, že jsem proti Pekařovým kritickým názorům nikdy nevystoupil.

7) Všecko, co jsem napsal o českých dějinách, jsou nesmysly. Náš národ je katolický nejenom tradicí, ale i přilnutím, nalezením svého vlastního já. Husitství samozřejmě není vrcholem českých dějin, národní obrození samozřejmě není navázáním na českobratrství, které ani neznalo. Jak jsem se stal protestantem zvláštního druhu, vlastně ani sám nevím. V pozdějších letech v tom jistě byl i americko-protestantský vliv mé ženy a současný intelektuální úpadek katolictví.

8) Největší omyl mého života byla má akce z let 1914–1918. Nesla mě má citlivost a každý mi může vytknout, že jsem desetiletí předtím situaci správně viděl a desetiletí to veřejně a hlasitě prohlašoval proti všem fantasmům. Přečtěte si znovu mou *Naši nynější krizi* z roku 1896 a uvidíte, že jsem vícekrát důrazně prohlašoval, že pro náš národ existují jen tři možnosti: Rakousko-Uhersko, anebo Čechy pod německým nebo ruským vlivem. Čtvrté možnosti není. Jednal jsem proti svému lepšímu poznání.

9) Co přinese budoucnost, nevím. Vím jen to, že bychom se měli orientovat na základě civilizačního společenství, nikoli jazykového přibuzenství. Také to je

z mých předválečných spisů a projevů jasné. Naše tradiční, staletá orientace je k Rakušanům, Polákům, Maďarům, z jižních Slovanů k Chorvatům a Slovincům.

10) Pán Bůh vás opatruj.

O TAKZVANÉ „DRUHÉ“ REPUBLICE

Čas od času je dobré zamyslet se nad kalendářem. Lidem, kteří se narodili uprostřed první světové války nebo v roce 1918, je dnes kolem sedmdesáti. Ale těm, kteří alespoň částečně mohli vnímat celou „první“ republiku, je asi pětasedesát. Lidem, kteří „zažili“ šest měsíců „druhé“ republiky, by proto bylo asi šedesát až pětasedesát. Ti mladší ji nemohou znát z vlastní zkušenosti. To je dostatečný důvod, abychom se nad ní zamyslili. Historikům často pomohou záznamy současníků, i když neumělé a nutně stranické, více než učené knihy pisatelů potomníků. Josef Pekař například zbudoval na fiktivních „rozhovorech“ se zanechanými svědectvími současníků svého *Žižku* a zdá se, že nedopadl špatně.

Mladí (a někdy i starší – viz nedávnou stať Jindřicha Chalupceckého o Halasovi) soudí ukvapeně (a falešně), že *až do Mnichova u nás vládla víceméně levice (nebo levý střed) a po Mnichovu že se ujala vlády pravice*. To neodpovídá skutečnosti. Vládnoucí lidé v „první“ republice (neříkáme třídy nebo vrstvy, protože to je nesmysl) si dobře uvědomovali, že u nás není možná, má-li být zachována demokracie (a to chtěli), jiná vláda než vláda opírající se o rolníky a o dělníky. Proto po celou „první“ republiku trvalo tu zjevné, tu méně zjevné sourozenství strany agrární a sociálnědemokratické. Ani jedna z těchto dvou stran netoužila po samovládě. Kdyby byla toužila, už dávno jsme republiku neměli. Totéž platí i pro takzvanou „druhou“ republiku. Sourozenství agrárníků a sociálních demokratů, dané jmény Beran – Hampl, trvalo. Beran soustředil kolem agrární strany lidovce, většinu národních socialistů, Národní sjednocení, živnostníky, Střřbrného i Gajdu ve Straně národní jednoty. Sociální demokraté s menšinou národních socialistů se pře-

jmenovali na Národní stranu práce. Nebylo to proto, že „lid to chtěl“, ale proto, že vedoucí lidé pochopili, že více stran by byl luxus a vedl by jen k záhubě. Nechybělo samozřejmě, jako vždycky v Čechách, i momentů komických: Šrámek, jehož už TGM pokládal za neschopného (viz Pecháček, *Masaryk, Beneš a Hrad*), by byl dal přednost zachování lidové strany pod heslem „malá, ale naše“, ale teprve Stašek vstupem do Národní jednoty ho přiměl k témuž. Naproti tomu Petr Zenkl nabízel Šrámkovi, aby se spojili lidovci a národní socialisté, což by bylo souručenství krávy s koněm, národní socialisté byli přece odedávna hlásné trouby pokroku.

Ale byla tu ještě jiná okolnost, mnohem závažnější: druhá republika byla jen *konkursní podstata* republiky první; jestliže si to většina lidí ještě nestačila uvědomit, vedoucí lidé (a nejvíce Rudolf Beran) si to uvědomovali velmi jasně a jednali podle toho, obezřetně a opatrně, aby krotili a nerozněcovali vášně. Celá naše vnitřní i „zahraniční“ politika musela být vedena s ohledem na Německo, každá jiná by vedla jen a jen do rychlé záhuby. Vzhledem k pozdějším událostem bylo později (a i dnes) možné hlásat pro tehdejší dobu zabijáctví a hrdinství; ale za tehdejších okolností by to bylo šílenstvím. V dnešní a pozdější optice se všechno jeví zcela zkresleně. Ukažme to na příkladu: Už v květnu 1938 ukazovalo mnoho věcí, že Francie „do toho“ nepůjde; nejenom Tardieuův článek ve *Figaru* a mnoho jiných náznaků (zprávy Osuského z Paříže), ale třeba dávný Benešův důvěrník Beuve-Méry, pozdější zakladatel *Le Mondu*, po návratu z Francie přišel k Benešovi s Jobovými zprávami: Beneš ho doslova vyhodil a nikdy už nesměl k němu na Hrad. Ale mohl Beneš jednat jinak? Kdyby byl přestal věřit v pomoc Francie, mohl to rovnou zabalit. Ferdinand Peroutka napsal po Mnichovu v *Přítomnosti*, že naše politika před Mnichovem byla *i špatná, i jediné možná*. Ale ve stejné situaci byl i Rudolf Beran: musel vycházet z hysterického Hitlerova řvání: „Ich will keinen Tschechen“ – nechci jediného Čecha – jinak to taktéž mohl rovnou zabalit. Stůj co stůj jsou tu nepochybná fakta:

1) byla zakázána komunistická strana a některý ultrahradní tisk (*Národní osvobození*),

2) NIKOMU SE NIC NESTALO,

a) nikdo nebyl zavřen, tím méně oběšen,

b) každý mohl svobodně opustit republiku, ba u některých zvláště exponovaných komunistů vláda dbala o to, aby byli co nejrychleji pryč, protože jim hrozilo největší nebezpečí. Pokud vím, nikoho z nich nezavřela, vedoucí komunisté odešli všichni,

c) kdo ztratil zaměstnání, dost snadno sehnal jiné se stejnou kvalifikací. Když jsem (to bylo ovšem už v protektorátě) přišel po zavření vysokých škol na několik měsíců do tiskového odboru Národního souručenství, setkal jsem se tam takřka jen s „levičáky“: byl tam jako vedoucí Olda Berger, Míla Grimmichová, pozdější náměstek ministra Ďuriše (po roce 1945) Antonín Volavka a jiní a jiní. Vedoucí

Národního souručenství Josef Nebeský mi tenkrát řekl: „To víš, tady si musíš dát pozor na hubu, jsou tu všelijaké svině.“ – Myslil tím ovšem „*pravičáky*“, a nikoli „*levičáky*“.

Byly tu ovšem veliké problémy hospodářské a sociální, vyhnanců ze Sudet atd. Vedoucím osobnostem se z toho jistě motala hlava. Ale hlavní starostí bylo uchránit *konkursní podstatu*. Platil verš Dykův: „zůstává národ, kde se mění mapa“. Znovu a znovu: soudit tehdejší události a situaci pozdější optikou je zcela falešné.

Intelektuálové, a zejména spisovatelé (a také katoličtí), ovšem vřestěli. Ozvalo se, jako vždy v podobných situacích, „svědomí národa“. Nebyla to *škodolibá radost*, „že to tak dopadlo“, ale *vztek*, „že to tak dopadlo“. Vřískot vycházel především z falešného přesvědčení, že kdybychom v době trvání takzvané Masarykovy republiky a zejména v posledních letech před rokem 1938 dělali „jinou politiku“, mohly věci dopadnout jinak. To je naprostý omyl. Zánik Masarykovy republiky byl dán už jejím vytvořením, Mnichov byl v té nebo oné formě určen už v říjnu 1918. Po rozvratu středoevropského společenství národů, kde – přes všechno politické agitační žvanění – žádný národ nebyl tak silný – zejména po zcela zbytečné a nakonec prohrané válce –, aby mohl opravdu citelně utlačovat jiné národy, dostaly se všechny naoko samostatné středoevropské národy pod vliv svých silnějších sousedů, my zase pod vliv svého domnělého ochránce Francie. Ale byli jsme jako ořech v louskáčku, jehož obě ramena tvořily dvě velmoci, tehdy nějakou dobu bezmocné, ale schopné akce, jakmile se vzchopí ze své bezmoci. První se vzchopilo Německo. Žádná politika, ani levicová ani pravicová, nemohla nás zachránit před tímto osudem, ani Petr ani Pavel, ani Masaryk a Beneš, ani – kdyby žili – Švehla nebo Kramář. Osud republiky byl dán už naší geopolitickou pozicí, jakmile jsme se dopustili té nerozváznosti, že jsme souhlasili s rozbitím středoevropského společenství národů. To ovšem v roce 1938 chápal ještě málokdo, proto všechno obviňování po Mnichově se sneslo na hlavy domnělých viníků. Byla-li někde Benešova a Masarykova vina, pak nebyla v logice let 1918–1938, ale jen a jen v letech 1914–1918. Masarykova a Benešova akce 1915–1918 byla dobrodružnou akcí ctižádostivých politiků; *všechno*, co přišlo potom, bylo jen a jen logické.

Malá poznámka: jednou v Leopoldově na vycházce jsem řekl Rudolfovi Beranovi: „Nemůžete přece házet na krk všechno Benešovi, když přes některé nesmělé výhrady jste se proti němu nikdy nepostavili!“ Podíval se na mne dobrácky a odpověděl: „Víš, my jsme se starali daleko víc o to, aby sedláci mohli dodávat dragounům koně, nežli o celou zahraniční politiku.“ V této věť je charakteristika našich „pravicových“ politiků. Agrárníci se starali o koně, Šrámek o to, aby kněžím bylo dobře, živnostníci o živnosti, národní demokraté o fabriky a velkokapitál – a starosti o provizorní stát ponechávali Masarykovi a Benešovi.

Není divu, že z toho v *půlročním* provizoriu „druhé“ republiky vznikla kocovina a že se hledali viníci – a nacházeli se především v tom Masarykovi a Benešovi

a v celé linii, kterou reprezentoval Hrad. Mnichov byl otrěs, šok pro všechny, nikdo v tom nemohl vidět nějaké „vítězství“, až na zcela mikroskopické paranoidní odpadky české společnosti. Ale stále působila ta omylná myšlenka: *kdyby se to bylo dělalo jinak...* Přitom samozřejmě tu byl ještě návyk z první republiky, převzatý zase ze starého Rakouska, návyk *svobodné a ostré diskuse, existenčně neohrožující nikoho*. „Levice“ byla pochopitelně tlumena celkovou situací, „pravice“ byla na koni, ale „levice“ tu pořád ještě byla, mezi inteligencí měla patrně většinu, a měla ještě dosti orgánů, z nichž mohla mluvit. Jest tedy především nutno ustříhnout křídla jedné kachně: zejména mezi lidmi, vypuzenými z komunistické strany po roce 1968, se ujala idololatrie „první“ republiky, zatímco jako reziduum v nich zůstalo, že půlroční „druhá“ republika byla jakási pravicová hrůzovláda. To je nesmysl, kterému nemůže propadnout nikdo, kdo v těch letech jako poměrně dospělý žil. „První“ republika nikoho okatě neperzekvovala; ale „druhá“ republika také ne. Domnívat se však, že za „druhé“ republiky se nešlechetná „pravice“ vrhla na šlechetnou, nezištnou, obětavou „levici“, je pošetilost. Kdyby se lidé, kteří jsou v zajetí tohoto mínění, podívali trochu kolem sebe na činovníky kultury, literatury, televize, rádia, tisku, možná že by došli k jinému názoru. *Lidé se nemění*. Velmi mnozí z těch, kdo se před Mnichovem hlásili k „Hradu“, tak nedělali z přesvědčení, ale pro osobní prospěch a výhody. Slova „vrtichvost“ a „řítolězec“ nebyla tenkrát vzata jen tak ze vzduchu. Mnozí z těch, kdo dříve přísahali na Hrad, se ovšem za druhé republiky otočili jako na obrtlíku. Zavanul jiný vítr a bylo to. Jako v roce 1968 a zase po něm. Naštěstí můžeme dnes srovnávat, i když nám to není nic platné.

Má však být řeč o pravicových intelektuálech, zejména katolických, protože jiného výraznějšího seskupení tady nebylo. Nesmí se zapomínat, že vyrostli v ovzduší protikatolického boje, tu ostřejšího (především v prvních letech republiky), tu tlumenějšího a utuchávajícího, ale kdy „smrad pokroku do zblbnutí“, jak to nazval Viktor Dyk, se po českých luzích a hájích už celá desetiletí plazil jako čpavý, nesnesitelný dým. Také oni, a zejména oni, propadli z politického hlediska pošetilé myšlence, že všechno mohlo být jinak, kdyby... Kdyby místo postupné, ale neustále pokračující laicizace byl národ vychováván v katolickém duchu, kdyby byl jiný výklad dějin a z něho plynoucí jiná organizace národního života, kdyby místo bezbřehého pokroku, který neví, kam se vrhnout, byla pěstována skutečná nosná tradice, kdyby, řekneme to rovně a jasně, nad duchem Masarykovým převládl duch Březinův, Dykův a Pekařův. V tom případě by věci opravdu vypadaly jinak, ale na naší geopolitické poloze a situaci by to nic nezměnilo. Těmto katolickým intelektuálům, soustředěným posléze kolem *Řádu a Obnovy*, lze mnohé vytýkat: že byli příliš v zajetí minulosti, že nepochopili potřeby přítomné chvíle (ale kdo je tenkrát pochopil?), že byli málo velkorysí, málo vidoucí, málo prozíraví, málo ekumeničtí, jak by se dnes řeklo... K tomu, aby překonali minulost, by bylo bývalo třeba heroického úsilí, kterého nebyl schopen, kdo v této minulosti vyrostl.

Jejich názory lze nejlépe pochopit ze Zahradníčkova Pláče Koruny svatováclavské, publikovaného v *Obnově* krátce po Mnichovu. Ale jsou tu i jiné příklady: Václav Černý vypráví v *Pamětech*, že se jeho stolní společnost krutě rozešla s Františkem Bidlem pro jeho obrázek v *Obnově*. Byla to usmívající se karikatura Benešova s obrovskou zmrzačenou republikou nad ním – Franta se v protektorátu sháněl po originále té kresby, ačkoli nevím proč, kresba byla podepsána, a mimoto i dítě by poznalo originální kresebný rukopis Bidlův. Bidlo ovšem nakreslil do *Obnovy* několik ilustrací zejména k epigramům Hrubínovým. Ale proč Bidlo, nějakou dobu komunista a vždycky levičák, najednou začal kreslit do *Obnovy*? Nebylo to u něho jistě z důvodů konjunkturálních, ani pro peníze – do *Obnovy* se většinou psalo zadarmo a nějaké ty honoráře byly tak minimální, že nestály za řeč. Ale Frantu popadl zřejmě nepřítelnský vztek, jemuž propadli také ostatní, zejména ti, kdo už bojovali dříve proti „Hradu“. Tentýž je případ Franty Hrubína. Milan Hübl nedávno napsal, že s „integrálními“ katolíky šel nějakou dobu i František Hrubín. Myslím, že to není přesné. Hrubín zůstal, jak byl, až do konce. V roce 1945 napsal několik básniček, aby jimi „přikryl“ svou minulost – nu, nebyl žádný hrdina, kdo to také na každém může chtít. Asi v roce 1949 mi přinesl svou knížku *Zpěv hrobů a slunce* s výmluvným věnováním: „Z hrobů... zatím.“ Tenkrát mi také řekl: „Víš, já jsem vlastně idylik. Mně by se nejlépe žilo za časů Františka Josefa I.“

Hrubín za „druhé“ republiky napsal do *Obnovy* epigram *Pláč českého učitele*. Zněl:

„Já, jenž byl vždy sám špás a legrace,
dnes díím: již žádné rekriminace.
Nechte už toho! Nebudem se vracet:
já trpěl tři sta, a vy jenom dvacet.“

Byl to samozřejmě epigram. Už Havlíček žádal na čtenářích, aby se na jeho epigramy dívali jako na epigramy, a ne jako na vyznání víry. Nikdo „netrpěl“ dvacet let za první republiky, a také český národ netrpěl tři sta let před rokem 1918. Ale tento mýtus se horlivě pěstoval jako oficiální státní ideologie zejména po roce 1918 a postupně po celou „první“ republiku. „Tři sta let jsme trpěli...“ Není divu, že to katolickým intelektuálům lezlo z krku a že to řekli nahlas, jakmile se ukázalo, jak to dopadlo. „Pekař je katolík, a já husita,“ řekl Masaryk francouzskému historikovi V. L. Tapié. Ideové spory druhé republiky měly v první republice svůj kořen.

*

V této souvislosti nelze samozřejmě nemluvit o Jaroslavu Durychovi; nejenom proto, že se blíží sté výročí jeho narození (2. prosince 1886), ale zejména proto, že

to vskutku byla vůdčí postava katolických intelektuálů mezi oběma válkami. Ještě jako medik, před rokem 1912, se svěřil Durych svému nejlepšímu příteli Jaroslavu Voráčovi, že mu nezbyvá nic jiného, než „úplně se oddati katolické církvi“. Tento úmysl uskutečnil Durych až v novém státě. Po krátkém působení v *Lidových listech*, orgánu lidové strany, s nimiž se rozešel pro článek Staroměstský ryňk (10. června 1923) – „půl milionu lidí tenkrát proti mně protestovalo“ – chlubil se Durych –, zakládá roku 1923 čtrnáctideník *Rozmach*, který řídí pět let, a v roce 1928, když se Durych, Josef Dostál a Ladislav Kuncíř rozešli s Durychovým spoluredaktorem Janem Scheinostem, který přešel k fašistům, měsíčník *Akord*. Ten po několika letech, když se Kuncíř během hospodářské krize dostal do finančních nesnází, byl přenesen na Moravu do spolku katolických akademiků Moravan. Od Kuncíře zároveň v té době odchází Durych zejména působením Bedřicha Fučíka do Melantrichu. V roce 1923 je založen několika mladými lidmi měsíčník *Řád*, bez přímého vlivu Durychova, ale tito lidé se pochopitelně k Durychovi hlásí. V roce 1937 vzniká ze stejného okruhu týdeník *Obnova*. Tam již Durych spolupracuje velmi výrazně. V roce 1937 tam má čtyřicet tři článků, v roce 1938 třicet pět, v roce 1939 (v *Národní obnově*, ale to je jen rozšířený název pro tentýž časopis) už jenom šest a v roce 1940 jediný článek: Za Rudolfem Medkem v čísle 35, kterýmžto číslem také *Obnova* přestává vycházet.

Durych byl zvláštní člověk. Vzal *Písmo* více než doslova, realisticky, materiálně – věřil doslova, že „víra hory přenáší“, a věřil snad opravdu, že kdyby se celý národ před Mnichovem vrhl na kolena, kál se ze svých hříchů a prosil Boha za odpuštění, že by ho Bůh před Mnichovem uchránil. Kdo se tomu usmívá, nechť vezme na vědomí, že to byla tatáž víra, přesně tentýž stupeň víry, který hořel v srdci Jana Husa a Jana Amose Komenského. V tomto smyslu psal také Durych před Mnichovem Edvardu Benešovi: dostal od Beneše neslanou a nemastnou, mnohomluvnou, ale nic neříkající odpověď. Není divu: setkaly se tu dva světy, které si nemohly rozumět, kde každý mluvil jinou řečí, a nelze to mít za zlé ani jednomu, ani druhému. Durych byl něco jako starozákonní prorok, přes moderní způsob výrazu; mluvil jako „moc máje“, ačkoli žádnou moc neměl. Jeho vidění věcí bylo ideové, nikoli politické, ačkoli za politické bylo pokládáno, a snad i sám Durych je za politické pokládal, ačkoli v politických věcech byl zřetelný naiva. Nepřestane se asi hovořit o jeho klání a porubávání s Karlem Čapkem, ale to se velmi přeceňuje. Čapek se dosti dlouho pokoušel získat Durycha pro Hrad, ale to se ukázalo jako iluze. Na druhé straně Čapek nebyl žádná chudinka, ale po jistou dobu po Masarykovi a Benešovi skutečně, alespoň ideově (ale nejen to), nejmocnější muž v republice. Na souboje Durych–Čapek je nutno se dívat z tohoto hlediska. Durych byl patrně fascinován okamžikem, nevzal dostatečně v úvahu, že dějiny se nezastavují (on, který napsal *Bloudění* a *Requiem!*) – ale to je chyba, které se propadá stejně dnes jako tenkrát. Samozřejmě, že ani jemu, ani komu

jinému z „integrálních“ katolíků, nešlo o to, aby *využil* okamžiku – to je jen hloupá pomluva.

Díváme-li se na události – a také na takzvanou „druhou“ republiku – *sub specie aeternitatis*, musíme vždycky mít na paměti, z čeho co rostlo, vědomí souvislostí. Na Demla, Durycha, Zahradníčka, Čepa, Renče atd. se ještě dnes pokřikuje, že prý to byli fašisté, jimiž *nebyli*, ale u Halase, E. F. Buriana, Nezvala, Majerové a Olbrachta se už tolik nemluví o tom, že to byli komunisté, jimiž *byli* – a proč ne? Katolíci už svou vírou mají vždycky sklon k pokání, moderně bychom mohli říci k introspekci, k úzkostlivému pátrání, zdali vždy jednali dobře, zda byli vždy „na výši doby“. Nebyli. V minulosti dávno i nedávno někdy nebyli. Ale možno jim připomenout slova Disraeliho: „Never explain, never complain.“ Nic nevysvětlovat, nikdy si nestěžovat. Proč?

VYŠEHRA D NEBYL JENOM NAKLADATELSTVÍM

Nakladatelství Vyšehrad nebylo jenom nakladatelstvím, ale stalo se během let skutečným střediskem katolických spisovatelů a píšící inteligence. Založil je roku 1934 bývalý plzeňský kaplan, později kanovník na Vyšehradě a vyšehradský probošt Msgre. Bohumil Stašek, tehdy předseda lidové strany v Čechách. Bylo to tedy nakladatelství zároveň lidovecké a katolické, kteréžto pojmy tenkrát ještě většinou splývaly nejen ve vědomí nekatolíků, ale i mezi katolíky. Na omluvu katolíků můžeme říci, že toto pochybné splynutí bylo vinou zhoubné a v následcích velmi nešťastné aktivity papeže Lva XIII., který katolíky orientoval na politiku, respektive na účast v politice, a tak zavinil mnoho příštího zla. Stašek, vlastenec starého ražení, abychom tak řekli, jeden z posledních národních buditelů, patrně viděl, že reprezentativní nakladatelství českých katolíků, podnik Ladislava Kuncíře, zápasí s obtížemi, a snažil se vybudovat větší nakladatelství katolické a lidovecké. Jenže jako všechno, čeho se kdy chopila lidová strana, nedopadlo to ani na polovic, ale jen na několik málo procent. Nakladatelství zůstalo v podstatě miniaturní, staral se o ně vlastně jen správce František Jirásek (po druhé světové válce poslední ředitel Vyšehradu) a redaktor Aloys Skoumal, vynikající překladatel z angličtiny, jenž ovšem pro vedení nakladatelství neměl volné ruce. Přesto vzniklo v předválečném Vyšehradě několik zajímavějších řad, především Podlahova knihovna naučných spisů, v níž vyšla zejména dvě rozsáhlá a náročná díla, obě ovšem až za války, Ovečkův *Výbor z listů a instrukcí svatého Ignáce z Loyoly* a Florovského *Čeští jesuité na Rusi*. V Katolickém literárním klubu, který byl založen ve Vyšehradě po vzoru jiných literárních klubů, suploval Skoumal nedostatek hodnotných domá-

cích autorů (vydávali tu zejména I. R. Malá a František Skácelík) dobrými překlady (Termier, *Sláva země*; Ducatillon – Rops, *Rudé plameny nad Evropou* s předmluvou Rudolfa Voříška; F. W. Foerster *Evropa a německá otázka*, *Život Ježíšův* Françoise Mauriaca, Baumannův životopis svatého Pavla, Fontanellovo dílo o Piu XI. aj., zejména však mohutný román {protějšek Durychova *Bloudění*} Gertrudy von le Fort *Magdeburská svatba*). V té době také začala jednání s Kuncířovým nakladatelstvím o převzetí spisů Norky Sigrid Undsetové (Nobelova cena), které Vyšehrad ovšem pak vydával částečně i v prvních letech války a zejména za Fučíkova vedení po válce. Jsou to zejména *Kristina Vavřincovna*, *Olaf Audunsson*, *Ida Alžběta*, *Věrná manželka*, *Jenny*, *Jaro* a *Bílá orchideje* (pod tímto společným názvem *Gymnadenia* a *Hořící keř*).

Vlastní rozvoj Vyšehradu nastal až v prvních letech války. Před válkou vycházela díla i nejlepších autorů (Durych, Vančura, Čep, Hostovský) v nákladu dva až tři tisíce (s málo výjimkami, například Karel Čapek), teprve za války došlo k nákladům desetitisícovým a výši těchto nákladů se přizpůsobila také grafická úprava a obrazová výzdoba. Také tu ovšem působila řada činitelů: přilnutí k rodné zemi, lidé měli dostatek peněz, které neměli zač utratit atd.

Ještě předtím se ve Výboru Národního souručenství sblížil dr. Jan Hertl, bývalý tajemník dr. Bedřicha Fučíka v Melantrichu, s dr. Jindřichem Hatlákem, předsedou správní rady Československé akciové tiskárny, které Vyšehrad patřil, a Janem Scheinostem, šéfredaktorem *Lidových listů* (nyní stupidní název *Lidová demokracie*), členy téhož VNS. Dohodli se, že se dr. Hertl ujme Vyšehradu, jehož ředitelem se později stal. Hertl také převedl do Vyšehradu měsíčník *Řád* a týdeník *Obnovu*. Jako komerčního ředitele získal Karla Zítka z Opavy, někdejšího vydavatele *Obnovy*, již dříve byl získán pro Vyšehrad jako redaktor filosof dr. Rudolf Voříšek, k němuž přibyl Ladislav Jehlička a Jaroslav Červinka. O knížky pro děti se staral učitel a spisovatel Jaroslav Janouch, o grafickou úpravu a výzdobu pečovali Kamil Lhoták a malíř Otto Stritzko. Hertlovou sekretářkou se stala Marie Čulíková, provdaná za Rudolfa Voříška. Šéfredaktorem Vyšehradu zůstával ovšem ještě Aloys Skoumal, až do svého nuceného nasazení na výkopové práce – měl za manželku Židovku. Pro srovnání s dnešními poměry je nutno uvést, že těchto několik lidí dělalo redakčně skoro stejnou práci jako dnes několik desítek redaktorů ve velkých nakladatelstvích, ačkoli titulů nevycházelo ročně ve Vyšehradu o mnoho méně. Hned v prvních válečných letech byla *Obnova* – původně převážně politický časopis, který za války již nemohl plnit nezávislé poslání – k malé lítosti vydavatelů zastavena. *Řád* vycházel déle pod svědomitým vedením Františka Lazeckého jako takřka výlučně literární a kulturní časopis. Lazecký tam poskytoval místo mladým, od Jana Vladislava a Františka Listopada až po Jana Pilaře a Jiřího Šotolu. Literární studie otiskoval v té době v *Řádu* významný literární kritik dr. Oldřich Králík, nehledě k pracím kmenových autorů, jako byli Lazecký, Renč, Kostohryz, prof. Josef Vašica a jiní.

Tento rozvoj Vyšehradu by ovšem nebyl možný bez některých vnějších činitelů. První z nich byl jistě celkový rozmach české kultury za války, pro nějž doba poskytovala dosti velký prostor. Nemohly se ovšem vydávat knihy autorů těch národů, s nimiž bylo Německo ve válce, a autorů židovských, ale i tak toho bylo dost, co se vydávat smělo, zejména knihy klasiků, knihy většiny soudobých českých autorů – tak například zde vyšlo první vydání románu *Kámen a bolest* od Karla Schulze a ostatní Schulzovy knihy (*Peníz z noclehárny*, *Prsten královnin*, *Princezna z kapradí*); dále *Mohyla* Jakuba Demla, některé spisy Durychovy (první díl *Služebníků neužitečných*) a Čepovy spisy, v Katolickém literárním klubu zase Křelina nebo Kalista, Jiřího Frejky *Outěchovice* s ilustracemi Jiřího Trnky, taktéž s Trnkovými ilustracemi veršovaná pohádka Václava Renče *Perníková chaloupka* a některá Renčova dramata (*Císařův mim*), Renčovy *Trojzpěvy* s ilustracemi Josefa Wagnera aj. Zajímavou kuriozitou byly dvě knížky slezské autorky – autodidakta Ludmily Hořké *Doma a Řeka*. Především však bylo místo i možnost vydávat velká nauková díla v edici České letopisy – vyšla tam například obsáhlá korespondence Pekař – Goll, korespondence Zeyer – Zdenka Braunerová, listy Maxe Dvořáka. Vyšla také velká *Heraldika* Karla Schwarzenberga s množstvím instruktivních ilustrací, každoročně pak za řízení architekta Břetislava Štorma *Erbovní knížka* a *Liturgická ročenka* s důrazem na moderní církevní umění, Petrovy Svazky napodobila edice Pro život za redakce Rudolfa Voříška a Jana Reimoserova s řadou autorů (Kalista, Kutnar, Hobzek, Berounský, Albrecht, Bitnar, Pujman, Očadlík atd.). Za redakce dr. Alžběty Birnbaumové začala vycházet sbírka Poklady národního umění s ilustracemi na křídě, která po dobu války soustředila na padesát monografií a významných památek v Čechách a na Moravě – měst, kostelů, hradů, zámků apod.

Jiným limitujícím faktorem byla protektorátní cenzura. Nebyli to samozřejmě ani nacisti, ani nohsledi a kolaboranti. Protektorátní cenzuru tvořili zejména někdejší důstojníci (Kostka, Šolta) a středoškolští profesori, kteří prováděli českou kulturní politiku a snažili se prospět české kultuře, jak jen mohli. Cenzurní zásahy (bylo jich minimum) prováděli většinou v dohodě s autorem nebo příslušným redaktorem. Konečně třetím z těchto činitelů byli sami někteří Němci. Lída Baarová píše například ve svých vzpomínkách, vydaných u Škvoreckého v Torontu, o jednom z nich, Antonu Zanklovi, jenž prý byl čechofil, přál Čechům atd. Není to tak zcela přesné. Zankl (nebo Zankel?) byl sudetský Němec, Čechy pokládal za svou vlast, byl to německý agrárník, který se přes Henleina dostal k nacistům a stal se na Reichsprotektorátě jedním z německých pánů nad českou kulturou. Patrně by i o něm platilo známé „weder Deutsche, noch Tscheche, sondern immer ein Böhme“. Hertl – český agrárník – se s tímto německým agrárníkem dobře znal a vydatně využíval jeho služeb, zejména pokud šlo o přiděl papíru.

Za přátelské služby, co se týče papíru, jsme nemuseli ničím platit, zejména ne tím, že bychom nějak vycházeli režimu vstříc. Za celou dobu nacistické okupace

nevydal Vyšehrad *ani jednu knihu*, kterou by za normálních poměrů nemohl vydat také kdykoli jindy. Vydávali jsme samozřejmě i německé autory, ale autory nerezimové, v jejichž knihách nebyla ani zmínka o nacismu nebo o něčem, co režim vyznával, zejména autory s venkovskou tematikou (Waggerl, Kirschweg, Billinger, Dörfler, Calzini, Roelants, Vincentová, Heiseler a jiní). Když po zavraždění Heydrichově bylo všem časopisům nařízeno, aby přinesly Heydrichovu fotografii, přinesl ji *Řád* jako přílohu bez souvislosti s textem, takže každý čtenář ji mohl vytrhnout a zahodit. Když pak skutečně nastal nedostatek papíru, dostala nakladatelství oficiální příkaz, aby vydávala takřka výhradně české autory, a nikoli překlady, což se týkalo i *německých*, s odůvodněním, že německé autory si přece každý může přečíst v originále!

V roce 1945, když dr. Hertl musel odejít jako profesor do Benešova, byl po několik měsíců ředitelem Vyšehradu Aloys Skoumal, po něm pak brzy nastoupil dr. Bedřich Fučík, který se stal brzo po květnu nejprve ředitelem sesterského nakladatelství *Universum* (byl to vlastně dvojník Vyšehradu a patřil téže straně), a za několik měsíců, když Skoumal odešel na místo kulturního ataše v Londýně, ředitelem Vyšehradu i *Universa*. Za Skoumalova ředitelování došlo k založení čtrnáctideníku *Vyšehrad* – ministerstvo Václava Kopeckého totiž nerado povolovalo nové časopisy a na Šrámka a Hálu nebylo možné spoléhat – navrhl jsem Skoumalovi, abychom použili malého starého komerčního věstníku *Vyšehrad* (ten byl jen pro knihkupce v nepatrném nákladu) a udělali z toho pořádný časopis. Nepokládal jsem sice Skoumala za ideálního šéfredaktora, ale mezi námi pravičáky byl to snad jediný člověk spíše levicového smýšlení, a levičákům tudíž přijatelný. *Vyšehrad* – časopis se tedy zrodil a byl několik ročníků vynikající katolickou intelektuální revuí. Pro první číslo jsem objevil *Listy Evropanům* Georgese Bernanose a jeden z těch listů tam pak vskutku vyšel v překladu Jana Čepa. Po odchodu Skoumalově se stali hlavními činiteli v časopise *Vyšehrad* Albert Vyskočil a dr. Josef Myslivec. Po roce 1948 byl ovšem *Vyšehrad* zastaven, po kampani vedené proti němu Ivanem Skálou, tehdy redaktorem *Rudého Práva*. Zašli jsme s tehdejší šéfredaktorem *Vyšehradu* Václavem Šnajdrem za ním, abychom se zeptali, co proti *Vyšehradu* doopravdy má. Skála samozřejmě nevěděl nic, ale na stole měl několik čísel *Vyšehradu*, listoval v nich a ukazoval při tom naprostou indolenci. Na obálce byl například výňatek z dr. Alfreda Fuchse, jehož knihu jsme právě vydávali. „Kdo to je vlastně ten pan Fuchs?“ ptal se arogantně pan Skála. To mě už dopálilo a odpověděl jsem: „Ale nějaký Žid, kterého v zimě na mrazu polévali nahého v koncentráku tak dlouho vodou, až z něho byl rampouch.“ Pak jsme se rychle rozešli, samozřejmě s nepořízenou, ale pan Skála své služby prokazoval dál, jak se například ukázalo při Seifertově *Viktorce*.

Bedřich Fučík měl na řízení Vyšehradu v podstatě jenom tři roky, ale za tu dobu mu stačil dát páteř, jasný program a cíl. Jeho láskou byla samozřejmě belet-

rie a poezie, ale za jeho řízení bylo založeno také několik naučných řad, například Orientace, kde vyšel třeba Chesterton, Mounierovo *Místo pro člověka*, Maritain (*Křesťanský humanismus*), Max Picard (*Hitler v nás*), Dawsonovo *Náboženství a pokrok* ad. V krásné literatuře vycházel Georges Bernanos (*Deník venkovského faráře*), Graham Greene (*Moc a sláva*), Bruce Marshall (*Plná slávy*), Evelyn Waugh (*Nečekaný návrat*) aj. V edici Verše, kterou Fučík vlastně pokračoval ve své melantrišské edici Poesie, vyšly Zahradníckovy sbírky *La Saletta*, *Jeřáby*, *Žitné léto*, Renčův *Černý milenec*, Dokulilovo *Tváří v tvář*, Kostohryzova *Ať zkamení*, *Snímání* od Ivana Slavíka, Vladimíra Vokolka *Vyprodaný čas* aj. Až bude jednou možnost úplné bibliografie (na překážku je ovšem, že jako každý *pořádný* intelektuální podnik ani Vyšehrad žádný *pořádný* archiv neměl a bibliografii nepěstoval), uvidí se, kolik znamenitých věcí bylo možno vtěsnat do nějakých tří let!

Po nakladatelství Ladislava Kuncíře, o němž Arne Novák v *Přehledných dějinách české literatury* napsal, že si katolíci po první světové válce vybudovali velké nakladatelství, ale nedokázali je udržet, vytvořil tedy Vyšehrad druhé velké nakladatelství, středisko katolické literatury a katolických spisovatelů. Byli to zejména Jaroslav Durych, Jan Čep, Jan Zahradníček, Václav Renč, Josef Kostohryz, František Lazecký, ředitel nakladatelství Bedřich Fučík, Albert Vyskočil, Josef Myslivec a mnozí jiní. Na těch několik let existence to byla jistě velká, dobrá a užitečná práce.

V květnu a červnu 1951 byla většina pracovníků a spolupracovníků nakladatelství zatčena a odsouzena na mnoho let do vězení. Byli to zejména Josef Kostohryz, Václav Renč a Josef Myslivec, ředitelé nakladatelství Bedřich Fučík, Karel Zítka, Ladislav Kuncíř a František Jirásek (Jirásek řekl při rehabilitačním procesu roku 1967: „Když jednoho ředitele zavřeli, tak nastoupil jiný“), šéfredaktor Václav Šnajdr, redaktoři dr. Rudolf Voříšek, který zemřel ve vězení, Ladislav Jehlička, úřednice Vyšehradu Josefa Kolínská, historik Zdeněk Kalista, spisovatelé František Křelina, Josef Knap a Václav Prokůpek, dr. Stanislav Berounský a dr. Oldřich V. Albrecht aj. Je nutno se o tom zmínit, protože i to patří k jejich práci v letech 1945–1948. Bližší poučení se najde ve čtvrtém díle pamětí Václava Černého.

Že Vyšehrad vskutku cosi znamenal, a v naší knižní kultuře něco dosti podstatného, je vidět i z toho, že v roce 1968 vydalo několik desítek českých spisovatelů (byl mezi nimi i Jaroslav Seifert) prohlášení a přání, aby byl Vyšehrad obnoven a v jeho čelo znovu postaven dr. Bedřich Fučík.

Po smrti nositele Nobelovy ceny Heinricha Bölla, o níž se náš tisk skoro ani nezmiňoval (náklad jeho knih románů a povídek v němčině a překladech devatenáct milionů výtisků!), jsem četl jeho překrásný dopis Böllovým synům. Jaká to úleva a osvobození číst zase krásnou, poctivou, opravdu *lidskou řeč*! Takových knih, psaných *touto* řečí, vydal Vyšehrad nemálo – stačí jen uvést Jana Čepa a Jakuba Demla. To zůstane jednou z jeho zásluh i v budoucnu.

MILÝ PANE STANKOVIČI

22. 11. 1984

Milý pane Stankoviči,

an nemám co dělat, tak si Vám dovolím napsat několik nesouvislých poznámek k Vaší knížce, kterou jsem právě se zájmem přečetl. Ostatně autora snad zajímá *čtenářský* dojem.

O Vaší knížce jsem se dozvěděl z nějaké zahraniční recenze, která, mám dojem, nebyla *zcela* příznivá. Nemyslím, že právem. Vaši knížku také, myslím, sotva může posuzovat naprosto pravdivě, kdo o panu Florianovi a Staré Říši až do té doby mnoho nevěděl. Knižce nejde, myslím, o „komplexní hodnocení“, ale myslím, že nejdůležitější je, že tam je všechno podrobně, dokonale a soustavně popsáno – je to určitý a pevný základ případného dalšího stadia a hodnocení.

Já jsem se seznámil se Starou Říší ještě na nižším gymnáziu prostřednictvím tehdejšího skutečského kaplana P. Josefa Hanuse, který měl od *studentských* let *všechny* knížky ze Staré Říše, které dostal většinou zadarmo, jako kněz je pak ovšem bohatě zaplatil. Z Vaší knihy je dost vidět, že to s našimi kněžími nebylo tak zlé (alespoň z části), nikdo přece nemůže za to, že až do Josefa Floriana neměli takřka nic jiného než Dostála-Lutinova a *Nový život*. Tenkrát jsem byl velkým obdivovatelem zejména Léona Bloye – dnes bych ovšem například takovému G. K. Chestertonovi určitě dával přednost. Pak jsem byl ve Staré Říši asi v letech 1934 nebo 1935 s tehdejším profesorem v Chrudimi Leopoldem Vrlou; byli jsme u Florianů několik dní. Pan Florian na nás ovšem zkoušel také siderické kyvadélko a mně prorokoval nějakou vážnější nemoc. Pamatuji se ovšem zejména na to, že

říkal, že hlava Edvarda Beneše má přesně tutéž reakci jako hlava koně. To mi dosti lahodilo, protože Beneše jsem už tenkrát měl rád jako osinu v řiti. S většinou Florianových pobočníků a souputníků (až na P. Vránu) jsem se pak seznámil: s Demlem, Strížem, O. A. Tichým, samozřejmě s Čepem až po paní Štechovou a hrdinu smutné postavy Viléma Opatrného. Nevěděl jsem nebo zapomněl a Vaše kniha mi to teprve připomněla, že pan Florian se na konci zapletl (patrně z nezbytí) i s tímhle pánem, který je přece podvodník a darebák na první pohled. Překládal (proti tomu, co říkáte) a žádnou cizí řeč neuměl: když jsem byl redaktorem Vyšehradu (asi v roce 1969 nebo 1970), dal jsem mu překládat nějakou knihu z němčiny – bylo to hrozné, v *každé* větě nějaká úplně *školácká* chyba; kniha nakonec ani nemohla vyjít. Mnoho překladů ze Staré Říše (ovšem Zaozálek nebo Skoumal a Čep *ne*) je špatných. Překládal jsem například Maxe Picarda *Hitler v nás*, a protože tahle knížka je jen konkrétní aplikací *Útěku před Bohem*, myslil jsem zprvu, že budu moci k vydání ve Vyšehradě použít překladu Zdeňka Řezníčka. Jenomže když jsem se do toho podíval, bylo to jednak zcela kostrbaté, vůbec to nemělo s Picardovým stylem co společného a pak tam byla spousta nesmyslů a významových chyb. Tak jsem to musel přeložit znova, vydali jsme to ve Vyšehradě pod názvem *Člověk na útěku*, aby to tak nekřičelo (Pán Bůh v titulu). Karel Schwarzenberg, který od dětství mluvil stejně dobře francouzsky jako česky nebo německy, mi jednou řekl: on pan Florian *velmi* miloval francouzštinu, ale stejně velmi neuměl francouzsky. A Karel Schwarzenberg, jak dobře víte, nebyl žádný *nectitel* Staré Říše.

Líbilo se mi, jak jste *decentně* obeplul různá choulostivá místa, například zmiňujete se jenom, že Čep odešel ze Staré Říše ze „soukromých důvodů“. V Čepových pamětech (vyšly knižně venku, asi jste je četl) je to podrobněji: ty soukromé důvody byly v tom, že Antonie chtěla Čepa mermomocí dostat do postele, což se jí i podařilo; zoufalý Čep se s tím svěřil Florianovi a ten řekl, že Antonie až dosud sváděla kdekoho, kdo do Staré Říše přišel, i kněze, a že nejlíp udělá, když uteče, což Čep také udělal. Jinak se mi líbí, že nezatajujete žádné podivnůstky (a autoritářství) Florianovo: proutkaření, siderické kyvadélko, losy, hledání pokladů, kult Napoleonův, Habeš atd. Ta scéna, jak si myslel, že mu Preiss pomůže ty poklady hledat (finančně) je rozkošně komická.

Buď jak buď: 1) Vaše kniha jako shrnutí, důkladné, a abych tak řekl, „poučné“, je velmi záslužná, myslím, a závažná. Peckova studie je, myslím, také velmi dobrá, smuteční čísla *Akordu* a *Řádu* vycházejí z jiného záměru. Domnívám se, že je velmi užitečné, že Vaše kniha byla napsána. 2) Také je jisté, že obroda katolická (lze-li o ní mluvit) vyšla u nás ze Staré Říše, nikoli z „úřední“ církve, z hierarchie ani z kněžstva, a z politické strany už teprv ne. V tom svém spisování jsem použil slov (a podotkl jsem, že pan Florian by s tím jistě *nesouhlasil*), že Florianova činnost byla „opožděnou reakcí na slabomyslné české pokrokařství“, někdy to možná

rozvedu. Všecko, co u nás v katolictví bylo cenného, vyrostlo ze Staré Říše nebo si aspoň šmrnclo kolem ní: Durych, Deml, Čep, Zahradníček, Reynek, *Rozmach*, *Akord*, *Řád*, *Obnova* atd. atd. Snad by bylo možno říci, že pan Florian trochu neuváženě dbal na „formální“ stránku věci, na „formální“ katolicismus. Že nebyl *pokoncilový před druhým* vatikánským koncilem, to je mu těžko vyčítat. Mně osobně zaujalo, jak tam píšete, že měl na mysli „*potopu ohněm*“. Jestli opravdu nastane tanec atomových pum a zbudou pak nějací lidé, budou moci říci, že pan Florian je věstec, že viděl kupředu. Já ovšem na tohle „vidění daleko dopředu“ (Franz Kafka například) moc nevěřím. Že to už několik století jde do prdele, je zřejmé; ale zasluhovalo by to hlubšího a podrobnějšího rozboru.

Nuže, *děkuju* Vám, zdravím Vás a jdu na pivo.

Váš Ladislav Jehlička

Jo, také jako starému monarchistovi a ctiteli Rakouska-Uherska se mi velmi líbí, že pan Florian, jak je vidno, nevzplanul v říjnu 1918 jako třeba *Deml*, ale i Březina a Durych, ale bral to už od začátku jako zanedbatelnou a zvláštního pozoruhodnou (byť nepříjemnou – dodávám já) událost. Budoucnost brzo ukázala, že měl pravdu.

CHALUPECKÝ A PRAVICE

„Nehájím přítele, hájím básníka,“ napsal Jindřich Chalupecký ve své obhajobě Halase. To je právě asi rozdíl mezi Chalupeckým a mnou. Kdybych si měl vybrat, hájit přítele nebo básníka, vždycky bych si vybral přítele a básník ať si trhne nohou. Mám rád Halase, je to jeden z mých nejoblíbenějších básníků. Nejsem z těch mnohých, kteří ho pokládají za největšího českého básníka tohoto století. To je osobní vkus. Jiní za takového básníka považují Holana, jiní Seiferta nebo dokonce Nezvala. Já za největšího českého básníka tohoto století pokládám Jana Zahradníčka z *La Saletty* a *Znamení moci*. To byl muž, přes svou postavu. Slučuje se v něm velikost myšlenky s nádherou básnického slova. „Intelektuál není odpověden jen za upřímnost svého cítění, ale také za správnost svého myšlení,“ napsal kdysi Oliveira Salazar. To platí také o Halasovi. Štoll ani Černý prý nechápou, že záleží jen na tom, že Halas byl básník, „který cítil a věděl, že mu bylo svěřeno poslání“ – všechno ostatní prý je vedlejší. Možná, ale já v tomhle nevěřím ani Chalupeckému, který podle mého mínění napsal nejlepší studii o Jakubu Demlovi, jaká kdy byla u nás napsána.

Kdyby ovšem Chalupecký napsal jenom Halasovu obhajobu, bylo by užitečné si ji přečíst, ale nestálo by za to se jí podrobněji zabývat. Jenomže Chalupecký se pokusil „rekonstruovat scénu“ první a druhé republiky, a tu scénu rekonstruoval tak našisato, že to připomíná rozházené kulisy po představení nějaké ochotnické venkovské šmíry. Odvolává se na své dva články z *A-Zetu* (1938) a *Listů* (1946). Už tohle spojení bulvárního deníku národních socialistů s vážnou revuí nevzbuzuje mnoho důvěry. Ale co píše Chalupecký, je mnohem horší. Vykládá, že ve dvacátých letech nastoupila literární „levice“, kdežto ke konci třicátých let začala

ovládat pole „pravice“. Byl to prý (zejména ze strany „pravice“) více „boj o pozice než o zásady“. Katolíci, ruralisté, nacionalisté se „šikovně koncentrují“, začínají ovládat velká nakladatelství, vtírají se do porot atd. V porotách tedy zřejmě měli být jenom samí „levičáci“. Ve „velkém“ agrárním nakladatelství seděli jenom Václav Kaplický (ano, ten) a Václav Renč, kdežto Jan Pilař (ano, ten, bylo to přece nakladatelství agrární strany) tam přišel až po zavření vysokých škol. V nakladatelství (docela maličkém) lidové strany seděl jen Aloys Skoumal, veliké nakladatelství z toho až za války udělal teprve Jan Hertl. V agrární *Novině* vydávali celkem jen dva významnější spisovatelé, Josef Knap a František Křelina, a nacionalisté – nebožtík Viktor Dyk a generál Rudolf Medek (a snad ještě Kolman-Cassius) se patrně starali více o pozice nežli o zásady. Ostatně ta „velká“ nakladatelství ovládali představitelé politických stran, ti se čerta starali o nějakou kulturu, takže ti katolíci, ruralisté a nacionalisté to měli s tím šikovným houfováním dost svízelné.

Ale nejhorší ze všeho je Chalupeckého úplně falešná optika, soudí prostě situaci a atmosféru před válkou poválečnými měřítky, *vidí předválečné dění poválečnými očima*. Tuhle napsala jedna má známá – spisovatelka, že byl Durych za takzvané první republiky perzekvován. Sdílel jsem jí důvěrně, že to není pravda. Durych byl ovšem daleko více proti Hradu nežli třeba proti komunistům, tady cítil určitou solidaritu, protože byl původem, dětstvím i smýšlením proletář, rozhodně nikoli buržoa. Nemohl tedy očekávat, že ho budou vynášet jako Karla Čapka nebo že z něho udělají generála jako z Františka Langra. Ale dotáhl to na plukovníka, a to na jeho lékařské umění bylo víc než dost. Perzekvován nebyl. A celá atmosféra byla jiná. Nikdo se nemusel obávat kvůli názorům ani o živobytí, ani že bude zatčen, tím méně že přijde o kejhák. Jednou jsme na sebe křičeli s Ivanem Sekaninou v Dunaji a div po sobě neházeli sklenicemi, ale nikoho z nás ani nenapadlo, že jeden nepůjde druhý den do zaměstnání nebo já na fakultu. Ivan Sekanina byl švagr jednoho ze zakladatelů *Řádu* a jednoho z hlavních činitelů *Obnovy* Jana Hertla, a když napsal Hertl do *Řádu* dva články o Stalinově principátu, chlubil se mi: „Já jsem napsal v *Řádu* o Stalinovi, a Ivan tím pobil v partaji trockisty!“ Z téhož období pochází například ten rozkošný příběh, který vypravuje Seifert ve *Všech krásách*, kdy Halas křičí v témže Dunaji na vstupujícího Medka: „Ty jsi můj třídní nepřítel!“ A Medek odpovídá: „Proč jenom *tři dni*?“ Tady zkrátka platilo Bechyňovo „Slovo není sekera“ a taky se podle toho mluvilo a psalo.

Jen proto, že Chalupecký vidí *tehdejší* situaci *poválečnými* očima (a *dnešními* očima), může tak neuvěřitelně fantasticky psát například o *Obnově*, daleko hůř než Černý o Halasovi. „Zuřivý a sprostý antisemitismus, hloupoučké řeči o zednářích, nevybíravé útoky na komunisty a demokraty, výzvy k pálení knih“ – neinformovaný člověk by si mohl myslet, že *Obnova* byla patrně něco podobného jako *Árijský boj* nebo *Stürmer*. Nechme stranou ty „výzvy k pálení knih“ – to by asi Chalupecký těžko obhajoval – a také to, že hází všechny komunisty a všechny demokraty do jed-

noho pytle. Píše jednou správně: „Na výběr byl Hitler nebo Stalin. Chyba byla v tom, že jsme přistoupili na tu volbu“ – ale víc se o tom nešíří. Budeme se věnovat jen tomu antisemitismu a těm zednářům. Probírá-li spolupracovníky *Řádu a Obnovy* jednoho po druhém, nemůže mi nevysvětlit, že antisemity byli jen dva: bohužel můj vlastní švagr Stanislav Berounský (tuhle jsem četl, jak se o něm pěkně zmiňuje někdejší ministr Kadlec jako o asistentovi Mildusuhově na právnické fakultě) a Jan Zahradníček, ale ten patrně více „metafyzicky“ než politicky. Oba pocházeli z venkova, a kořeny našeho antisemitismu jsou patrně venkovské. Po strašlivém utrpení a vraždění Židů za války (nebudeme tomu cudně a bezbarvě říkat „fyzická likvidace“) vypadají věci samozřejmě jinak, ale dříve vypadaly také jinak. Antisemity byli například Jan Neruda (přečtěte si jeho brožuru *Pro strach židovský*, dostanete-li ji někde), František Palacký, Holeček a mnoho jiných spisovatelů zejména z venkova – židovští držitelé putyk a lichváři byli vskutku pro český a moravský venkov mor –, Josef Pekař – ten hlavně pro prolhanou vídeňskou žurnalistiku, ovládanou vesměs Židy, ostře protičeskou, a nadto vesměs velkoněmeckou, nesenou snahou po co nejúžším spojení Rakouska-Uherska s Německem. Chudí Židé na venkově vesele kšeftovali a lichvářili, bohatí stejně vesele němčili. Vyprávěl mi syn někdejšího starosty z Boskovic, jak asi tři sta Židů od nich se před první světovou válkou před volbami hromadně přestěhovalo do Brna, aby tam mohli volit – a jen „zásluhou“ těchto Židů a všech Židů z okolí bylo Brno až do konce války německé.

Konec konců to vystihl Viktor Dyk básničkou v *Pohádkách z naší vesnice* z roku 1910 (Kohn a Bloch):

„Ves naše po okolí slavná
a dítky její plny vloh.
Kohn, ten v ní bydlí odedávna
a před lety sem přišel Bloch.
Jak smýšlí? ptal se otce známý.
Na odpověď si vzpomínám:
,Bloch, ten nic nemá a je s námi,
Kohn něco má, je proti nám.‘

Bloch dosud těžce tlouk se žitím,
rád viděl v hospůdce své lid.
,Já s vámi žiji, s vámi cítím,
jsem jedním slovem český Žid.
Víra je různá, různé chrámy.
Vlast tutěž, bratři, v srdci mám!‘
Bloch nemá nic a ten je s námi.
Kohn něco má, je proti nám.

Žel, tu se stalo, Kohn že ztratil
na burze jmění nabyté.
Tu myšlení své záhy zvrátil,
jej česky mluvit slyšíte.
Je s námi, lidé spravedlivý,
a cítil s námi už jak hoch.
Však čemu se teď každý diví:
že zapomíná česky Bloch.

Dva Židé ve vsi, dobří známí.
Rád na ten pád si vzpomínám.
Kohn nemá nic a je teď s námi.
Bloch něco má, je proti nám.“

Předválečný antisemitismus byl spíše jenom reziduum, resentment, ale působil, tak jako stále ještě působí vyprávění o hospodářské krizi, o situaci dělníků, o poměrech v Rakousku atd., ačkoli společenská situace je dnes už zcela jiná.

V dobách 1918–1938 se ovšem většina Židů, takzvaná židovská intelektualita u nás i ve světě, hlásila k levici nebo ke krajní levici; to nebylo pro lidi zprava právě povzbuzením, aby Židům nějak nadržovali (několik málo konvertitů, u nás například znamenitý dr. Alfred Fuchs, bylo výjimkou). Kníže Karel Schwarzenberg, jeden z čelných spolupracovníků *Řádu a Obnovy* (*Řád* a *Obnova* byly vlastně spojité nádoby: zásadní a delší statě se dávaly do měsíčníku *Řád*, kratší a aktuálnější do týdeníku *Obnova*), napsal do 3. čísla IV. ročníku *Řádu* (1937) v článku Slovo o židech: „Je jistě nepřípustné činit každého Žida odpovědným za hladomor na Ukrajině. Ale mnohem snáz se vyhnu této chybě, až objevím nějakého Žida, který bude nadávat Trockému...“ Kdo by chtěl jásat, ať nejásá předčasně. Schwarzenberg ve stejné době vehementně písemně protestuje, když Berounský o své újmě zařadil do knihovničky *Obnovy* pamflet jakéhosi hitlerčika (jak píše Schwarzenberg) o padělaných takzvaných „sionských protokolech“. Berounský se tenkrát sofisticky hájil tím, že tolik nezáleží na tom, zda jízdní řád je pravý nebo padělaný, ale zda podle něho jezdí vlaky. V *Obnově* ovšem neexistoval žádný demokratický centralismus, předpokládalo se, že žádný socialista tak stejně psát nebude, a tak každý ze spolupracovníků měl takřka naprostou volnost názorů. Tak Schwarzenberg v sedmistránkovém článku píše pro Židy. Píše doslova: „*Katolický křesťan nemůže být antisemitou. Neboť on nemůže být proti nikomu. Musí být proti bezpráví, ale nemůže být předem nepřítelem žádného člověka, tím méně národa.*“ Ale píše hlavně: „Zachovat národ lze jedině půdou. Proto židovskému národu musí být vrácena půda, a sice půda tradiční, tedy půda palestinská. Na ní musí být zřízen židovský stát. A jestliže se to nemůže stát proti vůli Arabů, nutno je uspokojit jiným

způsobem: a to není nemožné, neboť moslemíni neznají územní vlastnictví... Ale normální, tedy selský stát židovský, nutno v Palestině vybudovat.“

*

Úkolem tohoto článku není ovšem řešit židovský problém, ale osvětlit poněkud „antisemitismus“ *Obnovy*. Vyslovit samotné slovo Žid bylo v těch letech žinantní, shocking, a patrně ještě dnes je. Řekne-li někdo Nor je Nor, nikdo se nad tím nepozastaví. Být proti Němcům se pokládá nejen za samozřejmé, ale dokonce za záslužné a chvályhodné. Ale sotva řekl Václav Černý ne o mnoho více, než že Žid je Žid, byla tím intelektuální společnost navýsost konsternována. Takovému intelektuálovi nechutná, řekne-li se, že v New Yorku je více Židů, a nikterak chudých, než v celém Izraeli, že židovský vliv v USA je obrovský, že americkým Židům jde v první řadě o udržení státu Izrael a o nic jiného na světě, ba že se naopak všemožně snaží všemožně brzdit a překážet všemu, co by mohlo ohrozit tuto pozornost, soustředěnou na stát Izrael. Nic proti tomu, aby si každý hleděl své zahrádky, ale proč má Čech dbát víc o cizí než o své? Z naprosto správného poznatku, že všichni lidé jsou si rovni, udělali někteří lidé zcela nesprávný poznatek, že všichni lidé jsou stejní. Místo co by se snažili napodobit Židy v šikovnosti, podnikavosti, šetrnosti, soudržnosti (nikoli ovšem v intelektu, ten totiž napodobit nelze), byli a jsou proti nim. Erich Fromm v jedné knížce napsal, že Židům v překonání všech útrap a pronásledování vydatně pomohlo svěcení soboty. „V sobotu je každý židovský žebrák králem.“ Zatímco zabezdění gójové tahají v neděli beton, Žid (pravověrný) sedí v sobotu pyšně a netečně – a rozmlouvá se svým Bohem...

*

Několik slov o těch zednářích: Vzal jsem si na pomoc *Malý encyklopedický slovník* Academia 1972 (vědecký redaktor dr. Václav Král, DrSc.) a zjistil jsem toto: „etické a charitativní hnutí náboženského a mystického založení“. Z toho by se, jak napsal Durych při jedné příležitosti, i Měsíc pochal. Snad tomu tak trochu bylo, když vznikl tento spolek, ale už brzo byla skutečnost úplně jiná. Zednáři byli spolek velmi vlivných lidí ze světa zejména finančního, hospodářského, politického, ze světa vědy, kultury atd. a hráli si do ruky bez rozdílu přesvědčení, ať zprava nebo zleva, podle hesla já na bráchu, brácha na mě. Podle slov jednoho z vynikajících univerzitních profesorů lékařské fakulty, patrně také zednáře, nemohl prý se stát zejména na některých výnosnějších fakultách – například lékařské nebo právnické – profesorem nikdo, kdo nebyl zednář nebo aspoň zednářům přijatelný. Byla to v podstatě jakási druhá, anonymní vláda, mocnější

než vláda nominální. Ví-li Chalupce o nějakém chudákovi, který, ať u nás nebo ve světě, se kdy dostal mezi zednáře, ať mi to laskavě sdělí. Takže toto byla prajednoduchá podstata věci, a ne vždy zvlášť milá a k užtku obecnstva. Kromě toho pěstovali zednáři také důmyslný rituál a všelijaké carapatičky kolem toho, jednak na doklad toho, jak praví Morgenstern, že muž je věčný chlapec, který si chce stále hrát, jednak proto, že hlupáci věnovali pozornost těm carapatičkám, a málo dbali o skutečnou podstatu zednářství. Ale všechno časem chátrá: ještě Černý říká v *Pamětech*, že prý zednář Neurath varoval zednáře generála Eliáše před nezednářem K. H. Frankem, a když potom na konci války upadl Černý do posledního odbojového spolku (dr. Lány), zjistil s překvapením, že až na něho jsou tam samí zednáři. Co by ovšem ten spolek dělal a koho by měl vůbec za sebou, kdyby se byl skutečně k něčemu dostal, je u boha. Komunisté pak zařáli zednářům úplně tipec, protože takovouhle špinavou konkurenci nemohou potřebovat. Ale za „Masarykovy“ republiky měli zednáři vliv značný, převážný a často rozhodující.

*

Takže podle sugestivního líčení Chalupce by se mohlo zdát, že *Obnova* tady byla hlavně od toho, aby pěstovala zuřivý a sprostý antisemitismus, hloupoucké řeči o zednářích, nevybíravé útoky na komunisty a demokraty a plamenně vyzývala lidi k pálení knih (to by nebylo tak špatné, ale Sběrné suroviny přinášejí více užtku), neinformovaný nebo mladý čtenář by tu mohl propadnout dvěma omylům: mohlo by se mu zdát, že *Obnova* byla jakýmsi praporečkem pravice, třímajíc, jak se říká, prapor vysoko. Ve skutečnosti měl *Řád* asi jeden tisíc náklad a *Obnova* tři až čtyři tisíce. Byli to vesměs titíž lidé. Vezmeme-li to kolem a kolem, měla *Obnova* sotva širší rozšíření než dnešní samizdat spočtený dohromady. Nadělala trochu hluku mezi intelektuály a vůbec lidmi psavými, ale jinak po tom ani pes neštěkl. Druhý omyl by byl, kdyby někdo věřil, co Chalupce popsal nahore. Ale podstata *Řádu* i *Obnovy* byla, necháme-li už stranou její zájem o politiku vnitřní i zahraniční, o kulturu, národní hospodářství atd., že po desetiletích protikatolického boje, pouště a pralesa, se tu v tradicích Staré Říše a Durychových (*Rozmachu*) shlukli katolíci, kteří přece jen něco uměli a měli už také nějaké jméno (Durych, Čep, Zahradníček, Renč, Kostohryz, Lazecký, Vyskočil, Vilikovský, Holinka, Králík, Schwarzenberg – psal pod pseudonymem Jindřich Srěda, který mu vymyslel Lazecký –, Hertl, Štorm, Berounský, Voříšek a mnozí jiní). Další úkol *Obnovy* byl zejména v tom, aby se dělala jasná čára mezi katolíkem a lidovcem, přesněji, aby se vidělo, že katolík a lidovec není totéž. Ještě pro Václava Černého to jsou synonyma. Do *Obnovy* psal i pozdější arcibiskup Josef Beran, její psaní schvaloval (v dopise Durychovi) i kardinál Kašpar, což

některé z nás netěšilo. Teprve Jan Pavel II. všeobecně zakázal kněžím přijímat jakékoli funkce v politických stranách a jakékoli *nenáboženské* funkce, *i kdyby režim byl sebekatoličtější*. Což ovšem neznamená zákaz nebo zřeknutí se *hlásání zásad*. Co znamená druhá cesta, proti níž už *Obnova* vztekla bojovala, ukazuje dnes Pacem in terris.

*

To, co natropili katoličtí literáti za první a druhé republiky, si, jak píše Chalupcký – tito „herci vymyšlených procesů“ s agenty Vatikánu a „Zelenou internacionálou“ – „všechny své literární viny stokrát vykoupili slzami, potem a krví“ – Chalupcký tu, jak vidíme, používá velkolepé fráze velkého rétora Winstona Churchilla.

Nonono, jen aby to byla tak doslova pravda. Největší, a snad jediná naše „zásluha“ byla v tom, že nás zavřeli, respektive že jsme se nechali zavřít. Nebylo to žádné „vykoupení literárních vin“, byla to solidarita s těmi tisíci, kteří už zavření byli. Jinak celá ta naše „ilegalita“, prováděná vposled pod laskavým, leč bedlivým dohledem StB, nestála bratru za fajfku tabáku, což je dokumentováno i tím, že nás v roce 1967, tedy ještě za vlády Antonína Novotného, zvaného lidem Dobrotivý, zase „rehabilitovali“. Ale byli jsme solidární, to je to hlavní. Někdo to pochopí dřív, někdo později, ale pochopili to, myslím, všichni. První Jan Zahradníček – hle básník! –, když ještě ve vyšetřovací vazbě 1952 píše:

*„Abych si nevyčítal, abych se nemusel stydět jedenkrát,
že jsem odepřel účast v té hrozně hře,
hle v hrobě své kobky zaživa pochován,
co venku tou nedělí dubnovou plnou zvonů
prochází vzkríšený Kristus.“*

Svědčil jsem (ovšem pro ně) v procesu se Zelenou internacionálou s Renčem a Kostohryzem, které skutečně v tom procesu zařadili mezi lidi, které nikdy neviděli, ale nezdá se mi, že by Kostohryz nebo Renč brečeli, i když jim tenkrát šlo o krk. Byl jsem odsouzen spolu se Zahradníčkem, Fučíkem, Kalistou, Knapem, Křelinou, Kuncířem, Prokúpkem, Berounským a jinými, ale nezdálo se mi, že by někdo z nás brečel tenkrát ani později. Pokud jde o ten pot, neměl jsem příležitost – tady mohu mluvit jen sám za sebe – se někdy příliš potit, protože i v dolech na uran jsem si vždy hleděl nalézt nějaký „švindl“ (jak muklové říkali) v lampárně, pumpárně nebo nabíječe nebo tak nějak. Mám tu Zahradníčkovy verše z vyšetřovací vazby, také nejsou zvlášť plačtivé, ale „obnovitelské“ z dřívějších dob:

ZVON

Na byt a stravu jsem v ulici Bartolomějské.
Včera vánoce, dnes březan a jarní svátky zde slavím.
Ale drsný křik racků nedělá jaro v cele mé,
když navečer stoupá skrze mříž od Vltavy.

A Vltava spěchá městem od jihu na sever,
unášejíc na hřbetě lesklém to královské panoráma.
Tam dole pod mosty je voda plná ker,
rackové krouží a lidé jdou, okna jsou zotvírána.

Nevidím. V tom velkém zatmění lásky, jak spravedlivě,
s očima ke zdi, jen slyším: zvon. Zikmund, kající z Hradčan,
mocnými údery křídel buší v staré zdívo
s kamenným hlasem prozpěvuje žalů žalů, jak začal.

To přes hlavy živých hlas mrtvých volá nás ze žaláře,
to stísněno úzkostí bije srdce té země, ten zvon.
Slyší ten slavný nářek, kdo venku jdou,
slyší hlas země, jež v soužení je?

Nevím. Je jarně. A básníci večer cestou do klubu
u řeky stanou. Ani zvon, ani řeka nic neříká jim.
Jdou, večeří v klubu, je jich pár a jsou sami.
Nikdo se s nimi nepře. Nikdo je neposlouchá.

Není to, jako by to bylo psáno dneska? A jděte už do pece s tou krví, potem a slzami!

*

Když už tedy Chalupecký tak nešikovně prokázal Halasovi medvědí službu tím, že do toho zbytečně zapletl i *Obnovu*, musím říci pár slov i o Halasovi a o Černém. Samozřejmě nás nezajímá, proč se Černý poškorpil s Halasem, tyhle literární hrátky nebereme na velkou váhu. Ale koho to má Chalupecký vůbec na mysli, když říká „více boj o pozice než o zásady“, „těm spisovatelům se mohlo zdát, že se jim jejich nacistické řeči vyplatí“ (podtrhuji já), „pravice se při svém ztroskotavším nástupu před válkou bez rozumu *spojovala s nacismem*“ (podtrhuji já) – přitom Chalupecký nikoho nejmenuje, ale musí se zdát, že mluví stále o *Obnově*. Na jedné straně vyčítá Černému, že osočuje Halase z hamižných zájmů (to je mi jedno), na druhé straně

sám mluví o boji o pozice, že se nacistické řeči vyplatí, že se někdo (kdo?) spojuje s nacismem. Není-li v tom stařeckost, je to mluva přesně à la Černý. Z „nadité pracicové kapsy“ Prokůpkovy Halas patrně skutečně za války podporoval kdekoho, mysle jako ten správce v evangeliu také na zadní kolečka – Majerovou, Urbánkovou – ta mu pak svědčila v „rehabilitačním“ procesu. Tohle nepíši samozřejmě proto, abych Halase obviňoval – je to skutečně mimořádně velký básník a mám ho rád, konec konců to také není žádná vina. To ostatně je spíš naivita než co jiného. Fučík skutečně u Halase viděl nějaké pronacistické verše, schválně položené na stole „kdyby přišli Němci“, verše, které čteny jinak dávaly jiný smysl. Tomuhle věřím, protože sám jsem zažil podobný případ. Přišli jsme koncem heydrichiády nebo už po ní s Renčem k Trnkovi, který pro nás tenkrát hodně pracoval, a hned nám padl do očí na štaflích velký rozmalovaný Heydrich. Renč povídá: „Jirko, zbláznil ses nebo co?“ Trnka jenom mávl rukou: „To nic, to je jen kdyby sem vtrhli nacisti.“ V obou případech to byla naivita, stejně jako když si někdo myslel, že unikne gestapu, když odjede z Prahy do Vápenného Podola. O koho mělo gestapo *skutečný* zájem, našlo ho třeba na konci světa. Dnes se to líčí tak, jako by celý národ – potomci husitů – v jednom šiku bojoval proti nacistům, a zatím se – až na ojedinělé výjimky – kdekomu svírala zadnice. Proč ne i Halasovi? Ale snad Chalupecký četl knížku přítele Halasova i Černého, básníka Josefa Palivce, vydanou asi roku 1968 v budějovické Růži. Palivec tam vykládá, jak Halas napsal nějaké verše pro ilegální *Rudé právo*, Palivec zatím zavřeli a u výslechu ty verše vzal na sebe. Když ho pak vyslyšající vedl na celu, otvíral mu dveře a přitom řekl francouzsky: „S těmi *Halasovými* básničkami je to svinstvo. Ale když chcete být hrdina, tak si buďte.“ Jsou tu tři možnosti: buď si gestapo nebylo jisto a bylo to na Palivce jen nastrčeno, nebo to pokládalo za bagatel (to asi ne), anebo přece jen Halase někdo chránil, třeba (domněnka) Rudel, generální ředitel Orbisu, kde byl Halas zaměstnán, jak se později ukázalo anglický špion. Žádných fakt ke *konstrukci* po válce ovšem nebylo třeba, mohl jsi být bělostný jako lilie, obratem ruky jsi ovšem mohl být černý jako saze. Halase samotného se však patrně gestapo „nezeptalo“.

Ještě několik slov o Černém, ale to už opravdu vypadá jako fantasmagorie. Mluví se u Chalupeckého o Černém jako o *konzervativci*, dokonce *bylostněm konzervativci*. To mě podržte, sám Černý by patrně padl do mdlob. O sobě samém vždycky píše jako o socialistovi, dokonce radikálním socialistovi, tenkrát i dnes. Před únorem 1948 se skutečně pokoušel dát dohromady nějaký spolek, za těch pár katolíků, kteří mohli psát, mu tenkrát odřekl vedoucí kultury *Lidové demokracie* dr. Jan Strakoš (Černý v *Pamětech* mylně píše Svatoš): „My přece nejsme žádní socialisté!“ Ale Černý – „vůdce“ literární *pravice*? – byt i předúnorové? Což tu byla nějaká pravice? To si snad Chalupecký jako „pravici“ představuje lidovce a národní socialisty?

Intelektuály, literáty a vůbec pisatele mám rád asi jako Konrad Adenauer, lze-li v této souvislosti jmenovat toho velkého nebožtíka, který celou válku pokojně na

zahradě pěstoval růže a pak odešel, aby se stal německým kancléřem. Řekl o nich: „Jsou vrtošiví, vrtkaví, škorpí se kvůli hloupostem, ješitní, malicherní, není na ně spolehnutí. *Nemám je rád.*“ Kdyby devadesát procent pisatelů tuzemských i zahraničních najednou zesnulo, myslím, že by lidstvo nepřišlo k žádné úhoně. Jednou, podnícen nějakým doslovem Franty Hrubína k nějaké sbírce veršů, jsem vyrobil tento epigram:

„Ta zem má svoji tragiku,
že se ti až dech úží.
Má tři prdele básníků
– a nikde žádní muži.“

Jenže co jsme měli dělat nežli psát, když jsme taková léta úpěli pod režimem, v němž policejní komisař rozháněl obvykle nedělní demonstraci slovy: „Tak ještě třikrát Hanba Rakousku a jde se k obědu, pánové!“ Snad se takových časů naši pravnucci zase dočkají.

*

Chalupecký se mylně domnívá, že básník, který „cítí a ví, že mu bylo svěřeno poselství“, může a má právo mít jinou morálku než kterýkoli „obyčejný smrtelník“. V tom se mýlil už u Demla a mýlí se i u Halase. Kdyby chtěl „rekonstruovat scénu“, musel by to udělat na daleko širší základně. *Obnova* byla jen nepatrný kamének v mozaice. Ostatně je divné, že si vybral právě *Obnovu*, z jejíž spolupracovníků nikdy nikdo neměl nic proti Halasovi, naopak, všichni si ho vážili. Důvěrné přátelství Jana Čepa, jednoho z „jaderných“ spolupracovníků *Obnovy*, je známé. Když na počátku „druhé“ republiky se pošetile pokoušel Jan Hertl vést „dialog“ s levicovými intelektuály (všichni jsme tenkrát blbli, radili, spásovali (od spása), obrozovali a obnovovali, já také, bylo mi tenkrát dvacet let), obracel se mimo jiné právě také na Halase. Kdyby se byl Chalupecký omezil na obhajobu Halasovu (který té obrany, myslím, nepotřebuje), udělal by rozhodně lépe. „Na nic nezapomněli, ničemu se nenaučili“ – napsal Talleyrand o Bourboncích. Když člověk tak čte Chalupeckého nebo jinak velkolepé *Paměti* Václava Černého, musí maně myslet na všechnu tu žabomyší vojnu, ještěřčí zápasy, bouře ve sklenici vody, jaké s oblibou pěstovali literáti v první i v druhé republice. Píše-li dnes někdo o Karlu Čapkovi, neopomene jistě připomenout, jak „surově“ útočil proti Čapkovi Durych. Jenomže Čapek nebyl žádný chudáček, jak z něho dělají, byl to muž velmi mocný a pochopitelně (kdo by mu to měl za zlé) splácel ránu ranou. Málo platné: čtu-li Chalupeckého, jsem v pokušení zamilovat se do Kozáka.

BOJOVNÍK

O úpadku katolicismu na přelomu tohoto století a v posledních desetiletích Rakouska-Uherska není nutno hovořit. Byl. Všichni to víme a všechny prameny to dosvědčují. Možná, že nebyl tak veliký, jak se má všeobecně za to. Možná, že to bylo daleko více poctivé a pilné práce, než se všeobecně soudí. Ale to je dnes už záležitost archivů a zaprášených knížek, a teprve pokojná doba bude moci posoudit, co bylo a nebylo. Také baroko bylo objeveno (myslím na literární baroko) až po desetiletích, kdy po něm učenci plivali; a ještě dnes se stále objevují zapadlé skvosty barokní hudby.

Cesty z úpadku se objevily dvě: jednak to byla cesta politická, daná orientací papeže Lva XIII. na politiku. Byl to hluboce sociálně cítící papež, viz jeho encykliku *Rerum Novarum*. Byl to také on, kdo nazval největším pohoršením 19. století, že církev ztratila dělnictvo. Ale toto pohoršení vyšlo z katolického lůna, a žádné hořekování nemůže na tom nic změnit. Navrhované cesty se nejhorlivěji chopili katoličtí kněží. Situace po převratu 1918, kdy se rozhořela plamenem zášť proti církvi, pěstovaná u nás už řadu desetiletí, jim v tom šla na ruku. Vznikla lidová strana, z kněží se stali političtí tajemníci a redaktoři stranického tisku, jako zrcadlový obraz lidové strany vznikla takzvaná církev československá, založená a vedená katolickými kněžími – a vývoj pokračoval od Jana Šrámka přes Josefa Plojhara až k Pacem in terris. Je to jediná, jednotná linie; nevidět ji, znamená nemít žádné vědomí souvislostí, věcí, jak jdou postupně jedna za druhou a jedna z druhé vyplývá. Jak to napsal Jan Zahradníček na počátku *Znamení moci*, básně, která řekne o podstatě novodobých českých dějin více než všechny knihy, které o tom byly

napsány: „Nikoli naráz, nikoli všechny najednou, ale nenápadně a tu a tam, tak jak zněl příkaz dne se nepozorovaně rozkládat, poslední zbytky minulosti se vytrácely.“ Aby nedošlo k omylu: lidová strana měla – vedle předválečné strany komunistické – nejideálnější, nejobětavější, nejnezištnější stoupence a voličstvo, kterému nikdy nedala nic; to se týká inteligence, té snad především. Ale všechny naděje, do ní vkládané, byly šeredně zklamány.

Druhá cesta začíná u Josefa Florianu ve Staré Říši na Moravě a jejím nejvýznamnějším představitelem, zdaleka nejvýznamnější katolickou postavou mezi dvěma válkami, Jaroslavem Durychem. V knize *Váhy života a umění* Durych píše: „Před lety, když autor ještě nebyl autorem, někdy před rokem 1912, a svěřil se svému nejlepšímu příteli Jaroslavu Voráčovi, že mu nezbývá nic jiného než *úplně se oddati katolické Církvi*, k níž měl dosud vztah jen mladicky neustálený a nepřesný, Jaroslav Voráč odpověděl: ‚To byste se směl opovážit! Hned bych vás shodil z mostu do Vltavy jako svatého Jana Nepomuckého.‘ Tehdy byl odpovědí na to jen vnitřní úsměv a přesvědčení, že tedy tím spíše nic jiného nezbývá.“

Jaroslav Durych neměl patrně v životě mnoho přátel. Byla to – podle jeho vlastního vyznání – „povaha mlčenlivá a úsečná“, a Jaroslav Voráč byl pro něho zřejmě – právě pro jejich mládí – přítel nejvýznamnější. Otokar Březina mu řekl: „Važte si takového přítele. Dobrý přítel jest dar boží. Toho člověk najde jen jednou v životě, a ztratí-li ho, jiného už nenajde.“ V Olomouci se Durych přátelsky stýkal s předsedou senátu ČSR a s poslancem dr. Mořicem Hrubanem a po roce 1945 s ministrem dr. Jaroslavem Stránským. V pozdějších letech byl mu nejdůvěrnějším přítelem P. dr. Silvestr Maria Braito, OP, ale v podstatě byl „povaha mlčenlivá a úsečná“. Všimněme si však dvou věcí: bylo to ještě *před rokem 1912*, a tedy bylo Durychovi sotva dvacet pět let, pravděpodobně ještě méně, byl dosud medik. Bylo to ještě hluboko před převratem, kdy už tu bylo rozhodnutí „*úplně se oddati katolické Církvi*“. Kdyby šlo jen o tento jediný případ, plyne z toho, že situace patrně nebyla tak zlá.

„Úplné oddání se katolické Církvi“ nastalo ovšem až v novém státě. Po krátkém působení v *Lidových listech*, orgánu lidové strany, ukončeném slavným Durychovým článkem Staroměstský rynek, kde Durych napsal památná slova: „Hus byl kacíf a jeho homilie jsou duchamorné a jalové, pravá četba pro odsouzence, ale ve skutečnosti přece jen nebyl takovou obludou, *jakou z něho udělali dnešní pokrokáři*.“ Durych zakládá roku 1923 měsíčník *Rozmach* a po pěti letech, kdy jeho spoluredaktor Jan Scheinost odchází k fašismu (Durych ne!), řídí s novým spoluredaktorem Josefem Dostálem asi pět let měsíčník *Akord*. Později se účastní zejména v *Řádu* a v *Obnově*, píše náboženské články do Braitovy revue *Na hlubinu* a podílí se také na překladu *Teologické summy* svatého Tomáše Akvinského.

V prvních letech *Rozmachu* Durych bojuje zejména proti pojetí katolicismu jako politické strany, za což katolictví velmi úporně vydávala právě lidová strana.

Ale jeho akce je mnohem širší: je to boj – snad dnes už prohraný, labutí píseň, ale slavná –, *zápas o českou duši*, pokud v té době ještě nějaká byla, anebo byla naděje, že se ještě může probudit. Durych ukazuje, že *národní kontinuita je katolická* a že žádné jiné kontinuity není. Kdo chtějí, mohou se ovšem přidružit, ale ať po katolících nechtějí, aby si kvůli tomu přidružení vymýšleli nějaký kompromis à la „nás je Hus, i Nepomuk a Cyril“. Samozřejmě, hrany se časem otupí, na mnohé věci se z odstupu času díváme jinak a shovívavěji, ale ta *základní linie kontinuity* zůstává a nelze ji nijak měnit. To samozřejmě platí i pro Bílou horu, která je našim vítězstvím, nikoli porážkou. Tady se Durych vehementně postavil proti přetvoření národa, k němuž došlo postupně v 19. století, a proti koncepcím, které ovládaly ČSR. A takto je třeba také chápat Durychovo vymezení úlohy češství v Evropě; proti Masarykově „světovosti“, která z nás dělala vazaly Evropy, to jest západní Evropy, Durych správně vidí, že česká „světovost“ není v tom, co z Evropy přijmeme, co z ní přeneseme, ale v tom, *co jí sami dáme, co jí můžeme nabídnout*. V této podstatě češství může být podstata naší „světovosti“ a nikde jinde.

Toto všechno je passé, je to historie, minulost. Ale kdo ví? Maurice Barres napsal, že vnuci se obvykle přikloní na stranu svých dědů, proti svým otcům. Počkáme si tedy na vnuky, i kdyby to mělo trvat bůhvíjak dlouho. Durychova poezie a próza, ale také jeho články „bojovné“ budou jednou studovány řádku po řádce. Najde se v nich více, než v nich mohl vyčíst tehdejší čtenář, a více, než v nich je možno nalézt po jednom přečtení. Zbývá ještě veliký úkol, aby se do toho někdo pustil. Vystříhá se pochopitelně jednoho omylu: Durychovy články byly psány „v boji“, většinou v době, kdy pokrok u nás řádil „do zblbnutí“ (jak napsal Viktor Dyk), kdy pokrokářství a volnomyšlenkářství slavilo triumfy, ovládalo společnost. To přežívá, v dnešním boji proti katolické církvi není nic marxistického, nic nového, v tomto ohledu marxismus nepřinesl pranic. Je to stará známá česká Volná myšlenka a Durych by se pohledem na tento „boj“ jistě jen bavil. V jeho době mu vytýkali, že jeho články jsou sice správné, ale netaktické (to mu měl za zlé při Durychově návštěvě i nuncius Marmaggi – který za tři roky na to musel opustit Prahu). Durychovi šlo o to, aby právě v této době dodal katolíkům sebevědomí, hrdost na minulost, která jim právem náleží – a jestliže jim dnes z této hrdosti ještě něco zbývá, je to z pozemského pohledu zásluha Durychova.

Mnozí lidé z druhého břehu jsou ochotni akceptovat Durycha umělce – Durycha spisovatele, ne však Durycha bojovníka. Ale to nelze. „Úplné oddání katolické Církvi“ se jeví v tom i onom, tvoří spolu neoddělitelný a jednoznačný celek. Nikdo jiný, než Jaroslav Durych, by nemohl větším právem než on nosit heslo „Ich dien“ – Sloužím. V jiné době a za jiných okolností by možná sloužil jinak. Ale byla to tahle doba a tyhle okolnosti.

Zamyslí-li se ovšem člověk nad Durychovým uměleckým dílem, nemůže mu ujít jedno překvapující poznání: tento znamenitý bojovník, tento vynikající mistr

šermíř byl v podstatě člověk něžný a cudný. Od jeho veršů *Na horách, Sedmikráska, Píseň o růži až po Boží duhu* práce a obětavost, cudnost a něha, nikoli zpupnost, kterou Durych tolikrát velebil, jsou určující podstatou jeho umění. Často lidé něžní a cudní přikrývají jako pláštěnkou tuto něhu a cudnost cynismem. Durych nebyl ani v nejmenším cynický. Je-li v české literatuře absolutní případ necynismu, je to právě Jaroslav Durych. Co napsal, myslel vážně a doopravdy, i když to někdy bylo formulováno provokativně a vyzývací. Ale platí-li o někom slovo Pekařovo, že historiografie (a každý pohled na přítomnost, a tím i do minulosti, je dějepiscectvím) se nedělá ze skepse, ale z lásky, platí to právě o Jaroslavu Durychovi. Durych to napsal sám v *Rozmachu* (1926), v článku Literární konfiteor, když uvažoval o své čtyřicítce: „Ať už mi hrozí cokoli, ať už mi nezbude čas k boji o mzdu a spravedlnost, ať už práce moje zůstane v obecné klatbě a nevážnosti až do smrti, jedině tato práce musí být vykonána.“

JEŠTĚ O JAROSLAVU DURYCHOVI

V článku k padesátinám Jaroslava Durycha (*Akord*) napsal Bedřich Fučík polovážně (vzhledem k Durychovi), poloironicky (vzhledem k jeho nepřítelům): „Plete všechno dohromady, náboženství se sociálními otázkami, básně s politikou. Nebýt jeho básnickosti, nebylo by vysvětlení.“ Tady se ovšem Bedřich Fučík, literární kritik, který sám sebe pokládal především za *organizátora* a svou spisovatelskou činnost měl víceméně za okrajovou záležitost – jeho zásluhy o *organizaci* nakladatelství Melantrich i Vyšehrad zůstanou také nezapomenutelné –, tady se ovšem mylí, hledá-li vysvětlení v Durychově básnickosti. Právý opak je pravdou. Kořeny celé Durychovy činnosti jsou jinde. Jsou ve slovech, která Durych napsal ve *Vahách života a umění*: „...někdy před rokem 1912 se svěřil (Durych, tehdy ještě medik, pozn. pis.) *svému nejlepšímu příteli Jaroslavu Voráčovi, že mu nezbývá nic jiného než úplně se oddati katolické Církvi*, k níž měl dosud vztah mladicky neustálený a nepřesný.“ Na pochyby Voráčovy byl odpovědí „*jen vnitřní úsměv a přesvědčení, že tedy tím spíše opravdu nic jiného nezbývá...* Lásky se probouzí častokrát až tenkrát, když osoba nebo věc hodná lásky se octne v protivensství.“ Vysvětlení není tedy v básnickosti, ale v bytostné potřebě služby. Katolické církvi sloužil Durych od té chvíle cele a bez výhrad. Proto psal o všem možném, vydal například také útlou knížku *Katechismus práce* – je o práci, nikoli o náboženství nebo práci náboženské. Mohou dokonce být dohady – a jistě oprávněné –, zda tato služba Durychově básnickosti neublížila. V tom je rozdíl mezi Durychem a například rozhodnými katolíky Janem Čepem nebo Janem Zahradníčkem; pro ně právě vrchol služby (jaksi samozřejmé) nebyl v samotné službě, ale v jejich bás-

nickém díle. Není to patrně u nás případ ojedinělý. Neteř bratří Čapků, Helena Koželuhová, píše v knize *Josef a Karel, Čapci očima rodiny*, že přátelství Karlovo s TGM bylo Karlově uměleckosti spíše na škodu než k užítku. Oba byli svým způsobem weltverbessereři, dobrodinci a zlepšovatelé lidstva, posilovali se navzájem v optimismu, který se nakonec ukázal jako neoprávněný, a z umělce Karla Čapka se bezděčně stával jen propagátor, což je nejlépe vidět na jeho zcela mizerných dramatech *Bílá nemoc* a *Matka*. Koželuhová je také odsuzuje naprosto nesmiřitelně. A to ještě nebral Durych zřejmě v úvahu všelijaké Čapkovy fejetony a sloupky, které nám dnes připadají jako camrání myšlenkově zcela bezobsažné.

Jaroslav Durych byl bezesporu nejvýznamnější katolickou postavou v období mezi oběma světovými válkami. O úpadku katolicismu v posledních desetiletích Rakouska bylo toho napsáno dost a většinou právem. Změnu znamenal až Josef Florian ze Staré Říše na Moravě. Je to až podivné: *jeden jediný* člověk otočil, jak se rádo říká, „kolo dějin“ at zpět, at kupředu, jak je komu libo. Ale Florianovo „dobré dílo“ zůstalo omezeno víceméně na inteligenci – několik set lidí, razanci mu dal až Jaroslav Durych. V republice k tomu přistoupila také nešťastná a zcela chybná orientace katolíků, zvláště kněží, na politiku. Několikaletý Durychův boj proti lidové straně (zejména v *Rozmachu*) nebyl Durychův osobní koníček nebo kapric. Byla to záležitost zcela zásadní, ukázat, že katolictví a jakákoli politická akce (tím méně u nás) není totéž a že politická (ve vlastním slova smyslu) praxe může být katolictví jen na škodu. Ukázaly to velmi názorně pozdější události. Co kdy vyrostlo z lidové strany, a nikdy si alespoň „nešmrnclo“ o nic jiného, bylo jen mazlavé bláto. Durych to věděl už tenkrát a jednal podle toho.

V této souvislosti je třeba říci několik slov o Durychově článku Staroměstský ryňk z 10. 6. 1923 v *Lidových listech*. Eva Kantůrková, která o tomto článku píše, si patrně všímá jen jedné půlky věty „Hus byl kacíf – a jeho homilie jsou duchamorné a jalové...“, a nedbá již tolik o druhou půli téže věty: „...*ale ve skutečnosti nebyl snad přece jen takovou nestvůrou, jakou z něho udělali naši pokrokáři.*“ V celém Durychově článku nejde vůbec o Husa, jde o „žhavou současnost“. Jeden z tehdejších účastníků polemiky napsal dokonce, že „Durych se tu vlastně Husa zastal“. V Durychově článku jde o uměle vyrobeného Husa z 19. a 20. století, který se skutečným Husem nemá nic společného. Josef Pekař, kterého nelze podezírat z nějaké nechuti k Husovi, napsal kdysi ve veřejném projevu, že vůbec není proti Husovi, ale proti „*Lžihusovi*“ (podtrhl Pekař), kterého na svůj štít vyzvedli lidé, kteří ve většině jako ateisté se neznají vůbec k náboženským myšlenkám tohoto katolického kněze. Tady bychom mohli citovat známou Husovu větu o pravdě, většinou *jedinou* větu, která se z Husa cituje: „Slyš pravdu, mluv pravdu, braň pravdu...“ atd. Jenže tato věta se cituje lživě a podvodně. Cituje se totiž opět jen *prvá* půle věty, a nikoli *druhá* půle *téže* věty, z níž je i dítěti zjevné, o jaké pravdě Hus mluví: o Pravdě *Písma*, pravdě zjevené, pravdě boží. Nepřípustně a lživě se tu

zaměňuje tato Husova pravda za subjektivní pravdu lidského rozumu. Dokonce se mi zdá, že ani Josef Pekař buď neznal Husovu větu celou, nebo si druhé půle téže věty nevšiml. Píše, že mu bylo od první chvíle zřejmé, že nemůže jít o racionální pravdu v moderním slova smyslu, ale že dlouho pokládal tuto „pravdu“ za „spravedlnost“; čtenáři Husovy věty musí být ovšem okamžitě jasno, o jakou „pravdu“ jde. Každý výklad musí velmi přísně a přesně hledět na to, v které době a za jakých okolností a situace bylo to nebo ono řečeno. Durychův Staroměstský ryňk se netýká roku 1415, ale roku 1923. Samozřejmě je ten článek poněkud bombastický a nadnesený; ale Husův pomník na Staroměstském náměstí se nelíbil nejen Durychovi, ale například také F. X. Šaldovi a mnoha jiným lidem, tak jako nám připadá spíše komický Brožíkův obraz *Hus před koncilem kostnickým* (že jsme si na ten pomník už zvykli, je jiná věc), ale v každém případě ani pomník, ani obraz nemají se skutečným Husem mnoho společného.

Musím-li věnovat několik řádků pradědečkovi Taufrovi, není to samozřejmě kvůli Taufrovi, ale pro orientaci neznalých. Durych nikdy neobdivoval ani italský, ani německý fašismus, ba ani španělský „frankismus“ – jeho sympatie k boji Frankova Španělska prýštily odjinud, jak je zřejmo z jeho článku Pláč Karla Čapka. Italskému fašismu věnoval v *Rozmachu* málo pozornosti, pokládal jej za specificky italskou záležitost. K českému fašismu měl postoj výrazně nedůvěřivý: rozešel se s dvěma hlavními spolupracovníky *Rozmachu*, Janem Scheinostem a plzeňským profesorem Ladislavem Švejcarem, když přešli k fašismu, a spolu s Ladislavem Kuncířem (a Josefem Dostálem) *Rozmach* zastavil a založil *Akord*. Nedávno napsal neznalý Václav Bělohradský, že sekyra na obálce Durychova *Rozmachu* je znak sympatií k fašismu; to je tak směšné, jako kdyby někdo napsal, že název Vaculíkova románu je znakem sympatií k Mussolinimu. Sekera je sekera a s fašismem nemá co dělat.

Pokud jde o německý hitlerismus, neměl k němu pochopitelně Durych nejmenší sympatie. Ale ovšem: kdo bral hitlerovské nebezpečí vážně, upozorňoval na ně, nesoudil, že německá armáda je „cirkus plechowý“, nestřílel si (jako levičáci) bláhově z hitlerovského nebezpečí jako z „papírového tygra“, byl a je snad dosud označován jako „fašista“. A pokud jde o naše tehdejší spoluobčany německé národnosti, našlo by se například v jediné knize Emanuela Rádlu *Válka Čechů s Němci* stokrát víc domněle proněmeckých argumentů, než kolik jich Durych kdy napsal.

Taufer sděluje, že Durych „v období předmnichovském otevřeně denuncuje české socialistické a demokratické spisovatele (S. K. Neumanna, K. Čapka aj.)“. Denunciace je možná jako „pranířovat“ nebo „udávat“; ani jeden, ani druhý výklad se na Durycha nehodí, tím méně „otevřená“ denunciace – to pak už není denunciace (a nevím, co si pod tím pradědeček představuje, asi vůbec nic, jako v celé své tvorbě). Nezdá se mi, že by se Durych vůbec kdy zabýval S. K. Neu-

mannem, dost bych se tomu divil. Pokud jde o Karla Čapka, je to jiná věc. Mezi oběma muži vládlo možná něco jako Hassliebe. Čapek se nějakou dobu (s neúspěchem) pokoušel získat Durycha pro Hrad, Durychovi byl čím dál protivnější Čapkův relativismus a pragmatismus. Durych se Čapkem zabýval vážněji dvakrát: poprvé rozebral jeho první knížky, načež mu Čapek přátelsky odpověděl, podruhé roku 1937 napsal do *Akordu* Pláč Karla Čapka, kde Čapka s nevalným vkusem označil jako kategorii C, tj. nevojáky, muže osvobozené od vojenské služby. Nešlo tu ovšem o věc fyzické neschopnosti, ale o věc ducha. Čapek, jak známo, byl pro španělskou rudou republiku, Durych více srdcem pro generalissima Franka. Durychovi Čapek odpověděl sloupkem v *Lidových novinách*: Copak je to za vojáka? Připomněl Durychovi, že jemu (Čapkovi) kdysi dalo hodně práce, aby vysvětlil vojenským pánům, že určitý Durychův článek (*Spravedlnost v Akordu*, obracející se k Masarykovi) psal *spisovatel* Durych, a nikoli *vojenský lékař* Durych. „Honby“ na Čapka po Mnichově se Durych nezúčastnil ani slovem. Ostatně, kdo chce vědět, jak to se smrtí Karla Čapka doopravdy bylo, ať si přečte knížku Koželuho – vydal ji ovšem mnichovský Index.

Protože Taufer použil škaredého slova „denunciace“, musíme říci ještě jedno: ani za první, ani za takzvané „druhé“ republiky denunciace v pravém slova smyslu nebyla možná. Ať má člověk k této minulosti poměr jakýkoli, musí spravedlivě vyznat, že *každý* mohl někde odpovědět, mohl se hájit, a mohl případně stíhat druhého soudně. Dnes ovšem může pan Taufer živé i mrtvé denuncovat zcela klidně, udělá-li to správným způsobem a na správných lidech, kteří se hájit nemohou. „Chlestakov lhal, lhal, ale přece jenom se trochu bál, že ho chytanou a vyhodí z hospody; dnešní Chlestakové se nebojí ničeho a lžou s úplným klidem.“

Vzhledem k tomu, že už tu padlo jméno Masaryk, musíme říci něco i o něm. Pohled na spisovatele, který vysoko na žebříku v důstojnické uniformě odstraňuje z nápisu na střešovické vojenské Masarykově nemocnici písmeno M, je poněkud komický. Ale ilustruje dobře jak Durychův vývoj, tak jeho zklamání, a nakonec nepřátelské zaujetí. Masarykův příchod 1918 uvítal později Durych v *Rozmachu* několika články téměř jásavými. Viděl v tom ruku, milost Boží, že tento v podstatě jeden jediný člověk rozkotal mocnou říši a vytvořil stát. Což se to vůbec mohlo stát, kdyby tomu Bůh nechtěl? Postupem času se Durychovo zaujetí pro Masaryka ochlazovalo. V posledních letech Masarykova prezidentství napsal Durych do (ještě svého) *Akordu* článek *Spravedlnost*, (byl za něj pohnán před vojenské pány a možná i na přání Masarykovo za Durycha intervenoval Karel Čapek), kde na Masarykovi nechtěl nic jiného, než aby veřejně prohlásil, zda ještě vyznává své (zejména protikatolické) předválečné názory, nebo zda snad přešel k něčemu jinému. Odpovědí Masarykovou bylo mlčení, konec konců pochopitelné: Masaryk své předválečné názory nezměnil. To byl pravděpodobně pro Durycha poslední hřebík do Masarykovy rakve. Když nastoupil prezidentský úřad Edvard Beneš,

napsal Durych – nikoli z lásky k Benešovi, od něhož snad (a omylem) očekával jinou kulturní politiku, ale ze zklamání nad Masarykem – jiný článek, který končil významnými a takřka provokativními slovy: „Ať se nezapomíná, že *prezidentem tohoto státu je dr. Edvard Beneš, a nikdo jiný*“ (a tedy nikoli Masaryk, pozn. pis.). V politice byl Durych vždycky tu více, tu méně naivní, ale vždy měl výsostné úmysly.

Eva Kantůrková nadepsala svůj článek o Durychovi Vznešenost v Čechách. Myslím, že postihla Durycha lépe než kdo jiný, Durych je poslední článek řetězu, jehož předchozí články jsou Julius Zeyer a Viktor Dyk. Jestliže F. X. Šalda nazval Zeyera nejrytější z českých básníků, platí to plně i o Dykovi a Durychovi. Julius Zeyer – Viktor Dyk – Jaroslav Durych. To je jedna linie české literatury, jedna tvář Čech. Je tato linie ta pravá, nebo linie Haškova chytrého sprostáctví, nebo Čapkova relativismu a pragmatismu?

Ještě za Stalinova života mi jednou řekl Durych, že se známou modlitbou k archandělu Michaelovi při mši modlí tak, že slovo Satan ve slovech „Satana a jiné duchy zlé, kteří ke zkáze duší světem obcházejí, do pekel svrhni“, nahrazuje slovem Stalin. Je to zase trochu komické a ukazuje to na poněkud naivní Durychův pohled na dějiny a ruku boží v nich. Inu, básník! Ale má-li v jedné básni, tuším, Neruda, jak jediná modlitbička k svatému Janu z Nepomuku pomáhá Havlíčkovi do nebička, můžeme s naprostou jistotou říci, že tato modlitbička zůstala nevslyšena?

V jednom článku o jezuitěch se ptá Durych: „Co by z nás bez nich bylo? A byli bychom vůbec?“ Při vzpomínce na Durycha se můžeme ptát: „Co by z nás bez něho bylo? A byli bychom vůbec?“ Samozřejmě, že bychom byli. Národ by nepřestal existovat, ani kdyby na české buditele na jednom vlasteneckém bále spadl ten proslulý strop, jako nepřestal existovat, když z Národního domu na Vinohradech vyprovodili jiné české buditele, kteří si tam přišli zatancovat. To, co vykonal Durych, by jistě v budoucnu vykonali jiní – a vykonal toho *nepředstavitelně* mnoho, vzpomeňme jen na to úžasné množství článků a poznámek z *Rozmachu*, *Akordu*, *Obnovy* a *Řádu*, nemluvě už o jeho náboženských článcích v Braitově revui *Na hlubině* (účastnil se také překladu *Summy teologické* svatého Tomáše Akvinského), a necháme-li zcela stranou Durychovo dílo umělecké – sám si několikrát postěžoval, že mu tahle *služba* brání v umělecké práci. Nevykonal by toto úžasné dílo patrně jeden člověk, ale celý tým lidí. Jenomže je vykonal Jaroslav Durych sám a vykonal je v letech 1918–1938, doslova za pět minut dvanáct, kdy je ještě bylo možno vykonat. Budoucnost ukáže ostatní. Ale bez Durycha by bylo mnohem více tápání, přešlapování na místě, kolaborace, zbabělých a shnilých kompromisů, na něž si český katolicismus zvykl ještě za monarchie, v pravém slova smyslu *kolaborace* od Rakouska přes Jana Šrámka až k Josefu Plojharovi. Durych vrátil českému katolicismu sebevědomí a smysl pro čest a hrdost. Na to se nesmí zapomínat ani v časech příštích, neboť jedině odsud vede cesta do budoucnosti.

P. S. Dvě poznámky na okraj: *Celý* proslulý Husův výrok o pravdě zní takto (je to *jediná* věta, nikoli věty dvě, a nemůže to tedy být oddělováno): „Protož, *věrný křesťane*, hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, drž pravdu, braň pravdu až do smrti; *neboť pravda tě vysvobodí od hřícha, od ďábla, od smrti duše a konečně od smrti věčné, jenž je odlúčení věčné od milosti božie...*“ (podtrhl pisatel). Amedeo Molnár, protestantský teolog, v knize *Na rozhraní věků* k tomu podotýká: „Souvislost je dostatečně jasná. Pravda, o níž zde Hus mluví, je pravda Boží ve svém vysvoboditelském aspektu, totožná proto s osobou a dílem Ježíše Krista.“

Prohlášení kardinála Berana o upálení Jana Husa a vnějším donucení části národa, aby zase přijala katolickou víru, na druhém vatikánském koncilu není zcela šťastné. Nelze zajisté mít námitky proti jeho ušlechtilosti a jeho smířlivosti – smířitelský duch je zcela namístě. Ale je jednostranné (týká se *jen* katolíků), nehistorické a především schopné utvrzovat dnešní odpůrce ve falešném mínění: naši předchůdci tedy měli pravdu, katolická církev se mýlila, nyní toho katolíci litují a odprošují nás. Samozřejmě, dnes by katolíci nikoho neupalovali a nikoho nenuťili, aby přijal jejich víru, *ani kdyby k tomu měli moc*, ale mezi tím leží dějinný vývoj tří až pěti století a situace tenkrát byla mnohem, mnohem složitější a zcela jiná než je dnes (mimochodem: dnes, po tolika stoletích, se lidé perou o věci politické se stejnou, ne-li větší vehemencí, než se tenkrát prali o věci náboženské). Stejně je na omylu polský profesor středověké filosofie, když v ušlechtilém úmyslu, ale s naprostou neznalostí věci nazval Husa předchůdcem druhého vatikánského koncilu. Takovéhle paralely jsou vždycky ošidné. „Předchůdcem“ druhého vatikánského koncilu nebyl jen Hus, ale také Descartes, Pascal, ba i Voltaire, zkrátka celý myšlenkový vývoj – nelze jen pro dobrou vůli skákat ze století do století, tak jak to je pro dnešní dobu k užítku. Historie je historie. Cesta k ekumenismu nemůže vést přes zplanýrování dějin, tak aby se to dnes líbilo každému a vyhovovalo všem. Nemůže vést také (to je úplně pošetilé) přes „právo nemít dějiny“. Může vycházet jen z teologického a také historického objasnění a vyjasnění a uznání a chápání *dnešních* potřeb.

ČEŠSTVÍ A SVĚTOVOST

Nedurychovská úvaha na časté Durychovo téma

V krásné vzpomínce na Jaroslava Durycha se Josef Heyduk zmiňuje také o dávné historii se svou kritikou Čepovy *Zeměžluče*: psal o *Zeměžluči* se značnými výhradami a tyto výhrady prý potvrdil i osud Čepových knih ve Francii, kde ani jediná Čepova kniha nevyšla. Máme se – myslím i vzájemně – s Josefem Heydukem velmi rádi, ale přesto musím říci, že tahle Heydukova námitka je zcela lichá. Je to zřejmě jakási česká nemoc, zejména nemoc českých intelektuálů. Co jsme byli nakazeni světovostí, neustále myslíme na světovost, co by tomu řekla Evropa atd. Přitom málokdo kdy řekl, co to ta světovost vůbec je. Je to snad nějaký světový průměr? Ale ten neexistuje, každý národ má svůj průměr sám pro sebe, a také o nějaký „světový“ průměr není co stát. Nebo je to velikost, výsostnost umění? O tu ovšem je co stát, ale: především každý veliký umělec je umělcem sám pro sebe a sám za sebe. Čerpá ovšem z kořenů, z nichž vyrostl (více méně náhodně), Graham Greene dobře napsal, že „England made me“, ale proto ještě žádný národ nemůže tvrdit, že celý ten národ je národem velkých umělců, hudebníků, malířů, fotbalistů – snad větší počet lidí má v tom kterém národě vlivem různých okolností k tomu dispozice, ale toť vše. Graham Greene by byl ostatně velký spisovatel, i kdyby byl Nor, tak jako Sigrid Undsetová by byla velká spisovatelka, i kdyby byla Angličanka. A za druhé, a to je hlavní: „světovost“ se netvoří někde ve světě, ale *doma*. „Světovými“ se nestáváme tím, co od „světa“ *přijmeme* a *přejmeme*, ale co vytvoříme z vlastní podstaty, je-li to opravdu veliké a výsostné. Antonín Dvořák nemusil usilovat o žádnou světovost, aby se stal Dvořákem, ani Janáček, ani Martinů. A přitom mě napadá: není ani nutná *fyzická* přítomnost *doma*. Stejně jako Marti-

nů i Egon Hostovský napsal řadu svých děl v cizině, hroužil se do větších problémů, než jsou problémy české, ale přitom *zůstal a byl* českým spisovatelem a velkým umělcem, ať jeho díla vycházejí v tuctu překladů nebo ne, daleko, daleko větším než například Milan Kundera, jehož knihy vycházejí v nesrovnatelně větším nákladu a počtu překladů než díla Hostovského. Na Kunderově místě by mohl být zcela klidně Francouz nebo Holanďan, jen si opatřit trochu českých reálií.

Tohle všechno je úplně stará, staříčká vesta, a lze se jen divit, že to lidé stále neberou na vědomí a že pořád šilhají po nějakém „světovém“ uznání. Před více než sto lety Jan Neruda trochu pateticky napsal o Erbenovi: „V Erbenových baladách verš co verš nelze sobě ani jinak *čestěji a umělečtěji zároveň* myslit. Ona umělecká dokonalost staví ho na Olymp literatury světové, ta jeho *českost je literatury světové obohacením*.“ A je úplně jedno, zda někde Erbena překládali nebo nepřekládali.

Není jisté bez významu, že největšího „světového“ uznání dosáhl právě nejčestější z českých básníků, skutečně *národní*, a neváhám říci ani *lidový*, ba *lokální* básník Jaroslav Seifert. Z hlediska umění neznamená Nobelova cena nic, na hodnotě Seifertova díla mu nepřidá ani pěťák. Není asi na ní nic hodnotnějšího než třeba na našich Gottwaldových cenách. Uděluje ji zcela nekompetentní místní areopag, stačí si jen prolistovat seznam laureátů literárních Nobelových cen, abychom zjistili, kolik kdysi slavných nebo neznámých jmen neznamená už dnešnímu čtenáři vůbec nic. Nadto, ať si udělovatelé říkají, co chtějí, jsou tu ovšem ve hře i jiné zájmy: jednou tu cenu udělí Pasternakovi, po druhé Šolochovovi. Ne že bychom nebyli rádi, že Nobelova cena byla udělena Seifertovi: ale ať proto nikdo není udýchaný, a zejména ať si nemyslí, že tato cena je nějakým měřítkem hodnoty. A právě tak „světové“ rozšíření: letos (1986) byla Nobelova cena udělena černošskému básníkovi, o němž víme asi tolik, jako v jeho rodné zemi o Jaroslavu Seifertovi, to jest nic. A Jaroslav Seifert by byl *světový* básník i bez Nobelovy ceny, právě proto, že to je básník kořenně český, že svým velikým uměním vyjádřil duši této země a nepotřeboval zvenčí přijímat a napodobovat nic.

V rozhovoru s Antonínem Liehmem hájí Josef Škvorecký Milana Kunderu proti výhradám z domova. Nemá pravdu. Říká v podstatě jedno: Ať to je, jak to je, ale Kundera udělal díru do světa, a to musí být respektováno. Pořád prý jsme volali po světovosti, a teď, když ji v Kunderovi máme, není na nás, abychom ohrnovali pysk. To je ovšem měřítko velmi neliterární a velmi pomíjivé. Až jednou bude psát někdo souhrnně o díle Josefa Škvoreckého, zmíní se možná i o tom, že Škvorecký založil a léta vedl v cizině dobré a významné české nakladatelství, ale jinak bude psát jen o Škvoreckého literárním díle, a *jen a jen o něm*, bez ohledu na jiné Škvoreckého zásluhy. Co zvěstoval světu, chcete-li, český spisovatel Kundera? Asi jen tolik, jak se mohou Venoušek a Stázička navzájem dloubat v zadnici. To je dosti málo, aby to bylo významné světové poselství. Proto bych neponechával hodnocení, zda je, či není Kundera génius, až na dobu za sto let. Kdybychom se

toho se Škvoreckým dožili, troufal bych se vsadit, že o Kunderovi za sto let nebude snad až na pár literárních historiků vědět nikdo nic. Už ohlédnutí na několik desítek let nazpátek nám může potvrdit, jak efemérní je dnes literární sláva. Po dlouhých letech zapomnění zazářil jako meteor na světovém nebi Franz Kafka. A dnes? A za několik let? A tak bychom mohli jmenovat desítky a desítky, stovky a stovky dalších slavných jmen, na něž se vzpomene nanejvýš o Dušičkách na hřbitově nebo při nějakém „kulatém“ jubileu. A kromě toho sám Škvorecký jako nakladatel jistě také ví, že dnes už daleko větší úlohu (kdysi tomu bylo jinak) nežli spisovatel má nakladatel. Stačí si vzít do ruky kterýkoli velký evropský nebo americký deník, abychom viděli, kolik veletuctů velkých spisovatelů dnes pobíhá po světě – Češi bývají ohromeni jen pro nemožnost srovnání. „Slavné“ jméno je dnes záležitostí nakladatelské reklamy. Ovšem: je-li po ruce Graham Greene nebo Heinrich Böll, vezmou se samozřejmě oni. Nejsou-li, vezme se zavděk i Kunderou.

Jenom už proboha nechme té světovosti! Dvojitá světovost, Masarykova i Benešova, se nám dvakrát krutě a osudně vymstila. Nejsem tak zcestovalý, abych věděl, zda se o světovost starají Dánové nebo Holanďané a vůbec kterýkoli malý národ. Zato vím, co si představit pod pojmem, kterého tak rád používal Václav Černý: Čecháček. Myslím, že touha po „světovosti“ je jedna z prvních čecháčkových vlastností, že je od něho neodmyslitelná.

A CO BÁSNÍK?

Durychovy *Žebrácké písně* jsou jediná vysloveně politická záležitost v Durychově umělecké tvorbě. O jejich vzniku napsal autor sám v *Rozmachu* (1927, str. 257): „*Žebrácké písně* jsou spjaty s *Rozmachem*. Vznikly v r. 1924 a v prvních dvou měsících r. 1925, tedy v dobách, kdy jsem se v *Rozmachu* nejvíce exponoval proti všem stranám. *Žebrácké písně* byly básnickou stylizací toho, co jsem způsobem nevázaným vkládal do *Rozmachu*... Založení a vydávání *Rozmachu* bylo tedy jakýmsi činem, který měl vztah k politice. Byl to čin rušivý, rozkladný, a v tom byl jeho význam právě tak, jako v obraně svobody, víry a národní cti. Nebyla to snadná věc, vypovědět a vésti boj proti všem stranám a veškeré dosavadní politice... *Rozmach* neměl za sebou nikoho... Jaroslav Durych, zpráskaný ode všeho tisku i ode všeho národa na několika stech veřejných schůzích, o němž se vážně tvrdilo i věřilo, že byl vyhozen z *Lidových listů* – a jakýsi *Rozmach*, čtrnáctideník pro politiku a národní kulturu, kam psali lidé většinou noví a málo známí a – klerikální útočnost... Takový podnik byl tedy riskantní a bývaly doby, kdy mi z ledačeho bylo neveselo. Trpěl jsem nouzí; měl jsem dluhy, nedostatek času k práci, neboť jsem státní zaměstnanec, nedostatek peněz na živobytí, neboť gáže byla smutná a honoráře padly na dluhy; úkoly morální i technické vzrůstaly; musil jsem si udržovat orientaci o tisku všech stran, a poněvadž jsem byl od přátel oddělen, musil jsem psát tak, abych už a jen způsobem svého psaní řídil list a dával pokyny ostatním; a bylo mi smutno z toho, co jsem viděl; někdy to byl smutek úplně černý a ošklivost až dávivá... Bylo to tedy tenkrát, když jsem zkaženému lidu hodil rukavici svými slovy o pomníku mistra Jana na náměstí Staroměstském. Tisk se po-

bouřil a monsignor Šrámek, nyní čestný doktor fakulty svatých věrozvěstů slovan-
ských a čekatel dalších poct, byv uveden v rozpaky, zakázal *Lidovým listům* každé
další slovo o té věci. Byl jsem tím vystaven všem projevům všeho lidu, ba i kněží,
byla mi vzata možnost jakékoliv obrany. Byl jsem rád, že jsem v té době byl přelo-
žen z Prahy do Olomouce. Nebyl jsem vyhozen, ale pro mne to bylo horší než
vyhození.

Tím se začínají Žebrácké písně:

*Sebral jsem svých pět švestek
a šel...*

Krátce nato církevní fariseové a zákoníci zahájili věroučnou a mravoučnou kam-
paň proti mně, ale i proti Josefu Florianovi, Léonu Bloyovi a celé řadě básníků
francouzských. Začal s tím nějaký brněnský prelát a jiní velebníčkové, ba i alum-
nové a studenti se toho chytali jako se podsvinčata chytají cecků. Na to jsem rea-
goval básní:

*Básníku, básníku,
jdi zpívat na hnůj...*

Mělo to být, jako by chorál „slušných“ kněží zpíval a dozpěvoval kolem prašivého
básníka... Pak je tam ta báseň o těch švábech:

*Šváby jsem tloukl v noci
a štěnice...*

Myslí bych, že každý člověk pochopí, že se tady jedná o lidské šváby, o lidské ště-
nice. Byla také tato báseň psána pro *Rozmach* jako politický pamflet v době nej-
větší agresivnosti *Rozmachu*, v době, kdy nám přibývalo nepřátel až radost,
v době, kdy abonenti nám vraceli čísla a vztekali se, kdy i moji přátelé mě varovali
před krajnostmi. Byla to tedy lidská havěť, politikové všech stran, žurnalisté, pub-
licisté, učenci a exponenti. A tenkrát začínala tato havěť tloustnout a obnažovat
to, co nyní jest už většinou úplně obnaženo, tenkrát začínala příšernost jejich bytí
zřejma. Bylo z toho trochu úzko, velice úzko; nám svítila jen naše svíce, tam však
se začínal pravý hodokvas mocných oblud. A v básni *Věřím*, psané též pro
Rozmach jako politický entrefilet:

*Jde krajinou chudou
mor prašivý...*

Týká se to hlavně boje proti katolictví; všech těch spolků vlastenecko-pokrokových, jichž seznam jsme čítali na různých projevech v novinách a na plakátech, kacířů, odpadlíků, Volné myšlenky, realismu, i jejich osob i jejich činnosti ve státních a veřejných úřadech atd. Týká se to i jejich války proti starým odumírajícím národním ctnostem, jejich propagandy mezinárodní bezcharakternosti ve všech možných formách...

Také báseň *Hoří hnůj* je ze stejného pytle: je to „charakteristika českých poměrů po válce, a tím hnojem jsem myslel české pokrokářství, parvenuovství, žravost, nadutost a bezectnost v politice i v takzvané kultuře.

Že to všechno nebylo říkání jen z malomocné zlosti a desperace, tomu by mohly nasvědčovat verše:

Vstanem, bratři, vstanem...

A poslední:

*Staré tajemství,
jenom zápas nový.
Nechť to každý ví
a nikdo nevyšloví!*

Žebrácké písně, z nichž tu je několik čísel, jsou tedy sbírkou básní rázu politického, ovšem ne v tom smyslu běžném. Ale zdaleka se netýkají jen Jaroslava Durycha a Msgre Jana Šrámka, který ze všeho nejraději strkal hlavu do písku. Týkají se básníků všech. Tak jako kdysi politická a církevní vrchnost „zacházela“ s Jaroslavem Durychem nebo s Jakubem Demlem a nevěděla nic o Janu Čepovi a Janu Zahradníčkovi, tak o mnoho, mnoho let později bude „zacházet“ s Jaroslavem Seifertem, Vladimírem Holanem, Janem Skácelem a mnoha, mnoha jinými. A jakmile se básník spustí s politickými profesionály (viz Nezval nebo Halas), musí být připraven na to, že si s ním budou jako s hadrem vytírat pajzly, že bude nejenom sloužit, ale i posluhovat. Graham Greene napsal, že jednou ze základních povinností básníkůvých je neloajalita. A nelze se vymlouvat na nějaká „poslání“ ani na nic takového. Básník je prostě člověk, který to dovede, tak jako instalatér umí spravit nebo nahradit splachovač nebo kohoutek u umyvadla nebo vodovodu. Mluví-li se o „poslání“, pak nelze mluvit o poslání básníka všeobecně, ale *kteřý* básník to je a *jaké* „poslání“ to vlastně má. Jan Zahradníček by se asi velmi zasmál, kdyby v souvislosti s ním někdo mluvil o poslání: říkal to, co pokládal za potřebné říci, a protože *byl* básník, říkal to plně a mocně. Také Jaroslav Durych to říkal, jak to bylo tenkrát potřeba. Svědectvím jsou právě *Žebrácké písně*. Kdo znal Durycha osobně, musel dojít k přesvědčení, že to je poněkud suchý patron: celý jeho pro-

jev, nevýrazné vystupování, monotónní uspávající řeč by naznačovaly spíše popel než oheň; ale kdo četl nejen *Žebrácké písně*, ale i ostatní básně a Durychovu prózu, musí nabýt dojem, že tento mistr ironie a šermu byl člověk spalovaný vnitřním žářem, že to byla žhavá láva a ne vychladlý popel. A „ohně v mlhách“, které zapálil, nepřestanou jistě hořet ani v daleké budoucnosti.

STALINOVA DÝMKA

Oneskorená recenze s ukázkami

„Důstojnosti, vy se děšíte, že jsem řekl: ‚Stojí to za hovno.‘ Ale toho, že to stojí za hovno, toho se neděšíte?“

Léta Páně 1946–1948 vycházel v Praze velmi rozšířený týdeník. Redigoval to nějaký Pavel Tigrid a kromě jiných znamenitých žen a mužů tam otiskovalo své verše také prasátko, zvané Čunykl. To roztomilé zvířátko mělo svou rubriku, uvedenou pokaždé verši:

„Čunykl se nebojí
rýt se nosem ve hnoji.
A proto vám podá vždycky
správný přehled politický.“

Kdykoli se setkám s přáteli spisovateli, kteří vydávají v Torontu u Škvoreckých nebo píší do šuplíku, nebo dokonce tu a tam se spisovateli takzvané režimovými, kteří vydávají doma a kterých si pochopitelně příliš nevážím, a přijde řeč na Milana Kunderu, cítím chlad – je to celá škála, která jde od znatelného odstupu až k přímému opovržení. Ale nikdo, jak se zdá, se neodvažuje do toho šlápnout – je to zas celá škála: ze solidarity s někdejšími soudruhem přes uznání „je to přece jenom emigrant a Čech a bojovník proti režimu“ až k plachému ostychu, že je přece jen proslulý a že se mu závidí ta proslulost. Já těmito hemuňky netrpím. Spisovatelů máme jako psů, nazbyt, a nic se nestane, jestliže jednoho z nich velkomy-

slně postoupíme Evropě a světu, ať mají radost. Češi mají už tu smůlu, že českou literaturu v cizině nereprezentují vrcholky – ani Březina, ani Deml, Zahradníček nebo Halas nebo Holan, ani Vančura a Durych nebo Čep a Hostovský, ale Haškův *Švejk*, Karel Čapek a Milan Kundera. *Švejk* je znamenitá sranda, ale nic než sranda, a žádní „haškologové“ či spíše „švejkologové“ tuná i za hranicemi z toho neudělají filosofii. Aby nedošlo k omylu: nemám nic proti Karlu Čapkovi, je to dobrý spisovatel, ale měl smůlu, že za první republiky byl protlačován v cizině spíše politickými prostředky nežli literární kvalitou. Čapek je takové měšťácké živobytíčko s oprávněnými obavami o budoucnost. Ostatně co to je literární proslulost, zejména v dnešní době? Když dostal Jaroslav Seifert Nobelovu cenu, napsala *New York Herald Tribune*, co prý je to za rozhodnutí, když jméno tohoto básníka neznají v Americe ani univerzitní profesori slavistiky. No a loni dostal tu Nobelovu cenu Claude Simon z Francie, a já také o něm vůbec nic nevím a mohu bez toho být klidně živ, ačkoli Francie je od nás co by kamenem dohodil. Zbývá tedy Milan Kundera, ale o něm ještě řeč vlastně už začíná.

Když jsem kdysi dávno chodil do školy (která se tenkrát nazývala měšťanská), přišel k nám nový katecheta. Byl to náramný krasavec, a všechny učitelky, svobodné i vdané, po něm šílely, asi také trochu proto, že to byl kněz. Ale katecheta nebyl jen náramný krasavec, ale i náramný sprosták. Měl školu Josefa Floriana ze Staré Říše na Moravě, a tedy i Bloyovu a Demlovu. Jednou o Dětském dni (nedochůdný předchůdce pozdějších spartakiád) přišly za ním učitelky s provokativní otázkou, co říká volné lásce. Ta se tenkrát nosila spíše ústně a písemně, než se stala skutečností. Katecheta odpověděl: „Láska je, dámy, pouto, svazek. Čím je láska větší, tím je pouto silnější. Volná láska stejně jako volná myšlenka je, jak my latiníci říkáme (katecheta to řekl jenom kvůli učitelkám, před skutečnými vzdělanci by nemusel na své vzdělání klást důraz), *contradictio in adiecto*, protimluv, nesmysl. *Láska nemůže být nikdy volná*. Volné může být jenom mrdání.“ Učitelky se zděšeně rozprchly, neboť *vyjádření skutečnosti* je vždycky provokativnější než skutečnost sama.

Také Kundera nepíše o lásce, o které nemá ani potuchy. Vyrábí jakousi směšku pro francouzské, západoevropské, americké a jiné snoby, koktejl namíchaný z beletrie, z všelijakých úvah, výletů do historie a filosofie, do politiky a politologie apod.

Takže se můžeme jen trochu projít po dvou Kunderových románech. Především po *Knize smíchu a zapomnění*. Má sedm částí a první se jmenuje Clementisova čepice. O ní (té čepici) je tam vlastně jen zmínka, ale rámcuje (zapomnění) celý příběh. 25. února 1948 nasadil Clementis při projevu na Staroměstském náměstí provostovslasému Gottwaldovi svou papáchu, ze strachu, aby se Gottwald nenastydl. Clementise potom komunisté pověsili a z obrázku vedle Gottwalda vygumovali, takže zbyla na Gottwaldově hlavě jen ta Clementisova čepice. Na tuto celkem půvabnou historii narouboval Kundera příběh svého přítele Mirka, nad nímž hluboce medituje: „Tomu říkám, že se život promění v osud. Osud nemínil ani hnout

prstem pro Mirka (pro jeho štěstí, bezpečí, dobrou náladu a zdraví), zato Mírek je připraven udělat všechno pro svůj osud (pro jeho velikost, krásu, styl a srozumitelný smysl). Cítí se odpověden za svůj osud, ale jeho osud se necítí odpověden za něho“ (str. 17). Já tomu říkám blábol, ale to nevadí. Mírek, který tuší, že je ohrožen StB, jede kamsi do venkovského města, aby získal dopisy, které kdysi psal své ošklivé milé, a chce je teď hodit do popelnice. Samozřejmě, že s touhle ošklivou ženskou souložil; když to bylo poprvé, řekla mu, že souložil jako intelektuál (což byla tenkrát nadávka, protože to byla komunistka), takže to podruhé chtěl napravit: „Pohyboval se na ní s předstíranou divokostí, vydával ze sebe dlouhý vrčivý zvuk, jako když pes zápasí s papučem svého pána, a díval se přitom (s mírným údivem) na ni, jak pod ním leží velice klidně, tiše a skoro lhostejně“ (str. 19). „Mírek je s to se prohlásit za kariéristu, jen aby nemusil přiznat pravdu: chodil se šeredou, protože si na hezkou ženskou netroufal.“ Proč lže? ptá se Kundera. Proč lže Kundera? ptáme se my. Konečně, abych dlouho nezdržoval, StB Mirka sebere a on dostane šest let. Měli mu, pitomci, dát ne šest, ale šestnáct let pro blbost. V lidově-demokratickém koncentráku, kde jsme byli spolu, proslul jeden náš komunista už z Kostufry nebo i ze středoškolských let, který po roce 1945 byl velkým pánem, v padesátých letech ho zašili a odsoudili na dvacet let (pak ho ovšem zase rehabilitovali), touto slavnou větou: „Dvacet let kriminálu je *málo* za to, že jsem spolupůsobil, aby sem něco takového přišlo.“ Bývalí komunisté-intelektuálové mají za zlé lidem zprava, že se na ně pořád dívají s jakousi nedůvěrou, neoprávněně prý na nich chtějí, aby činili jakési pokání a tak. Kdyby to řekli takovouhle nějakou jednoduchou větou, bylo by po diskusi.

Druhá část Kunderova díla se jmenuje Maminka, ačkoli ta maminka se tam dostala jako Pilát do Kréda, proto ji také můžeme nechat stranou. Je to poněkud komplikovaný příběh manželů: manželka Markéta (Kundera ovšem napřed hluboce filosofuje: „Nikdo nevěděl lépe než Markéta, jak je to smutné, být tím lepším. Byla tím lepším jen proto, že jí nic lepšího nezbyvalo.“ – manželka Markéta tedy – jsouc lepší – opatří manželovi milenkou Evu. Ale tahle Eva byla milenkou manželovou už dřív, manžel Karel ji manželce Markétě vlastně nastrčil. Eva jsouc lovkyní mužů klofla Karla, předvedla mu dost nešikovný striptýz při Bachově hudbě a potom masturbovala. (K masturbaci má Kundera intimní poměr, také Ždanov se v první povídce jmenuje Masturbov.) Když se konečně podaří maminku vystrnadit, Karel souloží s oběma ženami a řve, že je Bob Fischer, který právě vyhrál nějaký zápas. Jenže Eva nahlédla, že to mezi manžely neklape, a přijela s pseudofreudistickým úmyslem, aby svedla Markétu k lesbické lásce, což se jí patrně podaří. Tato povídka je patrně nejbližší ze všech, ale vidíte na ní dokonale, že Kundera je kýčář, že tohle je kýč pro nějaký západní *List paní a dívek*, pro *Hvězdu* anebo do *Čtení pro ženy*, Marie Kyzlinková nebo Popelka Biliánová by to kdysi svedly lépe, ovšem se zámlkami, kdežto Kundera píše na plné pecky. Je to četba pro dědky, kteří už nemohou, ale tím více o tom mluví, vzpomínajíce na lepší

časy, a pro neukojené paničky. Jen tak namátkou: „Všechna léta jejího manželství na ni najednou dopadla jako těžký pytel.“ (sic!). Tak se nám zdá, že bychom už nic jiného nemuseli říkat. Je to *Čtení pro ženy*, nebo ne?

Třetí povídka Andělé je trochu komplikovaná a musíme se u ní zdržet déle. Necháme Ionesca Ionescem i s tou praštěnou učitelkou. Kundera, jako by si nestačil sám, vzal si totiž na pomoc jednu takovou paničku, „vášnivou feministku“, to je česky husu, Annie Leclercovou, ana vece: „Pro ženu, pokud se neodcizila své podstatě, je všechno požítkem, i *jíst, pít, močit, defekovat* (česky srát, pozn. překl.), *dotýkat se, slyšet nebo prostě být tu...* *Žít, to je štěstí: vidět, slyšet, pít, jíst, močit, defekovat* (srát), *vnořit se do vody a pozorovat oblohu, smát se a plakat*. A je-li soulož krásná, tedy proto, že je *sumou všech jednotlivých slastí: hmatu, zraku, sluchu, řeči, čichu, ale také pití, jezení, defekování* (srání), *poznávání a tančení*. I kojení je rozkoš, i rození je požitek, i menstruování je slast: *ten vláhy a jakoby sladký tok krve, ta vlažná slina břicha, to tajemné mléko, ta bolest, jež má palčivou chuť štěstí!*“

Říká-li Kundera, že jenom pitomec by se posmíval tomuto manifestu rozkoše, hlásím se vesele mezi pitomce. Ale pojďme dál. Proč nazval Kundera tuto část Andělé? Takhle: „Ti, kteří chápou ďábla jako stoupence Zla a anděla jako bojovníka Dobra, přejímají demagogii andělů. Věc je samozřejmě složitější. Andělé jsou stoupenci nikoli Dobra, ale božího stvoření. Ďábel je naproti tomu ten, kdo upírá božimu světu rozumný smysl.“ Kundera stojí na straně Ďábla. Ďáblův smích je pravý, nefalšovaný, smích andělů je vlastně jenom škleb, napodobenina, persifláž, imitace, to je Kunderova životní filosofie, jeho nejvlastnější vyznání. Ale jak se to projevuje v praxi? To se hned dovíme. Kundera vypravuje, že když byl v roce 1968 (jsa ještě bez peněz) vyhozen ze zaměstnání, snažili se mu pomoci „mladí přátelé, kteří byli tak mladí, že je Rusové neměli dosud na svých seznamech a oni mohli zůstat v redakcích, školách a filmových štábech.“ Tady, jakož i jinde, Kundera nestydatě pomlouvá Rusy, Rusové se o tyhle lapálie nestarali, to dělali Češi, respektive Slováci. „Mezi těmi dobrými dárci byla také dívka R. (Protože všechno prasklo, nemám v jejím případě co tajit.)“ Ale co vlastně odmítá tajit Kundera, když tu dívku jmenuje jen R.? – Protože vskutku všechno prasklo, nemám v tomto případě co tajit ani já, StB zná fakta stejně dobře jako já. Žádná dívka R. v této souvislosti neexistuje. Kunderovi se snažil pomoci triadvacetiletý redaktor *Mladého světa* P. P. Podepisoval to nějaký Brňan, peníze (pár stovek) šly do Brna a P. P. to kryl. Když to prasklo, P. P. byl dva roky bez zaměstnání a pak se uchytil v limonádovém týdeníku lidové strany, kde jsem v té době i já byl redaktorem. To je celá pravdivá historie dívky R. Nezmínil bych se o ní, kdyby celá situace nebyla v knize dohrána kunderovsky. Spisovatel má pochopitelně právo dělat si se svými postavami, co chce, kontaminovat postavy vymyšlené s postavami skutečnými, na tom by nebylo nic divného. Ale Kundera (tady mluví sám o sobě) se sešel s tou dívkou v opuštěném bytě, dívka mu nemohla jít pro střevní potíže ze strachu před StB dlouho

otevřít, a když pak spolu přece jen seděli, pocítil Kundera „zuřivou chuť ji znásilnit“. „Chtěl jsem ji obsáhnout s jejím hovnem i nevýslovnou duší.“ Tohle si tedy Kundera už vymyslel – nebo kontaminoval – s jinou událostí než se svým přispěvatelstvím do *Mladého světa*. Ale prozrazuje to hlubokou Kunderovu neúctu k lidem, k člověku. Stará se jen a jen o sebe, o tu vymyšlenou dívku se nestará ani za mák. Normální člověk (a ani normální spisovatel) by ani fiktivně, ve vymyšleném příběhu, nepřišel na myšlenku, že by s tou dívkou v takové situaci chtěl souložit. Je to všecko jen *mizerně teatrálně* vymyšlené, jen aby Kundera mohl napsat: „Tehdy jsem pochopil definitivně, že se ze mne stal roznašeč neštěstí a že nemohu zůstat žít mezi lidmi, které mám rád, nechci-li jim ubližovat; že mi tedy nezbude než odejít ze své země“. Nevím.

Nevím, zda Kunderovi bylo opravdu tak zle, že potřeboval těch několik stovek za psaní pod falešným jménem, nebo zda psaní pod falešným jménem byl jenom flanc, Kundera dost dlouho váhal, než opustil „svou zemi“, odejel s řádným pasem, dost dlouho čekal, zda to u nás nebude lepší, a projevil se teprve, když viděl, že to jde spíš k horšímu. Ta francouzská dáma, co mu pomáhala k proslulosti, ocenila písemně na prvním jeho románě, vydaném v cizině, že tam není ani slůvko proti Sovětskému svazu. Teď ovšem Kundera nemůže přijít Rusům na jméno. Ale nejvíc mě šťve, když začne mluvit o „*mých* smutných Čechách“, jako by mu ty Čechy patřily, nebo jako by nemohl žít kdekoli jinde. Je to póza, dojemný sentiment na odív, kousek ledu v tom koktejlu. Z toho, co zde píšu, nemusí samozřejmě Kundera věřit ani řádku, ale jedno by měl vědět: že na něho ty jeho smutné Čechy kašlou velmi zysoka.

Zbývá tedy k této kapitole říci ještě několik slov o tom ruském kole. Tančil je na jaře 1948 v Praze Kundera s komunistickou mládeží. Pak mezi rokem 1948 a 1950 (jak sám říká) něco řekl, co neměl říci, vyloučili ho ze strany a musel odejít z kola. A v červnu 1950 zase mladí lidé tančili ruské kolo, i když den předtím byla pověšena Milada Horáková a Závěš Kalandra. Tančil i Paul Eluard, ale netančil už Kundera: tehdy (po svém vyloučení) si uvědomil „magický“ význam kruhu. Vzdálíme-li se z řady, můžeme se do ní opět zařadit. Ale kruh se uzavře a není do něj návratu. Jsou lidé, jimž je dáno umíť uprostřed kroužení, a jsou jiní, kteří se roztrčí na konci pádu. A ti druzí (Kundera říká, že patří k nim) „*mají v sobě stále tichounký stesk po ztraceném tanci v kole*“ (str. 74, podtrhuji já).

Ale vtip je v tom, že *Kundera se z toho kola nikdy nedostal*. Byl poodstaven, ale zůstal stále – aspoň sám pro sebe – v kole. Jako Paul Eluard se nepřestal vznášet. *Vůbec nic se s ním nestalo*, zůstal stále stejný, jako když psal poému o Juliu Fučíkovi nebo verše à la:

„Kdykoli si Stalin zapaluje dýmku
nad celým světem svítá!“

Jenom přehodil výhybku, dříve velebil Rusy, teď jim nadává, dříve byl komunista, nyní antikomunista, ale to všechno stejně samozřejmě, stejně sebevědomě, stejně teatrálně, stejně s *pohledem do zrcadla*, není na něm vidět prostě nic.

Čtvrtá a šestá část Kunderova díla se jmenuje Tamina a Taminina smrt. Tu českou paní zvící asi třiceti let pokrtil na Taminu Kundera, ale já jí budu říkat Anča, protože se mi to více líbí a má to blíže k *Listu paní a dívek*, je to vlastně na jeho úrovni, jako celé Kunderovo spisování. Děj téhle povídky je jakousi obdobou povídky první: jako si tam jede disident Mirek pro dopisy své někdejší ošklivé milé, tak zase Anča zanechala v Praze své zápisníky, když prchala se svým mužem, a strašně po nich touží. Když jí muž zemře, zůstane jí jen nesmírná touha po těch jedenácti zápisnících. Zklame ji přítelkyně Bibi, která jí kdysi slíbila, že do Prahy pojede a zápisníky přiveze, protože se svým manželem („Nejhorší je, když chce šoustat. Nemůže pochopit, že mě šoustání vůbec, ale vůbec nebaví.“) nepojede do Prahy, ale do Irska. Takže Anči zbude jen Hugo, jako její jediná naděje – také pisatel, byť takový nějaký mizerný. Jenže Hugo s ní chce zejména souložit. Tady je už Kundera zase ve svém živlu a stojí to za citát: „Hugo z ní teď vystoupil a snažil se převrátit její tělo. Pochopila, že chce, aby stála na čtyřech. Uvědomovala si v té chvíli, že Hugo je mladší, a styděla se. Snažila se však umrtvit v sobě všechny pocity a poslechnout ho s naprostou lhostejností. Pak cítila tvrdé nárazy jeho těla na svém zadku. Pochopila, že ji chce ohromit svou vytrvalostí a silou, že bojuje jakýsi rozhodující zápas, že skládá maturitu, během které má prokázat, že ji přemůže a že je jí hoden.“

Nevěděla, že ji Hugo nevidí. Letmý pohled na Tamininu zadnici (na otevřené oko její dospělé a krásné zadnice, oko, které se na něho nelítostně dívalo) ho totiž před chvílí tak vzrušil, že okamžitě zavřel oči, zpomalil pohyby a začal zhluboka dýchat. I on se teď snažil myslet úporně na něco jiného (to bylo to jediné, v čem se podobali jeden druhému), jen aby ji vydržel ještě chvíli milovat.“

Při tom šoustání Anča myslí na manžela, ale když to trvá moc dlouho, přece jen otevře oči a... „Také Hugo otevřel náhle oči. Uviděl oko Tamininy zadnice a rozkoš jím projela jako blesk.“

Je to četba pro pubertáky, jenže když Hugo dospěl k orgasmu při pohledu Anči do prdele, poví jí v kavárně, že do Prahy nepojede, protože napsal nějaký článek, kde je také zmínka o nás, a pražská policie by po něm šla. To je samozřejmě jen výmluva, ale také je to konec lásky, konec milování. Anči – „Taminu se v té chvíli zmocnil strašný odpor, vstala ze židle a běžela na záchod a žaludek jí stoupal do hrdla, klekla před mísu, zvracela, tělo se jí svíjelo jak v pláči a viděla před očima pytel, koule, ocas, chlupy toho chlapce a cítila kyselý pach z jeho úst, cítila doteky jeho stehen na svém zadku a proběhlo jí hlavou, že už si neumí vybavit pohlaví a ochlupení manžela, že tedy paměť hnusu je větší než paměť něhy... a že v její ubohé hlavě nezbude než tenhle chlapec, kterému páchne z úst, a zvracela a svíjela se a zvracela.“

Ubohé Anči už teď nezbude než umřít. Stane se to v šesté povídce Taminina smrt. Ale než k ní dojde, pustí se Kundera do dějepisu a do politiky, a toho já se musím na chvíli držet. Kundera vypočítává naše prezidenty, posledního z nich, dr. Husáka, nazývá *prezidentem zapomnění*, tak jako Karla Gotta „idiotem hudby“. Je-li už řeč o zapomnění, pak by neměl Kundera zapomenout, že dr. Husák není *sedmým* prezidentem (jak praví historik a politik Kundera), ale prezidentem *osmým*. Kundera totiž zapomněl ve výčtu prezidentů na dr. Emila Háchu, který byl legitimním prezidentem toho, čemu Kundera říká „má vlast“ asi jenom proto, že se tady narodil. Dr. Háchu z dějin té mé vlasti nikdo nemůže vymazat, tak jako nemůže vygumovat velkého Narušitele dějin T. G. Masaryka, ale ani Gottwalda, Novotného nebo dr. Husáka. Husák je legitimním nástupcem českých králů. Je to ovšem král-cizinec, ale Češi – snad s jedinou výjimkou Jiřího z Poděbrad – nikdy neměli jiné krále. Přemyslovští králové byli rodem i smýšlením (tehda se to ovšem tak nebralo) spíše Němci než Češi, pak přišli Lucemburkové, Jagellonci, Habsburkové, dokonce i stavové, když se vzbouřili proti legitimnímu králi Ferdinandu II., zvolili si vzdorokrále – opět Němce. Historik a politolog Kundera, který rozumí historii jako kůň kosti, tvrdí, že prý od roku 1621 (bodejť ne!) historie českého národa nezažila takový masakr kultury a inteligence jako za Husákovy vlády, a uvádí, že z univerzit a vědeckých ústavů bylo vyhozeno sto čtyřicet pět českých historiků. Nuže, chci říci rovně a jasně, že toho vyhození nelituju ani za mák. Chlapci z roku 1968 si to totiž představovali velmi krásně a jednoduše: lidé s námi nechťejí jít, protože je k tomu nutíme. Jenže my, chytří komunisté, na rozdíl od těch blbých komunistů ukážeme lidem lidskou tvář socialismu, půjdou s námi dobrovolně, a bude to. Pak se ovšem ukázalo, že ti domněle blbí komunisté byli chytřejší než ti domněle chytří komunisté a že Moskva zná jen jediný socialismus, totiž jak mu rozumí ona. A od té doby ti vyhození chytří komunisté nemohou odpustit dr. Husákovi, že je jenom vyhodil z partaje a ze zaměstnání, a nepověsil nebo aspoň nezavřel do koncentráků. Nelituji těch vyhozených historiků ani za mák zejména proto, že kdyby dodnes seděli na univerzitách a ve vědeckých ústavech, hlásala by většina z nich *dobrovolně* tytéž nesmysly a blbosti, které jen o něco méně inteligentně než oni hlásají dnes jejich nástupci.

Ale už jsme u konce Anči-Tamininy. Je to historie zpola snová, nechala se prostě zavězt na jakýsi ostrov, kde ji ušoustaly a utýraly děti. „Proč je Tamina na ostrově děti? Proč si ji představuji právě tam? Nevím.“ Neví-li to sám autor, nemusím to vědět ani já. Prostě děti ji ušoustaly a utýraly, ona se utopila, a byl s ní konec.

Jenže tahle perverze velkofabrikanta pornografie pro západní idioty míří přímo do středu fabrikace kunderovských zvráceností. Nemůžeme se tu pouštět do psychologie dítěte, jistě souvisí také s genetikou. Nebudeme říkat, že děti jsou od přírody čisté, nevinné, cudné, něco na způsob rousseauovského přírodního člověka.

Stačí říci po způsobu našich babiček: „Ono z toho ještě nemá rozum.“ Z dítěte, které je nevinné (v pravém slova smyslu: *bez viny*), se teprve postupně, jak dospívá, stává svině. Nedovedu si sice představit, že jako dítě by byl Adolf Hitler k zulíbání, ale Josef Džugašvili byl jistě velmi roztomilý hošík. Kundera říká, že na tenhle vymyšlený ostrov poslal vymyšlené děti možná proto, že když jeho tatínek umíral, slyšel veselé hlasy dětí vázících dr. Husákovi pionýrský šátek. Ale kdo proboha vede a nutí děti k tomu, aby chodily do pionýra a vázaly významným dospělým pionýrské šátky? Inu, dospěli přece! Takže dívat se na děti tak, jak to pro výrobu Anči-Taminy dělá Kundera, je literátská nestoudnost, která je horší než všechna fabrikantská obscenita.

Ale přeskočili jsme, abychom tu Anču-Taminu měli pohromadě, pátou povídkou, zvanou Lítost. Je to povídka trochu boccacciovská. Její hrdinkou je paní Kristýna, která souloží jednak se svým mužem, řezníkem, jednak s nějakým automechanikem, ale s tím jenom tak narychlo, v jeho dílně, chodí tam lidi, a vůbec na to není čas. Ale do toho venkovského městečka přijede student, který je ještě plný ideálů, a paní Kristýna zahoří pro ty ideály, a tím i pro toho studenta takovou jakousi platonickou láskou, ale přitom by také rád šoustal, jenomže paní Kristýna se bojí, že by mohla mít dítě, a tak mu odpírá. Ale přece jen se smluví, že paní Kristýna přijede za studentem do Prahy. Také přijede, ale v pražském prostředí vypadá jako maloměstská husa, jíž opravdu je, oba jsou disgustováni, student tou husou a ona zase tím, že čeká velkoměstské radovánky, případně i poněkud zvrhlé, a na to zase student nemá peníze. Ke všemu se objeví nový pokušitel, jakýsi asák ze studentovy fakulty, nejspíš sám velký Kundera, ale tady mu dal jméno Voltaire, a ten ho chce mermomocí vzít akorát ten večer, co tam je paní Kristýna, na jakousi sešlost nejslavnějších spisovatelů. Z toho je paní Kristýna otrávená, ale student je na to celý divý a paní Kristýnu uspokojí tím, že jí prý nechá podepsat knížku od toho nejslavnějšího z těch slavných spisovatelů, a tak paní Kristýna čeká ve studentově mansardě. Student jde na ten spisovatelský mejdan. Přestože dal Kundera těm spisovatelům slavná jména jako Goethe, Petrarca, Lermontov, Verlaine, Jeseňin a tak, nejsou to žádní bohatýři z pražských vináren, kteří se roku 1968 pasovali na svědomí národa, ale spíše sešlost někdejších berních oficiálů na penzi. Po spisovatelském způsobu se zlijou jako čuňata, nejvíc řečí má Lermontov, a nebyl by to Kundera, kdyby nejstaršímu z nich, jakémusi patriarchovi toho spolku Goethovi (je to patrně Jaroslav Seifert), nevložil do úst, že ty pyšné řeči má Lermontov z nešoustání. Na tom je vlastně celá ta boccacciovská anekdota založena, pomíne-li ožralé řeči pana Petrarky, kterého nechává Kundera také dlouho mluvit. Když se zlitá společnost rozjede a rozejde, vrátí se student ke své Kristýně, rád by souložil, ale ona mu nechce dát, ať se bojí, že by mohla mít dítě. „Tiskli se k sobě, ona vrtěla hlavou a on ještě mnohokrát útočil na tvrz jejích steh, než konečně kapituloval. Položil se rezignovaně vedle ní na záda. Chytila ho za žezlo

jeho lásky, jež se tyčilo na její počest, a svírala je se vši nádhernou poctivostí: upřímně, pevně, horoucně, mateřsky, sestersky, kamarádsky i vášnivě... A řezníková žena ho nepřestávala držet za jeho milostnou zbraň, ale ne tak, aby několika jednoduchými pohyby nahradila tělesný akt, po kterém toužil, nýbrž jako by držela v ruce něco vzácného, něco drahého, něco, co nechce poškodit a chce dlouho, dlouho uchovat vzpřímené a tvrdé.“

A tak to (kupodivu, dodávám já) trvalo bez podstatné změny téměř až do rána. Kdyby byl Kundera přestal na téhle boccacciovské anekdotě (víc to také není), mohlo by to být i s těmi spisovateli sice trochu lascivní, ale libertinsky rokokové vyprávění, ale Kundera to pochopitelně zvrtačil všelijakými úvahami o lítosti, zajímavými nanejvýš pro psychiatra. Ale snad právě tenhle koktejl ti západní idioti chtějí, a Kundera je jejich Prorok.

Poslední, sedmá část, Hranice je nejslabší. Je tam mnoho kunderovských úvah, samosebou zcela stupidních, vysloveného blábolení, vhodného právě tak pro západní měšťáky, a málo srandy, která by poutala. Historie s kloboukem na rakvi je docela roztomilá, i když nedosahuje dokonalosti příběhů Grahama Greena z *Cest s tetičkou* – však také Milan Kundera není Graham Greene. Hezká je ta krátká historie o Barbaře: „Pozvala ho k sobě. Byly u ní dvě dívky, které Ervín neznal. Chvilí si povídali a pak Barbara zničeho nic přinesla z kuchyně starý velký plechový budík. Začala se bez řeči svlékat a dívky s ní. – ‚Rozumíte,‘ stěžoval si Ervín Janovi, ‚svlékaly se lhotejně a nedbale, jako bych byl pes nebo květináč.‘ – Pak mu Barbara poručila, aby se svlékl i on. Nechtěl minout příležitost milovat se s dvěma neznámými dívkami a uposlechl. Když byl nahý, Barbara ukázala na budík: ‚Dívej se dobře na vteřinovou ručičku. Když ti do minuty nevstane, tak vypadneš!‘ – ‚Dívaly se mi upřeně do rozkroku, a tak, jak vteřiny ubíhaly, začaly se chechtat! Pak mne vyhodily!‘“

No a pak se u Barbary koná Gruppensex, abychom se konečně dostali tam, „kde člověka ještě nezmrazilo křesťanství“.

Poslední odstavec Kunderova díla na pláži nudistů, kterou jeden z jeho hrdinů této povídky nazval Dafnisův ostrov, ačkoli on a jeho přítelkyně Hedvika tím myslili něco jiného, zní takto:

„...neobyčejně břichatý muž rozvíjel dále tuto myšlenku tvrdě, že západní civilizace stojí před zánikem a že se lidstvo konečně zbaví zotročující tíhy židovsko-křesťanského myšlení. Říkal věty, které Jan už desetkrát, dvacetkrát, třicetkrát, stokrát, pětsetkrát, tisíckrát slyšel, a za chvíli se zdálo, že těch pár metrů pláže je univerzitní auditorium. Muž mluvil, ostatní ho se zájmem poslouchali a *jejich obnažená pohlaví tupě, smutně a netečně zírala do žlutého písku*“ (podtrhuji já).

Tak a jsem v pomykově. Pokládá jsem Kunderu za olezlého trafikanta, který prodává pod pultem školákům oplzlé fotografie, za literáta, který se z kýčeře, jímž byl vždycky, vlastní přičinlivostí a pílí vypracoval na literárního podvodníka, na

obratného mixéra, který mixuje svůj koktejl z trochy příběhů, z všelijakých úvah, které si vymyslí, nebo které ho momentálně napadnou, aniž přitom dbá na jejich logiku, ze špetky historie a politiky a přidá k tomu něco nostalgie po krásné, smutné zemi ve střední Evropě, aby oslňoval francouzské pitomečky, kteří si pletou tu krásnou smutnou zemi s Rumunskem nebo Bulharskem a není jim dost jasno, zda ta země leží v Asii, nebo v Africe. Ale teď opravdu nevím... Pochyby mě napadly už při četbě stránek, které Kundera psal o smrti a umírání svého tatínka, to je skutečný cit, nikoli falešná a uměle vyrobená a na odív stavěná sentimentalita. Že by byl Kundera skutečný ďábel, k jehož *nic* se hlásí proti demagogii andělů, že by chtěl říci svým čtenářům: Vezměte a žerte, stejně za nic jiného nestojíte? Vezmeme-li to trochu všeobecněji, nikdy nebyl člověk v dějinách civilizace bezmocnější, nikdy nebyl více „plevelem v těch krajinách“ než dnes. Posloucháte-li v rádiu hektické hlasy, naléhavé, přesvědčené o své pravdě, o novém zjevení, které přináší na svět, o očividném receptu na všechny palčivé otázky a bolesti lidstva, nutně musíte nabýt dojem, že se celý svět zbláznil. Skutečná moc se soustřeďuje v rukou stále menšího počtu lidí, tu a tam je „volební dobytek“ hnán k urnám, aby měl pocit pomyslné důležitosti. OSN se projevila jako šaškárna, jakou byla mezi oběma válkami Společnost národů (každý od samého počátku té instituce, až snad na Roosevelta, to mohl předpokládat). Takže člověku nezbyvá než sport a sex, poslední domnělý ostrůvek falešné svobody na tomto světě. Protože byl rozkotán skutečný svět, není to už, jak dokumentárně vidíme na Kunderovi, láska a sex, ale sex bez lásky. Sex patří samozřejmě ke skutečnému člověku, k nerozkotanému světu. Jeden filosof kdysi napsal, že *sexus* bez *erosu* je hospoda z kostela. Tedy *eros* a *sexus* = kostel, *sexus* „oproštěný“ od *erosu* = hospoda, a ještě k tomu maličká, zaplivaná, zakouřená, špinavá hospoda. Je to protivnější než celý československý svaz spisovatelů dohromady. V padesátých letech, kdy se v literatuře jen a jen pracovalo, lidem, kteří opravdu rukama pracovali, z té práce „bolely ruce“. Z četby Milana Kundery bolí ocas.

Chce snad, má snad právě tohohle dosáhnout jeho spisování? Nevím. V každém případě toho dosahuje. Jsou možné dva pohledy na člověka. Pohled takřkajíc transcendentální a pohled světský – Rio Preisner by to řekl jinak, ale nám stačí toto označení. Příkladem toho transcendentálního pohledu může být Vladimír Holan, abychom jmenovali někoho, na koho se nehodí náboženská nálepka. Ten světský pohled se opět dělí na dvě části. Příkladem prvním může být František Gellner, „hrdinský Žid“, jak ho nazval Jaroslav Durych – jeho heroismus vede k zoufalství. Je to pesimistický heroismus „tvořit z nevíry“, jak to řekl František Halas. Ta druhá část je nejnížší. Je to póza. Právě tuhle část si vybral Kundera. Může přechovat své knížky jakýmkoli pseudofilosofickými úvahami, nic to nepomůže. My jsme samozřejmě mnohem moudřejší než lidé na Západě. My máme své zkušenosti z názorného vyučování, oni je mají jen z kunderovského a podobného plácání. Proto jsme také po různých zkušenostech alergičtější než lidé na Západě.

Po druhé světové válce napsal švýcarský myslitel Max Picard knížku *Hitler v nás*. Je to vlastně konkrétní aplikace jeho dřívější knihy *Útěk před Bohem*. Picard všechny své úvahy zakládá na pojmu nesouvztažnosti, Zusammenhanglosigkeit. *Nic už nesouvisí s ničím*. Všecko je disparátní samo o sobě, každý jednotlivý jev. Několik stránek v knize *Hitler v nás* věnuje také literatuře. Příkladem takového disparátního literáta, který je produktem společenského rozpadu, a zároveň mu napomáhá, je Sartre. „Tady je Hitler přehitlerován,“ říká nad ukázkami některých Sartrových pasáží. To ještě nemohl číst Kundera. Kundera jde dále než Sartre. Tady není Hitler přehitlerován, Kundera je přípravou na *příští* Hitlera.

Zejména od takzvaného národního „obrození“ došlo u nás ke strašlivému přecenění literatury. Co také zbývalo jiného než psát národu, který nebojoval, a také pro politiku neměl valný smysl? Proto se nám literatura stala jakýmsi orákulem a každý, kdo uměl napsat pár porcovaných řádek nebo příběh o milostném vzplanutí Venouška a Stázičky, byl věstec, v němž se národ viděl. Jiné národy to viděly jinak. Pro Východ, zejména pro Rusy, byla literatura zaujetím místa v prostoru a čase; pro Západ, zejména pro Francouze, spíše záležitostí zábavy. Kundera je Francouz. Já jsem v této souvislosti spíše člověkem Východu než Západu. V souvislosti s jedním nedávným Kunderovým článkem v jednom americkém časopise musím říci, že bych jediného z Rusů – Dostojevského, Tolstého, Leskova, Turgeněva, Gogola, Gončarova a ty ostatní – nedal za celou francouzskou literaturu.

Nedávno jsem ve Vídni poslouchal Jiřího Grušu z budapeštského kulturního fóra. Říkal-li to Gruša opravdu, měl pravdu. Říkal v podstatě: my spisovatelé (a samozřejmě jejich předchůdci) jsme vinni. Jsme součástí a připravovateli rozkladu, k němuž svět dospěl. Budu to ilustrovat malou příhodou: při výsleších na StB v roce 1951, když mi bylo už jasno, že zavřeli také Jana Zahradníčka, řekl jsem referentovi, že by neměli zavírat básníky, neboť zničí-li básníky, vytratí se ze světa také láska. „Eh co,“ odpověděl referent, „mrdat se bude stejně, ať budou básníci nebo nebudou.“ Zdá se, že někteří dnešní básníci, včetně Kundery, jsou téhož názoru. Jejich předchůdci pomáhali rozložit a zničit rodinu, napsali celé stohy knih o tom, že rodiče jsou největší nepřátelé svých dětí, glorifikovali a propagovali všechny ty nesmysly, které dnes na svém těle okouší dnešní společnost. Proto mě nechává zcela chladným, nemůže-li dnes u nás vycházet Kundera. Kdyby vycházel, tlačily by se jistě paničky obojího rodu ve věku patnáct až osmdesát let ve frontách před knihkupectvími na jeho knížky víc než na Párala. Ale byl by v tom nějaký rozdíl?

Jenomže lidé chtějí něco jiného. Jsou-li sprostí, jsou většinou přirozeně, nikoli rafinovaně sprostí. Přemýšlejí-li vůbec, chtějí, aby jejich život měl nějaký smysl, aby nebyli jen „nuly na dovolené“. Někteří Kunderovi čtenáři nemají Kunderovi za zlé jeho obscenity jako to, čemu říkají anti-humanismus, mysogynství (póza!), pohrdání člověkem (na odiv!). Tihle čtenáři si možná ani neuvědomují, jak se tohle nové nazírání paradoxně setkává s nazíráním starým, kdy spisovatelé a femi-

nistky rozčileně „bojovali“ proti tomu, čemu tenkrát, pokud se týče žen, říkali „Kirche, Küche, Bett“. U Kundery z toho ovšem zbyla jen ta postel. Žena je tu jen k tomu, aby roztahovala nohy. Spirála nikoli špicí nahoru, nýbrž dolů. Ale „Život je jinde“.

Jedna spisovatelka mě upozornila, že každá následující Kunderova kniha je horší než ta předchozí. Pro jistotu jsem si vzal Kunderovy *Směšné lásky*, protože jsem slyšel, že Kunderova tvorba, psaná v zahraničí, nestojí za mnoho, ale že tu je *Žert a Směšné lásky*. A ustrnul jsem! Vždyť ty Kunderovy *Směšné lásky* nejsou nic, doslova nic, je to takový – pomineme-li stránku sexu – *Pantáta Bezoušek* (tím se nemíním ani v nejmenším dotýkat chudáka Raise) a nepřestával jsem kroutit hlavou nad tím, že tahle sbírka povídek pro noviny nebo pro nějaký ten (západní) ženský časopis mohla v padesátých letech u nás vzbouřit malou literární revoluci – snad že do té doby se u nás smělo psát jen o práci, a tady to bylo najednou něco z jiného soudku – o sexu, stejně špatné a stejně jalové a prázdné a nic neříkající jako ty vypocené povídky o práci, ale přece jen něco jiného. Jsou u nás čtenáři (a spanilomyslné čtenářky), pro něž dosažitelná laťka je Karel Čapek – Bass – Drda. Neříkám, že by to byli špatní autoři, Kundera je hluboko pod nimi. Ale jsou srozumitelní na první a jediné přečtení. Čtenáři je chápou. Vančura nebo Durych nebo Hostovský by jim dali daleko více duševní námahy. Zkrátka co je nad tuto laťku – nad linii Čapek – Bass – Drda –, je pro ně nedosažitelné. Ale to nejhorší na tom je: vždyť od těch *Směšných lásek* až po *Nesnesitelnou lehkost bytí je to stále stejné!* Podle stylu a hloubky (nebo povrchnosti) pohledu by nikdo nepoznal, která kniha byla psána později a která dřív, je to stále rozvíjení (dá-li se to tak říci) jednoho a téhož, fabrikace, nikoli tvorba, fabrikace donekonečna. Vyrábí-li fabrikant slepičí polévku, možná, že ji časem zdokonalí, přidá třeba během let nějakou přísadu, ale je to stále táž slepičí polévka. To je právě případ Kunderův. Srovnějte s tím třeba takového Vančuru! Říká se ovšem, že někteří spisovatelé píší stále jen jeden příběh – román svého života, například Deml –, ale jak to vypadá u Demla stále jinak a nově, jaké bohatství se tu postupně rozvíjí, u Kundery nic, jako v zemi, kde až bude zítra, bude pozítří, abychom parafrázovali trochu jinak titul jedné knihy reportáží. Kundera působí dojmem, jako by si neustále sám ze sebe dělal psinu, jako by většinu z toho, co říká, říkal ironicky, strašlivě zvědav, co všechno lidé jsou ochotni přijmout. Kunderovo dílo je komické, je to komika, stálým opakováním čím dál tím nudnější, ale je to komika. Nejde mi ani tak o Kunderu, jako o lidi, které Václav Černý s oblibou nazývá čecháčky. Co jsme se nakazili světovostí, je pro nás, čemu říkáme *svět*, stále předlohou a vzorem. V čecháčkovi je pevně zakořeněn názor, že každý český vůl, sotva vstoupí na americkou půdu, stává se menším volem, ba přímo příkladem, hodným následování, a jestliže pro něco horují Francouzi, Italové, západní Němci, ba i sami Severoameričané, jak by nám to mohlo ujit, jak bychom pro to neměli hořet i my! Napodobovací pud je

u čechácků nevykořenitelný. Nejsem ovšem žádný vlastenec, je mi naprosto jedno, zda jsem se narodil jako Čech nebo jako Němec, Francouz nebo Číňan, ale když už jednou k této politováníhodné události došlo, „vřet každému srdce po jazyku svému,“ jak se praví v jedné staré knize. Kdyby byl Kundera Francouz nebo Číňan, neměl bych o něho zájem, ale takhle je pořád spojován s českým jménem, a to si Češi přece jen, myslím, nezaslouží, ač si zaslouží mnoho. Josef Škvorecký se upřímně na konci *Nesnesitelné lehkosti* omlouvá autorovi i čtenářům, že v knize *Život je jinde* vypadl na straně 125 jeden odstavec. Ten odstavec zní takto: „Netoužil po nahotě dívčího těla; toužil po dívčí tváři ozářené nahotou těla. – Netoužil, aby mu patřilo dívčí tělo; toužil, aby mu patřila dívčí tvář, a aby ta tvář mu dala tělo darem jako důkaz lásky.“

Jestli vám to nestačí, přečtěte si to ještě jednou. Není-li tohle *kyč* hodný (západního) ženského týdeníku hodně populární, a tedy nevalné úrovně, pak nevím, co je to *kyč*, a všechny ty hlubokomyslné sáhodlouhé Kunderovy úvahy o *kyči* mě o tom nepoučí.

Takže už nechám být Venouška a Stázičku, ať se na mezi nebo v kterémkoli jiném prostoru muchlají, jak chtějí. Stačí si přečíst pár stránek v kterékoli Kunderově knize, aby čtenář viděl, že to jsou jen *Vdávky Nanyňky Kulichovy* nebo F. X. Svoboda, přeneseny ovšem do dnešní doby s využitím všeho, zejména sexu, co dnes (západního) čtenáře zajímá. Nutno dodat, že toho Kundera dovede využít velmi vydatně a pečlivě. Použije jakéhosi novinového článku o výletě ochotných (a pitočných) lékařů do Kambodže, a ruče a promptně z toho udělá celou kapitolu své knihy i s příslušným (ironickým) podtextem. To všechno prokládá filosofií, z níž by i Pepíček Dolejší dostal mladé. Největší zalíbení ovšem našel v exkrementech, fekáliích a podobných projevech lidského duchapucha. Nestačí mu, že střevních potíží použil už ve fiktivní (ale líčené jako skutečné) scéně s dívkou zvanou (pro utajení) R., ale opakuje totéž v *Nesnesitelné lehkosti bytí s Terezou*. Nemohu si odpuštít jeden citát: „Matka pak řekla: ‚Tereza se nechce smířit s tím, že lidské tělo čurá a prdí.‘ Tereza byla rudá, ale matka pokračovala: ‚Je na tom něco špatného?‘ a sama hned odpověděla na svou otázku: vypustila hlasitě větry. Všechny ženy se smály.“ Kundera se velmi a velmi často opakuje: „záchodová scéna“ (str. 142–143 *Lehkosti*) je jen opakováním podobné scény *Knihy smíchu*, nehledě k tomu, že je to jen ohlas (patrně bezděčný) četby Sartra („matka seděla na bideťu“). Ale když už to jednou má Sartre, proč to píše ještě Kundera? Kunderova záliba v exkrementech je tak obrovská, že do toho s naprostým neporozuměním (které je ostatně pro Kunderu příznačné) a s vyzývacou stupiditou zamíchal i Stalinova syna, když je teď v módě mluvit o Stalinovi opovržlivě, což ovšem Kundera nedělal, dokud ještě psal verše na téhož Stalina. Daleko horší než všechny sexuální avantýry a fekální příběhy, které tvoří asi polovinu jeho díla, jsou Kunderovy bravurní „filosofické“ úvahy a jeho výlety do historie a politiky. Uvedme dva příklady: v roce 1618 se prý čeští stavové vzmužili, rozhodli se bránit

své náboženské svobody atd., vznikla třicetiletá válka, která vedla k téměř úplnému zničení českého národa. Tedy *odvaha*. V roce 1938 se celý svět rozhodl obětovat jejich zemi (českou) Hitlerovi. Kapitulací začala druhá světová válka, která vedla k definitivní ztrátě svobody českého národa na mnoho desetiletí či století. Tedy *opatrnost*. Kdyby prý se dějiny mohly opakovat, měly by se vyzkoušet *obráceně* obě eventuality. Takhle jsou všechny úvahy jen hra hypotéz. Vypadá to na první pohled duchaplně, ale je to velmi nepřesné. Rok 1618 byla vzpoura stavů proti císaři především bojem o stavovskou autonomii proti císařské centralizaci. Náboženská otázka byla jen pláštíkem, zástěrkou. Každý, kdo něco ví o evropských dějinách té a předchozí doby, ví také, že k válce by bylo stejně došlo, že by vypukla stejně, i kdyby nebylo pražského povstání z roku 1618. Byl tu latentní spor, latentní napětí. Světová válka nevypukla kvůli nám, ba ani kvůli Polákům, ale aby byla zastavena Hitlerova rozpínavost. Úkolem těchto řádek není ovšem se tím zabývat, jenom ukázat, jak Kunderovy nadoblačné úvahy jsou nahodilé a falešné. Velmi nám lichotí (v prvním případě s politováním, vlastně v obou), že jsme prý byli rozhodujícím činitelem dějin, ale v obou případech jsme byli jenom *něčím okrajovým*. Na výsledku by se nic nezměnilo, kdyby se to obracelo jakkoli.

Druhý případ je ještě horší, protože je evidentní a prokazatelný. Jeden ze čtyř protagonistů románu, manžel Terezin Tomáš, lékař, odmítne v roce 1969 nebo 1970 podepsat jakýsi papír, odjede do Švýcar, ale brzo se vrátí, má jakési oplétačky s StB, a aby jí unikl, rezignuje na místo lékaře, než odejde na venkov, několik let myje okna, a hlavně s úchvalou Kunderovou dělá při tom mytí oken obecního býka. Kundera roní slzy nad sto čtyřiceti pěti vyhozenými historiky, ale za hrdinu svého vypravování si vybral zrovna lékaře, tedy případ rozhodně netypický, byl-li jaký vůbec. Ale jak to dělá? „...osm hodin, kdy umýval okna, bylo naplněno poznáváním nových prodavaček, úřednic, paní v domácnostech, s nimiž si mohl sjednávat schůzky...“ V životě „poznal asi dvě stě žen (tj. souložil s nimi, pozn. pis.), a za tu dobu, co umýval okna, jich ještě hodně přibýlo“. Prostě každá žena, jakmile uviděla chlapa, že jde do bytu s kýblem a hadrem, se hned začala svlékat. Takhle tedy, jako svého lékaře Tomáše, vidí Kundera lidi, kteří mají něco proti režimu, nebo aspoň tak o nich píše. Sám odjel z ČSSR pohodlně v rychlíku nebo letadlem, pohodlně se ve Francii zařídil, pohodlně někde přednášel, pohodlně si píše své knížky staraje se jen o svou proslulost, vede zkrátka skrz naskrz pohodlný život. Tak proč strká nos do věcí, kterým už zdaleka nemůže rozumět? A proč používá lidí jen jako figurek, které mají vzbudit pochybný zájem?

Co říci souhrnně? Je to tak strašně blbě, že něco tak blběho ještě v české literatuře nebylo. To je Kunderův rekord a triumf. Může jím být ovšem také pro svou zálibu v exkrementech předbojovníkem takzvaného fekalismu v literatuře, obrozenským názvem hovnomudrctví. I tady má Kundera mezi Čechy (nevím, jak jinde) absolutní primát. Stále si ovšem nejsem zcela jist, zda si ve své škodolibosti nedělá z čtenářů

legraci a zda nečeká v koutku, zda se na to nějaký čtenář – a hlavně ovšem literární kritik – chytí. Je to takový malý literární podvodníček: nadhodí tu a tam nějakou historickou, politickou nebo filosofickou otázku, pro niž nemůže být v žádném případě jednoznačné řešení, nebo katedrově filosofickou pseudootázku, která dnes vůbec nikoho nezajímá (například spíše poetický nežli filosofický námět tzv. věčného návratu), a teď se v tom vrtí a vrtí, obrací to a obrací, jako by to byl nejžhavější problém současnosti, a oblběný čtenář si říká: Je ale ten Kundera chytřej! Asi to myslí vážně, protože je přece jen původem Čech, a Češi to vždycky brali vážně.

Na druhé straně v otázce Zla, Dávla atd. Kunderovi primát přiznat nemůžeme. Byl tu už třeba Przybyszewski, jeho matný ohlas Karásek ze Lvovic, Machar, a vedle nich – a zejména před nimi – velmi mnozí jiní. Ale nepřestává nás trápit otázka: co vlastně chce básník říci? Stará se jen o svou vlastní proslulost, jak soudí někteří jeho bývalí přátelé nebo kolegové, kteří na rozdíl od něho vědomě zůstali doma? Nebo chce nastavit lidem duté zrcadlo: takovíhle jste, takhle vypadáte, nestojíte za víc? To se nezdá. Max Picard, když v knize *Hitler v nás* se zabýval Sartrem, napsal, že autor, který by viděl nesouvztažný, rozkotaný svět, jednotlivé jevy, které nemají s ničím žádnou souvislost, by si dal zatracený pozor, aby svět neviděl a nepopisoval taktéž nesouvztažně. Nesouvztažný je Sartre a nesouvztažný je i Kundera. Z toho, co jsme četli, je jen jediný dojem: svět, život a člověk nemají žádný smysl, ten „mysl“ si může člověk vytvořit jen sám – nebo samozřejmě také nevytvořit. Na předposlední straně, vlastně na závěr svého předposledního románu Tomáš říká: „*Terezo, poslání je blbost. Nemám žádné poslání. Nikdo nemá žádné poslání. A je to ohromná úleva zjistit, že jsi volná, že nemáš poslání.*“ (podtrhl pis.) Neříkejme tomu vznešeným slovem poslání, řekněme to mnohem prostěji: stále se bude člověk zabývat otázkou, zda tu k něčemu je, nebo zda je jenom „nic na dovolené“ – a tuhle otázku žádní intelektuálové, pisatelé a schöngéisti ze světa neodstraní. Kundera věnuje dobrou polovinu svého spisování (a vyplývá to také z celého jeho pohledu na život) sexu. Plyne z toho (a je to i vyjádřené), že největší rozkoš může jako vlastní smysl života člověk nalézt v sexualitě (Tomáš). Dobrá. Ale lidé, kteří na to nemají chuť, mohou tu největší rozkoš samozřejmě nalézt v něčem jiném. Například Adolf Hitler v zabíjení Židů. Člověk mocný pera by mohl napsat krásný román o Hitlerově vraždění Židů a všichni neonacisté by ten krásný román horlivě kupovali, neméně horlivě než francouzští a jiní snobové Kunderovy knihy o sexu. Vycházejí ze svého pohledu na život, jak by mohl brát Kundera Adolfu Hitlerovi tuto nejvyšší rozkoš?

Všechny Kunderovy postavy – až snad částečně na Terezu a Tomášova syna, který se románem jen matně mihne – jsou strašně osamělé, jsou zahleděny jen samy do sebe, starají se jen o sebe, k druhým lidem mají vztah jen potud, pokud jim skýtají to, čemu ony říkají rozkoš. Vlastně i Tereza je osamělá, byť ne vlastní vinou, ale vinou těch druhých. Lékař Franz (druhá Kunderova dvojice: Tomáš – Tereza

a Franz – Sabina) odjíždí s jakousi lékařskou výpravou do Kambodže (je to celé opět scéna víceméně k popukání, ačkoli tu Kundera jenom využil jakéhosi novinového článku a rozšířil to povídání bezmála v celou kapitolu), nikoli samozřejmě aby pomáhal, ale jen aby si „lčil“ své vlastní komplexy. Samozřejmě: nelze ztotožňovat autora s postavami jeho příběhů, každý autor má právo říci, to ne já, to mé postavy, ale nevyprávějí ty „jeho“ postavy také o autorovi?

Jestliže jsou ty postavy strašně osamělé, samy, nemají-li jakýkoli vztah k druhému člověku, zbývá jen jediné: zvíře, nejlépe kočka nebo pes. V našem případě je to pes – Karenin. Poslední kapitola *Nesnesitelné lehkosti* – Kareninův úsměv, je patrně nejlepší z celého románu, a také bude asi francouzské a jiné snoby nejvíce nudit. Je tu skutečně trocha lidskosti věnované zvířeti, když jí nebylo pro lidi. Stále a stále se vtírá myšlenka: Chce se snad právě tohohle autor dobrat, chce snad tohle ukázat svým jednotvárným spisováním?

Dnešní literatura je víceméně na huntě. Tu a tam – pořádku – se objeví nějaký Graham Greene (ale ten už je starý a jako by patřil minulosti), nějaký Böll (ten už zemřel) nebo Solženicyn. Ale bude jich čím dál tím méně. Dokud spisovatelé byli nebohatí, živili se, jak se dalo, „třeli bídu“, jak se říká, tvořili: mohli tvořit velká díla. Dnes mamutí nakladatelské domy, rádio a televize pohltnou všechno. Je to fantastický průmysl, který mění tvorbu na výrobu. Mamutí nakladatelství, rádio a televize chtějí být krmeny a krmeny. Výroba nechť běží na plné obrátky, a nestačí-li sama, barnumská reklama jí pomůže. Také „slavní“ spisovatelé dnes už *nejdou*, ale *vyrábějí se*.

V jednom má ovšem Kundera pravdu: v titulu svého románu. Ta „lehkost bytí“ je vskutku *nesnesitelná*. V tom je možná zašifrován étos jeho díla. Vladimír Holan kdysi napsal skvělou báseň, která v souboru jeho spisů má titul Neprátelům, ale kterou sám pro sebe Holan pokřtil Rodné. Ta báseň končí veršem: „Lehká jsou jen hovna.“ Mohli bychom k tomu dodat: Ať plavou po Vltavě nebo po Seině.

MATKA DEMOKRACIE A JEJÍ TŘI SYNOVÉ aneb Co se opravdu stalo ve 20. století

Matka Demokracie měla tři nemanželské syny: Bumblíčka, fašismus a národní socialismus. Měla také nějaké děti manželské, ale to byly samé dcery. V manželském loži se tedy matce Demokracii nevedlo, zato nemanželští kluci (samozřejmě každý s jiným) byli jako buci, zvláště Bumblíček. Ti druzí dva se na své sestry po matce dívali jako na fuchtle: fuchtle to také byly, živily se většinou kšeftařením a prostitucí, a mezi lidmi zdravého rozumu neměly dobrou pověst. Matka Demokracie zatím hokynařila: byla ještě zdravá a statná, sem tam se dala na nějaké techtle mechtle s nějakým pánem, ale skončilo to většinou bez následků, v nejhorším případě z toho byl potrat. Ve svém krámku prodávala zplesnivělý sýr, smradlavé syrečky, zkažená vejce zvaná záprtky, půl roku starý salám a vuřty a zboží podobného druhu, a vedla při tom ušlechtilé řeči, protože dobře věděla, že každá zbožná nána sedne na zadek, jakmile se před ní začnou vést šlechetné řeči, a že národ Chelčického nemůže nebažít po nekonečném.

Ze tří synů matky Demokracie byl Bumblíček daleko, daleko nejchytřejší. V hloubi srdce si sice myslel o matce Demokracii a jejích dcerách totéž, co jeho oba bratři, ale nedával to na každém kroku najevo příliš hlasitě, pamětliv zlatého pravidla: neceň zuby, dokud nekousneš. Naopak se tu a tam tvářil jako hodný syn matky Demokracie, takže ho i matka Demokracie i její dcery pokládaly za něco z rodiny, byť trochu nevycválaného a z divokých vajec. Když někdy prohodil o matce Demokracii a jejích dcerách něco jako o užitečných idiotech nebo že rády prodají i provaz, na němž budou jednou viset, pokládaly to jenom za takové řeči do větru, za nevychovanost klukovských let – však on to také chlapec nemyslí

vážně, prokazuje se jen jako šprýmář, aby se trochu pobavili a poveselili jeho kumpáni v hospodě. Počkejte jen, až dospěje, však on zmoudří.

Bumbrlíček zatím rostl a chutnalo mu. Zejména po té velké hospodské rvačce, kde se matka Demokracie a její dcery dostaly do křížku s oběma druhými bratry a uvědomily si, že to samy nemohou zmoci. Zprvu byly poněkud na rozpacích, s kterým z obou bratrů se mají spojit, když to samy nevyhrají, ale nakonec daly přednost Bumbrlíčkovi, ačkoli spojit se s tím nebo s oním bylo uhod' se anebo prašť. Jako vždy byl Bumbrlíček ze všech nejchytřejší: nejprve trochu pomohl neurvalejšímu z obou bratrů, aby se do rvačky vůbec pustil, ale když se potom neurvalec vrhl i na něho, přidal se k matce Demokracii a jejím dcerám, a statně bojoval ne za ně, ale za sebe. Matka Demokracie a její dcery setrvaly ve svém starém pletichářství: byly by sice rády viděly, kdyby se bratři navzájem potloukli, ale zároveň dbaly, aby je to moc nestálo, aby utržily co nejméně šrámů, a přitom aby pokud možno okradly trochu i jedna druhou.

Tak se stalo, že z té velké rvačky vyšel vítězně jediný Bumbrlíček. Ani v mužném věku nezapomněl na nic, čemu se v mládí naučil. Neříká hop, dokud nepřeskočil, ale když přeskočí, řekne hop a matka Demokracie a její dcery tu stojí s otevřenou hubou. Kromě toho je dosud statný a svěží, matka Demokracie je už stará a věchýtek nad hrobem, dcery jsou unavené od stálého kšeftování a prostituce. Ono to dá zabrat. Zatím Bumbrlíčkovi chutná a má dost času, zpívající zítřky má teprve před sebou. Ví: komu se nelení, tomu se zelení. A hlavně: je stále v linii pokroku a socialismu a matka Demokracie a její dcery jsou stále a neodvratně tak blbě, jako vždy byly. Kdepak, žádná babička už Bumbrlíčkovi motýčkou bříško nerozpáře. Bumbrlíček je moudřejší než všichni filosofové světa, co jich kdy bylo a bude. Nezapomněl na svou minulost: nedrží se jí, ale také nezapomíná na její zkušenosti. Ví: všichni ušlechtilí lidé jsou zároveň zákonitě hlupáci. Ví: lidé netouží po svobodě, ale po otroctví. Svoboda znamená osobní nasazení, iniciativu a riziko. Otroctví znamená jistotu, heslo „malá, ale naše“. Šedý rab netouží po svobodě, ale po hrnci rýže, třeba ztuchlé. Touží si hovět na rohoži, to jest nepracovat, být líný. Tak žije v bázni boží. Jestliže dostane tu a tam přes hubu, ať, to mu nevadí. Jistota je jistota. Svoboda může přinést i talíř masité polévky s velkými kusy masa, ale také nic. Lepší je jistá, třeba řídká, hubená polévka, ale každý den. Lepší je tahle polévka než případný bankrot. Hromadí-li Bumbrlíček kamení, ani ve snu ho nenapadne, aby jím házel. To jen tak straší degenerovanou matku Demokracii a její flundry. Ví, že všechno dostane zadarmo, že ušlechtilí hlupáci vždycky naletí, i přes zkušenosti, které zdávna i zčerstva mají. Stačí pousmání a několik vlídných slov. Bumbrlíček nemá jen jednu možnost, ale tisíce různých možností. Může se tvářit posupně a mračit se, může bít stěvicem o stůl, ale může se tvářit také šlechetně a mile, psát děvčátkům a číchat ke květinám. Bumbrlíčkova tetička Kateřina kdysi říkala, kdyby žila dvě stě let, že by celá Evropa byla její. Bumbrlíček se může jenom smát: nebude mu to tak dlouho trvat.

Proto každý, kdo to chce někam dotáhnout, ať se drží Bumbříčka. Nevadí, bude-li dnes říkat pravý opak toho, co říkal včera. Nesmí mu to vadit, tak jako to vůbec nevadí Bumbříčkovi. Jenom ať se dnes a denně dívá, zdali se Bumbříček škaredí nebo usmívá, a zařídí se podle toho. Neboť Bumbříček má vždycky pravdu a pravda, jak známo, vítězí.

P. S. Kdo si tohle přečte, nemusí a nepotřebuje už číst nebo poslouchat nic jiného. Je v tom všechno.

MARGINÁLIE

Povšechné poznatky, případné poznámky a jiné anomálie

Náš svět se skládá z útržků, není už celistvý – proto taková záliba v aforismech, jednotlivých větách, které ovšem mohou postihovat jenom nepatrnou část skutečnosti.

Neustále se žvatlá o holokaustu, Osvětimi, Hirošimě atd. Ale že se rok co rok děje *stejná Osvětim*, jenomže se tomu cudně, a aby se neřeklo, říká cizím slovem interrupce – to už nikdo jaksi nebere na vědomí. Je nějaký rozdíl v tom, jestliže zabiješ dospělého člověka, nebo člověka, který ještě není naživu? Snad jen ten, že to v druhém případě nevidíš.

Bláhová snaha tehdejších katolíků o dialog mezi katolíky a marxisty: snaha dvou chromých dát dohromady jednoho zdravého. *Num caecus caecum ducere potest?* Ze strany komunistů to ostatně vždy byl jen a jen podvod, a katolíci na to jako vždy naletěli.

Hloupě se smějeme, čemu věřili lidé před pěti sty lety. Jak se za pět set let budou lidé smát, čemu jsme věřili my!

Intelektuálové pátrají po „českém osudu“, po české národní povaze s chutí, s jakou celý ostatní národ pojídá vepřové s knedlíkem a se zelím. Jedna z hlavních otázek tu zní: Kdy byla vlastně zlomena páteř národa? V husitsví, po Bílé hoře, nebo Mnichovem? Také jsem se kdysi zúčastnil pátrání po tomhle lámání páteře, než jsem poznal,

že to je nesmysl. Nelze zlomit páteř něčeho, co nikdy žádnou páteř nemělo. Kdo chce zvědět, jaký byl český člověk v době husitské, ať se jen bystře podívá kolem sebe.

„Jsi-li sám škaredý, nechlub se pradědy.“ Havlíček

Demokracie není, jak věřil, nebo předstíral Masaryk, nějaká lepší forma vlády. Je to jedna z forem vlády, podle toho, někdy tak, někdy jinak. Podstatou demokracie *není*, že si lidé mohou vybrat *dobrou* vládu, ale že si mohou vládu *vybrat*. Vyberou-li si špatně, jejich věc.

Není to všeobecným pravidlem, ale často se stává, že si muž vezme ze všech žen, které potkal, za ženu tu nejpitomější a nejprotivnější.

Zaslechnuto v hospodě: „Jediné, co by mělo nějaký význam v naší situaci, by bylo házet pumy a klást bomby. A protože na to holt nejsme, nemá nic jiného žádný smysl.“

Jediné, jak se ubránit výtce antisemitismu, je stranit Židům ve všem všudy. Nebrat na vědomí, že Židé vyhnali Palestince z jejich vlastní země a že se k nim chovají přesně tak, jak se nacisté chovali k Židům. Nemohli by to ostatně dělat, kdyby za nimi nestála moc peněz Židů všude na světě, zejména pak moc filiálky státu Izrael – USA.

Písemný charakter českého národa lze dobře změřit na rozdílu mezi Čechy a Poláky: zatímco „samizdaty“ polské Solidarity v nákladu až čtyřicet tisíc výtisků jsou bojový nástroj propagandy a agitace (tj. *uvědomění*), čte si své samizdaty, někdy moudré a vtipné, vždycky ušlechtilé, několik desítek chartistů a „disidentů“ mezi sebou.

Kdyby někdo poctivě řekl: „Chci být ministrem, mít dvacet tisíc měsíčně (kromě úplatků), vilu, bourák a několik milenek“ – lidé by mu na to sotva skočili. Řekne-li tentýž pán: „Hodlám hájit národ, dělnickou třídu nebo Boha“ – všechno ostatní je mu přidáno.

Podstata komunismu není ani tolik v tom, že je marxistický, ale v tom, že je ruský.

Kdyby nebylo husitských válek, stejně by dnes v Praze jezdily tramvaje a autobusy, stavělo se metro a nad Prahou létala letadla – a možná, že ještě o něco lépe a dřív.

Svoboda jako poznání a uznání nutnosti. Otrocká definice, vymyšlená otrokem pro otroky.

Ještě nikdo prý se nedal zabít pro matematickou formuli, ale miliony lidí zemřely za své náboženství nebo politické přesvědčení. Právě v tom je to nedorozumění. Kdyby lidé nebyli ochotni umírat za „oblaka“, chiméry, ale za reálné věci, jejichž výrazem je matematika, nemusili by patrně „za něco“ umírat vůbec. Ostatně nikdo patrně nechťel sám od sebe „umírat“. Hnali je do toho prostě.

Lectorem unius libri timeo – ať je to *Bible* nebo *Komunistický manifest*.

Žili jsme ve velké době. Malá by mi byla milejší.

„Přesvědčený“ ateista je stejný nonsens jako „přesvědčený“ věřící. Vůbec každý přesvědčený je podezřelý, protože každý fanatik je přesvědčený.

Nejhorší z možných úvah: nebudu-li to dělat já, bude to dělat nějaká ještě větší svině.

Největší impertinence a zároveň veliký projev lásky: nazveš-li vola volem.

Krmíte-li od mládí nějakého tvora slámou a senem, není divu, vyroste-li z něho vůl.

Malá svině je taky svině.

Neměj strach: neuděláš-li něco ty, vždycky to jednou někdo udělá, stojí-li to za to.

Hloupost je houževnatá rostlina, ale jednou přece jen zajde.

Takzvaná „Velká“ francouzská revoluce 1789: nejsprostší, nejspínavější, nejspínadřívější, nejpodlejší revoluce, co jich kdy bylo, a také „revoluce“, která měla nejhorší plody.

Od Františka I. přes Richelieua po de Gaulla byla Francie vždy vzornou ukázkou kondenzovaného, naprosto bezohledného egoismu, *Sacre egoisme*. A vždycky nepřítel Evropy číslo 1. Kam se na ni hrabou idealističtí Němci, vždy doplácující na svůj (pochybený) idealismus!

Lidé vždycky nejsnáz naletí na nejbrutálnější imperialismus, dokáže-li se obléknout do ušlechtilého hávu, stříženého z pokroku, spasitelství a sociální sentimentality. Dělá-li to naze jako Hitler, má prohráno. Každá nábožná nána sedne na zadek, začne-li před ní někdo, například Masaryk, řečnit ušlechtilé.

Největší kletba lidstva: spasitelé (falešní). Jediný skutečný Spasitel je Ježíš Kristus.

Z pozoruhodných výroků Františka Josefa I. k paní Kateřině Schrattové: „Láska je louka, na které se pasou jen osli.“

Příznačná pro dnešní svět je depersonalizace moci. V časech feudálních se mohl viník nakonec vždycky ještě vrhnout svému pánu k nohám a žádat za odpuštění, kterého se mu případně dostalo. Bernímu úřadu se k nohám vrhnout nemůže. Každá krutost, každé bezpráví se šťastně schová za úřad.

Když se vrací předseda britské vlády z návštěvy amerického prezidenta, přijde ho na letiště uvítat manželka s čoklem. Když se vrací třetí náměstek některého ministerského předsedy z návštěvy náčelníka Zulukafrů nebo Papuánců, přijde ho uvítat půl vlády, kutálka a čestná rota s praporem. Nemají co dělat a lid to platí.

Úkol dnešního tisku: vytrvale přesvědčovat čtenáře, že jsou šťastni.

Je zajímavé, že daleko více kurev se dnes vyskytuje mezi muži než mezi ženami.

Tintenkuliové 19. a 20. století s oblibou žvanili o degenerované aristokracii. Stačí si všimnout, kolik významných nebo alespoň velmi originálních osobností vycházelo z aristokratického chovu generace za generací. Habsburkové na prvním místě, ale takřka každý šlechtický rod, Schwarzenbergové, Lobkowiczové, Šternberkové, Thunové, Kinští atd., atd., atd. V dnešní demokratické době se sotva přihodí, aby z jednoho měšťanského nebo „proletářského“ rodu vyšly během několika generací dvě významné osobnosti. Palačtí, Riegrové, Masarykové, Švehlové nemají syny... Rodina, rod přestaly existovat.

Josef II.: „Vše pro lid, nic skrze lid.“

Vizitka hraběte Šternberka po roce 1918:

Vojtěch Šternberk
z rodu hrabat Sternbergů
do šlechtického stavu povýšených
Karlem Velikým
šlechtického titulu zbavených
Karlem Rennerem.

Revizionismus: Každá myšlenka je podrobena revizi od prvního dne svého zrodu.

Hlavní omyl „marxistů“ je v tom, že se bláhově domnívají, jako by lidé byli schopní donekonečna opakovat jedny a tytéž myšlenky – i kdyby ty myšlenky

byly rozumné (což notabene nejsou) –, jako když tibetští mniši točí svými mlýnky.

Ironie dějin: právě hnutí, jehož metodologickým základem je dialektika, ustrnulo v nejkonzervativnější dogmatismus, jaký kdy ve světě existoval.

Vrchol nevkusy: zamilovat se do člověka.

Zajímavý paradox dnešní doby: věřící lidé čím dál tím méně věří, nevěřící čím dál tím méně nevěří.

Mladí lidé vřdycky byli v opozici k světu dospělých. Ale ještě nikdy neměli tolik důvodů jimi pohrdat.

Čím to je? Ve století televize, rádia, filmu se každá despotie vrhne okamžitě a ze všeho nejdřív – na knihy.

Žádná myšlenka nikdy *nepotlačí* jinou myšlenku. Může ji jen *překonat*.

Idea nesmrtnosti lidské duše je poněkud paradoxní myšlenka. Chtěl byste se, vážený, setkat na onom světě s nesmrtnou duší svého představeného, své ženy, nebo dokonce své tchyně?

Jediné, co ženy od mužů opravdu chtějí, je, aby se s nimi milovali. Tragédie žen začala ve chvíli, kdy muži připustili, že žena je tvor muži rovnocenný. Žena nestojí o to být rovnocenná, nestojí o emancipaci. Všechna koketerie s ženským zaměstnáním, s kulturou atd. je u těch ošklivých jen únik, u spanilejších jen způsob jak přivést muže do postele. Ostatně muž, který začne mýt nádobí, zbavuje se tím do značné míry povinnosti živit rodinu a starat se o ni.

Už Alfred Fuchs správně tvrdil, že lidé by se neměli sdružovat na základě ideologie, ale na základě charakteru a intelektuální úrovně.

Každé učení založené na lásce by mohlo být uplatněno jen za předpokladu všeobecného souhlasu. Lidé nestojí o to, být milováni. Společnost nemůže být založena na lásce, ale jen na kázni. Jde jenom o to, aby elita, která tuto kázeň vynucuje, byla opravdu elita.

Kdyby byl v Praze v říjnu 1918 vojenským velitelem Jeho Jasnost kníže Windischgrätz, nemuselo dojít k té tragédii.

Chaloupky naše, buďtež požehnány! Jenom se zapomnělo na to, že každá ta chaloupka se důvěrně tulila do stínu renesančního zámku nebo barokního paláce.

Nostalgie po středověké harmonii s její kulturou je zcela neplodná. Tato harmonie a kultura rostla z víry, z toho, čemu lidé doopravdy a skutečně věřili, a čeho my už nejsme schopni. Musíme si vytvořit vlastní filosofii, vlastní, nový svět představ, aby-
chom *v něm* mohli žít a tvořit. Návraty jsou nemožné nejen v politice, ale vůbec.

Milion lidí není žádná nová kvalita. Je to jen milion jednotlivců s individuálními tužbami a představami, s osobitou touhou po štěstí.

Policajty a profesionálními politiky by se mělo opovrhovat, jako lidé opovrhovali katy nebo rasy v dobách, kdy některá zaměstnání pokládali za nečistá.

Život, který v těchto dobách žijeme, se velmi podobá nespavosti: člověku se strašně chce spát – a nemůže usnout.

Tři základní příkazy principu legitimní sebeobrany: 1) nedůvěřuj i stojaté vodě, 2) neceň zuby, dokud nekousneš, 3) střílej vždycky první.

Aggiornamento: žádná idea v plné síle nikdy se neusiluje přizpůsobit světu, nýbrž přizpůsobit svět sobě. Snaží-li se sama přizpůsobit světu, je to vždycky znamenání dekadence, degenerace, zániku. Jen v přizpůsobení světa víře je nutno chápat *aggiornamento*. Jde jen o to, vyjadřovat *stále* věci dnešními slovy, dnešní řečí, o nic jiného.

Hlavní příčinou rozvodů je rozvodové zákonodárství.

Proč by vůbec měli být lidé nesmrtelní, když zdrcující většina z nich nedokáže naplnit něčím kloudným ani těch několik vyměřených let svého pozemského života?

Ideologie (každá) je jen španělská stěna, za kterou se dá schovat jakékoli svinstvo.

Kdyby křesťané pořád jen marně nedokazovali, že je Pán Bůh, ale snažili se žít podle evangelia, možná, že by svět dnes byl přece jen křesťanský. Ze všeho nejlhčí je apoštolát: nejsou k němu potřeba žádné vědomosti.

Jenom nevědomec je přesvědčen o tom, že všechno, co říká nebo píše, je opravdu pravda. – „Nechte mě se vyvíjet!“ úpěl Šalda.

Stát je právní řád – říkali normativci. Ale vůbec ne. Stát je Husák, Biřák, Indra,

Kapek, nebo Masaryk, Hodža, Beneš, Beran, nebo Brežněv nebo Nixon – a ti další. Vždycky takhle, a nikdy nic jiného.

Říkával v kvartě náš profesor latiny: „Když je někdo trouba, ať jde na učitelský ústav; když je ještě větší trouba, ať jde na hospodářskou školu, a když je úplný vůl, ať jde na vojenskou akademii do Hranic.“

28. říjen: stejný puč jako 25. únor, jenomže provedený měšťáky.

Československo: opičí stát, vzniklý z ješitnosti jednoho univerzitního profesora.

Oškrabeš-li člověka, zbude ti opice.

Člověk je jenom *most* (a *má* být jen most) od svých dědů k svým dědicům.

Znakem mládí je touha po změně. Znakem stárí je touha po trvání, případně opakování. To proto, že to už dlouho nepotrvá.

Lidé nebudou bez náboženství, ani kdyby křesťanství zaniklo nebo se proměnilo k nepoznání. Kněží „starého“ náboženství však utvrzovali, střežili, opevňovali, hájili a proklamovali trvalou duchovní pevninu, kněží „nového“ náboženství, také básníci, umělci a myslitelé by měli objevovat nové duchovní pevniny.

„Umělec má být dělníkem“ (takovou pitomost napsal kdysi i Šalda), „odvést dílo“ – čítáme v pseudokritikách příčinlivých recenzentů. Ale proč by naopak dělník neměl být umělcem? Není to zvrácení (a zvracení) hodnot?

Čtu-li, že „umělec odvedl dílo“, myslím vždy na ševce, který odvedl spravené boty.

Český duch je neodolatelně přitahován kloakou. Viz *Dobryj voják Švejk*. Durych napsal o *Švejkovi*, že to je „český pomník“, to jest pomník vrozené a přirozené české sprostoty. Je to však především pomník habsburské monarchie, její blahovolnosti, liberálního smýšlení, právního řádu. Když přišel Heydrich, zmrzl všem posměvákům smích na rtech. Z Franze Josefa si mohli dělat legraci. Heydrich k tomu nebyl vhodný objekt.

Ve světě je vždycky více hlouposti než opravdového zla.

Kvadratura kruhu tohoto režimu je v tom, že musí nutně produkovat blby, aby mohl vůbec existovat, jenomže pak neví co si s nimi počít.

Je důkazem propagační geniality komunismu, že ze tří odrůd téhož totalitárního socialismu, to jest bolševismu, německého národního socialismu a italského fašismu, se stal právě nejinteligentnější, nejcivilizovanější a nejhumánnější z nich, to jest fašismus, psí hlavou, která se nastrkuje, aby se hlupáci vydělali.

Gordický uzel socialismu: ve všech společenských sektorech až na vlastní politiku (kde jsou jen samí lidé druhého a třetího řádu), tedy v průmyslu, zemědělství, kultuře, administrativě, komanduje vždycky štáb velmi specializovaných specialistů jeden velmi univerzální blb.

Socialismus druhé poloviny 20. století: veteš dějin. Marxistické myšlení: atentát na rozum. Není to slepá ulička, ale smetiště na konci slepé uličky.

Mezinárodní konference: totéž, jako když cikáni hrají mariáš.

Gesta Dei per Habsburgos ze světského hlediska: kdyby nebylo Habsburků, byla by dnes katolická církev kmenovým náboženstvím pastevců koz na Sardinii.

Postavíme-li ostatní evropské panovnické rody vedle Habsburků, je to jako kdybychom postavili bandy lupičů vedle nejnáročnějšího klubu dokonalých anglických gentlemanů.

Soustavné prodlužování lidského věku je větší nebezpečí pro lidstvo (viz František Josef I., Stalin, Churchill, Adenauer, de Gaulle, Tito, Franco) než atomová puma.

Nikoli většina, ale menšina má obyčejně pravdu. A pak si hlásej demokracii.

Co je české, to je německé.

František Josef I. prohlásil v rozhovoru s americkým prezidentem Theodorem Rooseveltem: „Jsem tady od toho, abych *bránil své národy před jejich politiky*.“ – Ubohé národy – císař je mrtev, kdo je teď bude bránit!

Robert Ingram: „Rakousko utlačovalo své národy tím, že jim všemožně překáželo, aby se navzájem utlačovaly.“

Vždycky, za všech okolností, bylo několik lidí, kteří jasně viděli do budoucnosti, věděli, jak to dopadne, a varovali před zlem. Nikdy to nebylo nic platné. Lidé je neposlouchali. Dějiny šly svým tempem a stalo se, co se stát mělo. Dělat Kasandru je nejen nevďěčné, ale především neužitečné zaměstnání.

Determinismus předpokládá determinátora.

Dnešní filosofové mají neobyčejný talent uvažovat o absolutně nezajímavých věcech absolutně nezajímavým způsobem.

Většina lidí se jenom *tváří* jako myslitelé, básníci, umělci, pracující, manželé, otcové rodin, ba dokonce i jako dobromyslní tvorové. Jsou to všechno předstírané životy. Ve skutečnosti by snad bylo nejlépe definovat lidstvo jako společnost podvodníků s ručením omezeným.

Kdyby byl František Josef I., státně velký a velmi zasloužilý panovník, zemřel o deset let dřív, zmodernizoval by patrně císař Ferdinand I. monarchii, zlomil nadvládu Maďarů, federalizoval včas stát, nebylo by možná vůbec došlo k první světové, a tedy ani ke druhé světové válce, monarchie by se snad byla nerozpadla a celé 20. století by bylo vypadalo jinak.

Ti „velcí“ staří páni jsou vždycky už jenom zkameněliny, živé mumie, „chcípálkové“, služebnictvu a zasvěcenému okolí pro smích. A přece svým tvrdošíjným a obtížným bytím udržují stát a společnost v nehybnosti a zabraňují jakékoli užitečné změně. Prázdné monstrance, ale jaká znehybňující, hadí síla z nich vyzařuje! Masaryk, Šrámek...

Tragédie osudu: kdyby se byl zdařil atentát na Hitlera 20. července 1944, snad by se byl osud Evropy obrátil zcela jinak – a šťastněji. Pak že není Náhoda Velkou Paní dějin. Nebo Prozřetelnost, chcete-li. Determinista si musí být vědom, že determinismus předpokládá determinátora.

Někdy – a snad většinou – jsou oběti stejně směšné jako jejich kati. Řekl mi vyšetřovatel na Státní bezpečnosti roku 1951: „Poslyšte, nejsme my *oba dva* vlastně volí?“

Prezident, vláda, poslanci, všichni veřejní činitelé jsou v řádném právním státě jenom *sluhové* občanů. Proto je na místě, aby s nimi občané zacházeli jako pán se sluhou, to jest třeba i blahovlnně, vládně, laskavě, pokud si to zaslouží, ale *vždycky spatra*.

Prostý občan někam přijde, přijede, přiletí a tak podobně. Mandarin tam „zavítá“, ať už tam je vítán nebo ne.

Mluví se o „uměleckém experimentu“, o „právu na experiment“. To je ovšem nmysl. Umělec „experimentuje“, zkouší, dokud vnímá, nechává na sebe působit,

přemýšlí, *dohlédá*. Jakmile vezme pero, štětec, dláto do ruky, začíná tvořit, zdařile nebo nezdařile. Posluchači, čtenáři, diváků je starého čerta po experimentech. Ten už vnímá, má před sebou *dílo*, nikoli experiment. Stojí-li to dílo za hovno, není to experimentální hovno, ale hovno jako takové.

Lidé se děsí výrazu, vyjádření, nikoli skutečnosti. Vy padáte do mdlob, velebný pane, že jsem řekl „stojí to za hovno“. Ale *že to stojí za hovno*, toho se neděsíte?

Násilí je prý porodní bába každé nové společnosti. Nabízí se pak otázka, zda by vítězství Napoleonovo anebo i Hitlerovo (Hitlerové přicházejí a odcházejí) a tím *násilné* sjednocení Evropy nebylo *à long terme* blahodárnější pro Evropu než studijní, a jak se zdá, nepřekonatelný souboj rozkohoutěných a podfukářských nacionalismů.

Pro Masaryka i Beneše je příznačné, že oba byli typičtí ahistorikové. Spoléhat se na Francii a opírat se o ni mohli jen lidé, kteří neměli ponětí o francouzských dějinách.

Pokrok předpokládá jakousi *výchozí bázi*, tradici. Nebyl by přece možný, kdyby nebylo *v čem* pokračovat.

Je otázka, zda dnešní Evropa není obdobou Řecka před jeho ovládnutím Římany nebo Říma před rozkotáním impéria barbary. A další otázka ovšem, podaří-li se tyto nové barbary, americké a sovětské, ještě kdy zcivilizovat, jak se to podařilo Řecku v případě Říma a křesťanství v případě Franků a Germánů.

Překvapuje, že nad domnělým vzmachem české *náboženské* myšlenky v 15. století propukají v jásot lidé naprosto nenáboženští. Katolíci jsou katolíky proto, že věří v podstatě *témuž*, čemu věřili katolíci ve 13., 15. nebo 17. století. Ale proč jásají nad *náboženskou* myšlenkou lidí, kteří *každé* náboženství pokládají v podstatě za *pošetilost*?

Od osvícenství po naše časy jsme přes Palackého a Masaryka dospěli až k tomu, že nás dnes komandují nejenom Rusové, ale i Slováci.

Rozbití rakousko-uherské habsburské monarchie pokládám za neštěstí bez míry a hranic. Proto mě nikdo nepřinutí k úctě a obdivu pro Masaryka.

Člověk může být rád, když důvodně změní názor. Je to jen možnost, že dochází k správnějšímu poznání.

Nejšťastnější, nejspokojenější, nejspřádanější stát je ten, v němž zdrcující většina neví (a také se o to nezajímá), jak se jmenuje ministerský předseda.

Nejsem konzervativec: konzervatismus nemůže dnes znamenat nic jiného než konzervovat nahromaděné svinstvo. Jsem reakcionář, protože na toto svinstvo a proti tomuto svinstvu zuřivě reaguji.

Dnešní aggiornamentalisté nedělají nic jiného, než že nalévají staré víno do nových sudů. Škoda těch sudů!

Staří páprdové by byli dávno odrovnáni, kdyby jim mladí příčinliví kariéristé horlivě nesloužili. Jak tím zamíchal pan Gorbačov! Povede-li to k lepšímu, je jiná otázka.

Zmladit svět – to je úkol dneška. Ale opravdu zmladit.

Zaměstnání žen vede k všeobecnému společenskému rozvratu.

Říkával náš pan farář: „Na světě je jen jedna pakáž: mužský a ženský.“

Výrok moudrého muže: „Jsem patnáct let ředitelem velkého národního podniku a ještě se mi nestalo, aby se pokaždé 31. prosince skutečnost nestala plánem!“

Plánování: plánuje se všechno, co by šlo tak jako tak dobře a patrně lépe bez plánu, a neplánuje se nic, co by plán opravdu potřebovalo.

Všeobecné, tajné, rovné a přímé volební právo vede k přímé všeobecné veřejné nerovnosti.

Jsou ženy, které dělají všechno pro druhé, jen aby uspokojily samy sebe.

Privádět v této době na svět potomstvo je zločin proti lidskosti.

Nejhorší ze všech vražd je zabíjet čas.

Translation imperii: naši otcové říkali: „Zlaté Rakousko.“ My říkáme: „Zlatej Novotnej!“

Už dávno před druhou světovou válkou neexistovala žádná katolická církev, žádná „*natio catholica*“! Existoval jen volný svazek národních církví, z nichž každá si

říkala katolická a jež byly spojeny jen vágním, čistě formálním svazkem s Římem – navzájem mezi sebou vůbec ne. Snad to změní Jan Pavel II.

Jedinou zkušenost, kterou máme, nám poskytuje historie. Kdybychom z ní opravdu dovedli čerpat, naše činy by byly mnohem přiměřenější skutečnosti, naše jistota by byla mnohem jistější. Nemýlili bychom se tolik, jako se mylíme.

Národ bez dějinného povědomí, bez *reprodukce paměti*, kterou je historie, je věčně nemluvně. Začíná vždy znovu (jako Češi), a proto nikdy nikam nedojde. Masaryk byl zlý duch českého národa právě proto, že byl typický ahistorik. Stavěli-li ho rakouští historikové do jedné řady s Mussolinim, Leninem, Stalinem, Hitlerem, mají plnou pravdu. A přitom – ironie dějin! – vydával se a pokládal za žáka Palackého!

Mezi Františkem Macháčkem, autorem knihy o českých dějinách, a Františkem Palackým, autorem *Dějin národa českého*, je ta dojemná shoda, že to oba byli dileťanti.

„Welch' kleine Leute die Welt regieren!“ říká Goethe. Tragédie lidstva je v tom, že se neustále nechává přesvědčovat, a nakonec věří, že ti „kleine Leute“, tito náhodní trpaslíci dějin, jsou velcí. Trpaslíci přestrojení za obry – jaká to tragická šaškárna! A ještě trapnější podívaná na obecnstvo, které tu šaškárnu bere vážně.

Koalice monarchů, která stála proti francouzským jakobínům v letech 1789–1793, mohla je *snadno* porazit, jenže v skrytu srdce byli monarchové rádi, že ve Francii je (jak se aspoň domnívali) bordel. Západní velmoci + Spojené státy mohly *snadno* likvidovat v letech 1917–1920 bolševickou revoluci, jenže v skrytu srdce byly rády, že v Rusku je (jak se domnívali) bordel. Pak se to krutě vymstilo... proti nim samým. Výhoda z toho, že u *potenciálního* nepřítele nebo konkurenta jsou věci v nepořádku, je vždycky velmi problematická výhoda.

Že jsme v husitských válkách poráželi celou Evropu? Evropa měla jiné starosti, *vůbec se o nás nezajímala*, a jen proto jsme si mohli řídit na domácím hnojišti, jak jsme chtěli. Evropští králíčkové a knížátka se rvali mezi sebou, bylo tu turecké nebezpečí, český bordel zajímal prakticky jen krále Zikmunda – a čeští nacionalističtí historikové z toho udělali nepřemožitelné české válečnické umění. Takhle se *doopravdy* flukuje v historii a chudáčkům dětem se tyhle blbosti vtoulají do hlavy.

Mnohým lidem říká něco jen husitská *vojenská* sláva. Ale skutečnost, že německá Wehrmacht za druhé světové války byla snad nejlepší (profesionální) armádou dějin, říká snad něco o Hitlerovi?

„Dějiny jsou souhrnem toho,“ říká Ludvík Vaculík, „co se vlastně *nemělo stát*.“ Také by se dalo říci, že to je souhrn toho, co se *dodatečně nalhalo* o věcech, které se ve skutečnosti přihodily úplně jinak.

V každém případě lze říci, že starý monarchistický řád fungoval účinně, praktičtěji a lidštěji nežli nové republikánské metody, kdy kandidáti na úřad vrchnosti spotřebují devadesát procent všech sil, aby se dostali k (domnělé) moci a u této problematické moci se udrželi, a pouhých deset procent jim zbude na to, aby skutečně vládli a rozhodovali.

„Kdybyste si byl místo celého toho vašeho zasraného povstání,“ řekl prý velitel německé branné moci v Praze, generál Toussaint, veliteli Pražského povstání z 5. května 1945, generálu Kutlvašrovi, když se spolu po několika málo letech setkali v komunistickém koncentráku, „navlékl generálskou uniformu, vzal si taxíka a přijel za mnou na Hrad, byl bych okamžitě kapituloval a nemusili jste nám pět dní překážet, abychom opustili Prahu!“

Je to těžko vysvětlitelné, ale pravdivější než kterýkoli Parkinsonův zákon je, že člověk s každým povýšením, s dosažením větší hodnosti, s převzetím větší funkce apod. pravidelně o stupeň zblbne.

Šarlatáni všech politických stran vytrvale přesvědčují lidi, jak jsou pro ně nezbytní, a boží hovádku jim to neochvějně věří, nebo se tváří, že jim to věří, a v každém případě jim to je jedno.

Jediné, co se 9. května 1945 opravdu změnilo, bylo to, že lidé odpárali z rudých praporů haknkrajce.

Všichni si napořád lžeme do vlastní kapsy a je otázka, zda se toho lidstvo vůbec kdy zbaví.

Die Weltgeschichte ist Weltbetrug.

Nejsvětější povinnost ovládaných je ztrpčovat svým vládcům život.

Takzvaná zákonitost v dějinách, stejně jako takzvaný pokrok, je jen optický klam zpětného pohledu.

Národy nemají žádné právo na dobrou vládu, ale mají nezadatelné právo si svou vládu (tj. své utlačovatele) svobodně zvolit.

Napoleon, stejně jako všichni despoti nesmírně dbalí na mravnost ne snad svou vlastní, ale svých poddaných, nařídil svému ministru Talleyrandovi, známému zhýralým životem, aby se oženil. Ten to neprodleně učinil a oženil se s první náhodnou milenkou, ženou nevalné inteligence. Když se tomu jeho přátelé podívovali, prohlásil: „Jen člověk, který poznal madame de Staël (proslulou francouzskou spisovatelku), dovede ocenit, jaké to je štěstí, ožení-li se s hloupou ženskou.“

Většině lidí se vždycky zdá, že všechno je v jakéms takém pořádku. Proto je vždycky všechno v nepořádku.

Existuje určitá názorová a politická barvoslepost: to jest naprostá ignorance souvislostí, příčin a následků.

Inteligence, moudrost, rozum jsou vždycky individuální. Kolektivní je jenom pitomost.

Nechápu, proč se určitým hygienickým zařízením říká sociální, když tu činnost přece každý provádí naprosto individuálně.

U nás (i ve světě) se stále za něco bojuje. Přitom jediný boj, který za to stojí, je boj proti blbosti.

XV. století: Co Čech, to hejtman,
XVIII. století: Co Čech, to muzikant,
XIX. století: Co Čech, to sokol,
XX. století: Co Čech, to fízl nebo zloděj, nebo obojí dohromady.

Vola poznáš na první pohled.

Je pozoruhodné, jakou maličkostí se nám dnes jeví to, co jsme před pěti nebo deseti lety brali smrtelně vážně. Není tomu tak i v životě národů?

Toužíš hrozně po něčem a nemůžeš to dostat? Počkej týden, rok, deset let a dostaneš to – anebo spíše poznáš, že to nestálo za to.

*Existuje vůbec nějaké „lidové“, tj. jaksi kolektivní umění? Myslím, že to je pověra. Ten, kdo před mnoha staletími vyprávěl pohádku nebo složil píseň, byl patrně stejně básník, tj. výjimečný tvor, jako K. H. Mácha, Walt Whitman nebo Ezra Pound. Jenom neměl příležitost zanést svůj výtvar do redakce *Literárních novin*.*

Že na druhé straně zkušenost básníka čerpá *také* ze zkušenosti kolektivu je zřejmé – dnes jako tenkrát.

Lidstvo *nemá právo* na štěstí; má právo na osud, jaký si samo připraví. Mussolini 1938: národ, který nebyl schopen gesta, zaslouží si svůj osud. Věcněji: národ, který není schopen starat se sám o sebe, zaslouží si svůj osud.

Jak jsme malí – a jak se nadouváme!

Národ, stejně tak jako člověk, má „právo“ na všechno, také na sebevraždu. Měl by si jen jasně uvědomit, chce-li ji spáchat, nebo ne.

Nezbývá nám nic jiného než zůstat naživu.

Všechn dějinný vývoj se *vždycky* dál jen tím způsobem, že společenská elita, nebo případně jen dobře organizovaná menšina, vnutila stádu svou vůli a kázeň.

Nejšťastnějšími lidmi na světě jsou hlupáci.

Takové něžné a sladké to je, když to je malé – a taková mrcha z toho vyroste!

Tři neklamná znamení zborcení každé civilizace: zánik náboženství, touha po sladkém životě a strach z války.

Destrukce společnosti, ničivější než atomová puma: romantická láska v masovém měřítku.

Jak je to možné, že lidstvo, kdykoli nasbíralo dostatek užitečných zkušeností, zahodilo je do škarpy a začalo znova?

Žijeme vlastně se *zpožděním*. Ve filosofii, v umění, v politice, v hospodářství žijeme z myšlenek, které se už dávno opotřebovaly, znicotněly, odumřely – žijeme na hřbitově někdejších idejí. Živíme se mrtvolnou hnilobou minulých věků.

Francouzi proklínají Hitlera a velebí Napoleona – evropského Hitlera č. 1, jen poněkud inteligentnějšího, protože vzešel z inteligentnější doby, pozůstatku to encien régime, zatímco Hitler vyrostl z masové demokracie 20. století. Není to „ein wenig komisch“? Ostatně snad Francouzi Hitlera ani tolik neproklínají.

Hitler nevyrostl z Habsburků a Hohenzollernů, ale z masové demokracie, totali-

tárního (už tenkrát!) socialismu – přece *národně socialistická německá strana dělnická!* Nenapodoboval Habsburky, ale Lenina!

Francie: evropská prostitutka, přizívající se kdekoli a kdykoli.

„Co by dělal Havlíček,“ ptal se kdysi – za první republiky – dr. Alfred Fuchs, „kdyby žil v našich dnech?“ Odpověděl si: „Vydával by v Kutné Hoře vlastním nákladem místní plátek zvaný *Slovan*.“ Dnes už ovšem ani to ne.

„Jaký úvodník by napsal Karel Havlíček do svých *Národních novin*, kdyby se byl dožil slavného dne 9. května 1945!“ volá historik František Roubík v předmluvě k druhému vydání svého *Českého roku 1848*. Za prvé by tím dnem pravděpodobně *Národní noviny* přestaly vycházet. Za druhé – podle všeho, co víme o Havlíčkovi – by titul takového úvodníku zněl: „Spas se, kdo můžeš!“

V tomto režimu se všechny orgány moci stávají *zákonitě, automaticky* shromaždištěm nejméně kvalitních vrstev národa.

Proč jsem Čech? Protože jsem se mimo svou vůli v této zemi narodil, protože mi byla dána právě tato zkušenost a žádná jiná. V Paraguayi bych byl Paraguayec, v Číně Číňan. Samo o sobě to nemá žádnou hodnotu. Mou „vlastí“ je venkovské hnízdo, kde jsem se narodil, trochu Praha. Proč by to mělo být Československo? Proč ne Evropa? Proč ne svět? Protože je na mapě pár pitomých čar? Co miluji? Krajinu, kterou znám, pár lidí, mrtvých i žijících. Proč bych měl mít vřelejší vztah k uzenáři z Chotěboře než k uzenáři z Kolína nad Rýnem, když ani jednoho, ani druhého jaktěživ neuvidím? Ať se naučí portugalsky a ať ho milují Portugalci!

„Vlast“ souvisí s vlastnictvím, vládou nad něčím. Vlast může mít jen ten, kdo něco vlastní. „Proletáři nemají vlast,“ říkalo se kdysi – a právem. Také politicky a osobně bezprávný člověk je bez vlasti.

„*První*“ republika: už samo tohle označení je symptomem politické neurozy národa, stejně jako ve Francii jejich pětapadesátá republika. Národ, vědomý si sama sebe, nedělí svůj stát a jeho historii na jepičí údobí, nezačíná pokaždé znova, jako by právě došlo ke skončení světa. Přijímá celou minulost s veškerou její slávou a tíhou, závažností a závazností, chybami a omyly, prohrami a katastrofami: España – una, grande, libre. Francie, dokud v sobě měla jiskru odvahy: une et indivisible. Ano: jediná a nedělitelná.

Národ, který nemá dějinné povědomí, tuto kolektivní paměť, národ, který pořád

začíná znova, je věčný kojenec, věčné nedochůdce. Nikdy se nedokáže postavit na vlastní nohy.

„*Rus* je s námi, kdo proti nám, toho *Francouz* smet!“ zpívalo se v jedné písničce. Tohle by nikdy nezpíval národ, který má trochu cti v těle. Nikdy by nespolehal na cizí přispění, na cizí oporu, pomoc. „Deutschland, Deutschland über alles, über alles in der Welt!“ Při tom spoléhání na druhé se rázem vynoří otázka: a co my sami?

Masaryk: velkovýrobce frází. „Tábor je náš program!“ – „Jenže který?“ táže se historik. Ten komunistický z roku 1420, nebo feudálně despotický o rok později? Ani jeden, ani druhý by se patrně Masarykovi nelíbil.

V jistém smyslu – nebereme-li ohled na nevinné oběti – lidé, kteří si zaslouží obdivu a úcty, jsou teroristé. Jsou jediní, kdo berou své osudy do vlastních rukou.

S jakou lehkomyšlností a bezbřehou naivitou svěčují lidé a národy své osudy nejraději gaunerům a pitomcům!

Svině se druží k sviní. Ze svině se nevylíhne nic jiného než zase svině.

Komunismus by vlastně nebyl tak špatný – jen by měl rychle zestárnout o takové dva tisíce let. Co mi konec konců na komunistech nejvíc vadí, je očividná skutečnost, že jsou zákonitě blbí.

Objeví-li se kdekoli na světě „spasitel“, je nejlíp okamžitě ho oběsit, ovšem co možná bez velkého povyku.

Jakákoliv cenzura ve 20. století je organizovaný anachronismus. A přece se drží!

Sebevětší gauneřinu prodáš velmi snadno, zabalíš-li ji do ušlechtilé sociální sentimentality. I když je to na první pohled poněkud překvapivé, lidstvo se totiž v převážné míře skládá z ušlechtilých pitomců. V tomhle je také celý úspěch socialismu.

Intelektuál je člověk jako každý jiný, jenom o něco hloupější.

Začne-li ti někdo předpisovat, smíš-li nebo nesmíš-li věřit na vodníka a polednici, začne ti také brzo předpisovat, co smíš nebo nesmíš mít v neděli k obědu.

Armáda chátrá, jestliže nebojuje. Lidé taky.

Zatímco v dobách dávných pravidlem ubývalo blbosti odshora dolů, dnes se naopak blbost jako vodopád odshora dolů line.

Dušičky jsou nejkrásnější svátek v roce: vnukají pomyšlení, kolik gaunerů se už odebralo na onen svět a že ti ostatní půjdou za nimi.

Rakovinou hlodající na těle a duchu českého národa je progresivní kretenismus.

Čechy jsou střed Evropy. Uprostřed, jak známo, se kolo točí nejméně.

Člověk se musí divit, kolik úplně zbytečných lidí dnes koná úplně zbytečnou práci.

Nejsměšnější na lidech je, že se berou vážně.

Jedním z úkolů náboženství je vychovat v člověku charakter. Nedokáže-li to, selhalo.

Je zákonitostí moderní doby, že každý má nad sebou ještě většího blba, takže na špici společenské pyramidy stojí největší vůl.

Hlavním úsilím českého člověka naší doby je nalézt nějakou prdel, do které by vlezl. Neexistuje na světě tak malá prdel, aby do ní nějaký Čech (případně všichni Češi) nevlezl.

Čím více kdo mluví, tím méně myslí.

Pravda je pro mnohé lidi jen sofistické zdůvodnění toho, čeho se v daném okamžiku chce dosáhnout. Jinak: pravda je víceméně přibližné zdůvodnění okamžité potřeby.

Wahlverwandschaft je jediné pravé příbuzenství. Odmítám se pokládat za příslušníka kteréhokoliv nuceného svazku nebo společenství, do něhož jsem byl „zařazen“ mimo svou vůli, ať národa nebo jakéhokoli kolektivu. Družím se jen k těm, které jsem si zvolil.

Příliš jednoduchá řešení se podobají příběhu s gordickým uzlem: Alexandr sice roztál uzel, ale zničil provaz.

Rozdíl mezi muži a ženami je i v tom, že většina mužů si uvědomuje své chyby a třebas se i snaží z nich se poučit. Většina žen si naopak nepřipouští, že by se vůbec mohly dopustit nějakých chyb.

Nezáleží na tom, jak dlouhý život kdo žije, ale čím ho naplní.

Nemají-li lidé velké starosti, věnují se malým.

Teologové, kteří se domnívají, že musí všechno udělat za Pánaboha, a vykládají jeho úmysly, jako by s ním chodili denně k Flekům na pivo, spíše škodí náboženství, než mu prospívají.

Ideologie zakryje jakoukoliv gauneřinu, ať kolektivní, ať individuální.

Na socialismu je nejprotivnější, že ho dělají sami měšťáci. Oškrábeš-li komunistu, objeví se pašour. Marxista je vlastně předkoperníkovský člověk.

Každý kolektivistický systém znamená preferenci hlupáků, nedouků, šplhavců a hochšaplerů před lidmi chytrými, schopnými, svědomitými a poctivými.

Síla kolektivu, stejně tak jako síla řetězu, je dána silou jeho nejslabšího článku.

Svízel pro Čechy spočívá také v tom, že vždycky za každou sviní stojí ještě další, větší svině, která se čile snaží hupsnout na její místo.

Na místo sebevětšího blbce může bohužel vždycky přijít ještě větší blbec.

Vyměnili jsme – jak si dnes kdekdo uvědomuje – starou aristokracii a monarchii z Boží milosti za neustále se obnovující sbírku gaunerů, podvodníků, tluchubů, defraudantů, korupčníků, nýmandů a v nejlepším případě ušlechtilých, leč beznadějně pitomých idealistů. Stálo to vůbec za námahu?

Nebyli bychom na tom líp, kdybychom to 1945 udělali obráceně: sami se odsunuli a Němce nechali tady?

Většina světových tragédií a katastrof vznikla konec konců z úsilí uniformovat lidi, donutit je, aby přijali stejnou víru náboženskou nebo politickou, zkrátka přinutit je, aby mysleli stejně.

Koho dnes zajímá husitství? Koho dnes zajímá Bílá hora? Koho dnes zajímá československý problém? Před třiceti nebo padesáti lety se o to lidé bili do krve. Koho budou za třicet nebo padesát let zajímat naše dnešní problémy?

Snad bychom zkrotili mocné tohoto světa, kdybychom jim na každém kroku

dávali najevo, že je nebereme vážně, že si z nich děláme legraci. Hitler vydaný na pospas všeobecnému veselí by nebyl Hitlerem.

Snad by bylo lépe nepolemizovat s politickými názory nějakého velikána, ale vysmívat se mu, že má bradavici na nose nebo otevřený poklopec.

Kdo není spokojen sám se sebou, vždycky si to vymstí na druhých.

„Bytí je starší než vědomí, ale teprve vědomí ví, co je bytí.“ C. F. von Weizsäcker, *Dějiny přírody*, Svoboda 1972.

ZE ZÁPISKŮ

1918 jsme měli jedinečnou dějinnou příležitost dostat se do čela soustátí. Vývoj předešlého desetiletí a Masaryk to zkazili.

Trochu vlastenec, trochu katolík, trochu socialista, nejvíc ze všeho řezník a uzenář.

Durych: po *Bloudění* a *Requiem* jako by prasklo pero: z Durycha se stává rozšafá-mudrlant. Sám Durych říká, že po *Bloudění* neměl psát *Paní Anežku Berkovou*: byl to sestup, zatím co čtenáři a kritika očekávali vzestup.

Ale *Bloudění* je výkon. Franz: ještě ukáže, jaký je Durych *pán*. Durych se zaskvěl už jenom v *některých* krátkých článcích v *Řádu* a *Obnově* (Bílá hora). Jeho náboženské úvahy v *Na hlubinu* jsou nudné a rozvrklé, stejně jako přemoudřelé bryndy à la *Katechismus práce*. Také beletristicky to s ním jde s kopce. Poslední Durychův román, *Boží duha*, je nudný a špatný, i když *Patočka* atd.

Nudné a povídavé jsou také Durychovy vzpomínky *Zlatý kočár* – Jaroslav Žabka (po mamince), v *Lidové demokracii*. Snad to bylo tím, že Durych (*Váhy života*) se dal *plně* do služeb katolické církve. Ale služebnost Durychovi nesvědčila.

Stále se mluví o „dospělosti“, „dorostlosti“, „zralosti“ našeho věku, dokonce to přejali už i křesťané. Jenomže to je hloupost. Cožpak byli Platon, Aristoteles, svatý Augustin, svatý Tomáš méně dospělí nežli Hegel, Kant, Jaspers nebo Heidegger? Cožpak byli „obyčejní“ lidé jiní ve starověku a středověku nežli dnes? Ve skutečnosti lidstvo „dospělo“ asi v tomhle: 1) že si za celou dobu své existence a tím

méně dnes nedovedlo dát *svobodnou a fungující* formu vlády, 2) že „dospělo“ až k okamžiku, kdy se dovede totálně, naprosto zničit.

Nejhůře je na tom stát, v jehož čele stojí filosof nebo domnělý filosof (Masaryk). Nejpitomější věc, kterou si lidstvo za několik tisíc let vymyslelo, je jazykové vlastenectví. Proti tomu je víra v posvátnou krávu vysoce racionální ideologie.

Bílá hora je záchranou českého národa. Hlasista: Ferdinand II. „však rejďům a šmejďům rázně konec učinil“. Bez Bílé hory by se silně narušený národ blížil rozpadu, *úplně rozpadl*.

Člověk bez Boha je nejubožejší tvor na světě. Jedině člověk ze všech tvorů ví, že zemře. Zvíře cítí bolest, ale neví, že zemře. To jen rozumný tvor. Jestliže člověk ví, že je vydán všanc náhodě, že jeho život je jen náhoda, náhodný, nemá-li „absolutní obzor“, úběžník svého života, pak je úplně nic a může také život kdykoli a podle libosti ukončit, protože jen on je jediným pánem a vládcem svého života.

Jazykové vlastenectví je největší pitomost, k níž lidstvo ve svých dějinách dospělo. Je to absolutní chiméra, absolutní nic. Stejně slovanství, slovanská ideologie a politika. Největším současným nebezpečím pro lidstvo je *stát*. Záleží na tom, zda chápeme stát jako samosprávnou svobodnou lidskou společnost, složenou z nespočetných drobných složek (rodina, stav, obec atd.), anebo vševládného molocha, který je *povolán* lidem diktovat svou vůli. Proto je rozumné: *co nejméně státu!* Demokratičtí kariéristé ovšem se tváří, jako by oni tvořili a představovali stát, jako by stáli v čele lidu a vyjadřovali jeho zájem, ale je to klam a podvod. Vyjadřují jen zájem *svůj*, zájem svého blahobytu, svých kapes.

Jediné dvě možné a rozumné ideje jsou náboženství a pragmatismus. Od *osvětvenství* lidstvo krok za krokem, postupně, neuvěřitelně intelektuálně, myšlenkově, duševně, rozumově *upadá*.

Nic na tom nemění úspěchy techniky. Ty jen přibližují lidi vzájemnému naprostému zničení.

Stále by bylo lepší, kdyby se dosud Nádraží střed jmenovalo Františka Josefa a Národní třída Ferdinandova a Procházka chodil po mostě.

Lidé si myslí a pošetile si namlouvají, že jenom proto, že žijí o sto nebo dvě stě let později, jsou chytrější a moudřejší než před sto nebo dvě stě lety. Prd jsou chytrější, o moudrosti vůbec nemluvě.

Kdyby lidé před sto lety slyšeli projev kteréhokoli z dnešních koryfeů, tak se doslova poserou smíchy; dnešním lidem to připadá jenom blbě.

Takřka jediný člověk, který logicky, naprosto přesně a jasně viděl a odůvodnil v knihách (*Naše nynější krize*) i v nesčetných projevech a své politice nutnost, nezbytnost a blahodárnost Rakouska-Uherska – TGM – se nepochopitelně – snad z osobní ješitnosti – rozhodl je rozbít.

Lidé se domnívali, že vymění-li aristokraty za muže z lidu, vymění obyčejné lidi za génie; namísto toho vyměnili obyčejné lidi za hochštaplery.

*Propter vitam vivendi perdere causas.**

Jestliže jsme vyměnili Habsburky za ješitného starého osla Masaryka – nic jsme na tom nevydělali.

Od osvícenství byli Čechové, pokud jde o *světovost*, jen muší trus na globu. *Světovost* (světová proslulost) je *vždycky* dílem jednotlivců (Mozart, Dvořák), nikoli národů.

Jestliže se změna *náboženství*, která je mnohem myšlenkově důležitější než nahodilá *národní příslušnost*, pokládá za zcela normální, proč by se měla pokládat za nenormální změna *nahodilé* národní příslušnosti?

Píše-li se o „zasloužilých“ kněžích u nás, vždycky se zdůrazňuje, že to byli *vlastenci* (Jirásek apod.). Kde zůstala *katolicita*?

Jádro věci a naše smůla je v tom, že jsme moudřejší a poučenější než lidé na Západě – ale že nám to je hovno platné.

V *Listech* v jinak zajímavém článku o Benešovi („Nejubilejní“) dělají bohužel z Beneše ušlechtilého troubu, který měl smůlu, zatímco to byl prachobyčejný prohnáný darebák.

* „Kvůli přežití promarnit důvody žití.“ Citát z Iuvenalových *Satir* (Summum crede nefas animam praeferre pudori / et propter vitam vivendi perdere causas. – Považuj za nejvyšší bezpráví dávat přednost vlastnímu přežití před ctí / a kvůli přežití promarnit důvody žití.) – pozn. ed.

Maminko a tatínku, já se bojím peršinků. – Nic se neboj, milé dítě, SI 20 ochrání tě.

Za několik desetiletí nebo staletí bude i Edvard Beneš předmětem obdivu. V Čechách totiž je obdivován každý, kdo to prosera. Hus, Komenský, čeští bratři atd. Nebude ovšem patrně vzpomínáno *jediné* jeho *skutečné* a nepochybné zásluhy: *kapitulace* 1938.

Aby se to neopakovalo: Nechcete-li, aby se to opakovalo, dělejte *přesný opak* toho, než co dělali vaši předchůdci *nikoli jen v roce* 1945. Tedy svoboda a práva člověka proti útlu, násilí a teroru.

To nejlepš, co lze říci o ČSR (a není to míněno nijak hanlivě), je, že to bylo Rakousko-Uhersko v malém.

Odpor a útlak je nepřímo úměrná rovnice. Čím větší útlak, tím menší odpor. Ani za Hitlera, ani za Stalina žádný zvláštní odpor nebyl, protože útlak byl masový. Jakmile začne povolovat útlak, mohutní odpor. Tak jako sedláci v 17. a 18. století: dokud byli utlačeni, nebyl žádný odpor. Teprve když ztuchněli a hospodářsky zmohtněli (také následkem ekonomických nutností), zvedl se odpor, *nikoli z bíd, ale z roupů*. Nemůže existovat diktatura s lidskou *tvrdí*.

Křesťanský mýtus je záležitostí filosofie a poezie (filosofické poezie nebo poetické filosofie). Ale *historik*, který chce vědět, wie es eigentlich gewesen, se na to musí dívat poněkud jinak, i když mýtus je také součástí historie.

Když odvrhli lidé náboženství, to je smysl života, ztratili *všechno*. Zbýl jim jenom Marx, Lenin nebo Hitler.

Lze-li co vyčítat Háchovi, tedy nikoli kolaboraci s Němci, která *nebyla*, ale kolaboraci s Benešem, která *byla*.

Co to asi je za voly, kteří musí číst první stránku novin!

Zápasy raného středověku o supremaci mezi mocí duchovní a světskou: samozřejmě že moc duchovní má mít vrch nad mocí světskou; nesáz je jen v tom, že moc duchovní velmi brzo přestává být duchovní a stává se mocí světskou a jako světská moc jedná: pak to ovšem vychází nastejno.

Nebylo by věžňů, kdyby se stále nerodili noví a noví vězňitelé, od bachařů až po ty nahore.

Hitler nespadl z nebe, neobjevil se z ničeho nic, připravovalo ho několik století, už frankfurtský parlament roku 1848 ho připravoval, stejně tak Rusko Stalina.

Josef Florian odvozoval *humanitu* od *humus*.

Mezi levicí a pravicí je tento zásadní rozdíl: levičáci jsou *všichni* za každých okolností zásadně vždycky blbí; pravičáci všichni vždycky zásadně blbí být nemusí, ale mohou. Levice je blbá z nutnosti, pravice z dobré vůle.

Jestliže Masaryk řekl kdy něco rozumného (a *řekl*), bylo to do roku 1914. Pak podlehl své neomezené cizíradosti, ješitnosti a marnivosti a po roce 1918 jsou to od něho jen všeobecné fráze.

Je neuvěřitelné, jak se stávají lidé čím dál tím blbějšími.

Malí lidé budou tak dlouho trpět, dokud se nestanou velkými.

Lidé se čím dál tím víc podobají zvířatům. Jak kdysi správně napsal prof. Charvát, zvířata sice trpí bolest, ale nevědí, že zemřou. Myšlenka na smrt by měla být podtónem, spodním proudem lidského života. To neznamená, že by člověk měl ustavičně myslet na smrt, ale ta myšlenka by měla být všudypřítomná v celém jeho myšlení a jednání. Zatím se lidé snaží co možná nemyslet na smrt, nebrat ji vůbec v úvahu, jako by jí vůbec nebylo. Pak zemřou stejně neúčinně a zbytečně, jako neúčinně a zbytečně žili.

Když člověk čte Lichtenberga, uvědomí si, jak málo pozornosti věnuje tento myslitel politice. A přece Lichtenberg je člověk politický, zemřel deset let po Francouzské revoluci a ve svých postřezích a nápadech věnuje jinak pozornost kdečemu, a přece už Napoleon řekl: „Politika je osudem lidí tohoto věku.“ Jak bylo tenkrát politiky *málo* proti dnešku. Kdyby dnes takový Lichtenberg psal své zápisky, musel by *nutně* psát o politice, protože pro inteligenta nic vážnějšího není.

Když čtem Gureviče *Kategorie středověké kultury*, uvědomujeme si, co jiného znamenalo slovo kultura ve středověku a dnes. Ve středověku znamenala kultura něco podstatného, co rostlo zevnitřku, nikoli zvnějšku, nedodávala se jako pivo nebo herinci. Znamenala *růst*, nikoli *pěstování*. Dnes slovo kultura pro většinu lidí znamená jít do divadla nebo kina, na koncert, poslouchat rádio, dívat se na televizi nebo číst knížky. Podává se to nezúčastněným na talíři, místo toho aby to rostlo z nich. Proto také pro většinu lidí kultura vůbec nic neznamená. Bere se to jako potrava, která může zachutnat, když se přijímá, ale po které zbudou jen výkaly.

Já se o politiku vůbec nestarám, politika je (a dnes je) svinstvo. Je-li politika svinstvo, pak to jen znamená, že se nechala dělat sviním. To je logické.

Člověk, který vám nevyhoví, dokud jste mladý a chudý, ačkoli jste ho o to požádal a ačkoli vyhovět vám by pro něho byla maličkost – pamatujte si toho člověka, a až budete starý a bohatý, přijde-li vás o něco žádat, vykopněte ho!

Čeští lidé jako by ztratili čtyři sta let paměť. Nejde o to, vrátit se do starých časů, ale navrátit lidem *ztracenou paměť*. Pekař: historie je *reprodukce paměti*.

Katolíci – minorita?

Hymna!!!

Nemám rád, když se nadává na komunisty. – Komunisté → *závěr, vyvrcholení*, nikoli *začátek* procesu

vedle katolíků jsou protestanti → největší kolaboranti (Hromádka)

do sedla jim pomohli Masaryk, Machar, Herben, ale také *František Drtina* atd., a mnozí jiní

Mladiství z *Času*

I kdyby náš život byl jen *iluzí*, pak křesťanská iluze je tisíckrát lepší než marxismus nebo kterákoli jiná iluze. Jen si poslechněte Gottovu desku „Vánoce ve zlaté Praze“ a pochopíte to.

Lidé, kteří jsou rozplameněni pro nějakou myšlenku, si obvykle myslí, že stejně jako oni musí být rozplameněni i druzí lidé – *pro* nebo *proti*. Zapomínají na třetí daleko nejrozšířenější možnost – že těm lidem to je *jedno*.

Václav Havel – *absolutní obzor: obzůrek*

Život, který *začíná zrozením* a *končí smrtí*, nemůže mít žádný *obzor*, jde jen o já – *peklo jsou druzí*.

„Vidíte tam ten oheň?“ otázal jsem se. „Kdybychom měli opravdu bojovnou demokracii, někdo by vás v něm upálil.“

„Snad,“ řekl svým unaveným, pěkným způsobem. „Jenomže co vy nazýváte *zlým*, nazývám já *dobrým*.“

Chesterton, *Obromné maličkosti (Ďáblův zaprodanec)*

Mohl to klidně říci Hitler nebo Stalin.

Zatímco ve středověku musili Češi a zejména cizinci hodně platit a slibovat, aby se dostali na český trůn, od roku 1914 jsme se prodávali jako kurvy a hledali u všeli-

jakých pasáků ochranu jako kurvy. To je také důsledek Masarykovy „Světové“ orientace politiky.

„Veškeren konzervatismus je založen na myšlence, že necháte-li věci na pokoji, zůstanou tak, jak jsou. Ale není tomu tak. Necháte-li věci být, necháváte je napospas víru změny. Necháte-li bílý sloup na pokoji, bude z něho brzy černý sloup. Chcete-li výslovně, aby byl bílý, musíte jej neustále znovu a znovu natírat, to jest, musíte být stále v revoluci. Zkrátka, chcete-li mít starý bílý sloup, musíte mít nový bílý sloup.“

Chesterton, *Ortodoxie*

„Mezi bludaři převládli kněží a přes tyto kněze zavládla neřest a svůj trůn mezi lidem si zřídila nevědomost.“

Sv. Vincenc z Pauly

Štědrý večer

Zvedneš-li hlavu,
uvidíš jen velké tmavomodré nebe
a vdechneš
konejšivý klid ticha.

I ten ostnatý drát,
podezdívka mamutí kopule hvězdárny bez hvězd,
je dnes obalen jíním na prst tlustým
a připadá ti spíš jako mřížkoví
cizokrajné krajky
přehozené přes svět,
který nemá být spatřen.

Jenom talíř česnečky
připomene ti Štědrý večer tam doma,
dětství,
podlahu z poctivých prken
pokrytou kusy pytloviny,
krupičnou kaši
slazenou úsměvem maminčiným,
žilnaté ruce
trochu rozechvělé starostí,
aby bylo všechno,
tak jak má být,
v ten velký svátek,
kdy znovu a znovu
rok za rokem se rodí
Kristus chudých.

Tenkrát
každý měl domov
a tatínkův doutník

blahořečil Narozenému
zbožněji než zlato a myrha
a sloupoví vůní
v chrámu svatého Petra.

Dieses ist lange her.
Je tomu dávno.
To zvláštní prázdno,
které předcházelo příchod Páně,
rozestřelo se
v prázdnotu nebytí.

Cožpak,
my už si zvykli.
Mráz nezebe,
sníh nestudí.
Ať se čerti žení!
V našich očích,
pozorných,
nevidíš už
nikdy nic
než opovržení.

Ale tam doma
u stolu sedí neviditelný
a jeho stín
vrhaný svící vánočního stromu
se neslyšně posouvá
od židle k židli.

Každé sousto zůstane na zlomek vteřiny
trčet v hrdle
a v očích dětí
místo světél vánočního stromu
odráží se
otázka nevyslovená.

Nějakých šedesát kilometrů
od hlavního města
klene se kopule nebes
podepřená ostnatým drátem
obaleným jíním na prst tlustým,
ale tobě dnes připadá,
že to je spíše cizokrajná krajka
přehozená přes svět
který nemá být spatřen.

Toto
jsou tedy Čechy...

Cestou na Lešetice, NPT Vojsna u Příbrami
24. 12. 1958

Ci git

Až odříznou mě od šibenice
a ztuhlé tělo zhltně země klín,
lacedemonským zvěstuj, poutníče:
nezaslouženě vešel do dějin.

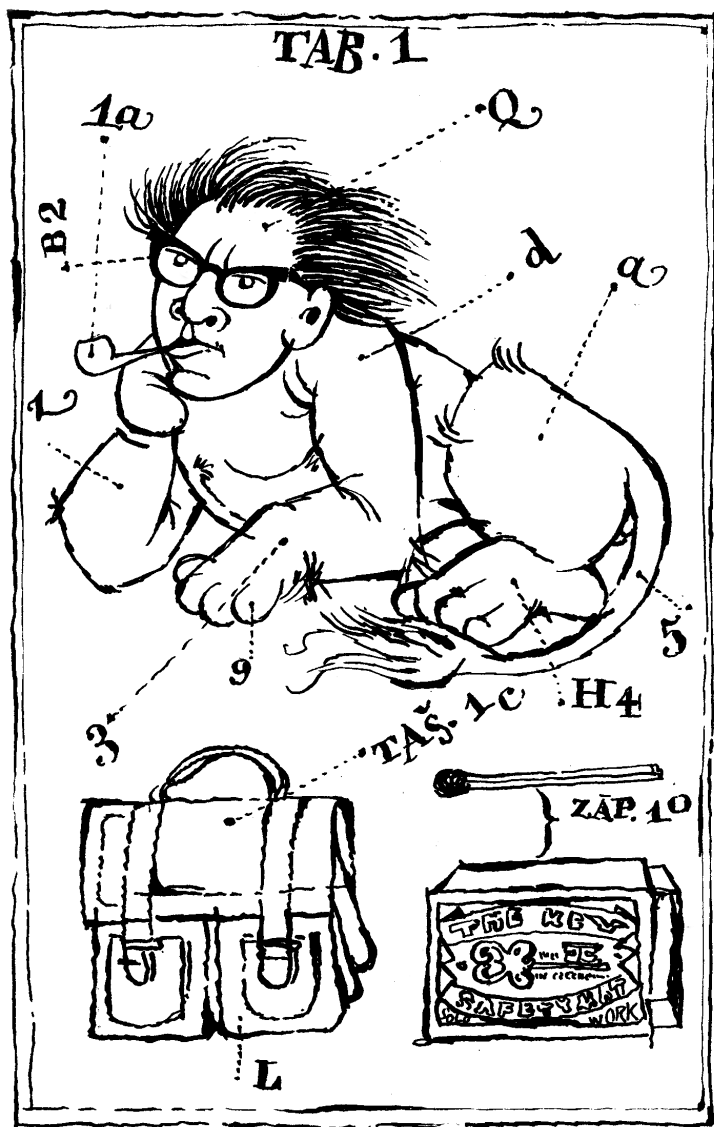
Dokud žil, píval každou číši do dna.
I tu poslední vypil ex.
Když oprátku si kolem krku rovnal,
„Pereo!“ zvolal, „qualis artifex!“

Až hrobník nad hrobem mi hlínu srovná,
na desku, prosím, nápis dejte mi:
„Neměl jsem v žertu hned tak sobě rovna.
Budu si hrozně scházet na zemi!“

Ted', když mi říše duchů je tak blízká,
ten nápis alespoň mi přejte na hrobě:
Že se mi strašně, nevýslovně stýská,
ze všeho nejvíc po sobě.

V soudní vazbě na Pankráci na jaře 1952

III. SBORNÍK K 55. NAROZENINÁM LADISLAVA JEHLIČKY

POCINÁ
se
LVA ČESKÉHO
popisování,
JEŽ OPĚVNÝM
Hymnem^{NA} téhož
OPĚTNĚ
se
KONČÍ

Jeden z nás v bouři

Pan prokurátor se při soudě mermomocí snažil, když už byl všemohoucí, vypadat i jako vševědoucí a z kdejaké nicotnosti, kterou pochytil přímo v povětrí, tvořil jedním velkolepým rozmachem charakter bídného zločince, tesaný takříkajíc v kameni: z titulu knihy uhádl, co je ten onen zač, ze zaměstnání vyvodil zločinné sklony podvodně maskované už před třiceti lety.

Zrnko takřka zlaté našel v korespondenci L. J., ve které zřejmě bedlivě slídil, a blýskl se jím před očima přecpané soudní síně okázale, ač nonšalantně – nešlo přec jen o portrét obžalovaného, ale i o důkaz prokurátorsky bdělého bystrozraku. Nevím, do jaké míry si L. J. ve vězeňském dopisování popustil uzdu a naznačil ženě svízele čtrnáctiměsíční vazby, ale jistě upřímně a bez záلودů zakončil jeden dopis větou: „Nu, ze všeho se dá něco vytřískat.“ A právě touto větou zamával pan prokurátor před zraky v tu chvíli už nepochybně zhnuseného publika, aby z ní triumfálně odvodil, že L. J. je pásek, který si – místo aby se cítil kajícím zdeptán a docela na čtyřech – si z krvavě vážně narežírovaného dramatu dělá psinu.

Seděl jsem při přelíčení po lotrově levici, viděl jsem přes svou otupělost a netečnost, jak se od začátku jednání baví, protože jediný z nás s neskrývaným humorem přihlížel k této komediální scénérii, ochoten se kdykoli zasmát. Dal této chuti průchod později při nějaké blbosti naplno – jako divák v kině, jímž tehdy v podstatě byl – a byl přísně napomenut. I ve chvíli, kdy pan prokurátor citoval rekriminovanou větu, mu kolem rtů hrál mírný souhlasný úsměv, který ale vzápětí ztuhl nad tím, co z ní soudní kouzelník čurymuryfuk vydoloval – Ne, L. J. se neurazil, byl jen, na okamžik zaskočen, překonán tupostí ohnivého demagoga; v té chvíli mu totiž odhalil, jak bídně hraje svou úlohu, úlohu herce, který nemá potuchy, *co se tají za stěnou slov*, která odříkává; v té chvíli se úlohy vyměnily, L. J. schovaný za tou zdí, dostal definitivně vrch.

Soudní psycholog nevěděl, co se to tají za stěnou slov, vytvářenou od dětství na českomoravské Vysočině páchnoucí v době první světové války a dlouho po ní chudobou, tam, uprostřed kamení, v chumlu sourozenců, kterým se taky chtělo chleba, vzduchu a slunce. Pán Bůh dal do vínku žiznivě srdce, intelekt jako břitvu, ale navíc i zvědavost a nebezpečně střemhlavou lehkost – a jdi si! Svět proti tomu postavil nouzi, ústrky, křivdy, nenávisť a všechna možná jiná svinstva. Co s nimi? Poddát se? Aní zdání, na to byly sny dětství a jejich citižádosti příliš zdravé. Ale jak tedy vyrovnat napětí mezi tím, co je a čeho se chce?

A tehdy asi se už začala vytvářet ta první zídka stavěná ze slov, která by dokázala v obraně, ale zároveň útočně přehradit propast mezi citlivou dětskou osobností a netečným či nepřátelským světem a zaujmout čas od času a kdy se to hodí pozici diváka, s jízlivým smíchem komentujícího srab života – ze slov, která později, vyzkoušená už, lákala postavit skutečnost jinou, novou, čistší v podobě prózy,

zvlášť když slovo psané poslouchalo daleko líp než mluvená řeč. Naneštěstí duševní neposednost byla silnější než svody řehole sedavé kontemplace – ostatně nezbylo na ni mnoho času, neboť ve dvaceti mumraj života vzal na sebe podobu válečné vichřice, za níž se dalo dělat málo, a hned pak nato už „docela nic“ – abych na oplátku citoval L. J. z roku padesát. Tehdy už ta stěna slov stála pevně a zešíroka jako zdi mírovských bunkrů, už dávno se utvrdila v habitus osobitosti, a snaha proniknout do ní zvnějška byla čím dál riskantnější: můžeš se smát anebo vztekat, ale na první dotek namnoze nikdy nevíš, kdy jde o chránivý cynismus a kdy o „hru doopravdy“, při níž úpí skrývající se srdce.

Myším, že jsem porozuměl oněm páskovským slovům z dopisu kriminálníhoka na první ráz a v celém dosahu, proto už, že mi přesně, jako v krystalu, vyjadřovala paradoxnost a pravdu osobnosti. Každý z nás vytloukal z trestanecké zkušenosti, co se dalo, každý po svém a podle sil. Nebylo toho málo a nebylo to opravdu pro svou drahocennou lidskou hmotu k zahození.

Item nepochybně i L. J.

Nemůžeme si dovolit jít přímočarou a přitom křivou myšlenkovou cestou našeho nezapomenutelného pana prokurátora, jdeme buď jak buď v každém smyslu v protisměru, ale nemůžeme se zase odvažovat příliš daleko! Kdo si troufá říci, že nahlédl byt i jen na okraj druhé duše, natož pak na dno! Co víme o jejím choulení a plachosti a nejvlastnější pravdě? – Ano, L. J. se každým slovem směje nebo posmívá, někdy rozkošně, někdy nepříjemně, ale já, tam docela vespod, pořád věřím, že tím doopravdy a hořce, taky tam docela vespod, odpovídá a přitakává svým nejprůraznějším dětským touhám a představám, stejně jako snům své maminky, pravdě této země a skutečným hodnotám našeho života.

A s tím ho zdravím do dalších let.

Bedř. *

Praha, 27. května 1971

* Bedřich Fučík

Dny plynuly líně, jednotvárně v nízkosti, trávě
vím jím krasivým políčkem na šedých dvorích aly,
otevřením dvorů, hláskám, otevřením světa a
dvorů a jistě dříve a tímto trávě a vřavě
a tímto slunem, tavení a slav.

Jednou kdy měno mne někdo zrazilo. Na
chodě jsem byl slávek, že a a mým bláznivým
mým vřavě mým. Rychlostí jsem dlel
bláznivě políčkem a zímky, byl slávek hláskám. Ma-
shodchel jsem skoro mým - ~~to~~ mým mým
mým na toto ceterum. Tu někdo mým geretel
o mým slávek hláskám, mým vřavě mým mým
geretel. Trochu mým tón, trochu vřavě mým,
hláskám mým a a zedem mým - to mým a
hláskám hláskám hláskám!

Podíval oběhl hláskám. Byl o mým hláskám
o mým aly, a mým vřavě.

Bylo mi, jako by a mým oaral slávek a hláskám
jím byl mým mým hláskám. Mým a toho
mým a hláskám mým. Tu mým hláskám. Mým hláskám
a do mým, jako a mým a mým a jím mým.

Dny plynuly těžce, jednotvárně v úzkosti, přerušovány jen harašením petlic na těžkých dveřích cely, otevíráním dveří, hlášením, otevíráním okénka ve dveřích a ještě dvěma či třemi pravidelně se opakujícími shluky zvuků, tvarů a slov.

Jednoho dne ráno mne však něco zarazilo. Na chodbě venku bylo slyšet, že se k nám blíží obvyklá ranní návštěva. Rachotily čím dále tím blíže petlice a zámky, byla slyšet hlášení. Naslouchal jsem skoro netečně – zvykl jsem si už na tuto ceremonii. Tu však náhle zavadil o můj sluch hlas, který rázem vzbudil mou pozornost. Trochu nasální tón, trochu ráčkování, hlas ozývající se ze zadu hrtanu – to přece je hlas Ladislava Jehličky!

Podával obvyklé hlášení. Byl o několik dveří od naší cely, ale zněl zřetelně.

Bylo mi, jako by se náhle ozval svět, ze kterého jsem byl vytržen osudného 16. srpna. Někdo z toho světa je blízko mne. Ten svět existuje. Nepropadl se do neko-nečna, jako se mi to zdálo a jako mi

to přibudelo mram a mram v mého bezbránném,
jovkellém myslénkovém bloudění a tábění.

To by bylo ukořizující příměří světa.

Ala hned v zpoždění přišla nová zbloucná nástřel:
Já to, že jsem zbloucný zedník až dnes? Jak
to, že ten hlas mohl být k mému strachu až
při mého a předscházího kláskání? Dělá ho
med schválně teď bláznů mne, když si můžu říci,
že je to a mram? K správnému myslénkovému výhledu
a sešné a jednání a předscházího výhledu, když
mi referent tvrdil, že mne budou nově dítovat
můj vlastní komplikací.

Přiděl jsem mram, že mne nikdy nemůže uvést
čiré a mram, co mram Ala vs. plamén-li a mram
kto - křídlo předscházího - v praxi mram
výhledu, křídlo, temnice a mram křídlo zbloucný,
kterou mram dle praxi, a předscházího mram k
mram, co mram, jsem až výhled a křídlo dle mram?
Křídlo se mram a křídlo učitelné na sešné okraji

to připadalo znovu a znovu v mém bezbřehém, zoufalém myšlenkovém bloudění a tápání.

To byl podivuhodný průnik světla.

Ale hned v zápětí přišla nová záplava úzkosti. Jak to, že jsem Jehličku zaslechl až dnes? Jak to, že ten hlas nedolehl k mému sluchu už při některém z předchozích hlášení? Dali ho snad schválně teď blízko mne, abych si uvědomil, že je tu se mnou? Ve vzrušených myšlenkách rozlehla se scéna z jednoho z předchozích výsledků, kdy mi referent tvrdil, že mne budou usvědčovat moji vlastní komplicové.

Věděl jsem ovšem, že mne nikdo nemůže usvědčovat z něčeho, co nebylo. Ale což zlomil-li se někdo – třeba právě Jehlička – v prudkých nárazech výsledků, hrozeb, temnice a vši té strašné záplavy, kterou nám bylo procházet, a přiznal-li se snad k něčemu, co nebylo, jen aby vyvážl z této laviny? Vždyť sám jsem se tolikrát ocitnul na samém okraji

televizijski programi, nala nani n mi zdelo, zi nam
prijeto oglaševati, kaj jim bi očitno dalo i tika
včas neuspelosti e gube nebrezskrbnosti!

Pravzaprav bi n moe koterevni mltro znceni gromotni-
evret televizijm "daznani" nkeho, s kym jim bi
skrajn n giban skrbim. Mltro bi n steti, zi ma
kudon nati, abych n jil teavi s daznani brijel
ze ni, nabo ekm mick n ma brijelostil. Mltro
bi brijel mavi oglaševy do d celon brijel domacemly
pristekati. Jule zvrhen - ick by jim ostal z

Ali hles gnt icki bery, medel mick dojem
pudlomenito, rokitihs a ekibulitelo ctovite!
Inezil jim si ogledat si zis v stichu grom ctovne
ali dohoditne. A cickil jim s nchilim, z brijel
ctis mavihs hlijeni. Hles n skrbim ogled mavi
prijel mavihs obgled brijel zisti. Hles nchil, s
nchilim a zvrhen hlijel dntim vstini. Hles
icomy, bery, ogromny ogromemly stori.

Ne, to nam hles ekibulente - ogromil jim si
grom. Jisti si ogledat si - ali hles nam hles

takového pokušení, kde užuž se mi zdálo, že není jiného vyvážnutí, kdy jsem byl ochoten doznat i třeba věci nejnesmyslnější a zcela nepravděpodobné!

Rozhodně by se moje postavení mohlo značně zkomplikovat takovým „doznáním“ někoho, s kým jsem byl spojován v jednu skupinu. Mohlo by se stát, že mne budou nutit, abych i já takové „doznání“ přijal za své, nebo aspoň nějak se mu přizpůsobil. Mohly by přijít nové výslechy pod celou tíží donucovacích prostředků. Budu vyčerpán – jak bych jim odolal?

Ale hlas zněl jaksi pevně, nedělal vůbec dojem podlomeného, rozbitého a kapitulujícího člověka! Snažil jsem se vyvolat si jej v duchu znovu a znovu celé dopoledne. A čekal jsem s napětím, až přijde čas nového hlášení. Hlas se skutečně ozval znovu při nejbližší obvyklé příležitosti. Hlas nasální, s ráčkováním a ozvukem hluboké dutiny ústní. Hlas jasný, pevný, vojensky zformovaný skoro.

Ne, to není hlas kapitulanta – opakoval jsem si znovu. Jistě si vystál své – ale tohle není hlas

schitálenka, kles bodkomerito!

A tá mne nchitálenka. Kedyž a mnom vrecko juh-
bičtavo kličim, v mímle som si naj tu zika odgum
glicemito - a hŕca ne došla glicemito! - iv.ka.

dedičtavo žichitáven

táti nchitáven na špŕčimf vna
pŕitá s hŕčimf dŕčimf

Jednot Kŕčimf

Z penŕit, R. hŕčimf životá

Dŕčimf 25. 5. 71.

kapitulanta, hlas podlomeného!

A to mne uklidnilo. Když se znovu ozvalo Jehličkovo hlášení, vnímal jsem je už jen jako odezvu ztraceného – a třeba ne docela ztraceného! – světa.

Ladislavu Jehličkovi
tuto vzpomínku na společný osud
posílá s přáním dobrého
Zdeněk Kalista

Z paměti „Po proudu života“
Dobříš 25. 5. 71

Josef Křetkovský
Dopis Anjute 19. kvě

Měl jsem psát Anjute dopis a svým otci,
ale ho zastihl ještě, dříve než odjede navždy,
do dolů a dočerstvě tam v Časě Dávné,
aby se dozvěděl nájem, kon. k'ci nepou-
bi, které miloval tolik. A o děláčcích zase.
O rukou hlavně - a s pohledem upřímně přádnou,
dávno už věčny jiné a jiného výhledu novému:
na hradu domů v štylu umění pavelového,
dál ještě, do pusté přádnosti přislu-
že neví - dále už není - a proč tedy k'ci?
Jak můžu, Medúzo, chodit sem za mnou?

Kde'lo stěli' bylo a kdo je tak přádný?
Napjal mi t'árnu: už jsem už, já jsem už,
a laská k' věřím a k' ručce zlaté jen milá,
přislo a minulo věchno jako se milá.
Zelená laska už zhasla a Rylej se zhybnul.
Jsem teď s'lonu bez listí, a v krajíně přádné,
odvážed, věděl - a kam? A co nová dávná?

Proč jenom letenci z'vrat' už má už k' tomu,
že s'lonu přádný přádný se na k'ždý k'šněv?
Jne, tuji, Medúzo, Fatale Bída a k'šněv!
Co stěle v' z'vrat' valí mi dolů - a jinam?
Proč mádu k' slýšet tak jako z' s'lonu Pastur,

Měl jsem psát Anjutě dopis a jejímu otci,
aby ho zastihl ještě, dříve než odejde navždy
do dolní a dolejší sféry tam v Casa Dante,
aby se dozvěděl rázem, jsou-li či nejsou
ti, které miloval tolik. A odkládám zase.
O ruku hlavu – a s pohledem v přibližné prázdno,
dávno už útěchy jiné a jiného výhledu nemám:
na hanbu domů ve stylu umění panelového,
dál ještě, do pusté prázdnoty přísné,
kde není – duše už není – a proč tedy křičí?
Jak můžeš, Medúzo, chodit sem za mnou?

Které to století bylo a kdo je tak proklel?
Napsal mi básník: nejsem už, jaký jsem býval,
a láska k veršům a k svobodě zlaté jen mlha,
přešlo a minulo všechno jako sen mlžný.
Zelená lampa už zhasla a Rylejev zhynul.
Jsem teď strom bez listů, a v krajině prázdné,
odnikud, nikde – a kam? Ale co není dávno?

Proč jenom tekoucí závrať mě vrací až k tomu,
že s trnutím pochyby dívám se na každý úsměv?
I na tvůj, Medúzo, Fatálko bídna a krásná!
Co stále v závratí vábí mě dolů – a jinam?
Proč mám tě slyšet tak jako z šumotu lastur,

větina' Luno, zde neze' kanelu cizho' puzo'ha?
Y z úsměm' dětek'ch už odcháze' úsměv.
Iať miž' zů, vledúzo, chodit' sem za mnou?

Pak mohla Muzg' tak v dalekon' samostatnou zemi,
Naso'nei za sebou, z nevládoující bíchům a slopům?
Byl jsi snad šťastný, když uhl' jsi toužit
domat a vyhl'it' lalinské' jelačky a lódi?
šťastnější by jsi než mstet' mít, básník,
jakež v krajích, kde nad tebou vlne' se, tamže,
doma a ve vlasti' vyhnanecem byval?
Chandra a doska.

Lidská' má hvězdo, Poje to donže' marné?
Boulivé' mde! Píšlo i' minulo' věchno,
vpuť se za mne a bude nad' komedie' putoj'.
Hej já' nechu; a ona, plázuva' fátě,
přijde a odcháze', v'ál'e, ueda'. A básník
ve dnuho' káze' svých tristi' črati' píše:
žáduj' vyhnanec z vlasti' nemoh' být dále než je',
Křálovno' ovč', kdo tomu rozumit' může?
Má' lidská' hvězdo, toužet' mnohé a marné.

Náhle tu složí, a mžna' jako dech' honské' púru,
sane a jít' už' do olom' než hladový, křivý mž' křiču,
přes klam' dolů a z' na novém' přehodí závoj,
bez lesk' čeruj' jeť stráside' dětských' mých' noh,
je v daleka' cizí, a vyhnul se každému' sloví,
jez' nic by vědět, co nechci. A mže —
pod čerou' závoje' prosíte' zlovný' větec.

větrná Luno, zde mezi panely cizího prázdná?
I z úsměvů dětských už odchází úsměv.
Jak můžeš, Medúzo, chodit sem za mnou?

Jak mohla Múza tam v dalekou sarmatskou zemi,
Nasóne, za tebou, k nevlídným břehům a stepím?
Byl jsi snad šťastný, když mohl jsi toužit,
doufat a vyhlížet latinské plachty a lodi?
Šťastnější byl jsi než ruský můj básník,
jenž v kraji, kde nad tebou vlní se kavyl,
doma a ve vlasti vyhnanecem býval?
Chandra a toska.

Lidská má hvězdo! Co je to soužení marné?
Bouřlivé srdce! Přešlo i minulo všechno,
vlna se zavře a bude snad konečně pokoj.
Ale já nechci a ona, bláznivá Fata,
přijde a odchází, vábí a nedá. A básník
ve druhé knize svých Tristií císaři píše:
žádný vyhnanec z vlasti nemoh být dále než já!
Královno boží, kdo tomu rozumět může?
Má lidská hvězdo, toužení mnohé a marné.

Náhle tu stojí, a něžná jako dech houslové písně,
sama a ještě víc dolní než hladový, krásný rub hříchu,
přes hlavu dolů až k ramenům přehodí závoj,
bez lesku černý jak strašidla dětských mých nocí,
je vzdálená, cizí; a vyhnu se každému slovu,
jež mohlo by vědět, co nechci. A přece –
pod černí závoje prosvítá zelený věnec

a čára bezostyšných Lúkeša, Kuvšína. Jste si ozve-
len věrný, uznaný, uctívá srdce. A odnášá ho,
vidět ucho, aby mě bolela hlava! Jíza,
aby ti ozvalo z tajna, co mluví.

vidíš,
teprve věna, a kde je ta krajina vládná?
Cítím mi zelené vichy a sušiče dále,
nakonec výkou epická ofata přitahu nových,
a já tam na hvězdách a na těle nepřítel,
zelené světlo si v přístě a smáček un-
a jsem přitahován proměnou filosofie.
O tam, co na světlo přitahu, li napísa dopis.

Teprve věna, a kde jsou ty zčervenání slonů
v zahradě vily, kde jsem kdys oliv stáhl
a letončím zapísel vřem. Ten kardinal nedý,
Bessanion, odhad klesl k východu, k moři,
zamyslel purpurem věžemi je přitahován zradě,
ač letomyslná Fata! A nad jeho městem
zelený prorokův praporek nad Cañuadrem.
Ten drakův rošťasť člověk! Už vím to
a jeho vno i oliv zhořelý mi v ústech.

Rukou, která si dávno odvykla držet pero,
jsem to dopsal až sem - a dost. Je to dávno,
co jsme připravovali první takový almanach,
Standovi k doktorátu, jenže tenkrát nikoli
u příležitosti konců, nýbrž slibných začátků!
A teď je můj kalendář jako kalendář stoletý,

a čára bělostných kvítků. K nevíře. Ještě se ozve
ten věrný, nezmarný uzlíček srdce. A odvrátím oči.
Vždyť nechci, aby mě bolela škaredá jizva,
aby se ozvalo z tajna, co mlčí.

A vidíš,
teprve včera, a kde je ta krajina vlídná?
Kolem mne zelené vrchy a sváteční dálka,
nahore plynou epická oblaka příběhů nových,
a já tam na trávě sedím a na tebe myslím,
zelené stéblo si v píšťalku smáčknu
a s jarní přírodou promlouvám filosoficky.
O tom, co na stéblo pískám, ti napíšu dopis.

Teprve včera, a kde jsou ty zčechnuté stromy
v zahradě vily, kde jsem kdys olivy chutnal
a lehoučkým zapíjel vínem. Ten kardinál řecký,
Bessarion, odtud hledíval k východu, k moři,
zamyšlen purpurem těžkým jak přiznáním zrady,
ach lehkomyšlná Fata! A nad jeho městem
zelený Prorokův prapor, nad Cařihradem.
Ten dvakrát nešťastný člověk! Už vím to
a jeho víno i olivy zhořkly mi v ústech.

Rukou, která si dávno odvykla držet pero, jsem to dopsal až sem – a dost. Je to
dávno, co jsme připravovali takový almanach, Standovi k doktorátu, jenže tenkrát
nikoli u příležitosti konců, nýbrž slibných začátků! A teď je můj kalendář jako
kalendář stoletý,

hemží se to v něm -desátinami! Tuhle nedávno jsem umřel. Bylo to v nějaké vesnici tam u nás, a hned pohřeb. Odešel jsem a sedl jsem si na zábradlí můstku přes potok a trucoval jsem: viděl jsem, jak průvod už zahýbá ke hřbitovu, a zlobil jsem se: ne, nepůjdu tam, ani mě nenapadne koukat se, jak jsou dojati. Dole poče mnou tekla ta voda a já jsem mrzutě věděl, že když tam plivnu, už se ani kruhy neudělají. Ale co člověk ví! Včera jsem seděl v laboratoři, komputer neklidně cvakal, já jsem lhostejně sledoval výstup a četl ta nesmyslná čísla a znaky, až jsem hloupým okem a bez zešedivění za jednou náhodou, jak se to stává, zahlédl novou tmou a začátek smrtště, která se snese na východní Pákistán, a vzápětí potom a před miliony let vytvoří mlhovinu Andromédy, aby ji spatřilo oko té dámy, které to dáš číst dneska navečer. - Kdo by se tedy trápil tím, co pomíjí. Už jsme to sehráli, jen chyba, že jsme tak často sebou dali strkat sem a tam. Tak trochu štěstí a trochu náhoda, stát se presidentem svého národa!

hemží se to v něm -desátinami! Tuhle nedávno jsem umřel. Bylo to v nějaké vesnici tam u nás, a hned pohřeb. Odešel jsem a sedl jsem si na zábradlí můstku přes potok a trucoval jsem: viděl jsem, jak průvod už zahýbá ke hřbitovu, a zlobil jsem se: ne, nepůjdu tam, ani mě nenapadne koukat se, jak jsou dojati. Dole pode mnou tekla ta voda a já jsem mrzutě věděl, že když tam plivnu, už se ani kruhy neudělají. Ale co člověk ví! Včera jsem seděl v laboratoři, komputer neklidně cvalkal, já jsem lhostejně sledoval výstup a četl ta nesmyslná čísla a znaky, až jsem hloupým okem a bez zešedivění za jednou náhodou, jak se to stává, zahlédl novou tmu a začátek smrtště, která se snese na východní Pákistán, a vzápětí potom a před miliony let vytvoří mlhovinu Andromédy, aby ji spatřilo oko té dámy, které to dáš číst dneska navečer. – Kdo by se tedy trápil tím, co pomíjí. Už jsme to sehráli, jen chyba, že jsme tak často sebou dali strkat sem a tam.

Tak trochu štěstí a trochu náhoda,
stát se prezidentem svého národa!

Josef

Mlha nad údolzem

Už nedobývá, jenom sklízí
požím výměnkář,
z mlh mezi prsty se mu sype
už jenom černé zrní uran.

Barevné šátky dětských her
ulpěly sem tam na šípkovém keři
jak stehlíci, co se tu zapomněli
pro trochu hřejivého dýmu z natě,
který se motá mlhám do vlečky.

Jde přes hory jak přes zorané meze
a všechno se mu plete: nevidí,
oči už vlastně jenom vzpomínají.
Nic nedobývá, jenom sklízí
slzu za slzou. Někteří ještě pálí.

Mlha nad úvozem

Už nedobývá, jenom sklízí
podzim výměnkář,
z mlh mezi prsty se mu sype
už jenom černé zrní vran.

Barevné šátky dětských her
ulpěly sem tam na šípkovém keři
jak stehlíci, co se tu zapomněli
pro trochu hřejícího dýmu z natě,
který se motá mlhám do vlečky.

Jde přes hory jak přes zorané meze
a všechno se mu plete: nevidí,
oči už vlastně jenom vzpomínají.
Nic nedobývá, jenom sklízí
slzu za slzou. Některá ještě pálí.

Erbovní

Zas jako v dobách zatemnění
vers plazivec, vers lomikámen
pronísta rozvalinou.
Kvete potmě, nabíraje síl
jen skrze zraků,
cudnou rozdačnost.
Jak mateřšina
mláde po staletích
s každým nádnem v ústech dětí.

Kolikrát už a kolikrát ještě
jak orlí kmet z Patkmu
držel, udržel řítko se oblohu.
na vldsčitém stvdu,
třtinové kampanile,
dětském krčku nesoucí
prastarou korunu zvonů,
bouří s nebesy zohrávanými,
koroný poždár,
dés naděje?

Erbovní

Zas jako v dobách zatemnění
verš plazivec, verš lomikámen
prorůstá rozvalinou.
Kvete potmě, nabíraje sil
jen skrze zrání,
cudnou rozdavačnost.
Jak mateřština
mládne po staletích
s každým řadrem v ústech děťátka.

Kolikrát už a kolikrát ještě
jak orlí kmet z Pathmu
držel, udrží řítící se oblohu
na vlásčitém stvolu,
třtinové kampanile,
dětském krčku nesoucím
prastarou korunu zvonů,
bouří s nebesy zotvíranými,
kovový požár,
děs naděje?

Jehlou, aby to jubileum mělo odpich,
jeho zamilovanou zpěvačku, nově zčeštěnou
slabším přívěskem občasného překladatelského
tandemu :

Marseillaise

I

Na pochod, věrné děti Francie,
už veliký den slávy ustal,
krvavý prapor tyranie
||: proti vám do dnes vlaje dál. :||
Přes vaši zem ryk vrahů leť,
jeden, z dálky slyšíte je rvát
■ z náručí vám chtějí rvát,
vraždit vaše manželky a děti!

(REFRÉN)

Do zbraně, občane! Postavte legie!
A dál, jen dál,
krev zkaženou
at' líha vypije!

Y.

Jehlovi, aby to jubileum mělo odpich, jeho zamilovanou zpěvánku, nově zčeštěnou slabším přívěskem občasného překladatelského tandemu:

Marseillaisa

I

Na pochod, věrné děti Francie,
už veliký den slávy vstal,
krvavý prapor tyranie
//: proti vám dodnes vlaje dál. ://
Přes vaši zem ryk vrahů letí,
jdou, z dálky slyšíte je rvát
a z náručí vám chtějí rvát,
vraždit vaše manželky a děti!

(Refrén)

Do zbraně, občané! Postavte legie!
A dál, jen dál,
krev zkaženou
ať hlína vypije!

II

Co chce ta bídná horda otroků,
ti krdlové a zrádčové?

Komu chystají po sta roků

II: okouy dčmo hotové? :II

Francouzi, dost! Ta kanba náli,

ať hněv svate vám slehd z žil!

Kdo myslit by se odvážil,

že bychom se znova spoutat dali?

(REFRÉN)

III

Že nám by doma svoje zákony

cižácké bandy mutily?

Že by žoldnéřské batalliony

II: žiky statečných zlomily? :II

Už nikdy víc! Už nesklouíme

nou žij pod jačmo despotů!

Cicem pány žt svých životů,

znupně zuůi uždy se usklouíme!

(REFRÉN)

II

Co chce ta bídná horda otroků,
ti králové a zrádcové?
Komu chystají po sta roků
//: okovy dávno hotové? ://
Francouzi, dost! Ta hanba pálí,
ať hněv svatě vám šlehá z žil!
Kdo myslet by se odvážil,
že bychom se znova spoutat dali?
(Refrén)

III

Že nám by doma svoje zákony
cizácké bandy vnutily?
Že by žoldnéřské bataillony
//: šiky statečných zlomily? ://
Už nikdy víc! Už neskloníme
svou šíj pod jařmo despotů!
Chcem pány být svých životů,
zpupné zvůli vždy se ubráníme!
(Refrén)

IV

Běda všem zrádcům, běda tyranům,
všem, kdo jste lištnu k pohaně!
Bratrouvražedným vašim plánům
||: odplaty se dnes dostane! :||
Je každý z nás připraven k boji,
zs jedním, jenž sy v bitvě pad,
hned zastup dalších bude stát,
bojovníci ze země se rojí.

(REFRÉN)

V

My půjdeme dál ve věčných slépějích
těch, kdo před námi kráčeli;
slavná památka prachu jejich
||: naše síly at rocelí. :||
Nechceme jen ve stínu chřadnout,
spíš vítán buď nám čestný hrob;
my chceme se držet jejich stop,
buď je pomstít či jak oni padnout.

(REFRÉN)

✓.

IV

Běda vám zrádcům, běda tyranům,
všem, kdo jste lidstvu k pohaně!
Bratrovražedným vašim plánům
//: odpłaty se dnes dostane! ://
Je každý z nás připraven k boji,
za jedním, jenž by v bitvě pad,
hned zástup dalších bude stát,
bojovníci ze země se rojí.

(Refrén)

V

My půjdem dál ve světlých slépějích
těch, kdo před námi kráčeli;
slavná památka prachu jejich
//: naše síly ať zocelí. ://
Nechceme jen ve stínu chřádnout,
spíš vítán buď nám čestný hrob;
my chceme se držet jejich stop,
buď je pomstít či jak oni padnout.

(Refrén)

VI

Bijte se hrde, uder splácejte
a pevně stojte v deseti řad,
k stedu obětí ohled nejte;
II: co ženou páni proti vám. :||
Za to těm, u nichž je hlavní vlna,
těm psům, kteří jen lidi škou,
věnujte všechny slova svou,
hubte je až do matčina klína!
(REFLEK)

VII

Ty nás ved', kdesko k vlasti vznesená
a sílu vlej nám do zbraní!
A ty, svobodo drahoucenná,
II: při těch stůj, kdo tě ubrání! :||
Ať ulajce tvé, pravdě a právu
dřív vítězství tvůj mouchý dech,
ať oči padlých soků všech
vidí triumf tvůj a naši sílu!
(REFLEK)

(česky Vašek Neuf 1971)

VI

Bijte se hrdě, úder splácejte
 a pevně stůjte v dešti ran,
 k stádu obětí ohled mějte,
 //: co ženou páni proti vám. ://
 Za to těm, v nichž je hlavní vina,
 těm psům, kteří jen lidi štvou,
 věnujte všechnu zlobu svou,
 hubte je až do matčina klína!
 (Refrén)

VII

Ty nás ved', lásko k vlasti vznešená
 a sílu vlej nám do zbraní!
 A ty, svobodo drahocenná,
 //: při těch stůj, kdo tě ubrání! ://
 Ať vlajce tvé, pravdě a právu
 dá vítězství tvůj mocný dech,
 ať oči padlých soků všech
 vidí triumf tvůj a naši slávu!
 (Refrén)

(česky Vašek Renč 1971)

Tolikrát, kolikrát třeba, aby
zem kroužící měla na čem tkvít,
když třeba užkošit,
že se už nadobro vykutálela
z ruky Boží.

Tak jako v dobách zatemnění
anebo potopy,
a vůbec každý, zcela každý den.

Tolikrát, kolikrát třeba, aby
zem kroužící měla na čem tkvít,
když třeští úzkostí,
že se už nadobro vykutálela
z ruky Boží.

Tak jako v dobách zatemnění
anebo potopy,
a vůbec každý, zcela každý den.

Báseň

Náhoda je potkat první slovo.
Jako když jelen vypluje z tmy lesa
a laně za ním jdou
jak podmaněné královny.

A tu se zjeví všechny noci hvězdy
strádané v nepaměti
a rosou omýté
jak hovorené oči po potopě.

Náhoda je potkat první slovo.
Ale je osud vyvolený z nutnosti,
pro tu náhodu
celý život probít na čekání.

Mezi dvojí fajtloou šňupáček lyrický,
měj brachý tzv. cyniků Láďo, od křeho Václava Renče

Báseň

Náhoda je potkat první slovo.
Jako když jelen vypluje z tmy lesa
a laně za ním jdou
jak podmaněné královny.

A tu se zjeví všechny noci hvozdů
strádané v nepaměti
a rosou omyté
jak novorozené oči po potopě.

Náhoda je potkat první slovo.
Ale je osud vyvolený z nutnosti,
pro tu náhodu
celý život probdít na čekané.

Mezi dvojí fajfkou šnupeček lyriky,
můj drahý tzv. cyniku Ládo,

od tvého Václava Renče

DVĚ ELEGIE

Ladislavu Jehličkovi

A loď pluje dál

Ta loď, na kterou jsme vstoupili jednoho jitra,
dosud pluje po zúženém moři.
Stokrát se uad uí zavřely vlny,
stokrát se zdálo, že na jeho dně nalezla hroš,
a přece z moře běží zas vyplula vzhůru.
Naprava uaeistomy, skalnaté útesy vlevo,
mělčiny před námi,
ale naše loď dál vlnami pluje.
Ta loď,
která nikdy neplula pod cizí vlajkou.

Jsme, co jsme. A jsme, kde jsme.
Stojíme na palubě lodi,
pod námi se houpe a kymácí moře.
Vlna za vlnou, den za dnem, noc za nocí,
bouře přicházejí, bouře odcházejí,

DVĚ ELEGIE

Ladislavu Jehličkovi

A loď pluje dál

Ta loď, na kterou jsme vstoupili jednoho jitra,
dosud pluje po zuřícím moři.
Stokrát se nad ní zavřely vlny,
stokrát se zdálo, že na jeho dně nalezla hrob,
a přece z moře běsů zas vyplula vzhůru.
Napravo maelstromy, skalnaté útesy vlevo,
mělčiny před námi,
ale naše loď dál vlnami pluje.
Ta loď,
která nikdy neplula pod cizí vlajkou.

Jsme, co jsme. A jsme, kde jsme.
Stojíme na palubě lodi,
pod námi se houpe a kymácí moře.
Vlna za vlnou, den za dnem, noc za nocí,
bouře přicházejí, bouře odcházejí,

ale my nikdy nepobíhali od přídě na záď
ani od levého k pravému boku.

A třeba co chvíli kolem nás projede koráb
s vybělenou lovkou na černé plachtě,
lod' pluje dál.

Na jejíu stěži se nikdy neobjevila pirátská vlajka.

od prvního dne do posledního bídíme moře,
stále uprostřed jeho běsnících vln.

Ať jdou, ať duní a valí se přes nás,
my o jednom pobřeží víme.

Tam na úbočí stojí postava s rukama rozpjatýma,
na hlavě má přilbu slunce

a její tvář pruh ze zlata před nás na moře hází.

Na to pobřeží jsme nikdy nezapomněli.

Tam pluje naše lod',

vlajka toho pobřeží vždy vlála na našem stěži.

Dál pluje naše lod'.

Její kýl na vodu přití, co nemůže nikdo.

Tu stopu v moři bolí,

několik zastavení u zelených ostrůvků,

to je věcko, co tady zanecháváme.

A přece jsme ulovili pár zlatých a tancících rybek,
jimž říkáme šťastná chutě a radost.

ale my nikdy nepobíhali od přídě na zád'
ani od levého k pravému boku.
A třeba co chvíli kolem nás projede koráb
s vybělenou lebkou na černé plachtě,
loď pluje dál.
Na jejím stěžni se nikdy neobjevila pirátská vlajka.

Od prvního dne do posledního brázdíme moře,
stále uprostřed jeho běsnících vln.
Ať jdou, ať duní a valí se přes nás,
my o jednom pobřeží víme.
Tam na útesu stojí postava s rukama rozpjatýma,
na hlavě má přílbu slunce
a její tvář pruh ze zlata před nás na moře hází.
Na to pobřeží jsme nikdy nezapomněli.
Tam pluje naše loď,
vlajka toho pobřeží vždy vládá na našem stěžni.

Dál pluje naše loď.
Její kýl na vodu píše, co nesmaže nikdo.
Tu stopu v moři bolů,
několik nastavení u zelených ostrůvků,
to je všechno, co tady zanecháváme.
A přece jsme ulovili pár zlatých a tančících rybek,
jimž říkáme šťastná chvíle a radost.

To jediné zboží, které jsme uťli na cestě kolem světa
a které vezeme s sebou.

Odvážíme se tam, odkud jsme vypluli jednoho jitra
a kam se uvrácíme neznámou cestou,
zatímco před námi s vlny na vlnu se převaluje
ohnivá koule večerního slunce.

Věcko v té záři. Moře i my. Strny i těla. Stolce i duše.
K tomu slunci naše loď pluje.

Ať bylo, jak bylo,

my vždycky pluli pod vlajkou přístavu svého.

Poslední pohár

Je večer. Sedíme v hospědce uad Prahou.

Pod námi zlatý pruh Vltavy, nad námi zlatý
shop hvězd.

My uvidi tím, co je a co jednou bude.

V pohárech iiskň víno. V něm všechno, co bylo.

To, co nikdy nebude odňato od nás.

Co vezmem, až k ránu se vydáme odtud.

Jsmo v zrcadlovém sále. Kam pohledneme,

hledíme sobě tvář v tvář. Věchno bez macek.

Tak ještě jednou pijeme všechno, co byl náš život.

To jediné zboží, které jsme našli na cestě kolem světa
a které vezeme s sebou.

Odvážíme je tam, odkud jsme vypluli jednoho jitra
a kam se navracíme neznámou cestou,
zatímco před námi s vlny na vlnu se převaluje
ohnivá koule večerního slunce.

Všecko v té záři. Moře i my. Stíny i těla. Srdce i duše.
K tomu slunci naše loď pluje.

Ať bylo, jak bylo,
my vždycky pluli pod vlajkou přístavu svého.

Poslední pohár

Je večer. Sedíme v hospůdce nad Prahou.
Pod námi zlatý pruh Vltavy, nad námi zlatý strop hvězd.
My mezi tím, co je a co jednou bude.
V pohárech jiskří víno. V něm všechno, co bylo.
To, co nikdy nebude odňato od nás.
Co vezmem, až k ránu se vydáme odtud.
Jsme v zrcadlovém sále. Kam pohlédneme,
hledíme sobě tvář v tvář. Všechno bez masek.
Tak ještě jednou pijeme všechno, co byl náš život.

Tentokrát až do dna. Ať tu nezbyde nic!
Co odešlo – přichází. Co se zdálo, že není – je tady.
A dvakrát žijoucí. A večerů až do polední tečky.
Všecko pod jednou mírou. Shromážděné
jak v uzlíku syňa,
jenž odchází na dalekou cestu.

Ne, jediné slovo není zapomenuto. Žije a mluví.
Přichází temnoty ze světla, vyndáš zlato z temnot.
Svědectví dobré i zlé, pro i proti, temné i jasné.
Nasloucháme. Zůstal každá píseň, kterou jsme zazpívali.
Jediná nota z ní nespadla do stoky nicot.
Tóny jasné slyšitelné i ty, které jsme zamlčeli.
Zjemňujeme se a odcházíme v jejich melodii.
Ale i za ní už slyšíme zvony rozhoupané na
větvích jitra.

Koho to svolávají z hlubin země a noci?

Mírta, která jsme milovali, přicházejí. Jsou zde.
Dokola krajiny, jinně jsme se touževali.
V dětství a vědecky potom, když jsme dostali dětské
oči.
Pohlédme, dosud v nich září naše stopy mlhů a klunců.
Je květen. Rozkvetlá ptáčků v polích se košati námi.
Jako k stromu patří dřevo, mlzy a tvar
něch roků a dní, tak se zpřítomňujeme

Tentokrát až do dna. Ať tu nezbyde nic!
Co odešlo – přichází. Co se zdálo, že není – je tady.
A dvakrát žijoucí. A sečtené až do poslední tečky.
Všecko pod jednou mírou. Shromážděné
jak v uzlíku syna,
jenž odchází na dalekou cestu.

Ne, jediné slovo není zapomenuto. Žije a mluví.
Přináší temnoty ze světla, vynáší zlato z temnot.
Svědectví dobré i zlé, pro i proti, temné i jasné.
Nasloucháme. Zní každá píseň, kterou jsme zazpívali.
Jediná nota z ní nepadla do stoky nicot.
Tóny jasně slyšitelné i ty, které jsme zamlčeli.
Zjevujeme se a odcházíme v jejich melodii.
Ale i za ní už slyšíme zvony rozhoupané na věžích jitra.

Koho to svolávajíj z hlubin země a noci?

Místa, která jsme milovali, přicházejí. Jsou zde.
Dokola krajiny, jimiž jsme se toulávali.
V dětství a vždycky potom, když jsme dostali dětské oči.
Pohledme, dosud v nich září naše stopy mířící k slunci.
Je květen. Rozkvetlá ptáčnice v polích se košatí námi.
Jako k stromu patří dřevo, mízy a tvar
všech roků a dní, tak se zpřítomňujeme

v té chvíli, kdy už není noc a ještě ne jitro.
 Ale kdy už je slunce nad širokými dalekými poli.
 Jdeme po mezi. Matějdouška voní, jak nikdy nevoněla.
 Střevlík pospíchá mezi milulky trávy
 po kvázi rybníka až k tomu zámlu,
 z jehož oku nám mává rukou přivazuje Pampeliška.
 Zanechává za sebou pěšinu z ryzího zlata.
 Vejdeme na ni. To je stezka, odtud uvidíme,
 jak nejmenší věci září pod věcmi nejvyššími.
 Pro slunce nic malého na světě. Všecko v jeho světle.
 V události, které nám kdysi podrážděly a bořily
 uhy,
 hledí k nám bez zlomyšlnosti. V ony jsou jiné.
 Dívají se k nám odněkud ze zlaté ulky.
 Slunce je obešlo a září za nimi. Temnoty z nich
 prchají.
 Už nehlédíme na jejich rub, patříme na líc všeho.
 Ztratily škleb a z jejich tváří teď zřítelá vážnost a
 bolest.

A proto pryč s berlami zatřpklosti! Nebudeme
 předstapovat na stojícím místě.
 Na našich nohou již sítě okřídlené sandály jitra
 čekají dle tam kdesi za zubatou obrubou hor.
 V ry, příběhy postav v zakrvácených játech,
 mšice a roty s nerovnými tvářemi,
 které jito nám zardívaly okna i dveře tohoto světa,

v téhle chvíli, kdy už není noc a ještě ne jitro.
Ale kdy už je slunce nad širokými dalekými poli.
Jdeme po mezi. Mateřídouška voní, jak nikdy nevoněla.
Střevlík pospíchá mezi milníky trávy
po hrázi rybníka až k tomu zámku,
z jehož oken nám mává rukou princezna Pampeliška.
Zanechává za sebou pěšinu z ryzího zlata.
Vejdeme na ni. To je stezka, odkud uvidíme,
jak nejmenší věci září pod věcmi nejvyššími.
Pro slunce nic malého na světě. Všecko v jeho světle.
I události, které nám kdysi podrážděly a lámaly nohy,
hledí k nám bez zlomyslnosti. I ony jsou jiné.
Dívají se k nám odněkud ze zlaté mlhy.
Slunce je obešlo a září za nimi. Temnoty z nich prchají.
Už nehledíme na jejich rub, patříme na líc všeho.
Ztratily škleb a z jejich tváří teď zírá vážnost a bolest.

A proto pryč s berlami zatrpklosti! Nebudeme
přešlapovat na stejném místě.
Na našich nohou již svítí okřídlené sandály jitra
čekajícího tam kdesi za zlatou obrubou hor.
I vy, příběhy postav v zakrvavených šatech,
měsíce a roky s neronskými tvářemi,
které jste nám zazdívaly okna i dveře tohoto světa,

aby nikdo nezůstala ani skulina pro paprsek světla,
i my chťej uchtěj přicházíte v zlatistém ritu,
jeuž padá z hvězdného stropu.
Krajina bez hranic v odvěkém jasu.

Jenom dějiny uanuby
ustupují
za široká záda vzlykající uoci.

Ale my sedíme v hospidce uad Prahou.
Klidně hovoříme o tom, co kdysi bylo.
Ať bylo to dobré, ať bylo to zlé, sami nebudem
soudit.

Všecko už bylo rozsouzeno, už jsme to zakusili.
Trochu hovoříme, ale mlčíme. Pod námi
z temnot list za listem tepe své zlato.
Rýslíme úderů toho, co se prodírá k úřadu.
Trávy želeží až kdesi mezi tělesy nebes.
A teď! Po novích se prodírá postava s křišťálovým
tělem.

Kdopak to asi je? Kdopak jiný, než Božet!
Matka, a zároveň přítelkyně, která klopytala
někdy před námi,
někdy za námi,
mnohdy po našem boku.
Ale dnes ji nepoznáváme. Nekulhá, neklopýtá.
Jako by měla ustýlí křídla, tak lehce stoupá
po stráni.

aby nikde nezůstala ani skulina pro paprsek světla,
i vy chtěj nechtěj přicházíte v zlatistém svitu,
jenž padá z hvězdného stropu.
Krajina bez hranic v odvěkém jasu.

Jenom dějiny naruby
ustupují
za široká záda vzlykající noci.

Ale my sedíme v hospůdce nad Prahou.
Klidně hovoříme o tom, co kdysi bylo.
Ať bylo to dobré, ať bylo to zlé, sami nebudem soudit.
Všecko už bylo rozsouzeno, než jsme to zakusili.
Trochu hovoříme, víc mlčíme. Pod námi
z temnot list za listem tepe své zlato.
Slyšíme údery toho, co se prodírá k úsvitu.
Trávy šelestí až kdesi mezi tělesy nebes.
A teď! Po svazích se prodírá postava s křišťálovým tělem.
Kdopak to asi je? Kdopak jiný, než Bolest!
Matka, a zároveň přítelkyně, která klopýtala
někdy před námi,
někdy za námi,
mnohdy po našem boku.
Ale dnes ji nepoznáváme. Nekulhá, neklopýtá.
Jako by měla motýlí křídla, tak lehce stoupá po stráni.

Mlít zrna k nám. Divíme se k do tváře. Žárneme.
Ne, už to není ten tmavý a hrozný obličej cizinky,
která tak často překročila práh našeho domu.
Tehdy jen věšla do jizby, už se zavrátil strop
jako když se obloha potáhne mraky.
Sedla si. Proti nám, železnou ruce položila na stůl
a mlčela. Někdy i leta neřekla slova.
A neoděrla, dokud nevyjedla a ukradla všechno,
co bylo v domě.

A duše? Co vzala, co zničila, to přiučít zpátky.
A mnohem víc. A všechno v neuvěřitelné měně.
Sýpký let naplněný přeměňujícím zvukem až po kalenici,
pecny chleba, kterým se žít uctíválost,
dřeviny všude, které zpívají až k moudrosti,
křídla, a níže se k nebesům vzletá.

A tu, zatímco dějiny karaby
užijí za širokými zděly vzlykáci noci,
otřímáme, že uctívá okamžik dověření toho, co bylo.

Je k přílozi. Za chvíli vstoupíme na práh úsvitu.
Pod námi ztemnot se zdvihá za věží věž.
Čarovník se pokusil v hlubších obzorech.
Zjehle, už bere pohár do dlouhých a nízkých prstů,
aby jeho vínem omyl oči posledních hvězd.
Kastal okamžik, kdy třeba zvolat až z hlubin
srdce:

Míří zrovna k nám. Díváme se jí do tváře. Žasneme.
Ne, už to není ten temný a hrozivý obličej cizinky,
která tak často překročila práh našeho domu.
Tehdy jen vešla do jizby, už se zamračil strop
jako když se obloha potáhne mraky.
Sedla si. Proti nám. Železné ruce položila na stůl
a mlčela. Někdy i léta neřekla slova.
A neodešla, dokud nevyjedla a neukradla všechno, co bylo v domě.
A dnes? Co vzala, co zničila, to přináší zpátky.
A mnohem víc. A všechno v nesmřitelné měně.
Sýpky let naplněné pšeničným zrnem až po kalenici,
pecny chleba, kterým se živí nesmrtelnost,
džbány vína, které zpíjí až k moudrosti,
křídla, s nimiž se k nebesům vzlétá.

A tu, zatímco dějiny naruby
mizí za širokými zády vzlykající noci,
cítím, že nastává okamžik dovršení toho, co bylo.

Je k půlnoci. Za chvíli vstoupíme na práh úsvitu.
Pod námi z temnot se zdvíhá za věží věž.
Červánek se pohnul v hlubinách obzoru.
Ejhle, už bere pohár do dlouhých a růžových prstů,
aby jeho vínem omyl oči poslední hvězdy.
Nastal okamžik, kdy třeba zvolat až z hlubin srdce:

Životo,
cizince,
příteli,
portuji, ještě udu dopřej tou polední doušek,
který všechno dovršuje
tak jako slunce zoblouje a zlatí jablka v podlétním
sadě.

Ještě nás chvilí udehť zřít do tváře přátel
a všech, kteří se za chvíli probudí tam dole,
odtud se dopud nad věže uzdvihly melhy.

Ještě nás udehť vylovit dle stověžatému městu,
které nás tolikrát štvalo jak prašivé pry po dlažbě
dvých ulic,

ještě udu dopřej zaplavit dle matce rodnu' zemi,
která k udu mnohdy horš než macecha byla —

a potom až do nás vstoupí nekonečné prostory nitra.

Nad zemí pítá. Je čas chystat se na cestu domů.

V stoje pijeme polední pohár

a udhľe, aniž si to uvědomujeme,

jsme za prahem toho, co byl vzdejší život.

A všechno tam. A všechno jako zde.

A všechno zde. A všechno jako tam.

Jenomže dovršene' o tu knípek světla,

o zjevení té rozumné z rovnice,

té spasilé,

která se jmenuje Radost

a která se zažehla vřáde na obzoru kolemi.

František Lazický

Živote,
cizince,
příteli,
postůj, ještě nám dopřej ten poslední doušek,
který všechno dovršuje
tak jako slunce zaobljuje a zlatí jablka v podlehném sadě.
Ještě nás chvíli nechej zírat do tváře přátel
a všech, kteří se za chvíli probudí tam dole,
odkud se dosud nad věže nezdvihly mlhy.
Ještě nás nechej vyslovit dík stověžatému městu,
které nás tolikrát štvalo jak prašivé psy po dlažbě svých ulic,
ještě nám dopřej zazpívat dík matce rodné zemi,
která k nám mnohdy horší než macecha byla –

a potom ať do nás vstoupí nekonečné prostory jitra.

Nad zemí svítá. Je čas chystat se na cestu domů.
V stoje pijeme poslední pohár
a náhle, aniž si to uvědomujeme,
jsme za prahem toho, co byl vezdejší život.
A všechno tam. A všechno jako zde.
A všechno zde. A všechno jako tam.
Jenomže dovršené o tu krůpěj světla,
o zjevení té neznámé z rovnice,
té spanilé,
která se jmenuje Radost
a která se zažehla všude na obzoru kolem.

František Lazecký

"...Blazeu' pou ti
v kterých se cítá posun mrtí, tak,
že osud nemůže ji ne přelstít
jako ne flétnu, co je nupčanou."
(Shakespeare: Hamlet)

Herei přináseji' flétny-

tuto scénickou poznámku
uvádí Shakespeare dialog Hamleta
s Guildensternem, který jsem mluvil
a mám obrovskou radost.

Nemohu tyto stránky vy-
zdobit vlastním dílem, jsem jen
zprostředkovatel básnických výke-
rů, a tak přenechávám, které jsem sedm let
trávil s jistě Národním divadlem,
vpsaní sem dle vaší počestí,
vážení přáteli!

Něže:

„...Blažení jsou ti
v kterých se cit a rozum mísí tak,
že osud nemůže si na ně hrát
jak na flétnu, co se mu zamane.“
(Shakespeare: Hamlet)

Herci přinášejí flétny –

touto scénickou poznámkou uvádí Shakespeare dialog Hamleta s Guildensternem, který jsem míval a mám dosud velice rád.

Nemohu tyto stránky vyzdobit vlastním dílem, jsem jen zprostředkovatel básnických vzkazů, a tak slova, která jsem sedm let říkával s jeviště Národního divadla, vpisuji sem dnes na Vaši počest, Vážený příteli!

Nuže:

... (Herei přimásejí flétny)

H: No přišli s flétnami, ukažte sem
jednu (bere flétnu a odvrátí G. plynou).

Když jsme tady spolu tak sami:
proč mi pořád nadbíháte, jako byste
mě chtěl mahnat hrochem do révy?

G: Můj prince, jestli komu povinnost
poukud stíráte, je to jen tím, že vás
mám nerukene rád.

H: Tomu moc nerozumím - pohlížete
mi na flétnu?

G: To nemohu, prince.

H: Proč vás o to.

G: Věřte mi, nemohu.

H: Upěnlivě prosím.

G: Nemůžu se to ani pohnout, prince.

H: Je to tak snadné jako chát. Pasty
a pakem rozvíjíte tyhle přinůcky, isty.

...(Herci přinášejí flétny)

H: Už přišli s flétnami, ukažte sem jednu (bere flétnu a odvádí G. stranou).

Když jsme tady spolu tak sami: proč mi pořád nadbíháte, jako byste mě chtěl nahnat lovcům do rány?

G: Můj princi, jestli konám povinnost poněkud vtíravě, je to jen tím, že vás mám nezřízeně rád.

H: Tomu moc nerozumím – zahrajete mi na flétnu?

G: To nemohu, princi.

H: Prosím vás o to.

G: Věřte mi, nemohu.

H: Úpěnlivě prosím.

G: Neumím na to ani sáhnout, princi.

H: Je to tak snadné jako lhát. Prsty a palcem zavírejte tyhle průduchy, ústy

tomu dejte dech a promluví to nejvy-
šeňejší hudbou - vidíte, tady jsou klásky.
G: Tím právě nedokážu vstoupit, aby
vyslyšel harmonický zvuk; nevyjde se
z toho.

H: Tak vidíte, jak bezcennou věc se mne
děláte?! Chcete na mne hrát, hrát se,
že víte, kdy mne zavřít, kdy pustit, řek-
něte se mne vypál jedno svého tajemství,
chcete mě porazit od nejvyšších tónů
po nejvyšší - a je v tom malém nástroji
hodně hudby, hodně světlého hlasu -
ale vy jej nedokážete porazit. To si, čertu,
myšlete, že hrát na mne je snadnější
než hrát na píšťalu? Ať jsem podle vás
jakýkoli nástroj, snad se vám podaří,
že budu slápnout prsty, ale hrát na mne,
to nesvedete!

tomu dejte dech a promluví to nejvýřečnější hudbou – vidíte, tady jsou klapky.

G: Těm právě nedokážu vládnout, aby vydaly harmonický zvuk; nevyznám se v tom.

H: Tak vidíte, jak bezcennou věc ze mne děláte?! Chcete na mne hrát, tváříte se, že víte, kdy mne zavřít, kdy pustit, rád byste ze mne vysál jádro mého tajemství, chcete mě rozeznít od nejnižších tónů po nejvyšší – a je v tom malém nástroji hodně hudby, hodně skvělého hlasu – ale vy jej nedokážete rozehrát. To si, k čertu, myslíte, že hrát na mne je snadnější než hrát na písťalu? Ať jsem podle vás jakýkoli nástroj, snad se vám podaří, že budu skřípat zuby, ale hrát na mne, to nesvedete!

Už ríde, proče herci píně-
sějí flétny?

Tak přeě k tomu - i
k tomu jak u vás se to věchno
němobi' krásným životním jubli-
leem - vám upíně blahořeji.

Váš

Redovan Luksky
◁

Už víte, proč herci přinášejí flétny?

Tak právě k tomu – i k tomu, jak u Vás se to všechno násobí krásným životním jubileem – Vám upřímně blahopřeji.

Váš

Radovan Lukavský

Cesta jednoho bakaláře.

Byl český bakalář. Na sklonku měsíce května pod planetou b l í ž e n c ů narozen, mládež školní počátkům věd sice nevyučoval, umění literárnímu však nad jiné rozuměje, rukopisům ušlechtilým mysl a čas pilně věnoval.

A protože dobrý Pán Bůh onoho pana bakaláře rozumem zvlášť bystrým, vtipem břitkým a k tomu i přátelskou účinností k bližnímu zvlášť štědře obdařiti ráčil, tedy muž ten ctný v znalectví knih a spisův krásných nad mistry umění svobodných vynikl.

Tedy znalostmi opravdovými vybaven a jazyků rozličných mocen, na vydávání knih výborných objevování, radou, posudkem i přípravou pro impresory horlivě se účastně, vzdělání křesťanského lidu českého zdárně rozmnožoval.

Že však na tomto světě člověku protivenství a strádání mnohá zakouseti bývá, ani náš učený bakalář jich ušetřen být nemohl.

A tak v časech bouřlivých z dopuštění božího těžce postižen jsa zákona omylem, od domova milého po čas dlouhý odloučen, paní manželku milovanou a dcerky líbezné jen málokdy spatřiti směl.

Věrných svých však Pán Bůh nikdy neopouští. I vrátil se učený bakalář ve zdraví ducha i těla z vyhnanství trpkého do královské Prahy zpět. Nejprve těžkou prací rukou svých chléb vezdejší dobýval, během času však k milým knížkám zasednouti dovoleno mu bylo.

Tedy tohoto roku spásy 1971, učený, Pánu Bohu i lidem milý bakalář

L a d i s l a v J e h l i č k a

umění literárního znalec převýborný, věku svého padesát pět let dovršil. Ač dědečkem čtvernásobným se stav, kmetství velebnému nikterak oddávati se nehodlá, nýbrž ve svěžesti mladické a při udržení křepké postati bakalářské, pod kontrfektury císařskými a královskými v pracovně své na vykonané dílo s potěšením patřiti může.

Nuže v onen den spanilý májový před ním v slunci *Vzdálená země* se prostírá, *Kašpar z hor* na cestu do světa se vydal, korouhví slavnostně *Kornet Kryštof* mává, nad *Labyrintem českých dějin* s úsměvem vlnitým *Dcera královská Anežka* se sklání. Někde v dálce, ještě z času válečného, *Lev v jizbě* holduje, zatím co *Světelný mrak* rád by se přidružil k *Domu u božího oka*, mlhami zítřků doposud zahaleného.

Sluncem nejjasnějším však třpytí se, plane, žehná, paní ze všech nejkrásnější *Popelka Nazaretská*.

Ve společnosti těchto knížek dobrých a přespanilých, v pracovně pod kontrfektury panovníků dob minulých, přátelé a pamětníci dlouholetí vínš upřímný skládají,

aby milý Pán Bůh ctnému bakaláři LADISLAVU hojnost dalších šťastných narozenin popřál, ve zdraví, pevnosti a svěžesti ducha ho zachováváje.

Dělníci slova, či auktoři kněh rozličných pak za trpělivé porozumění a nezištné fedrování děkující, příteli svému mnohováženému a milému s upřímným

V i v a t, V i v a t, V i v a t

ruku tisknou.

Se srdečností obzvláštní tak činí jedna z mnohých:

A handwritten signature in black ink, reading "Kina Svoboda" with a stylized flourish at the end.

Na Starém Městě Pražském
v neděli po Nanebevstoupení
Páně, v měsíci máji A. D. 1971.

9. 6. 1971

Milý Ládičku,

přijí skvěl 55. narozeniny.
Blažopřejí Ti proto d. da se i já.
Telefon stávkuje, zde žije 2x
vůt. pr., vialdukt pod vodou,
tramvaje jezídily, zmrakla.
Já jsem žije na operaci
žaludku. Spomni' bůh jsem
z domu, jsem sledy jako
mucha. Ale těnu andna v
neuscení i moje nevy vřel
vše tižce nesm.

Prosím Tě, co je spokojením
či ne spokojením máho upomín-
ání. Napiš mi, když volat

9. 6. 1971

Milý Láďčku,

prý jsi slavil 55. narozeniny. Blahopřeji Ti proto dodatečně. Telefon stávkuje, zde byla 2x zátopa, viadukt pod vodou, tramvaje nejezdily, zmatek. Já jsem byl na operaci žaludku. S pomocí Boží jsem už doma, jsem slabý jako moucha. Ale ženu mám v nemocnici a moje nervy už to vše těžce nesou.

Prosím Tě, co je s povolením či nepovolením mého vzpomínání? Napiš mi, když volat

nelze, nebo to zavolaj synovi (3517321)
chytneš-li ho doma, nebo snaž se jít
do podniku (270772). Díky!
A pozdravuj Matěnkou Voříškovou
a obdar mě nějakou knížkou.
Je nám pro Vás nějakou tu
medicinu, až budu chorý.

Levín

Zadivak Kuncin

nelze, nebo to zavolej synovi (35 17 321), chytneš-li ho doma, nebo snaše Išce do podniku (27 07 72). Díky! A pozdravuj Mařenku Voříškovou a obdař mne nějakou knížkou.

Já mám pro Vás nějakou tu medicinu, až budu chodit.

Srdečně

Ladislav Kuncíř

František Marek

PROČ PLUJE LOĎ

Loď je na moři, a proto pluje,
pluje, protože vítr duje.
Odkud? Kam?

Kapitán mužstva rozkazuje,
také proto koráb pluje.
Odkud? Kam?

Kapitáne, vás se ptám,
kamže plujem, starost mám.

Nestarej se, nejsi sám.
Nelámej si darmo hlavu:
může být loď bez přístavu?

Proč se pachtíme a štvem?
Kdy spatříme už tamtu zem?

To ti nikdo nepoví:
plavčík šplhá v ráhnoví,
když každý chlap je na svém místě,
loď pluje hladce, pluje čistě.

Proč kormidelník ke hvězdám
hledí? A co vidí tam?

Ptáš se jako na duši:
to ptaní mužům nesluší.
Plujem v horku, plujem v mrazu,
neplujeme bez rozkazu.
Loď je na moři, a proto pluje;
kdo dobře pluje, zasluhuje
tu jednu velkou věc.
Až nakonec.

František Marek

KLAUN

Rozpráví do prázdna
v prázdném cirku,
protože diváci
jsou v čase, v prostoru
neexistují.

Hamlete, už není
otázka na tvé cestě.

Já však budu chodit po hlavě,
po své hlavě a po svých rukou,
aby se postavy pohnuly
a vytrhly z neurčitosti;
neboť naštěstí
je ještě možnost,
největší a nejskutečnější
součást jsoucna.

Leďmého dne je tu nadmíru civilní pan
a s ním i nezbytná fajfka.

K olakům kouře přida' dva tři plky.

Mnohí se pro vás zapojují o olakující, kdy mrknete
smírem, jímž dýma'. Tímto utěšujícím smrádem
otevírá před vámi svět, který jste doposud jen slapecky
knatali. Po jeho pluku spoleklivě ujistov nohy
našim toporně životu pravdě. Vše důvěrně odlepi
macatý zadek v tanečku jaksepatř' hybnem;
o jeho blížkov' uči' se krokovým variacím, uatř'a'sa'
se a poskakuje, zpra'ceje na váze bzmála jaloví.
Tak tu jeho blížkov' vyhledáváte častěji. Protože
máte radost z pohybu. Máte radost, že váš
skorodětlivý plátek přepota se spolu s kaba'tem
místem saraband a tva'piku.

Nevíte ani jak a zjistíte, že tanečtem hluto jste
poznávaní. Místem tance čisté, zřejmé a jednoznačné
břítké hrany jsou toho příčinou. Širše ně patřím
už ani okolo třet' než strnuli. Mnohí si vyměřují
místa, zpra'č nebo náhy'ba' na ueně.
To si od nich vyprácejete už druhou desítku knih.
Na hospodském močidle napadne vás potom, jak
velkou máte kliku, že prvna vy s ním sedíte
u piva, zapíjejíce jeho tuchyni, ke které vás přigral.
Na jiskřivé ironii, bez titerajích ozdob prostřáse
u něj. Chut' příběhu tohoto světa ozlašťuje
hrějším cynismem. Na kroku jeho paradoxu
balancují sousta odvětlých pravd' děh' a bláznů.

Jednoho dne je tu nadmíru civilní pán a s ním i nezbytná fajfka.

K oblakům kouře přidá dva tři plky.

Mnohé se pro vás započne v okamžiku, kdy mrknete směrem, jímž dýmá. Tímto utěšeným smradem otevře před vámi svět, který jste doposud jen slepecky hmatali. Po jeho plku spolehlivě ujedou nohy vašim toporně žitým pravdám. Vaše duševno odlepí macatý zadek v tanečku jaksepatří hybném; v jeho blízkosti učí se krokovým variacím, natřásá se a poskakuje, ztrácí na váze bezmála jalové. Tak tu jeho blízkost vyhledáváte častěji. Protože máte radost z pohybu. Máte radost, že váš skorodětský plášťík třepotá se spolu s kabátcem mistra saraband a kvapíků.

Nevíte ani jak a zjistíte, že tanečkem tímto jste poznamenaní. Mistra tance čisté, zřejmě a jednoznačně břitké hrany jsou toho příčinou. Skrze ně patřený už ani okolní svět není strnulý. Mnohé si vyměňuje místa, ztrácí nebo nabývá na ceně.

To si od něho vypůjčujete už druhou desítku knih. Na hospodském močidle napadne vás potom, jak velkou máte kliku, že zrovna vy s ním sedíte u piva, zapíjejíce jeho kuchyni, ke které vás přizval. Na jiskřivé ironii, bez titěrných ozdob prostírá se u něj. Chuť příběhů tohoto světa ozvláštňuje hřejivým cynismem. Na hrotu jeho paradoxů balancují sousta odvěkých pravd dětí a bláznů.

Natoučte se tomu talerš vzhovate. A vy se gredáte
od stolu s poziceu ukrutného hlada, který narůstá.
Ten hlad pak talerš hýbe le životu.

I tisknete zpravenou hlavu své paměti jak vzácný
punz tyto chvíle s mím.

A dál? Hlavu si nenechte jako patřičnou vysoko, ve
chvíli, kdy se mu můžete přiblížit jmeu, jako
se němu blížímu příteli. Ve stíněném mramráji
protichůtmosti čichate potom živější vůňavou
a šerupavou jeho člověčením, která neryvanula:
Bíva-li nad poezií a nadává hlaseu, vy se uste
tichu špykčím se mezi okem přeluky a broseuym
šipkem. Neboť ukopčím drnouyové bez špetky
mých jej znechucují.

Lakutním sférou byh' nepřikládá ráhy majádné.
Vy ale měčkejte, že vaše umastění šrido
ho kdoví jak nadchne. Neboť jeho erboru' guameu
nem' znamenitím bystlím.

Hledte jak se řehá' alánu om'lků a blápněm'
fantastu. Jak se oměje jejich dílu. Netvoříte ale
tuhle jeho muziku svým žnučeuym a přimouřeuym
kuklámím. Píslí byste o zážitke spolupráce
s mím, ve věcech, které mají stánu.

V gestu maruosti vykrouží nad světem oblouk,
jeuž se uvanrá v místě optimistu zatáčeku pýsku.
Jak ho potom chcete najít s nachrbeným
diletiemem? Nemí jen v tom, čím jm', hledějte ho
i tam, v čem mlčí. Při troše šlehti naučte se

Naloží vám talíř vrchovatě. A vy se zvedáte od stolu s pocitem ukrutného hladu, který narůstá. Ten hlad pak vámi hýbe k životu.

I tisknete zpocenou dlaní své paměti jak vzácný peníz tyto chvíle s ním.

A dál? Hlavu si nosíte jaksepatří vysoko, ve chvíli, kdy se mu můžete přiblížit jménem, jako ke svému blízkému příteli. Ve skvělém mumraji protichůdností čicháte potom důvěrněji voňavou a křupavou jeho člověčinu, která nevyvanula: Zívá-li nad poezií a nadává hlasem, vy se učte tichu třpytícímu se mezi okem pěn-kavy a oroseným šípem. Neboť ukoptění drnorysové bez špetky něhy jej znechucují.

Latentním sférám bytí nepřikládá váhy pražádné. Vy ale nečekejte, že vaše umaštěné krédo ho kdovíjak nadchne. Neboť jeho erbovní znamení není znamením syslím.

Hleďte jak se řehťá elánu snílků a bláznění fantastů. Jak se směje jejich dílu. Netvrďte ale tuhle jeho muziku svým znuděným a přemoudřelým huhláním. Přišli byste o zážitek spolupráce s ním, ve věcech, které mají šťávu.

V gestu marnosti vykrouží nad světem oblouk, jenž se uzavírá v místě optimistů zaťatého pysku. Jak ho potom chcete najít s nahrbeným defétismem? Není jen v tom, čím zní, hledejte ho i tam, v čem mlčí. Při troše štěstí naučíte

se snad byt prokřtou jeho vůdčímu hlasu,
ve shledbě, kterou si spolu budete psát došla
klukovský a která hned tak nedojde.
A abych nezapomněl: podržte při sobě
všechny pozdruchy citů a citů, jež by se chtělo
mu vyjít. Budete-li se snad přetělovat
kolem jakéhoni jeho jubilea, nechte na hlavě
a blahopřejně řádu zapomněk.
Když už můj mermom chcete někomu gratulovat,
tak blahopřejte sami sobě.
Ke třetí, které vás potkalo jednoho dne, jímž
se ve vašem srdci započal hravě zabývat
a váš život provždy obohail
nadmíru civilní palu
a s ním i nezbytná fajfka.

Frank Stejskal

Praga, 26. května, L. P. 1971

se snad být protirétou jeho vůdčímu hlasu, ve skladbě, kterou si spolu budete psát docela klukovsky a která hned tak nedozní. A abych nezapomněl: podržte při sobě všechny povzdechy citů a citečků, jež by se chtělo mu vyjevit. Budete-li se snad prdelkovat kolem jakéhosi jeho jubilea, nechte na hlavě a blahopřejné tirády zapomeňte.

Když už mocí mermo chcete někomu gratulovat, tak poblahopřejte sami sobě.

Ke štěstí, které vás potkalo jednoho dne, jímž se ve vašem srdci započal hřejivě zabydlovat a váš život provždy obohatil

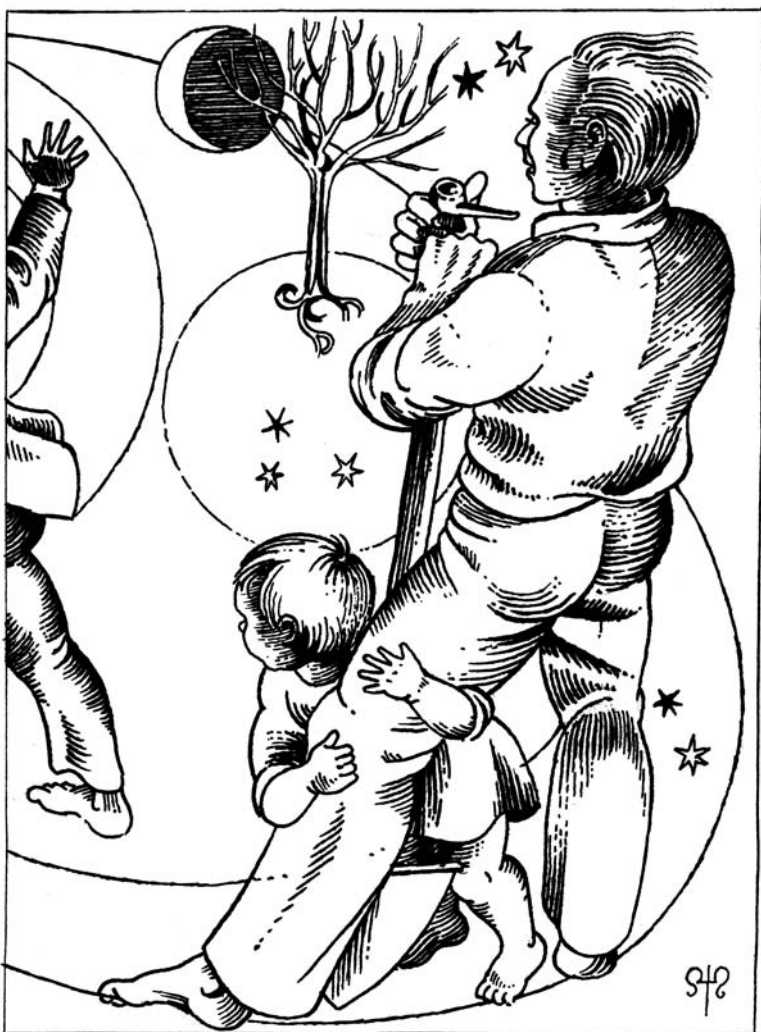
nadmíru civilní pán

a s ním i nezbytná fajfka.

Zdeněk Stejskal

V Praze, 26. května, l. P. 1971

Milý Ládě,

tak zase mně připadá poněkud nepochop-
ný úkol Tě vyzkoušet ne ovšem z hlediska
k objektu, kterým jsi Ty, ale vlastně pře-
ce jen z hlediska k objektu, kterým jsi
Ty. A poněvadž se ze svých mladých
let, když jsme byli ve školních ne-
směřích, Ty to potíže řešil, tak, že
jsem koukal souledům do učebnice, tak
i jsi se učil k této metodě. Ovšem
nevidím Tě již ne jen v učebnici v Leopold-
ville, kde jsem spolu s tebou měl náš vel-
mi důležitý velmi slavnostní, užité
vidím Tě rovněž jako mojího
něj, co mělo ani pro analogie pro-
vádět, náš velmi vedoucího, a to
je čtyři zívající jsme učili oboje
tych umocň, které Mertine, Vít
Tomáše a Michaely, jsme, i učili

Milý Láďo,

tak zase mně připadá poněkud nesnadný úkol Tě velebiti, ne ovšem vzhledem k objektu, kterým jsi Ty, a vlastně přece jen vzhledem k objektu, který jsi Ty. A poněvadž se za našich mladých let, když jsme byli ve školních nesnázích, tyto potíže řešily tak, že jsme koukali sousedům do sešitů, tak i já se uchýlím k této metodě. Ovšem neuvidím Tě již na universitě v Leopoldville, kde jsme spolu nesli něco velmi důležitého velmi slavnostně, nýbrž uvidím Tě nesoucího nebo nosícího něco, co nelze ani per analogiam srovnávat, něco velmi radostného, a to je čtyři živá jména včetně osob živých tvých vnoučat, totiž Martina, Víta, Tomáše a Michaely, jména, z nichž

2 mils pui tch trocha y nictaji cymba-
 ly ä obrazy jekly 2 tchse aratjil
 vlectuosti, totie do drichs ovecelichs
 irde, humoni pcedzi (mijch pui lit
 epl'va c kohontem, gallo canente spee
 tedit), nevitcha v'ig c puchovavosti
 c uchonee, ä u'uu p'ue c 2 c e, vlect-
 uosti, tchre Ti aratjil p'icobem de-
 li mo'vost dilit c legrici 2 melich
 c'irulic cloriche v'ejima clonte c'ir-
 ho, v'eu'ir jui pui jidun tchil, ä,
 me'li haraj nevel in clorochentic-
 hi clouo jekly p'ir kopog c t'imen tel,
 tel potom äil pui clouo praude c
 praudivost. Tich ci tch haraj c t'imen
 c'irui puihetjig v'elie lup'iedu
 Tuij Ate Mandl

mi tak trochu vyrůstají symboly či obrazy jakoby z Tebe určitých vlastností, totiž dobrého a veselého srdce, humorné naděje (nějak mi Vít splývá s kohoutem, gallo canente spes redit), nevěřící víry a neohroženosti a nakonec, že víme proč a zač, vlastností, které Ti určitým způsobem dali možnost dělat si legraci z malého českého člověka v zájmu člověka českého, o němž jsi mi jednou řekl, že, má-li každý národ své charakteristické slovo jako Řek λογος a Říman res, tak potom Čech má slovo pravda a pravdivost. Tak si to harcuj s těmi čtyřmi mušketéry vesele kupředu.

Tvůj

Aťa Mandl

Ladislav Jechlička
má nyní 55 let: je to ověřeno na-
desátka, která nám má připomenout,
že mezi ním byl nejmladší, či před-
časně šedesátka, která by měla být při-
pomněna jeho průtrznou lhostejností. La-
dislav vždycky trochu vypadal z řady,
což při jeho druhé povaze připadá
zvláště, neboť vždycky je v neustálé řá-
dě, v nepřetržitém společenství, a všude na
svém místě. Na předmě? Mohl být novi-
nář; a jistě by se našel nejen jeho
článek, ale i by si člověk přečetl se-
ryment i s chutí i po letech. Podobně
by mě lákalo vyhledat staré ročníky
časopisů a číst jeho kritické stati
o knihách, nebyly to poctivé recenze,
zapínyl se v nich vždycky soud, hod-
nocení; uměl se autorovi podívat do
ledví (postavený to pomalu). A v na-
kladatelství, v těchto novodobých
dílnách přemýšlet? v kolice zmínit
se člověk s jím s jeho jménem a to

Ladislav Jehlička

má prý 55 let: je to opožděná padesátka, která nám má připomenout, že mezi námi byl nejmladší, či předčasná šedesátka, která by přátelům připomněla jeho průkaznou hybnost? Ladislav vždycky trochu vypadal z řady, což při jeho družné povaze připadá zvláštně, neboť vždycky je v nějaké řadě, v nějakém společenství, a všude na svém místě. Na jakém? Mohl být novinář; a jistě by se našel nejeden jeho článek, který by si člověk přečetl se zájmem i s chutí i po letech. Podobně by mě lákalo vyhledat staré ročníky časopisů a číst jeho kritické statě o knihách, nebývaly to pocené recenze, zatřpytil se v nich vždycky soud, hodnocení, uměl se autorovi podívat do ledví (postižený to pamatuje). A v nakladatelstvích, v těchto novodobých dílnách písemnictví? V kolika knihách se člověk setká s jeho jménem, a to

v dobách dávnických i v současnosti;
v bolika nákladatelských progra-
mech, oznámeních, zůstalo uloženo
jeho jméno i jeho účest. To se na-
konce stalo jeho profesí. U mň psát,
vyjadřovat své myšlenky slovy,
a vy při každé jeho větě cítile, jít,
ji psát rad, ne tře, v podu mňe,
řík, lehce. Mohlo by se říci, že
jeho řemeslem se stalo psát, a jako
řemeslnost má až striedověbou
či cechovní patinu, leubát pra-
covat v dílně znamenalo tře ano-
nymu, zůstat v řadě, odvěst
spolehlivě i s fordelem část své
práce, kus svého díla, které psát
nemluví jen za svého přívodec.
Bylo by dost nevhodné doložit toto
přemýšlením nendero jeho dex-
su. Ještě nejnaze dospělne i
uchopitelně jsou jeho překlady,
jichž stalo frubyt. V paměti uložel
(a nemel by z mň vymizet ani autorovi)
příklad historického romancu

v dobách dávných i v současnosti, v kolika nakladatelských programech, oznámeních zůstalo utajeno jeho jméno i jeho účast. To se nakonec stalo jeho profesí. Umí psát, vyjadřovat své myšlenky slovem, a vy při každé jeho větě cítíte, jak ji psal rád, ne těžce, v potu tváře, živě, lehce. Mohlo by se říci, že jeho řemeslem se stalo psát, a tato řemeslnost má až středověkou či cechovní patinu, tenkrát pracovat v dílně znamenalo též anonymitu, zůstat v řadě, odvést spolehlivě i s fortelem část své práce, kus svého díla, které pak nemluví jen za svého původce. Bylo by dost nesnadné doložit toto tvrzení rozбором některého jeho textu. Ještě nejsnáze dosažitelné i uchopitelné jsou jeho překlady, jichž stále přibývá. V paměti utkvěl (a neměl by z ní vymizet ani autorovi) překlad historického románu

Mark Twaina s titulem „Ganna
veztroji“ o Janě Calouské; byl
objevný a potřebný. Ladislav Jhlic-
ka ho nepojímal v jeho historičnosti,
neměl citlivost na přímém překa-
du, nešlo mu o minulost děje, ný-
brž o současnost myšlení. To je nabi-
nět jiného jeho překladu, Marka Li-
carda, Hitler v nás*, který vyšel
r. 1948 za redakce Alberta Vyskoči-
la, což je monogram, heraldický
značka, kterou bychom neměli překlá-
dovat, je v m. slova počet dělníků, o ně-
jme mluvili srovn. Je to nikoli re-
portáž pouze doba, nýbrž zamyš-
lení, kniha filosofická, vycháze-
jící ze stanoviska náboženského,
na základě křesťanství. Je vlas-
ně těžké pochopit vlastní text
Ladislava Jhlicky. Nemám jeho za-
čátky, přesto současně, že narážka
svou literární dlehu lyrickými
klišémi, jako se to dělo dříve ne
pravděm v letech jeho mládí,

Mark Twaina s titulem „Panna ve zbroji“ o Janě Orleánské; byl objevný a potřebný. Ladislav Jehlička ho nepojímal v jeho historičnosti, neměl ctižádost na přesném překladu, nešlo mu o minulost dějů, nýbrž o současnost myšlení. To je patrné i z jiného jeho překladu, Maxe Picarda „Hitler v nás“, který vyšel r. 1948 za redakce Alberta Vyskočila, což je mongram, heraldická značka, kterou bychom neměli přehlédnout, je v ní ztajena pečeť dílny, o níž jsme mluvili svrchu. Je to nikoli reportáž pouze dobová, nýbrž zamyšlení, kniha filosofická, vycházející ze stanoviska náboženského, na základě křesťanském. Je vlastně těžké postihnout vlastní tvář Ladislava Jehličky. Neznám jeho začátky, přesto soudím, že nezačínal svou literární dráhu lyrickými básničkami, jako se to dělo div ne pravidlem v letech jeho mládí,

so nikdy nebylo pro něj; neovládlo ho
snít v myšlénkách - jeho řívoletm myšlen
cí styl býval spíše krátký nežli
prodloužený - napadiv ho lábā,
oblast myšlenková, to, co má
váhu. I rukama dělal lopatou,
tedy to, co má váhu, a mě deu-
krát mrazilo (nikdy jsem mu
to neřekl, až dnes), že nemohu
dělat s ním v jedné partě, přesto
vím, že i tam byl na svém mís-
tě, a věřím a přeju mu k jubí-
leu, jímž byl nepatřile za-
sroben v plném eldnu své vy-
konnosti, aby na něm stál,
jak jsme si vždy byli jisti, spo-
lehlivě i pevně.

Upřímně jeho
František Křelina
v Baze v máji
1. P. 1971

to nikdy nebylo pro něj, nevábilo ho snít v rytmech – jeho životní rytmus či styl býval spíše kvapný nežli prodlévavý – napodiv ho láká oblast myšlenková, to, co má váhu. I rukama dělal lopatou, tedy to, co má váhu, a mě tenkrát mrzívalo (nikdy jsem mu to neřekl, až dnes), že nemohu dělat s ním v jedné partě, přesto vím, že i tam byl na svém místě, a věřím a přeju mu k jubileu, jímž byl nenadále zaskočen v plném elánu své výkonnosti, aby na něm stál, jak jsme si vždy byli jisti, spolehlivě i pevně.

Upřímně jeho

František Křelina

V Praze v máji

I. P. 1971

z jubileu stýnúcich čísel,
které čaril Čepík spasil
jako bratru a činučarovi

Milý kaskádě!

Jak vlastně žít? Je to věčný výzvěstník,
iž začíná těm pro věc - vsmíche se a píše
to není tak dlouho doba -, i když výzvěstník
nepřesvědčuje, i když řada jeho článků byla
málem rozeslána.

Žálo to vlastně v Charitě, kam
to přeměňovalo a věřím, že to v té době
nestonci. Ty bouřlivé články a knihy
v mne, a jsi byl ještě laos - nemluvíš do to
mála být obdoba jasně kaskádě jasně
nebo novoměstského ogara - pak roznášejí
rozhovory, z nichž se stalo kloubování mini-
ských ústředí a byly to dva největší
stolce v té době podělejšího postu. A kdy
jsa tak nějak automaticky přel byl jasně,
sarkastický, kritický a dlouhý jasně

K jubileu stejných čísel,
která Karel Čapek označil
jako buben s činelami

Milý Ladislave!

Jak vlastně začít ten řetěz vzpomínek, jež začínají těsně po válce – v poměru k jiným to není tak dlouhá doba –, řetěz vzpomínek nepřerušovaný, i když řada jeho článků byla násilně rozlomena.

Začalo to vlastně v Charitasu, tam to pokračovalo a věřím, že to v té budově neskončí. Ty bouřlivácké sedánky a schůze v mense, to jsi byl ještě Laco – nevím zda to měla být obdoba janáčkovského junáka nebo novomeského ogara – pak rozšafnější rozhovory, z nichž se blahosklonil ministerský nádech a brzy nato dva vyše-hradské stolce v té zalomené půdě šestého patra. A tady jsi tak nějak automaticky začal být Jehlou, sarkastickým, kritickým a dle názoru jiných

a cynicky. Stálo se sice, že jsem si
užky a dolných chvil při oslavě polce
u Fandy zapati chvilu na Františka Hlé,
přesto je to z krkolmadných nadšaj-
cíví mntacímí už močtlo mjak žit.
To už to bylo lepší s Hercegovinou, u níž
se mjak toval jím' František, Tvá vyprávě
bítka nebrádního pívodu. K osvěžení
paměti mntur dobat, že to tak mjak
sám lid, kdýj jednom starický mntur,
kráčeje se svou senou po mošti, byl vyfocen
a otiskén v novinách s textem: Procháze-
na Karlově mošti. Byl to tedy kř Procháze-
což vlastně u Tebe ukazuje na jakou osudo-
bou luku Františku pokazuje Procháze.

Nemá však cenu oživovat tyto vyprávě-
ny na minulost, neb člověk pak mntje
upadnout do sentimentality neb do
druhého extrému, který Moraváci
jakoou čestnou myštku pntkne
nepřisovně. A to přce není ve dvou stylech.
Kvěstí oživme mntku vyprávěny na budou

i cynickým. Stávalo se sice, že jsme si někdy v dobrých chvílích při ocasové polévce u Findy zapěli chválu na Františka Hálu, přestože to z hrdel zadržnutých nastávajícími mutacemi už nechtělo nijak znít. To už to bylo lepší s Hercegovinou, v níž se vyskytoval jiný František, Tvá vyžralá láska netřídního původu. K osvěžení paměti nutno dodat, že ho tak nazval sám lid, když jednou staříčkový mocnář, kráčeje se svou suitou po mostě, byl vyfocen a otištěn v novinách s textem: Procházka na Karlově mostě. Byl to tedy též Procházka, což vlastně u Tebe ukazuje na jakousi osudovou linku Františků potažmo Procházků.

Nemá však cenu oživovat tyto vzpomínky na minulost, neb člověk pak může upadnout do sentimentality nebo do druhého extrému, který Moraváci jadrnou češtinou vystihují poněkud nespisovně. A to přece není ve Tvém stylu. Raději oživme módní vzpomínky na budouc[nost]

nost a ty spolu se jasně přítomnou sku-
tečností by měly naplnit další 'bohate'
líka. Je toho ještě tolik před námi, neboť
keď uvíme na mysl: ten velký myšlenkový
kollektiv, do něhož se každý vnikne a
ze všech sklonů tak rád strfouval,
stojí a bude vždy strfouvat. Mnoho-
krát je to zážitek, dospějeme však, je
to ještě mnohokrát prožijeme a hloubně
dopřejeme. Těch absurdních i tenkých stran
je více prožívání myšlenek, nebo se musí
musit přes ně lépeji přelst. ... a to je
odkročení tak v prázdné, žití je jen pro
jednou, už si mě ještě ne komplikovat.

Tak tedy, jít do bohaté a plné se
vzpomínání na předešlé ve všech částech
a všech časech.

Hej mnoho smysl

Děj
Pepík Dantě

28.5.1941.

[budouc]nost a ty spolu se žhavě přítomnou skutečností by měly naplnit další bohatá léta. Je toho ještě tolik před námi, neboť teď mám na mysli ten malý vyše-hradský kolektiv, do něhož se každý všude a za všech okolností tak rád strefoval, strefuje a bude vždy strefovat. Mnohokrát jsi to zažil; doufejme však, že to ještě mnohokrát prožijeme a hlavně dožijeme. Těch absurdně šílených otrav jsi sice povětšinou ušetřen, nebo se snad umíš přes ně lépeji přenést..., ale to je ostatně tak v pořádku, život žijeme jen jednou, nač si vše ještě víc komplikovat.

Tak tedy, žij to bohatě a plně se vzpomínkami na přátele ve všech časech a všech časů.

Ad multos annos!

Tvůj

Pepík Daněk

28. 5. 1971

Vlastně jsem si chtěla napsat povídku
o muži, který neustále číhal na bu-
dovnost, a nakonec ve starší náhle
poznal, že budovnosti není a
nikdy nebylo, že všechno je jenom
přítomnost a z té musí člověk
něco udělat, neboli, jak už
říkali starší Římané „hic Rhodus,
hic salta.“ Ale jedním nejsem
vůbec literární talent a jedním
jsem křivé líma, takže nakonec
ze všech dobrých předsevzetí sešlo
(jako vždy) a píšu si jen blábo-
písně. Ale co si mají přit lidé,
kteří se žijí víc už třicet let,
celý život pracovali vlastně na stej-
ném díle, dokonce jako nejbližší
spolupracovníci několi let v mlá-
dí a na starší kolena znovu?

Vlastně jsem Ti chtěla napsat povídku o muži, který neustále čekal na budoucnost, a nakonec ve stáří náhle poznal, že budoucnosti není a nikdy nebylo, že všechno je jenom přítomnosti a z té musí člověk něco udělat, neboli, jak už říkali staří Římané „hic Rhodus, hic salta“. Ale jednak nejsem vůbec literární talent a jednak jsem hrozně líná, takže nakonec ze všech dobrých předsevzetí sešlo (jako vždy) a píšu Ti jen blahopřání. Ale co si mají přát lidé, kteří se znají víc než třicet let, celý život pracovali vlastně na stejném díle, dokonce jako nejbližší spolupracovníci několik let v mládí a na stará kolena znovu?

Občejně už nemají o sobě iluzi,
a jak by také mohli mít, vidí-li
se denně a ve všech možných situacích
ale jistě že přátelský vztah přesto trvá,
je to důkazem, že práce na společném
díle je jedním z nejpevnějších
pout mezi lidmi.

Byl jistě člověk, který sundal a
rychle zrušil své přátele, přeji ti proto,
aby vždycky bezpečně rozešel zlatě
od prohlídky, první od nepřítele.
A přeji také i všem všem, aby svou
v tomto prvním přátelském duchu
mohli dále pokračovat na díle, pro
které jsme se rozhodli už v mládí,
neboť „je v životě jen jedna věc“,
a i když člověk během života leccos
konigruje, zůstat zůstává stejný.

Maria

Obyčejně už nemají o sobě iluzí, a jak by také mohli mít, vidí-li se denně a ve všech možných situacích, ale jestliže přátelský vztah přesto trvá, je to důkazem, že práce na společném díle je jedním z nejpevnějších pout mezi lidmi.

Ty jsi člověk, který snadno a rychle získává přátele, přeji Ti proto, abys vždycky bezpečně rozeznal zlato od pozlátka, pravé od nepravého. A přeji Tobě i nám všem, abychom v tomto pravém přátelském duchu mohli dál pokračovat na díle, pro které jsme se rozhodli už v mládí, neboť „je v životě jen jedna setba“, a i když člověk během života leccos koriguje, základ zůstává stejný.

Marie*

* Marie Voříšková

Maug Blatný
(A NAVAL NOVÉ FOTO
S VĚNOVÁNÍM)

IL55

milý Lásko,

vím, že nesešit va'žný' tou' a
vylovit vzrušená' slova blahozvěsti
by vyvolalo na své' takřka parhastický'
úsměv a domnělo si b. nepřekonatelné
„jedličkovskému“ vy'razu a kibi župičku
„v“ na variaci „p“.

Čistě tu' bych' si' tak' mluvit
zřejmě' brát' va'žný'. „Dědek“, di' m'
oči' dávná, takže u' jic' mluvit,
na „velibru'ho kněze“ mlu' tak' velice
jako v' ti' chvil' vy'jdeš b. co
Documenta a ona anekdota o tebe-
ra'čteli' baronu, kterou bychom mohli
použít, se už' ne' dle' neprosí' !?

Milý Láďo,

vím, že nasadit vážný tón a vyslovit vznešená slova blahopřání by vyvolalo na Tvé tváři sarkastický úsměv a donutilo Tě k nějakému „jehličkovskému“ výrazu s libě znějícím „r“ na variaci „p“.

Ostatně těch Tvých 55 let nemožno přece brát vážně. „Dědek“ jsi už ode dávna, takže se nic nemění, na „velebného kmeta“ máš tak daleko jako v té chvíli Vyšehrad k edici Documenta a ona anekdota o šedesátileté baronce, kterou bychom musili pomužtit, se už na Tebe nehodí!?

È vppm'uat ?

« I'm'm Tu, Jem'm'm, m co ? » bys
« vppm'uat » azgov'm'm.

Certote m'hterak u m'm'm'm vppm'uat
ony d'vile m'ghovom' o « v'clit'm'm »
m'm' l'p'rov'm'm' p'ot'm'm' p'm' l'cl'm'm'm
« p'm'p'm'm'm' » m'm' p'p'm'm'm'm'm'm'm
m'm' b'v'm' o m'm'm' i b'v'm'm'm'
P'ol'm'm', p'm'd'ob'p'ol'm'm', p'm'm'm'm'
a b'm'm'm' i p'm'm' p'm'm'm'm'm' l'cl'm'
a l'cl'm'm'.

K'm'm' p'm' m'm' m' m'm' « h'm'm'm' p'm'm'm' »

a p'm'm' « p'm' m' v'cl'm'm' m'm'm' m'm'm'm'
p'm' h'm'm' » m' m'm' p'm' p'm'm'm'm', m'm'm'
a o m'm' p'm'm' p'm'm' d'cl'm'm' m'm'.

m'm'm' p'm' m' m'm'm'm' p'm' l'cl'm'm' p'm'm'
v'm'm'm'm' m' « p'm' p'm'm'm' » a m'm'm'm'm'

A vzpomínat?

„Prosím Tě, Zmetku, na co?“ bys „cynicky“ odpověděl.

Ačkoli nikterak se nesnažím vymazat ony chvíle rozhovorů o „všeličems“ mezi lágrovými postelemi při lahodném „pumprďáku“ nebo peripatetickou školu mezi baráky o umění i břídlství Politiků, rádobypolitiků, spisovatelů a básníků i jiných zajímavých lidí a lidiček.

Naučil jsi mne si cenit „křivého zrcadla“ a Tvoje „je to všechno stejně pro kočku“ si často připomínám, když se o mne pokusí pocit důležitosti. Nikdy jsem to nechápal jako laciné gesto výmluvy na „zlé poměry“ a omlouvání

vlastní neschopnosti nebo lenosti. Vím, staří králové byli moudří, jestliže neměli svého dvorního šaška pouze pro zábavu a laciné, neškodné obveselování. Ve vážnějších institucích tomu říkají „advocatus diaboli“ – i když to není zřejmě ono, už proto, že tomu chybí ironie a humor.

Co Ti přát?

Ať Ti chutná doma, u přátel i v začouzených hospůdkách jest i pít, ať Tě těší domov s vnuky, ať Ty zase těšíš paní Pušu, ať je Ti dobře s přáteli a obstojně s lidmi.

Ať Ti slouží zdraví a skleróza se zpomalí na minimum,

Ať něco kloudněho končí
magist (trávil se nepřítel na
přeloměném dotěru) a

Ať si vypraví a zabývá se v
nahledatelské, je neuhledá, to
co by mělo, až do země (ona
ta pumová na táčce vzhledem
k mětru nemůž být tak neuhledá -
i tu si v daném případě přejí)
a Ať u, Čádo, v daném okamžiku
dostane cit!

Je moue Dvoj.
Někte

Brno, 20.5.71.

Ať něco kloudného konečně napíšeš (teď vážně myslím na pokračování Doležala)
a ať Ti vydrží „zahnívání“ v nakladatelství, jež nenakládá, to co by mělo, až do
pense (ona ta pumpárna na Václaváku vzhledem k metru nemusí být tak nekon-
krétní – i tu Ti v daném případě přeju) a ať se, Láďo, v dnešní den dobře cítíš!

Ze srdce Tvůj
Mětek*

Brno, 20. 5. 71

* Mečislav Razík

V JUBILEJNÍM ROCE S NEJVĚTŠÍM POTĚŠENÍM
PANU VEHLÍČKOVÍ — Vladimír Jindřich.

28.5.71

JISTĚ. PRAVDA JEDNOU
Z VÍTĚZÍ!

ALE ZATÍM SI DEJTE
NĚCO K JÍDLU!

PROČ TADY JSME?...

CO TADY CHCEME?..

JAKÝ JE SMYSL NAŠEHO
POČÍNÁNÍ?..

NA VŠECHNY TYTO OTÁZKY
DAL JASNOU ODPOVĚĎ UŽ 12. SVEZD.

Pětapadesát let ! Bylo Ti tedy třináct, když se Ti také zatmělo před očima, do Prahy přijely tanky. Pak se hradily domy, státy a lidé, a hlavně víra v lidský rozum. Když bylo šlecheti konec, začaly se stavět nové domy, továrny, hradby, hradby nové mapy země a stanovisek. V hradbách zůstal lidský duch a dosud si chodí po světě v míni a se stápatou hlavou jak mnišky.

Potom, ano, potom se dostavilo těch deset let, v nichž Ti život připadal jako nesmysl. Jak že to řekl ten chlapík ? Man, turns the wheel of sorrow, turns in the fire of craving, travels through a vale of tears, leads a life that is no better than a tale told by an idiot signifying nothing. V té době byli v oběhu jachymovské tolačky. Ještě že jsou v čestné přechodníky a germanizmy, pokud se hýč fídz, to jsme se tehdy o ně pohádali, a od té doby se máme rádi. A žili jsme při tom na světě, žili !

Třetí oba cílime, a nejsme sami, kdo cílime za sebe a před sebe, všude samá voda, voda, voda a té náčanky. Když slo o naše pokolení ! Řekť bych, čím nás vem, i v tom je smysl, byť nemus a z něho vyraší mladí. Jene ti pod

Pětapadesát let! Bylo Ti tedy třiaadvacet, když se Ti také zatmělo před očima, do Prahy přijely tanky. Pak se hroutily domy, státy a lidé, a hlavně víra v lidský rozum. Když bylo šílenství konec, začaly se stavět nové domy, továrny, tiskárny tiskly nové mapy zemí a stanovisek. V troskách zůstal lidský duch a dosud si chodí po světě v mini a se střapatou hlavou jak máničky.

Potom, ano, potom se dostavilo těch deset let, v nichž Ti život připadal jako nesmysl. Jak že to řekl ten chlapík? Man, turns the wheel of sorrow, burns in the fire of craving, travels through a vale of tears, leads a life that is no better than a tale told by an idiot signifying nothing. V tu dobu byly v oběhu jáchymovské tolary. Ještě že jsou v češtině přechodníky a germanizmy, pokud se týče fráze, to jsme se tehdy o ně pohádali, a od té doby se máme rádi. A řvali jsme při tom na sebe, řvali!

Ted' oba civíme, a nejsme sami, kdo civíme za sebe a před sebe, všude samá voda, voda, voda z té říkanky. Kdyby šlo o naše pokolení! Řekl bych, čert nás vem, i v tom je smysl, být humus a z něho vyraší mládí. Jenže ti pod

namí také voda, samá voda, a čekáme, kdy
tude to přikauky konec.

Tož pokračovat. Lurka, kampaň s navedením
výhledem, všechněm slyšeli však na šaty bno kama-
tady, nikdy bořidat v těch lejstech na šate,
doma muci; říst se, co by se nepsalo, překládá
se, co by se nepřekládalo, a jaký mř slyš
mř život, si říkáš. Píra, ti, protokol ti,
si říkáš, hramaj Tě dobře sm, hramaj Tě
dovrže zpatky. Jádly zůstaly iždly, cíle, to se
jím usměješ, mty, mávneš luku, a přece ka-
dý se chce seřadit. Stron chce mít ovoce.

Je nás moc, když Tě máme rádi. Loza, Jarda,
Václav, Jurka, Jani Vojtěkovi, já, ty a z nás
seznam na nějak dlouhý čínský pergamen! Že do-
vraťe být kousaví? Že dovraťe být broti? Ty
mne sramem dokážeš posadit na houpačku, bane-
jo! A potom přijede Láďa pokřesem, který člo-
vsko poskáká, stiskne nám ruku tak napřmo,
a když se, floučce, hlyže v sítě, když se přes
sám se sebou, podívá se na cisarě pána, to jako
do minulosti, říkáš pár moudrých a něžných
slov (ať to Láďovi nepřekážá, rozčítá by se,
kdepak on, něžný a moudrý!), a v duši je

námi také voda, samá voda, a čekáme, kdy bude té říkanky konec.

Tož pětapadesát. Lulka, kamrlík s nevábným výhledem, věčně chybí věšák na šaty pro kamarády, nikdy pořádek v těch lejtrech na stole, doma vnuci; píše se, co by se nepsalo, překládá se, co by se nepřekládalo, a jaký měl smysl můj život, si řekneš. Pravda, žiji, protože žiji, si řekneš, tramvaj Tě doveze sem, tramvaj Tě doveze zpátky. Ideály zůstaly ideály, cíle, to se jen usměješ, mety, mávneš rukou, a přece každý se chce sebeuskutečnit. Strom chce mít ovoce.

Je nás moc, kteří Tě máme rádi. Lojza, Jarda, Václav, Julka, paní Vorlíčková, já, byl by z nás seznam na nějak dlouhý čínský pergamen! Že dovedeš být kousavý? Že dovedeš být proti? Ty mne semtam dokážeš posadit na houpačku, panejo! A potom přejede Láďa pohledem, který člověka polaská, stiskne vám ruku tak naplno, a když se, člověče, hryžeš v sobě, když se pereš sám se sebou, podívá se na císaře pána, to jako do minulosti, řekne pár moudrých a něžných slov (ale to Láďovi neříkejte, rozčilil by se, kdepak on, něžný a moudrý!), a v duši je

hezky. Hle vy vůlce, co je to, být člověku hezky ?

Světuskultuřní ! To známe, vytknout si cíl,
užít byšnou mchu, a čím je vyšší, tím je smysel života
vyšší, že ? A čím vyš jsme skočili, tím oslavnější jsou
žít k přetapadeschinnám a tak. Nemyslete, my také
víme, že naselhr Ládu doba polistopla - ale
nehnucla ho, dokonce se ani dobrovolně nehnucl.
My dobx víme o dukah, který dostal od sudicrk,
o tom, co tedy mohlo být a není, o nepopsaných
sfronkách, o nehisknuhých knížkách, nepodniknu-
hých podnikcích. Smysel života ? Každak ! Smysel
životu není, alychom dodávati řádku pro život-
hise. Pro oslavné řádky a řáci ! Liboké vno,
když bys jsm pro přápkky.

Teřskuhý je život, není-li nikohr, koho by -
chom mohli mít řáci. Být někým, koho můžeme
mít řáci, říst se na něho, vponnēt si s řádosi
v řáci, to není ani cíl ani cíle přechy ani bti -
žněc sebelásky. Jakk napřnēni života, být někým,
koho můžeme mít řáci ! Ne světuskultuřní,
ne dodělní cíli, ne řásahy do shědu teřců.
Doceľa prostě být, a kotik každý z nás má ta-
koviých, kteří pro nás jsou, alychom nmazei
uprostěra hiseu doceľa sami ?

hezky. Víte vy vůbec, co je to, být člověku hezky?

Sebeuskutečnění! To známe, vytknout si cíl, určit pyšnou metu, a čím je vyšší, tím je smysl života vyšší, že? A čím výš jsme skončili, tím oslavnější jsou řeči k pětapadesátinám a tak. Nemyslete, my také litujeme, že našeho Láďu doba poušlápla – ale neohnula ho, dokonce se ani dobrovolně neohnul. My dobře víme o dukátu, který dostal od sudiček, o tom, co tedy mohlo být a není, o nepopsaných stránkách, o netisknutých knížkách, nepodniknutých podnicích. Smysl života? Kdepak! Smysl života není, abychom dodávali látku pro životopisce. Pro oslavné články a řeči! Ubohé víno, kdyby bylo jen pro přípitky.

Třeskutý je život, není-li nikoho, koho bychom mohli mít rádi. Být někým, koho můžeme mít rádi, těšit se na něho, vzpomnět si s radostí v srdci, to není ani cíl ani dítě pýchy ani blázenec sebelásky. Jaké naplnění života, být někým, koho můžeme mít rádi! Ne sebeuskutečnění, ne docílení cílů, ne zásahy do středu terčů. Docela prostě být, a kolik každý z nás má takových, kteří pro nás jsou, abychom nemrzli uprostřed tisíců docela sami?

Takež to hledáme, lidé, ztracené hodnoty ?
Proč se pachtíme poznat smysl života ? Hledáme
smysl života pro sebe, aťkoliv je smyslem života
byť jiným pro někoho jejích duší, pro jistotu,
že není jen zdvořilá lhostejnost, vzájemnost, jež
lucce rukou myje, obět, počítající s úpoky.

Tož my Tě máme, Lásko ! Všichni Ti dnes
děkujeme, že Tě máme, a že Tě můžeme mít do-
di !

Přechodníky nemiluješ . Ta přetapodstotka je
přechodník, a až se za tisíc let promění v přechodník
minutý, mnozí z nás hi nebudou, mnozí
budou, a až potom zas budeš držet v ruce oslav-
nou sklenku vlna se zdávala stěží, teď si
jíst stejně jako dnes, že Tě mnoho lidí má
a mělo lásko !

Václav

Také to hledáme, lidé, ztracené hodnoty? Proč se pachtíme poznat smysl života? Hledáme smysl života pro sebe, ačkoliv je smyslem života být jiným pro lahodu jejich duší, pro jistotu, že není jen zdvořilá lhostejnost, vzájemnost, jež ruce ruku myje, oběť, počítající s úroky.

Tož my Tě máme, Ládo! Všichni Ti dnes děkujeme, že Tě máme, a že Tě můžeme mít rádi!

Přechodníky nemiluješ. Ta pětapadesátka je přechodník, a až se za třicet let promění v přechodník minulý, mnozí z nás tu nebudou, mnozí budou, a až potom zas budeš držet v ruce oslavnou sklenku vína ve zdraví a štěstí, buď si jist stejně jako dnes, že Tě mnoho lidí má a mělo rádo!

Václav*

* Václav Prokůpek

Skutlínkon, nevorřené noci

La di dam jeblíčkoví

Jistě dobře je nám o spávcích
dvířajících nocím dech
odprávkajících paštyrů a stádk
v nádech zájračků
v nichž hvězdy za hvězdou
se vyměňují jako větr za větrou
velké bátné pokojí lids' dobře' mile,
v nichž nespávnost lidských cehcím
se dotkne křeha
jako vyprázdňené ruce
strun Davidovy harfy
aby se rozhněla vřona
dvířna stěhaných vdechů
a tanece vyřčených nocních kotů
hloučt' vlněná jevíť se
životu dělnou neúnavností
zalykavého dělu

Praha 24. května L. P. 1971

Stanislav Zdeněk

Skulinkou nedovřené noci

Ladislavu Jehličkovi

Ještě dobře že vím o spácích
dávajícím nocím dech
odpočívajících pastýřů a stád
v nocích zázraků
v nichž hvězda za hvězdou
se vynořuje jako verš za veršem
velké básně pokoje lidí dobré vůle
v nichž nespavost lidských čekání
se dotkne ticha
jako vyprázdněné ruce
strun Davidovy harfy
aby se rozhrnula opona
dočerna stkaných vzdechů
a tanec vysílených nočních hodin
sloučil všechna jeviště Země
životodárnou neúnavností
zalykavého díku.

Praha 24. května L. P. 1971

Stanislav Zedníček

Milej brácho Ladislave!

Tak vidíš, je Ti pětapadesát.
Za sto let Ti bude stopětapadesát
a za tisíc roků tisíc padesát
pět let. To už tady zcela jistě
nebudu a Ty si budeš připíjet
na zdraví kdoví s kým a kdoví
kde a taky patrně kdoví čím.
Ale ať Ti i ten nejláhodnější
nektar ztrpkne na jazyku,
nerzpomeneš-li si potom na
toho, jemuž jsi blízký srdcem
a který Ti teď přeje k Tvému
jubileu přehršel nových suve-
nýrů na Císarě Pána, stále
bystrou hlavu a dva metry

Milej brácho Ladislave!

Tak vidíš, je Ti pětapadesát. Za sto let Ti bude stopětapadesát a za tisíc roků tisíc padesát pět let. To už tady zcela jistě nebudu a Ty si budeš připíjet na zdraví kdoví s kým a kdoví kde a taky patrně kdoví čím. Ale ať Ti i ten nejlahodnější nektar ztrpkne na jazyku, nevzpomeň-li si potom na toho, jemuž jsi blízky srdcem a který Ti teď přeje k Tvému jubileu přehršel nových suvenýrů na Císaře Pána, stále bystrou hlavu a dva metry

dalšího Dvmase, abys měl
co .drásat a aby se Ti dobře
vedlo na zemi, na toho, který
Ti toto píše v den Bedy
Ctihodného, na

Jednu Schinosti

dalšího Dumase, abys měl co drásat a aby se Ti dobře vedlo na zemi, na toho,
který Ti toto píše v den Bedy Ctihodného, na

Jendu Scheinostů

"No, a co má být," řekl už napěš.
"Bodejť, dyk víme vzít," já na to.
jinže takhle skončit, to by byl pěkný
příběh, myslím-li už jen to vzrušení
přemně a vřelému svědectví, do nichž
se ty to rádky dostaneš. Jistě stěti, že
ty - utrpěl jsi svým povoláním - jsi
ne Literaturní nikdy více neděl.
Ale po Ti to slyším říkat už desítky
rádky let - tak jistě od našeho prvního
setkání v kraji syrálu a perli.

Potkali jsme se tam, jako mluvit-
chodem, ale to Ti zapadlo, abys mi
na odvrácené straně (jak se dnes říká)
Taras Bulba nedal přemně na vido-
mi, že "Do ráje se nevstupuje ani
věra ani zítřek, ale dnes." Protože ale
taková zkratková moudrosti bývali
zradná, pročetl jsem je čas od času
doplňoval dalším. Tak jako třeba když
naplněn jsi vědeckým duchem - pronel's

„No, a co má bejt,“ řekneš nejspíš. „Bodejt, dyk víme svý,“ já na to... jenže takhle skončit, to by byl pěkej průšvih, uvážím-li už jen to vznešené písemné a výtvarné sousedství, do něhož se tyto řádky dostanou. Ještě štěstí, že Ty – utvrzován svým povoláním – jsi na Literaturu nikdy moc nedal. Alespoň Tě to slyším říkat už slušnou řádku let – toť jest od našeho prvního setkání v kraji sysálu a peří.

Potkali jsme se tam jaksi mimochodem, ale to Ti nezabránilo, abys mi na odvrácenou stranu (jak se dnes říká) Tarase Bulby nedal písemně na vědomí, že „Do ráje se nevstupuje ani včera, ani zítra, ale dnes.“ Protože ale taková zkratková mudrosloví bývají zrádná, prozřetelně jsi je čas od času doplňoval dalšími. Tak jako třeba když – naplněn jsa všeteckým duchem – pronesl's

v tčnuže kraji vysálen a peré slova,
jimiž jni o tolik let předem všechy
ty Rakusy a Kůny, praví: by se
divíte, dvojetřnady' žáku seateho Aljeze,
že jsou šekel, že to složí za hořno.
Ale že to skutečně stoji' za hořno, tomu
se nedivíte?

- A to všechy máte z toho, že jiti
byli tak oškliví na ešare pánu.

Vidit, a přece když jni odcházeli
z odslanžení rekreace, nehadil jni
mi z okénka svého doševního bydlitě
"Dějiny Rakuska", oškliví jsou na
těle hulákal, ale boty, kaba't, a
leproe nekouce tu knížku od paus'
Priesterové'.

Ale, díděky, já nekei moc isponimáet
ani toho nemám zapotřebí', protože
přítomnost je vše. A do mi' patři' i

o témže kraji sysálu a peří slova, jimiž jsi o tolik let předešel všechny ty Rahnergy a Küngy, praviv: Vy se divíte, dvojctihodný žáku svatého Alojze, že jsem řekl, že to stojí za hovno. Ale že to skutečně stojí za hovno, tomu se nedivíte?

– A to všechno máte z toho, že jste byli tak oškliví na císaře pána.

Vidíš, a přece když jsi odcházel z odsloužené rekreace, nehodil jsi mi z okénka svého dočasného bydliště „Dějiny Rakouska“, o které jsem na Tebe hulákal, ale boty, kabát, a teprve nakonec tu knížku od paní Priesterové.

Ale, dědečku, já nechci moc vzpomínat, ani toho nemám zapotřebí, protože přítomnost je víc. A do ní patří i

jideln z mých neholných přítomných
žájetků. To když mi bylo dopřáno
pobýrat Ti - bok po boku, po dlouhé
hadině při žejželu do Těho milo-
samého Polska. Zatímco ostatní byli
odkázáni na Tvůj hlas (což ji
mutně pomýšlelo takže neprávem
zaměňovali Tě' výkřiky obdivu
za živámi), mohl jsem já - face à
face (někdy by Dumas) - sledovat,
jak citlivě jsi reagoval, většinou
s mysticky přimknutým mňaky
až zcela křivým a ošimá na kraj,
vůči nimuž jsi se cítil - ano to
je to pravé slovo - jako misionář.

A od té doby schůlil mňak
nejedním a šetrně se, aby ti
stál při Tvých dalších cestách.

No a k nim Ti přepí, Lásko,
všechno dole!

Tvůj
Jarda

jeden z mých vrcholných životních zážitků. To když mi bylo dopřáno pobývat Ti – bok po boku, po dlouhé hodiny při zájezdu do Tvého milovaného Polska. Zatímco ostatní byli odkázáni na Tvůj hlas (což je nutně pomýlilo takže neprávem zaměňovali Tvé výkřiky obdivu za zívání), mohl jsem já – face à face (řekl by Dumas) – sledovat, jak citlivě jsi reagoval, většinou s mysticky přimhouřenýma někdy až zcela zavřenýma očima na kraj, vůči němuž jsi se cítil – ano to je to pravé slovo – jako misionář.

A od té doby schválně nikam nejezdím a šetřím se, abych Ti stačil při Tvých dalších cestách.

No a k nim Ti přeji, Láďo, všechno dobré

Tvůj

Jarda*

* Jaroslav Vrbenský

Vicente Riva Palacio
(Mexiko ± 1896)

Větru

Když jsem byl dítě, slyšeti naslouchával
jsem v pokoji, jak skučí za dveřmi.
Bolestný, rálostivý nářek mi
jak pohádkové hlasy připadal.

Když jsem byl jáchoch, šum tří před-
ní věty myšlenek i svědomí. Káral
Ajncéno vlasti z větru rálo mi,
když v polních ležích písní roco-
rával.

Admes ti tršim, temno je-li,
jak břeňješ mé kolky silnou mříž.
Však rány osudu mi spovídej,

Vicente Riva Palacio
(Mexiko † 1896)

Větru

Když jsem byl dítě, zděšen naslouchával
jsem v pokoji, jak skučíš za dveřmi.
Bolestný, žalostivý nářek mi
jak pohádkové hlasy připadával.

Když jsem byl jinoch, šum tvůj předříkával
mi věty myšlének i svědomí.
A jméno vlasti z větru válo mi,
když v polních leženích jsem nocovával.

A dnes tě tuším, temno je-li,
jak bičuješ mé kobky silnou mříž.
Však rány osudu mi pověděly,

že vítr jít, když pláčeš ochraptělý;
jen vítr, reptáš - li či zahrozíš,
vítr, když přicházíš i odcházíš.

Pro Ladislava Jihličku
přeložil k jeho 55.
narozenninám

Lad Slávek

1971

že vítr jsi, když pláčeš ochraptělý,
jen vítr, reptáš-li či zahrozíš,
vítr, když přicházíš i odcházíš.

Pro Ladislava Jehličku
přeložil k jeho 55.
narozeninám
Ivan Slavík

1971

Milý Láďo,

je mi křtě' např' jinou formu než
dopis: nevládnu nersém, neumím psát
poněkud a necha' se přest' ani o neře-
šeno žánru novinového. Ten by sice byl na
místě přelévám, protože už tím bych
vy'obířil, co je podle mého mínění
postrachem. Tě' osobnosti trpí, co
někde odpovídá' Tě'mu talentu,
něm jinou Tě' schopnosti neuvést
mimodůle'.

Tak jsem tě' také' poznal. Psal se ko-
nce roku 1945. Když jsi to bylo?
Ano: necelých třicet let. Byl jsi
samo' energií, hodně jsi toho nepsal
a uměl, znal jsi svou vlastní sílu a víl
„ne stádně děm“, které imponovaly
zeleňmu mládí, mým sedmnácti
roky. Vše' oboje jsem také' četl
Bicardem proti Hitler a něs - a jistě
že jsi jsi větožil. Patřila k neholi-
ce ovládnutým křivkám, formuacím
me' měřky. Dostal mi tedy, až ch
dř' dnes proletoval ze jsi větožil,
za to, že jsi přelév' v se' slovo uve-
d' k mému známému tohoto autora.

Milý Láďo,

je mi těžké najít jinou formu než dopis: nevládnou veršem, neumím psát povídky a nechci se plést ani do nějakého žánru novinového. Ten by sice byl na místě především, protože už tím bych vyjádřil, co je podle mého mínění podstatou Tvé osobnosti tvůrčí, co nejvíc odpovídá Tvému talentu, v čem jsou Tvé schopnosti naprosto mimořádné.

Tak jsem Tě také poznal. Psal se konec roku 1945. Kolik že Ti to bylo? Ano: necelých třicet let. Byl jsi samá energie, hodně jsi toho věděl a uměl, znal jsi spoustu lidí a žil „ve středu dění“, které imponovalo zelenému mládí, mým sedmnácti rokům. V té době jsem také četl Picardovu práci Hitler v nás – a zjistil, že jsi ji přeložil. Patřila k několika důležitým knihám, formujícím mé názory. Dovol mi tedy, abych Ti dnes poděkoval za její překlad, za to, že jsi právě v té době uvedl k nám znovu tohoto autora.

A dace se vspominat dle. Dříve
ne to, jak jsem bral mali vcho-
nutoně na manuelských proke-
lich myšle kodič^o (bylo to někdy
v červnu 1942), jak jsem se abas
protáceli ne kávolni borolet před
jazykovu školou, kam jsem abe cha-
dili, jak jsem se tu a tam nethodně
setkali a řekli si, co je nověto.

Baz nato jsem odšel do Homonce
a zhalil se z oči. Po jasně zne-
vstěr Práhy jsem se olognětel, co
s Petou je. Ldím ke' smutno' sken-
stinnosti se mnou del slabostmi
leky. Často jsem ne řekle myšlel,
často vspominel. Snad mě vředecky
jsem si uněolamnil, ičs by pro mě
mladší jaslum z kile, ne ktere'
kleslme v úkle i v touze probírat
se jim. Kejeolam jsem poměrnal
tu, co jsem odral, vřolstavu,
co bys tomu řek, co bys tomu řek
vřolstavu z palledu talis, keni'
je vřolstavu, co bys tomu řek
něs mēdže nēzem. Prig'mi dles,
jvonim, pockhovam za tuto mltu
nēci, se tuto pouse.

A lete utihle. Leome' soboty roku
1961, tuším, že to bylo v září, jsem
byl o kholeris' choreopreparu lalany
magici, nem' žonn Benkovon, ne

A chce se vzpomínat dál. Třeba na to, jak jsme spolu spali v Chomutově na manželských postelích mých rodičů (bylo to někdy v červnu 1947), jak jsme se občas potkávali na Národní třídě před Jazykovou školou, kam jsme oba chodili, jak jsme se tu a tam náhodně setkali a řekli si, co je nového.

Brzy nato jsem odešel do Olomouce, a ztratil Tě z očí. Při jedné z návštěv Prahy jsem se dozvěděl, co s Tebou je. Stín té smutné skutečnosti se mnou šel dalšími léty. Často jsem na Tebe myslel, často vzpomínal. Snad právě tehdy jsem si uvědomil, žeš byl pro mé mládí jedním z těch, na které hledíme v úctě i v touze podobat se jim. Nejednou jsem poměřoval to, co jsem dělal, představou, co bys tomu řekl, co bys tomu řekl především z pohledu toho, který je izolován, co bys tomu řekl přes mříže vězení. Přijmi dnes, prosím, poděkování za tuto míru věcí, za tuto pomoc.

A léta utíkala. Jedné soboty roku 1961, tuším, že to bylo v září, jsem byl s tehdejší choreografkou Laterny magici, paní Zorou Šemberovou, ve

Spravovce a domlouval s ním jakési
halekul nlozky do nové slatso-
vých nerin. Šel jsem na oběd do
restaurace proti kinu Velkáho.
A tam jsem se pro sebe lebeč
znovu pokřel. Michaly ne to sek-
Redut nezapamenu. Ne to radost,
litér mi sehnala ktem. Ne-
byl jsem si nověot jistý, vedel jsem.
Nahonec se neomylně potvrdila
kulka, špíth, ják já si kovářil,
a oči, pohled svých očí. Byly
olejné. Negativně se ani mon-
stky, ani oněch ve než deset let,
v nichž jsem se nepaměti. Připa-
dal si mi šejný, jeho pozdrav
2 oči, která byla i nebyla mi-
nulostí, jako vřtomnost sm,
2 nělvi se jedomu potvrdím.

Od těch dob - a už to je více deset
let - se voláme šatky, nme o fo-
bi, lecos jsem prošel spalečnē.
Za vřatelstn kerato let sedz oute
kroth.

A přa'm: always máhl žit a abys
žil. Nebat i ja' už dobře v m,
že to nemí jednoduše, znatě-
koly žit nem znamená být.

V mē

19.5.1971

Meslov.

Stromovce a domlouval s ní jakési baletní vložky do večera Halasových veršů. Šli jsme na oběd do restaurace proti kinu Veletrhy. A tam jsem Tě po tolika letech znovu potkal. Nikdy na to setkání nezapomenu. Na tu radost, která mi zachvěla tělem. Nebyl jsem si napřed jistý, váhal jsem. Nakonec Tě neomylně potvrdila lůlka, způsob, jak jsi ji kouřil, a oči, pohled Tvých očí. Byly stejné. Nezatajily Tě ani montérky, ani oněch víc než deset let, v nichž jsem Tě nespatriil. Pripadal jsi mi stejny, jako pozdrav z dalei, která byla i nebyla minulostí, jako přítomnost snu, z něhož se jednou probudím.

Od těch dob – a už to je zase deset let – se vídáme častěji, víme o sobě, leccos jsme prožili společně. Za přátelství těchto let tedy dík třetí.

A přání: abys mohl žít a abys žil. Neboť i já už dobře vím, že to není jednoduché, zvláště když žít nám znamená být.

Tvůj

Vladimír J.*

19. 5. 1971

* Vladimír Justl

PŘÁTELSKÁ ZDRAVICE

[1. MOTTO:] Něžné dívky, vije věnce,
píje pilně, vílně, tence,
ověňte oslavence!
(Jiří Karašek z Vokovic:
Sexus mecons pomatence.)

[2. MOTTO:] Velebný kmete,
recte;
Co tady ještě chcete?
(Stanislav K. Kapman:
Apoteózy fúrdé a bláznivé.)

Motá'm se od motto k motto,
až nymotto'm vlastní motto.
(Ja')

[PROLOG:]
Mám-li čas, rád se chvílemi zasnu.
Příležitostně - naivně básním
sobě i lidem pro radost,
když se naskytne příležitost.

[ZDŮRODNĚNÍ:]
A příležitost tu je
na'magmna!
Přítel jubilije
- narozeniny má'!!

Přátelská zdravice

- [1. MOTTO:] Něžné dívky, vijte věnce,
pějte pilně, vlně, tence,
ověncete oslavence!
(Jiří Karásek z Vokovic:
Sexus necans pomatence)
- [2. MOTTO:] Velebný kmete,
rcete.
Co tady ještě chcete?
(Stanislav K. Kajman:
Apoteózy tvrdé a bláznivé)
- Motám se od motta k mottu,
až vymottám vlastní nottu.
(Já)
- [PROLOG:]
Mám-li čas, rád se chvílemi zasním.
Příležitostně – naivně básním
sobě i lidem pro radost,
když se naskytne příležitost.
- [ZDŮVODNĚNÍ:]
A příležitost tu je
náramná!
Přítel jubiluje
– narozeniny má!!

[TÉMA 1:]

Milý Ladislave Jekličko,
nebuď smutný ani malíčko!
Ty dvě pětky mají velká bříška,
ale Ty jsi pořád hubený jak trůška!

Ač famózní překladatel,
známý pražský vydavatel,
písemnickí zhatel,
jsi hubený jak lunt!

Až plkne první láhve šprunt,
ve Tvém kumbálu
at' je plno panda'lu!
A v tom milém Vyšehradě
at' jsou dobří lidé pohromadě!

[TÉMA 2:]

Ty jdeš kamarádům na ruku,
a jsi přítel Habsburků.

A já volám:
Kdo si vaří monarchie,
dynastie,
ten at' žije!
jak Marie Terezie!!

[TÉMA 1:]

Milý Ladislave Jehličko,
nebuď smutný ani maličko!
Ty dvě pětky mají velká bříska,
ale Ty jsi pořád hubený jak tříška!

Ač famózní překladatel,
známý pražský vydavatel,
písemnictví znatel,
jsi hubený jak lunt!

Až plkne první láhve špunt,
ve Tvém kumbálu
ať je plno randálu!
A v tom milém Vyšehradě
ať jsou dobří lidé pohromadě!

[TÉMA 2:]

Ty jdeš kamarádům na ruku
a jsi ctitel Habsburků.
A já volám:
Kdo si váží monarchie,
dynastie,
ten ať žije!
jak Marie Terezie!!

Ale proč o tom všem dlouho kecat
ve dni, kdy se má píš plesat...

Tisknu ti, Láde, pravici
a pronáším zdrauici:
Doba je setakramentky všivá
a v tomhle je perspektiva:
Nakládej!

Přukládej!
Křivěj!

Bude ti hej.
Hej? Hej!
Hej!

[TÉMA 3:]

Přiznive muž,
vesele jubiluj!
Dopřej si ale jenom tolik,
abys nedopad jak knír alkoholik,
co o měm psal kolega Šlejhar.
Přítele, na zdar i nazdar!

[ZÁVĚR:]

Časová tíseň
nutí mě ukončit jedlou začatou píseň.
Rovněž mě tísní nedostatek místa.
NAZDAR!

Emil Charous,
báseník - naivista.

Ale proč o tom všem dlouho kecat
ve dni, kdy se má spíš plesat...
tisknu Ti, Láďo, pravici
a pronáším zdravici:
Doba je setsakramentsky všivá
a v tomhle je perspektiva:
Nakládej!

Překládej!

Užívej!

Bude Ti hej.

Hej?

Hej!

[TÉMA 3:]

Příznivče můj,
vesele jubiluj!
Dopřej si ale jenom tolik,
abys nedopad jak kuře alkoholik,
co o něm psal kolega Šlejhar.
Příteli, na zdar i nazdar!

[ZÁVĚR:]

Časová tíseň
nutí mě ukončit jedva začatou píseň.
Rovněž mě tísní nedostatek místa.
NAZDAR!

Emil Charous,
básník-naivista.

Musím se přiznat, že něco podobného dělám poprvé. Přící se mi adorace, oslavy, snad kromě těch, které mají svou potemnělou hloubku kdesi v magiích bojácného lidského dotyku se světem. Ona nechť není atavismem, nabyli jsme ji a byla-li v nás někdy stvrzována, kdy jindy, než nyní, v letech byzantinských erupcí a pouťových vlajkosláv?

Bojím se slov, jež přinášejí chválu (jak rád bych se z nich těšil). Odmítl bych je asi vršit, kdyby mi myšlenka na sborníček nevoněla krásně a lákavě, staromódně, pěkným papírem, pořádně a poklidně; kdyby mi taky ona (stejně jako vše o čem chci psát), nepřesvědčovala o skutečnosti, že probíhají ještě jiné časy, že jsou ještě jiní lidé, že není jen tato doba – a také kdyby nešlo o Ladislava Jehličku.

Smolím svoje přání daleko od Prahy. Z malého bledězeleného okna samoty, kde bydlím, je teď, časně zrána, vidět nehybná hladina rozlité řeky a tajemné, smysluplné křivky kopců; naproti na vrcholku jednoho z nich podřimují, zpevněny kořeny borovic a zakryty jejich korunou, valy velkého keltského sídla. Museli to být velice vzpřímení lidé: uměli stavět svá obydlí strmě. Myslím-li na Vás, musím myslet na Vaše gesta, na Váš hlas a na Váš úsměv. Gesto, pohyb ruky, chůze, to jsou lidské krajiny, na něž se upamatováváme a jsou-li vnějším niterného, ústím, nepřerývaným znakem, pak se k nim vracíme jako ke krajinám kamení, vody, k oblinám a prohlubním. (A musím taky myslet na Váš hlas, zřetelný a ryčný. Na Vaše veselí.) Měl jsem veliké štěstí, že jsem se mohl potkat s lidmi, jež stihl kdysi podobný osud. A zdálo se mi, že (kromě jiných důležitých věcí), vymýtil z nich stav, jenž zrovna mne pronásleduje, stále je mi v patách: malomocnost. Mám ve šťastné a téměř nevěřicné úctě optimismus pana doktora Palivce, pana doktora Fučíka, pana profesora Kostohryze a optimismus Váš.

Jsou ze stejné materie, liší se jen v přísadách, v nejposlednějších chutích na konečku jazyka. I vy, podobní oněm dávným obyvatelům Čech, stavíte ve strmosti; z ní pochází klid, jenž posiluje. Klid ve vši té hybnosti a při tom všem apetitu.

Jen sobě přeju, aby bylo kam za tím vším pokorně přiběhnout.

Cholín, 22. května 1971

Tomáš Pěkný
Tomáš Pěkný
Tomáš Pěkný
(doplněno)

Můj milý Ládo,

(řekl bych „Ládíčku“ – ale copak Ti někdo říká „Jehličko“?), když tedy i Ty jsi podroben nepochopitelné matematice času a když bylo moudřejšími rozhodnuto oslavit Ti abrahamoviny alespoň s rabatem, když už se to v čisté váze nepovedlo, musím Ti také napsal něco passend, a co jiného bys mohl ode mne čekat, ne-li citát, já přece nemohu soustěžit s literárními borci, mezi nimiž jsi perlorodkou, kterou prý musí něco štípat, aby zrodila perlu – a tu ze mne neuděláš. Však i takový výběr je těžký, resignoval jsem nejen na původnost, ale i na něco, „co bys neznal“, protože co bys Ty neznal, i tak je toho nepřehledně a když už něco najdeš, tak abys dával po lžičkách, abych zase surově nevpadl „slovutným kmetem“, jak se stalo ještě mladšímu Tvému kolegovi v době „fin de siècle“.

Tak tedy citát, po lžičkách, alespoň ve dvou dávkách, poplatný dozrálé moudrosti, ale i posunu životní rafie. Neboj se, nebude to překlad, myslím, že první a nesdělitelný impuls k a ž d é h o překladatele je ponechat originál v originálním znění, jen kdyby čtenáři byli jeho jazyka mocni. I tak je výběr stále těžký, ale Schiller nemůže zklamat, moudrostí i Tebe hodných má dost.

Tak dávka první:

„Nur der Irrtum ist das Leben...“

Neříkej mi, že třeba my dva jsme si dostikráte nedoložili tuhleť, zřejmě už starší maximum. Ale jakýpak pláč nad rozlitym mlíkem, tímhle lidovým úslovím jsem si vždycky lepil náplast první pomoci, když jsem už už nabíral nad nějakými střepy z rozbitých váz. Ale nám ani nešlo o vázu, že? Leč tyto vzpomínky patří jinam, taky na ně dojde. Spolkl jsi první lžičku? Autor totiž jedním dechem říká, co i jemu vyšlo před lety tak dávnými, kdy ještě nemohl znát o tolik více, než víme dnes my:

„...und das Wissen ist der Tod.“

Nu ano, tak člověk tenduje k vědění, moudrosti a když ji dosáhne, šlus na Brno, jak říkával jeden učitel za mého mládí. Myslím, že rovnice platí z obou stran, že je plnokrevná a dá se přirozeně hantýrovat podle potřeby a podle posunu výše zmíněné rafie: když se blíží k dvanácté, dá se položit důraz na „Wissen“, je-li ještě čas, dá se jeho nedostatek omluvit a pak platí „první lžička“ a „jakýpak copak“.

Tak si tedy můžeš vybrat. Přeju Ti ze srdce, aby ses v tom smyslu ještě dlouho „mýlil“, stejně konec vše napraví a beztak těch krystalů moudrosti přibývá snad rychleji, než by snad člověku bylo milo, i když snad není se co obávat celkové osifikace, zkosnatění.

A tak, když jsi – jenom vzhledem k tomu rabatu – za půlkou, přeji Ti do té druhé hodně „bloudění“ čili života, i hodně moudrosti, které je třeba ku štěstí, k vychutnání.

Ruku Ti mačka

*Ota A. **

Psáno 24. V. 1971, v den, který jsem před 20 lety úředně hlásil.

* Oldřich Albrecht

Zapraná špína
neboli
Exegese běžných rčení, neboli Где тут логика?

Jsem *sama jako kůl v plotě*, stýská si žena, jejíž muž utekl za jinou. Ale, paní, to přece nejste sama, jste členem plotového kolektivu. Vždyť plot je plotem proto, že je v něm kůlů mnoho. Jeden kůl nezakládá skutkovou podstatu plotu, jako jedna vlaštovka nedělá jaro. Kdybyste řekla, jsem opuštěná jako hruška v poli, to by byla jiná řeč. Hruška zpravidla bývá v poli sama, ačli si majitel onoho pole neumane vysadit tam celý hruškový sad, po vzoru sadu višňového. Tedy hruška v poli ano, ale kůl v plotě, kdepák! Chyba, paní, logická chyba!

Ovšem, vykládejme někomu osamělému, že je osamělý jako hruška v poli, on bude radši osamělý jako kůl v plotě. Zvyk je jako tradice. Nepohneš jím ani stovkou HP. A zavést s ním platonský dialog o jednom a mnohém, to se ti, kamaráde vysměje a než by to poslouchal, jde si radši na fírtana. Zvyk je železná košile nebo taky zapraná špína.

Co pání u *kulatého stolu* rozhodnou... U stolu se zpravidla sedí. Představme si, jak sedí pání u kulatého stolu, tj. u stolu kulovitého tvaru. S těmi, co jsou na horní polokouli, je hej, hlavně s předsedou, který sedí na pupku, tj. v místě osy, ale co ti chudáci na spodní hemisféře? Jak se tam udrží? Leda že by měli přísavné destičky jako hmyz, který obratně leze po stěně a po stropě hlavou dolů. A to domlouvání! Představme si, jak ti na spodní polokouli mluví s těmi, co jsou horní, když je ani nevidí. Hulákají na sebe, telefonují si, telegrafují, televizují? Mohou na sebe docela dobře vyplazovat jazyk, dělat dlouhý nos, strouhat mrkvičku a podobná alotria buď jako projev nevole nebo z recese.

No, s kulatým stolem je to náramná legrace. A okrouhlý stůl ne a ne se ujmout. Rundtafel (nikoli Kugeltafel) figuroval snad naposled u krále Artuše. Je zábavná představa, jak Parsifal nebo Lohengrin (co si měl vzít tu Elzu von Brabant) sedící u Artušova kulatého stolu na spodní hemisféře, vyplazující na Artuše jazyk, když jim ukládá ušlechtilé, nicméně s nepříjemnostmi a risikem spojené úkoly.

Tak tedy, okrouhlý stůl, stůl logický nemůže prorazit proto, že stůl kulatý (Honza říkával: ryskulatý) je zapraná špína.

Svatopluk jsa *na smrtelné posteli*, dal si zavolat své syny a... (dál je to s těma prutami). A nejen král Svatoopluk. Všichni, kdo se chystají k smrti, činí tak na smrtelné posteli. Prosím! Zajisté! Co není věčné, je nějakým způsobem smrtelné. O smrt člověka se postarají nemoci, automobilové či jiné úrazy nebo marasmus senilis; o smrt postele se postará červotoč, trouchnivění, práchnivění a teření. Smrtelná postel je tedy smrtelná proto, že se na ní umírá. Lože, na němž se umírá, je totiž

lože úmrtní, nikoliv z toho titulu (viz shora) smrtelné. A přece se všeobecně umírá na smrtelné posteli, neumírá-li se na slámu lebo na poli a keď s koňa spadnem, šablenka zazvoní. Na úmrtním loži se umírá málo, jen jaksi v literatuře a pateticky. Rozhodně každý radši umře na smrtelné posteli než na úmrtním loži. Na úmrtní lože nejsme spotřebitelé.

Smrtelná postel nese tedy všechny charakteristické znaky zaprané špíny.

Ach, ty *bezesné noci*!

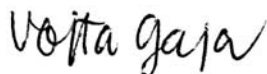
V bezesných nocích se vzdychá nad uprchlým mládím, zklamanou láskou (to zhusta), nevyhraným matesem a pod., zkrátka pro různé starosti. V bezesných nocích se také vědecky pracuje (viz sova), rodí se vynálezy, nebo se krade a flámuje. Jsou tedy bezesné noci většinou poznamenány negací. Ačkoliv noc, rozumějme spánek, beze snu je to nejlepší spaní, jaké si můžeme přát. Aspoň to říkají lékaři. Tedy, bezesná noc je noc beze snu. Nemáme sny, spíme jako buk, dudek, pařez, spíme spánkem spravedlivých, jsme v limbu.

Ty shora jmenované bezesné noci jsou totiž, správně, noci *probdělé*, kdy z různých důvodů nespíme. Jsme bdělí (i když ne vždycky ostražití). Takový Závěš za tichých nocí, kdy jen měsíc leje své bledé světlo v širou jizbu jeho, nespí, protože mluví s krásnou svou paní, zkrátka žaluje tmám a nespí. To je ta správná probdělá noc. Probdělé noci se upírá právo, aby byla puštěna k lizu, protože bezesná noc se drží jako lutrijánská víra, jako zapraná špína.

Tak co? Vzít na kůl v plotě, kulatý stůl, smrtelnou postel a bezesnou noc logickou rakonu, azur, peresam, sam, radion a drhnout je na valše nebo v elektrické pračce? Marné. Do nejdelší smrti tu zapranou špínu nevypereme.

Ládovi Jehličkovi tohle rozmarne povídání, neřkuli kecání napsal k pětapadesátinám (ty kluku ušatá, redaktorská!).

Adalbertus,
úředlné kníže olomúcké

Dáno v Olomóci
na svátek Nanebevstoupení Páně (20. května)
L. P. 1971.

všelikos
dobré
budiž
Vám
přáno

29.5. 1971

Julie Smolová
 Helena Illíková
 Hanzalová Helena
 Appeltová P.
 Urban Petr
 Karel Zítka
 Marie Coufalová
 J. Řepová
 K. Boublíková

St. Mach
 Jaroslava Šumerová
 Renata Jakešová
 Gráf Josef
 V. Čechová
 Jaroslav Polák

Julie Smolová
 Helena Illíková,
 Hanzalová Helena
 Appeltová P.
 Urban Petr
 Karel Zítka
 Marie Coufalová
 J. Řepová
 K. Boublíková

St. Mach
 Jaroslava Šumerová
 Renata Jakešová
 Gráf Josef
 V. Čechová
 Jaroslav Polák

Bratry' Jideli', přejeme tobě i
sobě, aťs mohl dale rozhořtel
podle svého zygredně'ho re-
ceptu, ktery' ti vziemei z'vichme.

Tebe ben' jizak a Ty
ben'o své přetell.

V le'see a přeteliti' Hane
V přetelstui a rásce David

ach, byt jai' tak
tunaseen, to by bylo vnušo-
váne'! tē jseem vřak věřem skou-
pilova, jseem skoupej' na
slove - zato v skolci pro vā's
schovavā'me vře obluhy'ch přā'me,
mý je oti'lu o Balsamov.

Drahý Jehlí, přejeme Tobě i sobě, abys nám dál rozkvétal podle svého zázračného receptu, který Ti všichni závidíme.

Tebe baví život a Ty bavíš své přátele.

V lásce a přátelství Hana*

V přátelství a lásce David**

Ach, být já tak Dumasem, to by bylo vinšování! Že jsem však Věra Skoupilová, jsem skoupější na slovo – zato v srdci pro Vás schovávám víc dobrých přání, než je dílů o Balsamovi.

* Hana Uhlířová-Skoupilová

** David Uhlíř

S gratulací na papíře
to však neodbudeme. Přijďte
na Ořechovku, tentokrát měk
a nás krouží vřelých sympa-
tií i ledové sampaněři.

Vládi

Šachy jehli,
všechno jsme Ti snědli.
Kdež nepřídeš ve středu
zmizí flaška od ledu!

Neslyte nic na Petru, Petra
ona mluví do 'vtru'!

Radek

S gratulací na papíře to však neodbudeme. Přijďte na Ořechovku, tentokrát máte u nás kromě vřelých sympatií i ledové šampaňské.

Vláda*

Drahý Jehli,
všechno jsme Ti snědli.
Když nepřiđeš ve středu,
zmizí flaška od ledu!

Petra**

Nedejte nic na Petru,
ona mluví do větru!
Radek***

* Vladimír Uhlíř

** Petra Skoupilová

*** Radek Uhlíř

Vážený pane Jekličko,

rozhodl jsem se učiniti Vám návrh, který zcela zásadně změní Váš život, Vaše životní postoj, perspektivy, sám tep Vašeho života. V této době, kdy se květ Vašeho jinošství, anebo - ruku na srdce, buďme si upřímní: Edy se květ Vašeho mládí láme, právě Vy, který jste poznal život utištěných a vykořisťovaných, měl byste se konečně a zrale rozhodnouti a přijmouti otevřenou ruku naší stále se obrozující, neúnavně bojující a budující, a alychom tak přímo řekli, materské strany, ne nadarmo zvané rovné, ti, která se sebe vyorku-!

Vážený pane Jehličko,

rozhodl jsem se učiniti Vám návrh, který zcela zásadně změní Váš život, Vaše životní postoje, perspektivy, sám tep Vašeho života. V této době, kdy se květ Vašeho jinošství, anebo – ruku na srdce, budme si upřímní: kdy se květ Vašeho mládí láme, právě Vy, který jste poznal život utištěných a vykořisťovaných, měl byste se konečně a zrale rozhodnouti a přijmouti otevřenou náruč naší stále se obrozující, neúnavně bojující a budující, a abychom tak přímo řekli, mateřské strany, ne nadarmo zvané rodné, té, která ze sebe vyvrhu-

je všechno své srdce, bojemyslný,
pravé oportunista, proradník a
jiné podobné lotry, je však vždy
ochotna přijmouti muže charak-
terní a pevné, jako jste právě
Vy. Uvěřte-li, že Vás přátelé
žasují, že se rodina od člově-
ka odvrací a hledí si svého, že
manželka hořkne, pochopíte, že
je to hrozné, že je tu stále ně-
hdo, kdo jen čeká, že své srdce
vložíte do jeho rukou, že Vám
nabízí skutečné a jediné pravé
sblížení lidských duší, nadě-
jí, srce, že Vás nikdy neopu-
stí a bude stále věst a podporo-
vat. Uvaž, jak se Tvůj život
změní, až budeš s námi a bu-
deš číst ve svých našich dlaních

je všechny své zrádce, dvojmyslníky, pravé oportunisty, proradníky a jiné podobné lotry, je však vždy ochotna přijmouti muže charakterní a pevné, jako jste právě Vy. Uvážíte-li, jak Vás přátelé zrazují, jak se rodina od člověka odvrací a hledí si svého, jak manželka hořkne, pochopíte, jak je to hřejivé, že je tu stále někdo, kdo jen čeká, že své srdce vložíte do jeho rukou, že Vám nabízí skutečné a jediné pravé sblížení lidských duchů, nadějí, srcí, že Vás nikdy nezradí a bude stále vést a podporovat. Uvaž, jak se Tvůj život změní, až budeš s námi a budeš cítit ve svých našich dlaně

a stejně alubským prožitkem
náš budeš oslovovat, jak my
Tebe: Součruku Jehličko, jden
do toho! A už nikdy nebudeš,
součruku, na světě bezradný
a sám!

Společně se na Tvoji cha-
rakter a Tvoji zkušenosti, če na
si výzvu přijmeme.

V případě odmítnutí odpo-
vězte na následující pozvání:

Vážený pane Jehličko,

Srdčně Vás zveme, aby-
ste se stal členem našeho
Spolku čisté lásky. Je to
spolek přijímající výhradně
muže a jeho účelem jest: 1)
sdružovat muže, kteří pozna-
li Pravdu čisté lásky. 2) šířit

a se stejně hlubokým prožitkem nás budeš oslovovat, jak my Tebe: Soudruhu Jehličko, jdem do toho! A už nikdy nebudeš, soudruhu, na světě bezradný a sám!

Spoléháme se na Tvůj charakter a Tvé zkušenosti, že naši výzvu přijmeš.

V případě odmítnutí odpovězte na následující pozvání:

Vážený pane Jehličko,

srdečně Vás zveme, abyste se stal členem našeho Spolku čisté lásky. Je to spolek přijímající výhradně muže a jeho účelem jest: 1) sdružovat muže, kteří poznali Pravdu čisté lásky. 2) šířit

mezi lidstvem nejúspěšnější
formy čisté lásky, 3) potlačovat
vškeré projevy a názory nepo-
chopení a netemnoty a zlostno-
sti, jako jsou např. označení
„teplouš“, „brzerant“, „bonous“
a podobné projevy lidské ubo-
hosti. Vedle členů pěstujících
skutečně čistou lásku máme i
tažové, kteří věnují čistou lásku
zvířetům a z tím účelem si
doma drží psy, jalovičky, husy,
krokodýle apod. Dva členové se
dobrou specializovali na ka-
nary (i když je to poněkud ne-
vhodné, neboť se dosud nepoda-
řilo vypěstovat tažový druh, kte-
rý milosné projevy přerůže; dr.
F.K. si jich musí buřovat denně
15, neb je temperamentní; když je
de do hor, užívá stejn, po odch-
nutí jako zpěvavý stejn, ostat

mezi lidstvem nejušlechtilejší formy čisté lásky, 3) potlačovat veškeré projevy a názory nepochopení a zatemnělosti a zaostalosti, jako jsou např. označení „teplouš“, „buzerant“, „homouš“ a podobné projevy lidské ubohosti. Vedle členů pěstujících skutečně čistou lásku máme i takové, kteří věnují čistou lásku zvířatům a za tím účelem si doma drží psy, jalovičky, husy, krokodýla apod. Dva členové se dokonce specializovali na kanáry (i když je to poněkud nákladné, neboť se dosud nepodařilo vypěstovat takový druh, který milostné projevy přežije; dr. F. K. si jich musí kupovat denně 15, neb je temperamentní; když jede do hor, užívá stejšn, po okolí známý jako Zpěvavý stejšn, ostat-

už taky proto, u ono orolů soustát v státní
hranici, kde tici hosti celních čítají na
násu podporu a rozradu vyhovují svou
kyrmu.

celníci k hranici ve dne v noci
šleají,
mizují námahu na únavu nedají,
dojdou až z hraniců závoře,
bude-li pátrají na čáře
podlouhité včelung třeba stavěti
autorem,
uprojde s ely troch ani s očí nadledron
uprojde, uprojde Teosofie,
odhalen bude pozorů.

celníci hranici ve dne v noci chítají,
z daleké ciziny vstupují vstají,
expres jím v ústředí ulátní
a ošev do urahu vyhlátní.
celníci, hranici naši dobře chítají
v milost k řádění nikdy ve dne
nemějte,

uadění k práci sám poměla
i roz vás smíta přeměla.

Z této hranice lze ovšem slyšet
hlavě pouze její ráčátek (ne pata,

ně taky proto, že ono okolí souvisí se státní hranicí, kde čilí hoši celničtí číhají na různé podvratníky a rozvraceče vyzpěvují svou hymnu.

Celníci k hranici ve dne v noci šlapají,
neznají námahu, na únavu nedají,
dojdou až k hraniční závoře,
bedlivě pátrají na čáře.
Podloudník záludný třeba s tváří andělskou,
neprojde s chytrostí ani s vůlí nadlidskou.
Neprojde, neprojde zlovolně,
odhalen bude pozorně.
Celníci hranici ve dne v noci hlídají,
z daleké ciziny cestující vítají,
expres jim v ústrety uhání
a práce do mrazu vyhání.
Celníci, hranici naši dobře hlídejte
a milost k šejdřířům nikdy od cen nemějte,
nadšení k práci vám pomáhá,
i když vás služba přemáhá.

Z úst kanárků lze ovšem slyšet plně pouze její začátek (ne pata,

do si vymyslel p. Štýskal), poslední
slůvko („proměná“) zapíše do ran-
ního řádku už jen Zanderův poslední,
než je heroicky přemožen; p. K. F.
je teprve pak uspokojen. Nemyslete
si proto, věčným Adepte Čisté
Lásky, a nepokládejte to od něho
je hrůza, že takto doprovází
ze světa ty tvorečky: jestliže
se z jeho místnosti vydá (zromá-
něm) honička a štramice, jak
chytá a ne onen svět posílá jednu
bytičku za druhou, je to vlastně
pro ty ptáčky vrcholný životní
okamžik, neb jak víte, je to
už objev existencialismu a učil

to si vymyslel p. Stýskal), poslední slůvko („přemáhá“) zazpívá do ranního šíření už jen kanárek poslední, než je heroicky přemožen; p. K. F. je teprve pak uspokojen. Nemyslete si, prosím, vážený Adepte Čisté lásky, a nepokládejte to od něho za troufalost, že takto sprovází ze světa ty tvorečky: jestliže se z jeho místnosti ozývá (kromě zpěvu) honička a švanice, jak chytá a na onen svět posílá jednu bytůstku za druhou, je to vlastně pro ty ptáčky vrcholný životní okamžik, neb, jak víte, je to už objev existencialismu a učil

tomu kromě Palachého a Pěcháře
i Šavter a p. prof. Černý, že není
nic vznešenějšího než semistiti
v milostném oběti, jak to taky
praktikoval jeden český komponist.
A jestliže ti Landrové před tím
jednem vrcholně vzrušeným ubí-
rají a on je musí honit po
celém domě a po lese, není to
nic jiného než strach z onoho
hraničního nezdma, z toho supra-
pozitku a hyperrežitku, který
je podle Heraclita Temného z
Efesu bytostem vrozen. A měl
byste to slyšet, když se takovýto
kulminací bod dramatu v horce!

tomu kromě Palackého a Pekaře i Sartre a p. prof. Černý, že není nic vznešenějšího, než zemřít v milostném oběti, jak to taky praktikoval jeden český komponist. A jestliže ti kanárkové před tím pánem vrcholně vzrušeným utíkají a on je musí honit po celém domě a po lese, není to nic jiného než strach z onoho krajního neznáma, z toho supraprožitku a hyperzážitku, který je podle Herakleita Temného z Efesu bytostem vrozen. A měl byste to slyšet, když se takovýto kulminační bod dramatu v horské

chati odevrout, když jedno hr-
délho po druhém kmlká, ~~sondaru~~
jak se po nebi i zemi pomalu šíří
světlo, a když umlknou hrdélho
poslední, - ten Vznešený Klid,
který se vškol rozprostírá! Kolem
poletují blažení haněcí dusičky
a vše dýše jakousi vnitřní obro-
dou. A tak ani vy, věřící Adepto,
necouvejte před tím vznešením,
které vás u nás očkává, kopířte
činem Sartora i Černého (vzadu)
a přistupte k naší organizaci
a Pochodem Hranicářů - neb se při-
blížíte hranici mezi tímto prádným,
přechotným, banálním a bezperspektiv-
ním a obrace se na dosah Vysokého
Nerudného !! Nebo neruče jsou otevřeny !!

chatě odehrává, když jedno hrdélko po druhém zmlká, současně jak se po nebi i zemi pomalu šíří světlo, a když umlkne hrdélko poslední, – ten Vznešený Klid, který se vůkol rozprostře! Kolem poletují blažené kanárčí dušičky a vše dýše jakousi vnitřní obrodou. A tak ani Vy, vážený Adepte, necouvejte před tím vznešenem, které vás u nás očekává, popřete činem Sartera i Černého (vzadu) a přistupte k naší organizaci s Pochodem Hraničářů – neb se přiblížíte hranici mezi tímto prašným, přechodným, banálním a bezperspektivním, a octnete se na dosah Výsostného Neznáma!! Naše náruče jsou otevřeny!!

HANUŠ
KARLACH 2)

Do soukromého felicitace na věčné
čas!

Věčné mladý, až o pět let starší na
věčné mladá sprava! (ta obrovská)

M. Želenský

Tvoje mladý až o pět let starší

až o pět let starší!

až o pět let starší I. sp. d

II. - 4 -
III. - 4 -
IV. - 4 -
V. - 4 -
VI. - 4 -
VII. - 4 -
VIII. - 4 -
IX. - 4 -
X. - 4 -
XI. - 4 -
XII. - 4 -
XIII. - 4 -
XIV. - 4 -
XV. - 4 -
XVI. - 4 -
XVII. - 4 -
XVIII. - 4 -
XIX. - 4 -
XX. - 4 -

2) tomu se prej říká "kapytáček", praví kolega
Stejskal

So soudruhem Jehličkou na věčné časy!
Věčně mladý, ač o pět let starší naše věčně mladá strana! (ta obro-
zená)

M. Žilina

Tvá milující Tě Evička

Ať žije mír!
Ať žije I. sjezd

II. – II –

III. – II –

IV. – II –

V. – II –

VI. – II –

VII. – II –

VIII. – II –

IX. – II –

X. – II –

XI. – II –

XII. – II –

XIII. – II –

^{*} tomu se prej říká „kapytálki“, praví kolega Stejskal

hlava

Kdo kouří fajfku, pije pivo a spí po obědě,
žít bude spokojeně, dokud neumře.

Vy dospěl jste už k této velmi jednoduché vědě;
a tak si jijte jen tak dál; ať si to vůbec vě!

Nač vztekat se, že partaj rodná plojharná rozkládá se;
a že i s ideou to jaksi jde cuprunt.*)

Vy --*)t se na práci, zabrat se do dumase!

Jen při chlastání bacha dát, by nespolek' se i špunt^{xxx)}.

pata

- x x x) expresivní styl lidový; dle spisovné normy: ... nějak zkrátka
x x x) expresivní styl lidový; dle spisovné normy: ... by společnost
x x) doplnit etymologickým základem verba „snáti“
nebyla zátka

hlava

Kdo kouří fajfku, pije plzeň a spí po obědě,
žít bude spokojeně, dokud neumře.
Vy dospěl jste už k této velmi jednoduché vědě;
a tak si žijte jen tak dál; ať si to vůkol vše!

Nač vztekat se, že partaj rodná plojhná rozkládá se;
a že i s ídeou to jaksi jde cugrunt. ^x
Vy...^{xx} t se na práci, zabrat se do Dumase!
Jen při chlastání bacha dát, by nespolk' se i špunt. ^{xxx}

pata

^x expresivní styl lidový; dle spisovné normy: ...nějak zkrátka

^{xxx} expresivní styl lidový; dle spisovné normy: ...by spolknuta
nebyla zátka

^{xx} doplnit etymologickým základem verba „srátí“

Milý Ladislave,
Tvé jubileum je pěkně nezaokrouhlené
a tak dobře ukazuje, že oslava je ně-
co víc než záležitost dat a kalendářů.
Tvé jubileum je otevřené, tak jako život,
je něco otevřeného, a to se hezky hodí
k někomu žijícímu, život evokujícímu a
provokujícímu.

Co bych Ti všechno chtěl a měl přát? Pro a-
dost Tobě i jiným (a proč ne i sobě? ko-
nec konce) v první řadě obnovení to-
ho, o čem mluví slavné девізе A.E.I. Ö.U.
Naše polemiky na toto téma mi vždy
připomínaly pěknou příhodu ze života
Hilaira Belloca. Bylo to po jedné z jeho
veřejných disputací s G.B.S. o stávo-
ském zřízení. Za Bellocem přišel jeden
z posluchačů a zeptal se ho, zda si
opravdu myslí, že by se dnes dalo sta-
vovské zřízení uvolnit. Belloc se ne-
něco chvíli díval a pak mu odpověděl
až v tomto smyslu: "Proč ne? Nemí to
o nic méně pravděpodobné, než že se
jednou dne Niagara obrátí a začne

Milý Ladislave,

Tvé jubileum je pěkně nezaokrouhlené a tak dobře ukazuje, že oslava je něco víc než záležitost dat a kalendářů. Tvé jubileum je otevřené, tak jako život je něco otevřeného, a to se hezky hodí k někomu živému, život evokujícímu a provokujícímu.

Co bych Ti všechno chtěl a měl přát? Pro radost Tobě i jiným (a proč ne i sobě? konec konců) v první řadě obnovení toho, o čem mluví slavná devíza A. E. I. Ö. U.* Naše polemiky na toto téma mi vždy připomínaly pěknou příhodu ze života Hilaira Belloc. Bylo to po jedné z jeho veřejných disputací s G. B. S. o stavovském zřízení. Za Bellocem přišel jeden z posluchačů a zeptal se ho, zda si opravdu myslí, že by se dnes dalo stavovské zřízení uskutečnit. Belloc se na něho chvíli díval a pak mu odpověděl asi v tomto smyslu: „Proč ne? Není to o nic méně pravděpodobné, než že se jednoho dne Niagara obrátí a začne

* Tato habsburská abreviatura má několik výkladů, zde patrně *Auf Ereden Ist Österreich Unsterblich* (Ze zemí je Rakousko nesmrtelné); často se však rozepisuje i jinak, např. latinsky jako *Austriae Est Imperare Orbi Universo* (Rakousku náleží panovati celému světu) nebo *Aquila Electa Iuste Omnia Vincit* (Vyvolený orel právem vše přemáhá) – pozn. ed.

tēst odzdoles nākām."

Rādīsi tē priedstāvjī uz Bellocovē mīstē. A uz dōlēsi iuvēdamuji tu nekonečnou banalitu vod, ktere' padajī' stāle doli. Ale jūr by vāstnē jēdušo krās-nēšo dū nēuohle Niagara tēst odzdoles nākām?

S touhle pēkuou perspektīva tē uz pozdraniji!

Tvāj

Jirka Nēmece

téct odzdola nahoru.“

Rád si Tě představuji na Bellocově místě. A moc dobře si uvědomuji tu nekonečnou banalitu vod, které padají stále dolů. Ale proč by vlastně jednoho krásného dne nemohla Niagara téct odzdola nahoru?

S touhle pěknou perspektivou Tě moc pozdravuji!

Tvůj

Jirka Němec

Urozenému a šlechtnému pánu panu Ladislavovi ze Skutče, seděním na Braníku a na Vyšehradě pozdravení a víně stálé pohody a božího požehnání.

V podobném slohu bych rozváděl těchto několik řádků, jež píše k padesátým pátým narozeninám svého dávného přítele, kdybychom nebyli bývali oba násilně vyhnáni ze svého bohatýrského snu o svobodě jako životním prostředí člověka. Ty, Ladislave, nesrovnatelně krutěji, a tak můj Pegas kulhá jako herka Quijotova. Ale ani jeden ani druhý jsme se nezpronevěřili jinošskému cítění a máme se rádi citem hlubokého přátelství, které nepomíjí a které není platonické.

Dovol, Ladislave, abych nehovořil o Tvé literární práci, ani o Tvém politickém entusiasmu. Budu jen vzpomínat, téměř jako Tvůj učitel. Vždyť jsem se s Tebou seznámil na svém prvním blaženém působišti v Chrudimi. Ty jsi byl tehdy sextán, divoký, hřívnatý, s blouznivými očima za brejlemi. Stal ses mým prvním přítelem v tom nezapomenutelném městě. Poznali jsme i své rodinné prostředí. Já jsem několikrát užíval pohostinnosti Tvých drahých ve skutečském domku, spolu jsme prošli Tvůj rodný kraj, jež jsem vnímal velmi silně prisma-tem literárního díla. Vybavuje se mi půvabná vzpomínka z naší cesty do Luže a Košumberka. Kdesi uprostřed polí a luk ukazovala nám dívčina, narovnavši se od práce, „stezník“, po němž jsme měli pokračovat v cestě. A pak jsme popíjeli košumberské ze „smoláčků“ (Ty jsi zůstal věren tomuto nápoji, i když miluješ i víno, jež obveseluje mladost Tvou) a v Luži jsme žasli nad krásou jezuitského kostela. Nevím už, zda s námi tenkrát putoval i František Sadovský, s nímž jsme tvořili trojlístek. Spolu jsme jeli už v říjnových dnech do Staré Říše v doprovodu p. Matěje Bartoníčka. A spolu jsme projížděli východočeskými městečky, bylo to koncem srpna 1935, vracel jsem se zrovna z Francie a byl jsem naladěný silně lyricky. A Ty jsi byl první z přátel, s kterým jsem se setkal. Za dvě léta nato jsme pobývali ve sladké Francii společně. Prošli a projeli jsme okolí Grenoblu – je nádherné. Díval jsem se z pokoje na věčně zasněžené vrcholky hor. Už mi vypadla z paměti jména těch míst, jež jsme spolu viděli – průvodcem nám byl Tvůj bratr, ale častěji Tvá švagrová, Francouzka. Na dva společné výlety se pamatuji podrobněji. Na jedné ze svých toulek za městem jsme se dostali do divokého parku a došli jsme k záměčku – bylo nám jako Meaulnovi. U nás to bylo jen trnutí z neočekávané krásy. A jindy jsme jeli autobusem na La Salettu. Šplhal se po kamenité stezce do výšky 1800 m. Na nejvyšším vrcholku strměl kříž. Přísná prostota a velebná šedť té klášterní samoty i hor nás dojímalý. Venku jsme pak usedli, abychom pojedli, na dlouhou dřevěnou lavici. Z druhého konce usedli nějakí rodiče s dcerou, asi dvacetiletou dívkou, přirozenou, velice půvabnou. Poposedli jsme, až jsme se dostali k sobě. Rozloučili jsme se až v Grenoblu. Nevím už, zda to byli Pařížané, ale ta dívka, u níž byla nápadná nepřipravená краса, studovala v Paříži filosofii a byla členka JEC. Bylo trochu smutku v loučení – na neshledanou. Neboť byl rok 1937.

Ty jsi u nás, v mých rodných Přílepiích, byl jen jednou. Přijel jsi k nám jen nakrátko na švagrově kole z nedalekého Fryštáku.

Navzájem jsme rozšiřovali okruh blízkých srdcí, která tloukla horoucně pro společné ideály. Nemýlím-li se, posílal jsem B. Ch. Tvůj první příspěvek a Ty jsi zas zprostředkoval mé překlady pro Vyšehrad a Ty jsi mě přivedl do redakce Jitra, kterážto práce mi byla velmi milá a kterou jsem mnoho získal. A tak jsme jeden druhému přispívali k pocitu životní plnosti a štěstí. Mám dojem, že těch aktiv je víc na Tvé váze. Po maturitě jsi ihned vstoupil do samého středu té činnosti, která nás oba zajímala. A přitom jsi vystudoval včas a úspěšně.

Ty, synek drobného skutečského obuvníka, zdědil jsi po něm přemýšlivost, smysl pro skutečný život i kousavost. Ale pravděpodobně i sklon ke snění. Brzy sis vytvořil svou představu o společnosti. Tu jsi časem opustil, ale propadl jsi jiné iluzi. Ostatně jsi nebyl sám. Vše je nyní za Tebou. Připomínáš mi trochu Colase Breugnona. Nebudu to rozvíjet.

Musím Ti říci, že si Tě vážím ještě pro jednu věc – o literárních nemluvě. Pro Tvůj reálný názor na vztah k ženě. Pušinka má Tě ráda jistě pro quichotovství, ale je v Tobě i kus Sancho Panzy. To se Ti vyplatilo. Já z toho mám upřímnou radost, ještě větší než z těch ostatních věcí, na něž je Tvůj život velmi bohatý. Přeji Ti, abys zůstal mlád ve skotačení s vnuky, abys sílil oddaností své ženy a svých dcer – v rodině je život pravý – a aby ses neuzavíral před přátelstvím, neboť to je cit nejnesobečtější.

Buď hodně zdrav, milý Ladislave.

Měl bych tyto řádky ukončit, jak jsem je začal. Pánu Bohu Tě poručím v jeho svatou ochranu.

Tvůj upřímný přítel do smrti.

Psáno z Ostravy 21. dne měsíce Máje anno 1971.

Leo z Dlouhé Chvilé a na Konferenci*

(jak mě v r. 1939 nazvali mí třebíčtí přátelé Rudolf Černý a Miloš Dvořák).

* Leopold Vrla

lutý hádř,
(stunni si, nikdy jsem si neukl
jehle jako mouchy)
rase vylihu špinet
(lyt' mouchomotý)
friskne o strop
mordane v umělecké
kousi a zrovni vzpomínkami
a se všech
nejpukikaudlostejších slov
se upouť deset deka kine
byl to polunový rok
a polunová jáme i sklady

Milý Ládo,
(všimni si, nikdy jsem Ti neřekl
Jehla jako mnozí)
zase vylítne špunt
(byť umělohmotný)
třískne o strop
[–] v nenávratnu
zazní a zavoní vzpomínkami
a ze všech
nejcukrkandlovatějších slov
se vynoří deset deka krmě
byl to pohnutý rok
a pohnuli jsme i sklady

salounu naplně českých
Slov hradik s moly a
je ale teďka pro mě pojmu
neboť jistá dírká mostem tráti
k polibení a ruce tím lódk
skade že jím s vývočích
jindy neče
lédky nejsou medu ať do konce
a taky nejsou stejné otáčení
ale chci pánu z těch
pusal o temesta Mističu
někdo je mlykto
a Tvoje pětapadesátiny
můj premiér
tedy hradlo se sva
a skine blekošlá a nejnej
Pikla

salámů najmě česnekových
Slovo Ládlík s malým l
je ale tedka pro mě pojem
neboť jistá dívka nastaví tvář
k políbení zvanému ládlík
škoda že jen o výročích
jjindy nechce
řádky nejsou vedeny až do konce
a taky nejsou stejně obšírné
ale chraň pámbu že bych
fušoval do řemesla Mistrům
všechno je nezvyklo
a Tvoje pětapadesátiny
mají premiéru
tedy hrdlo se svírá
a tklivě blahoželá nejnejnej

Jirka

v Praze 26. 5. 71.

Milý Ladislave,

pro jistou jsem šel k proměnění, a to rovnou
k soudnímu spisu (k proměně jinak obškurnímu),
abych se ujistil o další svého horšení. Mluví-li o soudním
spisu, je vidět, že jsme spolu „modelovali“ mnohé. Kdybych
uměl věci brát jako Ty, s optimismem, se spolek duchaplnosti,
mohli bychom si při jistém vzpomínat, jak nás spolu
v našem čase soudily tři kritiky, a každý jinak. Ale
já si z toho, co jsme spolu měli, radši připomínám věci
kolem literatury: jak ně v čtení blahe paměti jsme se
sblížili při živém klesu, a co jsme se nacházeli při ne-
šťastné vzdálenosti sem. Když Ti teď posílám podrobně k tvému
lebošlínému 2q. křemku s pokračováním ze to stále mladé endevu
náležitosti, které úspěšně přehledu veliké režimy, ahei i
vylovit hodnoty, že podšíváme milý kontakt křte u nějaké
lé kmitky ve vyžehradě.

Tvoji tautětný.

V Praze 26. 5. 71.

Milý Ladislave,

pro jistotu jsem šel k pramenům, a to rovnou k soudnímu spisu (k prameni jinak obskurnímu), abych se ujistil o datu Tvého narození. Mluvím-li o soudním spisu, je vidět, že jsme spolu „prodělali“ mnohé. Kdybych uměl věci brát jako Ty, s vtipem, se špetkou duchaplnosti, mohli bychom si při jubileu vzpomínat, jak nás spolu v různém čase soudily tři tribunály, a každý jinak. Ale já si z toho, co jsme spolu měli, radši připomínám věci kolem literatury: jak už v Atlasu blahé paměti jsme se sblížili při Dívčím hlasu, a co jsme se nahubovali při nešťastné Vzdálené zemi. Když Ti teď posílám pozdrav k Tvému letošnímu 29. květnu s poděkováním za to stále mladé srdečné přátelství, které úspěšně přetrvalo všeliké režimy, chci i vyslovit naději, že podržíme milý kontakt ještě u nějaké té knížky ve Vyšehradě.

Tvůj

Josef Knap

Paměť Ladislava Jihlvekov
Helena Wernischová

Milej Láďo,

oč raději bych byl, kdybychom žili
v lepší době s horším tabákem do faj
fek - než naopak. Ale snad žhnoucí dým
ka dává naději, že aspoň nehasne to žhno
ucí v nás. Kdoví kdo a kdoví kdy si od ná
s jednou připálí? Tak tedy ne ať Ti to vy
drží co nejdéle ale ať Ti to "žhne" čím d
ál víc. To Ti přeju opravdu z celého srd
ce!!!!

Ať žije Tvých krásných šedesát!
Ať žijou budoucí žháři!!!!

Už deset let Tvůj

*Zdeněk**

* Zdeněk Stejskal, gratulace z roku 1976, do sborníku vložena dodatečně

IV. O LADISLAVU JEHLIČKOVI

FRANTIŠEK KAUTMAN
LÁĎA JEHLA
Několik črt k lidskému profilu
Ladislava Jehličky

Datum nedožitých osmdesátin Ladislava Jehličky (29. května, zemřel 11. února 1996) by mohlo zůstat nepovšimnuto. *Slovník zakázaných autorů* uvádí jeho jméno mezi těmi, kteří by v něm měli být zastoupeni, ale nejsou, protože se o nich nepodařilo získat bio-bibliografické údaje. Od roku 1969, kdy mě s ním seznámila Milena Veselá-Nyklová, jsem patřil k nevelkému kroužku jeho přátel a pokládám tedy za svou povinnost připomenout naší veřejnosti jeho osobnost. Nikoli výčtem publikací, charakteristikou jeho vědecké, novinářské a redakční práce (*Akord, Řád, poválečné Obzory, Odeon, Vyšehrad, Naše rodina*) ani líčením jeho dlouholetého žalářování v komunistických lágrech, kam byl odsouzen spolu s dalšími katolickými spisovateli (František Křelina, Josef Knap, Josef Kostohryz, Bedřich Fučík, Václav Renč ad.) ve vykonstruovaném politickém procesu. (Jehlička sám o tom mluvil zřídka, nikdy však bolestně ani vyčítavě vůči těm, kteří stáli tehdy na druhé straně barikády, což byl i můj případ.)

Láďa byl muž veselý, poněkud jízlivě ironický – možná, že právě tohle nás sblížilo: sekundovali jsme si v satirickém znevažování tehdejších normalizačních mocipánů – velkých i menších.

Já byl už tehdy totálně na indexu (téměř), zatímco Jehlička, prověřený jako „člen strany lidové“, mohl ještě (ostatně už jen krátce) vykonávat funkci redaktora nakladatelství Vyšehrad. A právě z titulu této funkce mi navrhl, nechtěl-li bych pro něj napsat knihu o Dostojevském. Blížil se „jubilejní rok“ velkého klasika (sto padesát let od narození, devadesát let od úmrtí), měl jsem látku slušně zpracovanou, a tak mě nebylo třeba dlouho přemlouvat. Mysleli jsem si naivně, že mi to ve

Vyšehradu nějak projde. V roce 1970 jsem knihu napsal. Láďa k rukopisu přidal kladný posudek, jímž doporučil „pilný ediční návrh“ pro šéfredaktora, abychom stihli plán na rok 1971 (další lektorský posudek napsal básník Josef Kostohryz). Do věci zainteresoval i tehdejšího ústředního tajemníka lidové strany, a tak to dospělo až ke smlouvě, kterou se mnou Vyšehrad uzavřel. Dokonce i titul knihy je Jehličkův – můj původní název „Dostojevskij jako konstanta a problém“ se mu zdál moc abstraktní a učený, a proto jej zaměnil názvem „Dostojevskij – věčný problém člověka“. Samozřejmě, že nakonec vše ztroskotalo na zcela nepřijatelné osobě autora, a tak kniha, i když už měla obálku výtvarníka Stejskala a byla připravena k expedici do tiskárny, nakonec nevyšla. (Vydal ji až Alexandr Tomský v Rozmluvách v roce 1992). Jehlička pak už také dlouho ve Vyšehradu nepobyl, nejprve byl přesunut do *Naší rodiny* (i tam ještě něco otiskl pod cizími jmény) a posléze do důchodu. Pokračoval však v práci jako korektor v Melantrichu, kde s ním spolupracovali disidenti Alexandr Kliment a Eva Formánková a kam jsem ho chodil navštěvovat – zpravidla s taškou samizdatové literatury, kterou pilně četl a odebíral a podílel se i na jejím vydávání jako editor: k 100. výročí narození a později k 25. výročí úmrtí Jaroslava Durycha vydal dva sborníky, jejichž výrobu jsem mu zajistil. Půjčoval jsem mu také exilové knihy a periodika, jichž byl pilným čtenářem. V korektorně Melantricha jsme také oslavili Láďovu sedmdesátku – bylo to menší disidentské shromáždění, byť v podmínkách ne právě salonních.

V exilovém tisku (zejména ve *Svědectví*) Láďa také publikoval pod pseudonymem Severa.

Nemohu říci, že by byl bigotním katolíkem a už vůbec nebyl asketou. To vylučovala jeho „renesanční“ povaha. Ale názory tohoto Pekařova žáka a čtitele na naše starší i novější dějiny byly militantně katolické. Jan Hus pro něj byl špatný kněz, reformace naším národním neštěstím a Bílá hora Božím požehnáním. Masaryk byl zloduchem našich novodobých dějin. Samozřejmě Rakousko mělo být zachováno, císaře Františka Josefa I. Láďa uctíval a měl jeho portrét na důstojném místě svého příbytku.

Lidová strana a její politická reprezentace byla předmětem Jehličkovy sršaté kritiky od Šrámka po Plojgara. Neměl rád ani arcibiskupa Kordače.

Psal a přátelům půjčoval či rozdával rukopisy historicko-pamětnických esejů, kde to všechno „pral“ z jedné vody načisto. Nebudu tedy opakovat věci, které lépe přetlumočí samy Jehličkovy texty. (Také se velmi ostře „navezl“ do Milana Kundery.) Spíše prozradím něco z jeho soukromých výroků, snad mi to vždy legraci otevřený Láďa na onom světě nebude mít za zlé.

Jakkoli Františka Josefa I. uctíval, občas si povzdechl: „Bože, že on ten mocnář neumřel trochu dřív, tak aspoň rok před válkou. To by to bylo s Rakouskem dopadlo jinak.“

Nebo když jsme hovořili o tom, jak by si představoval v Rakousku optimální

vládu, řekl: „No přece se Šmeralem jako předsedou vlády a s Masarykem jako ministrem zahraničí.“

Jednou jsme se dostali na jeho proces. Řekl: „Co nám to jen všechno ‚přišli!‘ Bylo třeba v obvinění, že jsme se sjeli ‚pod pláštěm zabijačky‘ na nějakou faru, abychom tam umlouvali protistátní činnost. Ale Bůh ví, že jsme tam skutečně přijeli jen na zabijačku a jedli a pili, nic víc.“

Krátce po vydání Charty 77 jsme se sešli a Láďa (který nevěděl, že jsem Chartu podepsal) mi oznamoval, že se setkal s jakýmsi katolickým aktivistou a ten mu řekl: „Přišli tuhle za mnou nějakí lidé s jakýmsi prohlášením o lidských právech, abych to prý podepsal. Řekl jsem si, to bude asi nějaká komunistická habaděra, tak jsem odmítl. Myslíš, že jsem udělal dobře?“ – „To víš, že jó,“ řekl Láďa, aby ho uklidnil. Když jsem mu prozradil, že jsem Chartu podepsal a proč, oba nás ta příhoda pobavila.

Láďa samizdat, disidenty a chartisty podporoval, i když StB nad ním jistě jako nad starým „reakcionářem“ měla dozor. I zde uměl žertovat. Tehdy v *Ahoji* a jiných tiskovinách vyšly fotografie Ludvíka Vaculíka a jisté dámy v Adamově rouše na hřbitově, které mu StB zabavila při domovní prohlídce a pokoušela se ho jejich prostřednictvím vydírat. V této kauze vystoupil v tisku (či v televizi) také jistý duchovní, který vyslovil rozhořčení nad „znesvěcením posvátného místa, zasluhujícím odsouzení“. Láďa se s ním znal, a tak prý při náhodném telefonickém rozhovoru mu řekl: „Ale, velebný pane, to jsem nevěděl, že se zajímáte také o tyhlety vobrázky.“ Zmíněná osobnost byla uvedena do trapných rozpaků.

O leccos jsme se s Láďou přeli – mé názory byly od jeho často diametrálně odlišné. Ale vždy dobromyslně, protože jsme se měli rádi. Nikdy jsme se osobně nepohádali. Zato – a hodně často – jsme se spolu od plic zasmáli.

ANDREJ ŠTANKOVIČ
ODEŠEL VESELÝ „ZPÁTEČNÍK“

„Nechce se mi, i když by všichni
po hlavě chodili, po hlavě choditi též,
třebaže se vydávám v nebezpečí
směšnosti pro chůzi
svou přirozenou...“

Jan Zahradníček: *La Saletta*

11. února 1996 v necelé osmdesátce dožil svůj nelehký, avšak bohatý život (po mnohaletém strádání v komunistickém lágru, ale i v nemoci stáří) Ladislav Jehlička, který se zapsal do povědomí kulturní veřejnosti nejen jako novinář (redaktor předválečného *Řádu* a *Obnovy*, poválečné *Lidové demokracie* a Tigridových *Obzorů*, nakladatelský redaktor v Odeonu a Vyšehradu, v poslední etapě své aktivity přispěvatel *Svědectví*, samizdatové *Střední Evropy*, *Komunikací* a *Proglasu*), překladatel, ale také mimořádně bystrý, pronikavý, jadrně vtipný komentátor různých peripetií českých dějin, dávno minulých i jím žitých.

Jak by se také mohl o dějiny nezajímat člověk, který prožil větší část svého života v nenormálně normální situaci popsané v mottu v záhlaví, s jehož autorem byl odsouzen ve stejném divadelním procesu? Sám o tomto procesu s tzv. Zelenou internacionálou říká bez sentimentu i bez servítku, a tedy, jak to přesně definoval, „jemně, ale bez rukaviček“, nemilosrdně i k sobě samému: „Za určitých okolností jsou stejně směšné oběti jako jejich kati.“ Toto tvrzení dokládá tucty obskurních historek z výslechů i z vězení. A přece se svého údělu neodříká, svou nenormální situaci *bere*, jen s ní dovede zacházet jako v takových nekřesťanských poměrech málokdo druhý. Také proto bychom v tom, co napsal a řekl, těžko hledali prožitek absurdity, pro něho příliš odtaziť a obvykle do sebe uzavřený, přičící se jeho otevřeně povaze se sklonem harmonizovat, i když nikoli na první pohled patrným.

Takto například mluví o zrození:

„Můj otec byl venkovský švec. Za svou zcela zbytečnou a nahodilou existenci vděčím bezprostředně císaři Františku Josefovi I., respektive vzniku první světové

války. Můj nejbližší sourozenec (bylo nás pět...) byl o dvanáct třináct let starší než já, z toho je zřejmo, že výroba potomstva byla už v naší rodině zastavena. Ale v roce 1914 vypukla světová válka, tatínek okamžitě narukoval, v roce 1915 přišel na dovolenou a v roce 1916 jsem se narodil.“

Jehličkův humor – to nebylo žádné šaškování, žádná podařená taškařice, žádné povrchní, něřku-li cynické vtípkování, jak jsme dnes zvyklí. Ač tu byla jistá konstrukční příbuznost s cynickým vtípem, nikdy se nestávalo, že by se jeho smysl vyčerpával jen slovní konstrukcí, jak je tomu u obyčejného cynismu, pokaždé byl přítomen kontext. Tato transmutace mu pouze sloužila k oproštění vždy přítomného étosu od zbytečné patetické doslovnosti a emfáze. Takový byl postup, jímž se našel v trefném pojmenování, v pádné řeči, v úsečnosti.

Píše například o Rudolfu Slánském, že ho „nespravedlivě, leč zaslouženě pověsili“, aniž to vylučuje, aby o jeho bratru Richardovi, leopoldovském spoluvězni, napsal se sympatiemi: „Jednou tak vykládal o Katolické akci a za ním zbožně poslouchal židovský stůl a mezi židy Richard Slánský. Když Braitto skončil, otočil se k němu Slánský a vece: ‚Velebníčku, ta vaše Katolická akce stojí za hovno. Počkejte, až my židi to vezmeme do ruky.‘ Když už jsem u toho Slánského, jedna věc stojí za zmínku. Už jsme byli venku – a doma, a někdo z nás od něho něco potřeboval. Slánský promptně vyhověl a doprovodil svou odpověď dopisem, v němž bylo: ‚Jsem prorektorem Univerzity 17. listopadu. Od krávy se liším tím, že nosím řetěz jen občas.‘“

Píše-li to první, je v tom spravedlnost, kterou nikdy nepochopí žádní školometští koryfejevé práva, totiž spravedlnost *muže spravedlivého*. Tedy tvrdost, ale tvrdost, kterou vždycky změkčuje to, co je obsahem citované vzpomínky: nehledaná sympatie k druhému člověku, stojící v Jehličkově hierarchii hodnot výš než smysl pro spravedlnost, nejlépe vyjádřená Pascalovým „srdce má své důvody, které rozum nezná“.

I jeho příkrý odsudek a odmítnutí postojů levicových současníků je něčím, za čím lze tušit zhrzenou toleranci, pramenící z prosté víry bez ideologických předsudků. Ostrře rozlišoval mezi jemu podobnými idealisty Vančurova druhu (asi bílými vránami) a salonními komunisty typu Nezvala, V+W a EFB. Zvláště opovrhoval tzv. *užitečnými idioty*, a pochvaloval si, jaké Lenin vymyslel pěkné označení pro tuto nejmizernější sortu levičáků.

Velmi se mu – ostatně až do jeho posledních dnů – přičila veškerá česká politika v tomto a minulém století, zejména nemilosrdně a přísně pohlížel na *vlastní*, tj. katolické straníky, kteří vstupovali do bezpáteřných koalicí s pokrokařskými národovci, což po druhé světové válce vyústilo v Národní frontu a tedy vinu na národní katastrofě. Soudí-li tedy, že kdyby se byl lidovcům Šrámkovi a Hálovi podařil v roce 1948 jejich fraškovitý útek, že mohli na Západě „dělat tak nanejvýš medvědy v nějakém podřadném cirkuse“, je to – pars pro toto – odsudek veškerého čes-

kého politikaření, vrcholící bezděčným rýmem v poslední větě statě: „Tak skončila na záchodku rakovnického letiště sláva československé strany lidové, symbol, poučení pro příště.“

Jehlička sdílí dějinnou skepsi a deziluzi svého velikého vzoru *zpátečníka* z minulého století, *posledního lancknechta* Bedřicha Schwarzenberga, vyjádřenou dictem: „nikoli kupředu, ale rozhodně zpátky, neboť před námi je propast“. Rozdíl je v tom, že co bylo u lancknechta Schwarzenberga chmurnou předpovědí, pro futuro, je pro Jehličku aktualitou, přímou hrozbou. Na něm je, aby jako nynější *zpátečník* byl mužem činu. To také celým svým životem a veškerou svou reflexí naplňoval a nedal se zlomit ani těmi nejhoršími okolnostmi. Do boje – řečeno s Dykem – proti „pokroku až do zblbnutí“ vytáhl už ve dvaceti jako faktický šéfredaktor katolické *Obnovy* navazující na Floriana, Pekaře a Durycha v odmítnutí oficiálně zideologizované Palackého koncepce dějin, glorifikující hustiství (i při jeho izolacionismu a vandalismu) a prohlašující ho za zdroj moderní české státnosti. (V té souvislosti je zajímavé jeho připomenutí několikaletého časového odstupu mezi Husovou smrtí a propuknutím husitských bouří, z čehož plyne závěr, že byly spíše výslednicí rozkladu lucemburského státu za Václava IV.) Po éře posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků, kdy Čechy naposledy sehrály v středoevropském, ba evropském měřítku významnou roli, následoval *sestup a pád do pouhého českství* národním obrozením, zřízením československého státu ani ne tak z vůle národa, jako mezinárodně právními akty vítězů první světové války, až k etnickému vyčištění během druhé světové války a těsně po ní. Pohledu, spatřujícímu v pohybu českých dějin tuto logiku, dává nejnověji za pravdu i rozdělení Československa, ač ho Ladislav Jehlička pro svou pokročilou chorobu už nemohl komentovat. V *Křiku Koruny svatováclavské*, v knize, do níž shromáždil své studie, praví, že pokud český národ vytvořili spisovatelé, jak tvrdí Václav Černý, nemají se čím chlubit; tak hluboká je jeho skepse.

Momentální výsledek tohoto dějinného procesu komentuje s drtivou věcností: „...tato doba žije hluboko pod úrovní své doby. To je myšleno asi tak: v každé době žili jak vládcové, tak ovládaní víceméně na stupni tehdejšího poznání. [...] Dnes žijí lidé hluboce pod tímto stupněm... Poslední, kdo ještě hlasitě a otevřeně vykřikoval své nesmysly, byl Adolf Hitler [...] Dnes i nejhorší totalitář a diktátor hovoří o demokracii, svobodě, rovnosti, právech občana a lidských právech, ačkoli na tyto věci suverénně a zysoka kašle. [...] Vždycky se trochu lhalo, nikdy se nelhalo tolik jako dnes.“

„Nacionalismus je právě opium lidu, pravá náhražka náboženství, když byl odstraněn Bůh. Je to nejjednodušší, nejprimitivnější náboženství, náboženství opice, která před několika minutami slezla ze stromu. Slezli-li opice ze stromu, první, co si uvědomí, je, že se narodila a že se někde narodila: tím v ní propuknou vlastenecké city. Není k tomu potřebí ničeho jiného než právě jen zrození. Všecko ostatní dá nějakou námahu, nacionalismus jí nedá vůbec.“

Ve svých pochybnostech neponechává stranou ani víru. To ale nic nemění na jeho loajalitě k souvěrcům, kteří by sami odvahu k takové skepsi nenašli. Dovede si například představit jako náboženskou autoritu Krista i bez zmrtvýchvstání a vzkříšení. Neztrácí na rozdíl od mnoha jiných ani paměť: upozorňuje na ty, jimž historie 20. století ani církevní dějiny nedopřály místo, které by jim v nich mělo patřit, například (vedle Maximiliana Kolbeho) na zapomenutého hrdinu lidické tragédie, faráře P. Štemberku, který šel dobrovolně se svými farníky na smrt.

Dá se to už dnes říci: Láďa Jehlička, stejně jako jeho vzor, *poslední lancknecht* Schwarzenberg, mnohé předjímal. Hmatatelným důkazem toho je i báseň, kterou napsal ve vyšetřovací vazbě na jaře 1952 na Pankráci. Má mj. humor, který je zcela vlastní dnešním mladým:

Až hrobník nad hrobem mi hlínu srovná,
na desku, prosím, nápis dejte mi:
„Neměl jsem v žertu hned tak sobě rovna.
Budu si hrozně scházet na zemi!“

Ted', když mi říše duchů je tak blízká,
ten nápis alespoň mi přejte na hrobě:
Že se mi strašně, nevýslovně stýská,
ze všeho nejvíc po sobě.

V soudní vazbě na Pankráci na jaře 1952

ANDREJ STANKOVIČ
BOŘITEL MODERNÍCH ČESKÝCH
HISTORICKÝCH A POLITICKÝCH MÝTŮ
LADISLAV JEHLIČKA

„Katolíkům říkejte reakcionáři, protože reagují na svět kolem sebe, někdy zuřivě,“¹ napsal z domova v roce 1985 do exilového *Svědectví* v jednom ze svých posledních článků publicista a nedeklarovaný esejista Ladislav Jehlička. Neznám mnoho trefnějších, humorem prostoupenějších sebereflexí v dějinách českého žurnalistu, českého katolicismu (tady by možná Jehlička namítl, že to je *contradictio in adiecto*) a svobodného myšlení, jak se tu mezi vzdělanci už dosti řídce pěstuje, než je tento výrok.

Kým byl ten, jak už jsem ho jednou označil v nekrologu, „veselý zpátečník“, který se dovedl tak pronikavě ohlédnout nejen za životem svým a své generace, ale i za jednou kulturní epochou, o jejímž brzkém konci přesvědčen umíral?

Ladislav Jehlička se narodil 29. května 1916 v městečku Skutči v podhůří Železných hor jako poslední, páté dítě v rodině ševce. Sám své zrození – se stejnou sebeironií jako všechny ostatní své významné životní peripetie – svádí na první světovou válku a na toho, kdo ji vypověděl, staříckého Františka Josefa I. Otec ho totiž prý zplodil na dovolené z fronty s odstupem dvanácti let za dosud nejmladším bratrem. „Pán Bůh dal do vínku žíznivé srdce, intelekt jako břitvu, ale navíc i zvědavost a střemhlavou lehkost,“ napsal o něm později přítel Bedřich Fučík.²

¹ Hlas k českým dějinám. Příspěvek do diskuse, s. 211.

² Bedřich Fučík: Jeden z nás v bouři, in: *Setkávání a míjení*, Praha, Melantrich 1995, s. 236. (Zde srov. příspěvek B. Fučíka do sborníku k Jehličkovým narozeninám, s. 340.)

Prožil pak nevšední, dlouhý život, s jehož prudkými obraty se vyrovnával s neochvějnou noblesou. Svůj životní úděl si sám zvolil už v nezvykle mladém věku. Ještě před maturitou na chrudimském gymnáziu projevil svou orientaci (ovlivnil ho v tom významně skutečský kaplan páter Hanus) a začal přispívat do katolických revuí *Jitro*, *Obnova* (později *Národní Obnova*), *Řád*, *Akord*; jako vůbec první článek zveřejnil ostře odmítavou recenzi „knížky kteréhosi univerzitního profesora“³ v *Přehledu*, časopise Svatováclavské ligy. Ač gymnaziální profesori nebyli jeho ideovou orientací nadšeni (jeden byl například místním předsedou Volné myšlenky), o jejich toleranci lze mluvit s uznáním: „Byli to většinou starší pánové a velmi se divili, když se mezi studenty, a dokonce mladými profesory začali objevovat katolíci. Jeden z těchto mladých si naopak stěžoval mému příteli – češtináři: Já se divím, že se mi ten člověk neučí deskriptivní geometrii, vždyť přece ví, že jsem katolík a člen České ligy akademické“ (spolek katolických vysokoškoláků).“⁴

Po maturitě v roce 1936 přišel studovat do Prahy. Zvolil si obor čeština – francouzština na Filosofické fakultě Karlovy univerzity, kde studoval u Miloše Weingarta a Josefa Vašici (a také asi někdy vyhledal přednášky Václava Černého) až do uzavření českých vysokých škol nacisty v listopadu 1939. Pak nastoupil jako redaktor do nakladatelství Vyšehrad, kde působil až do května 1945 a pak znovu od jara 1948 do 3. května 1951, kdy byl zatčen. Ve vykonstruovaném divadelním procesu s takzvanou československou odnoží Zelené internacionály (tedy se svými dávnými literárními přáteli z okruhu *Národní obnovy* a *Řádu*, Janem Zahradníčkem, Bedřichem Fučíkem, Františkem Křelinou, Václavem Prokúpkem, Josefem Knapem, Stanislavem Berounským, Zdeňkem Kalistou, Ladislavem Kuncířem a dalšími) byl obžalován pověstným prokurátorem Karlem Čížkem z údajné velezrady a špionáže a za tyto činy 4. července 1952 v Brně odsouzen na čtrnáct let do vězení. „Seděl jsem při přelíčení po levici tohoto páska, viděl jsem, jak se od začátku jednání baví, protože snad jediný z nás přihlížel s humorem k této komediální scenerii a byl ochoten se k ní smát,“ vzpomíná po letech zmíněný Fučík.⁵ Že za tak odporného režimu byl ve vězení, pokládal ostatně Jehlička za věc solidarity a cti. Seděl ve věznicích na Pankráci, na Mírově, v Leopoldově, v táboře v Jáchymově a v příbramských lágrech Bytíz, Vojna a Milín.

„Skutkovou podstatu“ trestného činu, za nějž byl odsouzen, popisuje s trpkým humorem takto: „Po únoru 1948 jsme se tulili k sobě, jak to nazval jeden ze „spiklenců“, přítel Oldřich V. Albrecht. [...] Tak jsme se tedy tulili a scházeli a vedli řeči, samozřejmě i o politice. [...] Nebylo by pravdivé, kdybychom tvrdili, že jsme

³ Řád a Obnova, s. 83.

⁴ Tamtéž, s. 82.

⁵ Bedřich Fučík, cit. d., s. 235. (Zde srov. s. 340.)

nevěřili ve válku a nepočítali s ní [...], ale ve válku tenkrát věřil a počítal s ní i de Gaulle, a to byl jiný chlapík než my! Ale to byly všeho všudy jen hovory... Celkovou situaci posoudil věcně a lapidárně můj referent na StB při podpisu závěrečných protokolů: ‚My jsme si mysleli, co velkého neděláte, a vy jste zatím dělali hovno. Ale odserete si to stejně.‘ A také jsme si to odsrali.“⁶ Jinde s užitím svého klasického vzdělání charakterizuje s minuciózní přesností ráz konverzace s vyšetřovatelem: „Mluvalo se ‚de nihilo et quebuedas aliis‘ (o ničem a o některých jiných věcech).“⁷

Po propuštění na amnestii 9. května 1960 Ladislav Jehlička nejprve pět let pracoval jako natěrač, řezač papíru a náborový referent v divadle. Od roku 1965 získal přímluvou bývalého spoluvězně Eduarda Goldstücker, který už byl v té době jako jeden z prvních rehabilitovaných komunistů profesorem na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, skromné místo výrobního referenta v nakladatelství SNKLU, potom přejmenovaném na Odeon. S částečnou rehabilitací, dosaženou v roce 1967 u Krajského soudu v Brně (přestože mu byl hanebně ponechán zbytkový trest odnětí svobody na dva roky), se už mohl vrátit jako redaktor do svého původního zaměstnání ve Vyšehradu. To mu však nevzalo řeč ani dech, jak je vidět z jeho pozdějšího vyjádření k vlastní rehabilitaci, kterou pociťoval jako nepatřičně prominentní: „Stydím se za to [...] a myslím, že všichni ostatní rehabilitovaní přátelé se v hloubi duše stydí rovněž, [...] dokud nebudou rehabilitováni také desítky tisíc těch ostatních, s nimiž jsme prožili léta věrného kamarádství ve věznicích a koncentračních táborech [...]“⁸

Za „normalizace“ však byl hned v roce 1972 odstaven v rámci vydavatelství do okrajového týdeníku *Naše rodina*, kde setrval až do (nuceného) odchodu do penze v roce 1977. K nedostatečné penzi si byl jako důchodce nucen přivydělávat po deset let jako korektor ve *Svobodném slově*, až do roku 1987, kdy ho v jednámdesátiletých potkala vážná mozková příhoda, která ho vyřadila z běžného života; poté už nemohl číst ani psát. Zemřel 11. února 1996 ve věku necelých osmdesátilet.

V příznivějších životních obdobích, kdy se Ladislav Jehlička živil jako nakladatelský redaktor a překladatel, vydal a přeložil z francouzštiny a němčiny řadu knih nejen katolických autorů. Za všechny uvádím *Kašpara z hor* Henriho Pourrata, nedávno vydaného v reedici, sebrané spisy Alexandra Dumase staršího, detektivky Georgese Simeona, dále *Tajné posláni* Hanse Habeho, *Hvězdné hodiny lidstva* Stefana Zweiga, *Skandál v dobré rodině* od Hjalmara Bergmana, ale také překlad z angličtiny, *Panna ve zbroji* (o Johance z Arku) od Marka Twaina.

⁶ Srov. Jak jsem dělal cvoka, s. 125.

⁷ Srov. tamtéž, s. 122.

⁸ Dohrát hru, ale poctivě a až do konce, s. 170.

Zajisté nikoho nemůže udivit při tak pestrých životních osudech, prožitých v době skýtající nepřeborný studijní materiál, Jehličkův vypjatý historický zájem o dějiny, politické především. S plody tohoto zájmu jsme se v období nedlouho před převratem v listopadu 1989 (který už bohužel nemohl komentovat svým tradičně britkým způsobem, jenž jako by byl posledním formulačním výhonkem dnes již vymřelého takzvaného selského rozumu) setkávali v samizdatové *Střední Evropě* a *Komunikacích* a také v exilovém *Svědectví* a *Rozmluvách*, později ještě v brněnském *Proglasu*. Měl velmi dobře promyšleno své oprávnění k takovéto reflexi dějin, jejíž sumář zanechal v samizdatovém *Křiku Koruny svatováclavské* z roku 1987. S neokázalostí sobě vlastní o tom opět říká:

„[...] každý by si měl psát alespoň pro sebe české dějiny, přemýšlet o nich. Proč se tedy vysmívat diletantům, v pravém slova smyslu milovníkům, kteří si něco oblíbili? Právem na dějiny [myšlen dokument Charty 77], jak se mi zdá, chtěli upozornit autoři především na ztrátu paměti národa (také Pekař mluvil o historiografii jako o ‚reprodukcí paměti‘) [...]“⁹ V tomhle posledním nalezl Jehlička, jinak odmítající mít s Chartou cokoliv společného, společný motiv angažovanosti s autory Práva na dějiny.

Ve „svých“ dějinách Jehlička spolu se svými velkými vzory – Gilbertem Keithem Chestertonem a Grahamem Greenem (s nímž měl to štěstí setkat se při jeho pražské návštěvě v roce 1969, tuším, že shodou okolností v den zápalného sebeobětování Jana Palacha), s celou českou pekařovskou historiografií a velkým zapomenutým českým předchůdcem těchto ideových proudů z první poloviny minulého století, „posledním lancknechtem“ Bedřichem Schwarzenbergem – kategoricky odmítá teorii pozvolného dějinného pokroku, tento oslí můstek k dějinné katastrofě éry historického materialismu, v níž prožil větší část svého zralého věku. „Nikoli rozvážně kupředu, ale rozhodně zpátky, neboť před námi je propast...“¹⁰ V intencích tohoto rozhodnutí nahlíží českou historii takřka od jejího počátku. Vidí v ní směrnatý pohyb zcela opačný, dějinný *sestup a pád* (řečeno slovy dalšího Jehličkova oblíbeného anglosaského autora Ewelyna Waugh) *do pouhého češství*, který započal už po éře posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků, kdy Čechy hrály vynikající celoevropskou roli, a byl dokončen etnickým vyčištěním během druhé světové války a těsně po ní (a dovršen nejnověji rozdělením Československa, chtělo by se dodat). K tomu poslednímu se už ovšem, na smrt nemocný, nemohl vyjádřit, jakkoli mu vývoj dal tristně za pravdu (soudil ostatně, že na české prezidentské vlajce by nemělo stát „Pravda vítězí“, ale „Každý jednou umře“).

⁹ Hlas k českým dějinám. Příspěvek do diskuse, s. 205.

¹⁰ *Janeknecht Bedřicha Schwarzenbergera Španělský deník a Zrození revolucí (...)*, ed. Karel Schwarzenberg, 2., rozmn. vyd., Praha, Ladislav Kuncíř 1937.

Jehlička je však nemilosrdně spravedlivým kritikem *každého* nacionalismu. Svůj postoj formuluje takto: „Nacionalismus je pravé opium lidu, pravá náhražka náboženství, když byl odstraněn Bůh. Je to nejjednodušší, nejprimitivnější náboženství, náboženství opice, která před několika minutami slezla ze stromu. Slezle-li opice ze stromu, první, co si uvědomí, je, že se narodila a že se *někde* narodila: tím v ní propuknou vlastenecké city. Není k tomu potřebí ničeho jiného než právě jen zrození. Všecko ostatní dá nějakou námahu, nacionalismus ji nedá vůbec.“¹¹ A tomu přizvukuje z hloubi devatenáctého století Jehličkův učitel Schwarzenberg: Člověk, dokud je masožravou opicí, bude vždy soustavně vraždit.¹² Přírozeným protikladem nacionalismu, jehož protagonisty bývají nejrůznější arivisté, parvenuové a hochštapleři, různí ti „nepomazaní, ale všemi mastmi mazaní“,¹³ je mu aristokratismus. Jeho manko v českém národě se mu jeví osudným. Co je to aristokratismus (i aristokratismus ducha), osvětluje na následujícím paradoxním příkladu: pětiletý chlapec ze šlechtické rodiny, kterému se nějaký plebejec pokouší podkuřovat, že má modrou krev, vyhrkne v spontánním nesouhlasu: „Hovno, mám červenou jako ty!“¹⁴

Bohužel Jehličkův odpor vůči nacionálnímu a liberálnímu plebejství vyzněl nešťastně v nejproblematičtějším období jeho publicistiky, když jako dvaadvacetiletý psal za druhé republiky do pravicového týdeníku *Obnova* (respektive *Národní obnova*). Tenkrát se jeho křesťanský univerzalizmus ve službách ideologie stavovského státu, kterou v tomto časopise prosazoval především jeho švagr, ekonom a autor politologické studie na toto téma, Stanislav Berounský, dostal nebezpečně blízko k ideologii italského fašismu. Nešťastné vyznění jeho článků podtrhávala i aktuální protibenešovská militantnost, která se nezastavovala ani před úvahami o pracovních táborech pro Benešovy stoupence. Jehlička, jakkoli až do smrti zůstává ostrým kritikem první republiky, v jejímž liberalismu spatřuje uvolňování cesty pro poválečnou bolševizaci Československa, nezapírá později ani své tehdejší militantní postoje a neváhá citovat z esejistické knihy Josefa Čapka *Psáno do mraků*. „Kde se, ve jméně Kristově, bere tolik surovosti a krvežíznivosti mezi katolickým literátsvém? Asi určitému typu věřících nestačí jen jeho krev. (Mrzčí až běda napořád si vyplachují hubu Pánembohem, aby jim z ní tolik nesmrdělo.)“ Na svou omluvu jen dodává, že za druhé republiky nikdo nebyl zavřen a nikomu se nic nestalo, „všechno třeštění bylo jen na papíře“.¹⁵ Bylo štěstím pro mladého

¹¹ Bilance a výhledy. Kacířské poznámky, s. 120.

¹² Viz pozn. č. 10.

¹³ Česká šlechta a Zrození revolucí, s. 180.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Řád a Obnova, s. 90.

Jehličku, že pro krátkost trvání druhé republiky zůstalo jen při tomto menším zlu a že politické ambice mladého publicisty zůstaly neukojeny až do doby, kdy z nich vyrostl. Trest za ně byl krutý, jak vidíme, porovnáme-li seznam přispěvatelů druhé republikové *Obnovy* se jmény odsouzených v procesu se „Zelenou internacionálou“ v roce 1952. Na nikoho se nezapomnělo, všichni byli odsouzeni k dlouhým trestům. *Obnova* po několika měsících svůj tón zmírnila a za Němců zanedlouho zanikla. Oficiálním důvodem byl nedostatek papíru.

K demonstrování Jehličkových postojů ve vši jejich mnohostrannosti, originalitě a zásadovosti rozsah tohoto medailonu naprosto nepostačuje, tak je jeho myšlení invenční a tak mnoha témat se dotýká. Ve svých soudech nešetří ani nedotknutelné. Jistě možná čtenáře v první chvíli udiví, když Jehlička, zásadní odpůrce prvorepublikové ideologie, tvrdí, že svatováclavské tradice nezneužili politikové druhé republiky, nýbrž František Halas známými verši z krizových zářijových dnů třicátého osmého roku: „Kůň bronzový / Kůň Václavův / se včera v noci trás / A kníže kopí potěžkal / Myslete na chorál / Malověrní / Myslete na chorál.“¹⁶ Z hlediska jeho kritického přístupu k první republice a jejím mnichovským koncům však má takový sarkasmus svou překvapivě železnou logiku. Nešetří jím například ani vůči jinému levicovému intelektuálovi, či, jak sám říká, „salonnímu komunistovi“ a „užitečnému idiotu“ Janu Werichovi, modle „pracující inteligence“ let šedesátých a sedmdesátých, když o něm v jiné souvislosti píše: „Do [...] doby všeobecné katastrofy se mohou lidé utěšovat hubeňoučkými myšlenkami Jana Wericha [...]“¹⁷

A když si někdo pokládá otázku, jak se dalo v takové deziluzi ze světa i lidí žít, odpověď pro toho, kdo celým svým životem ztělesňuje zásadu nezastavit se před pravdou, jakkoli nelibivou, zní: musel jsem, nebylo na vybranou. „Nevybírám si“, to je proti zoufalství jediná použitelná zbraň. (Ti, kdo sdílejí svého času velmi rozšířené podezírání Jehličky z cynismu, blízkého reálpolitickému myšlení, ať si přečtou jeho vzpomínku z doby, kdy na Pankráci sdílel celu s fyzicky handicapovaným druhem Janem Zahradníčkem, plnou cudného soucitu s utrpením bližního: „...před usínáním [...] si přetahoval prostěradlo přes hlavu. Zpod deky spíš vyčnívaly nohy, jeho ubohé, obnažené, kostnaté nohy...“¹⁸ Tak nevzpomíná a nemyslí cynik.)

V krátkém, ale významném období svého života v letech 1945–1948 Jehlička jedinkrát v životě alespoň minimálně, nepřímou do historie zasahoval. Po květnu 1945 si ho totiž vybral za svého tiskového tajemníka ministr zdravotnictví za

¹⁶ František Halas: *Torzo naděje*, Praha, F. Borový 1938.

¹⁷ *Bilance a výhledy*. Kacířské poznámky, s. 121.

¹⁸ Řád a Obnova. [A. S. cituje z jiné verze textu, než kterou zde tiskneme – pozn. ed.]

Československou stranu lidovou Adolf Procházka a v té době mu také byla nabídnuta příležitost koncipovat projevy předsedy lidové strany a místopředsedy vlády Národní fronty Jana Šrámka. Později s humorem popsal, jak jeho tehdejší bezprostřední šéf Procházka toto jeho angažmá opakovaně při citování Šrámka zlehčoval slovy: „...jak praví ve svém novoročním poselství – pan redaktor Jehlička.“¹⁹ Ostatně když srovnáme toto Jehličkovo pošetileté angažmá – jako dobrodružná povaha byl totiž pro každou špatnost – s jeho pozdějšími ironickými poznámkami o politicích píšicích o historii, kteří jsou hotovi třeba o půlnoci v nejlepším odhodit pero a vrhnout se po hlavě do politiky (Lenin), shledáme je za dostatečné a jako sebeironii.

A tím se dostáváme k meritorní části tohoto medailonu. Ve sledovaném období, kdy takto participoval na státní správě, měl Ladislav Jehlička – „Jehla“, jak mu říkali přátelé i nepřátelé – ještě své jiné, celoživotní občanské angažmá: po celou dobu nepřestal převážně pod pseudonymem Karel Severa (zůstal mu věrný i o několik desetiletí později, když přispíval do samizdatu i exilového tisku) psát do týdeníku *Vývoj*, redigovaného Pavlem Tigridem, do ideově spřízněných Ducháčkových *Obzorů* a do slovenských katolických, ale nestranických *Nových prúdů*. Zde otištěné články jsou zajímavé nejenom jako součást nesocialistického proudu publicistiky ze zmíněných let, ale i jako doklad rané myšlenkové progresse autora, jehož reflexe později (po návratu z komunistického kriminálu) překročily publicistický rámec.

Texty už se – přes dobrovolná omezení, jež si autor klade s ohledem na své politické angažmá i na soudobý publicistický kontext formovaný svobodě slova nepřejícím prostředím Národní fronty – proklubávají k pregnantnosti, jakou známe z pozdější doby. Na dramatickosti jim dodává, že autor, ač by třeba i rád vyhověl „požadavkům“, nemůže, má jakousi poslední překážku v sobě samém. Nakonec se neudrží a nevezme si servítek, skutečnosti nekamufluje dobovou politickou hantýrkou, daří se mu vyprostit se z ní až k přímému pojmenování holých faktů. Máme tu tedy před sebou texty zralého publicisty, který si nenechal stranou vnutit její manýry. Nikoli jen mezi řádky postihuje mizérii doby. A činí tak s inspirací, která ani později nic neztratila ze své rané svěžesti, jejíž stále neodmyslitelnější součástí se postupně stává nadsázka, ironie, sarkasmus, humor.

Ale nač se rozplývat a rozmělnovat, mnohem výmluvnější bude ukázka z *Nových prúdů* z 12. října 1947, dokládající také jednu z Jehličkových největších žurnalistických předností: schopnost provést *en miniature* pronikavou a vyčerpávající analýzu dané skutečnosti. Záminku k ní poskytl článek Bohumila Bílka v Peroutkově *Dnešku*, kde autor mimo jiné píše: „Podstatné je, že po osvobození

¹⁹ Lidová strana, s. 54.

lid politiku emigrantské vlády přijal. Hlasoval o ní, když hlasoval o stranách Národní fronty, které tuto politiku přejaly. Volby v květnu 1946 jsou dosud jediným průkazným projevem vůle lidu. Bílých lístků – tedy hlasů proti – byl nepatrný zlomek. Většina voličů hlasovala pro socialismus. Zároveň většina voličů hlasovala pro demokracii západního pojetí.“²⁰

Jehlička kontruje: „Nutno pochybovat o pravdivosti těchto vět. Na nic takového, o čem píše Bílek, se nikdo lidu neptal. Lidu byly v českých zemích prostě předloženy kandidátní listiny čtyř politických stran, které si navzájem povolily existenci, a bylo mu milostivě dovoleno, aby si z nich jednu vybral. [...] ‚Lid‘ volil podle principu nejmenšího zla, ze čtyř politických stran vybral si každý tu, kterou pokládal za poměrně nejméně špatnou.

Ze čtyř politických stran vybral si každý tu, která poměrně nejpřibližněji odpovídala představě strany, kterou by byl patrně volil, kdyby byl mohl volit svobodně. To bylo také vše. Bylo to spiknutí proti demokracii. V každém případě však volič volil kartel, a tento kartel by byl býval utrpěl vítězství i v tom případě, kdyby byl dostal všehovšudy pět tisíc hlasů, nebo jen pět set hlasů nebo také jen pět hlasů – protože ony bílé lístky, které nám byly prezentovány jako bůhvíjaká ‚demokratická‘ vymoženost, byly by bývaly (tak jako byly vskutku odevzdány bílé lístky) rozděleny podle síly kartelovaných stran.

Politický akt, k němuž došlo tímto způsobem, může tedy být charakterizován jenom jako oktroj, jako diktát, a stejně tak všechny další činy, k nimž na základě tohoto aktu došlo. Byl to ovšem akt neústavní, ba protiústavní, tak jako jsou protiústavní všechny omezení svobody spolčovací a shromažďovací, [...] zákaz nepohodlných stran, omezení svobody tisku a všech svobod, o nichž hovoří naše platná ústava. Původcové těchto aktů mohou být jednou zváni k odpovědnosti. Rozhodně však potom nebude moci nikdo říkat, že ‚lid‘ legalizoval volbami z 26. května 1946 systém, který mu byl vnucen, nadiktován. Jestliže někdo vykládá něco o politice, kterou lid ‚přijal‘, je to, jako by vykládal o nemocném, který ‚přijal‘ rakovinu nebo souchotiny, když ho tato nemoc přepadla.

Věnujeme-li tolik pozornosti několika nepatrným větám, je to proto, že český člověk má už opravdu po krk lží, které ho opřádají jako pavučina.“²¹

Citací této nanejvýš adekvátní reakce na mediální stvrzení legality špinavé volební manipulace, ukázkou toho, jak „reakcionář“ reaguje, se vracíme k začátku tohoto medailonu, kruh se uzavírá. Název článku, z něž tu bylo citováno, je stručný a výstižný: „Ať se nelže!“ Ve své kategorické imperativnosti by mohl být nadčasovou esencí odkazu Ladislava Jehličky. „Nám i budoucím.“

²⁰ Bohumil Bílek: Tajná diplomacie v lidovládě, in *Dnešek* III, č. 16, 17. 7. 1947, s. 238.

²¹ Ať se nelže!, in *Nové průdny* III, č. 23, 12. 10. 1949, s. 501, podepsáno Karel Severa.

V. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

PODOBIZNA MAJITELE:

Vlastnoruční podpis majitele:

Ladislav Jehlička

20. I. 1948

*Akademický slib
vykonán.*

SEZNAM
PŘEDNÁŠEK,
(INDEX LECTIONUM)

do kterých byl zapsán
jako řádný posluchač
(quas se frequentaturum rite professus est)

Ladislav Jehlička
Průšek

Rodiště (oriundin):

Otec (pater):

Zapsán na fakultě
(Inscriptio in facultate)

Filozofické

UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE.
(Universitas Carolinae Pragensis)

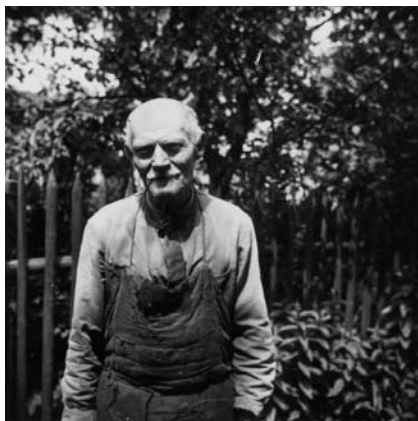
Dne (die)

2. IX. 1936
UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE.
KANCELARIE

kyselec (questor)

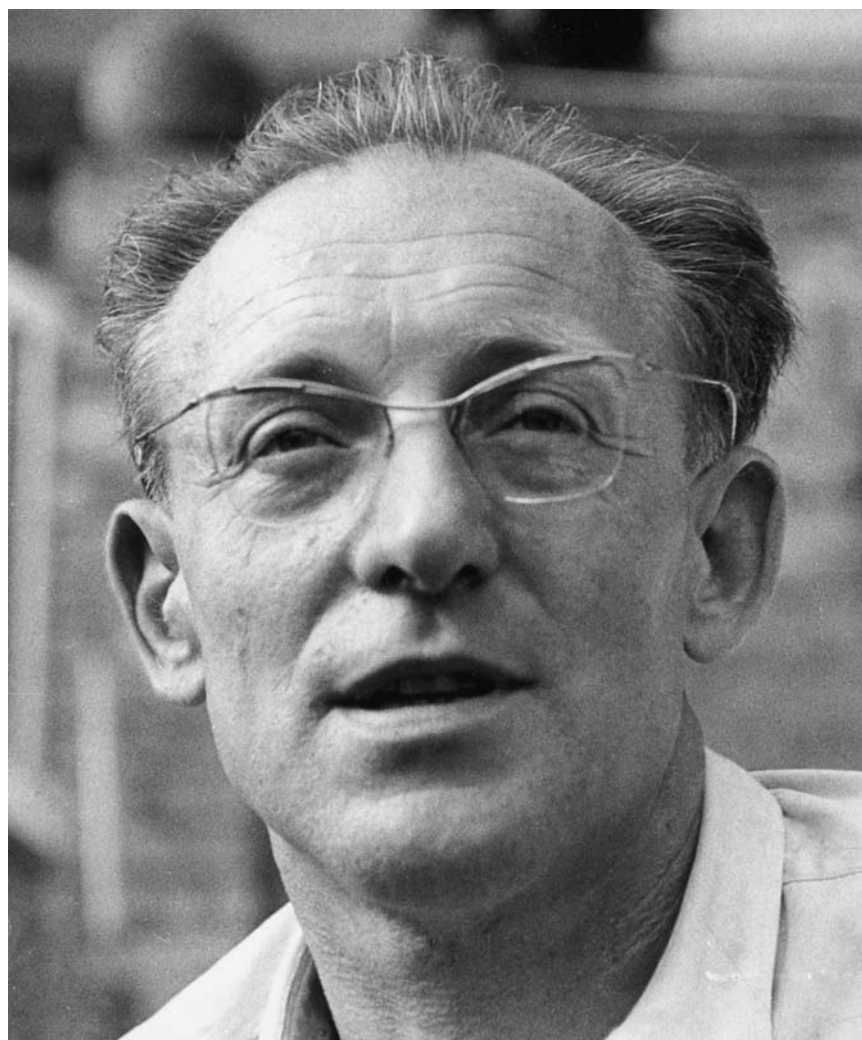
8924/36 X 1937

V soupisu přednášek, který byl vystaven 2. října 1936, jsou mimo jiné ve školním roce 1936/37 zapsány přednášky prof. Zdeňka Kalisty (Český barok a Dějinný vývoj českého národního uvědomění) a v roce 1947/48 přednáška prof. Jana Patočky (Platon)

Nahoře a vpravo dole: rodiče Ladislava Jehličky – Marie (rozená Lichtenbergová) a Josef – v roce 1941

Vlevo dole: Ladislav Jehlička v době, kdy se vrátil na Karlovu univerzitu (1947)

Nahoře: s Evou Strebingerovou
 Vlevo dole: s vnukem Radkem
 Vpravo dole: s vnučkou Michaelou

EDIČNÍ POZNÁMKA

Tento svazek publicistických textů Ladislava Jehličky (1916–1996), nazvaný podle autorského samizdatového výboru *Křik Koruny svatováclavské* (1987), obsahuje v úplnosti všechny jeho dochované práce z let 1978–87. Toto období bylo čtvrtým, posledním autorovým publikačním obdobím.

Ladislav Jehlička nejprve od roku 1932 zhruba do poloviny 40. let publikoval v časopisech *Jitro*, *Řád*, *Obnova* ad. Druhé jeho publikační období ohraničují léta 1945–48, výbor publicistických textů z těchto let přinesla kniha Milana Drápaly *Na ztracené vartě Západu*, Praha, Prostor 2000 (s. 481–506). Po únoru 1948 pracoval Jehlička jako redaktor v nakladatelství Vyšehrad. V roce 1951 byl spolu s dalšími redaktory Vyšehradu a českými katolickými spisovateli zatčen a v jednom z tehdejších monstrprocesů odsouzen ke čtrnácti letům vězení. V následujících letech prošel Mírovem, Leopoldovem, Jáchymovem, Bytízem a Vojnou. Po návratu z vězení v roce 1960 pracoval nejdříve v dělnických profesích a po krátkém působení v pražském Divadle Jiřího Wolкера se díky Vladimíru Justlovi stal výrobním referentem v nakladatelství Odeon. Po rehabilitaci v roce 1968 se mohl jako redaktor vrátit do nakladatelství Vyšehrad, odkud byl roku 1972 přesunut k práci v kulturní rubrice týdeníku *Naše rodina*, kde působil do roku 1976, kdy byl nuceně penzionován. Poté pracoval jako korektor *Svobodného slova* v pražském Melantrichu. V letech 1967–76 publikoval zejména v *Naši rodině* a deníku *Lidová demokracie* medailony zapomenutých spisovatelů, drobné texty příležitostného charakteru a překlady beletrie.

V 80. letech začal Ladislav Jehlička texty vznikající od druhé poloviny předchozího desetiletí publikovat samizdatově. Většinu vydával sám, některé byly přetiskovány v samizdatových a exilových periodikách, případně sbornících. V tomto svazku k nim připojujeme několik dalších textů z pozůstalosti, vzniklých v tomtéž období.

Soubor vlastních Jehličkových prací doplňujeme v této knize sborníkem k autorovým 55. narozeninám, třemi texty o životě a díle Ladislava Jehličky, napsanými po jeho smrti, a obrazovou přílohou.

Při přípravě textů ke knižnímu vydání jsme se řídili těmito zásadami: respektujeme zvláštnosti v morfologii českých slov tam, kde je autorův úzus jednotný (*čas na rozmyšlenou; tři staletá x tři staletá*). V ostatních případech pravopis sjednocujeme a opravujeme, u psaní velkých písmen ponecháváme pouze kolísání *boží x Boží*. U slov přejatých a vlastních jmen cizího původu dáváme přednost progresivní variantě. Rozepisujeme všechny méně běžné zkratky, včetně *např.* a *resp.*, rozepsanou podobu sjednocujeme. V interpunkci opravujeme pouze zcela jednoznačné chyby. U citací, parafrází a zdůraznění ponecháváme velká písmena, uvozovky a kursivu tak, jak ji má autor, výběrově sjednocujeme různý zápis totožných míst, respektive jevů (kursiva u citátů z latiny) a v jednotlivých případech doplňujeme

uvozovky u přímých citací. Ponecháváme také původní značení výpustek (tři tečky neoddělené mezerou). Nečitelná slova v rukopise označujeme hranatými závorkami a pomlčkou, počet pomlček značí počet nečitelných slov. V textu neopravujeme žádné věcné chyby, s výjimkou několika chyb u opakujícího se letopočtu a chyb ve jménech osob a názvech literárních děl. Citace v textu jsme nedohledávali a nerevidovali; soupis citovaných textů v této ediční poznámce odkazuje pouze na ty texty, k nimž se autor ve větší míře přímo polemicky obrací a z nichž uvádí delší citát, podařilo-li se nám je dohledat. Zjištěné odlišnosti v bibliografických údajích označujeme [sic!].

Poznámky k jednotlivým textům:

I. KŘÍK KORUNY SVATOVÁCLAVSKÉ

Soubor esejů s názvem *Křik Koruny svatováclavské* vydal Ladislav Jehlička vlastním nákladem v roce 1987. Naše vydání vychází z exempláře, který nám z autorovy rukopisné pozůstalosti poskytla dcera Ladislava Jehličky, paní Věra Hradečná. Exemplář má 191 číslovaných stran strojopisu formátu A4 a obsah. Čistopis obsahuje drobné opravy autorovou rukou. Xerokopie téhož opisu, pořízená na konci 80. let dokumentačním střediskem v Scheinfeldu, se nachází v knihovně Libri prohibiti.

Stejnou dataci, obdobný rozsah a téměř totožný obsah má sborník nazvaný *Katolíci a republika 1918–1938*, který Ladislav Jehlička zřejmě sestavil o něco dříve.¹ Dochoval se jako originál strojopisu, který má po všech stránkách rysy autorské pracovní verze: je psán na různých psacích strojích, na různých druzích papíru a není opatřen obsahem, v textu je několik významnějších oprav (vsuvek), průběžné stránkování je dodatečně doplněno rukou. U statí zařazených do obou sborníků volíme proto jako výchozí text znění z *Křiku Koruny svatováclavské* a na významnější rozdíly upozorňujeme dále. Nově byly do pozdějšího souboru zařazeny pouze tři statí („Katolíci a republika 1918–1938“, „Masaryk“ a „Smysl českých dějin“, zde s. 13–24, 31–39, 150–153). Vlastní práce, které autor do pozdějšího

¹ Srov.: „Spisování o katolících a republice 1918–1938 jsem dával dohromady vlastně jen pro své dospělé vnuky, povzbuzen četbou prvních dvou dílů *Pamětí Václava Černého*“ (s. 199). Jako první svazek z pamětí Václava Černého vyšel v roce 1977 v Sixty-Eight Publishers *Pláč Koruny české* [chronologicky III., resp. II. díl]. V roce 1982 následovaly *Paměti* [II., resp. I. díl] a v roce 1983 *Paměti IV.* [III.]. Toto dílo patří u Ladislava Jehličky k nejcitovanějším, a ačkoli vzpomínkové pasáže v jeho vlastních textech nepřevažují, lze je do jisté míry chápat jako polemiku s Černým.

souboru nepřevzal, otiskujeme v druhé části úvodního odílu této knihy, s výjimkou textu „To kladné“ a dvou básní Ladislava Jehličky, které řadíme na příslušná místa v oddílu II, a s výjimkou souborným názvem neoznačených aforistických zápisků, jež se částečně obsahově shodují s autorským výběrem nazvaným „Marginálie“, který Ladislav Jehlička sestavil jako příspěvek do sborníku k narozeninám Františka Kautmana (viz dále, oddíl II, s. 306–325). Tyto zápisky proto do našeho souboru nezařazujeme vůbec. Z *Katolíků a republiky* autor vyřadil také několik textů jiných autorů (Jana Čepa, Jaroslava Durycha, Josefa Knapa, Františka Lazeckého, Alberta Vyskočila a výpisky z knihy Ferdinanda Peroutky *Jací jsmě*), citovaných zde původně v úplnosti; na příslušných místech na ně upozorňujeme dále. Z textů tohoto druhu zde Jehlička ponechal pouze motto z Josefa Pekaře k textu „Dva omyly a jedna jistota“ a článek Jana Zahradníčka „Pláč Koruny svatováclavské“.

Příčinou sestavení druhého, definitivního souboru mohlo být plánované exilové vydání. V roce 1987 je začalo připravovat nakladatelství Rozmluvy Alexandra Tomského v britském Purley, o čemž svědčí dvojice dopisů Alexandra Klimenta Ladislavu Jehličkovi, dochovaná v autorově pozůstalosti. V druhém z nich, z 6. 12. 1988, Kliment dokonce píše: „Tvoje knížka je už (skoro) hotová“, a žádá Jehličku o fotografii na obálku a základní životopisná data. Od pozdějšího vydání v pražském nakladatelství Academia Alexandr Tomský (v té době jeho ředitel) též ustoupil. V roce 1996 se titulu ujalo nakladatelství Torst, které začalo připravovat nynější, rozšířené vydání.

Čtyři krátké ukázky z *Křiku Koruny svatováclavské* byly otištěny v časopisu *Souvislosti* (VI, 1995, č. 4, s. 49–51; v rámci minibloku věnovaného Ladislavu Jehličkovi „Osud až příliš zapomenutých“). V letech 2003–2004 vycházel soubor na pokračování v časopisu *Akord*, v úplnosti od začátku až po text „Bilance a výhledy“ (2003: č. 1, s. 18–25; č. 2, s. 93–103; č. 3, s. 139–145; č. 4, s. 170–182; č. 5, s. 242–248; č. 6, s. 297–304; č. 7, s. 357–367; č. 8, s. 405–415, č. 9, s. 462–479; č. 10, s. 518–528; 2004: č. 1, s. 6–24; č. 2, s. 73–87; č. 3, s. 114–115; č. 4, s. 170–174). Samostatné otisky viz níže.

1

Katolíci a republika 1918–1938

Pouze v souboru *Křik Koruny svatováclavské*.

Hus a husitství

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 1–9.

Proglas IV, 1993, č. 3, s. 26–29.

[Zde a na mnoha místech dále autor odkazuje na článek Jaroslava Durycha

„Staroměstský ryňk“ otištěný in: *Lidové listy* II, č. 130, 10. června 1923 [sic!], s. 1. Těž in: *Jaroslav Durych. Publicista*, ed. Zuzana Fialová, Praha, Academia 2001, s. 251–254.]

Masaryk

Pouze v souboru *Křik Koruny svatováclavské*.

Český kněz

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 15–17. [Kratší verze. Před textem citáty z knihy Ferdinanda Peroutky *Jací jsme* (s. 10–14), zvláště z textu „Katolictví v Čechách“, srov. 2. vyd., Praha, F. Borový 1924, s. 89–101; srov. též *Akord* XXIV, 2003, č. 4, s. 174–179.]

Lidová strana

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 18–26.
Střední Evropa XII, 1996, č. 59, s. 104–108.

Kuncířovo dobré dílo

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 27–30. Těž in Ladislav Kuncíř: *Život pro knihu*, Purley, Rozmluvy 1985, s. 165–169. [Zkrácená verze, chybí poslední třetina textu; z doslovu původního vydání z roku 1972, které se zachovalo v obtazích.]

Proglas IV, 1993, č. 5–6, s. 74–76. [Zkrácená verze, v druhé polovině textu chybí odstavec o Jaroslavu Durychovi.]

70. let nakladatelství Vyšehrad 1934–2004, Praha, Vyšehrad 2004, s. 18–20. [Jiná zkrácená verze s redakčním komentářem na začátku a na konci textu.]
Akord XXIV, 2003, č. 6, s. 301–304.

Jaroslav Durych

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 32–43, na s. 31 vlepena fotografie Jaroslava Durycha. [Následují texty Jaroslava Durycha „Ad vocem Bílé hory“ (s. 44–45) a „Bílá hora“ (s. 46–48); srov. *Rozmach* II, č. 21, 1. listopadu 1924, s. 327 a *Obnova* I, č. 36, 6. 11. 1937, s. 1. Obojí též in: *Jaroslav Durych. Publicista*, ed. Zuzana Fialová, Praha, Academia 2001, s. 263–265, 293–295 a *Akord* XXIV, 2003, č. 8, s. 406–409.]

Dva omyly a jedna jistota

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 49–51. [Před textem je jako motto citován úryvek z textu Josefa Pekaře *Tři kapitoly z boje o sv. Jana Nepomuckého*; srov. Josef Pekař: *O smyslu českých dějin*, Praha, Rozmluvy 1990, s. 279.]

Střední Evropa XII, 1996, č. 59, s. 109–110. [Bez citace z Josefa Pekaře.]

Řád a Obnova

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 65–83. [Jiná textová verze. Předchází text Františka Lazeckého: „Jak vznikl jeden časopis“, s. 52–64); též in: *Akord* XXIV, 2003, č. 8, s. 412–415; č. 9, s. 462–470.]

Jan Zahradníček: Pláč Koruny svatováclavské

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 88–90, 96–102. [Předchází článek Alberta Vyskočila: „V hodině dvanácté“ (s. 84–85), srov. *Obnova* II, č. 39, 24. září 1938, s. 1–2; a Jana Čepa: „Z hlubokosti...“ (s. 86), srov. *Obnova* II, č. 41, 15. října 1938, s. [1]²; stejnojmenný článek Jana Zahradníčka, srov. tamtéž, který v roce 1939 vyšel jako novoročenka nakladatelství Akord; dále srov. Jan Zahradníček: *Dílo III*, ed. Mojmír Trávníček a Radovan Zejda, Praha, Československý spisovatel 1995, s. 194–197. A dále vzpomínka Josefa Knapa na Jana Zahradníčka (s. 91–95), srov. *Student* IV, č. 13, 27. března 1968, s. 9; *Literární noviny* IV, 1993, č. 21, s. 8 a *Tvar* V, č. 12, 16. června 1994, s. 24; knižně in: Josef Knap: *Bez poslední kapitoly*, Praha, Torst 1997, s. 173–180 (K životopisu Jana Zahradníčka). S výjimkou Zahradníčkova textu byly články přetištěny též in: *Akord* XXIV, 2003, č. 10, s. 528; XXV, 2004, č. 1, s. 6–7, 7–12, 12–16. [V textu – zřejmě po paměti – je citován úryvek z básně Jana Zahradníčka *La Saletta*, Praha, Vyšehrad 1947, s. 46 a báseň „Zvon“; též in: Jan Zahradníček: *Knihy básní*, ed. Jitka Bednářová a Mojmír Trávníček, Praha, NLN 2001, s. 549–550, 633; zdůraznění L. J.]

Procesy

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 103–113.
Střední Evropa XV, 1998, č. 85, s. 82–90.

Intelektuálové

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 118–120. [Kratší verze.]
Proglas IV, 1993, č. 8, s. 18–20.
[Citována báseň Viktora Dyka „Starý dvůr“ ze sbírky *Pohádky z naší vesnice*, 1. vyd., Praha, Antonín Hajn 1910, s. 55.]

² Srov.: „Do těchto poznámek jsou zařazeny také články Alberta Vyskočila, Jana Čepa a Jana Zahradníčka z *Obnovy*, psané těsně kolem Mnichova (Vyskočilův před Mnichovem, Čepův a Zahradníčkův po něm), které jasně charakterizují rozjitřenou náladu těch vzrušených dní“ (s. 97).

Bilance a výhledy. Kacířské poznámky

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 121–128.

Jak jsem dělal cvoka. Pravdivé, poučné a poutavé vyprávění o tom, ako sme robili ilegality

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 129–136. [Delší verze.]

Dějiny a současnost

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 137–141.

Demokracie, katolictví a český národ

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 142–149.

Český národ a český národ

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 150–160.

Nostra personale

Bez názvu, jako závěrečná část textu „Kdy a co nás zkazilo“ in: *Svědectví XIX*, 1985, č. 75, s. 617–624; pseudonym Karel Severa.

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 158–168. [Kratší verze.]

Smysl českých dějin

Pod názvem „Kdy jsme se zkazili“ jako první část textu „Kdy a co nás zkazilo“ in: *Svědectví XIX*, 1985, č. 75, s. 611–614; pseudonym Karel Severa.

Ceterum autem

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 161–165.

Paralipomena

Zkrácená verze pod názvem „Co nás zkazilo“ jako druhá část textu „Kdy a co nás zkazilo“ in: *Svědectví XIX*, 1985, č. 75, s. 614–617; pseudonym Karel Severa.

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 166–174. [Na s. 175–177 torzo neznámého textu.]

2

Dohrát hru, ale poctivě a až do konce

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 114–117.

[Srov. Pavel Miňovský: „Dohrát hru poctivě až do konce“, *Lidová demokracie* XXIV, 23. dubna 1968, s. 3 – článek o procesu se zaměstnanci nakladatelství

Vyšehrad a rehabilitaci odsouzených obsahuje rozhovor s Ladislavem Jehličkou. Odpovědi se do jisté míry shodují se zde otištěným textem. Interview s Karlem Hrůzou, vedoucím sekretariátu pro věci církevní, na který autor ve vlastním textu přímo reaguje, se nám nepodařilo dohledat.]

Česká šlechta a Zrození revolucí

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 152–158.

[O knize *Lancknechta Bedřicha Schwarzenbergera Španělský deník a Zrození revolucí* (...), ed. Karel Schwarzenberg, Praha, Ladislav Kuncíř 1937; reprint původního vydání: Jilemnice u Strakonic, Svatojanské dílo 1992. Viz též Karel VI. Schwarzenberg: *Torzo díla*, ed. Martin C. Putna, Praha, Torst 2007, s. 861–906.]

Všecko souvisí se vším

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 183–190.

[Druhá část reakce na knihu Petra Pitharta *Osmášedesátý*, 1. vyd. pod jménem J. Sládeček, Köln am Rhein, Index 1980; srov. též pod vlastním Pithartovým jménem: Purley, Rozmluvy 1987 a Praha, Rozmluvy 1990.]

Milý pane Dobrovský

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 178–182.

[Citována (nepřesně) báseň J. V. Sládka „Silen buď“ ze sbírky *V zimním slunci*, 1. vyd., Praha, J. Otto 1897, s. 83, srov. J. V. Sládek: *Básně III*, ed. Milada Chlívová, Praha, NLN 2005, s. 72; zdůraznění L. J.]

II. STATI, ČLÁNKY, POLEMIKY

Druhý oddíl, složený ze samostatně publikovaných článků, sborníkových příspěvků a několika dalších textů z pozůstalosti, je rozdělen do tří částí. V rámci každé z nich jsou texty řazeny přibližně chronologicky, a to podle doby otištění, nikoli podle doby vzniku. První dvě části jsou odlišený tematicky: oddíl 1 zahrnuje texty věnované otázkám českých dějin, oddíl 2 texty o literatuře. V posledním oddílu jsou texty stojící žánrově na pomezí esejistické publicistiky a beletrie a dvě Jehličkovy básně z 50. let, které zařadil do samizdatového souboru *Katolíci a republika 1918–1938*.

1

Hlas k českým dějinám. Příspěvek do diskuse

Střední Evropa II, 1985, č. 2, s. 98–114.

Hlas k českým dějinám II. Pokračování diskuse, ineditní sborník, sestavovatel neuveden, s. n., Praha 1985, s. 49–83.

Pod názvem „Ještě k polemice o Právu na dějiny – trochu jinak“ in: *Svědectví* XIX, 1985, č. 75, s. 595–609. Též in: *Spor o smysl českých dějin 2 (1938–1989)*, ed. Miloš Havelka, Praha, Torst 2006, s. 421–434.

[Příspěvek do diskuse o Dokumentu Charty 77 č. 11/1984 „Právo na dějiny“ (*Informace o Chartě 77* VII, 1984, č. 5, s. 3–7). Autorem prohlášení byli Rudolf Kučera a J. P. Kučera, ale signován byl tehdejšími mluvčími. Text byl přetištěn mj. in: *Střední Evropa* I, 1984, č. 1, s. 102–113. Ladislav Jehlička reaguje na diskusní příspěvky Milana Hübla, Luboše Kohouta, Petra Uhla, Jaroslava Mezníka, Františka Šamalíka a „Stanovisko čtyř historiků“; srov. ineditní sborník *Hlasy k českým dějinám. Sborník diskuse*, sestavovatel neuveden, Praha 1985, s. 1–20, 23–31, 38–41, 47–63; text dokumentu a soupis komentářů srov. in: *Charta 77. Dokumenty 1977–1989*, svazek 2, ed. Blanka Císařovská, Vilém Prečan et al., Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2007, s. 625–633.]

Něžně, ale bez rukaviček

Střední Evropa III, 1986, č. 5, s. 77–86.

Zkrácená verze s názvem „Vážená redakce, duch marnosti vane...“ in: *Svědectví* XX, 1986, č. 78, s. 462–464.

[Reakce na články Boženy Komárkové „Česká otázka – tehdy a dnes“ in: *Svědectví* XIX, 1985, č. 76, s. 793–816 a Václava Bělohradského „Dvě poznámky k jednomu dokumentu“, tamtéž, s. 819–826; obojí k diskusi o „Právu na dějiny“.]

Objasnění

Pod názvem „Vážená redakce, nemám nic s Chartou...“ in: *Svědectví* XX, 1986, č. 79, s. 708–711.

[Reakce na článek Luboše Kohouta „Kritické poznámky (...)“ in: *Svědectví* XX, 1986, č. 77, s. 226–232; k diskusi o „Právu na dějiny“.]

Josef Pekař a katolicita

Pekařovské studie. Sborník k 50. výročí smrti Josefa Pekaře, ed. Eva Kantůrková, ineditní sborník, Praha 1987, s. 162–165. Též in: *Pekařovské studie*, ed. Eva Kantůrková, Praha, Academia 1995, s. 120–122.

[Reakce na Dokument Charty 77 č. 11/1984 „Právo na dějiny“ (viz výše) a text Petra Pitharta „Kavalír Josef Pekař. Konzervativní kritika jedné konzervativní reformy“; srov. *Obsah* VII, 1987, březen, [32 s.] a *Střední Evropa* IV, 1987, č. 7, s. 48–82; dále v tomtéž sborníku, s. 166–198, resp. 123–145 a in: Petr Pithart: *Dějiny a politika*, Praha, Prostor 1990, s. 71–103.]

Proč nejsem chartista. Krátký silvestrovský fejeton

Z pozůstalosti. Strojopis s opravami autorovou rukou.

To kladné

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 201–202.

[Odpověď na reakci neznámého čtenáře fejetonu „Proč nejsem chartista“.]

Bilance

Z pozůstalosti. Na strojopisu je rukou přípisek: „Osobní soukromá polemika s přítelem“; za textem datováno 1987. V pozůstalosti se dochovala také „odpověď“ Františka Kautmana „Replika na ‚Bilanci‘ mého přítele Ladislava Jehličky“ (11. 3. 1988).

Konec konců

Z pozůstalosti. Strojopis, za textem uvedeno: Kamil Fára.

Kdybych byl TGM

Komunikace IV, 1987, č. 1, s. 6–8.

O takzvané „druhé“ republice

Komunikace V, 1988, č. 2/3, s. 178–185.

Proglas I, 1990, č. 5–6, s. 52–57.

2

Vyšehrad nebyl jenom nakladatelstvím

Strojopis s opravami autorovou rukou (a redakčními úpravami, které nerespektujeme) nám poskytl pan Jaroslav Vrbenský, redaktor nakladatelství Vyšehrad, na jehož popud autor tento text na začátku 80. let napsal.

70. let nakladatelství Vyšehrad 1934–2004, Praha, Vyšehrad 2004, s. 29–34.

[Jiná verze.]

Milý pane Stankoviči

Z pozůstalosti. Psáno rukou, vloženo do obálky s nápisem Pan Andrej Stankovič (autorovu rukou).

[Reakce na knihu Andreje Stankoviče *Okradli chudého. Příběh Josefa Florian a jeho díla*, 1. vyd. Praha, Edice Expedice 1983; srov. též Andrej Stankovič: *Význam Josefa Florian a Mnichov*, Opus bonum 1983, Andrej Stankovič: *Okradli chudého. Příběh Josefa Florian a jeho díla*, Olomouc, Votobia 1998 a Andrej Stankovič: *Josef Florian a Stará Říše*, Praha, Triáda 2008, s. 17–225.]

Chalupecký a pravice

Střední Evropa II, 1985, č. 3, s. 40–51.

Rozmluvy IV, 1986, č. 6, s. 171–180.

[Reakce na článek Jindřicha Chalupeckého: „Poezie a politika“, *Obsah* IV, 1984, prosinec, [23 s.] a *Střední Evropa* II, 1985, č. 2, s. 31–50; srov. též Jindřich Chalupecký: *Tíha doby*, ed. Jiřina Hauková a Miroslav Červenka, Olomouc, Votobia 1997, s. 95–123. V textu je citována báseň Viktora Dyka „Kohn a Bloch“ ze sbírky *Pohádky z naší vesnice*, 1. vyd., Praha, Antonín Hajn 1910, s. 113–114, úryvek z básně Jana Zahradníčka „Velikonoční“ (zdůraznil L. J.) a jeho báseň „Zvon“, obojí in: *Dům strach*, Toronto, Sixty-Eight Publishers 1981, s. 55, 63–64; srov. též Jan Zahradníček: *Knihy básní*, ed. Jitka Bednářová a Mojmír Trávníček, Praha, NLN 2001, s. 619, 633. Básně jsou citovány zřejmě popaměti.]

Bojovník

Jaroslav Durych. 100. výročí básníkovy narození – 2. prosince 1986, sestavil Ladislav Jehlička, ineditní sborník, Praha 1986, s. 180–185.

Pod názvem „Jaroslav Durych (Úvaha k 100. výročí narození – 2. 12. 1986)“ in: *Střední Evropa* IV, 1987, č. 7, s. 84–88.

Ještě o Jaroslavu Durychovi

Jaroslav Durych 2. K 25. výročí básníkovy úmrtí 7. dubna 1962, ineditní sborník, [sestavil Ladislav Jehlička], s. l., 1987, s. 58–67.

[Mj. reakce na článek Evy Kantůrkové „Vznešenost v Čechách“, který vyšel v souvislosti s prvním, výše uvedeným durychovským sborníkem, srov. *Obsah* VII, 1987, leden, s. 43–55, *Kritický sborník* VI, 1986, č. 4, s. 1–13 a *Kritický sborník 1981–1989*, ed. Karel Palek, Praha, Triáda 2009, s. 417–426.]

Češství a světovost. Nedurychovská úvaha na časté Durychovo téma

Jaroslav Durych 2. K 25. výročí básníkovy úmrtí 7. dubna 1962, ineditní sborník, [sestavil Ladislav Jehlička], s. l., 1987, s. 77–80; pseudonym Karel Severa.

Kritický sborník VII, 1987, č. 2, s. 80–83, pseudonym Karel Severa, a *Kritický sborník 1981–1989*, ed. Karel Palek, Praha, Triáda 2009, s. 569–570.

[V druhé části textu autor reaguje na rozhovor A. J. Liehma s Josefem Škvoreckým, otištěný in: *Listy* XVI, 1986, č. 3 – *Čtení na léto*, s. 193–198, první část též in: *Kritický sborník* VI, 1986, č. 2, s. 18–28.]

A co básník?

Jaroslav Durych 2. K 25. výročí básníkovy úmrtí 7. dubna 1962, ineditní sborník, [sestavil Ladislav Jehlička], s. l., 1987, s. 94–97; pseudonym Kamil Fára.

[O básnické sbírce Jaroslava Durycha *Žebrácké písně*, 1. vyd., Praha, Štorch-Marien 1925; citované básně jsou na s. 9, 10, 13, 15, 49 a 50. V první půlce textu je rozsáhlá citace ze článku Jaroslava Durycha „Poznámky k Žebráckým písním“, in: *Rozmach* V, 1927, č. 7, s. 257–266.]

Stalinova dýmka. Oneskorená recenze s ukázkami

Autorský strojopis, po roce 1985. V pozůstalosti se dochovala ještě druhá, kratší verze, v samizdatu ale zřejmě koloval úplný text.

Úryvky přetištěny in: „Věc ‚Kundera‘, *Verze I*, 1996, č. 1, s. 6–8.

Zkrácená verze s názvem „Lehká jsou jen hovna“ in: *Babylon VII*, 1997/1998, č. 5 (27. března), Příloha č. 1, s. 4–5.

[O románech Milana Kundery *Kniha smíchu a zapomnění* (1981) a *Nesnesitelná lehkost bytí* (1985).]

3

Matka Demokracie a její tři synové aneb Co se opravdu stalo ve 20. století

Františkovi [Kautmanovi] *k šedesátce kamarádi (ti lepší)*, ed. Josef Císařovský, ineditní sborník, s. l., 1987 [bez průběžného stránkování].

Marginálie. Povšechné poznatky, případné poznámky a jiné anomálie

Františkovi [Kautmanovi] *k šedesátce kamarádi (ti lepší)*, ed. Josef Císařovský, ineditní sborník, s. l., 1987 [bez průběžného stránkování].

[Srov. *Katolíci a republika 1918–1938*, vl. n., Praha 1987, s. 193–200.]

Ze zápisů

Z pozůstalosti. Trhací blok formátu A6, 35 listů popsaných rukou po jedné straně, zřejmě konec 70. let.

Štědrý večer

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 191.

Ci git

Katolíci a republika 1918–1938, vl. n., Praha 1987, s. 192.

III. SBORNÍK K 55. NAROZENINÁM LADISLAVA JEHLIČKY

Sborník v jediném exempláři vyhotovili přátelé Ladislava Jehličky k 29. 5. 1971. Sestavení sborníku inicioval zřejmě Zdeněk Stejskal, technický redaktor a grafik nakladatelství Vyšehrad. Originál má rozměry 16x26 cm a obsahuje 36 dvoulistů ručního papíru, vevázaných do pevných plátěných desek se zlatotiskem na přední straně a na hřbetě („Jehlovi z lásky“; „55“) a několik příloh, převážně ilustrací. Titulní list zhotovila Hana Blažejová. Faksimile rukou psaných příspěvků pro usnadnění čtení přepisujeme, u textů psaných na stroji uvádíme pouze přepis. Pravopisné ani věcné chyby v textech neopravujeme, s výjimkou několika překlepů

ve strojopisech. V jednom případě jsme z grafických důvodů změnili pořadí textů (příspěvek Tomáše Pěkného předchází „Přátelské zdravici“ Emila Charouse).

Jiná vydání textů sem zařazených:

Bedřich Fučík: Jeden z nás v bouři

Setkávání a míjení, ed. Vladimír Binar a Mojmír Trávníček, 1. vyd. Praha, Rukopisy VBF 1988, s. 321–324; srov. též *Setkávání a míjení*, Praha, Melantrich 1995, s. 235–237.

Zdeněk Kalista, úryvek z paměti *Po proudu života*

[Dvoudílné knižní vydání paměti končí vzpomínkami na rok 1951 a citovanou pasáž neobsahuje. Ta zřejmě pochází z třetího, dosud nepublikovaného dílu, jehož rukopis je v současné době uložen v Památníku národního písemnictví. Podle přání autora bude moci být zveřejněn až třicet let po jeho smrti.]

Josef Kostohryz: Dopis Anjutě. Úryvek

Eumenidy, Mnichov, PmD 1981, s. 21–30. Též in: Josef Kostohryz: *Básně*, ed. Věra Matoušová, Putim, Kalina 2009, s. 147–154.

V příspěvku Radovana Lukavského je citován dialog Hamleta s Guildensternem z 2. scény III. jednání v překladu Zdeňka Urbánka, srov. Wiliam Shakespeare: *Tragický příběh dánského prince Hamleta*, Praha, Československý spisovatel 1959, s. 140 a *Šest her. Svazek I. Romeo a Julie. Hamlet*, Brno, Atlantis 1992, s. 222.

Stanislav Zedníček: Skulinkou nedovřené noci

Větrná zdišiš, Praha, Melantrich 1974, s. 112.

IV. O LADISLAVU JEHLÍČKOVÍ

František Kautman: Láďa Jehla. Několik črt k lidskému profilu Ladislava Jehličky
Strojopis, psáno pro deník *Lidová demokracie*, nepublikováno.

Andrej Stankovič: Odešel veselý „zpátečník“

Střední Evropa XII, 1996, č. 59, s. 100–103.

Andrej Stankovič: Bořitel moderních českých historických a politických mýtů
Ladislav Jehlička

Na ztracené vartě Západu, ed. Milan Drápala, Praha, Prostor 2000, s. 473–480.

Též in: Andrej Stankovič: *Co dělat, když Kolja vítězí*, ed. Michael Špirit, Praha, Triáda – Revolver Revue 2008, s. 416–427.

[Poznámkový aparát přizpůsobujeme tak, aby odkazoval k tomuto svazku. Citace vycházejí převážně ze souboru *Katolíci a republika 1918–1938*. Jejich znění neměníme; liší-li se od zde tištěného textu, odkazujeme na něj v poznámce pod čarou zkratkou Srov.]

V. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obsahuje fotografie a faksimile dokumentů z rodinného archivu paní Věry Hradečné.

Adéla Petruželková

JMENNÝ REJSTŘÍK

- Achmatovová, Anna Andrejevna 58
Adámek, Karel 174
Adenauer, Konrad 113, 265, 313
d'Ailly, Pierre 42
Albrecht, Oldřich V. 68, 69, 102,
104, 107, 109, 123, 170, 251, 253,
487, 541
Aleš, Mikoláš 112, 157
Alexandr I. Pavlovič 127
Alexandr II. Nikolajevič 127
Alexandr Veliký 323
Alois z Gonzagy, sv. 467
Anežka Přemyslovna, sv. 398
Appeltová, P. 491
Arendtová, Hannah 129
Aristoteles 326
Augustin z Hippo, sv. 326
- Baarová, Lída** (*vl. jm.* Ludmila Babková) 251
Bach, Alexander 227
Bach, Johann Sebastian 215
Balbín, Bohuslav 20, 58
Balbín, Lukáš Škvornic 20
Barbey d'Aureville, Jules 22, 58, 76
Barrès, Maurice 269
Bartoníček, Matěj 520
Bass, Eduard 295
Baťa, Tomáš 137
Batěk, Václav 123, 170
Baumann, Émile 250
Beck, Ludwig 162
Bechyně, Rudolf 74, 258
Bělehrádek, Jan 88
- Belloc, Hilaire 58, 76, 187, 201, 517,
519
Bělohradský, Václav 212, 213, 214,
215, 216, 217, 218, 219, 273
Beneš, Edvard 13, 18, 19, 38, 39, 44,
51, 60, 61, 62, 65, 74, 80, 84, 85,
86, 90, 96, 141, 146, 153, 160,
162, 164, 165, 183, 184, 190, 210,
241, 242, 244, 245, 255, 274, 275,
279, 312, 315, 328, 329, 274, 275,
279, 544
Benetka, Bořivoj 62, 90
Beran, Josef 26, 46, 51, 52, 54, 63,
84, 85, 90, 146, 184, 208, 216,
240, 241, 242, 262, 276, 312
Beran, Rudolf 83
Berger, Oldřich 241
Bergman, Hjalmar 542
Berchtold, Leopold 90
Bernanos, Georges 76, 252, 253
Berounský, Stanislav 52, 77, 78, 81,
83, 102, 104, 105, 106, 107, 108,
109, 121, 123, 125, 126, 170, 207,
251, 253, 259, 260, 262, 263, 541,
544
Besançon, Alain 206
Bessarion, (Ioannés) Basilios 355
Beuve-Méry, Hubert 241
Bezruč, Petr 11
Bidlo, František 90, 244
Biřák, Vasil 146, 222, 311
Bílek, Bohumil 546, 547
Biliánová, Popelka (*vl. jm.* Marie Popelková) 286

- Billinger, Richard 252
 Billot, Louis 130
 Birnbaumová, Alžběta 251
 Bismarck, Otto von 148
 Bitnar, Vilém 79, 206, 251
 Blažejová, Hana 436
 Bloy, Léon 21, 22, 46, 55, 56, 58, 76, 135, 206, 254, 281, 285
 Bodner, Ferdinand 205
 Boleslav I. 185
 Böll, Heinrich 113, 219, 253, 279, 299
 Borový, František 545
 Borský, Lev 165
 Bořek-Dohalský, Antonín 180, 544
 z Boskovic a Černé Hory, Anna Marie Šemberová (*manželka Karla I. z Lichtenštejna*) 137
 Boublíková, Karolína 491
 Bouda, Cyril 58
 Boukal, Antonín 46
 Bourbonové 21, 180, 266
 Bouška, Sigismund 22
 Bráf, Albín 152, 166
 Brait, Silvestr Maria 45, 47, 48, 49, 62, 68, 75, 78, 135, 193, 207, 268, 275, 537
 Braunerová, Zdenka 58, 78, 80, 191, 251
 Brežněv, Leonid Iljič 127, 312
 Bridel, Bedřich (Fridrich) 20
 Bridel, Václav 20
 Brod, Max 146
 Brodský (*vedoucí kanceláře Josefa Plojhara*) 123
 Brožík, Václav 273
 Brunner, Vratislav Hugo 58
 Brynych, Eduard 80, 116
 Březina, Otokar (*vl. jm. Václav Jevavý*) 20, 22, 36, 68, 94, 120, 136, 213, 243, 256, 268, 285
 Bureš, Rudolf 53
 Burian, Emil František 57, 84, 113, 246, 537
 Burian, Vlasta 41
 Byrd, Richard Evelyn 109
 Caesar, Gaius Julius 187
 Calzini, Raffaele 252
 Céline, Louis Ferdinand 31
 Cervantes y Saavedra, Miguel de 79
 Cibulka, Josef 14
 Ciriaci, Pietro 44
 Claes, Ernest 217
 Clam-Martinic, Jindřich Jaroslav 174
 Clam-Martinicové 146, 188
 Claudel, Paul 58, 76, 78, 177
 Clementis, Vladimír 285
 Coolen, Antoon 217
 Coudenhove, Ferdinand Karel 164
 Coufalová, Marie 491
 Croce, Benedetto 206
 Cuhra, Jaroslav 62
 Cyril, sv. 19, 269
 Čapek, Jan Blahoslav 79
 Čapek, Josef 90, 272, 544
 Čapek, Karel 22, 31, 32, 34, 65, 67, 79, 86, 131, 160, 182, 189, 238, 245, 250, 258, 266, 272, 273, 274, 285, 295, 427
 Čechová, Vlasta 491
 Čelakovský, František Ladislav 58
 Čep, Jan 22, 23, 58, 77, 81, 97, 127, 135, 206, 207, 217, 246, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 262, 266, 271, 277, 282, 285
 Čepička, Alexej 66, 68
 Černínové 20
 Černý, Rudolf 521
 Černý, Václav 13, 14, 21, 24, 31, 34,

- 36, 38, 39, 51, 52, 53, 61, 68, 75,
77, 78, 79, 80, 83, 84, 96, 101,
105, 111, 113, 124, 135, 152, 153,
154, 160, 192, 199, 200, 206, 218,
244, 253, 257, 258, 261, 262, 264,
265, 266, 279, 295, 509, 511, 538,
541
- Červenka, Vladimír 53
- Červinka, Jaroslav 250
- Čeřovský, Miloš 107
- Čížek, Karel 102, 103, 104, 171, 541
- Čulík, Antonín 62
- Čulíková, Marie 250
- Dacík, Reginald 75, 135
- Dalimil 201
- Daněk, Josef 431
- Daniel-Rops, Henri 250
- Dante Alighieri 79, 214
- Daudet, Léon 120, 192
- David, Jan 59
- Dawson, Christopher 253
- De Gasperi, Alcide 109
- Deml, Jakub 21, 22, 23, 24, 46, 56,
57, 63, 68, 76, 77, 82, 95, 127,
135, 154, 155, 189, 192, 193, 207,
217, 218, 219, 246, 251, 253, 255,
256, 257, 266, 282, 285, 295
- Denis, Ernest 28, 86
- Descartes, René 276
- Dickens, Charles 58
- Dimitrov, Georgij 77, 103
- Disraeli, Benjamin 246
- Dobrovský, Luboš 189
- Dohalský, Jiří 180
- Dokulil, Jan 253
- Doležal, Bohumil 162
- Doležal, Josef („Luftík“) 40, 41, 42,
43, 44, 80, 445
- Dolíhal, Karel 105, 106, 107
- Dollfuss, Engelbert 134, 144
- Dörfler, Peter 252
- Dostál, Josef 62, 67, 245, 268, 273
- Dostál-Lutinov, Karel 22, 254
- Dostojevskij, Fjodor Michajlovič 119,
294, 533, 534
- Drda, Jan 295
- Drtina, František 331
- Dubček, Alexander 222
- Ducatillon, Vincent 250
- Ducháček, Ivo 54, 546
- Dumas, Alexandre st. 45, 463, 469,
493, 515, 542
- Dürrenmatt, Friedrich 219
- Durych, Jaroslav (*pseud.* Jaroslav
Žabka) 15, 20, 22, 23, 24, 28, 34,
40, 43, 45, 46, 49, 52, 53, 55, 57,
58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67,
68, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83,
95, 109, 117, 121, 127, 129, 135,
137, 147, 154, 155, 189, 203, 204,
205, 206, 207, 211, 217, 218, 226,
227, 244, 245, 246, 250, 251, 253,
256, 258, 261, 262, 266, 268, 269,
270, 271, 272, 273, 274, 275, 277,
280, 282, 283, 285, 293, 295, 312,
326, 534, 538
- Durych, Václav Fortunát 60, 61, 66,
120, 193
- Durych, Václav (*otec Jaroslava
Durycha*) 60
- Durychová, Božena (*roz. Žabková*) 60
- Dušek, Václav 190
- Duška (*člen Zemského národního
výboru*) 108
- Dvořák, Antonín 112, 157, 277, 328
- Dvořák, Max 80, 191, 251
- Dvořák, Miloš 67, 78, 521
- Dvořák, Xaver 22
- Dyk, Viktor 20, 21, 34, 36, 48, 58,

- 63, 78, 92, 114, 120, 121, 130,
131, 152, 159, 160, 161, 162, 202,
208, 218, 226, 242, 243, 258, 259,
269, 275, 538
Džugašvili, Josef *viz* Stalin, Josif
Vissarionovič
- Đuriš, Július 241
- Effel, Jean 66
Einstein, Albert 125
Eiselťová, Michaela (*roz.* Tomasová,
vnučka L. J.) 398, 415, 554
Eliáš, Alois 18, 96, 190, 262
Eluard, Paul 288
Engels, Friedrich 209
Erben, Karel Jaromír 58, 278
- Feierabend, Ladislav Karel 53, 191
Ferdinand I. (*arcivévoda rakouský*)
136, 210
Ferdinand II. (*císař Svaté říše římské
národa německého*) 14, 20, 151,
232, 290, 327
Ferdinand V. Dobrotivý 175
Ferdinand d'Este *viz* František
Ferdinand d'Este
Ferdinand Filip Orleánský 45
Fischer, Bobby (Robert James) 286
Fischl, Viktor 15
Florian, Josef 21, 22, 23, 47, 56, 79,
127, 135, 206, 254, 255, 256, 268,
272, 281, 285, 330, 538
Florianová, Antonie 255
Florovský, Antonín Vasiljevič 191,
249
Foerster, Friedrich Wilhelm 250
Foch, Ferdinand 74
Fontenelle, René 250
Formánková, Eva 534
Franco, Francisco 52, 134, 273, 274,
313
Frank, Karl Hermann 96, 191, 227
František I. (*francouzský král*) 308
František Ferdinand d'Este 38, 145,
314
František Josef I. 12, 15, 32, 64, 81,
112, 130, 131, 145, 152, 155, 175,
210, 237, 244, 262, 309, 312, 313,
314, 327, 429, 461, 467, 534, 536,
540
František z Assisi, sv. 119, 202
Franz, Jan 78, 207, 326
Franz Josef *viz* František Josef I.
Frejka, Jiří 251
Fridrich V. Falcký 151
Fromm, Erich 261
Frynta, Emanuel 78
Fuchs, Alfred 40, 252, 259, 310, 321
Fučík, Bedřich 22, 23, 68, 75, 77, 78,
79, 83, 96, 102, 104, 105, 106, 108,
121, 123, 170, 193, 218, 245, 250,
252, 253, 263, 265, 341, 343, 486,
533, 540, 541
Fučík, Julius 17
- Gaja, Vojtěch 489
Gajda, Radola (*vl. jm.* Rudolf Geidl)
17, 201, 240
Galandauer, Jan 64, 173, 209
Gaulle, Charles de 15, 87, 109, 124,
155, 161, 308, 313, 542
Gebauer, Jan 14, 37, 130, 152, 238
Gellner, František 293
Gerson, Jean de Charlier de 42
Giscard d'Estaing, Valéry 190
Giulioti, Domenico 76
Goebbels, Joseph 103, 156
Goethe, Johann Wolfgang von 61,
143, 291, 317

- Gogol, Nikolaj Vasiljevič 294
 Goldstücker, Eduard 95, 132, 133, 171, 542
 Goll, Jaroslav 14, 33, 37, 80, 130, 141, 152, 160, 166, 191, 238, 251
 Gončarov, Ivan Alexandrovič 294
 Gorbačov, Michail Sergejevič 235, 316
 Göring, Hermann 103
 Gott, Karel 290, 331
 Gottwald, Klement 17, 39, 73, 100, 105, 158, 219, 285, 290
 Gráf, Josef 491
 Greene, Graham 76, 86, 113, 119, 127, 202, 218, 219, 253, 277, 279, 282, 292, 299, 543
 Grillparzer, Franz 112
 Grimmelshausen, Hans Jacob Christoffel von 58
 Grimmichová, Miloslava 241
 Gruša, Jiří 294
 Gurevič, Aron Jakovlevič 209, 330
- H**
 Habáň, Metoděj 67, 75, 135
 Habe, Hans 95, 542
 Habsburkové 15, 74, 87, 116, 139, 148, 152, 173, 174, 180, 188, 204, 209, 210, 290, 309, 313, 320, 321, 328, 483
 Hácha, Emil 18, 84, 145, 184, 190, 290, 329
 Haecker, Theodor 128
 Haig, Douglas 153
 Hais-Týnecký, Josef (*vl. jm.* Josef Hais) 113
 Hála, František 40, 51, 53, 54, 60, 252, 429, 537
 Halačka (*sedlák*) 102
 Halas, František 22, 57, 77, 79, 84, 209, 240, 246, 257, 258, 264, 265, 266, 282, 285, 293, 479, 545
- Hampl, Antonín 90, 208, 240
 Hanus, Josef 41, 82, 95, 254, 541
 Hanzalová, Helena 491
 Hašek, Jaroslav 17, 65, 66, 112, 114, 275, 285
 Hašler, Karel 85
 Hatlák, Jindřich 250
 Haubelt, Josef 222, 223
 Havel, Václav 35, 119, 228, 331
 Havlíček Borovský, Karel 43, 114, 134, 140, 146, 148, 166, 176, 244, 275, 307, 321
 Hawthorne, Nathaniel 58
 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 326
 Heger, Josef 34, 47, 67, 75
 Heidegger, Martin 114, 217, 326
 Heidler, Alexander (*pseud.* otec Křišťan) 47, 117
 Heiseler, Bernt von 252
 Hello, Ernest 22
 Henlein, Konrad 251
 Hérakleitos z Efesu 509
 Herben, Jan 19, 56, 95, 130, 134, 135, 225, 331
 Hertl, Jan 34, 52, 75, 77, 78, 79, 81, 83, 87, 109, 207, 217, 250, 251, 252, 258, 262, 266
 Heydrich, Reinhard 66, 191, 227, 265, 312
 Heyduk, Adolf 81
 Heyduk, Josef 277
 Hilsner, Leopold 37
 Hitler, Adolf 28, 44, 45, 64, 74, 85, 87, 88, 89, 90, 95, 96, 115, 116, 119, 127, 129, 143, 144, 148, 153, 161, 179, 180, 183, 184, 192, 202, 215, 221, 223, 241, 253, 255, 259, 291, 294, 297, 298, 308, 314, 315, 317, 320, 325, 329, 330, 331, 423, 475, 538

- Hlaváček, Karel 121
Hlinka, Andrej 51, 133, 184
Hobzek, Josef 52, 251
Hodža, Milan 38, 146, 184, 312
Hoffmeister, Adolf 90
Hohenzollernové 188, 320
Holan, Vladimír 22, 58, 77, 112,
217, 257, 282, 285, 293, 299
Holas (*šéfredaktor Lidových listů*) 60
Hölderlin, Friedrich 220
Holeček, Josef 259
Holinka, Rudolf 14, 78, 80, 262
Holub, J. *viz* Skoumal, Aloys
Honzík, Miroslav 64, 173, 209
Hoop, Augustin von 79
Horáková, Milada 288
Horna, Richard 103
Horský, Rudolf 50
Hořká, Ludmila 251
Hostovský, Egon 77, 217, 250, 278,
285, 295
Hrabík, Martin 83
Hradečný, Martin (*vnuk L. J.*) 398,
415
Hradečný, Tomáš (*vnuk L. J.*) 398,
415
Hradečný, Vít (*vnuk L. J.*) 398, 415,
417
Hromádka, Josef 331
Hromádko, Ota 95
Hrozný, Bedřich 14
Hruban, Mořic 50, 165, 268
Hrubín, František 45, 78, 84, 90, 112,
244, 266
Hruška, Jan František 58
Hrůza, Karel 169, 170
Hübl, Milan 203, 204, 205, 206, 222,
244
Hujer, Oldřich 14
Hus, Jan 16, 17, 19, 25, 26, 27, 28,
29, 36, 42, 43, 60, 74, 114, 116,
134, 135, 137, 146, 147, 148, 151,
153, 183, 190, 192, 200, 204, 209,
214, 215, 216, 224, 225, 245, 268,
269, 272, 273, 276, 329, 534, 538
Husák, Gustáv 132, 228, 290, 291,
311
Hynek, Rudolf 62
- Chagall, Marc** 144
Chaloupecký, Václav 201
Chalupecký, Jindřich 240, 257, 258,
262, 263, 264, 265, 266
Chamberlain, Neville 86
Chanovský, Vojtěch (Albert) 58
Charous, Emil 485
Charvát, Josef 330
Chelčický, Petr 21, 151, 164, 225, 303
Chesterton, Gilbert Keith 22, 55, 58,
76, 118, 158, 187, 188, 189, 199,
202, 206, 215, 253, 254, 331, 332,
543
Chomejní (*vl. jm. Ruholláh Hendí*)
117
Chudoba, Bohdan 34, 62, 67, 102,
106, 107, 108, 123, 214, 215, 226,
521
Churchill, Winston 88, 109, 140, 161,
263, 313
Chytil, Václav 119, 163
- Ignác z Loyoly, sv.** 249
Illíková, Helena 491
Indra, Alois 311
Ingrim, Robert 115, 175, 232, 313
Ionesco, Eugène 287
Juvenalis, Decimus Iunius 328
Ivan IV. Vasiljevič Hrozný 127
- Jabůrková, Jožka** 199, 202

- Jagellonci 139, 290
 Jakešová, Renata 491
 Jakoubek ze Stříbra 29
 Jakubec, Jan 78
 Jan XXIII. (Angelo Giuseppe Roncalli) 22, 46, 76
 Jan Křtitel, sv. 73
 Jan Lucemburský 139
 Jan Nepomucký, sv. (Jan z Pomuku) 16, 19, 25, 34, 58, 70, 133, 200, 209, 225, 226, 268, 269, 275
 Jan Pavel II. (Karol Józef Wojtyła) 22, 46, 76, 89, 117, 263, 317
 Jan z Pomuku *viz* Jan Nepomucký
 Jan ze Středy 78
 Jana Orleánská *viz* Jeanne d'Arc
 Janáček, Leoš 136, 277
 Jánošík, Juraj 36
 Janouch, Jaroslav 250
 Jára, Karel 171
 Jaspers, Karl 326
 Javořícká, Vlasta 218
 Jeanne d'Arc (Johanka z Arku), sv. 423, 542
 Jedlička, Rudolf 96
 Jehlicka, Mathilde (*švagrová L. J.*) 520
 Jehlička, Josef (*otec L. J.*) 81, 82, 235, 536, 537, 540, 552
 Jehlička, Karel (*bratr L. J.*) 81, 520, 523, 537, 540
 Jehlička, Ladislav (*pseud. Karel Severa, Kamil Fára*) 49, 54, 68, 69, 81, 82, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 122, 125, 126, 142, 143, 162, 163, 171, 185, 189, 190, 202, 227, 229, 235, 238, 250, 253, 256, 337, 340, 341, 343, 345, 349, 363, 373, 375, 398, 399, 401, 415, 419, 423, 427, 439, 445, 446, 455, 457, 459, 461, 473, 475, 482, 485, 486, 487, 489, 493, 495, 497, 501, 513, 513, 517, 520, 521, 527, 528, 529, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 552
 Jehličková, Eva (*provd. Jiránková, dcera L. J.*) 398
 Jehličková, Josefa (*roz. Raisichová, manželka L. J.*) 122, 398
 Jehličková, Marie (*roz. Lichtenbergová, matka L. J.*) 51, 188, 552
 Jehličková, Věra (*provd. Hradečná, dcera L. J.*) 398
 Jeroným Pražský 43
 Jesenin, Sergej Alexandrovič 291
 Ježíš Kristus 32, 58, 90, 109, 117, 128, 148, 187, 205, 250, 263, 276, 308, 333, 334, 539, 544
 Jiránek, Vladimír 446
 Jirásek, Alois 17, 18, 28, 51, 113, 114, 124, 134, 147, 151, 201, 253, 328
 Jirásek, František 101, 106, 108, 170, 249
 Jirsík, Jan Valerián 206
 Jiří z Poděbrad 175, 204, 290
 Josef II. 14, 64, 134, 173, 232, 309
 Juan Carlos I. 145
 Jungmann, Milan 223
 Justl, Vladimír 479
 Kadlec, Vladimír 259
 Kadrnka, František 102
 Kafka, Franz 219, 256, 279
 Kafka, Vladimír 219
 Kahánek, Ferdinand 85
 Kaizl, Josef 130, 166
 Kajpr, Adolf 54
 Kalafúna (*funcionář KSČ*) 158
 Kalandra, Závěš 222, 288

- Kalista, Zdeněk 14, 20, 80, 81, 102,
 104, 124, 170, 201, 206, 222, 251,
 253, 263, 349, 541, 551
 Kant, Immanuel 326
 Kantůrková, Eva 215, 272, 275
 Kapek, Antonín 312
 Kaplický, Václav 89, 258
 Karásek ze Lvovic, Jiří 298
 Karel I. 140, 143, 145, 164, 184
 Karel I. Veliký 309
 Karel IV. 29, 136, 139, 147, 148
 Karhan, Ladislav 102, 104, 107, 123,
 170
 Karlach, Hanuš 513
 Kašpar, Karel 41, 45, 46, 52, 136, 262
 Kautman, František 533
 Kinští 309
 Kipling, Rudyard 199
 Kirschweg, Johannes 252
 Klášterský, Antonín 52
 Klement, Method Karel 45, 47
 Klicpera, Václav Kliment 112, 152
 Klimek, Adolf 53
 Kliment, Alexandr 534
 Klofáč, Václav 146
 Klusáková, Zoja (*roz. Svobodová*) 103
 Knap, Josef 77, 102, 104, 124, 170,
 253, 258, 263, 527, 533, 541
 Knedlhans, Jan (*pseud. Slavibor*
 Liblínský) 112
 Koestler, Arthur 28, 204
 Kohout, Luboš 205, 208, 209, 210,
 221, 222, 223
 Kohoutek, František 158
 Kolečko (*funcionář KSČ*) 158
 Kolínská, Josefa 106, 108, 123, 124,
 253
 Kolman, Arnošt 173
 Kolman-Cassius, Jaroslav 258
 Komárková, Božena 214, 219, 222
 Komenský, Jan Amos 20, 79, 97,
 114, 137, 148, 164, 186, 192, 200,
 214, 245, 329
 Kopecký, Václav 17, 101, 112, 157,
 158, 252
 Körber, Ernst von 36, 37
 Kordač, František 26, 41, 43, 44, 45,
 75, 534
 Kosík, Karel 186
 Kostelka, Mirek 106, 108, 123
 Kostka, Vilém 79, 251
 Kostohryz, Josef 78, 101, 104, 105,
 106, 107, 108, 109, 122, 123, 125,
 170, 207, 250, 253, 262, 263, 351,
 357, 486, 533, 534
 Kovárna, František 154
 Kozák, Jan 266
 Koželuňová, Helena 53, 102, 272,
 274
 Král, Josef 78, 173, 222, 223
 Král, Václav 261
 Králík, Oldřich 78, 127, 250, 262
 Kramář, Karel 38, 130, 146, 155, 164,
 166, 210, 242
 Kratochvíl, Miloš 135
 Kraus, Arnošt 14
 Kreisky, Bruno 36
 Krejčí, K. F. 67
 Kristina (*španělská královna*) 176
 Krlín, Josef 62, 80
 Krofta, Kamil 136, 201, 205
 Krus, František 75
 Kryštofek, Oldřich 158
 Křelina, František 77, 80, 91, 102,
 104, 124, 135, 170, 251, 253, 258,
 263, 425, 533, 541
 Křišťan, otec *viz* Heidler, Alexander
 Kubát, Josef 81
 Kuncíř, Ladislav 55, 56, 57, 58, 59,
 60, 61, 67, 68, 82, 102, 108, 124,

- 170, 175, 245, 249, 250, 253, 263,
273, 401, 403, 541, 543
- Kuncíř (*syn Ladislava Kuncíře*) 403
- Kuncířová, Iška 403
- Kundera, Milan 146, 147, 187, 217,
218, 219, 220, 223, 225, 231, 278,
279, 284, 285, 286, 287, 288, 289,
290, 291, 292, 293, 294, 295, 296,
297, 298, 299, 534
- Küng, Hans 467
- Kutlvašr, Karel 318
- Kutnar, František 14, 80, 201, 209,
222, 251
- Kyzlinková, Marie 286
- Lacina, Václav 190
- z Landeka, Lukrécie Nekšovna
(*manželka Albrechta z Valdštejna*) 20
- Lang, Alois 62
- Langar, Jan 102
- Langer, František 66, 258
- Lány, Emil 96, 262
- Laušman, Bohumil 82
- Laušman, František 82
- Lazický, František 78, 80, 109, 207,
250, 253, 262, 389
- Le Fort, Gertruda von 250
- Leclercová, Annie 287
- Lefébvre, Marcel 22
- Lenin, Vladimír Iljič (*vl. jm. Vladimír
Iljič Uljanov*) 57, 84, 100, 124, 127,
128, 179, 182, 190, 230, 317, 321,
329, 537, 546
- Lermontov, Michail Jurjevič 291
- Leskov, Nikolaj Semjonovič 294
- Lev XIII. (Vincenzo Gioacchino
Raffaele Luigi Pecci) 206, 249, 267
- Lexa, František 14
- Lhoták, Kamil 78, 250
- Liblinský, Slavibor *viz* Knedlhans, Jan
- Liehm, Antonín Jaroslav 278
- Lifka, Bohumír 62
- Lichtenberg, Georg Christoph 182,
330
- z Lichtensteinu (*psáno též z Lichten-
štejna*), Karel 20, 137, 214
- Lískovec, Antonín 55
- Listopad, František (*vl. jm. Jiří Synek*)
250
- Lobkowicz, Zdeněk (*psáno též z Lob-
kovic*) 216
- Lobkowiczové 146, 174, 188, 309
- Löbl, Evžen 169, 170
- Lorenz, Willi 131, 191
- Löwenbach, J. 62
- Lucemburkové 115, 139, 204, 225,
290, 538, 543
- Ludvík XVI. 180
- Lukavský, Radovan 397
- Luther, Martin 27, 29
- Mach**, Stanislav 491
- Mácha, Karel Hynek 23, 79, 100,
112, 136, 151, 157, 182, 192, 319
- Macháček, František 317
- Macháček, Simeon Karel 58
- Máchal, Jan 14
- Machar, Josef Svatopluk 19, 48, 56,
130, 134, 135, 298, 331
- Machiavelli, Niccolò 128
- Machovec, Milan 42
- Maffesoli, Michel 213
- Maglione, Luigi 87
- Majerová, Marie 77, 246, 265
- Malá, I. R. 250
- Malý, Rudolf Ina 40
- Mandl, Antonín (Ařa) 47, 118, 417
- Mandlová, Adina 109
- Mánes, Josef 112, 157
- Mann, Gollo 144, 166

- Manning, Henri Edward 57
 Marek, František 405
 Maria (Panna) 57
 Marie Antoinetta 58
 Marie Terezie 134, 151, 192, 483
 Maritain, Jacques 190, 253
 Marmaggi, Francesco 74, 269
 Marshall, Bruce 119, 253
 Marten, Miloš 58, 78, 177, 206
 Martinic, Jaroslav Bořita z 216
 Martinů, Bohuslav 277
 Marx, Karl 118, 143, 174, 209, 329
 Masaryk, Jan 11, 14, 15, 87, 140, 152, 186
 Masaryk, Jozef 131
 Masaryk, Tomáš Garrigue 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 43, 46, 48, 50, 53, 56, 60, 63, 65, 64, 67, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 82, 83, 86, 90, 96, 103, 114, 115, 118, 127, 130, 131, 134, 135, 137, 140, 141, 143, 146, 147, 148, 151, 152, 154, 155, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 174, 179, 180, 183, 184, 186, 187, 188, 191, 192, 200, 203, 205, 207, 208, 210, 214, 215, 217, 218, 219, 224, 225, 226, 229, 232, 237, 241, 242, 243, 244, 245, 262, 269, 272, 274, 275, 279, 290, 307, 308, 309, 312, 314, 315, 317, 322, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 534, 535
 Masaryková, Alice 31
 Masaryková, Terezie (*roz. Kropáčková*) 131
 Mathesius, Vilém 14
 Mauriac, François 76, 250
 Maurois, André 22, 58
 Maximilian Maria Kolbe, sv. 116, 539
 McGuiganová, Dorothy Gies 180
 Medek, Rudolf 45, 226, 245, 258
 Mérimée, Prosper 58
 Metternich, Klemens Wenzel Nepomuk Lothar 148
 Mezník, Jaroslav 202, 205
 Miklák, Josef Konstantin 34, 78, 130, 131, 226
 Mikuláš II. 127
 Mikuláš z Myry, sv. 109
 Mildschuh, Vilibald 259
 Mirvald, Karel 62
 Mistr treboňského oltáře 27, 136
 Mitmánek, Václav 136
 Mitterand, François 190
 Modráček, František 205
 Molden (*nakladatel*) 180
 Molnár, Amedeo 276
 Moravec, Emanuel 18
 Morgenstern, Christian 262
 Mounier, Emmanuel 206, 253
 Mozart, Wolfgang Amadeus 215, 328
 Mrštík, Alois 58
 Mrštík, Vilém 58, 95
 Müller, Václav 189
 Murko, Matyáš 14
 Mussolini, Benito 64, 67, 74, 155, 179, 273, 317, 320
 Myslbek, Josef Václav 112
 Myslivec, Josef 252, 253
 Myslivec, Václav 170
 Mystopól, Jan 136
 Napoleon I. Bonaparte 33, 56, 71, 138, 143, 148, 155, 161, 180, 185, 221, 255, 315, 319, 320, 330
 Nebeský, Josef 242
 Nečas, Jaromír 18, 53, 190
 Nečásek, František 105
 Nejedlý, Zdeněk 17, 18, 28, 51, 134, 215, 219

- Němcová, Božena 23, 81, 112, 151, 152, 157, 182, 192, 206, 228
 Němec, Jiří 519
 Neruda, Jan 23, 95, 120, 127, 148, 192, 202, 206, 259, 275, 278
 Neubauer, Zdeněk 224
 Neumann, Stanislav Kostka 93, 205, 273
 Neurath, Konstantin von 96, 262
 Nevole, Svezozár 125
 Nezval, Vítězslav 23, 56, 57, 78, 84, 113, 217, 218, 246, 257, 282, 537
 Niederle, Lubor 14
 Nietzsche, Friedrich 29
 Nixon, Richard 312
 Nosek, Václav 53
 Novák, Arne 14, 38, 45, 75, 78, 154, 206, 207, 226, 253
 Novák, Bohumil 79
 Novák, Jan Bedřich 176
 Novotný, Antonín 84, 105, 184, 263, 290, 316
 Nový, Karel 77
 Nowak, K. B. 165
- O**
 Obrazcovová, Jelena Vasiljevna 76
 Očadlík, Jan Alois 251
 Olbracht, Ivan 77, 246
 Opasek, Anastáz 47, 117
 Opatrný, Vilém 255
 Orwell, George 41, 141, 219
 Osuský, Štefan 241
 Otto I. Habsburský 204, 210
 Otto, Jan 201
 Ovečka, Jaroslav 249
- Palacio, Vicente Riva** 471
 Palacký, František 14, 16, 17, 18, 27, 28, 29, 33, 63, 71, 72, 115, 116, 131, 134, 140, 146, 147, 148, 166, 174, 175, 176, 183, 186, 200, 201, 205, 206, 226, 231, 259, 309, 315, 317, 509, 538
 Palach, Jan 543
 Palivec, Josef 265, 486
 Palme, Olof 114
 Papánek, Ján 39
 Papini, Giovanni 58, 76
 Páral, Vladimír 294
 Parkinson, Cyril Northcote 318
 Pascal, Blaise 35, 276, 537
 Pasternak, Boris Leonidovič 113, 278
 Pasteur, Louis 68
 Pastrnek, František 14
 Pašič, Nikola 90
 Patočka, Jan 14, 38, 61, 78, 114, 212, 217, 326, 551
 Pauwitz (*profesor*) 193
 Pavel z Tarsu, sv. 250
 Pearsonová, Dagmar (*roz. Hornová*) 103
 Pecháček, Jaroslav 39, 54, 241
 Pecka, Dominik 21, 45, 46, 47, 75, 106, 107, 127, 236, 255
 Pecka, Karel 97
 Péguy, Charles 22, 56, 58, 76, 206, 234
 Pek, Bedřich 48
 Pekárek, Václav 59
 Pekař, Josef 14, 16, 19, 25, 26, 29, 33, 34, 39, 42, 51, 59, 70, 75, 78, 80, 81, 83, 85, 86, 90, 94, 95, 111, 115, 117, 120, 130, 131, 133, 134, 135, 140, 141, 144, 151, 160, 161, 166, 175, 176, 179, 183, 185, 191, 192, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 214, 215, 216, 217, 218, 224, 225, 226, 238, 243, 251, 259, 270, 272, 273, 331, 509, 534, 538, 543

- Pěkný, Tomáš 486
Pelc, Jan 223
Peroutka, Ferdinand 22, 34, 51, 85, 151, 159, 179, 189, 201, 238, 241, 546
Peřich, Leopold 62, 80
Pétain, Philippe 74, 87
Petera, Rostislav 59
Petr, Alois 59, 60, 251
Petr z Ailly 27
Petrarca, Francesco 291
Picard, Max 33, 215, 253, 255, 294, 298, 423, 475
Pilař, Jan 250, 258
Pilát Pontský 214
Pinochet, Augusto 134
Pio z Pietrelciny (Francesco Forgione, Padre Pio), sv. 71, 118
Pithart, Petr 185, 186, 187, 224
Pius XI. (Ambrogio Damiano Achille Ratti) 42, 117, 250
Pius XII. (Eugenio Pacelli) 109
Platon 326, 551
Plojhar, Josef 21, 26, 53, 54, 59, 123, 267, 275, 534
Podlaha, Antonín 44, 249
Poláček, Karel 81, 123
Polák, Jaroslav 491
Polívka, Jiří 14
Poncet, François 129
Pospíšil, František 67
Pound, Ezra 319
Pourrat, Henri 542
Preisner, Rio 155, 293
Preiss, Jaroslav 32, 96, 255
Priesterová, Eva 186, 204, 467
Procházka, Adolf 45, 53, 54, 102, 546
Prokop Holý 28
Prokůpek, Václav 77, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 123, 170, 253, 263, 265, 457, 541
Przybyszewski, Stanisław 298
Přemyslovci 148, 204, 290, 538, 543
Pujman, Ferdinand 251
Rádl, Emanuel 273
Rahner, Karl 467
Rais, Karel Václav 295
Rašín, Alois 38
Razík, Mečislav 445
Reagan, Ronald 229, 230, 235
Reimoser, Jan 251
Renan, Ernest 60
Renč, Václav 78, 80, 90, 101, 104, 105, 107, 108, 109, 123, 135, 170, 183, 187, 207, 246, 250, 251, 253, 258, 262, 263, 265, 369, 373, 533
Renner, Karel 309
Reynek, Bohuslav 256
Richelieu, Armand Jean du Plessis de 308
Richter, Stanislav 59
Rieger, František 146, 174, 309
Ritter, Xavier 45
Roelants, Maurice 252
Roosevelt, Franklin Delano 293
Roosevelt, Theodore 145, 313
Röpke, Wilhelm 86, 88, 117, 118, 138, 156
Rosenberg, Alfred 120
Roth, Joseph 13, 66, 127
Rouault, Georges 22
Roubík, František 321
Rudl, Franz Friedrich 79, 265
Rudolf II. 182
Runciman, Walter 93
Růžička (*profesor*) 14
Rýpar, Jan 80

- Rypka, Jan 14
- Řepová, Jiřina 491
- Řezníček, Zdeněk 255
- Sadovský, František 520
- Saganová, Françoise 218
- Sagnier, Marc 206
- Sacharov, Andrej Dmitrijevič 142
- Sajíc, Jan 83
- Salazar, Antonio de Oliveira 161, 257
- Salivarová, Zdena 284
- Sartre, Jean-Paul 217, 294, 296, 298, 509, 511
- Savonarola, Girolamo 48
- Sedlák, Jan 25
- Seifert, Jaroslav 77, 80, 112, 153, 219, 235, 252, 253, 257, 282, 285, 291
- Sekanina, František 77, 258
- Sekanina, Ivan 77
- Sekaninová, Eva 77
- Sekaninová-Čákrťová, Gertruda 77
- Severa, Karel *viz* Jehlička, Ladislav
- Shaw, George Bernard 517
- Shakespeare, William 391
- Schaller, Marian 131
- Schauer, Hubert Gordon 152, 187, 225
- Scheinost, Jan st. 40, 52, 61, 62, 67, 75, 77, 193, 245, 250, 268, 273
- Scheinost, Jan ml. 463
- Schiller, Friedrich von 152, 220, 487
- Schlick, Heinrich von 232
- Schopenhauer, Arthur 11
- Schrattová, Kateřina 309
- Schulz, Karel 49, 52, 62, 80, 90, 251
- Schuschnigg, Kurt 144, 179
- Schwarzenberg, Bedřich 80, 138, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 538, 539, 543, 544
- Schwarzenberg, Karel VI. (*pseud.* Jindřich Středa) 17, 52, 78, 80, 175, 176, 177, 179, 251, 255, 260, 262
- Schwarzenbergové 52, 146, 174, 188, 309
- Simenon, Georges 542
- Simon, Claude 285
- Skácel, Jan 282
- Skácel, Miloš 102, 104, 123, 170
- Skácelík, František 250
- Skála, Ivan 170, 252
- Skoumal, Aloys (J. Holub) 62, 75, 79, 249, 250, 252, 255, 258
- Skoupilová, Petra 495
- Skoupilová, Věra 493
- Sládek, Josef Václav 191
- Slánský, Richard 48, 95, 537
- Slánský, Rudolf 158, 537
- Slavata z Chlumu a z Košumberka, Vilém 216
- Slavík, Ivan 473
- Slavík, Jan 26, 200, 253
- Smetana, Bedřich 112, 136, 157
- Smolová, Julie 491
- Smrkovský, Josef 171
- Solženicyn, Alexandr Isajevič 95, 113, 142, 219, 299
- Soukup, František 25, 164
- Sova, Antonín 66
- Spěváček, Jiří 225
- Srba, Antonín 160
- Staël, Madame de (Anne Louise Germaine, *roz.* Neckerová) 319
- Stalin, Vasilij Josifovič 296
- Stalin, Josif Vissarionovič 28, 64, 87, 100, 142, 153, 157, 202, 213, 221, 258, 259, 275, 284, 288, 291, 296, 313, 317, 329, 330, 331
- Stankovič, Andrej 254, 536, 540
- Starhemberkové 52
- Stašek, Bohumil 40, 51, 75, 241, 249

- Stejskal, Zdeněk 411, 513, 529, 534
Stloukal, Karel 78, 136
Stojan, Antonín Cyril 26, 75
Strakoš, Jan 62, 67, 76, 154, 265
Stránský, Jaroslav 268
Strebingerová, Eva 513, 554
Stritzko, Otto 21, 250
Strohsová, Eva 60, 61
Středa, Jindřich *viz* Schwarzenberg,
Karel VI.
Stříbrný, Jiří 67, 77, 146, 164, 240
Stříž, Antonín 62, 255
Sutnar (*doktor*) 52
Svatopluk (*kníže*) 488
Svatoš, Jan 154, 265
Světla, Karolina 192
Svoboda, František Xaver 113, 296
Svoboda, Ludvík 43, 103
Svobodová, Irena 103
Svobodová, Nina 399
Svolinský, Karel 58
Swift, Jonathan 58
- Šalda, František Xaver 14, 32, 34, 68,
75, 96, 114, 120, 123, 131, 136,
140, 170, 214, 273, 275, 311, 312
Šámál, Josef 83
Šamalík, František 205, 206, 207, 208
Šemberová, Zora 477
Široký, Viliam 169
Škvorecký, Josef 23, 66, 235, 251, 278,
279, 284, 296
Šlejhar, Josef Karel 485
Šmeral, Bohumír 36, 141, 160, 165,
535
Šnajdr, Václav 108, 124, 170, 252,
253
Šolochov, Michail Alexandrovič 113,
278
Šolta (*major*) 79, 251
- Šomková, Lori 192
Šotola, Jiří 80, 250
Šrámek, Jan 21, 25, 50, 51, 52, 53,
54, 59, 60, 62, 63, 74, 75, 76, 146,
147, 241, 242, 252, 267, 275, 281,
282, 314, 534, 537, 546
Šrobár, Vavro 184
Štechová, Marie 255
Štefánik, Milan Rastislav 164, 165
Štemberka, Josef 116, 539
Štěpán, Bohumil 210
Šternberk, Vojtěch 309
Šternberkové 309
Štítný ze Štítného, Tomáš 21, 164
Štoll, Ladislav 257
Štorm, Břetislav 58, 62, 80, 218, 251,
262
Štursa, Jan 112
Šumerová, Jaroslava 491
Šusta, Josef 14, 19, 33, 201, 209
Švehla, Antonín 32, 38, 50, 52, 164,
188, 309
Švejcar, Ladislav 62, 67, 273
- Talleyrand, Charles Maurice de 71,
72, 266, 319
Tanner, Matěj 58
Tapié, Victor Lucien 80, 81, 200,
224, 244
Tardieu, André 241
Taufér, Jiří 205, 273, 274
Teige, Karel 57
Teilhard de Chardin, Pierre 218
Termier, Pierre 250
Thackeray, William Makepeace 58
Thomayer, Josef 112
Thun-Hohenstein, František Antonín
176
Thunové 309
Thurn, Jindřich Matyáš 232

- Thurn-Taxisové 146
Tichý, Otto Albert 62, 255
Tigrid, Pavel (*vl. jm.* Pavel Schönfeld) 192, 284, 536, 546
Timmermans, Felix 217
Tito-Broz, Josip 313
Tobolka, Zdeněk Václav 174
Tolstoj, Lev Nikolajevič 294
Tomáš Akvinský, sv. 75, 268, 275, 326
Tomášek, František 46
Tomský, Alexandr 534
Toussaint, Rudolf 318
Trnka, Jiří 251, 265
Trockij, Lev Davidovič (*vl. jm.* Lev Davidovič Bronstein) 100, 260
Troeltsch, Ernst 215
Truman, Harry S. 108, 126
Tschernembl, Georg Erasim 151
Turečková, Ludmila 107
Turgeněv, Ivan Sergejevič 294
Tusar, Vlastimil 45
Twain, Mark (*vl. jm.* Samuel Langhorne Clemens) 423, 542
Uhl, Petr 202, 203, 205, 211
Uhlíř, David 493
Uhlíř, Radek 495
Uhlíř, Vladimír 495
Uhlířová, Hana (*roz.* Skoupilová) 493
Undsetová, Sigrid 55, 58, 76, 113, 250, 277
Urban, Jan Evangelista 45, 75, 131, 174
Urban, Otto 173, 209
Urban, Petr 491
Urbánková, Jarmila 265
Václav I., sv. 94, 111, 139, 185, 209, 545
Václav IV. 29, 204, 225, 538
Vaculík, Ludvík 24, 184, 221, 228, 233, 273, 318, 535
z Valdštejna, Albrecht 20, 57, 129, 137, 203, 214, 226
Valena, František 46
Valéry, Paul 234
Vančura, Vladislav 17, 77, 79, 100, 217, 218, 250, 285, 295, 537
Vaněk, Antonín 189
Vašica, Josef 58, 62, 75, 79, 80, 206, 250, 541
Vavák, František Jan 21
Vavřinec z Březové 29
Verdier, Jean 74
Verián *viz* Vrána, Jaroslav
Verlaine, Paul 291
Veselá-Nyklová, Milena 533
Viklef, Jan (Wyclif, John) 25
Vilikovský, Jan 14, 78, 79, 80, 84, 262
Vilímek, Josef Richard 77
Vincenc z Pauly, sv. 332
Vincentová, Catherine 252
Vladislav, Jan (*vl. jm.* Ladislav Bambásek) 250
Vlček, Jaroslav 14, 78
Vobejda, Antonín 82
Vodák, Jindřich 66
Vodička, Timotheus 68, 114, 207
Voigt, Mikuláš Adaukt 154
Vokolek, Vladimír 253
Volavka, Antonín 241
Voltaire (François-Marie Arouet) 35, 276
Vooght, Paul de 28, 42
Voráč, Jaroslav 61, 68, 245, 268, 271
Voříšek, Rudolf 38, 78, 108, 124, 170, 207, 217, 250, 251, 253, 262
Voříšková, Marie 403, 435
Voskovec, Jiří 84, 180, 537

- Vrána, Jaroslav Verián 62
 Vrána, Ludvík 255
 Vrba (*prokurátor*) 107
 Vrbenský, Jaroslav 469
 Vrla, Leopold 46, 254, 521
 Vyskočil, Albert 22, 57, 78, 79, 97,
 109, 252, 253, 262, 423
- Waggerl, Karl Heinrich 252
 Wagner, Josef 251
 Waugh, Evelyn 76, 127, 219, 253,
 543
 Weber, Max 215
 Weingart, Karel 78, 226
 Weingart, Miloš 541
 Weizsäcker, Carl Friedrich von 325
 Werich, Jan 84, 121, 180, 183. 235,
 537, 545
 Wernischová, Helena 528
 Whitman, Walt 319
 Wilson, Thomas Woodrow 103, 144
 Windischgrätz, Alfred Kandidus
 Ferdinand 159, 310
 Winter, Eduard 80
 Wojtyła, Karol *viz* Jan Pavel II.
- Yeats, William Butler 219
- Zahradníček, Jan 22, 57, 58, 67, 77,
 78, 80, 81, 87, 92, 94, 95, 97, 98,
 99, 100, 102, 103, 104, 108, 122,
 123, 127, 135, 170, 204, 207, 244,
 246, 253, 256, 257, 259, 262, 263,
 267, 271, 282, 285, 294, 536, 541,
 545
- Zankl, Anton (Antonín) 79, 146, 251
 Zaorálek, Jaroslav 255
 Zápotocký, Antonín 100, 158
 Závada, Vilém 77
 Závěš z Falkenštejna 489
 Zedníček, Stanislav 459
 Zegadłowicz, Emil 58
 Zemínová, Fráňa 74
 Zenkl, Petr 146, 241
 Zeyer, Julius 22, 68, 80, 136, 191,
 251, 275
 Zikmund Lucemburský 27, 43, 204,
 317
 Zítka, Karel 80, 108, 124, 170, 250,
 253, 491
 Zorin, Vladimír 153
 Zubatý, Josef 14
 Zweig, Stefan 542
- Žabka, Jaroslav *viz* Durych, Jaroslav
 Ždanov, Andrej Alexandrovič 286
 z Žerotína, Karel starší 20, 137
 Žilina, Miloslav 513
 Žilka, František 52
 Žižka z Trocnova, Jan 16, 28, 42,
 204, 215
 Żuławski, Mirosław 12

OBSAH

I. KŘIK KORUNY SVATOVÁCLAVSKÉ

1

Katolíci a republika 1918–1938	---	13
Hus a husitství	---	25
Masaryk	---	31
Český kněz	---	40
Lidová strana	---	50
Kuncířovo dobré dílo	---	55
Jaroslav Durych	---	59
Dva omyly a jedna jistota	---	71
Řád a Obnova	---	74
Jan Zahradníček: Pláč Koruny svatováclavské	---	92
Procesy	---	101
Intelektuálové	---	111
Bilance a výhledy. Kacířské poznámky	---	115
Jak jsem dělal cvoka. Pravdivé, poučné a poutavé vyprávění o tom, ako sme robili ilegality	---	122
Dějiny a současnost	---	128
Demokracie, katolictví a český národ	---	132
Český národ a český národ	---	139
Nostra personale	---	142
Smysl českých dějin	---	150
Ceterum autem	---	154
Paralipomena	---	159

2

Dohrát hru, ale poctivě a až do konce	---	169
Česká šlechta a Zrození revolucí	---	173
Všecko souvisí se vším	---	182
Milý pane Dobrovský	---	189

II. STATI, ČLÁNKY, POLEMIKY

1

Hlas k českým dějinám. Příspěvek do diskuse	---	199
Něžně, ale bez rukaviček	---	212
Objasnění	---	221
Josef Pekař a katolicita	---	224
Proč nejsem chartista. Krátký silvestrovský fejeton	---	227
To kladné	---	229
Bilance	---	231

Konec konců --- 234
Kdybych byl TGM --- 237
O takzvané „druhé“ republice --- 240

2

Vyšehrad nebyl jenom nakladatelstvím --- 249
Milý pane Stankoviči --- 254
Chalupecký a pravice --- 257
Bojovník --- 267
Ještě o Jaroslavu Durychovi --- 271
Česství a světovost. Nedurychovská úvaha na časté Durychovo téma --- 277
A co básník? --- 280
Stalinova dýmka. Oneskorená recenze s ukázkami --- 284

3

Matka Demokracie a její tři synové aneb Co se opravdu stalo
ve 20. století --- 303
Marginálie. Povšechné poznatky, případné poznámky a jiné anomálie --- 306
Ze zápisků --- 326
Štědrý večer --- 333
Ci git --- 336

III. SBORNÍK K 55. NAROZENINÁM LADISLAVA JEHLÍČKY

Bedřich Fučík: Jeden z nás v bouři --- 340
Zdeněk Kalista --- 342
Josef Kostohryz: Dopis Anjutě. Úryvek --- 350
Václav Renč: Milha nad úvozem, Erbovní, Marseillaisa, „Tolikrát...“,
Báseň --- 358
František Lazecký: Dvě elegie --- 374
Radovan Lukavský --- 390
Nina Svobodová: Cesta jednoho bakaláře --- 398
Ladislav Kuncíř --- 400
František Marek: Proč pluje loď, Klaun --- 404
Zdeněk Stejskal --- 406
Antonín Mandl --- 414
František Křelina --- 418
Josef Daněk --- 426
Marie Voříšková --- 432
Hana Blažejová --- 436
Mečislav Razík --- 438

Vladimír Jiránek	---	446
Václav Prokůpek	---	450
Stanislav Zedníček: Skulinkou nedovřené noci	---	458
Jan Scheinost	---	460
Jaroslav Vrbenský	---	464
Ivan Slavík: Vicente Riva Palacio – Větru	---	470
Vladimír Justl	---	474
Emil Charous	---	480
Tomáš Pěkný	---	486
Oldřich Albrecht	---	487
Vojtěch Gaja: Zapraná špína	---	488
„Všelikos dobré budiž Vám přáno“	---	490
Hana Uhlířová-Skoupilová – David Uhlíř	---	492
Vladimír Uhlíř – Petra Skoupilová – Radek Uhlíř	---	494
Miloslav Žilina – Eva Strebingerová – Hanuš Karlach	---	496
Jiří Němec	---	516
Leopold Vrla	---	520
Jirka	---	522
Josef Knap	---	526
Helena Wernischová	---	528
Zdeněk Stejskal	---	529

IV. O LADISLAVU JEHLIČKOVÍ

František Kautman: Láďa Jehla. Několik črt k lidskému profilu	
Ladislava Jehličky	---
Andrej Stankovič: Odešel veselý „zpátečník“	---
Andrej Stankovič: Bořitel moderních českých historických a politických mýtů Ladislav Jehlička	---

V. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

<i>Ediční poznámka</i>	---
<i>Jmenný rejstřík</i>	---

K Ř I K
K O R U N Y
S V A T O V Á C L A V S K É
L A D I S L A V
J E H L I Č K A

Uspořádali Zuzana Jürgensová, Bohdan Chlíbec a Adéla Petruželková
K vydání připravili a jmenný rejstřík sestavili
Bohdan Chlíbec a Adéla Petruželková
Ediční poznámku napsala a redigovala Adéla Petruželková
Grafická úprava a sazba Aula
Obálka byla navržena podle osnovy Vladimíra Nárožníka
Vydalo nakladatelství Torst,
Opatovická 24, 110 00 Praha 1
(www.torst.cz),
jako svou 487. publikaci
Vytiskla tiskárna PB tisk, Příbram
Vydání první
Praha 2010

LADISLAV JEHLIČKA KŘÍK KORUNY SVATOVÁCLAVSKÉ

